ספרי' — אוצר החסידים — ליובאוויטש

קובץ
שלשלת האור

היכל תשיעי | **שער שלישי**

דבר מלכות

מאמרי דא"ח, שיחות ואגרות קודש

מאת

כבוד קדושת

אדמו"ר מנחם מענדל שליט"א

שניאורסאהן

מליובאוויטש

•

יוצא לאור על ידי מערכת

„אוצר החסידים"

770 איסטערן פאַרקוויי | סניף אה"ק כפר חב"ד | ברוקלין, נ.י.

שנת חמשת אלפים שבע מאות חמשים ושתיים לבריאה

הי' תהא שנת נפלאות בכל

צדי"ק שנה להולדת כ"ק אדמו"ר שליט"א

הוספה: כמפורט במפתח כללי עמוד ד'

זמנה משהאיר היום עד שקיעת החמה - אך חשוב להניחו מיד בבוקר

טוב להרגיל עצמו לומר . . . נוסח זה מודה וכו' ועל ידי זה יזכור את ה' הניצב עליו:

מוֹדֶה אֲנִי לְפָנֶיךָ, מֶלֶךְ חַי וְקַיָּם שֶׁהֶחֱזַרְתָּ בִּי נִשְׁמָתִי בְּחֶמְלָה. רַבָּה אֱמוּנָתֶךָ.

מצוה לומר את כל ברכות השחר

ברכת התורה

צריך ליזהר בה מאד ואסור לדבר ולהוציא דברי תורה מפיו עד שיברך.

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר בָּחַר בָּנוּ מִכָּל הָעַמִּים וְנָתַן לָנוּ אֶת תּוֹרָתוֹ. בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, נוֹתֵן הַתּוֹרָה:

ברכות הנחת תפילין

הברכה הראשונה, (באמירתה מכוונים הן על התפילין של יד והן על התפילין של ראש) נאמרת לפני הידוק הרצועה על שריר הקיבורת של היד השמאלית (איטר, הכותב ביד שמאל מניח את התפילין על יד ימין) באופן שהתפילין נוטות לעבר הגוף.

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ לְהָנִיחַ תְּפִלִּין:

הברכה השניה נאמרת (רק אם דיבר בין הנחת תפילין של־יד לשל־ראש) לפני הידוק הרצועה על הראש

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ עַל מִצְוַת תְּפִלִּין:

קריאת שמע

שְׁמַע יִשְׂרָאֵל, יְיָ אֱלֹהֵינוּ, יְיָ אֶחָד:

בלחש: בָּרוּךְ שֵׁם כְּבוֹד מַלְכוּתוֹ לְעוֹלָם וָעֶד:

וְאָהַבְתָּ אֵת יְיָ אֱלֹהֶיךָ, בְּכָל לְבָבְךָ וּבְכָל נַפְשְׁךָ וּבְכָל מְאֹדֶךָ. וְהָיוּ הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה, אֲשֶׁר אָנֹכִי מְצַוְּךָ הַיּוֹם, עַל לְבָבֶךָ. וְשִׁנַּנְתָּם לְבָנֶיךָ וְדִבַּרְתָּ בָּם, בְּשִׁבְתְּךָ בְּבֵיתֶךָ וּבְלֶכְתְּךָ בַדֶּרֶךְ וּבְשָׁכְבְּךָ וּבְקוּמֶךָ. וּקְשַׁרְתָּם לְאוֹת עַל יָדֶךָ, וְהָיוּ לְטֹטָפֹת בֵּין עֵינֶיךָ. וּכְתַבְתָּם עַל מְזוּזוֹת בֵּיתֶךָ וּבִשְׁעָרֶיךָ.

וְהָיָה אִם שָׁמֹעַ תִּשְׁמְעוּ אֶל מִצְוֹתַי, אֲשֶׁר אָנֹכִי מְצַוֶּה אֶתְכֶם הַיּוֹם, לְאַהֲבָה אֶת יְיָ אֱלֹהֵיכֶם וּלְעָבְדוֹ, בְּכָל לְבַבְכֶם וּבְכָל נַפְשְׁכֶם. וְנָתַתִּי מְטַר אַרְצְכֶם בְּעִתּוֹ יוֹרֶה וּמַלְקוֹשׁ, וְאָסַפְתָּ דְגָנֶךָ וְתִירֹשְׁךָ וְיִצְהָרֶךָ. וְנָתַתִּי עֵשֶׂב בְּשָׂדְךָ לִבְהֶמְתֶּךָ, וְאָכַלְתָּ וְשָׂבָעְתָּ. הִשָּׁמְרוּ לָכֶם פֶּן יִפְתֶּה לְבַבְכֶם, וְסַרְתֶּם וַעֲבַדְתֶּם אֱלֹהִים אֲחֵרִים וְהִשְׁתַּחֲוִיתֶם לָהֶם. וְחָרָה אַף יְיָ בָּכֶם וְעָצַר אֶת הַשָּׁמַיִם וְלֹא יִהְיֶה מָטָר וְהָאֲדָמָה לֹא תִתֵּן אֶת יְבוּלָהּ, וַאֲבַדְתֶּם מְהֵרָה מֵעַל הָאָרֶץ הַטֹּבָה אֲשֶׁר יְיָ נֹתֵן לָכֶם. וְשַׂמְתֶּם אֶת דְּבָרַי אֵלֶּה עַל לְבַבְכֶם וְעַל נַפְשְׁכֶם, וּקְשַׁרְתֶּם אֹתָם לְאוֹת עַל יֶדְכֶם וְהָיוּ לְטוֹטָפֹת בֵּין עֵינֵיכֶם. וְלִמַּדְתֶּם אֹתָם אֶת בְּנֵיכֶם לְדַבֵּר בָּם, בְּשִׁבְתְּךָ בְּבֵיתֶךָ וּבְלֶכְתְּךָ בַדֶּרֶךְ וּבְשָׁכְבְּךָ וּבְקוּמֶךָ. וּכְתַבְתָּם עַל מְזוּזוֹת בֵּיתֶךָ וּבִשְׁעָרֶיךָ. לְמַעַן יִרְבּוּ יְמֵיכֶם וִימֵי בְנֵיכֶם עַל הָאֲדָמָה אֲשֶׁר נִשְׁבַּע יְיָ לַאֲבֹתֵיכֶם לָתֵת לָהֶם, כִּימֵי הַשָּׁמַיִם עַל הָאָרֶץ.

וַיֹּאמֶר יְיָ אֶל מֹשֶׁה לֵּאמֹר. דַּבֵּר אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאָמַרְתָּ אֲלֵהֶם וְעָשׂוּ לָהֶם צִיצִת עַל כַּנְפֵי בִגְדֵיהֶם לְדֹרֹתָם, וְנָתְנוּ עַל צִיצִת הַכָּנָף, פְּתִיל תְּכֵלֶת. וְהָיָה לָכֶם לְצִיצִת, וּרְאִיתֶם אֹתוֹ, וּזְכַרְתֶּם אֶת כָּל מִצְוֹת יְיָ, וַעֲשִׂיתֶם אֹתָם, וְלֹא תָתוּרוּ אַחֲרֵי לְבַבְכֶם וְאַחֲרֵי עֵינֵיכֶם אֲשֶׁר אַתֶּם זֹנִים אַחֲרֵיהֶם. לְמַעַן תִּזְכְּרוּ וַעֲשִׂיתֶם אֶת כָּל מִצְוֹתָי, וִהְיִיתֶם קְדֹשִׁים לֵאלֹהֵיכֶם. אֲנִי יְיָ אֱלֹהֵיכֶם, אֲשֶׁר הוֹצֵאתִי אֶתְכֶם, מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם לִהְיוֹת לָכֶם לֵאלֹהִים, אֲנִי יְיָ אֱלֹהֵיכֶם (אֲנִי יְיָ אֱלֹהֵיכֶם) אֱמֶת.

נכון לומר קודם התפילה:

הֲרֵינִי מְקַבֵּל עָלַי מִצְוַת עֲשֵׂה שֶׁל וְאָהַבְתָּ לְרֵעֲךָ כָּמוֹךָ

מצוה להתפלל בתפילין את כל תפילת שחרית כולל שיעור תהלים כפי שנחלק לימי החודש.

יְהִי רָצוֹן מִלְּפָנֶיךָ, יְיָ אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ, שֶׁיִּבָּנֶה בֵּית הַמִּקְדָּשׁ בִּמְהֵרָה בְיָמֵינוּ, וְתֵן חֶלְקֵנוּ בְּתוֹרָתֶךָ.

אַךְ צַדִּיקִים יוֹדוּ לִשְׁמֶךָ יֵשְׁבוּ יְשָׁרִים אֶת פָּנֶיךָ.

כדאי שלכל ילד, בן או בת - גם קטני קטנים - וגם המבוגרים יהיה סידור (תפילה) פרטי משלו - לומר תפילה להשם, חומָש - חמשה חומשי תורה (או ספר אחר של תורה) משלו ללמוד בו כל יום תורה, וכן להבדיל קופת־צדקה משלו - שלתוכה נותן צדקה (לבד משבת ויום טוב), מכספו הפרטי (שניתן לו מהוריו או שקיבל כפרס ... שבהן יכול היה לקנות חיי נפשו, ולהשתמש בו לצרכיו האישיים, ושיכתבו על זה "להשם הארץ ומלואה" (או בראשי־תיבות "לה"ו") בצירוף שמם - ודברים אלו יהיו ברשותו ואחריותו ויניחם בחדרו, במקום בולט - את הקופה יש לקבוע בחדר על ידי מסמר וכדומה, ועל ידי זה החדר כולו ייהפך ל"חדר ובית של צדקה".

קז

זה המזמור נאמר על ארבעה שיצאו מצרה לרוחה צריכים להודות לה׳, כי בעונש חטאם היו בצרה וכחסד אלהים נצלו ומהראוי לשבח ולספר בפני רבים:

א הֹדוּ לַיהוָה כִּי־טוֹב כִּי לְעוֹלָם חַסְדּוֹ: ב יֹאמְרוּ גְאוּלֵי יְהוָה אֲשֶׁר גְּאָלָם מִיַּד־צָר:
ג וּמֵאֲרָצוֹת קִבְּצָם מִמִּזְרָח וּמִמַּעֲרָב מִצָּפוֹן וּמִיָּם: ד תָּעוּ בַמִּדְבָּר בִּישִׁימוֹן דֶּרֶךְ עִיר מוֹשָׁב
לֹא מָצָאוּ: ה רְעֵבִים גַּם־צְמֵאִים נַפְשָׁם בָּהֶם תִּתְעַטָּף: ו וַיִּצְעֲקוּ אֶל־יְהוָה בַּצַּר לָהֶם מִמְּצוּקוֹתֵיהֶם
יַצִּילֵם: ז וַיַּדְרִיכֵם בְּדֶרֶךְ יְשָׁרָה לָלֶכֶת אֶל־עִיר מוֹשָׁב: ח יוֹדוּ לַיהוָה חַסְדּוֹ וְנִפְלְאוֹתָיו לִבְנֵי אָדָם:
ט כִּי־הִשְׂבִּיעַ נֶפֶשׁ שֹׁקֵקָה וְנֶפֶשׁ רְעֵבָה מִלֵּא־טוּב: י יֹשְׁבֵי חֹשֶׁךְ וְצַלְמָוֶת אֲסִירֵי עֹנִי וּבַרְזֶל:
יא כִּי־הִמְרוּ אִמְרֵי־אֵל וַעֲצַת עֶלְיוֹן נָאָצוּ: יב וַיַּכְנַע בֶּעָמָל לִבָּם כָּשְׁלוּ וְאֵין עֹזֵר: יג וַיִּזְעֲקוּ אֶל־יְהוָה
בַּצַּר לָהֶם מִמְּצוּקוֹתֵיהֶם יוֹשִׁיעֵם: יד יוֹצִיאֵם מֵחֹשֶׁךְ וְצַלְמָוֶת וּמוֹסְרוֹתֵיהֶם יְנַתֵּק: טו יוֹדוּ לַיהוָה חַסְדּוֹ
וְנִפְלְאוֹתָיו לִבְנֵי אָדָם: טז כִּי־שִׁבַּר דַּלְתוֹת נְחֹשֶׁת וּבְרִיחֵי בַרְזֶל גִּדָּע: יז אֱוִילִים מִדֶּרֶךְ פִּשְׁעָם
וּמֵעֲוֹנֹתֵיהֶם יִתְעַנּוּ: יח כָּל־אֹכֶל תִּתְעֵב נַפְשָׁם וַיַּגִּיעוּ עַד־שַׁעֲרֵי־מָוֶת: יט וַיִּזְעֲקוּ אֶל־יְהוָה בַּצַּר לָהֶם
מִמְּצוּקוֹתֵיהֶם יוֹשִׁיעֵם: כ יִשְׁלַח דְּבָרוֹ וְיִרְפָּאֵם וִימַלֵּט מִשְּׁחִיתוֹתָם: כא יוֹדוּ לַיהוָה חַסְדּוֹ וְנִפְלְאוֹתָיו
לִבְנֵי אָדָם: כב וְיִזְבְּחוּ זִבְחֵי תוֹדָה וִיסַפְּרוּ מַעֲשָׂיו בְּרִנָּה: כג יוֹרְדֵי הַיָּם בָּאֳנִיּוֹת עֹשֵׂי מְלָאכָה בְּמַיִם
רַבִּים: כד הֵמָּה רָאוּ מַעֲשֵׂי יְהוָה וְנִפְלְאוֹתָיו בִּמְצוּלָה: כה וַיֹּאמֶר וַיַּעֲמֵד רוּחַ סְעָרָה וַתְּרוֹמֵם גַּלָּיו:
כו יַעֲלוּ שָׁמַיִם יֵרְדוּ תְהוֹמוֹת נַפְשָׁם בְּרָעָה תִתְמוֹגָג: כז יָחוֹגוּ וְיָנוּעוּ כַּשִּׁכּוֹר וְכָל־חָכְמָתָם תִּתְבַּלָּע:
כח וַיִּצְעֲקוּ אֶל־יְהוָה בַּצַּר לָהֶם וּמִמְּצֻקוֹתֵיהֶם יוֹצִיאֵם: כט יָקֵם סְעָרָה לִדְמָמָה וַיֶּחֱשׁוּ גַּלֵּיהֶם:
ל וַיִּשְׂמְחוּ כִי־יִשְׁתֹּקוּ וַיַּנְחֵם אֶל־מְחוֹז חֶפְצָם: לא יוֹדוּ לַיהוָה חַסְדּוֹ וְנִפְלְאוֹתָיו לִבְנֵי אָדָם:
לב וִירוֹמְמוּהוּ בִּקְהַל עָם וּבְמוֹשַׁב זְקֵנִים יְהַלְלוּהוּ: לג יָשֵׂם נְהָרוֹת לְמִדְבָּר וּמֹצָאֵי מַיִם לְצִמָּאוֹן:
לד אֶרֶץ פְּרִי לִמְלֵחָה מֵרָעַת יֹשְׁבֵי בָהּ: לה יָשֵׂם מִדְבָּר לַאֲגַם־מַיִם וְאֶרֶץ צִיָּה לְמֹצָאֵי מָיִם: לו וַיּוֹשֶׁב
שָׁם רְעֵבִים וַיְכוֹנְנוּ עִיר מוֹשָׁב: לז וַיִּזְרְעוּ שָׂדוֹת וַיִּטְּעוּ כְרָמִים וַיַּעֲשׂוּ פְּרִי תְבוּאָה: לח וַיְבָרְכֵם וַיִּרְבּוּ
מְאֹד וּבְהֶמְתָּם לֹא יַמְעִיט: לט וַיִּמְעֲטוּ וַיָּשֹׁחוּ מֵעֹצֶר רָעָה וְיָגוֹן: מ שֹׁפֵךְ בּוּז עַל־נְדִיבִים וַיַּתְעֵם בְּתֹהוּ
לֹא־דָרֶךְ: מא וַיְשַׂגֵּב אֶבְיוֹן מֵעוֹנִי וַיָּשֶׂם כַּצֹּאן מִשְׁפָּחוֹת: מב יִרְאוּ יְשָׁרִים וְיִשְׂמָחוּ וְכָל־עַוְלָה קָפְצָה
פִּיהָ: מג מִי־חָכָם וְיִשְׁמָר־אֵלֶּה וְיִתְבּוֹנְנוּ חַסְדֵי יְהוָה:

קח

א שִׁיר מִזְמוֹר לְדָוִד: ב נָכוֹן לִבִּי אֱלֹהִים אָשִׁירָה וַאֲזַמְּרָה אַף־כְּבוֹדִי: ג עוּרָה הַנֵּבֶל וְכִנּוֹר אָעִירָה
שָׁחַר: ד אוֹדְךָ בָעַמִּים | יְהוָה וַאֲזַמֶּרְךָ בַּלְאֻמִּים: ה כִּי־גָדֹל מֵעַל־שָׁמַיִם חַסְדֶּךָ וְעַד־שְׁחָקִים אֲמִתֶּךָ:
ו רוּמָה עַל־שָׁמַיִם אֱלֹהִים וְעַל כָּל־הָאָרֶץ כְּבוֹדֶךָ: ז לְמַעַן יֵחָלְצוּן יְדִידֶיךָ הוֹשִׁיעָה יְמִינְךָ וַעֲנֵנִי:
ח אֱלֹהִים | דִּבֶּר בְּקָדְשׁוֹ אֶעֱלֹזָה אֲחַלְּקָה שְׁכֶם וְעֵמֶק סֻכּוֹת אֲמַדֵּד: ט לִי גִלְעָד | לִי מְנַשֶּׁה וְאֶפְרַיִם
מָעוֹז רֹאשִׁי יְהוּדָה מְחֹקְקִי: י מוֹאָב | סִיר רַחְצִי עַל־אֱדוֹם אַשְׁלִיךְ נַעֲלִי עָלַי פְּלֶשֶׁת אֶתְרוֹעָע: יא מִי
יוֹבִלֵנִי עִיר מִבְצָר מִי נָחָנִי עַד־אֱדוֹם: יב הֲלֹא־אֱלֹהִים זָנַחְתָּנוּ וְלֹא־תֵצֵא אֱלֹהִים בְּצִבְאֹתֵינוּ: יג הָבָה־לָּנוּ
עֶזְרָת מִצָּר וְשָׁוְא תְּשׁוּעַת אָדָם: יד בֵּאלֹהִים נַעֲשֶׂה־חָיִל וְהוּא יָבוּס צָרֵינוּ:

מפתח כללי

א) סדר הנחת תפילין ..... ב

ב) מזמורי תהלים ק״ז ק״ח ..... ג

ג) מאמר ד״ה הבאים ישרש יעקב פרשת שמות, מברכים החודש שבט, ה׳תש״ל ..... ה

ד) רשימת דברים יום ה׳ י״ט טבת, ה׳תשמ״ב ..... ט

ה) לקוטי שיחות פרשת שמות (בלה״ק) ..... יז

ו) שיעורים בספר התניא (מוגה) לשבוע פרשת שמות ..... כב

ז) לוח ״היום יום״ לשבוע פרשת שמות ..... לא

ח) הלכה יומית לעיון ברמב״ם ..... לג

שיעורי רמב״ם – ע״פ נוסח כתבי יד תימן מדוייקים (קאפח):

ט) – ג׳ פרקים ליום לשבוע פרשת שמות ..... לו

י) – פרק אחד ליום לשבוע פרשת שמות ..... נד

יא) – ספר המצוות לשבוע פרשת שמות ..... סא

יב) נביאים וכתובים שופטים פרק ו, דברי הימים-ב פרק א ..... סג

יג) מסכת בבא קמא עם ביאורים מדף יד עד דף כ ..... סח

מתורת רבותינו נשיאי חב״ד:

יד) שולחן ערוך הלכות שבת - אדמו״ר הזקן ..... צז

טו) שולחן ערוך הלכות קריאת שמע - אדמו״ר הזקן ..... צח

טז) לקוטי תורה - ד״ה את שבתותי תשמרו - אדמו״ר הזקן ..... צט

יז) מאמרים קונטרסים - אדמו״ר האמצעי ..... קב

יח) דרך מצותיך – ספר המצוות - אדמו״ר ה״צמח צדק״ ..... קג

יט) המשך והחרים תרל״א - אדמו״ר מוהר״ש ..... קה

כ) קונטרס החלצו - אדמו״ר מוהרש״ב ..... קו

כא) ספר המאמרים ה׳תש״ב - אדמו״ר מוהריי״צ ..... קו

כב) לקוטי דיבורים - אדמו״ר מוהריי״צ ..... קז

כג) ספר הזכרונות – אדמו״ר מוהריי״צ ..... קט

כד) אגרות קודש – אדמו״ר מוהריי״צ ..... קיא

כה) חומש, רש״י ותרגום אונקלוס לשבוע פרשת שמות ..... קיג

כו) לוח זמנים לשבוע פרשת שמות ..... קלד

כז) סדר מצות הדלקת נרות לשבת קודש ..... קלה

בס"ד. שבת פרשת שמות, מברכים החודש שבט, ה'תש"ל

(הנחה בלתי מוגהה)

הבאים ישרש יעקב יציץ ופרח ישראל ומלאו פני תבל תנובה[1], והנה פסוק זה הוא התחלת הפטורת פרשת שמות וידוע דההפטורה יש לה שייכות להסדרה שלה, ומה שכתוב כאן הבאים ישרש יעקב וגו' הרי זה שייך למה שכתוב בתחילת הסדרה ואלה שמות וגו' הבאים מצרימה[2], שעל זה אומר אחר כך יציץ ופרח ישראל. ומדייק בזה אדמו"ר הזקן (בעל ההילולא דכ"ד טבת) ב"תורה אור"[3] דצריך להבין שייכות הענינים זה לזה, היינו השייכות דהבאים (הביאה למצרים) לענין ישרש יעקב, ושדוקא על ידי הבאים מצרימה יהיה יציץ ופרח ישראל. והגם שבפשטות הכוונה הוא שעל ידי גלות מצרים נתרבו ישראל מאד מאד, וכמו שכתוב בההגדה[4], בשבעים נפש ירדו אבותיך מצרימה ועתה שמך ה' ככוכבי השמים לרב, וכמו שכתוב גם כן בתחילת הפרשה[5] תיכף אחר הפסוק דהבאים מצרימה, ובני ישראל פרו וישרצו וירבו ויעצמו במאד מאד, אבל מכל־מקום הרי זה גופא דורש ביאור, למה דוקא על ידי גלות מצרים באים ליציץ ופרח ישראל. והנה בכמה קהלות קוראין בפרשת שמות ההפטורה שבירמיה[6], ששם כתוב קדש ישראל לה' ראשית תבואתה, שמזה משמע דיש ריבוי תבואה וישראל הם ראשית תבואתה, וזה בא על ידי הבאים מצרימה, שזה גם כן אינו מובן כנ"ל, מהי שייכות הענינים.

והנה על הבאים ישרש דקאי על גלות מצרים אומר השם יעקב, ועל זמן הגאולה שזהו מה שכתוב יציץ ופרח, אומר השם ישראל, וכתיב[7] בוראך יעקב ויוצרך ישראל. ולכאורה אינו מובן דהרי השם ישראל הוא למעלה במדריגה מהשם יעקב, דמדריגת יעקב היא מדריגה נמוכה, עד שיכול להיות ויעקבני זה פעמים[8], וגם הוא על שם ידו אוחזת בעקב עשו[9], שיש מציאות של עשו, ואדרבה ידו אוחזת בעקב עשו, מה־שאין־כן שם ישראל הוא על שם כי שרית עם אלקים ועם אנשים ותוכל[10], שהוא למעלה לא רק מעשו, אלא גם משרו של עשו, ועל פי זה אינו מובן מה שכתוב בוראך יעקב ויוצרך ישראל, דיצירה שזהו מה שעושה ציור בהדבר או שמשנה הדבר מצורה אחת לצורה אחרת, ודבר זה שייך גם בחיק הנבראים, מה־שאין־כן בריאה אינה בחיק הנבראים, וכמו שכתב הרמב"ן בפירושו על התורה[11], דפירוש תיבת ברא בלשון הקדש הוא בריאה יש מאין, דהוא לבדו בכחו ויכלתו לברוא יש מאין[12]. ובפרט כמו שהוא בסדר העולמות, הרי עולם הבריאה הוא

1) ישעי' כז, ו.
2) ראה פרש"י ישעי' שם. ועוד.
3) פרשתנו נג, ג ואילך. וראה גם אוה"ת שמות ע' עז ואילך.
4) פיסקא "במתי מעט" מעקב י, כב.
5) א, ז.
6) ב, ג.
7) ישעי' מג, א.
8) תולדות כז, לו.
9) שם כה, כו.
10) וישלח לב, כט.
11) עה"פ בראשית א, א.
12) אגה"ק ס"כ.

למעלה באין ערוך מעולם היצירה, וכמו שאומרים[13] יוצר אור ובורא חושך, דעל אור אומרים הלשון יוצר, דיצירה הוא עלמא דאתגליא, מה־שאין־כן על חושך אומרים הלשון בורא[14], שהוא למעלה מגילויים והוא חושך והעלם. ואם כן אינו מובן למה על בוראך אומר השם יעקב, שהוא למטה במדריגה מישראל דכתיב גבי יוצרך, דלכאורה הרי היה צריך להיות בהיפוך.

והנה מה שכתוב הבאים ישרש יעקב, הנה ישרש הוא כענין הזריעה שזהו ענין שבאין ערוך, שהרי על ידי זריעת גרעין צומח אילן גדול נושא פירות, שפעולת הזריעה היא על ידי גרעין דוקא, מה־שאין־כן בשר הפרי הגם שיש בו טעם, מכל־מקום אם יזרעו אותו לא יצמח מזה מאומה, ורק על ידי זריעת גרעין שאין בו טעם כלל, דוקא על־ידי־זה אפשר שתהיה הצמיחה. ועל־דרך־זה הוא גם בזריעת תבואה, שעל ידי זריעת גרעין אחד צומחים כמה וכמה גרעינים, והגם שזריעת תבואה הוא מה שזורעים החטה עצמה, אבל מכל־מקום הרי הצמיחה היא על ידי שהיית הגרעין בארץ ג׳ ימים, שזה פועל בו הרקבון שנתבטל מציאות הגרעין לגמרי, ודוקא על־ידי־זה אפשר שתהיה הצמיחה. ועל אחת כמה וכמה באילן שזהו מה שעל ידי זריעת גרעין שאין בו טעם כלל, צומח אילן גדול וכו׳, שזהו ענין שבאין ערוך. והנה כל מה שיש בעולם הוא מפני שכן הוא גם בתורה, וכמאמר רבותינו ז״ל[15] אסתכל באורייתא וברא עלמא. וכמו כן הוא גם בענין הזריעה, שבתורה הוא ענין לימוד התורה ביראת שמים, היינו שעל ידי הקדמת נעשה לנשמע שזהו לימוד התורה בקבלת־עול, על־ידי־זה דוקא מגיעים למדריגת הצמיחה, וכמו שכתוב[16] תומת ישרים תנחם, דאיך פועלים שיהיה תנחם — היפך מה שכתוב בסיום הכתוב — הוא דוקא על ידי תומת ישרים, וכמבואר בגמרא בסוגיא דמתן תורה[17]. ובכללות זהו ההפרש שבין תורה למצוות, דתורה ענינה הבנה והשגה, שמשום זה אסור לברך ברכת התורה (בתורה שבעל־פה) אם הלימוד הוא באופן דלא ידע מאי קאמר, כמו שכתוב ב״מגן אברהם״[18], מה־שאין־כן במצוות, שענינם הוא כמו שאומרים בברכת המצוות אשר קדשנו במצותיו וצונו, שקיומם צריך להיות דוקא מצד קבלת־עול, שכן הוא נוסח הברכה אפילו על מצוות שמובנות על־פי שכל, ונקראות בשם משפטים, מכל־מקום צריך לקיימם רק מצד קבלת־עול, ואם אומר על קן צפור יגיעו רחמיך משתקין אותו[19], משום שכשמקיים המצוה מטעם זה, אינו מקיים אותה כראוי, כי קיום המצוה צריך להיות דוקא משום שקדשנו במצותיו וצונו. ובפרטיות הנה בתורה גופא ישנם שני הענינים, שבתורה יש ענין ההבנה והשגה, וגם ענין הקבלת־עול, דהיינו הקדמת נעשה לנשמע, דדוקא על־ידי־זה מגיע לאמיתית הענין. וזהו גם כן מה שכתוב הבאים ישרש יעקב יציץ ופרח ישראל, שדוקא על ידי ישרש יעקב, דהיינו זריעת דבר שאין בו טעם כגרעין, שענינו בעבודה הוא ענין קבלת־עול שהיא עבודה

13) בברכת יוצר.
14) פרי עץ חיים שער הק״ש פ״א. ועוד.
15) זהר ח״ב קס״א סע״א ואילך.
16) משלי יא, ג.
17) שבת פח, ב.
18) או״ח ס״נ. הובא בהל׳ ת״ת לאדה״ז ספ״ב.
19) ברכות פ״ה מ״ג.

בתמימות, דבציור אדם הוא ענין העקב שברגל שזהו ענין יעקב כמבואר ב"תורה אור"[20] (מה־שאין־כן ישראל שענינו הוא לי ראש[21]), דוקא על־ידי־זה פועלים שיהיה יציץ ופרח ישראל. וזהו גם כן מה שכתוב[22] בהוציאך את העם ממצרים תעבדון את האלקים על ההר הזה, דדוקא על ידי הקדמת גלות מצרים, מגיעים ליציץ ופרח ישראל.

אבל מכל־מקום הרי זה גופא דורש ביאור, למה דוקא על ידי ישרש יעקב מגיעים ליציץ ופרח ישראל. והנה יש ביאור בספר המאמרים תקס"ב [שהוא ספר מאמרי אדמו"ר הזקן, בכתב־יד־קדשו של אדמו"ר האמצעי, עם הגהות והערות מאדמו"ר הצמח־צדק, ועל רוב המאמרים כתוב הזמן של המאמר, אבל לאחר פרשת ויחי יש מאמר המתחיל להבין שרשן של הדברים[23] שהוא ביאור על המאמר דפרשת ויחי, שאין כתוב עליו זמן, וכנראה שהוא המאמר דפרשת שמות כי המאמר הקודם הוא פרשת ויחי והמאמר שלאחרי־זה הוא של שבת פרשת וארא, וכמו־כן נראה שכן הוא בכמה "להבין שרשי הדברים" שבספר המאמרים הנ"ל], והנה ב"דיבור המתחיל" להבין שרשן של הדברים הנ"ל[23] אומר שם הסבר עמוק ומתוק במה שכתוב בתחלת התניא[24] בשם הזהר על הפסוק[25] ויפח באפיו נשמת חיים, מאן דנפח מתוכיה נפח, דקאי על נשמות ישראל. ומבאר שם שיש מדריגת עבודת הבירורים דבמחשבתא אתברירו, היינו שעבודת הבירורים מגיעה למקום נעלה ביותר עד למחשבתא, שהוא "מוחא סתימאה" שמקומו באריך אנפין. אבל המדריגה דמתוכו נפח הוא למעלה מזה לגמרי, דהרי כל ענין עבודת הבירורים הוא שמגיעים רק למדריגת אריך אנפין שהוא בחינת הרצון, והרי גם הרצון הוא באין ערוך לגבי עצמותו ומהותו יתברך, שכדי שיוכל להיות ענין הרצון היה צריך להיות צמצום עצום, ולגבי עצמותו הרי אצילות ועשיה הם בהשוואה גמורה. ודבר זה (שהרצון הוא באין ערוך לעצמותו ומהותו יתברך) מובן מצד אמונה פשוטה. דהנה ידוע קושיית החוקרים והפילוסופים[26], האיך שייך לומר יהי רצון דלכאורה הרי זה שינוי, דקודם התפלה היה הרצון באופן אחד ועל ידי התפלה פועלים שיהיה באופן אחר, והרי זה שינוי חס־ושלום. ובכללות ענין הרצון גם כן אינו מובן, דהרי רצון הוא מה שרוצה באיזה דבר ואם כן הרי הרוצה משלים חסרונו על־ידי־זה, שמשום זה הוא רוצה, והרי כל זה אין שייך לומר בעצמותו יתברך, בין הענין דיהי רצון, שזהו שינוי, ובפרט ברצון עצמו שהוא לאיזה דבר ואם כן הדבר ההוא משלימו, וכמו שכתוב[27] נחת רוח לפני שאמרתי ונעשה רצוני. והביאור בזה הוא שענין הרצון נאצל מאתו יתברך, ולאחר שנאצל הרי הוא באופן כזה שמיוחד עם הרוצה, שאין זה כמו שאר הספירות הנאצלים שהם נפרדים, מה־שאין־כן הרצון אף־על־פי שגם הוא נאצל, אבל

20) פרשתנו שם (נג, ד).

21) זהר — הובא בסהמ"צ להצ"צ טו, ב. וראה שער הפסוקים להאריז"ל וישלח לב, כב.

22) שמות ג, ב.

23) סה"מ תקס"ב ח"א ע' קכח ואילך. וראה גם ד"ה הנ"ל עם הגהות באוה"ת ויחי (כרך ו) תתשיז ואילך. סה"מ תרנ"ב ע' טז ואילך.

24) רפ"ב.

25) בראשית ו, ז.

26) ראה (נוסף על המצוין בהערה 23): סה"מ תקס"ב ע' עג. ועוד.

27) ספרי ופרש"י פינחס כח, ח. ועוד.

מכל־מקום גם אחר שנאצל הרי הוא מיוחד וכו׳. ועם כל זה הוא רק בחינת נאצל, שבאין ערוך לגבי עצמותו ומהותו יתברך. מה־שאין־כן שרש נשמות ישראל הוא מתוכו נפח, מתוכיותו ופנימיותו, היינו שהם למעלה במדריגה גם לגבי תורה ומצוות, דהרי תורה ומצוות יש להם שייכות לרצון, דהרי כל ענין התורה הוא להבדיל בין הטמא ובין הטהור ובין החיה הנאכלת ובין החיה אשר לא תאכל[28], שהוא ענין הבירורים, דבמחשבתא אתברירו, היינו שתלויים ברצון, מה־שאין־כן נשמות ישראל הם לגמרי למעלה מהרצון וכו׳, שהרי הם באים מתוכיותו ופנימיותו. וכמו שכתוב במדרש[29] ז׳ דברים קדמו לעולם, תורה וישראל וכו׳, ובתורה וישראל גופא, ישראל קדמו לתורה שהרי בתורה כתיב צו את בני ישראל, דבר אל בני ישראל, שרק לאחרי שישנו ענין נשמות ישראל יכול להיות ענין התורה, ונשמות ישראל ירדו למטה להתלבש בגוף. ומביא שם המשל על אור חוזר, דכשזורקין אבן בכותל יכול להיות שישאר שם בהכותל, אבל כשזורקין אותו בכח חזק ביותר, אז חוזר האבן למקום שנזרק משם. וכמו כן הוא גם בנשמות ישראל, שעליהם נאמר ויפח באפיו שזהו כח חזק ביותר, שבא מתוכיותו ופנימיותו. ודוקא כשהנשמה יורדת למטה להתלבש בגוף גשמי בעולם הזה שאין תחתון למטה הימנו, אז דוקא הרי היא חוזרת לעצמותו ומהותו יתברך שמשם באה.

והנה זהו גם כן ענין יעקב, שבכללות הוא החילוק שבין תורה ומצות כנ״ל, שהרי תורה ענינה הבנה והשגה, ומצוות ענינם הוא קבלת עול. ועל־דרך־זה בתורה עצמה יש גם כן שני הענינים, דהבנה והשגה וקבלת־עול, וכמו שאומרים בברכת התורה אשר בחר בנו מכל העמים שזהו בבחירה חפשית בלי טעם. ודוקא על ידי העבודה דקבלת־עול שבכללות הוא ענין המצות, ובתורה עצמה על ידי העבודה דקבלת־עול שבה, שהוא ענין הבאים ישרש יעקב כנ״ל, על־ידי־זה מגיעים ליציץ ופרח ישראל. וזהו מה שקודם מתן תורה היה צריך להיות גלות מצרים, שענינה כור הברזל[30], וכל המיצרים ומעיקים שהוא ענין ההעלם והסתר מבחוץ נקראים על שם מצרים, וכמו כן גם ההעלם והסתר בפנים — א־ל זר אשר בקרבך[31]. וכשגובר על כל המניעות ועיכובים וההעלמות והסתרים, ואינו מתפעל מכל הנסיונות שיש לו, שבעבודה כזו אין בה טעם כמו הגרעין הנזרע, שזהו העבודה דקבלת־עול שענינה יעקב, וזהו ישרש שהוא ענין הזריעה, הנה דוקא על־ידי־זה מגיעים ליציץ ופרח ישראל, שבאים לתעבדון את האלקים על ההר הזה, ועל־ידי־זה מגיעים גם כן לארבע לשונות של גאולה, והוצאתי והצלתי וגאלתי ולקחתי[32], עד גם להלשון החמישי, והבאתי אתכם אל הארץ וגו׳ שזהו מה שיהיה גילוי אלקות. וזהו גם כן מה שמסיים ומלאו פני תבל תנובה, וכמו שכתוב ברמב״ם[33] שלא נתאוו החכמים והנביאים ימות המשיח וכו׳ ולא כדי לאכול ולשתות ולשמוח, אלא כדי שיהיו פנויין בתורה וחכמתה, ומסיים שם[34] כי מלאה הארץ דעה את ה׳ כמים לים מכסים[35], בביאת משיח צדקנו בקרוב ממש.

---

28) שמיני יא, מז.
29) ראה ב״ר פ״א, ד. ועוד.
30) נת׳ בתו״א יתרו עד, סע״א ואילך.
31) ראה שבת קה, א.
32) וארא ו, ז.
33) הל׳ מלכים פי״ב ה״ד.
34) בסוף הל׳ מלכים.
35) ישעי׳ יא, ט

בס"ד. רשימת דברי כ"ק אדמו"ר שליט"א בעת ביקור הרה"ג ר' פינחס מנחם אלתר שליט"א ראש ישיבת "שפת אמת" בירושלים עיה"ק יום ה' י"ט טבת ה'תשמ"ב.

בלתי מוגה

א. כ"ק אדמו"ר שליט"א: נהוג לפתוח באמירת "שלום". וכפי שמצינו כמה סיפורים בתנ"ך שכאשר ב' אנשים נפגשו יחד, פתחו באמירת "שלום".

רפמ"א שליט"א: בכל הזמנים הי' מנהג ישראל לומר "שלום עליכם".

כ"ק אדמו"ר שליט"א: ידוע לשון חז"ל "פותחין בברכה", אבל אעפ"כ נוהגין לפתוח ב"שלום". וע"פ מארז"ל (שמביא רש"י מספרא בר"פ בחוקותי) "שהשלום שקול כנגד הכל", מובן, שהפתיחה ב"שלום" כוללת כל הברכות, ובמילא נכלל בזה גם הענין ד"פותחין בברכה".

רפמ"א שליט"א: איתא במדרז"ל (דא"ז ס"פ השלום. וראה ויק"ר פ"ט, ט) "גדול השלום שכל הברכות והתפלות חותמין בשלום, ק"ש כו' ברכת כהנים כו' כל הברכות חותמים בשלום כו'".

כ"ק אדמו"ר שליט"א: במדרש הנ"ל מדובר אודות חתימה וסיום בשלום. והרי בכל עניני קדושה ישנו הכלל - נעוץ תחלתן בסופן וסופן בתחלתן.

ב. כ"ק אדמו"ר שליט"א: החילוק בין "שלום" ו"ברכה" הוא: "שלום" מורה שישנם ב' ענינים, ולכן צריך לעשות שלום ביניהם (שלילת ענין בלתי רצוי), כי כאשר ישנה מציאות אחת בלבד, לא שייך ענין השלום. ולדוגמא: בהתחלת הבריאה, "יום אחד", "שהי' הקב"ה יחיד בעולמו" - לא שייך כללות ענין השלום. אבל ענין ה"ברכה" שייך גם כאשר ישנה מציאות אחת בלבד, ובפשטות - גם ב"יום אחד" שייך כללות ענין ה"ברכה".

עפ"ז מבואר בחסידות דיוק לשון המדרש (המובא ברמב"ם סוף הל' חנוכה) "גדול השלום שכל התורה ניתנה לעשות שלום בעולם":

תורה מצד עצמה היא למעלה ממציאות העולם, כמ"ש "נעלמה מעיני כל חי", "שעשועים גו' לפניו", ולכן מצד עצמה אינה שייכת לענין השלום.

ורק כאשר "ניתנה" למטה, במציאות העולם - תכליתה "לעשות שלום בעולם", היינו, היות שישנם ב' ענינים: מציאות העולם, ומציאותו של הבורא, לכן צריכים "לעשות שלום בעולם", שלום ביני ובין עולמי.

רפמ"א שליט"א: איתא במדרש ש"שמו של הקב"ה שלום", וא"כ, משמע שענין השלום שייך גם כאשר אין ענין של מחלוקת - אצל הקב"ה בעצמו?

כ"ק אדמו"ר שליט"א: כשם שמבואר במדרז"ל שהקב"ה נקרא בשם "צבאות" כאשר יוצא למלחמה, כמו כן מובן בנוגע לשם "שלום", שנקרא בשם זה (לא מצד עצמו, אלא) כאשר פועל את ענין השלום.

ויתירה מזו: הלשון "שמו (של הקב"ה שלום)" גופא מורה שהמדובר רק בשייכות למציאות הזולת - כמבואר בחסידות שכללות ענין השם הוא רק בשייכות אל הזולת, כי האדם מצד עצמו אינו צריך לענין השם, אלא רק כדי שהזולת יוכל לקרוא לו בשמו - "שמו אשר יקראו לו". ועפ"ז מובן שגם השם "שלום" אצל הקב"ה הוא רק בשייכות אל הזולת, ואילו אצל הקב"ה מצד עצמו (כאשר הי' "יחיד בעולמו") לא שייך ענין השלום.

ובפרט שהשם "שלום" אינו בין השבעה שמות שאינם נמחקים, ולא כמו השם "צבאות" שהוא בין השבעה שמות שאינם נמחקים. וא"כ, מאחר שהשם "צבאות" הוא רק בשייכות אל הזולת (כאשר יוצא למלחמה), למרות היותו בין השבעה שמות שאינם נמחקים, הרי עאכו"כ שגם השם "שלום", שאינו נכלל בשבעה שמות שאינם נמחקים, הוא רק בשייכות אל הזולת.

רפמ"א שליט"א: איתא בגמרא (תענית כא, ב) בנוגע לאביי ורבא הלשון ד"שלום" לגבי "מתיבתא דרקיעא", והרי במתיבתא דרקיעא לא שייך ענין של מחלוקת?

כ״ק אדמו״ר שליט״א: עצם העובדה שישנם ב׳ ענינים שכל א׳ הוא מציאות בפ״ע - הרי זה כבר מעורר את הצורך לפעול את ענין השלום.

ג. כ״ק אדמו״ר שליט״א: ישנם מכתבים של אדמו״ר הזקן שבהם כותב תיבת ״שלום״ ללא האות מ״ם, היינו, ״שלו״.

וענין זה מתאים להמבואר בכמה ספרים שהיות ששמו של הקב״ה שלום, לכן, אין לכתוב שם זה בשלימות.

ובזה ראיתי דבר פלא אצל כ״ק מו״ח אדמו״ר - שישנם מכתבים שבהם כתב תיבת ״שלום״ בשלימותה!

ראיתי גם מכתבים מאדמו״רי בית גור שבהם כתובה תיבת ״שלום״ ללא המ״ם - ״שלו״. וכנראה שענין זה הוא בדיוק.

ד. רפמ״א שליט״א: בימים אלו דרוש ענין השלום במדה מרובה ביותר. כ״ק אדמו״ר שליט״א: כאשר ב׳ יהודים נפגשים יחד - נפעל עי״ז ענין השלום, כי בריאתם ע״י הקב״ה היא באופן שאין דיעותיהם שוות [אע״פ שכל יהודי נקרא ״אדם״, ע״ש ״אדמה לעליון״, וכמרז״ל ש״הקב״ה טבע כל אדם בחותמו של אדם הראשון״ - אעפ״כ ״אין אחד מהן דומה לחבירו״], היינו, שיש כאן ב׳ אנשים שכל א׳ מהם הוא מציאות בפ״ע, ולכן, כאשר שניהם נפגשים יחד, נפעל כללות ענין השלום.

והנה, בריאת בני האדם באופן של שינוי איש מרעהו, אינה ענין של חסרון, אלא אדרבה: בהכרח שיהי׳ כן משום ישוב העולם. וכמרז״ל (סנהדרין לח, א) ״בשלשה דברים אדם משתנה מחבירו בקול במראה ובדעת, בקול ובמראה משום ערוה, ובדעת מפני הגזלנין והחמסנין״.

ונפק״מ גם בעניני הלכה - לגבי הגדת עדות ע״פ טביעת עין וכו׳. ועד״ז בנוגע לסנהדרין - כידוע שרב ותלמיד אינם נמנים כשנים לגבי מנין שבעים ואחד חברי הסנהדרין, כי דעתם שוה, וצריכים שיהיו שבעים ואחד חברי סנהדרין בעלי דיעה שונה זה מזה (ראה סנהדרין לו, סע״א).

זאת אומרת: אע״פ שכל יהודי הוא ״חלק אלקה ממעל ממש״, וא״כ, איך שייך להפריד ולחלק בין ״חלק אלקה״ אחד למשנהו?! - אעפ״כ, רצונו של הקב״ה שכל נשמה (״חלק אלקה ממעל ממש״) תתלבש בגוף בפ״ע, ובאופן שכל א׳ שונה מחבירו.

[וכדי שתהי׳ ״עדה קדושה״ - זקוקים לעשרה יהודים דוקא (ולא מספיק אפילו ב׳ יהודים), שכל א׳ מהם הוא מציאות בפ״ע].

ותכלית הכוונה בזה - לפעול את ענין השלום, היינו, כאשר ב׳ יהודים נפגשים יחד, למרות שכל א׳ מהם הוא מציאות בפ״ע - מדגישים הם שמצד אמיתית הענין הרי הם מציאות אחת, וזהו כללות ענין השלום.

ה. רפמ״א שליט״א: ענין השלום שייך גם בנוגע לגוים - כמסופר בגמרא (ברכות יז, א) ״אמרו עליו על רבי יוחנן בן זכאי שלא הקדימו אדם מעולם ואפילו נכרי בשוק״.

כ״ק אדמו״ר שליט״א: ישנו ענין השלום בנוגע לבנ״י גופא - בין איש לרעהו, ונוסף לזה ישנו ענין השלום בנוגע לכללות העולם, כולל מציאותם של אוה״ע.

וכפי שמצינו בנוגע לקרבן שלמים שיש בזה ב׳ ענינים: (א) ״שיש בהם שלום למזבח ולכהנים ולבעלים״ - בנוגע לבנ״י, (ב) ״שמטילים שלום בעולם״ - בנוגע לעולם כולו (תו״כ ופרש״י עה״פ ויקרא ג, א).

ועפ״ז - אפשר אמנם לצאת י״ח ענין השלום עי״ז שעושים שלום בין בנ״י, אבל כדי שענין השלום יהי׳ באופן של הידור, עד למהדרין מן המהדרין [כפי שהזכרתם לעיל שבימים אלו דרוש ענין השלום ביותר] - צריכים לפעול שיהי׳ שלום בעולם כולו.

רפמ״א שליט״א: כללות ענין השלום מודגש במיוחד בנוגע לירושלים - כמודגש בנוסח הברכה ״הפורש סוכת שלום עלינו ועל כל עמו ישראל ועל ירושלים״.

כ״ק אדמו״ר שליט״א: מבואר בתוספות (ד״ה הר - תענית טז, א) בנוגע לשם העיר ״ירושלים״ - ״שנקרא על שם אברהם שקראוהו הר ה׳ יראה, והעיר הי׳ נקרא כבר שלם [הקשור עם ענין השלום] כדכתיב ומלכי צדק מלך שלם, ונקרא ירושלים על שם יראה ועל שם שלם״.

ו. כ״ק אדמו״ר שליט״א: הוזכר לעיל אודות הענין ד״פותחין בברכה״ - שענין הברכה שייך בכל מעמד ומצב, גם כאשר הקב״ה הי׳ יחיד בעולמו.

וכמבואר במדרז״ל שהתורה מתחילה באות ב׳ ד״בראשית״, לפי שהאות ב׳ היא הר״ת דתיבת ״ברכה״. והרי המדובר אודות התחלת הבריאה, ״יום אחד״, כאשר הקב״ה הי׳ יחיד בעולמו.

והנה, בימינו אלו דרוש ענין הברכה ביותר. ובהקדים:

ידוע מארז״ל (סוף סוטה) שבסוף זמן הגלות ״בכל יום ויום מרובה כו׳ (היפך הברכה) משל חבירו״.

ולכאורה אינו מובן: הרי ענין התורה לפעול שמחה אצל בנ״י, וא״כ, מהי התועלת בזה שהתורה מודיעה שלאחרי ריבוי שנים יהי׳ מעמד ומצב ש״בכל יום ויום מרובה כו׳ משל חבירו״?!

והביאור בזה:

אם התורה לא היתה מודיעה אודות מעמד ומצב זה, היו בנ״י נופלים ברוחם ח״ו, כי לא היו מבינים כיצד יתכן מעמד ומצב כזה. ולכן, מודיעה התורה שבסוף זמן הגלות יהיו בנ״י מוכנים למעמד ומצב זה, ועי״ז לא יפלו ברוחם, בידעם שהכוונה בזה היא - כדי שיוסיפו בענין הברכה ביתר שאת וביתר עוז.

ועפ״ז מובן שבימינו אלו צריכים להוסיף ביותר בענין הברכה, ובאופן ש״בכל יום ויום מרובה ברכתו משל חבירו״.

* * *

ז. כ״ק אדמו״ר שליט״א: הרי אתם באים עתה מארץ הקודש, ומירושלים עיה״ק, ולכן, מן הראוי שתספרו ״בשורות טובות״ משם, הן בנוגע לענין השלום, והן בנוגע לענין הברכה. ולא לדרשא קאתינא, בכם הדבר תלוי - כי אתם באים מירושלים עיה״ק.

ובפרט ע״פ מה שהזכרתם לעיל שבימים אלו דרוש ענין השלום ביותר - והרי גם בניו־יורק, ובחוץ לארץ בכלל, דרוש הן ענין השלום והן ענין הברכה.

רפמ״א שליט״א: על ירושלים נאמר אמנם שזהו ״המקום אשר יבחר ה׳״. אבל מקובל אצלנו בשם ״היהודי הקדוש״ שע״י עבודת ה׳, כוונות וכו׳, אפשר להמשיך את השראת השכינה גם בחו״ל (כמובן שאי אפשר להחליף ח״ו את ״המקום אשר יבחר ה׳״, אבל אפשר לפעול את השראת השכינה גם בחו״ל), ולעשות שם מקום קדוש.

כ״ק אדמו״ר שליט״א: בודאי שכן הוא - דאל״כ, לא היו בנ״י נשלחים לגלות. אבל לאידך - מאחר שהמשכת הקדושה היא ע״י ״המקום אשר יבחר ה׳״, לכן צריכים אתם להביא ברכה ושלום מירושלים עיה״ק.

ובפרט ע״פ מארז״ל (כתובות עה, א) ״חד מינייהו עדיף כתרי מינן . . וחד מינן כי סליק להתם עדיף כתרי מינייהו״.

ח. כ״ק אדמו״ר שליט״א: בנכם שי׳ דר כאן?

רפמ״א שליט״א: כן. תקוותו שבמשך הזמן יוכל לבוא לארץ הקודש, אבל בינתיים הוא דר כאן.

כ״ק אדמו״ר שליט״א: זוהי השאיפה והתקוה של כלל ישראל - לצאת מהגלות ולבוא לארץ הקודש, ביחד עם משיח צדקנו.

לאחרונה הנני מדגיש ומכריז שביאת משיח צדקנו צריכה להיות ״היום״ - ״משיח נאו״.

ישנם כאלו שבאים בטענות אודות ענין זה

- ואשרי חלקי שזכיתי שהטענה נגדי היא על זה שהנני מדבר אודות ביאת משיח צדקנו מיד! -

באמרם שאין לדחוק את הקץ וכו׳.

והתשובה לדבר - אין זה חידוש שלי: כל יהודי אומר בתפלת י״ח ״את צמח דוד עבדך מהרה תצמיח״, ולאחרי זה מסיימים ״כי לישועתך קוינו כל היום״, ויתירה מזו: למרות שבתפלת שחרית אמר כאו״א מישראל ״כי לישועתך קוינו כל היום״, הנה לאחרי כמה שעות בלבד, בתפלת המנחה, אומרים שוב ״כי לישועתך קוינו כל היום״!

[בנוגע לנוסח ד״אני מאמין כו׳ אחכה לו בכל יום שיבוא״ - ישנם הטוענים שהתיבות ״בכל יום״ קאי אדלעיל: ״אחכה לו בכל יום״ ולא ״בכל יום שיבוא״), ואילו בנוגע לתיבת ״שיבוא״ - הרי זה ענינו של הקב״ה,

ו״בהדי כבשא דרחמנא למה לך״. אבל בתפלת י״ח אומרים בפירוש: ״את צמח דוד עבדך מהרה תצמיח״, ומסיימים: ״כי לישועתך קוינו כל היום״].

רפמ״א שליט״א: בנוסח ה״קדושה״ אומרים גם ״כי מחכים אנחנו לך - מתי תמלוך בציון״.

כ״ק אדמו״ר שליט״א: אבל שם הלשון הוא - ״מתי תמלוך בציון״, ולכן, עיקר הדיוק הוא מהתפלה ״את צמח דוד עבדך מהרה תצמיח״, ״כי לישועתך קוינו כל היום״.

ט. רפמ״א שליט״א: ידוע מארז״ל (עירובין מג, ב) ״כבר מובטח להן לישראל שאין אליהו בא לא בערבי שבתות ולא בערבי ימים טובים מפני הטורח״ (״שמניחין צרכי שבת והולכין להקביל פניו״ (פרש״י שם)). וא״כ, כיצד יתכן דבר זה מחר - בערב שבת?!

כ״ק אדמו״ר שליט״א: אודות אליהו הנביא נאמר ״תשבי יתרץ קושיות ואבעיות״ (וזהו ר״ת ״תיקו״). ובטוחני שיוכל לתרץ גם קושיא זו!

ובנוגע לדברי הגמרא שזהו ענין של טורח עבור בנ״י, ״שמניחין צרכי שבת והולכין להקביל פניו״ - בטוחני שלבנ״י לא תהי׳ תרעומת על אליהו הנביא אם יבוא בערב שבת, אע״פ שזה יפריע לבעלת־הבית להכין את ה״קוגל״ ושאר המאכלים לכבוד שבת!

רפמ״א שליט״א: הרי הגאולה תהי׳ באופן ד״פדאני לי ולבני מבין האומות״, ובנוגע להקב״ה - בודאי שלא יהיו לו טענות על ביאת אליהו הנביא בערב שבת.

כ״ק אדמו״ר שליט״א: בודאי שכן הוא.

ולהעיר שמארז״ל הנ״ל קשור גם עם ענין השלום (שהוזכר לעיל בארוכה) - כי מארז״ל זה מיוסד על הפסוק ״פדה בשלום נפשי״.

י. כ״ק אדמו״ר שליט״א: כיצד מצב הבריאות אצל אחיו - האדמו״ר מגור שליט״א?

רפמ״א שליט״א: הכל כשורה ב״ה. אבל מצב הבריאות שלי אינו כשורה - לפני כשבועיים הייתי נוכח ב״ברית־מילה״ אצל נכדו של אחי שליט״א, ובאמצע חשתי שלא בטוב כו׳.

כ״ק אדמו״ר שליט״א: מה קרה בדיוק?

רפמ״א שליט״א: מצב הלב הוא לא כדבעי, כנראה התאמצתי יותר מדי בזמן האחרון. ולכן, באתי לכאן לשבועיים כדי לנוח קימעא.

כ״ק אדמו״ר שליט״א: הרי תפקידכם הוא - ראש ישיבה ומוטל עליכם השעבוד דלימוד תורה עם תלמידי הישיבה, וע״פ שו״ע - צריך המלמד להיות בריא כדבעי, כדי שיוכל ללמוד עם התלמידים באופן המתאים.

כ״ק אדמו״ר שליט״א: מה בקשר לאמירת השיעורים בישיבה בזמן שאתם נמצאים כאן?

רפמ״א שליט״א: ענין זה סודר באופן המתאים. אבל בנוגע לעניני הכלל ישנם קשיים.

יא. כ״ק אדמו״ר שליט״א: מאחר שאתם כבר נמצאים כאן (בארצות־הברית) - בודאי שתביאו בהזדמנות זו ״מזמרת הארץ״ דארה״ב, שהרי כל מי שבא לארה״ב, צריך לברר את הכסף וזהב (ביחד עם הניצוצי קדושה שבזה) הנמצא כאן.

שמעתי שעורכים לכבודו מסיבת ״קבלת פנים״. האם מסיבה זו קשורה גם עם מגבית עבור מוסדות התורה?

רפמ״א שליט״א: מסיבה הנ״ל אינה קשורה עם ענינים גשמיים (מגבית כספית), למרות שהגשמיות עבור מוסדות תורה הרי זה רוחניות.

במוצאי שבת הבעל״ט יערך ״דינער״ עבור המוסד ״בית יעקב״ (של חסידי גור), ואהי׳ נוכח שם, אבל לא עסקתי בענין זה, כי כאשר באתי לכאן הי׳ כבר הכל מוכן, רק היות שאני נמצא כאן בלאה״כ, אהי׳ נוכח גם ב״דינער״.

בהזדמנות זו בקרתי גם בתלמוד תורה ובישיבה, ואמרתי שיעור בישיבה באמצע השבוע. אבל באופן כללי באתי לכאן כדי לנוח קימעא. ומסיבת הקבלת פנים אינה קשורה עם מגבית כספית.

כ״ק אדמו״ר שליט״א: מאי טעמא - הרי זה היפך מנהג המדינה?! האם אינכם רוצים לשים לב לגשמיות שיש בארצות הברית?!

רפמ״א שליט״א: ישנם אנשים שעוסקים בענינים הקשורים עם מגבית כספים.

כ״ק אדמו״ר שליט״א: אבל אעפ״כ, כאשר באים ״פנים חדשות״, ראש ישיבה וכיו״ב - הרי זה באופן אחר לגמרי!

כ״ק מו״ח אדמו״ר הי׳ סבור שהתרמת כספים עבור מוסדות תורה וצדקה הרי זה דבר טוב וחשוב ביותר. ולא זו בלבד שזהו לטובת המוסד, אלא זהו לטובת האדם שנותן את הכסף לצדקה, כמרז״ל ״יותר ממה שבעל הבית עושה עם העני - העני עושה עם בעל הבית״.

רפמ״א שליט״א: אפילו בנוגע לפסקי דינים אומרת הגמרא (ברכות סג, א) ״באתר דאית גבר תמן לא תהוי גבר״, והמדובר גם ״בששניהם שוין״ (״אם באת במקום תלמיד חכם ואינך גדול ממנו, אל תטול עטרה לדרוש במקומו״ (פרש״י שם)), ובעניני כספים - ישנם ״שוין״ אלי, ואפילו יותר טובים ממני, ולכן, אינני רואה את גודל הנחיצות שאעסוק בעצמי בענין זה.

כ״ק אדמו״ר שליט״א: הרי בזכותכם יתנו אנשים סכומים גדולים יותר, וא״כ, מדוע צריכים אותם אנשים לסבול (ולתת סכום קטן יותר) בגלל גודל ענוותנותכם?!

וכאמור לעיל - כ״ק מו״ח אדמו״ר הי׳ מדגיש שכאשר לוקחים ממישהו סכום כסף לצדקה, צריך הנותן לידע שעושים לו טובה בזה שמזכים אותו לתת צדקה.

ולכן הי׳ כ״ק מו״ח אדמו״ר חוזר ומדגיש שאע״פ שנתינת הצדקה צריכה להיות באופן שנותן מעצמו בסבר פנים יפות כו׳, ובפועל רואים לפעמים שצריכים לדבר עם פלוני (לא רק פעם אחת, אלא) כמה פעמים כדי לפעול עליו שיתן לצדקה - אין להתפעל מזה, וצריכים לדבר עמו בתוקף כו׳, מתוך ידיעה שעושים לו טובה בזה שמשתמשים בכספו לעניני צדקה (אלא שלפעמים אין הנותן יודע זאת, ונדמה לו באופן הפכי).

אצלי נהוג לקשר כל ענין עם ביאת משיח צדקנו - ועד״ז בענין הצדקה: בנוגע לענין הגאולה נאמר ״ציון במשפט תפדה ושבי׳ בצדקה״, ולכן, כאשר תשתדלו לקחת צדקה מהיהודים האמריקאים, תוציאו אותם מהגלות בהקדם!

[כ״ק אדמו״ר שליט״א שאל אם ישנו כאן מישהו מאלו העוסקים בעניני כספים, וא׳ מהנוכחים הזכיר אודות ה״דינער״ עבור המוסד ״בית יעקב״, שבו יהי׳ נוכח ראש הישיבה. והוסיף, שבזכותו נותנים האנשים סכומים גדולים יותר. והרפמ״א שליט״א הזכיר את מאמר הגמרא (כתובות נג, א) אודות יהודה בר מרימר - ״מעלאי דידי היינו עשי׳״ (״כניסתי עמך זהו עשוי, שירבה לפסוק בשביל כבודי״ (פרש״י שם))].

כ״ק אדמו״ר שליט״א: הדבר שבו מצטיינת אמריקה - הרי זה ענין הצדקה, כפי שראו במשך כל הדורות. ובפרט באותם זמנים שיהודי רוסי׳ סבלו מחרפת רעב כו׳, הי׳ קיומם בדרך הטבע ע״י אמריקה.

ויתירה מזו: נתינת הצדקה אצל יהודי ארה״ב היא באופן של סבר פנים יפות. ובפרט כאשר באים ״פנים חדשות״ - אורח מארץ ישראל, ומירושלים עיה״ק, והמדובר אודות תרומה עבור ישיבה הנמצאת בירושלים עיה״ק - ״מציון תצא תורה ודבר ה׳ מירושלים״ - הרי בודאי שנוסף בענין הצדקה. ולכן, לפלא בעיני שצריכים לעורר אתכם בנוגע לענין זה!

רפמ״א שליט״א: לכתחילה לא חשבתי אפילו להשתתף ב״דינער״ עבור המוסד ״בית יעקב״, רק כאשר הייתי כבר כאן, החלטתי להשתתף בזה.

כ״ק אדמו״ר שליט״א: זהו דבר נכון ביותר.

* * *

יב. רפמ״א שליט״א דיבר אודות הנחיצות שנתעוררה לייסד מוסד ״בית יעקב״ ברוח החסידות - ע״י האדמו״ר מגור שליט״א.

יג. כ״ק אדמו״ר שליט״א: בהזדמנות זו ברצוני להודות לכם על השתתפותכם בסיום כתיבת הספר תורה בירושלים עיה״ק - כפי ששמעתי שהשתתפתם בזה, וגם כתבתם אות בספר התורה.

לאור מצב העולם - צריכים לחפש דרכים בדרך הטבע, ולכן מקשרים זאת עם כתיבת ספר תורה, וכולי האי ואולי כו׳.

שמעתי שגם אחיכם, האדמו״ר מגור שליט״א, השתתף בענין זה.

רפמ״א שליט״א: כן.

יד. כ״ק אדמו״ר שליט״א: בנוגע לכללות הענין דכתיבת ספר תורה - ישנו דבר פלא שלא הבנתי כל ימי: המצוה האחרונה שבתורה היא - מצות כתיבת ספר תורה, כמ״ש ״ועתה כתבו לכם את השירה גו׳״. וכפס״ד הרמב״ם (ריש הל׳ ס״ת) ״מצות עשה על כל איש ואיש מישראל לכתוב ספר תורה לעצמו, שנאמר ועתה כתבו לכם את השירה, כלומר כתבו לכם תורה שיש בה שירה זו, לפי שאין כותבין את התורה פרשיות פרשיות״. וכן הוא פסק ההלכה בשו״ע (יו״ד רסע״ר) - ״מצות עשה על כל איש מישראל לכתוב לו ספר תורה״.

ומצוה זו מוטלת על כאו״א מישראל, ואינו יוצא י״ח קיום המצוה בס״ת שהניחו לו אבותיו - ״ואע״פ שהניחו לו אבותיו ספר תורה, מצוה לכתוב משלו״.

ועפ״ז אינו מובן: מדוע לא מצינו בכל הדורות שכל בנ״י - ובפרט גדולי ישראל - יכתבו לעצמם ספר תורה?!

אאמו״ר ז״ל הי׳ מדקדק במצוות, וכמובן שדקדק שקיום המצוות יהי׳ באופן דלכתחילה, בתכלית ההידור וכו׳. ואעפ״כ, לא עוררני מעולם אודות קיום מצות כתיבת ס״ת, ויתירה מזו: לא ראיתי שכתב ס״ת לעצמו!

וכאמור לעיל שהפלא בדבר הוא בנוגע לגדולי ישראל שבכל הדורות!

ישנו אמנם טעם פשוט בדבר - משום שכתיבת ספר תורה כרוכה עם ריבוי הוצאות כספיות, ריבוי הכנות וכו׳, ואין הדבר באפשרותו של כאו״א מישראל. אבל אעפ״כ, כאשר מדובר אודות גדולי ישראל - אינני מאמין שענינים אלו היו מונעים בעדם לקיים מצות עשה דכתיבת ס״ת!

בשו״ע (שם ס״ב) מבואר אמנם ש״האידנא מצוה לכתוב חומשי תורה ומשנה וגמרא ופירושיהן״, ולכן, נזהרים בכבוד הס״ת שלא להוציאה מארון הקודש כדי ללמוד בה אודות קיום המצוות (ציצית, תפילין, וכיו״ב), אלא לומדים זאת בשו״ע ובשאר הספרים.

אבל אעפ״כ, ענין זה ״לא בא לפטור אותנו מכתיבת ס״ת, דאדרבה יש גם לנו לכתוב וללמוד בה, אלא בא לומר שיש מצוה גם בכתיבת ספרים אלו״ (ט״ז שם). וא״כ, מאחר שמדובר אודות גדולי ישראל, יהודים שמסרו נפשם על קיום דקדוק קל של דברי סופרים - בודאי שהיו משתדלים לקיים מצות עשה מן התורה!

ואפילו אותם יחידים שכתבו ספר תורה לעצמם - הרי פעולה זו נעשתה כו״כ שנים לאחרי היותם בר־מצוה שאז נתחייבו בקיום מצוה זו.

כ״ק מו״ח אדמו״ר כתב ספר תורה לעצמו בהיותו בן עשרים או שלושים וכמה שנים - כו״כ שנים לאחרי היותו בר־מצוה.

כיצד נהגתם אתם בענין זה - האם כתבתם ספר תורה לעצמכם?

רפמ״א שליט״א: התחלתי לכתוב ספר תורה לפני 17 שנה.

כ״ק אדמו״ר שליט״א: זאת אומרת - כו״כ שנים לאחרי בר־מצוה.

וכאמור לעיל - מאחר שהחיוב לקיים מ״ע זו חל בעת שנעשה בר־מצוה, מדוע לא מצינו שיקיימו מצוה זו תיכף ומיד כאשר נעשים בר־מצוה?!

ובפשטות: תכלית הכוונה שבקיום מצות כתיבת ס״ת היא - ״ולמדה את בנ״י גו׳״, לימוד התורה, כדי שידעו כיצד לקיים את המצוות.

וא״כ, בעת שנעשה בר־מצוה הרי הוא חייב בכל המצוות, ולכן צריך לכתוב ס״ת לא רק כדי לקיים את המ״ע דכתיבת ס״ת, אלא גם כדי שיוכל לקיים את שאר תרי״ב המצוות, כי ע״י לימוד התורה בס״ת (״כתבו לכם גו׳ ולמדה״) יודע כיצד לקיים את המצוות.

ואעפ״כ, לא ראינו שידייקו לכתוב ס״ת תיכף ומיד כאשר נעשה בר־מצוה.

וגם בנוגע למ״ש בשו״ע (שם) ש״האידנא מצוה לכתוב חומשי תורה ומשנה וגמרא ופירושיהן״ - הרי לא מצינו שתיכף ומיד כאשר נעשה בר־מצוה ישתדל לכתוב (או לקנות) ״חומשי תורה ומשנה וגמרא כו׳״.

טו. רפמ״א שליט״א: ישנה מסורה אצל הסופרים שלנו שנערים שהגיעו זה עתה לגיל בר־מצוה לא יכתבו אות בס״ת. כנראה שטעם הדבר הוא משום שחסר אצלם עדיין בישוב הדעת כו׳.

כ״ק אדמו״ר שליט״א: הרי כתיבת האותיות נעשית ע״י הסופר?

רפמ״א שליט״א: לא נתנו להם גם למלא את האותיות - בסיום הס״ת. זכורני שכאשר סיימו ס״ת בהיותי נער (לאחרי בר־מצוה), לא נתנו הסופרים לי ולחבירי למלא אותיות בס״ת, ואמרו שרק ההורים ימלאו את האותיות שבס״ת.

כ״ק אדמו״ר שליט״א: בנוגע לכתוב בעצמו (מילוי האותיות ללא הסופר) - הרי זה ענין התלוי בהבאת ב׳ שערות, ישוב הדעת, בן עשרים שנה (שאז מוכר בנכסי אביו) וכיו״ב.

אבל המדובר לעיל הוא בנוגע לקיום המ״ע דכתיבת ס״ת, שתכליתה - ״ולמדה גו׳״, כדי שידעו כיצד לקיים את כל המצוות, וא״כ, חיוב זה חל תיכף ומיד כאשר נעשים בר־מצוה (כנ״ל).

טז. רפמ״א שליט״א: האם החיוב דכתיבת ס״ת מוטל גם על נשים? - בפוסקים ישנם חילוקי דעות בענין זה, ובנוגע לספרי תורה הכלליים היתה ההוראה שגם נשים ובנות ירכשו אותיות בס״ת?

כ״ק אדמו״ר שליט״א: איתא בשו״ע (או״ח סמ״ז ס״י) ״נשים מברכות ברכת התורה, שהרי חייבות ללמוד מצות שלהן לידע היאך לעשותן, והיאך ליזהר מכל ל״ת שהן מוזהרות בהן כאנשים״.

(ובהכרח לומר שכך הי׳ בכל הדורות, ולא שנתחדש בזמן מסויים, כי לא מצינו בשום מקום שבזמן מסויים נתחדש הענין דאמירת ברכת התורה אצל נשים - אלא הנהגה זו היתה בכל הדורות, כפי שנמסר מדור לדור].

ומאחר שהנשים חייבות בלימוד התורה (בנוגע ללימוד מצוות שלהן) ובברכת התורה - מדוע שלא יהי׳ להן אות בס״ת?!

ויתירה מזו: כדאי לרכוש אותיות בס״ת אפילו עבור בנות קטנות - כמדובר כמ״פ אודות ספרי התורה המיוחדים עבור ילדי ישראל, ילדים וילדות (אלא שבזה צריכים להשתתף מנין של גדולים, כמדובר כמ״פ).

יז. כ״ק אדמו״ר שליט״א: דובר כמ״פ אודות גודל הענין שיש בזיכוי יהודים שיהי׳ להם אות בספר תורה: ידוע ששלימות עם ישראל הוא - ששים ריבוא (שזהו מנין בנ״י בעת יצי״מ). ואיתא במגלה עמוקות (אופן קפו) ש״ישראל״ ר״ת ״יש ששים ריבוא אותיות לתורה״, זאת אומרת, שלכל יהודי יש אות בספר תורה.

ועפ״ז מובן שכאשר מזכים יהודי בקניית אות בס״ת - מגלים את שייכותו לאות שלו בס״ת, וע״י התקשרותו עם האות בתורה, הרי הוא מתקשר עם הקב״ה, כידוע שע״י ״אורייתא״ נעשים ״ישראל וקוב״ה כולא חד״.

וע״י התקשרותו עם האות שלו בס״ת - נמשך לו נתינת כח בנוגע לכללות העבודה דקיום התומ״צ, וגם תוספת ברכה בעניניו הגשמיים (כי התורה היא חיינו ואורך ימינו), כמבואר בדרושי חסידות בארוכה (ראה סה״מ תש״ו ע׳ 46).

יח. כ״ק אדמו״ר שליט״א: נוסף על האמור לעיל - ישנה בזה המעלה דאחדות כל בנ״י ביחד, מאחר שכל בנ״י כלולים בספר תורה, ״תורה אחת״.

דהנה, בכתיבת ספר תורה מצינו ב׳ הפכים (לכאורה): כשרות הס״ת תלוי׳ בכתיבת כל אות בפ״ע, היינו, שכל אות צריכה להיות נפרדת מחברתה, מוקפת גויל כו׳. ולאידך - תלוי כשרות הס״ת בכתיבת כל האותיות בס״ת (כי אם חסרה אות א׳ - אין הס״ת כשר), היינו, שכל האותיות הנפרדות נעשים למציאות אחת - ״תורה אחת״.

ובפשטות: למרות שכתיבת הס״ת היא באופן שכותבים כל יריעה בפ״ע (כי קשה ביותר לכתוב ס״ת לאחרי תפירת כל היריעות, כמובן),

[ואדרבה: בעת שמשה רבינו כתב את ספר התורה, הי׳ מוכרח לכתוב את הפרשיות שנאמרו לו על גבי מגילות, מגילה ומגילה בפ״ע, ורק בסיום שנת הארבעים, כשנגמרו כל הפרשיות, חיבר את המגילות ותפרן בגידים - כמובן מפרש״י עה״פ ״ויקח ספר הברית גו׳״ (משפטים כד, ז), ״מבראשית ועד מתן תורה״ (כמובא גם בפירוש התוספות (גיטין ס, א)) - היינו, רק חלק מהס״ת],

הנה לאחרי סיום כתיבת כל היריעות - מחברים את כל היריעות ביחד, ועושים מהם ״תורה אחת״.

ועד״ז מובן בנוגע לכללות בנ״י:

לכל יהודי ישנה עבודה ושליחות מיוחדת (כשם שכל אות בס״ת היא נפרדת מחברתה, מוקפת גויל כו׳), ואעפ״כ, צריך כאו״א מבנ״י להתאחד ולהיות מציאות אחת עם כל בנ״י (כשם שכל האותיות שבס״ת - שמספרם 304,805 - צריכים להיות מציאות אחת).

וכל זה - גם כאשר מדובר אודות גדולי ישראל, היינו, שגם הם צריכים להתאחד עם כאו״א מבנ״י, גם הפשוט שבפשוטים, מבלי הבט על גודל מעלתו וחשיבותו - במחילת כבודו.

וכפי שזה בנוגע לספר תורה - שכורכים את כל היריעות שבס״ת על גבי ה״עץ חיים״, ומלבישים עליהם את ה״מעיל״ - ״מעיל״ אחד לכל האותיות שבס״ת בשוה [ע״ד המבואר בפיהמ״ש להרמב״ם ש״אין הפרש בין ובני חם כוש ומצרים, ושם אשתו מהיטבאל, ותמנע היתה פלגש, ובין אנכי ה׳ אלקיך, ושמע ישראל, כי הכל מפי הגבורה״], ואז הס״ת היא בשלימותה.

* * *

כ״ק אדמו״ר שליט״א: ״יישר־כחכם״ על הביקור. ותקוותי שלא יהי׳ לכם תרעומת על זה שהערתי לכם אודות כמה ענינים - כי לדעתי הרי זה דבר גדול כו׳.

תמסרו פריסת שלום ממני. ויה״ר שנשמע בשורות טובות.

* * *

המשך ביאור למסכת בבא קמא ליום שישי עמ׳ א

צרורות לדין נזקי קרן, מאחר שדינם שוה לענין תשלום חצי נזק, ולפיכך, כשם שקרן שהזיקה ברשות הרבים חייבת, אף בנזקי צרורות הדין כן, **אוֹ** **דִּלְמָא תּוֹלֶדָה דְּרֶגֶל הוּא וּפְטוּרָה** – או שמא יש לומר, שמאחר וצרורות תולדת רגל הם, שהרי הבהמה מתיזה אותם כשהולכת כדרכה, לפיכך יש להשוותם לדין נזקי רגל, שאינה חייבת אלא ברשות הניזק בלבד.

אָמַר לֵיהּ רבי זירא לרבי ירמיה, **מִסְתַּבְּרָא תּוֹלֶדָה דְּרֶגֶל הוּא** – מסתבר לומר שמאחר ותולדת רגל הם, יש לפוטרם ברשות הרבים.

לאחר שנתבאר שיש לפטור נזקי צרורות ברשות הרבים, שאל רבי ירמיה לרבי זירא שאלה נוספת: **הִתִּיזָה** הבהמה צרורות **בִּרְשׁוּת הָרַבִּים, וְהִזִּיקָה בִּרְשׁוּת הַיָּחִיד** – בחצר הניזק, שניתזו הצרורות למרחוק עד לרשות הניזק ושברו כלים שהיו מונחים שם, **מַהוּ** – מה הדין באופן כזה, האם יש לדון לפי המקום שבו התיזה הבהמה את הצרורות ופטורה, או שיש לדון לפי המקום שבו אירע הנזק בפועל וחייבת.

אָמַר לֵיהּ רבי זירא, מאחר שעֲקִירָה **אֵין כָּאן,** האם ניתן לומר שהַנָּחָה **יֵשׁ כָּאן.** כלומר, מאחר שלא ניתן לחייב על עקירת הצרורות מרשות הרבים, אי אפשר לחייב אף כאשר הנחתן היתה ברשות הניזק.

רבי ירמיה מקשה על דברי רבי זירא: **אֵיתִיבֵיהּ,** שנינו בברייתא, שאם **הָיְתָה** הבהמה **מְהַלֶּכֶת בְּדֶרֶךְ וְהִתִּיזָה** צרורות והזיקה, **בֵּין בִּרְשׁוּת הַיָּחִיד בֵּין בִּרְשׁוּת הָרַבִּים, חַיָּיב** בעליה בתשלום חצי הנזק.

מבררת הגמרא, **מַאי לָאו** – האם אין כוונת הברייתא, שהִתִּיזָה הבהמה צרורות **בִּרְשׁוּת הָרַבִּים וְהִזִּיקָה בִּרְשׁוּת הָרַבִּים** – שאף הנזק בפועל היה ברשות הרבים, ומכל מקום חייב לשלם חצי נזק, ויש להוכיח מברייתא זו שחייב על נזקי צרורות ברשות הרבים.

משיב רבי זירא, **לֹא** – אין הברייתא עוסקת באופן זה, אלא כשהִתִּיזָה צרורות **בִּרְשׁוּת הָרַבִּים וְהִזִּיקָה בִּרְשׁוּת הַיָּחִיד** – שניתזו הצרורות עד לרשות היחיד והזיקו שם, ולפיכך חייבים הבעלים בתשלום חצי הנזק, אך כשהזיקו ברשות הרבים פטור לגמרי.

שב רבי ירמיה והקשה לרבי זירא, **וְהָאֲמַרְתְּ** שמאחר ועֲקִירָה **אֵין כָּאן** וכי הַנָּחָה **יֵשׁ כָּאן,** דהיינו, שאף באופן שהתיזה ברשות הרבים והזיקה ברשות היחיד פטורים הבעלים מתשלום.

אָמַר לֵיהּ רבי זירא, **הָדְרֵי בִּי** – חוזרני בי מדין זה, וסובר אני שאין לפטור את בעל הבהמה אלא באופן שהיה הנזק ברשות הרבים, אך אם התיזה ברשות הרבים והזיקה ברשות היחיד, חייב.

רבי ירמיה מקשה קושיא נוספת על דברי רבי זירא: **אֵיתִיבֵיהּ,** שנינו במשנה, שאם **דָּרְסָה** בהמה **עַל הַכְּלִי וּשְׁבָרַתּוּ, וְנָפַל הַשֶּׁבֶר עַל כְּלִי אַחֵר וּשְׁבָרוֹ,** הדין הוא שעַל הכלי **הָרִאשׁוֹן מְשַׁלֵּם נֶזֶק שָׁלֵם** כדין נזקי רגל, **וְעַל** הכלי **הָאַחֲרוֹן מְשַׁלֵּם חֲצִי נֶזֶק** כדין נזקי צרורות.

וְתָנֵי עֲלָהּ בברייתא, **כַּמָּה דְּבָרִים אֲמוּרִים** שמשלם על הכלי הראשון נזק שלם ועל האחרון חצי נזק, כשהזיקה הבהמה **בִּרְשׁוּת הַנִּיָּזָק, אֲבָל** כשהזיקה **בִּרְשׁוּת הָרַבִּים, עַל** הכלי **הָרִאשׁוֹן פְּטוּרָה** לגמרי, שהרי נזקי רגל ממש הוא ורגל פטורה ברשות הרבים, **וְעַל** הכלי **הָאַחֲרוֹן** שנשבר על ידי צרורות **חַיָּיבֶת** חצי נזק.

מבררת הגמרא: **מַאי לָאו** שהִתִּיזָה הבהמה צרורות **בִּרְשׁוּת הָרַבִּים וְהִזִּיקָה בִּרְשׁוּת הָרַבִּים,** ומכל מקום חייבת, ויש להוכיח מברייתא זו שחייב על נזקי צרורות אף כשנעשו ברשות הרבים.

משיב רבי זירא, **לֹא,** אלא כשהִתִּיזָה צרורות **בִּרְשׁוּת הָרַבִּים וְהִזִּיקָה בִּרְשׁוּת הַיָּחִיד** – שניתזו הצרורות עד לרשות היחיד והזיקו שם, אך כשהזיקו ברשות הרבים פטור לגמרי.

שב רבי ירמיה והקשה לרבי זירא, **וְהָאֲמַרְתְּ** שמאחר ועֲקִירָה **אֵין כָּאן** וכי הַנָּחָה **יֵשׁ כָּאן,** דהיינו, שאף באופן שהתיזה ברשות הרבים והזיקה ברשות היחיד פטורים הבעלים מתשלום.

אָמַר לֵיהּ רבי זירא, **הָדְרֵי בִּי** – חוזרני בי מדין זה, וסובר אני שאין לפטור את בעל הבהמה אלא באופן שהיה הנזק ברשות הרבים, אך אם התיזה ברשות הרבים והזיקה ברשות היחיד, חייב.

רבי ירמיה מקשה קושיא נוספת על דברי רבי זירא: **אִינִי** – האם יתכן לומר כן, שאין לחייב על נזקי צרורות ברשות הרבים,

לקוטי שיחות פרשת שמות כרך ו

מתורגם ללשון הקודש

א.

"ויקח את בת לוי"

על הפסוק "וילך איש מבית לוי ויקח את בת לוי"[1], שואלים בגמרא[2]: מן הפסוק[3] "אשר ילדה אותה ללוי במצרים" לומדים, שיוכבד נולדה בין החומות – "לידתה במצרים והורתה שלא במצרים"[4], ולפיכך יוצא, שכאשר לקח עמרם את יוכבד בשנית[2] – לפני הולדת משה, היא היתה בת מאה ושלשים שנה,

שהרי[5] בני ישראל היו במצרים מאתים ועשר שנים[6], ובצאתם משם היה משה בן שמונים[7] שנה,

ואם כך, מדוע אומרת התורה "ויקח את בת לוי", כאשר הביטוי "בת" מבטא את היותה צעירה? ועל כך משיבים בגמרא: "מלמד[8] שנולדו בה סימני נערות, נתעדן[8] הבשר, נתפשטו הקמטים וחזר היופי למקומו".

על כך אומר הרשב"ם[9], שהגמרא לומדת ש"לידתה במצרים והורתה שלא במצרים" מכך שהפסוק "אשר ילדה אותה ללוי במצרים" הוא "קרא יתירא (=פסוק מיותר) הוא, דהא כבר כתיב בת לוי".

ב.

הענינים הנלמדים זה מזה קשורים ביניהם

כבר הוסבר פעמים רבות[10], שכאשר לומדים מענין אחד לענין אחר, הרי למרות שלכאורה אפשר לומר, שהלימוד הוא רק הוכחה עבורנו (שכדי שאנו נדע ענין זה אנו זקוקים להוכחה מענין אחר), בכל זאת, בהתבוננות בשלמות התורה, ובדיוק המוחלט שבכל פרטיה, הכרחי לומר שבפנימיות הענינים[11], הרי הענין המלמד פרטים לגבי הענין הנלמד הוא הגורם או ההסבר של הענין הנלמד[12] עצמו, או לפחות של המשכתו וגילויו לנו.

מכך מובן בענינו:

א) כיון שההוכחה לפירוש על "ויקח את בת לוי" – ש"נולדו בה סימני נערות..." – היא מכך ש"לידתה במצרים והורתה שלא במצרים", שמכך רואים, כדלעיל, שהיא היתה כבר בת מאה ושלשים שנה, מובן, שהענין ש"נולדו בה סימני נערות" כאשר עמרם לקח את יוכבד בשנית קשור לכך באופן של גורם ותוצאה. כלומר, הדבר נובע מכך ש"הורתה שלא במצרים".

ב) מצד שני: כיון שהדיוק בפסוק "אשר ילדה אותה ללוי במצרים" – שרק הולדתה היתה במצרים – נובע מהפסוק "ויקח את בת לוי" הקשור להולדת משה[13] (שמפני פסוק זה[14], המלים "אשר ילדה אותה ללוי" הן "קרא יתירא") – מובן, שהענין של "הורתה שלא במצרים" היה כדי שמשה רבינו, מושיעם של ישראל, יוולד מאם אשר "הורתה שלא במצרים".

---

1) פרשתנו ב, א.

2) סוטה יב, א. ב"ב קכ, א. וכ"ה בשמו"ר פ"א, יט. וראה גם תיב"ע ופרש"י עה"פ.

3) פנחס כו, נט.

4) כ"ה הלשון בב"ב שם. אבל שם קכג, ב (ובדק"ס שם מובא גירסא כבפנים – "והורתה שלא במצרים") ובסוטה שם: ואין הורתה במצרים. וראה הערה 63.

5) ראה פרדר"א ורש"י שבהערה הבאה. ועוד.

6) פרדר"א פמ"ח. שמו"ר פי"ח, יא. תיב"ע בא יב, מ. פרש"י עה"ת (לך טו, יג. פרשתנו שם. ועוד).

7) וארא ז, ז.

8) בסוטה ושמו"ר שם, ליתא תיבת "מלמד" וגם לא סיום המאמר "נתעדן כו'".

9) ב"ב קכ, א.

10) ראה גם לקו"ש [המתורגם] ח"ה ע' 241.

11) ראה עד"ז דרמ"צ כב, ב בנוגע למצות אכילת מצה ושאר המצות שבענין זכירת יצי"מ, שזה שע"י מצות אלו "תקבע בלבבינו האמונה" מפני שיצי"מ הוא "אות ומופת גמור בחידוש העולם כו'" (חינוך מצוה כא) – הוא לפי שבפנימיות הענינים, המצה וכן אמירת ההגדה וכו' יש בהם עצמם כח לחזק את האמונה.

12) ראה לקו"ש [המתורגם] ח"ה ע' 61 הערה *30.

13) שהרי ע"פ דרך הפשט – "ותהר האשה ותלד בן" הוא לאחרי "ויקח את בת לוי" (ראה פרש"י פרשתנו ב, ג*. וכ"ה בתיב"ע פסוק ב).

וגם לפי מה שאמרו (סוטה שם. שמו"ר פ"א, יג) "מיעברא ב' תלתא ירחי מעיקרא – הרי אמרו בסוטה שם "שהלך (ויקח) בעצת בתו", ופירש הרשב"ם (בב"ב שם. ופשוט שמתאים להסוגיא דסוטה ובפרט שמביאה שם) "שנתנבאה לו שעתיד בן לצאת ממנו שיושיע את ישראל". ואף "דמשום נבואתה לא הי' צריך להחזירה דהא ודאי הי' יודע עמרם בעיבורה של יוכבד.. אלא ע"כ החזירה מטעם שא"ל קשה גזירתך כו'" (חדא"ג מהרש"א בסוטה שם – ד"ה שהלך) – הרי מפרש (בחדא"ג שם – ד"ה ויקח) "היו שמחין בחזרתה שלא יהי' נולד בן המושיען בהיותה גרושה כו'". עיי"ש.

14) פשטות כוונת הרשב"ם ב"דהא כבר כתיב בת לוי" היא להכפל בקרא דפ' פינחס עצמו, "יוכבד בת לוי אשר ילדה אותה ללוי במצרים".

---

*) ברבותינו בעה"ת ובחזקוני, שגם לפי פרש"י, נתעברה ג' חדשים קודם שהחזירה, והמצרים מנו לה ו' חדשים מיום שהחזירה (כי גם הם ידעו שהיולדת לז' יולדת למקוטעין). וכוונת רש"י ב"בדקו אחרי' לסוף ט'" – היינו משנתעברה באמת.

[ולפי פירושם צ"ל שמקורו של רש"י שילדתו לו' חדשים ויום א' הוא – כי באם נולד לט' חדשים (היינו ו' חדשים משהחזירה) לא היתה יכולה להצפינו כלל, דמכיון שגם המצריים ידעו שאפשר להוליד לו' חדשים – ודאי באו לבדוק אז].

אבל לפי פירושם, שטעות המצריים היתה בזה שלא ידעו שנתעברה קודם, הרי קשה ביותר שעיקר הטעם לזה שיכלה להצפינו רק ג' חדשים – לא כתבו רש"י כלל, אפילו לא ברמז! ולכן לפענ"ד צ"ל, שלפי פרש"י טעותם של המצרים היתה רק בזה שחשבו שנולד לט' חדשים, וא"כ נתעברה לאחרי שהחזירה. וראה גם בפירוש טור הארוך והרא"ם כאן.

ג) כיון שהפסוק "אשר ילדה אותה ללוי במצרים", המלמדנו ש"הורתה שלא במצרים"[15], ו"שנולדו בה סימני נערות"[16], מופיע במנין באי הארץ, מובן, ששני ענינים אלו — "הורתה שלא במצרים" ו"נולדו בה סימני נערות" — קשורים בפנימיותם לענין הכניסה לארץ.

ג.
שתי ירידות ושתי עליות

כדי להבין זאת יש להקדים ולהביא את דברי המדרש[17] על הפסוק "ואלה שמות בני ישראל הבאים מצרימה" (הבאים לשון הווה[18]): הרי "ימים רבים היו להם שבאו למצרים", אלא "כל זמן שיוסף היה קיים, לא היה להם משוי של מצרים, מת יוסף נתנו עליהם משוי, לפיכך כתיב הבאים, כאילו אותו היום נכנסו למצרים".

וזהו ההסבר שמבאר אדמו"ר הזקן ב"תורה אור"[19], שבפרשת שמות מוזכר שוב בואם למצרים, למרות שכבר מסופר על כך לפני כן בפרשת ויגש[20] — כי הענין של "הבאים מצרימה" שבפרשת שמות מבטא ירידה גדולה הרבה יותר מ"הבאים מצרימה" שבפרשת ויגש, עד כדי שהדבר נחשב לירידה נפרדת למצרים.

ומבאר אדמו"ר הזקן, שכשם שבגלות מצרים היו שתי ירידות — הירידה המופיעה בפרשת ויגש, והירידה המופיעה בפרשת שמות (אשר שתיהן נרמזות בכפילות הלשון שבפסוק — "ירוד ירדנו"[21]) — "ירידה אחר ירידה", כך יש גם ביציאה ובגאולה ממצרים שתי עליות (כנרמז בפסוק "ואנכי אעלך גם עלה"[22], ובפסוק "עלה נעלה"[23] — כפל עליות) — "עילוי אחר עילוי": עליה אחת היתה ביציאה ממצרים — "אעלה אתכם מעני מצרים... אל ארץ זבת חלב ודבש"[24], והעליה השניה תהיה בגאולה העתידה.

ד.
הירידה השניה - כאשר "מת יוסף"

הירידה השניה של "הבאים מצרימה", שעליה מסופר בפרשתנו, התחילה, כדברי המדרש, כאשר "מת יוסף"[25] לפני הפטירה של "כל אחיו וכל הדור ההוא".

אמנם "כל זמן שהיה אחד מהם קיים מאותן שירדו למצרים לא שעבדו המצרים בישראל"[26], אך הדיוק הוא בכך ש"לא שעבדו", אך את ה"משוי של מצרים" הם נתנו עליהם מיד כאשר "מת יוסף"[27].

ה.
דוקא ה"משוי" הוא ירידה עצומה

מכך שהתורה מגדירה את ה"משוי של מצרים", מיד לאחר ש"מת יוסף", כירידה השניה — "הבאים מצרימה" בשנית, ולא את שעבוד מצרים, לאחר ש"וימת... וכל הדור ההוא", שעל כך מסופר רק כמאורע וכפרט בתוך הירידה השניה עצמה — מובן,

(א) שהירידה בעת מותו של יוסף היתה עצומה ביותר יחסית לירידה הראשונה שהיתה לפני כן, אשר משום כך אין היא יכולה להיחשב כפרט בירידה הקודמת, אלא היא מוגדרת כירידה בפני עצמה[28].

(ב) שההבדל העצום שבין שתי ירידות אלו הוא בדומה להבדל העצום שבין העליה שביציאת מצרים לבין העליה שתהיה בגאולה העתידה[29], וכאמור לעיל בשם אדמו"ר הזקן, ששתי עליות אלו הן כנגד שתי הירידות.

ו.
במצרים - "לא ידעתי את הוי'"

ההסבר לכך הוא:

אבל הלשון "יוכבד בת לוי" (מצ"ע) אפשר לפרש ממשפחת לוי (ראה רמב"ן ויגש מו, טו), משא"כ "ויקח את בת לוי" דפרשתנו, שעכצ"ל שהכוונה ל"בת לוי" ממש דאל"כ הול"ל "מבית לוי", כהתחלת הכתוב "וילך איש מבית לוי" (וראה גם מהרז"וו לשמו"ר פרשתנו כאן — פ"א, יט).

15) אבל מזה ש"בפרטן אתה מוצא שבעים חסר אחד" אין יודעים שהורתה הי' שלא במצרים, כ"א יודעים רק שישנו עוד אחד שלא נמנה בפירוש בין השבעים נפש (וראה ב"ר פצ"ט, ט כמה דיעות בזה).

16) ועפ"ז יומתק מה שבהקושיא "אפשר בת מאה ושלשים שנה" (שבסוטה שם. ב"ב שם. שמו"ר פ"א, יט), מעתיק גם "שנאמר אשר ילדה כו'" — אף שהוכחתו לזה שם בעיקר היא (לא מדיוק הכתוב כ"א) "דאמר רחב"ח" — כי פסוק זה נוגע ל"שנולדו בה סימני נערות", כבפנים.

17) שמו"ר שם, ד. תנחומא פרשתנו ג.

18) ראה פרש"י ויגש מו, ח. שם, כו.

19) ריש פרשתנו.

20) מו, ח ואילך.

21) מקץ מג, כ.

22) ויגש מו, ד.

23) שלח יג, ל.

24) פרשתנו ג, יז.

25) שלכן מסמיך הכתוב "ואלה שמות בנ"י הבאים מצרימה" ל"וימת יוסף גו'" שלפנ"ז (בסיום פ' ויחי). וראה שוה"ג להערה 28.

26) שמו"ר שם, ח.

27) ראה גם פירוש מהרז"ו לשמו"ר שם, ד.

ומ"ש וימת יוסף (גם בנוגע להשעבוד — ראה לקמן הערה 58).

28) ולהעיר גם מזה ששתי הירידות (שבפ' ויגש ובפרשתנו) הם בשני ספרים* (משא"כ "וימת יוסף גו'"; "ויקם מלך חדש גו'"; וכל סיפורי השעבוד וכו', הם בספר אחד — ואלה שמות גו' הבאים מצרימה).

29) ראה ירמי' כג, ז־ח (הובא בהגהות הצ"צ לתו"א (הנ"ל סעיף ג') באוה"ת שמות ע' ז): ולא יאמר גו' אשר העלה את בנ"י מארץ מצרים כי אם גו' אשר העלה גו' מארץ צפונה גו'. וראה אוה"ת שם כמה מאמרי רז"ל עד"ז.

---

*) ואף שמשוי של מצרים (ירידה השני') הותחל משמת יוסף, וענין זה כתוב בסיום ספר בראשית – הרי המסופר שם הוא רק בנוגע למיתת יוסף שזה הי' הסיבה להירידה, אבל לא הירידה ("הבאים מצרימה") גופא.

מהותה של "מצרים", מלשון מיצרים וגבולות[30], היא, שאין היא מאפשרת גילוי אלקות שלמעלה מהטבע[31]. ולכן אמר יוסף לפרעה מלך מצרים "אלקים יענה את שלום פרעה"[32], "אשר האלקים עושה הראה את פרעה"[33] — כי אל פרעה מלך מצרים אפשר לדבר רק במושגים של שם אלקים, שהוא בגימטריא[34] "הטבע"[35]. וכאשר הגיע משה רבינו אל פרעה ואמר לו "כה אמר הוי'... שלח את עמי...", השיב לו פרעה "מי הוי' אשר אשמע בקולו... לא ידעתי את הוי'"[36] — פרעה אינו מכיר בשם הוי' שלמעלה[37] מהטבע, ואינו רוצה להודות בקיום דרגה זו[38].

זוהי משמעותה של הירידה הראשונה למצרים, שעליה מסופר בפרשת ויגש[39]: לפני כן היו בני ישראל בארץ ישראל, שבה רואים בגלוי את השגחתו של הקדוש-ברוך־הוא על כל פרט ופרט — "ארץ אשר הוי' אלקיך דורש אותה תמיד עיני הוי' אלקיך בה מרשית השנה ועד אחרית שנה"[40], וכאשר מגיעים לארץ אשר בה "לא ידעתי את הוי'", זוהי ירידה גדולה ביותר.

ז.
במצרים אין ממתינים לגשם משמים

אחד הענינים שבו מתבטא הבדל זה בין ארץ ישראל לבין ארץ מצרים הוא, שבמצרים אין יורד גשם, וצמיחת התבואה וכדומה היא על ידי הנילוס, ואילו ארץ ישראל[41] "למטר השמים תשתה מים"[42].

מדוע קבע הקדוש־ברוך־הוא כך, "שלא תהא הארץ שותה אלא מלמעלן"? אחד ההסברים לכך הוא כדי "שיהיו הכל תולין עיניהם כלפי מעלה"[43]: כאשר האדם יודע שהוא נזקק ל"מטר השמים", הרי גם כאשר יש לו שפע רב, "תאכל ושבעת... וכל אשר לך ירבה", בכל זאת הוא יישמר[44] במדה מסויימת מ"ורם לבבך ושכחת את הוי' אלקיך"[45], ביודעו, שאף כאשר יבצע את כל התלוי בו — חרישה, זריעה וכדומה, הוא זקוק לעזרת הקדוש־ברוך־הוא[46].

ואילו כאשר הוא נמצא במצרים, שבה קבע הקדוש־ברוך־הוא הנהגה טבעית, שבתקופה מסויימת הנילוס עולה ומשקה את השדות — הרי כיון שבעיני בשר אין הוא חש בצורך של עזרת הקדוש־ברוך־הוא, הוא עלול להשלות עצמו[47] ש"כחי ועוצם ידי עשה לי את החיל הזה" ולשכוח, ח"ו, ש"הוא[48] הנותן לך כח לעשות חיל"[49].

ח.
גם הנילוס תלוי בקדוש־ברוך־הוא

לפי זה מובן מדוע בירך יעקב, בהגיעו למצרים, את פרעה, "שיעלה נילוס ברגלו"[50]. ולכאורה: הרי הנילוס היה האליל של המצרים[51], וכיצד ייתכן שיעקב יברך את פרעה בענין הקשור לנילוס, שהוא העבודה־זרה שלו, ובמיוחד כאשר על ידי כך גדלה[52] גאוות פרעה עד כדי אמירת "לי יאורי"?

---

30) ראה תו"א עא, ג ואילך. ובכ"מ.

31) ראה תו"א שם. פרשתנו נ, ב. ועוד.

אבל מזה עצמו שהמיצרים והגבלות שמצד שם אלקים נרמזים בהשם "מצרים", מוכח שעיקר ותוקף המיצרים וכו' הוא במצרים (ראה לקמן הערה 41. וראה גם לקוטי שיחות ח"ה ע' 176 ואילך, שגלות מצרים הוא גלות היותר קשה), ולכן הוא השרש ל[המצרים ד]כל הגליות (ראה שם ע' 183 הערה 17).

32) מקץ מא, טז.

33) כן הובא בתו"א שם (עא, ד). והוא הפסוק שבמקץ שם, כח. ומה שאינו מביא הפסוק (שם, כה) "את אשר האלקים עושה הגיד לפרעה" שלפנ"ז — וכן טעם השינוי בכתוב — י"ל שהוא להדגיש שתוכן החלום יהי' באופן של "הראה", גילוי. ושבחי' אלקים הוא שם באופן דמביא לראי' (גילוי). ולכן בא לשון זה דוקא לאחר שמפרט הפתרון.

34) פרדס שער יב פ"ב. ובשל"ה שער האותיות (פט, א) — שכ"ה בזהר.

35) לפי שמסתיר האור שלמעלה (שער היחוד והאמונה רפ"ו).

36) שמות ה, א־ב.

37) שהיוה"א פ"ז. לקו"ש ח"ט ע' 55 הערה 32.

38) ראה בכהנ"ל זח"א קצה, א. של"ה חלק תושב"כ פ' וארא (שח, ב ואילך).

39) ראה תו"א נ, ב.

40) עקב יא, יב. ובבחיי שם: עיקר הדרישה וההשגחה שם ומשם מתפשטת לשאר הארצות.. שאין א"י נתונה תחת ממשלת הכו"מ.. אבל הקב"ה בעצמו ובכבודו דורש אותה תמיד. וראה בהנסמן בהערה הבאה.

41) ואף שלכאורה כ"ה גם בכל הארצות ששותות מי גשמים — הרי [נוסף על זה שא"י צריכה יותר לגשמים משאר ארצות (תענית י, א. רש"י שם ד"ה תתאי. וראה ש"ך עה"ת — עקב שם), הרי] "א"י משקה אותה הקב"ה בעצמו וכל העולם כולו ע"י שליח" (תענית שם. ובחדא"ג מהרש"א שם: ע"י שליח דהיינו שרי אומות שלמעלה ומזלות שלהם. ולהעיר מאוה"ת עקב ע' תרטו. ואכ"מ).

אלא שמ"מ, גם בשאר ארצות — מכיון ששותות מי גשמים, אין שם העלם כ"כ כבמצרים, שלכן דוקא פרעה אמר "לי יאורי" כדלקמן הערה 47.

42) עקב שם, י־יא ופרש"י שם. וראה אוה"ת שם ריש ע' תרה, ש"עיקר פי' ארץ גו' דורש אותה עיני גו' קאי על ענין הגשמים". וראה גם רמב"ן וספורנו שם. ועוד.

43) ב"ר פי"ג, ט. וראה גם ירוש' תענית פ"ג ה"ג.

44) ויתירה מזו: מכיון שירידת המטר הוא ע"י "שברו בריות את ערפן" (ב"ר שם, יד. וראה גם ירוש' שם פ"ב ה"א), ה"ז מביא להרגש של היפך ד"ורם לבבך".

45) עקב ח, יב־יד.

46) ראה בחיי עקב יא, יז: לכך לא נתן לך ארץ משקה כארץ מצרים, כדי שלא תהי' ההשקאה בידך ויהיו תמיד עיניך נשואות אליו למפתח גשמים שבידו. וראה גם אלשיך שם, יו"ד.

47) ראה יחזקאל כט, ג: לי יאורי. וברש"י שם: איני צריך לעליונים כו'.

48) עקב ח, יז־יח.

49) ועפ"ז מתורץ בפשטות קושיית הרמב"ן (עקב יא, י) "אעפ"י שהכל ברשותו ונקל בעיני השי"ת להאביד (גם) יושבי מצרים ולהוביש נהרותם ויאוריהם"

— כי באם היו נמצאים במצרים, לא היו מרגישים כ"כ ש"נקל בעיני השי"ת כו'", מכיון שבמצרים הוא העלם והסתר.

50) תנחומא נשא כו. רש"י ויגש מז, י.

51) תנחומא וארא יג. שמו"ר פ"ט ט. רש"י וארא ז, יז.

52) ראה המשך באתי לגני תש"י ספ"ז.

ההסבר לכך הוא, שאדרבה, היא הנותנת: המצרים עבדו לנילוס מפני היותו "עולה ומשקה את הארץ"[53], ולכן בירך יעקב את פרעה "שיעלה נילוס ברגלו", ועל ידי ברכה זו הוא החליש את הנילוס כעבודה־זרה, בהראותו, שגם הנילוס תלוי בכוחו של הקדוש־ברוך־הוא על ידי ברכת יעקב.

אך בכל זאת מובן, שאף לאחר שראו שגם הנילוס משועבד לקדוש־ברוך־הוא, עדיין לא הגיעו להנהגה של "למטר השמים תשתה מים", כי בנוסף לכך שגם לאחר ברכת יעקב עדיין אין זה "מטר השמים", הרי הענין של "יעלה נילוס ברגלו", שנגרם על ידי ברכת יעקב רק מקל ומפחית את הטרחה, אך אין הדבר הכרחי לצורך קיום מצרים, בשונה מארץ ישראל, אשר בה "למטר השמים תשתה מים" הוא ענין הכרחי לצורך קיומה.

וכיון שגם לאחר ברכתו של יעקב יכלו המצרים להרגיש, שעצם קיומם אינו תלוי בקדוש־ברוך־הוא, ח"ו, נגרמה שם ירידה עצומה ביותר.

ט.

"מצרים" - דוקא כאשר "מת יוסף"

לפי זה מובן כיצד התחילה לאחר מות יוסף ירידה חדשה — פעם שניה של "הבאים מצרימה", ירידה גדולה הרבה יותר, באין ערוך, מהירידה שהיתה עד אז:

בתורת החסידות נאמר[54], שדרגת יעקב, כשלעצמו, היא בעולם האצילות, וכדי שעניני יעקב ירדו גם לעולמות הנמוכים יותר — בריאה יצירה עשיה, עד ל"עולם הזה הגשמי והחומרי ממש" "שאין תחתון למטה ממנו" ו"מלא קליפות וסטרא אחרא"[55], נעשית המשכה זו על ידי יוסף.

זהו ההסבר, בפנימיות הענינים, לכך שברכת יעקב לפרעה "שיעלה נילוס ברגלו" ניתנה על ידי "ויבא יוסף את יעקב אביו ויעמידהו לפני פרעה"[56],

כי יעקב כשלעצמו ועניניו הם בעולם האצילות, וכדי ש"יורגשו" גם למטה, עד שאף בנילוס — העבודה הזרה של המצרים — יהיה ניכר שהשפעתו (בשלמות) תלויה בברכתו של יעקב, יש צורך בעבודתו של יוסף, אשר הוא הביא את עניני יעקב "לפני פרעה".

מכך מובן, שגילוי האור ש"המשיך" יעקב במצרים, שגם שם תורגש ממשלתו של הקדוש־ברוך־הוא, נמשך בזמן חיי יעקב וחיי יוסף. אך לאחר ש"וימת יוסף", הפסיק גילוי זה, ומצרים נותרה כפי שהיתה מצד עצמה.

ולכן נאמר במדרש "מת יוסף... כאילו אותו היום נכנסו למצרים": עד אז, כאשר עדיין האיר במצרים בגלוי האור ש"נמשך" על ידי יעקב ויוסף, עדיין לא היתה זו "מצרים" האמיתית, למרות שגם אז היתה בדרגה נמוכה הרבה יותר מארץ ישראל, כדלעיל בסעיף ח'. רק כאשר "מת יוסף" וגילוי זה הפסיק, הרי אז "כאילו אותו היום נכנסו למצרים".

י.

מיתת "כל אחיו..." - פרט בלבד

אמנם, גם לאחר מות יוסף עדיין זכרו, שהברכה הגיעה למצרים על ידי יעקב ויוסף[57],

וקיומו של "מלך חדש... אשר לא ידע את יוסף" היה יכול להתחיל רק לאחר "וימת יוסף וכל אחיו וכל הדור ההוא"[58],

אך היתה זו רק ידיעה והכרה שכלית, אשר אינה דומה כלל למצב שהיה לפני מות יוסף, כאשר האור היה בגלוי.

וכיון שידיעה זו היא חיצונית בלבד[59], ואילו עיקר ופנימיות הענין של המשכת יעקב ויוסף כבר לא היו אז, יוצא, שעל ידי "וימת" של "כל אחיו וכל הדור ההוא", דבר שגרם ל"ויקם מלך חדש אשר לא ידע את יוסף" (אפילו לא בידיעה), לא התרחשה ירידה מהותית,

ולכן נחשב ענין זה למאורע שהוא פרט בלבד בפעם השניה של "הבאים מצרימה", כדלעיל בסעיף ה'.

---

53) רש"י ויגש שם.

54) ראה ביאוה"ז ל, סע"א ואילך. אוה"ת ויחי שפו, א־ב. וראה לקו"ש [המתורגם] ח"ה ע' 249.

55) תניא פל"ו.

56) ויגש מז, ז.

57) שלכן, כשמת יוסף ונפסקה ההשפעה — השליכו את יוסף ליאור "כדי שיתברכו מימיו" (סוטה יג, א).

ובחדא"ג מהר"ל בסוטה שם: "כי ידעו כי יוסף הוא המשביר.. שכך הי' ברכת יוסף שיתפרנסו בשבילו הכל כדכתיב משם רועה אבן ישראל" — והרי ברכה זו (הכח "שיתפרנסו בשבילו הכל") באה לו מיעקב.

58) ועפ"ז יובן מ"ש כאן "וימת יוסף" — אף שכבר נאמר זה בס"פ ויחי — כי מה שנתחדש ב"וימת כל הדור ההוא" הוא, זה שנשכח (וימת) ענינו של יוסף.

— להעיר מירוש' סוטה פ"א ה"ח: כתוב אחד אומר כו' שהיו הפלשתים יראים ממנו.. לאחר מותו כדרך שהיו יראים ממנו.. בחייו. וכיון שבכתוב (ממנו הוא הלימוד הנ"ל) נאמר (לנוסחת הירוש' — תוד"ה מעבירם שבת נה, ב) וישפוט את ישראל ארבעים שנה, מובן שזהו (שהי' שופט ובאופן דכ' שנה שלאחרי מותו נכללים ביחד עם כ' שנה שבחייו — דמורה על איזו השתוות ביניהם — זהו) העיקר (אלא שהי' אפשרי ע"י שהיו הפלשתים יראים כו'), היינו שהי' כמו בחייו. ועד"ז י"ל שזוהי הכוונה ב"וימת יוסף" דבפרשתנו — שנפסק גם ענין זה (והרי גם כאן תיבת "וימת" כוללת "כל הדור ההוא" עם "יוסף").

59) ראה לקמן ע' 8־127 ובהנסמן שם, בענין ההפרש בין ראי' ושמיעה.

יא.
"מושיען של ישראל" - מעל לטבע

לפי כל האמור לעיל יובן הקשר בין "נולדו בה סימני נערות" לבין "הורתה שלא במצרים":

ישנו כלל ש"אין חבוש מתיר עצמו"[60]. לכן צריך היה משה רבינו, מושיען של ישראל, להיות דוקא משבט לוי[61], אשר עליהם לא חלה "מלאכת שעבוד מצרים"[62], כי מפני שהוא לא היה משועבד, היה בכחו לגאול את ישראל ממצרים.

אך כיון שמשה היה צריך להוציא את בני ישראל גם מירידתם במצרים, וגם מירידתם הראשונה, המסופרת בפרשת ויגש, ולא רק משעבוד מצרים – מובן, שמשה היה צריך להיות במצב שאין הוא נכלל ב"הבאים מצרימה", ואף לא בפעם הראשונה של "הבאים מצרימה", ולא רק בשעבוד מצרים בלבד.

ולכן קבע הקדוש־ברוך־הוא שהורתה של יוכבד אמו של משה תהיה "שלא במצרים"[63], ומשום כך אין היא נמנית במפורש בין "הבאים מצרימה"[64], כדי שבנה משה יוכל להיות "מושיען של ישראל".

ואותו ענין התבטא גם בכך שלפני שהיתה יוכבד צריכה ללדת את משה "נולדו בה סימני נערות"[65] – דבר שהוא למעלה מהטבע[66] – כי מהותה העיקרית של גלות מצרים היא ההעלם וההסתר של לבושי הטבע, ולכן כאשר צריך להיוולד "מושיען של ישראל", צריך להיות ביטול של הטבע[67].

זהו ההסבר לכך שהענין של "נולדו בה סימני נערות" נלמד מ"הורתה שלא במצרים", והענין של "הורתה שלא במצרים" נלמד מ"ויקח את בת לוי": כדי שיוכל להיות גילוי שהוא מעל לטבע לחלוטין, עד כדי "נולדו בה סימני נערות", היה הכרחי להיות לפני כן ש"הורתה שלא במצרים"; ו"הורתה שלא במצרים" נגרם על ידי "ויקח את בת לוי", דבר הקשור, כדלעיל, להולדת מושיען של ישראל.

זהו הקשר בין שני ענינים אלו – "הורתה שלא במצרים" ו"נולדו בה סימני נערות" – לבין הכניסה לארץ ישראל, אשר משום כך הם נלמדים מהפסוק "אשר ילדה אותה ללוי במצרים", המופיע במנין באי הארץ:

כי השלמת יציאת מצרים היתה רק בעת הכניסה לארץ ישראל[68], ב"ארץ אשר הוי' אלקיך דורש אותה..." – בדיוק ההיפך ממצרים, והרי זוהי המהות של "הורתה שלא במצרים" ושל "נולדו בה סימני נערות" – הגילוי שלמעלה מהטבע, כדלעיל.

(משיחות ש"פ שמות תשכ"ב)

---

60) ברכות ה, ב. וש"נ.

61) ראה גם ספר גבורות ה' (להמהר"ל) פט"ז. ושם, שמטעם זה נאמר בלידת משה "וילך איש (סתם) מבית לוי ויקח את בת (סתם) לוי" (ולא כלשון המורגל בכגון דא).

62) תנחומא וארא ו. שמו"ר פ"ה, טז. רש"י שמות ה, ד.

63) ועפ"ז יומתק חילוק ב' הלשונות: 1) (סוטה יב, א. ב"ב קכג, ב) לידתה במצרים ואין הורתה במצרים (משמיענו ההכרח שצ"ל לידה (אבל לא הריון) במצרים (וראה הערה הבאה)). 2) (ב"ב קכ, א) לידתה במצרים והורתה שלא במצרים (משמיענו ההכרח דהריון שלא במצרים. – גם בל' זה ההתחלה לידתה במצרים משום דקאי אקרא "ילדה במצרים").

64) ומה שמ"מ גם יוכבד היא מכלל "הנפש גו' הבאה מצרימה" – כי בכדי שיהי' ביכלתו של משה לגאול את ישראל, צ"ל קודם ההתלבשות בענין הגלות (וראה עד"ז בד"ה ולאחותו הבתולה תרכ"ז, בביאור הכתוב "מי זה בא מאדום גו'").

אלא שהתלבשות זו שבגלות, היא רק בחיצוניות ובגילוי – "לידתה (היא) במצרים", משא"כ בפנימיות ובהעלם – "הורתה" – אינה בגלות ומיצרים כלל.

65) ראה לקו"ש [המתורגם] ח"ה ע' 99 ואילך, בנוגע לשרה, שע"י שמקודם הי' אצלה "בלותי" ואח"כ חזרה ליופי' – דוקא עי"ז נתגלה אמיתית ענין הבל"ג, שהבלתי שינוי חודר גם בגוף המשתנה. עיי"ש.

ועפ"ז י"ל גם בנוגע ליוכבד, שגם זה שמתחלה הי' בה שינוי כו' ואח"כ חזרה לנערותה כו' בשביל לידת משה מושיען של ישראל, היינו בכדי שהגאולה שעל ידו, תהי' לא רק באופן שאח"כ יהי' כמו לפני גלות מצרים, אלא באופן ד"ונצלתם את מצרים" – בירור הניצוצות שבמצרים גופא, שעי"ז מתגלה שגם הגלות עצמו הוא (בפנימיות) עלי' כו'. וראה הערה הבאה.

66) להעיר גם מאוה"ת עה"פ וילך איש מבית לוי (ס"ע נו), ש"לוי" ל' חיבור, הו"ע מה שהיש מתחבר ובטל לאין, ו"התהוות מיש לאין הוא דבר חדש ושינוי הטבע".

וע"פ המבואר באוה"ת שם שירידת האין להוות את היש הוא צורך עלי', שגם היש יהי' בטל כו' – יש לקשר זה עם הענין דחזרה לנערותה, כבהערה הקודמת.

67) ובדוגמת המבואר באוה"ת פרשתנו (ס"ע נט ואילך) הטעם לזה שילדתו שלא בצער (סוטה יב, א) שהוא לפי שחבלי לידה הוא בחי' הגליות ומשה שהי' הגואל, אין שייך חבלים בלידתו*.

68) שלכן, כל המ"ב מסעות עד לחנייתם של ישראל בירדן ירחו, נק' "אשר יצאו מארץ מצרים" (לקו"ת מסעי פט, ב. עיי"ש).

---

*) ועפ"ז יומתק זה שהענין ד"הורתה שלא בצער" מסופר גבי יוכבד דוקא, וביוכבד גופא – גבי לידת משה – אף שכל "נשים צדקניות לא היו בפתקה של חוה" (סוטה שם) – כי זה נוגע במיוחד לענינו של משה מושיען של ישראל.

ואולי י"ל, שע"י ההריון דמשה שלא בצער, נמשך זה לההריון של כל נשים צדקניות, שלכן נלמד ענין זה מהריון דמשה (ראה לעיל ס"ב בתחלתו).

יום ראשון ט"ו טבת

מורה שיעור לשנה מעוברת: מעמ' 32, רק מפני שלא... עד עמ' יז, התורה כנ"ל.

רַק מִפְּנֵי שֶׁלֹּא לוֹ לְבַדּוֹ – ל"רע" של הנפש הבהמית, **מִשְׁפַּט הַמְּלוּכָה וְהַמֶּמְשָׁלָה בָּעִיר** – כי, ל"טוב" של הנפש האלקית שבמוח **יש גם כן** מה לומר, **אֵינוֹ יָכוֹל לְהוֹצִיא תַּאֲוָתוֹ מִכֹּחַ אֶל הַפֹּעַל, לְהִתְלַבֵּשׁ בְּאֵבְרֵי הַגּוּף כְּמַעֲשֶׂה דִּבּוּר וּמַחֲשָׁבָה מַמָּשׁ**, – "מחשבה ממש" – היינו: **לְהַעֲמִיק מַחֲשַׁבְתּוֹ בְּתַעֲנוּגֵי עוֹלָם הַזֶּה אֵיךְ לְמַלֹּאת תַּאֲוֹת לִבּוֹ**, – זוהי המשמעות של "מחשבה ממש" – **להעמיק** מחשבתו בכך. ואילו מחשבות **הנופלות** ברעיונו בדרך **ממילא**, בגלל שישנה בלבו תאוה לאותו דבר, אין אלו "מחשבה ממש". מחשבות חולפות אלו, אין ביכולת האדם, שעדיין קיימת תאוה בלבו, למנוע. ברם, על "מחשבה ממש" – ההתעמקות באותן מחשבות – ביכלתו להשתלט, כפי שיסביר להלן. כיצד, אכן, יתכן הדבר, שלמרות שקיימת תאוה בלבו, הוא יכול להשתלט על עצמו, שתאותו זו לא תבוצע בפועל, לא במעשה, לא בדיבור ואף לא במחשבה? –

ליקוטי אמרים

רק מפני שלא לו לבדו משפט המלוכה
והממשלה בעיר אינו יכול להוציא תאותו מכח אל
הפועל להתלבש באברי הגוף במעשה דבור ומחשבה
ממש להעמיק מחשבתו בתענוגי עוה"ז איך למלאת
תאות לבו כי המוח שליט על הלב [כמ"ש בר"מ פ'
פינחס] בתולדתו וטבע יצירתו שכך נוצר האדם
בתולדתו שכל אדם יכול ברצונו שבמוחו להתאפק
ולמשול ברוח תאותו שבלבו שלא למלאת משאלות
לבו במעשה דבור ומחשבה ולהסיח דעתו לגמרי
מתאות לבו אל ההפך לגמרי ובפרט אל צד הקדושה
כדכתיב וראיתי שיש יתרון לחכמה מן הסכלות כיתרון
האור מן החושך פי' כמו שהאור יש לו יתרון ושליטה
וממשלה על החושך שמעט אור גשמי דוחה הרבה מן
החשך שנדחה ממנו מאליו וממילא כך נדחה ממילא
סכלות הרבה של הקליפה וס"א שבחלל השמאלי
[כמאמר רז"ל אלא אם כן נכנס בו רוח שטות וכו']
מפני החכמה שבנפש האלהית שבמוח אשר רצונה
למשול לבדה בעיר ולהתלבש בשלשה לבושיה הנ"ל
בכל הגוף כולו כנ"ל שהם מחשבה דבור ומעשה תרי"ג
מצות התורה כנ"ל

על כך אומר ה"תניא": **כִּי הַמֹּחַ שַׁלִּיט עַל הַלֵּב [כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב**[2] **בְּרֵעֵיא מְהֵימְנָא פָּרָשַׁת פִּינְחָס] בְּתוֹלַדְתּוֹ וְטֶבַע יְצִירָתוֹ, שֶׁכָּךְ נוֹצַר הָאָדָם בְּתוֹלַדְתּוֹ, שֶׁכָּל אָדָם יָכוֹל בִּרְצוֹנוֹ שֶׁבְּמֹחוֹ** – הרצון שבמוחו המניע את האדם מבין שעליו **לְהִתְאַפֵּק וְלִמְשֹׁל בְּרוּחַ תַּאֲוָתוֹ שֶׁבְּלִבּוֹ, שֶׁלֹּא לְמַלֹּאת מִשְׁאֲלוֹת לִבּוֹ בְּמַעֲשֶׂה דִּבּוּר וּמַחֲשָׁבָה,** – גם כשישנה תאוה בלבו של אדם, אלא מפני שהוא מבין במוחו שאל לו למלא את תאותו – נוצר בו הרצון להתאפק מכך – יש ברצון זה שבמוחו הכוח לשלוט על הלב, ולא למלא אחרי תאות לבו. ויתירה מזו: **וּלְהַסִּיחַ דַּעְתּוֹ לְגַמְרֵי מִתַּאֲוַת לִבּוֹ אֶל הַהֵפֶךְ לְגַמְרֵי,** – ביכלתו לנתק את ההרהור בתאוה ולהטותו לדבר שהוא ההיפך מהתאוה, וזאת גם כשהטעם להימנעותו מהתאוה אינו נובע מקדושה, אלא מפני שהשכל האנושי מבין שאסור לו לנהות אחרי תאות לבו זו, גם אז יש בכוח השכל להימנע מהתאוה ולהטות את ההרהור בענין הפכי מהתאוה. **וּבִפְרָט אֶל צַד הַקְּדֻשָּׁה,** – במיוחד יש בכוחו לעשות זאת, כשיהודי צריך להטות את עצמו מתאוות – לקדושה; כשהנימוק לכך הוא **שאסור** לו לעבור עבירה **וצריך** להשקיע את רעיונותיו בענינים של קדושה, בתורה וביראת שמים – אז יש ליהודי כוחות מיוחדים לבצע את הדבר. **כִּדְכְתִיב**[3]: **"וְרָאִיתִי שֶׁיֵּשׁ יִתְרוֹן לַחָכְמָה מִן הַסִּכְלוּת, כִּיתְרוֹן הָאוֹר מִן הַחֹשֶׁךְ"; פֵּרוּשׁ,** – כשמביאים משל להסברת דבר, הרי זה מפני שהנמשל הוא עמוק בהרבה מהמשל, ובאמצעות המשל מבינים בקלות יותר את הנמשל. ואילו כאן, במשל האור והחושך על החכמה והסכלות, מובן הנמשל כמו שמובן המשל: כשם שמבינים שאור טוב מחושך, כך גם מבינים שחכמה טובה מסכלות; אף כאן כשמדובר על תוכנה הפנימי יותר של **חכמה** הרומזת ל"קדושה" (כמו שהיצר־טוב נקרא[4] "ילד מסכן **וחכם**") **וסכלות** רומזת ל"קליפה" (כפי שהיצר־הרע נקרא "מלך זקן **וכסיל**"), – מובן היטב שקדושה שווה וטובה יותר מאשר, להבדיל, קליפה. מה, איפוא, מלמד אותנו המשל? אלא, המשל אינו בא רק לומר לנו שזה יותר טוב, המשל בא להורות לנו גם את הצורה, כיצד ובאיזו דרך מתבטאת עדיפותה של הקדושה: כשם ש"יתרון" האור על החושך, מתבטא בכך שמעט מן האור "דוחה" הרבה מן החושך, ולא בדרך של מלחמה, אלא הדחיה באה בדרך ממילא, משמכניס קצת אור למקום, נעלם החושך מעצמו – כך גם ב"יתרון" ה"חכמה" של הקדושה על ה"סכלות" של הקליפה, שמעט מן הקדושה דוחה, בדרך ממילא, הרבה מן הקליפה – וכך מוסבר הדבר להלן: **כְּמוֹ שֶׁהָאוֹר יֵשׁ לוֹ יִתְרוֹן וּשְׁלִיטָה וּמֶמְשָׁלָה עַל הַחֹשֶׁךְ, שֶׁמְּעַט אוֹר גַּשְׁמִי דּוֹחֶה הַרְבֵּה מִן הַחֹשֶׁךְ,** – וכיצד נדחה החושך? – **שֶׁנִּדְחֶה מִמֶּנּוּ מֵאֵלָיו וּמֵמֵילָא,** – אין על האור להילחם עם החושך, **כָּךְ נִדְחֶה מִמֵּילָא סִכְלוּת הַרְבֵּה שֶׁל הַקְּלִפָּה וְסִטְרָא אָחֳרָא שֶׁבְּחָלָל הַשְּׂמָאלִי** – הקליפה וה"סטרא אחרא" של הנפש הבהמית שמקומה ב"חלל" השמאלי שבלב. [**כְּמַאֲמַר רַז"ל**[5]**:** – אין אדם עובר עבירה **"אֶלָּא אִם כֵּן נִכְנַס בּוֹ רוּחַ שְׁטוּת" וְכוּ'**], – רבותינו ז"ל קוראים הרי לתאות הנפש הבהמית בשם "שטות" – ומאחר שזהו "סכלות" ו"שטות" – זה נדחה מאליו וממילא, **מִפְּנֵי הַחָכְמָה שֶׁבְּנֶפֶשׁ הָאֱלֹהִית שֶׁבְּמֹחַ, אֲשֶׁר רְצוֹנָהּ** – של הנפש האלקית הוא הרי: **לִמְשֹׁל לְבַדָּהּ בָּעִיר,** – ב"עיר קטנה" היא הגוף, **וּלְהִתְלַבֵּשׁ בִּשְׁלֹשָׁה לְבוּשֶׁיהָ הַנִּזְכָּרִים לְעֵיל**[6]**, בְּכָל הַגּוּף כֻּלּוֹ כַּנִּזְכָּר לְעֵיל**[7]**, שֶׁהֵם** – שלשה לבושי הנפש האלקית, הם: **מַחֲשָׁבָה דִּבּוּר וּמַעֲשֶׂה שֶׁל תַּרְיַ"ג מִצְוֹת הַתּוֹרָה, כַּנִּזְכָּר לְעֵיל.** – בפרק ד.

---

2. זהר ח"ג רכד, א. **3.** קהלת ב, יג. **4.** קהלת ד, יג. **5.** סוטה ג, א. **6.** פרק ד. **7.** פרק ט.

רצונה זה של הנפש האלקית שבמוח, שלבושיה **בלבד** ילבישו את הגוף – שולט בתאוה הנובעת מהנפש הבהמית, שתשוקת הלב לא תמומש בפועל, לא במעשה, לא בדיבור ואף לא במחשבה. ברם, אם כך הוא הדבר, שלנפש האלקית שלו "יתרון" על הנפש הבהמית, והיא השולטת בכל מחשבותיו, דיבוריו ומעשיו של האדם, כלומר, בכל גופו מבחינה מעשית – מדוע, איפוא, אין הוא נקרא "צדיק"? –

יום שני ט"ז טבת

מורה שיעור לשנה מעוברת: מעמ' יז, ואעפ"כ אינו... עד עמ' 34, תפלה כו'.

וְאַף־עַל־פִּי־כֵן אֵינוֹ נִקְרָא "צַדִּיק" כְּלָל, – אלא הוא נקרא "בינוני", **מִפְּנֵי שֶׁיִּתְרוֹן הַזֶּה אֲשֶׁר לְאוֹר נֶפֶשׁ הָאֱלֹהִית עַל הַחֹשֶׁךְ וְסִכְלוּת שֶׁל הַקְּלִיפָּה הַנִּדְחֶה מִמֵּילָא - אֵינוֹ אֶלָּא בִּשְׁלֹשָׁה לְבוּשֶׁיהָ הַנִּזְכָּרִים לְעֵיל,** – כלומר; במחשבה, דיבור ומעשה בלבד, חזקה יותר הנפש האלקית מהנפש הבהמית, **וְלֹא בְּמָהוּתָהּ וְעַצְמוּתָהּ** – של הנפש האלקית, **עַל מָהוּתָהּ וְעַצְמוּתָהּ שֶׁל הַקְּלִיפָּה** – והנפש הבהמית, **כִּי מָהוּתָהּ וְעַצְמוּתָהּ שֶׁל נֶפֶשׁ הַבְּהֵמִית שֶׁמֵּהַקְּלִיפָּה שֶׁבְּחֶלֶל הַשְּׂמָאלִי** – עצם מציאותה של הנפש הבהמית, **לֹא נִדְחֶה כְּלָל מִמְּקוֹמוֹ בְּבֵינוֹנִי אַחַר הַתְּפִלָּה, שֶׁאֵין** – אז, **רִשְׁפֵּי אֵשׁ אַהֲבַת ה' בְּהִתְגַּלּוּת לִבּוֹ בֶּחֱלֶל הַיְמָנִי,** – כמו שהדבר בשעת תפלתו, כאמור לעיל, שאהבת ה' אצלו אז היא בהתגלות, הוא מרגיש בלבו את האהבה, **כִּי אִם תּוֹכוֹ** – החלק הפנימי שבלבו, **רָצוּף "אַהֲבָה מְסֻתֶּרֶת",** – ואילו בגלוי אין הוא מרגיש את האהבה, **שֶׁהִיא אַהֲבָה הַטִּבְעִית שֶׁבַּנֶּפֶשׁ הָאֱלֹהִית, כְּמוֹ שֶׁיִּתְבָּאֵר לְקַמָּן.** – בפרק י"ח, שבכל יהודי ישנה אהבה מסותרת לקב"ה. **וַאֲזַי** – אחרי תפילתו, כשהאהבה אינה בהתגלות בלבו, **יָכוֹל לִהְיוֹת סִכְלוּת הַכְּסִיל הָרַע** – של הנפש הבהמית, **בְּהִתְגַּלּוּת לִבּוֹ בֶּחֱלֶל הַשְּׂמָאלִי, לְהִתְאַוּוֹת תַּאֲוָה לְכָל עִנְיְנֵי גַּשְׁמִיּוּת עוֹלָם הַזֶּה, בֵּין בְּהֶתֵּר** – גם בדברים שמותר לעשותם, אלא שאין לעשותם לשם תאוה כי אם לשם שמים, ואילו הוא מתאוה להם בגלל התענוג שבהם, **בֵּין בְּאִסּוּר חַס וְשָׁלוֹם,** – גם בדברים שהם אסורים מן התורה, **כְּאִלּוּ לֹא הִתְפַּלֵּל כְּלָל. אֶלָּא שֶׁבְּדָבָר אִסּוּר אֵינוֹ עוֹלֶה בְּדַעְתּוֹ לַעֲשׂוֹת הָאִסּוּר בְּפֹעַל מַמָּשׁ חַס וְשָׁלוֹם,** – לכך אין ל"בינוני" שייכות כלל. **אֶלָּא הִרְהוּרֵי עֲבֵרָה הַקָּשִׁים מֵעֲבֵרָה** – כפי שהוסבר בפרק הקודם, **יְכוֹלִים לִפְעֹל לַעֲלוֹת לְמֹחוֹ וּלְבַלְבְּלוֹ מִתּוֹרָה וַעֲבוֹדָה, וּכְמַאֲמַר רַז"ל[8]: "גְּ' עֲבֵרוֹת אֵין אָדָם נִצּוֹל מֵהֶן בְּכָל יוֹם,** – שכן, קשה מאד להינצל מלעבור עליהם, והם: **הִרְהוּר עֲבֵרָה וְעִיּוּן תְּפִלָּה כו'".** – הרי ש"הרהורי עבירה" הם מהדברים שקשה ביותר להינצל מהם, וכשחכמינו זכרונם לברכה משתמשים בתואר "אדם" סתם, זה רומז על ה"בינוני". הרי שה"בינוני" אינו ניצול מהרהורי עבירה,

ליקוטי אמרים

ואעפ"כ אינו נקרא צדיק כלל מפני שיתרון הזה אשר לאור נפש האלהית על החושך וסכלות של הקליפה הנדחה ממילא אינו אלא בשלשה לבושי' הנ"ל ולא במהותה ועצמותה על מהותה ועצמותה של הקליפה כי מהותה ועצמותה של נפש הבהמית שמהקליפה שבחלל השמאלי לא נדחה כלל ממקומו בבינוני אחר התפלה שאין רשפי אש אהבת ה' בהתגלות לבו בחלל הימני כי אם תוכו רצוף אהבה מסותרת שהיא אהבה הטבעית שבנפש האלהית כמ"ש לקמן ואזי יכול להיות סכלות הכסיל הרע בהתגלו' לבו בחלל השמאלי להתאות תאוה לכל ענייני גשמיות עוה"ז בין בהיתר בין באיסור ח"ו כאלו לא התפלל כלל אלא שבדבר איסור אינו עולה בדעתו לעשות האיסור בפועל ממש ח"ו אלא הרהורי עבירה הקשים מעבירה יכולים לפעול לעלות למוחו ולבלבלו מתורה ועבודה וכמארז"ל ג' עבירות אין אדם ניצול מהן בכל יום הרהור עבירה ועיון תפלה כו'

יום שלישי י"ז טבת

מורה שיעור לשנה מעוברת: מעמ' 34, רק שלזה מועיל... עד עמ' 34, עם אחיו.

רַק שֶׁלָּזֶה מוֹעִיל הָרְשִׁימוּ בְּמוֹחִין, - הרושם הניכר שנשאר בו גם אחרי התפילה, מהתעמקות מחשבתו בגדולת ה' בשעת התפילה, **וְיִרְאַת ה' וְאַהֲבָתוֹ הַמְסֻתֶּרֶת בֶּחֱלֶל הַיְמָנִי,** - שבלבו, הן עוזרות לו, **לְהִתְגַּבֵּר וְלִשְׁלֹט עַל הָרַע הַזֶּה** - של הנפש הבהמית, **הַמִּתְאַוֶּה תַּאֲוָה, שֶׁלֹּא לִהְיוֹת לוֹ שְׁלִיטָה**

ליקוטי אמרים

רק שלזה מועיל הרשימו במוחין ויראת ה' ואהבתו המסותרת בחלל הימני להתגבר ולשלוט על הרע הזה המתאוה תאוה שלא להיות לו שליטה וממשלה בעיר להוציא תאותו

---

8. בבא בתרא קסד, ב.

וּמֶמְשָׁלָה בָּעִיר - שלא תהיה לרע שליטה וממשלה בגוף, **לְהוֹצִיא תְּאָוָתוֹ מִכֹּחַ אֶל הַפֹּעַל** - בפועל ממש. **לְהִתְלַבֵּשׁ בְּאֵבְרֵי הַגּוּף. וַאֲפִלּוּ בַּמֹּחַ לְבַדּוֹ, לְהַרְהֵר בְּרַע, אֵין לוֹ שְׁלִיטָה וּמֶמְשָׁלָה לְהַרְהֵר חַס וְשָׁלוֹם בִּרְצוֹנוֹ שֶׁבְּמֹחוֹ,** - מה שעולים בו הרהורים רעים, אין זה מפני שהוא רוצה לחשוב בהם, כי אם מפני שלבו נוהה עדיין אחרי תענוגי העולם, נופלות ממילא במוחו מחשבות־תאווה אלה, **שלא** ברצונו, **שֶׁיְּקַבֵּל בְּרָצוֹן חַס וְשָׁלוֹם הִרְהוּר זֶה הָרַע הָעוֹלֶה מֵאֵלָיו מֵהַלֵּב לַמֹּחַ כַּנִּזְכָּר לְעֵיל**[9], - הרי, שגם על המוח בלבד, אין שליטה ל"רע" של הנפש הבהמית, **אֶלָּא מִיָּד כַּעֲלִיָּתוֹ לְשָׁם,** - משעולה ההרהור במוחו, **הוֹחֵהוּ בִּשְׁתֵּי יָדַיִם,** - הוא דוחה את ההרהור במלוא כוחו ואינו נותן לו מקום כלל במוחו, **וּמַפִּיחַ דַּעְתּוֹ מִיָּד שֶׁנִּזְכָּר שֶׁהוּא הִרְהוּר רַע, וְאֵינוֹ מְקַבְּלוֹ בְּרָצוֹן אֲפִלּוּ לְהַרְהֵר בּוֹ בְּרָצוֹן,** - לא רק שאינו עולה בדעתו לרצות לבצע מחשבה רעה זו, אלא גם הרצון להרהר בכך – אינו שייך ב"בינוני", **וְכָל שֶׁכֵּן לְהַעֲלוֹתוֹ עַל הַדַּעַת לַעֲשׂוֹתוֹ חַס וְשָׁלוֹם, אוֹ אֲפִלּוּ לְדַבֵּר בּוֹ,** - לכך בודאי שלא שייך ה"בינוני", **כִּי הַמְהַרְהֵר** - הרהורי עבירה, **בְּרָצוֹן נִקְרָא רָשָׁע בְּאוֹתָהּ שָׁעָה,** - ואילו, **וְהַבֵּינוֹנִי אֵינוֹ רָשָׁע אֲפִלּוּ שָׁעָה אַחַת לְעוֹלָם.** - הרי, שמן ההכרח לומר שלא שייך שירצה לחשוב בהרהורי עבירה. עד כאן דובר, שאין הוא נותן לרע שבלבו להגיע לאיזה ביטוי שהוא ביחס לדברים שהם מן הסוג של "בין אדם למקום", בין אדם להקב"ה, **וְכֵן** - כך הדבר, **בִּדְבָרִים שֶׁבֵּין אָדָם לַחֲבֵרוֹ,** - אין הוא נותן שמדה רעה שבלבו, ביחס ליהודי שני, תבוא לידי ביטוי מוחשי במחשבה, או בדיבור, וודאי שלא במעשה, אלא **מִיָּד שֶׁעוֹלָה לוֹ מֵהַלֵּב לַמֹּחַ אֵיזוֹ טִינָא וְשִׂנְאָה חַס וְשָׁלוֹם,** - לזולת, **אוֹ אֵיזוֹ קִנְאָה אוֹ כַּעַס אוֹ קְפִידָא וְרוֹמְמֵיהֶן** - **אֵינוֹ מְקַבְּלָן כְּלָל בְּמֹחוֹ וּבִרְצוֹנוֹ.** - שירצה להרהר בהן, **וְאַדְרַבָּה, הַמֹּחַ שַׁלִּיט וּמוֹשֵׁל בָּרוּחַ שֶׁבְּלִבּוֹ לַעֲשׂוֹת הַהֵפֶךְ מַמָּשׁ,** - ממה שדורש הרגש שבלבו: **לְהִתְנַהֵג עִם חֲבֵרוֹ בְּמִדַּת חֶסֶד,** - וזאת בניגוד לרגש השנאה או הכעס – הנובע ממדת ה"גבורה" – שיש בלבו כלפי הזולת – יתיחס אליו במדת החסד, **וְחִבָּה יְתֵרָה מוֹדַעַת לוֹ** - להראות לו אהבה מיוחדת, עד **לְסָבֵל מִמֶּנּוּ עַד קָצֶה הָאַחֲרוֹן, וְלֹא לִכְעֹס חַס וְשָׁלוֹם,** - על מי שהוא סובל ממנו, **וְגַם שֶׁלֹּא לְשַׁלֵּם לוֹ כְּפָעֳלוֹ חַס וְשָׁלוֹם,** - גם לא לעשות זאת שלא מתוך כעס, **אֶלָּא אַדְרַבָּה לִגְמֹל לְחַיָּבִים** - כנגדו, **טוֹבוֹת, כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב בַּזֹּהַר**[10], **לִלְמֹד מִיּוֹסֵף עִם אֶחָיו:** - שבמקום היסורים שגרמו לו – שילם להם בטובות. הרי, שגם בדברים ש"בין אדם לחבירו", אין ה"בינוני" נותן לרע שבלבו לבוא לידי ביטוי במחשבה, בדיבור ובודאי שלא במעשה.

ליקוטי אמרים

מכח אל הפועל להתלבש באברי הגוף ואפי' במוח לבדו להרהר ברע אין לו שליטה וממשלה להרהר ח"ו ברצונו שבמוחו שיקבל ברצון ח"ו הרהור זה הרע העולה מאליו מהלב למוח כנ"ל אלא מיד בעלייתו לשם דוחהו בשתי ידים ומסיח דעתו מיד שנזכר שהוא הרהור רע ואינו מקבלו ברצון אפי' להרהר בו ברצון וכ"ש להעלותו על הדעת לעשותו ח"ו או אפי' לדבר בו כי המהרהר ברצון נק' רשע באותה שעה והבינוני אינו רשע אפי' שעה אחת לעולם. וכן בדברים שבין אדם לחבירו מיד שעולה לו מהלב למוח איזו טינא ושנאה ח"ו או איזו קנאה או כעס או קפידא ורומיהן אינו מקבלן כלל במוחו וברצונו ואדרבה המוח שליט ומושל ברוח שבלבו לעשות ההפך ממש להתנהג עם חבירו במדת חסד וחיבה יתרה מודעת לו לסבול ממנו עד קצה האחרון ולא לכעוס ח"ו וגם שלא לשלם לו כפעלו ח"ו אלא אדרבה לגמול לחייבים טובות כמ"ש בזהר ללמוד מיוסף עם אחיו:

מפרק זה מובן, שבכל הקשור למעשה ולפועל, יש לנפש האלקית ב"בינוני" השליטה המלאה על הגוף – לפועל אין הוא עושה, אינו מדבר ואינו חושב במה שאסור, כי אם מקיים מצוות ומדבר ומהרהר בתורה. ואילו ב"עצם" שלו, כלומר, בכוחות השכל והמדות של הנפש, יש לרע של הנפש הבהמית מעמד די חזק, וביכלתו להעלות תאוות בלבו. בקשר למה שלמדנו, ששעת התפילה היא עת רצון לכל יהודי להתעלות – כדאי להוסיף מה שהרבי מוהריי"צ נ"ע מליובאוויטש אמר באחת משיחותיו: – בשעה שיהודי לומד תורה – הוא מרגיש את עצמו כלפי הקב"ה, כתלמיד לפני רבו. כשם שתלמיד לומד חכמה מרבו, כך הוא לומד מהקב"ה חכמה שהיא תורה; ובשעה שיהודי מתפלל – הוא מרגיש את עצמו כלפי הקב"ה, כבן לפני אביו.

יום רביעי י"ח טבת

מורה שיעור לשנה מעוברת: מעמ' יח, פרק יג ובזה... עד עמ' 36, עניני עוה"ז.

פֶּרֶק יג. בפרק הקודם הסביר רבנו הזקן, שביחס ל"בינוני", גם אם יתכן שתתעורר תאוה בלבו – משמשת הנפש האלקית ככוח בולם, שהתאוה לא תמומש במעשה, בדיבור או במחשבה. שלשה לבושים אלה, נשלטים ב"בינוני" על־ידי הנפש האלקית בלבד – לחשוב ולדבר דברי תורה ולקיים מצוות.

וּבָזֶה יוּבַן לְשׁוֹן מַאֲמַר רַז"ל[1]**: "בֵּינוֹנִים - זֶה וְזֶה שׁוֹפְטָן" [פֵּרוּשׁ, יֵצֶר טוֹב וְיֵצֶר הָרַע],** - היצר־הטוב

ליקוטי אמרים

פרק יג ובזה יובן לשון מאמרז"ל בינונים זה וזה שופטן [פי' יצר טוב ויצר הרע]

---

9. פרק ט, בתחלתו. **10.** ח"א רא, א. **1.** ברכות סא, ב.

והיצר־הרע משמשים שניהם כשופטים, ומשמיעים דעתם ב"בינוני". והגמרא מביאה ראיה לכך: **דִּכְתִיב**[2]: **"כִּי יַעֲמֹד לִימִין אֶבְיוֹן לְהוֹשִׁיעַ מִשּׁוֹפְטֵי נַפְשׁוֹ"**, - "שופטי" לשון רבים, שני שופטים באדם, היצר־הטוב והיצר־הרע. על־כל־פנים, ביחס ל"בינונים" משתמשים חכמינו ז"ל בביטוי "זה וזה **שופטן"** – **וְלֹא אָמְרוּ "זֶה וְזֶה מוֹשְׁלִים" חַס וְשָׁלוֹם,** - שכן, אם נפרש כפירוש הפשוט, ש"בינוני" הוא מי שיש בו מחצית מצוות ומחצית עבירות, הרי ששניהם, גם היצר־הטוב וגם היצר־הרע, **מושלים** בגופו של ה"בינוני" – ואז היה על חכמינו ז"ל להשתמש בביטוי "מושלים", כי כדי לעבור עבירה, על היצר־הרע לשלוט **ולמשול** בגוף. ברם, לפי מה שהוסבר על מהותו של ה"בינוני", אי אפשר לומר "מושלים" – כפי שיוסבר להלן: **כִּי כְּשֶׁיֵּשׁ אֵיזוֹ שְׁלִיטָה וּמֶמְשָׁלָה לַיֵּצֶר הָרַע בָּ"עִיר קְטַנָּה"**, - הגוף, שעל השליטה עליו מתנהל המאבק בין היצר־טוב ליצר־הרע, **אֲפִלּוּ לְפִי שָׁעָה קַלָּה** - ובאיזה זמן שהוא, נכשל האדם בעבירה במעשה, בדיבור או במחשבה, **נִקְרָא רָשָׁע בְּאוֹתָהּ שָׁעָה.** - והרי מדובר כאן ב"בינוני" ולא ב"רשע", **אֶלָּא הַיֵּצֶר הָרַע אֵינוֹ רַק עַל דֶּרֶךְ מָשָׁל כְּמוֹ שׁוֹפֵט וְדַיָּן הָאוֹמֵר דַּעְתּוֹ בַּמִּשְׁפָּט,** - ולא שיש לו שליטה על הגוף, **וְאַף־עַל־פִּי־כֵן יָכוֹל לִהְיוֹת שֶׁלֹּא יִהְיֶה פְּסַק הֲלָכָה כָּךְ לְמַעֲשֶׂה,** - כדעתו של שופט זה, **מִפְּנֵי שֶׁיֵּשׁ עוֹד שׁוֹפֵט וְדַיָּן הַחוֹלֵק עָלָיו, וְצָרִיךְ לְהַכְרִיעַ בֵּינֵיהֶם, וְהַלָּכָה כְּדִבְרֵי הַמַּכְרִיעַ. כַּךְ** - אותו דבר במאבק המתנהל בין היצר־הטוב לבין היצר־הרע ב"בינוני": **הַיֵּצֶר הָרַע אוֹמֵר דַּעְתּוֹ בֶּחָלָל הַשְּׂמָאלִי שֶׁבַּלֵּב,** - הוא מעורר תאוה בלב, בכך מתבטאת השמעת "דעתו" כיצד על הגוף להתנהג, **וּמֵהַלֵּב עוֹלֶה לַמֹּחַ לְהַרְהֵר בּוֹ,** - עליה זו מהלב למוח באה בדרך ממילא, שכן, כשמתעוררת תאוה בלב, מתהווים ממילא הרהורים במוח, **וּמִיָּד** - עם עליית ההרהורים במוח, **חוֹלֵק עָלָיו הַשּׁוֹפֵט הַשֵּׁנִי שֶׁהוּא הַנֶּפֶשׁ הָאֱלֹהִית שֶׁבַּמֹּחַ, הַמִּתְפַּשֵּׁט בֶּחָלָל הַיְמָנִי שֶׁבַּלֵּב מְקוֹם מִשְׁכַּן הַיֵּצֶר טוֹב,** - ב"חלל" הימני שבלב, מתגלה היצר־הטוב, המדות של הנפש האלקית. היצר־הטוב נאבק עם היצר־הרע, שלא לתת מקום למימושה של התאוה, "דעתו" של היצר־הטוב היא, שכל הכוחות והאיברים של הגוף, צריכים להינצל בענינים של קדושה בלבד. **וַהֲלָכָה כְּדִבְרֵי הַמַּכְרִיעַ, הוּא הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא הָעוֹזְרוֹ לְהַיֵּצֶר טוֹב,** - שיהיה בכוחו להתגבר על היצר־הרע, **כְּמַאֲמַר רַז"ל**[3]: **"אִלְמָלֵא הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא עוֹזְרוֹ** - ליצר־הטוב, **אֵין יָכוֹל לוֹ".** - ליצר־הרע המתגבר באדם מדי יום. **וְהָעֵזֶר,** - שהקב"ה עוזר ליצר־הטוב, הוא: **הִיא הַהֶאָרָה שֶׁמֵּאִיר אוֹר ה' עַל נֶפֶשׁ הָאֱלֹהִית, לִהְיוֹת לָהּ יִתְרוֹן וּשְׁלִיטָה עַל סִכְלוּת הַכְּסִיל וְיֵצֶר הָרַע, כְּיִתְרוֹן הָאוֹר מִן הַחֹשֶׁךְ, כַּנִּזְכָּר לְעֵיל.** - בפרק י"ב, שכשם שקצת מן האור דוחה הרבה מן החושך, והחושך נסוג ממילא מהאור ונעלם, כך נדחה הרבה מה"סכלות" ומהחושך של היצר־הרע, לעומת מעט מאור הקדושה המאיר מהנפש האלקית – בכך מתבטאת עזרתו של הקב"ה ליצר־הטוב[4]. בדבריו הבאים, מתרץ רבנו הזקן, את אשר הקשה בתחילת הפרק הראשון, על מה שהגמרא אומרת "ואפילו כל העולם כולו אומרים לך צדיק אתה, היה בעיניך כרשע" – הרי המשנה במסכת אבות אומרת: "ואל תהי רשע בפני עצמך"? "וגם: אם יהיה בעיניו כרשע ירע לבבו ויהיה עצב ולא יוכל לעבוד ה' בשמחה ובטוב לבב"? – מסביר רבנו הזקן להלן: חכמינו ז"ל דייקו בלשונם ואמרו "ברשע", לא שיחשוב עצמו "רשע", אלא "ברשע", שיחשוב עצמו למי שבדברים מסויימים הוא דומה לרשע, והכוונה היא ל"בינוני". שכן, גם ב"בינוני" ה"רע" שבנפשו עדיין בתקפו, ויתכן שתשרור בו תאוה בלב, כמו שזה אצל "רשע". **אַךְ מֵאַחַר שֶׁהָרַע שֶׁבְּחָלָל הַשְּׂמָאלִי בְּבֵינוֹנִי הוּא בְּתָקְפּוֹ בְּתוֹלַדְתּוֹ, לְהִתְאַוּוֹת תַּאֲוָה לְכָל תַּעֲנוּגֵי עוֹלָם הַזֶּה, וְלֹא נִתְבַּטֵּל בְּמִעוּט לְגַבֵּי הַטּוֹב,** - של הנפש האלקית, כמו שהדבר ב"צדיק", **וְלֹא נִדְחֶה מִמְּקוֹמוֹ כְּלָל, רַק שֶׁאֵין לוֹ** - ל"רע", **שְׁלִיטָה וּמֶמְשָׁלָה לְהִתְפַּשֵּׁט בְּאִבְרֵי הַגּוּף,** - אין ל"רע" שליטה והשפעה על אברי הגוף, לעשות, לדבר או לחשוב דברים רעים. **הרבי מעיר:** "גם בזה – במניעת התפשטות הרע – לא נשתנה מתולדתו, והרע בתוקפו, כי העדר ההתפשטות

ליקוטי אמרים

דכתיב כי יעמוד לימין אביון להושיע משופטי נפשו ולא אמרו זה וזה מושלים ח"ו כי כשיש איזו שליטה וממשלה ליצר הרע בעיר קטנה אפי' לפי שעה קלה נקרא רשע באותה שעה אלא היצה"ר אינו רק עד"מ כמו שופט ודיין האומר דעתו במשפט ואעפ"כ יכול להיות שלא יהיה פסק הלכה כך למעשה מפני שיש עוד שופט ודיין החולק עליו וצריך להכריע ביניהם והלכה כדברי המכריע כך היצה"ר אומר דעתו בחלל השמאלי שבלב ומהלב עולה למוח להרהר בו ומיד חולק עליו השופט השני שהוא הנפש האלהית שבמוח המתפשט בחלל הימני שבלב מקום משכן היצר טוב והלכה כדברי המכריע הוא הקב"ה העוזרו להיצר טוב כמאמר רז"ל אלמלא הקב"ה עוזרו אין יכול לו והעזר היא ההארה שמאיר אור ה' על נפש האלהית להיות לה יתרון ושליטה על סכלות הכסיל ויצה"ר כיתרון האור מן החושך כנ"ל. אך מאחר שהרע שבחלל השמאלי בבינוני הוא בתקפו כתולדתו להתאות תאוה לכל תענוגי עוה"ז ולא נתבטל במיעוט לגבי הטוב ולא נדחה ממקומו כלל רק שאין לו שליטה וממשלה להתפשט באברי הגוף מפני הקב"ה העומד לימין אביון

---

2. תהלים קט, לא. **3.** קדושין ל, ב. **4.** למרות שבפרק הקודם (י"ב) אמר רבנו הזקן, שבטבע האדם מתולדתו, שה"מוח שליט על הלב", שכלו שולט ומושל בתאוה שבלבו - מדוע, איפוא, הוא אומר כאן, שצריך האדם לעזרה מיוחדת מהקב"ה לשם כך? מתרץ כ"ק אדמו"ר שליט"א בהערה: "זה טעם על נצחון היצ"ט: א) נגד ההרהור שבמוח; ב) שבחלל הימני שבלב על חלל השמאלי (אם שלא יתבונן במוח), משא"כ בפי"ב דקאי לאחר שהתפלל, דאף שנסתלקו "מוחין דגדלות" - הרשימו במוחין שנשארה - שוללת אפשרות אמירת דעת היצה"ר במוח, ועד"ז לקמן (ע"ב) מפני ההגיון תמידי לשמה".

אינו מפני הטוב שבאדם, כי אם": **מִפְּנֵי הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא הָעוֹמֵד לִימִין אֶיבְיוֹן וְעוֹזֵר וּמֵאִיר לַנֶּפֶשׁ הָאֱלֹהִית** - שתוכל לעמוד נגד הנפש הבהמית, ולכן, אין לנפש הבהמית שליטה על אברי הגוף. אבל ה"רע" עצמו של הנפש הבהמית – הוא בתקפו כתולדתו. **לָכֵן נִקְרָא** - ה"בינוני", **"כְּרָשָׁע"**, - כמו רשע, **כְּמַאֲמַר רַז"ל: "אֲפִלּוּ כָּל הָעוֹלָם כֻּלּוֹ אוֹמְרִים לְךָ צַדִּיק אַתָּה, הֱיֵה בְּעֵינֶיךָ כְּרָשָׁע", וְלֹא רָשָׁע מַמָּשׁ,** - שכן, המשנה[5] הרי אומרת במפורש: "ואל תהי רשע בפני עצמך", וגם, כאמור, באם יהיה רשע בעיניו, לא יוכל לעבוד את השי"ת בשמחה, **אֶלָּא שֶׁיַּחֲזִיק עַצְמוֹ לְבֵינוֹנִי, וְלֹא לְהַאֲמִין לְהָעוֹלָם שֶׁאוֹמְרִים שֶׁהָרַע שֶׁבּוֹ נִתְבַּטֵּל לְגַבֵּי הַטּוֹב, שֶׁזּוֹ מַדְרֵגַת צַדִּיק,** - ב"צדיק" בלבד נתבטל ה"רע" עצמו והפך ל"טוב", ואילו הוא, שלאור מעשיו – שאינו עובר עבירה איזו שהיא – חושב ה"עולם" שגם בו אין כבר "רע" **הגורם** לעבירות – אל לו לקבל דיעה זו, שכן, הרע שבו עדיין לא בטל, **אֶלָּא יִהְיֶה בְּעֵינָיו כְּאִלּוּ מָהוּתוֹ וְעַצְמוּתוֹ שֶׁל הָרַע הוּא בְּתָקְפּוֹ וּבִגְבוּרָתוֹ בֶּחָלָל הַשְּׂמָאלִי כְּתוֹלַדְתּוֹ, וְלֹא חָלַף וְהָלַךְ מִמֶּנּוּ** - ה"רע", **מְאוּמָה, וְאַדְרַבָּה נִתְחַזֵּק יוֹתֵר בְּהֶמְשֵׁךְ הַזְּמַן, שֶׁנִּשְׁתַּמֵּשׁ בּוֹ** - ב"רע" שמ"חלל" השמאלי, **הַרְבֵּה בַּאֲכִילָה וּשְׁתִיָּה וּשְׁאָר עִנְיְנֵי עוֹלָם הַזֶּה.** - ההשתמשות המתמדת בנפש הבהמית לעניני העולם־הזה, מחזקת את כוחה יותר מאשר הוא בטבע מתולדתו, כפי שאנו מוצאים דבר זה בטבעו של כל חוש, שהוא מתחזק ומתחדד על־ידי ההשתמשות בו. למדנו, הרי, שרבנו הזקן מפרש מאמר הגמרא: "היה בעיניך כרשע" – הכוונה שיחזיק את עצמו ל"בינוני". ואף מי שמעמדו במדריגה עליונה – טוב ונחוץ לו להחזיק את עצמו ל"בינוני", שכן, אם יחזיק את עצמו ל"צדיק" ויחשוב שה"רע" שלו כבר בטל ל"טוב" – יפסיק את מלחמתו עם הנפש הבהמית, ובאם עדיין אין הוא "צדיק" הוא עלול ליפול ממדריגתו לדרגה שלמטה מ"בינוני".

ליקוטי אמרים

ועוזר ומאיר לנפש האלהית לכן נקרא כרשע כמארז"ל אפילו כל העולם כולו אומרים לך צדיק אתה היה בעיניך כרשע ולא רשע ממש אלא שיחזיק עצמו לבינוני ולא להאמין להעולם שאומרים שהרע שבו נתבטל לגבי הטוב שזו מדרגת צדיק אלא יהיה בעיניו כאלו מהותו ועצמותו של הרע הוא בתקפו ובגבורתו בחלל השמאלי כתולדתו ולא חלף והלך ממנו מאומה וארדרבה נתחזק יותר בהמשך הזמן שנשתמש בו הרבה באכילה ושתיה ושאר עניני עוה"ז

יום חמישי י"ט טבת

מורה שיעור לשנה מעוברת: מעמ' 36, ואף מי שבתורת ה'... עד עמ' יט, כולו.

עד עתה למדנו אודות "בינוני" בעל עסק, שעוסק גם במסחר או במלאכה ואינו יושב כל היום על התורה ועל העבודה. להלן נלמד אודות "בינוני" – "יושב אוהל", שנתון תמיד כולו בעסק התורה: **וְאַף מִי שֶׁבְּתוֹרַת ה' חֶפְצוֹ וְיֶהְגֶּה בָּהּ יוֹמָם וָלַיְלָה לִשְׁמָהּ** - אין זו **הוֹכָחָה כְּלָל שֶׁנִּדְחֶה הָרַע מִמְּקוֹמוֹ, אֶלָּא יָכוֹל לִהְיוֹת שֶׁמָּהוּתוֹ וְעַצְמוּתוֹ** - של הרע, **הוּא בְּתָקְפּוֹ וּבִגְבוּרָתוֹ בִּמְקוֹמוֹ בֶּחָלָל הַשְּׂמָאלִי,** - שבלב, **רַק שֶׁלְּבוּשָׁיו, שֶׁהֵם מַחֲשָׁבָה דִּבּוּר וּמַעֲשֶׂה שֶׁל נֶפֶשׁ הַבְּהֵמִית, אֵינָן מִתְלַבְּשִׁים בְּמוּחַ וְהֶפֶה וְהַיָּדַיִם וּשְׁאָר אִבְרֵי הַגּוּף,** - לחשוב, לדבר ולעשות את מה שאסור, **מִפְּנֵי ה' שֶׁנָּתַן שְׁלִיטָה וּמֶמְשָׁלָה לַמּוֹחַ עַל הַלֵּב. וְלָכֵן נֶפֶשׁ הָאֱלֹהִית שֶׁבַּמּוֹחַ מוֹשֶׁלֶת בָּ"עִיר קְטַנָּה", אִבְרֵי הַגּוּף כֻּלָּם, שֶׁיִּהְיוּ לְבוּשׁ וּמֶרְכָּבָה לִשְׁלֹשָׁה לְבוּשֶׁיהָ** - שאברי הגוף יהיו לבושים בשלשת לבושי הנפש האלקית ויהיו בטלים להם כ"מרכבה" לגבי ה"רוכב" עליה, **שֶׁיִּתְלַבְּשׁוּ בָּהֶם,** - באברי הגוף, **שֶׁהֵם מַחֲשָׁבָה דִּבּוּר וּמַעֲשֶׂה שֶׁל תַּרְיַ"ג מִצְוֹת הַתּוֹרָה.** - הרי, שבכל הקשור למחשבה ולדיבור בתורה, ולעשיית מצוות – שולטת הנפש האלקית – בעזרתו של הקב"ה – על הגוף, ובידה העליונות על הנפש הבהמית. **אֲבָל מָהוּתָהּ וְעַצְמוּתָהּ שֶׁל נֶפֶשׁ הָאֱלֹהִית - אֵין לָהּ שְׁלִיטָה וּמֶמְשָׁלָה עַל מָהוּתָהּ וְעַצְמוּתָהּ שֶׁל נֶפֶשׁ הַבְּהֵמִית בְּבֵינוֹנִי, כִּי אִם בְּשָׁעָה שֶׁאַהֲבַת ה' הוּא בְּהִתְגַּלּוּת לִבּוֹ בְּעִתִּים מְזֻמָּנִים,** - בלבד, **כְּמוֹ בְּשְׁעַת הַתְּפִלָּה וְכַיּוֹצֵא בָּהּ.** - שאז, כפי שנזכר בפרק הקודם, נתון ה"בינוני"

ליקוטי אמרים

ואף מי שבתורת ה' חפצו ויהגה בה יומם ולילה לשמה אין זו הוכחה כלל שנדחה הרע ממקומו אלא יכול להיות שמהותו ועצמותו הוא בתקפו ובגבורתו במקומו בחלל השמאלי רק שלבושיו שהם מחשבה דבור ומעשה של נפש הבהמית אינן מתלבשים במוח והפה והידים ושאר אברי הגוף מפני ה' שנתן שליטה וממשלה למוח על הלב ולכן נפש האלהית שבמוח מושלת בעיר קטנה אברי הגוף כולם שיהיו לבוש ומרכבה לשלש' לבושיה שיתלבשו בהם שהם מחשבה דבור ומעשה של תרי"ג מצות התורה אבל מהותה ועצמותה של נפש האלהית אין לה שליטה וממשלה על מהותה ועצמותה של נפש הבהמית בבינוני כי אם בשעה שאהבת ה' הוא בהתגלות לבו בעתים מזומנים כמו בשעת התפלה

---

5. אבות ב, יג.

באהבת להב־שלהבת להקב"ה, דבר המשפיע על ה"רע" של הנפש הבהמית, שיהיה בטל ל"טוב" של הנפש האלקית. **וְאַף גַּם זֹאת הַפַּעַם,** - גם בזמן הנקוב, כשהנפש האלקית מתגברת על הנפש הבהמית, **אֵינָהּ** רַק **שֶׁלִּיטָה וּמֶמְשָׁלָה לְבַד,** - הנפש האלקית שולטת על הנפש הבהמית, אבל אין היא משפיעה על עצם מהותה של הנפש הבהמית, שהיא עצמה תתבטל לגמרי בפני הנפש האלקית, כִּדְכְתִיב[6]: **"וּלְאֹם מִלְּאֹם יֶאֱמָץ"** - פסוק זה נאמר על יעקב ועשו, וב"עבודה" הדבר רומז על המאבק שבין הנפש האלקית לנפש הבהמית – הרי זה "יאמץ" בלבד, ש"יעקב" **מתחזק** בלבד לעומת "עשו", וכמו שחכמינו ז"ל מגדירים זאת: **"כְּשֶׁזֶּה קָם זֶה נוֹפֵל, וּכְשֶׁזֶּה קָם כּוּ'"**,[7] - הרי, שלנפש האלקית ב"בינוני" יש **שליטה** בלבד – וגם זאת באופן זמני בלבד – על הנפש הבהמית. **שֶׁנֶּפֶשׁ הָאֱלֹהִית מִתְאַמֶּצֶת וּמִתְגַּבֶּרֶת עַל נֶפֶשׁ הַבְּהֵמִית, בִּמְקוֹר הַגְּבוּרוֹת שֶׁהִיא בִּינָה,** - כפי שמובא בתורת הקבלה, שספירת ה"בינה" היא מקור ה"גבורות". כך גם ביחס לנפש, שהמקור לגבורת הנפש האלקית, הוא כוח ה"בינה", בו הוא מבין את גדולתו של הקב"ה, **לְהִתְבּוֹנֵן בִּגְדֻלַּת ה' אֵין־סוֹף בָּרוּךְ־הוּא, וּלְהוֹלִיד אַהֲבָה עַזָּה לַה' כְּרַשְׁפֵּי אֵשׁ בֶּחָלָל הַיְמָנִי שֶׁבְּלִבּוֹ, וְאָז** - כשהנפש האלקית מבטאת את עצמה באהבה גלויה וחזקה כזו להקב"ה, **אִתְכַּפְיָא סִטְרָא אָחֳרָא שֶׁבְּחֶלֶל הַשְּׂמָאלִי.** - ה"סטרא אחרא" שבחלל השמאלי שבלב, נכפפת ונשלטת על־ידי הנפש האלקית, **אֶבָל** - ה"רע", **לֹא נִתְבַּטֵּל לְגַמְרֵי בְּבֵינוֹנִי, אֶלָּא בְּצַדִּיק,** - ב"צדיק" בלבד בטל הרע של הנפש הבהמית כליל ל"טוב" של הנפש האלקית, **שֶׁנֶּאֱמַר בּוֹ**[8]: - ב"צדיק", **"וְלִבִּי חָלָל**[9] **בְּקִרְבִּי",** - מקומו של היצר־הרע בלבו של ה"צדיק" – ריק, **וְהוּא** - ה"צדיק", **מוֹאֵס בָּרַע וְשׂוֹנְאוֹ בְּתַכְלִית הַשִּׂנְאָה וְהַמְּאוּס,** - כך הדבר ב"צדיק גמור", **אוֹ שֶׁלֹּא בְּתַכְלִית הַשִּׂנְאָה,** - כך הדבר ב"צדיק שאינו גמור", **כַּנִּזְכָּר לְעֵיל.** - בפרק י. כל האמור הוא ביחס ל"צדיק", ואילו ב"בינוני", **אֲבָל בְּבֵינוֹנִי הוּא** - ה"רע" של נפשו הבהמית, **דֶּרֶךְ מָשָׁל כְּאָדָם שֶׁיָּשַׁן, שֶׁיָּכוֹל לַחֲזוֹר וְלִיעוֹר מִשְּׁנָתוֹ,** - בשעת שינתו אין כוחותיו של האדם פועלים, אבל הוא עלול כל רגע להתעורר משינתו וכוחותיו נעשים ערים ופעילים, **כָּךְ הָרַע בְּבֵינוֹנִי הוּא כְּיָשֵׁן בֶּחָלָל הַשְּׂמָאלִי** - שבלב, ואינו משפיע גם לא על התעוררות תאוה בלב – וזהו **בִּשְׁעַת קְרִיאַת שְׁמַע וּתְפִלָּה, שֶׁלִּבּוֹ בּוֹעֵר בְּאַהֲבַת ה',** - וזה משפיע שהרע של הנפש הבהמית, יהיה כאילו נתון בשינה. ברם, **וְאַחַר כָּךְ** - אחרי התפלה, **יָכוֹל** - ה"רע", **לִהְיוֹת חוֹזֵר וְנֵיעוֹר.** - כאן מתחיל רבנו הזקן להסביר, שקיימת דרגה עליונה יותר ב"בינוני" – כשהוא נתון **כל היום** באהבה להקב"ה כמו בשעת התפלה, ולכן ה"רע" שבו נתון "תמיד" כאילו בשינה – בכך יוסבר לנו כיצד יכול היה רבה לומר על עצמו שהוא "בינוני". בפרק הראשון למדנו שאי אפשר לומר בפשטות, ש"בינוני" הוא מי שיש בו מחצית מצוות ומחצית עבירות, שכן, אם כן – כיצד היה יכול רבה לטעות בעצמו שהוא "בינוני", בשעה שלא היתה בו אפילו העבירה של ביטול תורה? ברם, גם לפי מה שהוסבר של"בינוני" אין עבירות כלל, אלא שעולה לפעמים בלבו תאוה לרע – עדיין קשה להבין, כיצד החזיק רבה את עצמו ל"בינוני", מאחר שהוא הרי היה "צדיק" וידע היטב שאין בלבו כלל תאוה לרע? אלא, כפי שיוסבר להלן, שקיימת מדריגה נוספת ב"בינוני" שלא עולה **בלבו** אף פעם תאוה לרע – יובן לנו הדבר היטב. **וְלָכֵן הָיָה רַבָּה מַחֲזִיק עַצְמוֹ כְּבֵינוֹנִי, אַף דְּלֹא פָּסִיק פּוּמֵיהּ מִגִּרְסָא,** - אף שלא פסק פיו מלימוד תורה, **וּבְתוֹרַת ה' חָפְצוֹ יוֹמָם וָלַיְלָה, בַּחֲפִיצָה וַחֲשִׁיקָה וּתְשׁוּקָה וְנֶפֶשׁ שׁוֹקֵקָה לַה' בְּאַהֲבָה רַבָּה בִּכְשֶׁעַת קְרִיאַת שְׁמַע וּתְפִלָּה,** - וכפי שהוסבר כבר, מעורר אז ה"בינוני" בתוכו אהבה להשי"ת, עד שאינו מרגיש ב"רע" בחלל השמאלי שבלבו. רבה – **שכל היום** בערה בו אהבה להשי"ת, ולא היתה לו **אף פעם** כל שייכות לתאוות העולם – יכול היה לחשוב, בגלל כך, את עצמו ל"בינוני", משום **וְנִדְמֶה בְּעֵינָיו** - של רבה, **כְּבֵינוֹנִי הַמִּתְפַּלֵּל כָּל הַיּוֹם,** - שנתון כל היום באותה מדריגה כמו בשעת התפלה – האהבה היא בהתגלות אצלו כל היום, וממילא ה"רע" שבו הוא תמיד כאילו נתון בשינה, ואין הוא שייך אף פעם לתאוה איזו שהיא, **וּכְמַאֲמַר רַז"ל**[10]**: "הַלְוַאי שֶׁיִּתְפַּלֵּל אָדָם כָּל הַיּוֹם כֻּלּוֹ":** - ממילא יכול היה כבר רבה לחשוב את עצמו ל"בינוני" – מדריגה כזו ב"בינוני" הנקראת "בינוני המתפלל כל היום", שכל היום הוא נתון

ליקוטי אמרים

וכיוצא בה ואף גם זאת הפעם אינה רק שליטה וממשלה לבד כדכתיב ולאום מלאום יאמץ כשזה קם זה נופל וכשזה קם כו' שנפש האלהית מתאמצת ומתגברת על נפש הבהמית במקור הגבורות שהיא בינה להתבונן בגדולת ה' א"ס ב"ה ולהוליד אהבה עזה לה' כרשפי אש בחלל הימני שבלבו ואז אתכפיא ס"א שבחלל השמאלי אבל לא נתבטל לגמרי בבינוני אלא בצדיק שנאמר בו ולבי חלל בקרבי והוא מואס ברע ושונאו בתכלית השנאה והמיאוס או שלא בתכלית השנאה כנ"ל. אבל בבינוני הוא ד"מ כאדם שישן שיכול לחזור וליעור משנתו כך הרע בבינוני הוא כישן בחלל השמאלי בשעת ק"ש ותפלה שלבו בוער באהבת ה' ואח"כ יכול להיות חוזר וניעור. ולכן היה רבה מחזיק עצמו כבינוני אף דלא פסיק פומיה מגירסא ובתורת ה' חפצו יומם ולילה בחפיצה וחשיקה ותשוקה ונפש שוקקה לה' באהבה רבה כבשעת ק"ש ותפלה ונדמה בעיניו כבינוני המתפלל כל היום וכמאמר רז"ל הלואי שיתפלל אדם כל היום כולו:

---

6. בראשית כה, כג. **7.** **הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א:** "שיכול להיות זה קם (השני) אף שלפני זה הי' נופל (וזה מוסיף בתיבות אלו)". **8.** תהלים קט, כב. **9.** **הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א:** "כן משמע (קצת) בפ"א: חלל .. שאין לו יצה"ר (הוספת **הביאור** אח"כ **שהרגו** - הוא למיעוטי מדרי' נעלית יותר **דאברהם שהפכו** ליצה"ר - כדאיתא בירושל' ספ"ט דברכות - ואז אין לבו חלל בקרבו - למעליותא). אבל ברש"י ברכות ופשטות הירושל' - מענין - מת. בפרש"י תהלים - ב' הפי'". **10.** ברכות כא, א.

באותו מצב כמו בשעת התפלה. על־כל־פנים, הרי הוסבר ביחס למדריגתו הכללית של "בינוני", שגם בשעת תפלתו, שאז מתגלה אהבתו להשי"ת, אין זה כי אם התגברות הנפש האלקית על הנפש הבהמית, ולכן יתכן הדבר שאחרי התפלה תתעורר שוב הנפש הבהמית, ומכיון שכך – אין זו העבודה האמיתית לגבי מדריגת ה"צדיקים" – שכן, "אמת" היא מדריגה של תמידות ואי־השתנות, ורבנו הזקן מסביר להלן, שלמרות זאת, נחשבת אהבתם של ה"בינונים" בתור "בינונים" לאמיתית, לעבודה תמידית.

יום שישי כ' טבת

מורה שיעור לשנה מעוברת: מעמ' יט, והנה מדת... עד עמ' 38, כולן].

וְהִנֵּה, מִדַּת אַהֲבָה זוֹ, הָאֲמוּרָה בְּבֵינוֹנִים, בִּשְׁעַת הַתְּפִלָּה עַל יְדֵי הִתְגַּבְּרוּת - הזמנית של, **הַנֶּפֶשׁ הָאֱלֹהִית כוֹ'**, - על הנפש הבהמית, **הִנֵּה לְגַבֵּי מַדְרֵגַת הַצַּדִּיקִים עוֹבְדֵי ה' בֶּאֱמֶת לְאֲמִתּוֹ** - **אֵין בְּחִינַת אַהֲבָה זוֹ** - ב"בינונים", **נִקְרֵאת בְּשֵׁם "עֲבוֹדַת אֱמֶת" כְּלָל, מֵאַחַר שֶׁחוֹלֶפֶת וְעוֹבֶרֶת אַחַר הַתְּפִלָּה, וּכְתִיב**[11]**: "שְׂפַת אֱמֶת תִּכּוֹן לָעַד, וְעַד אַרְגִּיעָה לְשׁוֹן שָׁקֶר"**. - התואר "אמת" חל רק על דבר שיש בו קיום תמידי, ואילו כשקיומו של הדבר הוא זמני בלבד – אין זה מציאות אמיתית. כך גם בענינו, מאחר שה"בינוני" מרגיש וחש באהבה זו בשעת תפלתו בלבד, ואחרי התפלה אין אהבה זו בהתגלות בלבו – הרי שעבודתו של ה"בינוני" אינה במדת האמת האמיתית של "צדיקים"; **וְאַף־עַל־פִּי־כֵן, לְגַבֵּי מַדְרֵגַת הַבֵּינוֹנִים - נִקְרֵאת "עֲבוֹדָה תְּמָה" בֶּאֱמֶת לַאֲמִתּוֹ שֶׁלָּהֶם,** - של ה"בינונים", **אִישׁ אִישׁ כְּפִי מַדְרֵגָתוֹ בְּמַדְרֵגַת הַבֵּינוֹנִים,** - כפי שלמדנו שקיימות דרגות שונות ב"בינונים". **וַהֲרֵינִי קוֹרֵא בְּאַהֲבָתָם שֶׁבִּתְפִלָּתָם גַּם כֵּן - "שְׂפַת אֱמֶת תִּכּוֹן לָעַד"**, - אהבתם של ה"בינונים" היא אמיתית **ותמידית** למרות שהיא באה לידי ביטוי בשעת התפלה בלבד, שכן, **הוֹאִיל וּבְכֹחַ נַפְשָׁם הָאֱלֹהִית לַחֲזֹר וּלְעוֹרֵר בְּחִינַת אַהֲבָה זוֹ לְעוֹלָם,** - מחדש, **בְּהִתְגַּבְּרוּתָהּ** - של הנפש האלקית, **בִּשְׁעַת הַתְּפִלָּה מִדֵּי יוֹם בְּיוֹם, עַל יְדֵי הֲכָנָה הֲרָאוּיָה לְכָל נֶפֶשׁ כְּפִי עֶרְכָּהּ וּמַדְרֵגָתָהּ.** - שכן, נפש שהיא במדריגה עליונה יותר, אינה זקוקה להכנה גדולה כל כך כדי לעורר בה אהבה להשי"ת, ואילו מדריגה נמוכה יותר בנפש, זקוקה להכנה רבה יותר. על כל פנים – לאחרי הכנה מתאימה יכול הוא תמיד לעורר בתוכו, בשעת תפילתו, אהבה להשי"ת. הרי, שהאהבה היא תמידית גם אצלו, שכן היא נמצאת בו תמיד, אם בצורה מעשית־פעילה, או באופן פוטנציאלי, שתמיד יש לו היכולת להביא אהבה זו לביטוי גלוי (וכאמור לעיל – "להתפלל כל היום כולו", "בינוני" יכול, שתהיה לו לפחות **בכוח**, האהבה והמדריגה של תפלה, במשך כל היום). **ובלשונו הקדוש של כ"ק רבינו בהערה:** "בפועל או בכח באופן **שיכול** להביאה בפועל **תמיד** (וכנ"ל להתפלל כל היום כולו)". ברם, עדיין טעון הדבר הסבר: כיצד יתכן שלגבי מדריגת ה"צדיקים" **אינה** נחשבת עבודה זו ל"אמת", ואילו לגבי "בינונים" **אכן** נחשבת אותה עבודה ל"אמת"? לכאורה: אם זו "אמת" – עליה להיות כך **בכל** המדריגות! – הדברים יוסברו להלן ב"תניא", שמדת ה"אמת" קיימת בכל מדריגה, היא מבטאת את מהותה העצמית של כל מדריגה, וממילא ה"אמת" היא בהתאם לאותה מדריגה. כך הדבר בכל המדריגות של העולמות למעלה, מהעליונה ביותר עד לתחתונה ביותר. ומאחר שאין למדריגות התחתונות יותר כל ערך, וכאילו אינן קיימות, לגבי המדריגות העליונות – כיצד, איפוא, יכולות אותן מדריגות תחתונות להיקרא "אמת" בהשוואה למדריגות העליונות? – אך ההסבר הוא: כל מדריגה יש לה נקודת האמת **שלה**, לפי הערך שלה. **כִּי הִנֵּה, מִדַּת אֱמֶת הִיא מִדָּתוֹ שֶׁל יַעֲקֹב,** - כמו שכתוב[12]: "תתן אמת ליעקב", **הַנִּקְרָא: "בְּרִיחַ הַתִּיכוֹן הַמַּבְרִיחַ מִן הַקָּצֶה אֶל הַקָּצֶה"** - כלומר ברוחניות: **מֵרוּם הַמַּעֲלוֹת וּמַדְרֵגוֹת עַד סוֹף כָּל דַּרְגִּין,** - עד סוף כל המדריגות, **וּבְכָל מַעֲלָה וּמַדְרֵגָה מַבְרִיחַ תּוֹךְ נְקֻדָּה הָאֶמְצָעִית,** - של אותה מדריגה, **שֶׁהִיא נְקֻדַּת וּבְחִינַת מִדַּת אֱמֶת שֶׁלָּהּ.** - והוכחה שכל מדריגה יש לה, מדת האמת **שלה: וּמִדַּת אֱמֶת הִיא "נַחֲלָה בְּלִי מְצָרִים", וְאֵין לָהּ שִׁעוּר לְמַעְלָה עַד רוּם הַמַּעֲלוֹת, וְכָל מַעֲלוֹת וּמַדְרֵגוֹת שֶׁלְּמַטָּה הֵם כְּאַיִן לְגַבֵּי מַעֲלוֹת וּמַדְרֵגוֹת שֶׁלְּמַעְלָה מֵהֶן** - ולמרות זאת,

ליקוטי אמרים

והנה מדת אהבה זו האמורה בבינונים בשעת התפלה ע"י התגברות הנפש האלהית כו' הנה לגבי מדרגת הצדיקים עובדי ה' באמת לאמיתו אין בחי' אהבה זו נקראת בשם עבודת אמת כלל מאחר שחולפת ועוברת אחר התפלה וכתיב שפת אמת תכון לעד ועד ארגיעה לשון שקר ואעפ"כ לגבי מדרגת הבינונים נקראת עבודה תמה באמת לאמיתו שלהם איש איש כפי מדרגתו במדרגת הבינונים והריני קורא באהבתם שבתפלתם ג"כ שפת אמת תכון לעד הואיל ובכח נפשם האלהית לחזור ולעורר בחי' אהבה זו לעולם בהתגברותה בשעת התפלה מדי יום ביום ע"י הכנה הראויה לכל נפש כפי ערכה ומדרגת' כי הנה מדת אמת היא מדתו של יעקב הנקרא בריח התיכון המבריח מן הקצה אל הקצה מרום המעלות ומדרגות עד סוף כל דרגין ובכל מעלה ומדרגה מבריח תוך נקודה האמצעית שהיא נקודת ובחי' מדת אמת שלה ומדת אמת היא נחלה בלי מצרים ואין לה שיעור למעלה עד רום המעלות וכל מעלות ומדרגות שלמטה הם כאין לגבי מעלות ומדרגות שלמעלה מהן

---

11. משלי יב, יט. **12.** מיכה ז, כ.

שהמדריגות שלמטה הן כאין לגבי המדריגות שלמעלה – קיימת גם בהן מדת האמת, מאחר שהיא חודרת דרך כל המדריגות – הרי שכל מדריגה ומדת האמת שלה. רבנו הזקן מביא להלן מקור למה שנאמר כאן, שהמדריגה התחתונה היא "כאין" לגבי המדריגה העליונה: [**כַּיָּדוּעַ לְיוֹדְעֵי חֵן,** - תורת הקבלה, **שֶׁבְּחִינַת רֹאשׁ וּמוֹחִין שֶׁל מַדְרֵגוֹת תַּחְתּוֹנוֹת הֵן לְמַטָּה מִבְּחִינַת עֲקֵבִים וְרַגְלֵי מַדְרֵגוֹת עֶלְיוֹנוֹת מֵהֶן, וּכְמַאֲמַר רַז"ל**[13]**:** "רַגְלֵי הַחַיּוֹת כְּנֶגֶד כֻּלָּן"]: - הרי, שמדת האמת, נמדדת בכל מדריגה, בהתאם למצבה ומקומה בסולם הדרגות. מובן, אם כך, שעבודת ה"בינונים" היא עבודה אמיתית, בהתאם למדריגה **שלהם**, אף שלגבי מדריגת ה"צדיקים" אין היא נקראת עבודת אמת.

בהקשר למה שלמדנו בפרק זה, אודות המלחמה של היצר־הטוב והיצר־הרע ב"בינוני", ראוי להוסיף, מה שאמר כ"ק רבינו (בהתוועדות אחרון של פסח בשנת תשכ"א): שתי דיעות בדברי הנביא בקשר לימות המשיח "וגר זאב עם כבש": דיעה אחת (הרמב"ם וכו') סוברת שהדברים הם רק משל על עמי העולם, ולהבדיל בני ישראל. דיעה שניה (הראב"ד, הרמב"ן וכו') סוברת שהדברים הם כפשוטם, שהשלום ישרור בין החיות, כי הטבע שלהן – ישתנה לגמרי. תורת החסידות סוברת כדיעה השניה, והרבי הסביר את הדברים כך: כשם שישרור אז השלום בין אלה שהם עיקרה ותכליתה של הבריאה – האדם, ובמיוחד בין אלה שנקראים "אדם אתם – אתם קרויים אדם", בני ישראל הנקראים "אדם". הרי על־ידי השלום שישרור בבני ישראל בין הנפש האלקית לבין הנפש הבהמית, מאחר שיקויים אז "ואת רוח הטומאה אעביר מן הארץ" – ישפיע הדבר גם על שאר חלקי הבריאה, שגם בהם ישרור השלום. עד שגם החיות תחיינה בשלום אחת עם השניה.

ליקוטי אמרים

[כידוע לי"ח שבחי' ראש ומוחין של מדרגות תחתונות הן למטה מבחי' עקביים ורגלי מדרגות עליונות מהן וכמאמר רז"ל רגלי החיות כנגד כולן]:

יום שבת קודש כ"א טבת

מורה שיעור לשנה מעוברת: מעמ' 38, פרק יד והנה... עד עמ' כ, כו' ע"ש.

פֶּרֶק יד. בפרקים הקודמים הסביר רבנו הזקן, שהתואר "בינוני" חל על יהודי הנזהר שלא להיכשל, במחשבה, דיבור ומעשה, בדבר של איסור; כל מחשבותיו, דיבוריו ומעשיו הם בתורה ובמצוות בלבד. הרע שבנפשו הבהמית אמנם עדיין די חזק להעלות בלבו תאוה לעניני העולם־הזה, אך אין תאוה זו באה לידי ביטוי באחד משלשת הלבושים האמורים. הנפש האלקית – ב"עזרת" הקב"ה – אינה נותנת ל"רע" להתפשט בגוף. רבנו הזקן ממשיך בפרק הבא:

וְהִנֵּה, מִדַּת הַבֵּינוֹנִי הִיא מִדַּת כָּל אָדָם, - מותאמת לכל אדם, **וְאַחֲרֵיהָ כָּל אָדָם יִמְשֹׁךְ,** - כל מי שעדיין לא הגיע למדריגה זו, עליו להשתדל, על־ידי עבודה ויגיעה, להגיע למדת ה"בינוני" – שאל נא יחשוב שזהו למעלה מכוחותיו, **שֶׁכָּל אָדָם יָכוֹל לִהְיוֹת בֵּינוֹנִי בְּכָל עֵת וּבְכָל שָׁעָה.** - יש ביכולתו תמיד להגיע לדרגת ה"בינוני", **כִּי הַבֵּינוֹנִי אֵינוֹ מוֹאֵס בְּרַע,** - עד כדי כך שירגיש שנאה ומשטמה לתאוות גשמיות, **שֶׁזֶּהוּ** - המאיסה ב"רע", **דָּבָר הַמָּסוּר לַלֵּב,** - כפי שכבר למדנו, אין ה"בינוני" שולט עדיין ב"רע" שבלב, ממילא **אין** הוא מואס ברע; **וְלֹא כָּל הָעִתִּים שָׁוֹוֹת,** - לפעמים, כשלבו פתוח, כמו בשעת התפלה, כשלבו מתמלא אהבה גלויה להקב"ה – יכול להתעורר בו רגש של שנאה ל"רע"; ולפעמים הלב "אטום" ואין בכוחו של ה"בינוני" לעורר בלבו רגש של תיעוב ל"רע". מכאן מובן, שאין במיאוס הרע משום מדתו של ה"בינוני", שהיא מדריגתו **התמידית, אֶלָּא** - ענינו של ה"בינוני" הוא: **"סוּר מֵרַע וַעֲשֵׂה טוֹב", דְּהַיְנוּ בְּפֹעֶל מַמָּשׁ, בְּמַעֲשֶׂה דִּבּוּר וּמַחֲשָׁבָה,** - ה"סור מרע ועשה טוב" מתבטא ב"בינוני" בפועל ממש, בצורה פרקטית: שלא לחשוב, שלא לדבר ושלא לעשות מה שאסור, ולעומת זאת לחשוב, לדבר ולעשות מה שציווה הקב"ה, **שֶׁבָּהֶם** - במעשה, דיבור ומחשבה, שלא כמו בדברים המסורים ללב, **הַבְּחִירָה וְהַיְכֹלֶת וְהָרְשׁוּת נְתוּנָה לְכָל אָדָם לַעֲשׂוֹת וּלְדַבֵּר וְלַחֲשֹׁב גַּם מַה שֶּׁהוּא נֶגֶד תַּאֲוַת לִבּוֹ וְהֶפְכָּהּ מַמָּשׁ, כִּי גַּם בְּשָׁעָה שֶׁהַלֵּב חוֹמֵד וּמִתְאַוֶּה אֵיזוֹ תַּאֲוָה גַּשְׁמִיּוּת בְּהֶתֵּר** - לדבר מותר שיש לעשותו לשם שמים, אלא שהוא חומד בו כדי למלא את תאותו, **אוֹ בְּאִסּוּר חַס וְשָׁלוֹם** - **יָכוֹל לְהִתְגַּבֵּר** - על התאוה, **וּלְהַסִּיחַ דַּעְתּוֹ מִמֶּנָּה לְגַמְרֵי,** - כיצד ביכלתו לעשות זאת? – **בְּאָמְרוֹ לְלִבּוֹ:** - על־ידי שהוא מסביר ומוכיח לעצמו: **אֵינֶנִּי רוֹצֶה לִהְיוֹת רָשָׁע אֲפִלּוּ שָׁעָה אַחַת,** - כלומר, אינני רוצה למלא אחרי תאוותי ולעשות את האסור,

ליקוטי אמרים

פרק יד והנה מדת הבינוני היא מדת כל אדם ואחריה כל אדם ימשוך שכל אדם יכול להיות בינוני בכל עת ובכל שעה כי הבינוני אינו מואס ברע שזהו דבר המסור ללב ולא כל העתים שוות אלא סור מרע ועשה טוב דהיינו בפועל ממש במעשה דבור ומחשבה שבהם הבחירה והיכולת והרשות נתונה לכל אדם לעשות ולדבר ולחשוב גם מה שהוא נגד תאות לבו והפכה ממש כי גם בשעה שהלב חומד ומתאוה איזו תאוה גשמיית בהיתר או באיסור ח"ו יכול להתגבר ולהסיח דעתו ממנה לגמרי באמרו ללבו אינני רוצה להיות רשע אפי' שעה אחת

---

13. חגיגה יג, א.

ליקוטי אמרים

כי אינני רוצה להיות מובדל ונפרד ח"ו מה' אחד בשום אופן כדכתיב עונותיכם מבדילים וגו' רק אני רוצה לדבקה בו נפשי רוחי ונשמתי בהתלבשן בשלשה לבושיו ית' שהם מעשה דבור ומחשבה בה' ותורתו ומצותיו מאהבה מסותרת שבלבי לה' כמו בלב כללו' ישראל שנקראו אוהבי שמך ואפי' קל שבקלים יכול למסור נפשו על קדושת ה' ולא נופל אנכי ממנו בודאי אלא שנכנס בו רוח שטות ונדמה לו שבעביר' זו עודנו ביהדותו ואין נשמתו מובדלת מאלהי ישראל וגם שוכח אהבתו לה' המסותרת בלבו אבל אני אינני רוצה להיות שוטה כמוהו לכפור האמת. משא"כ בדבר המסור ללב דהיינו שיהא הרע מאום ממש בלב ושנאוי בתכלית שנאה או אפי' שלא בתכלית שנאה הנה זה אי אפשר שיהיה באמת לאמיתו אלא ע"י גודל ותוקף האהבה לה' בבחי' אהבה בתענוגים להתענג על ה' מעין עוה"ב. ועל זה אמרו רז"ל עולמך תראה בחייך כו' ואין כל אדם זוכה לזה כי זהו כעין קבול שכר וכדכתיב עבודת מתנה אתן את כהונתכם וגו' כמ"ש

ולהיקרא משום כך "רשע". מדוע אין אני רוצה בכך? – **כִּי אֵינֶנִּי רוֹצֶה לִהְיוֹת מֻבְדָּל וְנִפְרָד חַס וְשָׁלוֹם מֵה' אֶחָד בְּשׁוּם אֹפֶן, כְּדִכְתִיב: "עֲוֹנוֹתֵיכֶם מַבְדִּילִים וְגוֹ'"**, - בין יהודי לבין הקב"ה. הרי, שעל־ידי עבירה, נעשה היהודי נפרד ומובדל מה'. ועל־ידי התעמקותו בדברים אלה, ובואו להכרה, **שאין** הוא רוצה להיות "רשע", מפני **שאינו** רוצה להיות נפרד חלילה מהקב"ה – יש בכוחו, גם כשהלב מתאוה לתאוה, להיות "סור מרע" ולהימנע מעשיית עבירה בפועל. ואילו, כדי שיהא זהיר ב"עשה טוב", לעשות את מה שצריך לעשות, עליו להתבונן: **רַק אֲנִי רוֹצֶה לְדָבְקָה בּוֹ** - בהקב"ה, **נַפְשִׁי רוּחִי וְנִשְׁמָתִי, בְּהִתְלַבְּשָׁן בִּשְׁלֹשָׁה לְבוּשָׁיו יִתְבָּרֵךְ**, - כלומר, כפי שה"תניא" אומר מיד, במחשבה, דיבור ומעשה של תורה ומצוות, שהן רצונו וחכמתו שהם דבר אחד עם הקב"ה בעצמו – ולכן הם נקראים "שלשה לבושיו יתברך", **שֶׁהֵם: מַעֲשֶׂה דִּבּוּר וּמַחֲשָׁבָה, בַּה' וְתוֹרָתוֹ וּמִצְוֹתָיו,** - ומהיכן נובע רצוני זה, לרצות באמת להיות דבוק ומאוחד עם הקב"ה? – הרי זה: **מֵאַהֲבָה מְסֻתֶּרֶת שֶׁבְּלִבִּי לַה'**, - ולמרות שאין אני חש באותה אהבה, היא בודאי טמונה ומוסתרת בלבי, **כְּמוֹ בְּלֵב כְּלָלוּת יִשְׂרָאֵל שֶׁנִּקְרְאוּ[2] "אוֹהֲבֵי שְׁמֶךָ"**, - שכן, לכל יהודי אהבה מסותרת בלבו להקב"ה, גם כשאין הוא חש בה בצורה גלויה. **וַאֲפִלּוּ קַל שֶׁבַּקַּלִּים יָכוֹל לִמְסֹר נַפְשׁוֹ עַל קְדֻשַּׁת הַשֵּׁם,** - באם יכריחו אותו לכפור בהקב"ה. דבר זה נובע, כפי שיוסבר בפרקים הבאים, מאהבתו המסותרת להקב"ה, המתעוררת ומתגלה באותו רגע שהוא מרגיש שרוצים חלילה לנתק אותו מהקב"ה, הריהו מוסר נפשו כדי שלא להיעשות נפרד חלילה מהקב"ה. הרי, שגם "קל שבקלים" ישנה בו אותה אהבה מסותרת אל הקב"ה, **וְלֹא נוֹפֵל אָנֹכִי מִמֶּנּוּ בְּוַדַּאי,** - מאותו "קל שבקלים". אלא שנשאלת השאלה: אם אכן קיימת בו אהבה להקב"ה, מדוע הוא "קל שבקלים"? – **אֶלָּא שֶׁנִּכְנַס בּוֹ רוּחַ שְׁטוּת,** - כמו שאומרים[3] חכמינו ז"ל: "אין אדם עובר עבירה אלא אם כן נכנסה בו רוח שטות", **וְנִדְמֶה לוֹ שֶׁבַּעֲבֵרָה זוֹ עוֹדֶנּוּ בִּיהֲדוּתוֹ** - שאין עבירה זו מזיקה ופוגמת ב"יהדותו", **וְאֵין נִשְׁמָתוֹ מֻבְדֶּלֶת מֵאֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל,** - ואילו האמת היא, כפי שיסביר בפרק כ"ד, שבשעה שיהודי נכשל בעבירה, הוא נפרד חלילה, **בשעת מעשה**, מהקב"ה; ואם גם ה"קל שבקלים" היה חש ומרגיש שאכן באותה עבירה הוא נפרד מהקב"ה – לא היה חוטא בשום פנים. אלא שאותה "רוח שטות" מדיחה אותו לחשוב, שאין הוא נפרד מהקב"ה גם בשעה שהוא חוטא. מדוע אין הוא מקיים מצוות, למרות שאהבתו להקב"ה מכתיבה לו שעליו לקיימן? – הרי זה מפני: **וְגַם שׁוֹכֵחַ אַהֲבָתוֹ לַה' הַמְסֻתֶּרֶת בְּלִבּוֹ,** - ולכן אין הוא מקיים מצוות. אילו היתה אהבתו לה' בהכרתו המלאה, היה עושה ככל אשר ביכלתו, כדי להתאחד, באמצעותן, עם הקב"ה. כל האמור הוא ביחס ל"קל שבקלים", ואילו אותו יהודי ממשיך בחשבון נפשו: **אֲבָל אֲנִי אֵינֶנִּי רוֹצֶה לִהְיוֹת שׁוֹטֶה כָּמוֹהוּ לְכַפֵּר הָאֱמֶת.** - וה"אמת" היא הרי, שעל־ידי עבירה **אכן** נעשה האדם נפרד מהקב"ה, וה"אמת" היא הרי **שקיימת** ביהודי "אהבה מסותרת" להקב"ה, המכתיבה לו לקיים מצוות – ומשום כך, אין אני רוצה, לכפור את ה"אמת". "חשבון הנפש" האמור מתייחס לזהירות ממשית, שלא להיכשל במחשבה, דיבור ומעשה. באמצעות "חשבון" זה מסוגל כל יהודי להתגבר על יצרו הרע, גם ב"סור מרע", שלא להיכשל בעבירות, וגם ב"ועשה טוב" – להשתדל לקיים מצוות – וכך ביכלתו להגיע למדריגת "בינוני". **מַה שֶּׁאֵין כֵּן בְּדָבָר הַמְסוּר לַלֵּב, דְּהַיְנוּ שֶׁיְּהֵא הָרַע** - תאוות ותענוגות גשמיים, **מָאוּם מַמָּשׁ בַּלֵּב וְשָׂנְאוּי בְּתַכְלִית שִׂנְאָה,** - כפי שהדבר ב"צדיק גמור", **אוֹ אֲפִלּוּ שֶׁלֹּא בְּתַכְלִית שִׂנְאָה** - כפי שהדבר ב"צדיק גמור", **הִנֵּה זֶה אִי אֶפְשָׁר שֶׁיִּהְיֶה בֶּאֱמֶת לַאֲמִתּוֹ אֶלָּא עַל יְדֵי גֹּדֶל וְתֹקֶף הָאַהֲבָה לַה', בִּבְחִינַת "אַהֲבָה בַּתַּעֲנוּגִים", לְהִתְעַנֵּג עַל ה' מֵעֵין עוֹלָם הַבָּא,** - שכן, בעולם־הבא, "**נהנין** – הנשמות – מזיו השכינה", הן נהנות ומתענגות מאלקות. אהבה זו להקב"ה, המכילה תענוג מאלקות – יוצרת שנאה ל"רע", לתאוות ולתענוגים גופניים, כפי שהדבר הוסבר בפרקים הקודמים. **וְעַל זֶה** - על עבודה זו של "אהבה בתענוגים", **אָמְרוּ רַז"ל[4]: "עוֹלָמְךָ תִּרְאֶה בְּחַיֶּיךָ כו'"**; - מי שהגיע לעבודה זו, "רואה" בחייו חלק מהעולם־הבא, **וְאֵין כָּל אָדָם זוֹכֶה לָזֶה, כִּי זֶהוּ** - מדריגת אהבה כזו בעבודת ה', היא **כְּעֵין קִבּוּל שָׂכָר,** - ו"שכר" אין אדם נוטל בעצמו, הוא מקבל אותו מלמעלה. **וּכְדִכְתִיב[5]: "עֲבוֹדַת מַתָּנָה אֶתֵּן אֶת כְּהֻנַּתְכֶם וְגוֹ'"**, - אעשה את כהונתכם כמתנת־שכר לכם. במובן רוחני מוכתרת מדריגת "אהבה בתענוגים" (בכל מי שנמצא באותה דרגה, לא רק כהנים) בתואר "**כהונה**". ועל כך אומר הכתוב, שעבודת ה"כהונה" היא

---

1. ישעי' נט, ב. **2.** תהלים ה, יב. **3.** סוטה ג, א. **4.** ברכות יז, א. **5.** במדבר יח, ז.

מתנה מלמעלה, **כְּמוֹ שֶׁנִּתְבָּאֵר בְּמָקוֹם אַחֵר.** - הרי, שמדריגת "צדיק", שהיא עבודה שבלב, במיאוסו של ה"רע", הנובעת מ"אהבה בתענוגים" שהיא מתנה מלמעלה – אי אפשר לומר שכל אחד שייך לעבודה זו. ואילו למדריגת ה"בינוני" יכול כל אחד להגיע בעבודתו העצמית. בכך יתרץ רבנו הזקן את הקושיא על מאמר הגמרא (על דברי איוב להקב"ה:) "ריבונו של עולם, בראת צדיקים, בראת רשעים" – שאל על כך רבנו הזקן בפרק א: "והא צדיק ורשע לא קאמר?" – כשקובעים למעלה צורתו והרכבו של האדם העומד להיוולד, דנים אם יהיה חכם או טפש וכו' ואילו ביחס לצדיק או רשע, לא נאמר שם דבר, שכן הדבר מסור לבחירתו של האדם, כיצד, איפוא, אומר איוב "**בראת** צדיקים", שהקב"ה ברא צדיקים? אלא, בהתאם לאמור – הדבר מוסבר, שכן, לא כל אדם זוכה למדריגת "צדיק" והיא מתנה מלמעלה, וזו היתה טענתו של איוב "**בראת** צדיקים", שהקב"ה ברא נשמות שיהיה בידן לזכות לאותה מדריגה נעלה של "צדיק". וכך אומר רבנו הזקן: **וְלָכֵן אָמַר אִיּוֹב: "בָּרָאתָ צַדִּיקִים כוּ'"**; - נשמות כאלו שיוכלו לזכות למדריגה זו של "צדיק", אכן ברא הקב"ה מלכתחילה (את הקושיא בקשר ל"בראת רשעים" – יתרץ רבנו הזקן להלן בפרק כ"ז). **וְכָרְאִיתָא בַּתִּקּוּנִים**[6], - ב"תיקוני זהר", **שֶׁיֵּשׁ בְּנִשְׁמוֹת יִשְׂרָאֵל כַּמָּה מִינֵי מַדְרֵגוֹת וּבְחִינוֹת: חֲסִידִים, גִּבּוֹרִים הַמִּתְגַּבְּרִים עַל יִצְרָם, מָאֲרֵי תּוֹרָה,** - "בעלי תורה", **נְבִיאִים כוּ', צַדִּיקִים כוּ', עַיֵּן שָׁם:** - הרי שמבחינת הנשמות עצמן ישנן כאלו שהן במדריגת "צדיקים"[7].

ליקוטי אמרים

במ"א. ולכן אמר איוב בראת צדיקים כו' וכדאיתא בתיקונים שיש בנשמות ישראל כמה מיני מדרגות ובחי'. חסידים גבורים המתגברים על יצרם מארי תורה נביאים כו' צדיקים כו' ע"ש:

---

6. תקוני זהר בהקדמה א, ב. **7.** כך נראים לכאורה פירושם של דברים. כ"ק אדמו"ר שליט"א, אבל, העיר על כך. "צריך עיון". יכול להיות, שנדרש עיון יסודי אם אכן כך כיוון רבנו הזקן להסביר את ה"תיקוני זוהר" - שכל הסוגים המנויים כאן נבראו ממש מלכתחילה להיות כמו שהם - מאחר שביניהם הוא מונה, למשל, הסוג של "גבורים, המתגברים על יצרם", שבכך אין הם דומים לצדיקים, והם גוברים על היצר-הרע על-ידי עבודה, כלומר, אפשר ללמוד: ש"גבורים" הם נשמות שבשורשם יש להם שייכות למדת ה"גבורה", כשם שיש לחסידים שייכות ל"חסד", ול"מארי תורה" - ל"תפארת" - ולכן עבודתם היא באותו קו.

היום יום. . .

יום ראשון

תהלים: מפרק עז עד פרק עח

יום רביעי — **טו טבת** — ה'תש"ג

שיעורים. חומש: ויחי, רביעי עם פירש"י.
תהלים: עז־עח.
תניא: פרק י. והנה . . . "טו" כמו השנאה.

תו"א ד"ה אוסרי סעיף המתחיל והנה זהו, צ"ל: "והעלאת ניצוצות שנפלו אפילו הבהמות יתעלו כמו שהי' בתחילת".

הסכת ושמע ישראל, העת הזאת היא מועד הגאולה על ידי משיח צדקנו, והיסורים הבאים עלינו הם חבלי משיח, ואין ישראל נגאלין אלא בתשובה. אל תאמינו לנביאי השקר המבטיחים לכם ישועות ונחמות אחרי כלות המלחמה, זכרו דבר ה' (ירמי' יז, ה) ארור הגבר אשר יבטח באדם ושם בשר זרועו ומן ד' יסור לבו. שובה ישראל עד ד' אלקיך, והכן עצמך ובני ביתך לקבל פני משיח צדקנו הבא בקרוב ממש.

יום שני

תהלים: מפרק עט עד פרק פב

יום חמישי — **טז טבת** — ה'תש"ג

שיעורים. חומש: ויחי, חמישי עם פירש"י.
תהלים: עט־פב.
תניא: וצדיק שאינו . . . "30" הכא וכו'.

דער צ"צ האָט געזאָגט ר' הענדל'ן אויף יחידות: זוהר איז מרומם דעם נפש, מדרש איז מעורר דאָס האַרץ, און תהלים מיט טרערען וואשט אויס די כלי.

תרגום חפשי

הצמח צדק אמר לר' הענדל ב'יחידות': "זוהר" מרומם את הנפש, מדרש מעורר את הלב, ותהלים בדמעות – מדיח את הכלי.

יום שלישי

תהלים: מפרק פג עד פרק פז

יום ששי — יז טבת — ה'תש"ג

שיעורים. חומש: ויחי, ששי עם פירש"י.
תהלים: פג־פז.
תניא: ועוד . . . כמ"ש במ"א.

מה שנוהגים שלא ללמוד בניתל, שמעתי מאאמו"ר הטעם, שהוא כדי שלא להוסיף חיות.

פעם אמר אאמו"ר: די מתמידים וואס די אכט שעה איז זיי נוגע בנפש, האָב איך ניט האָלט [מתמידים אלו ששמונה השעות הללו [שלא לומדים] 'נוגע' להם בנפש – אינני מחבב].

והוא רק עד חצות לילה.

יום רביעי

תהלים: מפרק פח עד פרק פט

שבת — יח טבת — ה'תש"ג

שיעורים. חומש: ויחי, שביעי עם פירש"י.
תהלים: פח־פט.
תניא: פרק יא. וזה לעומת . . . שריא.

גם העולה לתורה אומר חזק חו"נ.

באמירת ויהי נועם במוצש"ק כופלים פסוק אורך ימים גו', אבל לא בתפלת שחרית.

בהיות הצ"צ ילד ולמד את הכתוב ויחי יעקב בארץ מצרים שבע עשרה שנה, תירגם לו מורו – ע"פ פי' בעה"ט – יעקב אבינו האָט געלעבט די זיבעצעהן בעסטע יאָהרען אין מצרים [חי את שבע־עשרה השנים הטובות ביותר במצרים]. כשבא הביתה מהחדר שאל את זקנו אדמו"ר הזקן: היתכן שיעקב אבינו, בחיר אבות, יהיו מבחר שנות חייו יז שנה שגר בארץ מצרים ערות הארץ.

ויענהו אדמוה"ז: כתיב ואת יהודה שלח לפניו אל יוסף להורות לפניו גשנה, ואיתא במדרש – מובא ברש"י – א"ר נחמיה להתקין לו בית תלמוד, שתהא שם תורה ושיהיו השבטים הוגים בתורה. להורות לפניו גשנה, אז מען לערענט תורה ווערט מען נעהנטער צום אויבערשטען ב"ה, און אויך אין מצרים איז געווען ויחי געלעבט [כאשר לומדים תורה "להורות לפניו" אזי – "גשנה" 'ניגשים' ומתקרבים לקב"ה, וגם במצרים הי' "ויחי"־בחיות].

יום חמישי

תהלים: מפרק צ עד פרק צו

יום ראשון — יט טבת — ה'תש"ג

שיעורים. חומש: שמות, פרשה ראשונה עם פירש"י.
תהלים: צ־צו.
תניא: פרק יב. והבינוני . . . "32" כל ימיו.

ביי חסידי חב"ד איז מקובל מדור דור, דעם אלטען רבי'ס א תקנה, אז אלע טאָג זאָל מען לערנען א פרשה חומש מיט פירש"י פון דער וואָך סדרה. אזוי האָבען זיך אויך נוהג געווען די רביים נשיאי חסידי חב"ד.

תרגום חפשי

אצל חסידי חב"ד מקובלת מדור דור, תקנתו של אדמו"ר הזקן, שכל יום ילמדו פרשה חומש עם פירש"י מפרשת השבוע. כך גם נהגו האדמו"רים נשיאי חסידי חב"ד.

יום שישי

תהלים:
מפרק צז
עד פרק קג

יום שני — כ טבת — ה'תש"ג

שיעורים. חומש: שמות, שני עם פירש"י.
תהלים: צז־קג.
תניא: אך מהות . . . "32" ותענוגיו.

דער מיטעלער רבי האָט געענטפערט איינעם אויף א יחידות: אז איינער רעדט מיט דעם אנדערען בעניני עבודה און זיי לערנען צוזאמען, איז דאָס צוויי נפש האלקית אויף איין נפש הטבעית.

תרגום חפשי

אדמו"ר האמצעי ענה לאחד ביחידות: כאשר משוחח האחד עם זולתו בעניני עבודת ה', ולומדים יחד – הרי זה שתי 'נפש־האלוקית' נגד 'נפש־הטבעית' אחת.

שבת קודש

תהלים:
מפרק קד
עד פרק קה

יום שלישי — כא טבת — ה'תש"ג

שיעורים. חומש: שמות, שלישי עם פירש"י.
תהלים: קד־קה.
תניא: רק מפני . . . "יז" התורה כנ"ל.

(כ"ק אדמו"ר שליט"א פגע בנושא דליים מלאים מים. ויאמר:) אז מ'באגעגענט וואסער זאָגט דער בעש"ט: אז מ'באַגעגענט וואסער זאָל מען זאָגען, אז דער בעל שם זאָגט, אַז דאָס איז א סימן ברכה.

תרגום חפשי

(כ"ק אדמו"ר שליט"א פגש נושא דליים מלאים מים. ויאמר:) כשפוגשים מים אומר הבעש"ט: כשפוגשים מים שיאמרו שהבעל שם אומר שזהו סימן ברכה.

הלכה יומית לעיון ברמב"ם – בנוסף לשיעורים היומיים ג"פ ליום, פ"א ליום, וסהמ"צ

החכם רואה והכהן אומר — יום ראשון, ט"ו טבת ה'תשס"ט

הלכות טומאת צרעת, פרק ט הלכה ב: אַף עַל פִּי שֶׁהַכֹּל כְּשֵׁרִין לִרְאוֹת נְגָעִים, הַטְּמֵאָה וְהַטְּהֵרָה תְּלוּיָה בַּכֹּהֵן. כֵּיצַד? כֹּהֵן שֶׁאֵינוֹ יוֹדֵעַ לִרְאוֹת - הֶחָכָם רוֹאֶהוּ, וְאוֹמֵר לוֹ: 'אֱמֹר טָמֵא'.

ונשאלת השאלה: כיוון שסוף סוף הכהן נסמך על חוות דעתו של החכם, מדוע צריכה להיות אמירה של הכהן, ואין מצבו של המצורע נקבע באמירת החכם בלבד? יתירה מזו: ניתן להבין שהכהן שתפקידו להשפיע טהרה בישראל הוא זה שנבחר לטהר את המצורע, אך מדוע הוא זה שצריך לקבוע את טומאתו של יהודי?

והביאור:

טומאת צרעת חמורה מכל הטומאות, שהרי על המצורע להישלח גם מחוץ למחנה ישראל, "בדד ישב, מחוץ למחנה מושבו" (תזריע יג, מו), עובדה שמהווה הוכחה גם למצבו הרוחני הירוד, עד כדי כך שעליו לצאת ולהינתק מ"ישראל גוי קדוש"!

ומי הוא זה שיוכל לקבוע קביעה כה מרחיקת לכת – לנתק יהודי ח"ו ממחנה הקדושה?

מלמדת אותנו התורה, שרק הכהן יכול לעשות זאת. שכן, כהן הוא 'איש החסד', כמו שנאמר "תומיך ואוריך לאיש חסידך" (ברכה לג, ח), ואחת מפעולותיו היא "לברך את עמו ישראל באהבה". ורק האוהב את עם ישראל יכול להרגיש את מלוא חומרת ההחלטה לנתק יהודי ממקור הקדושה, וממילא לא ימהר לחרוץ את דינו לטומאה עד שיבדק היטב. ולאידך, ישתדל עד כמה שאפשר להביא את המצורע לידי טהרה.

(לקוטי שיחות כז, עמ'88)

אריג כל שהוא האם נטמא?

יום שני, ט"ז טבת ה'תשס"ט

הלכות טומאת צרעת, פרק י"ב הלכה י: פָּחוֹת מִשָּׁלֹשׁ אֶצְבָּעוֹת עַל שָׁלֹשׁ אֶצְבָּעוֹת מִן הָאָרִיג, אֵינוֹ מִטַּמֵּא בִּנְגָעִים.

וכתב ה'משנה למלך' שזהו דווקא בטומאת נגעים, אבל בשאר טומאות מטמא אפילו באריג כל שהוא, כמו שפסק הרמב"ם בהלכות כלים (פכ"ב ה"א) שבד ארוג כל שהוא מקבל טומאה. וזאת, משום שהלימוד בגמרא (שבת סג, ב) לטומאה בבגד כל שהוא הוא מהריבוי "או בגד" האמור בטומאת שרצים (ויקרא יא, לב), ולא בטומאת נגעים.

וב'מעשה רקח' כתב שלמעשה לדעת הרמב"ם גם טומאת נגעים מטמאה בבגד כל שהוא (וניתן ללומדה מטומאת שרצים, כמו שכתב הרמב"ם (לקמן פי"ג ה"ו) ששביס של סבכה ואבנט ורצועת מנעל וסנדל שיש בהן רוחב גריס מטמאים בנגעים). ומה שכתב כאן הרמב"ם שאינו מטמא בנגעים, היינו באריג שנקרע מבגד גדול ונתמעט עד ששיעורו פחות משלש על שלש, אבל אם ארג בגד בפני עצמו אפילו כל שהוא - הרי זה טמא טומאת נגעים, ובלבד שלא יהא דעתו להשלים את האריג לבגד גדול יותר, כי אז אכן אינו מקבל טומאה בפחות משלש על שלש, כמו שכתבו התוס' (שבת סג, ב ד"ה מנין).

ובשו"ת מהר"ם שיק (יו"ד סי' תא) כתב לחלק בענין זה עצמו. כלומר: אם ארג בגד בפני עצמו פחות משלש על שלש ואריג זה אינו משמש לו כלי – אינו מטמא בנגעים, ואם עשה מאריג זה כלי, כחגורה או רצועה של מנעל – מטמא, וטומאה זו אינה מדין בגד אלא מדין כלי. ואכן, הרמב"ם (בפי"ג ה"ו) מטמא חגורה ורצועה בשיעור גריס, אף שכאן מטהר אריג פחות משלש על על שלש.

משמעויות פנימיות לנגעי בתים

יום שלישי י"ז טבת ה'תשס"ט

הלכות טומאת צרעת, פרק ט"ו הלכה א: נִגְעֵי בָתִּים - יֵשׁ בָּהֶם הֶסְגֵּר שְׁלֹשָׁה שָׁבוּעוֹת.

לדעת הרלב"ג הצרעת היא מחלה ככל המחלות, ויש לרפא אותה בעזרת תרופות. במקביל, נדרש גם בידוד של החולה כדי למנוע הידבקות במחלה. הכהן מאבחן את המחלה ומחליט על טיב הנגע ועל בידוד החולה, אך אינו מרפא את החולה (וזהו תפקידו של הרופא). ההיטהרות של החולה נעשית לאחר הריפוי, כדי לציין שהמחלה כבר אינה מידבקת והחולה יכול לשוב ולחיות בקהילה.

לפי זה, צרעת היא תופעה טבעית הן מבחינת ההידבקות בה והן מבחינת הריפוי. אך לדעת האברבנאל (ויקרא דף עח) הצרעת אינה מחלה אלא 'נגע' שהוא תופעה ניסית, ואף הריפוי אינו טבעי אלא ניסי. ולכן החולה בא אל הכהן, ולא אל הרופא. לחיזוק דבריו מוסיף אברבנאל כי העובדה שהצרעת יכולה להופיע גם בכותלי בית (דומם) וגם בבגד (צומח) מחייבת לראות בצרעת תופעה על־טבעית.

היבט רוחני נוסף של נגעי בתים מצוי בדברי חז"ל שהובאו בפירוש רש"י: "... הטמינו אמוריים מטמוניות של זהב בקירות בתיהם כל ארבעים שנה שהיו ישראל במדבר, ועל ידי הנגע נותץ הבית ומוצאן".

ועל פי הזוהר (פרשת מצורע), הדבר קשור בכך שלמחשבת האדם יש מימד מכריע, בין בקדושה ובין בהיפוכה: יישוב הארץ צריך להיות בכוונה קדושה וטהורה, אך ישראל עלולים 'להסתבך' עקב כוונותיהם הרעות של יושבי הארץ בבניינה, כי בעשיית דבר יש השפעה גם למחשבה והדיבור, עם היותם רוחניים. ומאחר שבתי הגויים נבנו בכוונות מנוגדות לעניין האלוקי של ישראל, יש לנתץ את הבתים שנבנו כך, ולו באופן חלקי, ולבנות בהם לפחות חלק בכוונה לשם ה', ומזה תתפשט הכוונה הקדושה על כל הבניין.

רחצה עם גוי

יום רביעי, י"ח טבת ה'תשס"ט

הלכות מטמאי משכב ומושב, פרק ב הלכה יא: וַחֲכָמִים גָּזְרוּ עַל כָּל הַגּוֹיִם שֶׁיִּהְיוּ טְמֵאִים כְּזָבִים לְכָל דִּבְרֵיהֶם, זְכָרִים וּנְקֵבוֹת... לְפִיכָךְ... אֵין שׁוֹרְפִין עֲלֵיהֶן אֶת הַתְּרוּמָה.

תרומה טמאה נשרפת, וכיון שטומאת הגויים כזבים היא מגזירת חכמים, אסור לשרוף תרומה וקדשים שנטמאו על ידם, שהרי מדאורייתא אינם טמאים ואסור להפסידם בידיים.

וכדי שלא יבואו לשרוף בטעות תרומה וקדשים שנטמאו בטומאה זו, עשו חכמים היכר והקילו בדינה, כדי להודיע שזו טומאה מדרבנן:

בגוי זכר הקילו ששכבת זרעו אינה מטמאה אף מדרבנן ובגויה הקילו שדמה טמא רק כשהוא לח ולא כשהוא יבש, שלא כבת ישראל שדמה מטמא בין לח ובין יבש (ראה נדה לד, א).

ומאחר שגזרו על הגויים להיות כזבים, יש שפסקו (רמ"א יורה"ד קנג, ג. ש"ך שם ס"ק א) שאסור לרחוץ עם גוי במרחץ, ומצינו (שבת קכז, ב) שרבי יהושע היה טובל לטהרה כאשר ניתז עליו רוק של גוי.

אבל כתב הש"ך (שם) כי בזמן הזה שדיני טומאה וטהרה אינם נוהגים, לא נזהרים שלא לרחוץ עם גוי, אלא אם כן רוצים להתנהג במידת חסידות ולהוסיף קדושה וטהרה. והט"ז (שם סק"ג) אוסר ברחצה ללא מכנסיים, אך לא מדיני טומאה וטהרה.

בין 'טבול יום' ל'טבולת יום'

יום חמישי י"ט טבת ה'תשס"ט

הלכות מטמאי משכב ומושב, פרק ה הלכה ד: יוֹלֶדֶת שֶׁטָּבְלָה... הֲרֵי הִיא כִּטְבוּל יוֹם, בְּכָל אוֹתָן הַיָּמִים... אֲבָל לְקָדָשִׁים, הֲרֵי הִיא כְּרִאשׁוֹן לְטֻמְאָה... כְּמִי שֶׁנָּגַע בְּנִדָּה אוֹ בִּטְמֵא מֵת.

יולדת שעברו ימי טומאתה – שבעה ימים לזכר וארבעה עשר לנקבה – וטבלה, הרי היא טהורה. אך עד מלאות ימי טהרה – ארבעים יום לזכר ושמונים לנקבה – דינה כ'טבול יום' (טמא שטבל ועדיין לא העריב שמשו), הנחשב כ'שני לטומאה' ואינו מטמא את החולין.

אך לענין קדשים החמירו חכמים שיהא דינה כ'ראשון לטומאה', "כמי שנגע בנדה או בטמא מת", ואם תיגע בקדשים תעשה אותם 'שני לטומאה' (נדה פ"י משנה ו, וברע"ב שם).

ומקשה ה'תוספות יום טוב' (שם):

בהלכות אבות הטומאות (פ"י ה"ג) כותב הרמב"ם: "נגע טבול יום במשקין של קודש טימאן והרי הן רביעי לטומאה". והרי זו סתירה לדבריו כאן שיולדת שהיא 'טבולת יום ארוך' (רש"י עה"ת ויקרא יב, ד) דינה כ'ראשון לטומאה', ונגיעתה במאכל קודש תעשה אותו 'שני'!

אלא יש לחלק בין יולדת בימי הטוהר לשאר 'טבולי יום':

חכמים החמירו ונתנו דין 'ראשון לטומאה' רק ביולדת, כי ימי הטוהר שלה נמשכים זמן רב וכדי להתרחק מחשש טומאת קדשים, נתנו לה דין 'ראשון לטומאה' אם תיגע בקדשים. מה שאין כן ב'טבול יום' ליום אחד לא חששו חכמים כל כך, וגזרו שנגיעתו תטמא את הקדשים רק כ'רביעי לטומאה' (חדושי מהרי"ח נדה שם).

טומאת אברים ו'תוכו' של כלי חרס

יום שישי, כ' טבת ה'תשס"ט

הלכות מטמאי משכב ומושב, פרק ח הלכה ד: זָב שֶׁהִכְנִיס יָדוֹ אוֹ רַגְלוֹ לַאֲוִיר כְּלִי חֶרֶשׂ - הוֹאִיל וְלֹא נָגַע בּוֹ מִתּוֹכוֹ וְלֹא הֶגִּירוֹ - הֲרֵי זֶה טָהוֹר; שֶׁאֵין הַנִּדָּה וְכַיּוֹצֵא בָּהּ מְטַמְּאִין לְאֲבָרִים.

הראב"ד משיג: "זה אינו מחוור אצלי, כי מאחר שאויר מטמא במגע, למה אין התנור טמא? ומה שאמר שאין הנדה מטמאה לאברים, לא על זו הדרך נאמר, אלא שהמשכב והמושב שפשטה הנדה ידה או רגלה עליה – אינו טמא".

וכך מבאר רבי חיים מבריסק את מחלוקת הרמב"ם והראב"ד:

לדעת הראב"ד, נדה וכן זב וזבה אינם מטמאים באברים (שבת פג, א) רק בטומאת משכב ומושב, כיון שאינו נעשה משכב ומושב בחלק מהאברים אלא רק בכולם או רובם, אבל להרמב"ם זהו דין ביסוד טומאתם שהיא בכולם או רובם.

אמנם, הרמב"ם סובר שדין זה לא שייך בטומאת מגע, כי בכל מגע הרי מגע מקצתה הוא מגע כולה, ולכן מדובר באוויר כלי חרס שעיקר טומאתו מדין "תוך" ובזה אין הנדה מטמאה לאברים, כיון שבכניסת היד לאויר כלי חרס אין דין "תוך" אלא על האבר שנכנס ואין באברים כדי לטמא את הכלי.

ובעומק יותר, הרמב"ם והראב"ד חלוקים ביסוד הדין של טומאת 'תוך':

להראב"ד התורה הצריכה "תוך" בכלי חרס לקבלת טומאתו, שיהא נטמא דווקא מתוכו, אבל אין חלות דין "תוך" גם לענין המטמא, ואין צורך שיהא המטמא כולו בתוך הכלי חרס ונטמא בכניסת אבר אחד של הנדה בתוך כלי חרס, אף שלא כולה נכנסה בכלי. וכיון שהמושג "תוך" אמור על הכלי ולא על המטמא, הרי כל שיש צד קבלת טומאה מהמטמא ע"י מקצתו שבפנים, הרי זה נחשב שיש בתוך הכלי קבלת טומאה מהנדה כולה.

ואילו להרמב"ם מגזירת הכתוב של טומאת "תוך" בכלי חרס למדנו שדין "תוך" חל על המטמא והכלי נטמא רק אם המטמא כולו נכנס באויר הכלי ואם רק מקצת הגוף המטמא נכנס בתוכו אין זו אלא טומאת אברים ושאר הגוף לא נגרר אחרי המקצת והכלי טהור.

היהודי והמזבח אינם נטמאים

שבת קודש, כ"א טבת ה'תשס"ט

הלכות מטמאי משכב ומושב, פרק יא הלכה יא: אַחַר הָרֶגֶל, כְּמוֹצָאֵי יוֹם טוֹב, הָיוּ מַטְבִּילִין אֶת כָּל הַכֵּלִים שֶׁהָיוּ בַּמִּקְדָּשׁ, מִפְּנֵי שֶׁנָּגְעוּ בְּחֵן עַמֵּי הָאָרֶץ בָּרֶגֶל בְּשָׁעַת הֶחָג... וְכָל הַכֵּלִים הָיוּ טְעוּנִים טְבִילָה וְהַעֲרֵב שֶׁמֶשׁ, חוּץ מִמִּזְבַּח הַזָּהָב וּמִזְבַּח הַנְּחֹשֶׁת - מִפְּנֵי שֶׁצִּפּוּיֵיהֶם כִּכְלֵי לְגַבֵּיהֶם.

לרבי אליעזר (בסוף חגיגה) המזבחות אינם טעונים טבילה כי אינם מקבלים טומאה מפני שהם כקרקע, והטעם שהביא הרמב"ם, מפני שהם מצופים והציפוי בטל לפנים המזבח שאינו מקבל טומאה, הוא דעת חכמים.

ובפנימיות העניינים:

יהודי, בכל מקום ובכל מצב, הוא כ'מקדש' שהשכינה שורה בו וכשם שבמקדש קיימים כלי שרת, כך יש ביהודי שכל, רגש וכו' שהם כלים לשרת את ה'. ואם עירב בעבודתו בכלים אלו דברים אסורים המטמאים את 'כליו', עליו 'לטבול' כדי לחזור ולהיות 'כלי שרת' טהור.

אמנם, 'נקודת היהדות' טהורה תמיד והיא בחינת 'מזבח', היינו זביחה ושחיטה של הבהמיות והעלאתה לה'.

רבי אליעזר (הגדול) מתייחס מלכתחילה לפנימיות העמוקה, נקודת היהדות שמצידה כל חיי היהודי הם תורה ומצוות. ולכן לדעתו ה"מזבח" אינו נטמא מפני שהוא כקרקע, היינו בטל לה' כעפרא דארעא.

אך לדעת חכמים יש להתייחס גם לרובד החיצוני: אמנם יתכן שיהודי יתלהב מזהב ונחושת ועד שלפי שעה לא ימלא את רצון ה', אבל כל זה הוא ציפוי ובתוכו אינו רוצה ואינו יכול להיפרד מאלוקות חלילה.

(על־פי אגרות קודש, ח"ד, עמ' לז)

שיעורי רמב"ם שלשה פרקים ליום – ט"ו־כ"א טבת ה'תשס"ט

יום ראשון ט"ו טבת ה'תשס"ט

הִלְכוֹת טֻמְאַת צָרַעַת פֶּרֶק ח

א. נִגְעֵי הָרֹאשׁ וְהַזָּקָן - הוּא שֶׁיִּפֹּל הַשֵּׂעָר שֶׁבָּהֶן מֵעִקָּרוֹ, וְיִשָּׁאֵר מְקוֹם הַשֵּׂעָר פָּנוּי; וְזֶה הוּא הַנִּקְרָא 'נֶתֶק'. וְאֵין נֶתֶק פָּחוֹת מִכִּגְרִיס [=חצי פול] הַמְרֻבָּע - בֵּין שֶׁהָיָה מַרְאֵהוּ עָמֹק, בֵּין שֶׁלֹּא הָיָה עָמֹק; וְלֹא נֶאֱמַר "עָמֹק" בִּנְתָקִין, אֶלָּא לוֹמַר לְךָ: מַה מַּרְאֶה עָמֹק [הוא] בִּידֵי שָׁמַיִם, אַף נֶתֶק הַמִּטַּמֵּא בִּידֵי שָׁמַיִם; לְהוֹצִיא שֶׁנִּתְקוֹ אָדָם, שֶׁהוּא טָהוֹר. וְהָאִשָּׁה וְהַסָּרִיס שֶׁהֶעֱלָה זְקָנָם שֵׂעָר, הֲרֵי זֶה מִטַּמֵּא בִּנְתָקִים.

ב. הַנְּתָקִים מִטַּמְּאִין בִּשְׁנֵי סִימָנִים - בְּשֵׂעָר צָהֹב דַּק, וּבְפִשְׁיוֹן [- התפשטות הנתק]; וְיֵשׁ בָּהֶן הֶסְגֵּר שְׁנֵי שָׁבוּעוֹת. וְכָל זֶה מְפֹרָשׁ בַּתּוֹרָה. כֵּיצַד? מִי שֶׁנּוֹלַד לוֹ נֶתֶק בְּרֹאשׁוֹ אוֹ בִּזְקָנוֹ - אִם הָיָה בוֹ שְׁתֵּי שְׂעָרוֹת צְהֻבִּין דַּקִּין אוֹ יָתֵר, וְאֵין שָׁם בַּנֶּתֶק שֵׂעָר שָׁחֹר כְּלָל - יַחְלִיט [יטמאהו הכהן]. לֹא הָיָה בוֹ שֵׂעָר, לֹא שָׁחֹר וְלֹא צָהֹב - יַסְגִּיר שָׁבוּעַ אֶחָד, וּבַשְּׁבִיעִי רוֹאֵהוּ: אִם נוֹלַד בּוֹ שֵׂעָר צָהֹב דַּק, אוֹ שֶׁפָּשָׂה הַנֶּתֶק - יַחְלִיט; נוֹלְדוּ בוֹ שְׁתֵּי שְׂעָרוֹת שְׁחֹרוֹת, יִפְטֹר אוֹתוֹ. לֹא פָּשָׂה, וְלֹא נוֹלַד בּוֹ שֵׂעָר שָׁחֹר וְלֹא שֵׂעָר צָהֹב - יְגַלֵּחַ סְבִיבוֹת הַנֶּתֶק, וְלֹא יְגַלֵּחַ הַנֶּתֶק [- רצועה סביב הנתק], וְיַסְגִּיר שָׁבוּעַ שֵׁנִי. וְחוֹזֵר וְרוֹאֵהוּ בְּסוֹף שָׁבוּעַ שֵׁנִי: אִם פָּשָׂה הַנֶּתֶק, אוֹ נוֹלַד בּוֹ שֵׂעָר צָהֹב דַּק - יַחְלִיט; לֹא נוֹלַד בּוֹ כְּלוּם, יִפְטֹר; שֶׁאֵין בִּנְתָקִין הֶסְגֵּר יָתֵר עַל שְׁנֵי שָׁבוּעוֹת. וְאִם אַחַר שֶׁפִּטָּרוֹ נוֹלַד בּוֹ שֵׂעָר צָהֹב, אוֹ פָּשָׂה - יַחְלִיט.

ג. כֵּיצַד מְגַלְּחִין אֶת הַנֶּתֶק? מְגַלֵּחַ חוּצָה לוֹ, וּמַנִּיחַ שְׁתֵּי שְׂעָרוֹת סָמוּךְ לוֹ, כְּדֵי שֶׁיִּהְיֶה נִכָּר הַפִּשְׁיוֹן. וְתִגְלַחְתּוֹ כְּשֵׁרָה בְּכָל אָדָם, שֶׁנֶּאֱמַר "וְהִתְגַּלָּח", וְכֵן כְּשֵׁרָה בְּכָל דָּבָר. וַאֲפִלּוּ הָיָה נָזִיר, הֲרֵי זֶה מְגַלֵּחַ. הִסְגִּירוֹ וְלֹא גִּלְּחוֹ - הֲרֵי זֶה מַסְגֵּר.

ד. "שֵׂעָר צָהֹב" הָאָמוּר בַּתּוֹרָה, הוּא שֶׁיִּהְיֶה כְּתַבְנִית [- כדוגמת] הַזָּהָב. וְזֶה שֶׁנֶּאֱמַר "דַּק", הוּא שֶׁיִּהְיֶה קָצָר [משאר השערות]; אֲבָל אִם הָיָה אָרֹךְ - אַף עַל פִּי שֶׁהוּא צָהֹב כְּתַבְנִית הַזָּהָב, אֵינוֹ סִימַן טֻמְאָה.

ה. שְׁתֵּי שְׂעָרוֹת הַצְּהֻבּוֹת הַדַּקּוֹת - סִימַן טֻמְאָה. בֵּין שֶׁהָיוּ זוֹ בְּצַד זוֹ, בֵּין שֶׁהָיוּ מְרֻחָקוֹת זוֹ מִזּוֹ, בֵּין שֶׁהָיוּ בְּאֶמְצַע הַנֶּתֶק, בֵּין שֶׁהָיוּ בְּסוֹף הַנֶּתֶק, בֵּין שֶׁקָּדַם הַנֶּתֶק אֶת הַשֵּׂעָר הַצָּהֹב, בֵּין שֶׁקָּדַם הַשֵּׂעָר הַצָּהֹב אֶת הַנֶּתֶק - הֲרֵי הֵן סִימַן טֻמְאָה; וְהוּא, שֶׁיִּהְיוּ נִטָּלוֹת בְּזוּג [מספריים], כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ בַּשֵּׂעָר הַלָּבָן.

ו. הַשֵּׂעָר הַשָּׁחֹר הַמַּצִּיל [- מטהר] בִּנְתָקִים, אֵין פָּחוֹת מִשְּׁתֵּי שְׂעָרוֹת. וְאֵינָן מַצִּילוֹת, עַד שֶׁיִּהְיוּ אֲרֻכָּן כְּדֵי לָכֹף רֹאשֶׁן לְעִקָּרָן - בֵּין שֶׁהָיוּ זוֹ בְּצַד זוֹ, בֵּין שֶׁהָיוּ מְפֻזָּרוֹת; וְהוּא, שֶׁיִּהְיוּ בְּאֶמְצַע הַנֶּתֶק, וְיִשָּׁאֵר מִן הַנֶּתֶק פָּנוּי בֵּין הַשֵּׂעָר הַשָּׁחֹר שֶׁבְּתוֹכוֹ וּבֵין הַשֵּׂעָר שֶׁחוּצָה לוֹ, כְּדֵי צְמִיחַת שְׁתֵּי שְׂעָרוֹת. אֲבָל אִם נִשְׁאֲרוּ הַשְּׁתֵּי שְׂעָרוֹת הַשְּׁחֹרוֹת בְּצַד הַנֶּתֶק בְּסוֹפוֹ [- בקצהו] - אֵינָן מַצִּילוֹת. כֵּיצַד מַצִּילוֹת? שֶׁאִם נִשְׁאַר בְּתוֹךְ הַנֶּתֶק שְׁתֵּי שְׂעָרוֹת שְׁחֹרוֹת - אַף עַל פִּי שֶׁנּוֹלַד בַּנֶּתֶק שֵׂעָר צָהֹב דַּק אוֹ שֶׁפָּשָׂה, הֲרֵי זֶה טָהוֹר. הֶחְלִיטוֹ בְּשֵׂעָר צָהֹב אוֹ בְּפִשְׁיוֹן, וְצָמַח בַּנֶּתֶק שְׁתֵּי שְׂעָרוֹת שְׁחֹרוֹת - טָהַר הַנֶּתֶק. וּמַצִּילוֹת מִיַּד הַפִּשְׁיוֹן וּמִיַּד הַשֵּׂעָר הַצָּהֹב - בֵּין שֶׁצָּמְחוּ בְּאֶמְצַע הַנֶּתֶק, בֵּין שֶׁצָּמְחוּ בְּסוֹפוֹ; שֶׁהַצּוֹמֵחַ [אחר החלט] מַצִּיל בְּכָל מָקוֹם, וְהַנִּשְׁאָר [- שלא נשר] אֵינוֹ מַצִּיל עַד שֶׁיִּהְיֶה רָחוֹק מִן הַקָּמָה [- שער הבריא] שְׁתֵּי שְׂעָרוֹת.

ז. שְׁתֵּי שְׂעָרוֹת שֶׁצָּמְחוּ אַחַת שְׁחֹרָה וְאַחַת לְבָנָה אוֹ צְהֻבָּה, אַחַת אֲרֻכָּה וְאַחַת קְצָרָה - אֵינָן מַצִּילוֹת.

ח. נֶתֶק שֶׁהֶחְלַט [נטמא] בְּשֵׂעָר צָהֹב אוֹ בְּפִשְׁיוֹן, וְנוֹלַד בּוֹ שֵׂעָר שָׁחֹר וְטִהֵר - אַף עַל פִּי שֶׁהָלַךְ הַשֵּׂעָר הַשָּׁחֹר - הֲרֵי זֶה טָהוֹר, עַד שֶׁיִּוָּלֵד בּוֹ שֵׂעָר צָהֹב אַחֵר, אוֹ יִפְשֶׂה פִּשְׁיוֹן אַחֵר מֵאַחַר שֶׁהָלַךְ הַשֵּׂעָר הַשָּׁחֹר, שֶׁנֶּאֱמַר: "נִרְפָּא הַנֶּתֶק - טָהוֹר הוּא" - כֵּיוָן שֶׁנִּרְפָּא הַנֶּתֶק - טָהַר, אַף עַל פִּי שֶׁסִּימָנֵי טֻמְאָה [שמחמתם נטמא] בִּמְקוֹמָן.

ט. הֶחְלִיטוֹ בְּשֵׂעָר צָהֹב - בֵּין שֶׁהֶחְלִיטוֹ בַּתְּחִלָּה, בֵּין שֶׁהֶחְלִיטוֹ בְּסוֹף שָׁבוּעַ רִאשׁוֹן, אוֹ בְּסוֹף שָׁבוּעַ שֵׁנִי, אוֹ שֶׁהֶחְלִיטוֹ אַחַר הַפְּטוּר - וְהָלַךְ הַשֵּׂעָר הַצָּהֹב, וְנוֹלַד בּוֹ שֵׂעָר צָהֹב אַחֵר, אוֹ שֶׁנּוֹלַד לוֹ פִּשְׁיוֹן - הֲרֵי זֶה מֻחְלָט כְּשֶׁהָיָה. וְכֵן אִם הֶחְלִיטוֹ בְּפִשְׁיוֹן - בֵּין בְּסוֹף שָׁבוּעַ רִאשׁוֹן, אוֹ בְּסוֹף שָׁבוּעַ שֵׁנִי, אוֹ אַחַר הֶפְטֵר - וְהָלַךְ הַפִּשְׁיוֹן, וְחָזַר פִּשְׁיוֹן אַחֵר, אוֹ שֶׁנּוֹלַד לוֹ שֵׂעָר צָהֹב - הֲרֵי זֶה מֻחְלָט כְּשֶׁהָיָה; עַד שֶׁלֹּא יִשָּׁאֵר סִימַן טֻמְאָה, אוֹ עַד שֶׁיִּצְמַח בּוֹ שְׁתֵּי שְׂעָרוֹת שְׁחֹרוֹת.

י. שְׁנֵי נְתָקִים זֶה בְּצַד זֶה, וְשִׁטָּה [שורה] שֶׁל שֵׂעָר שָׁחֹר מַפְסֶקֶת בֵּינֵיהֶן, וְנִפְרַץ הַשֵּׂעָר הַשָּׁחֹר, וְנִתַּק מִמְּקוֹם אֶחָד - הֲרֵי הוּא כְּמוֹת שֶׁהָיָה; שֶׁהַשֵּׂעָר הַשָּׁחֹר הַנִּשְׁאָר בֵּינֵיהֶן, הֲרֵי הוּא בְּצַד [בקצה] הַנֶּתֶק. נִפְרְצָה הַשִּׁטָּה מִשְּׁנֵי מְקוֹמוֹת - טָהוֹר, שֶׁהֲרֵי הַנִּשְׁאָר מִן הַשִּׁטָּה [הרי הוא] בְּאֶמְצַע הַנֶּתֶק. וְכַמָּה יִהְיֶה בְּכָל פִּרְצָה מֵהֶן? אֵין פָּחוֹת מִמְּקוֹם צְמִיחַת שְׁתֵּי שְׂעָרוֹת; וְאִם הָיְתָה פִּרְצָה מִמְּקוֹם אֶחָד כִּגְרִיס - הֲרֵי זֶה טָמֵא; שֶׁהַפִּרְצָה עַצְמָהּ נֶתֶק אַחֵר, וַהֲרֵי שֵׂעָר שָׁחֹר בְּצִדּוֹ, וְאֵינוֹ כָּנוּס לְתוֹכוֹ. נֶתֶק שֶׁהַשֵּׂעָר הַשָּׁחֹר מַקִּיפוֹ, וְנֶתֶק אַחֵר מַקִּיף אֶת הַשֵּׂעָר הַשָּׁחֹר - נִפְרַץ הַשֵּׂעָר שֶׁבֵּינֵיהֶם מִמָּקוֹם אֶחָד, טָמֵא; שֶׁהַנֶּתֶק הַפְּנִימִי לֹא נִצּוֹל - שֶׁהֲרֵי הַשֵּׂעָר הַשָּׁחֹר בְּצִדּוֹ, לֹא בְּתוֹכוֹ. נִפְרַץ הַשֵּׂעָר מִשְּׁנֵי מְקוֹמוֹת - טָהוֹר, וַאֲפִלּוּ הָיְתָה פִּרְצָה כִּגְרִיס; שֶׁהֲרֵי הַנֶּתֶק הַפְּנִימִי וְהַחִיצוֹן נַעֲשׂוּ נֶתֶק אֶחָד, וְשֵׂעָר שָׁחֹר בָּאֶמְצַע - וְהוּא, שֶׁתִּהְיֶה הַפִּרְצָה כְּדֵי צְמִיחַת שְׁתֵּי שְׂעָרוֹת אוֹ יָתֵר.

יא. נֶתֶק שֶׁהָיָה חוּט [קטע דק נגוע] יוֹצֵא מִמֶּנּוּ, וְכֵן שְׁנֵי נְתָקִין שֶׁהָיָה חוּט יוֹצֵא מִזֶּה לָזֶה - אִם יֵשׁ בְּרֹחַב הַחוּט הַנָּתוּק [הנגוע בנתק] כְּדֵי צְמִיחַת שְׁתֵּי שְׂעָרוֹת - זוֹקְקָן לִטַּמֵּא בְּשֵׂעָר צָהֹב דַּק וּבְפִשְׁיוֹן [אם נהיה בו נטמא], וּמַצִּילָן

בַּצּוֹמֵחַ בּוֹ [שער שחור]; אֲבָל שֵׁעָר שֶׁחֹר הַנִּשְׁאָר בְּאוֹתוֹ הַחוּט אֵינוֹ מַצִּיל, עַד שֶׁיִּהְיֶה רֹחַב הַחוּט כִּגְרִיס.

יב. מִי שֶׁהָיָה בְּרֹאשׁוֹ נֶתֶק כִּגְרִיס, וּפָשָׂה וְנִתַּק כָּל רֹאשׁוֹ, וְלֹא נִשְׁאַר שָׁם שֵׁעָר כְּלָל, אֶלָּא פָּחוֹת מִשְּׁתֵּי שְׂעָרוֹת - הֲרֵי זֶה טָהוֹר, בֵּין שֶׁנִּתַּק כֻּלּוֹ מִתּוֹךְ הֶסְגֵּר אוֹ מִתּוֹךְ הֶחְלֵט אוֹ אַחַר הַפְּטוּר, שֶׁנֶּאֱמַר: "קָרֵחַ הוּא, טָהוֹר הוּא". וְכֵן אִם הָיָה הַנֶּתֶק בִּזְקָנוֹ, וְנִתַּק כָּל זְקָנוֹ - הֲרֵי זֶה טָהוֹר. וְאַף עַל פִּי שֶׁאֵין זֶה מְפֹרָשׁ בַּתּוֹרָה שֶׁבִּכְתָב, קַבָּלָה הִיא [ממשה רבינו], שֶׁאִם הָלַךְ כָּל שְׂעַר הַזָּקָן - טָהוֹר, וְיִתְטַמֵּא עוֹר הַזָּקָן שֶׁנִּקְרַח בְּנִגְעֵי עוֹר הַבָּשָׂר, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ.

יג. הַבָּא בַּתְּחִלָּה וְכָל רֹאשׁוֹ נָתוּק, אוֹ כָּל זְקָנוֹ נָתוּק - יַסְגִּיר שָׁבוּעַ אֶחָד: אִם נוֹלַד בּוֹ שֵׂעָר צָהֹב, יַחְלִיט. לֹא נוֹלַד לוֹ שֵׂעָר צָהֹב, יַסְגִּיר שָׁבוּעַ שֵׁנִי: אִם נוֹלַד לוֹ שֵׂעָר צָהֹב דַּק, טָמֵא. לֹא נוֹלַד לוֹ, יִפָּטֵר; נוֹלַד לוֹ אַחַר הַפְּטוּר שֵׂעָר צָהֹב, הֲרֵי זֶה מֻחְלָט. נוֹלַד לוֹ שֵׂעָר שָׁחֹר, הֲרֵי זֶה טָהוֹר. הַבָּא כֻּלּוֹ נָתוּק רֹאשׁ אוֹ זָקָן, וְנוֹלַד לוֹ שֵׂעָר שָׁחֹר - טָהוֹר, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ; הָלַךְ הַשֵּׂעָר הַשָּׁחֹר - טָמֵא מִשּׁוּם פִּשְׁיוֹן.

יד. הָרֹאשׁ וְהַזָּקָן - אֵין מְעַכְּבִין זֶה אֶת זֶה, וְאֵין מִצְטָרְפִין זֶה עִם זֶה, וְאֵין פּוֹשִׁין מִזֶּה לָזֶה, שֶׁנֶּאֱמַר: "צָרַעַת הָרֹאשׁ אוֹ הַזָּקָן הוּא", מְלַמֵּד שֶׁהֵן חֲשׁוּבִין שְׁנַיִם. וְאֵיזֶה הוּא זָקָן? מִן הַפֶּרֶק שֶׁל לְחִי הָעֶלְיוֹן עַד פִּקָּה [חוליה] שֶׁל גַּרְגֶּרֶת [גרון]. מוֹתֵחַ אֶת הַחוּט מֵאֹזֶן לְאֹזֶן - כֹּל שֶׁמִּן הַחוּט וּלְמַעְלָה, הֲרֵי הוּא מִכְּלַל הָרֹאשׁ; וּמִן הַחוּט וּלְמַטָּה, מִכְּלַל הַזָּקָן.

הִלְכוֹת טֻמְאַת צָרַעַת פֶּרֶק ט

א. הַכֹּל מִתְטַמְּאִין בִּנְגָעִים, אֲפִלּוּ קָטָן בֶּן יוֹמוֹ וְהָעֲבָדִים; אֲבָל לֹא גּוֹיִם, וְלֹא גֵּר תּוֹשָׁב [גוי שקיבל ז' מצוות]. וְהַכֹּל כְּשֵׁרִין לִרְאוֹת [לבדוק] אֶת הַנְּגָעִים; וְכָל הַנְּגָעִים אָדָם רוֹאֶה, חוּץ מִנִּגְעֵי עַצְמוֹ.

ב. אַף עַל פִּי שֶׁהַכֹּל כְּשֵׁרִין לִרְאוֹת נְגָעִים, הַטֻּמְאָה וְהַטָּהֳרָה תְּלוּיָה בַּכֹּהֵן. כֵּיצַד? כֹּהֵן שֶׁאֵינוֹ יוֹדֵעַ לִרְאוֹת [- אינו בקי] - הֶחָכָם רוֹאֵהוּ, וְאוֹמֵר לוֹ: 'אֱמֹר טָמֵא', וְהַכֹּהֵן אוֹמֵר: 'טָמֵא'; 'אֱמֹר טָהוֹר', וְהַכֹּהֵן אוֹמֵר 'טָהוֹר'; 'הַסְגִּירוֹ', וְהוּא מַסְגִּירוֹ - שֶׁנֶּאֱמַר: "וְעַל פִּיהֶם יִהְיֶה כָּל רִיב וְכָל נָגַע". אֲפִלּוּ הָיָה הַכֹּהֵן קָטָן אוֹ שׁוֹטֶה - הֶחָכָם אוֹמֵר לוֹ, וְהוּא מַחְלִיט אוֹ מַסְגִּיר אוֹ פּוֹטֵר. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בְּשֶׁהָיָה הַכֹּהֵן סוֹמֵךְ עַל דִּבְרֵי הֶחָכָם; אֲבָל אִם הָיָה הַכֹּהֵן רוֹאֶה, וְסוֹמֵךְ עַל עַצְמוֹ - אָסוּר לוֹ לִרְאוֹת נֶגַע מִן הַנְּגָעִים, עַד שֶׁיּוֹרֶנּוּ רַבּוֹ, וְיִהְיֶה בָּקִי בְּכָל הַנְּגָעִים וּבִשְׁמוֹתֵיהֶן, בְּנִגְעֵי אָדָם כֵּלָן, וּבְנִגְעֵי בְגָדִים וּבְנִגְעֵי בָתִּים.

ג. כֹּהֵן שֶׁטִּמֵּא אֶת הַטָּהוֹר, אוֹ טִהֵר אֶת הַטָּמֵא - לֹא עָשָׂה כְּלוּם, שֶׁנֶּאֱמַר: "טָמֵא הוּא, וְטִמְּאוֹ הַכֹּהֵן", "טָהוֹר הוּא, וְטִהֲרוֹ הַכֹּהֵן". וּמְצֹרָע שֶׁנִּרְפָּא - בֵּין מִתּוֹךְ הֶסְגֵּר בֵּין מִתּוֹךְ הֶחְלֵט, אֲפִלּוּ אַחַר כַּמָּה שָׁנִים - הֲרֵי זֶה בְּטֻמְאָתוֹ, עַד שֶׁיֹּאמַר לוֹ הַכֹּהֵן: 'טָהוֹר אַתָּה'.

ד. אֵין הַכֹּהֵן רַשַּׁאי לְטַמֵּא אֶת הַטָּמֵא, עַד שֶׁיְּהוּא עֵינָיו בַּנֶּגַע וּבְעוֹר הַבָּשָׂר שֶׁחוּצָה לוֹ; וְאֵינוֹ רַשַּׁאי לְטַהֵרוֹ, עַד שֶׁיִּהְיוּ עֵינָיו בִּמְקוֹם הַנֶּגַע וּבְעוֹר הַבָּשָׂר שֶׁחוּצָה לוֹ. וְכֹהֵן שֶׁרָאָה אֶת הַנֶּגַע בַּתְּחִלָּה - הוּא שֶׁרוֹאֵהוּ בְּסוֹף שָׁבוּעַ רִאשׁוֹן, וּבְסוֹף שָׁבוּעַ שֵׁנִי; וְהוּא שֶׁמַּסְגִּירוֹ, אוֹ מַחְלִיטוֹ, אוֹ פּוֹטְרוֹ. מֵת הַכֹּהֵן שֶׁרָאָהוּ תְּחִלָּה, אוֹ שֶׁחָלָה - רוֹאֵהוּ כֹּהֵן אַחֵר; וְאֵין הַשֵּׁנִי יָכוֹל לְטַמְּאוֹ בְּפִשְׁיוֹן - שֶׁאֵין יוֹדֵעַ אִם פָּשָׂה אוֹ לֹא פָּשָׂה, אֶלָּא רִאשׁוֹן. וְנֶאֱמָן כֹּהֵן לוֹמַר: 'נֶגַע זֶה פָּשָׂה', וְ'נֶגַע זֶה לֹא פָּשָׂה', וְ'שֵׂעָר לָבָן זֶה קָדַם אֶת הַבַּהֶרֶת', אוֹ 'בַּהֶרֶת זוֹ קָדְמָה אֶת שֵׂעָר לָבָן'.

ה. חָלָל [- כהן פסול] פָּסוּל לִרְאִיַּת נְגָעִים - שֶׁנֶּאֱמַר: "אֶחָד מִבָּנָיו הַכֹּהֲנִים", בְּכֹהֲנִים. אֲבָל בַּעֲלֵי מוּמִין כְּשֵׁרִים לִרְאִיַּת נְגָעִים - וּבִלְבַד שֶׁלֹּא יְהֵא סוּמָה [עיור], וַאֲפִלּוּ בְּאַחַת מֵעֵינָיו. וַאֲפִלּוּ כֹּהֵן שֶׁכָּהָה [נחלש] מְאוֹר עֵינָיו, לֹא יִרְאֶה אֶת הַנְּגָעִים, שֶׁנֶּאֱמַר: "לְכָל מַרְאֵה עֵינֵי הַכֹּהֵן".

ו. אֵין רוֹאִין אֶת הַנְּגָעִים אֶלָּא בַּיּוֹם - בֵּין לְהַסְגִּיר, בֵּין לְהַחְלִיט, בֵּין לִפְטֹר; שֶׁהֲרֵי בְּכָל הָעִנְיָן הוּא אוֹמֵר: "בַּיּוֹם", "וּבַיּוֹם". וְאֵין רוֹאִין לֹא בְּשַׁחֲרִית, וְלֹא בֵּין הָעַרְבַּיִם, וְלֹא בְּתוֹךְ הַבַּיִת, וְלֹא בְּיוֹם הַמְעֻנָּן - לְפִי שֶׁכֵּהָה נִרְאֵית עַזָּה; וְלֹא בַּצָּהֳרַיִם - לְפִי שֶׁעַזָּה נִרְאֵית כֵּהָה. וְאֵימָתַי רוֹאִין? בְּשָׁעָה רְבִיעִית וּבַחֲמִישִׁית וּבַשְּׁמִינִית וּבַתְּשִׁיעִית, בֵּין בְּנִגְעֵי אָדָם, בֵּין בְּנִגְעֵי בְגָדִים וּבָתִּים.

ז. בְּכָל יוֹם רוֹאִין אֶת הַנְּגָעִים, חוּץ מִשַּׁבָּת וְיוֹם טוֹב. חָל יוֹם שְׁבִיעִי לִהְיוֹת בְּשַׁבָּת אוֹ בְּיוֹם טוֹב, מַעֲבִירִין [דוחים] לְאַחֲרָיו; וְיֵשׁ בַּדָּבָר לְהָקֵל וּלְהַחְמִיר: שֶׁאֶפְשָׁר שֶׁיִּהְיֶה בְּיוֹם הַשַּׁבָּת זֶה, שֶׁהוּא יוֹם הָרָאוּי לְהֵרָאוֹת, טָמֵא, וּלְמָחָר יֵלְכוּ לָהֶם סִימָנֵי טֻמְאָה; וְאֶפְשָׁר שֶׁיִּהְיֶה טָהוֹר, וּלְמָחָר יִוָּלְדוּ לוֹ סִימָנֵי טֻמְאָה. וְאֵין דָּנִין אוֹתוֹ, אֶלָּא בִּשְׁעַת רְאִיָּתוֹ לְאַחַר הַשַּׁבָּת.

ח. חָתָן שֶׁנִּרְאָה בּוֹ נֶגַע, נוֹתְנִין לוֹ שִׁבְעַת יְמֵי הַמִּשְׁתֶּה; וְכֵן אִם נִרְאָה בִּבְגָדָיו אוֹ בְּבֵיתוֹ, אֵין רוֹאִין אוֹתָן עַד אַחַר הַמִּשְׁתֶּה. וְכֵן בָּרֶגֶל, נוֹתְנִין לוֹ כָּל יְמוֹת הָרֶגֶל - שֶׁנֶּאֱמַר: "וְצִוָּה הַכֹּהֵן, וּפִנּוּ אֶת הַבַּיִת"; אִם הִמְתִּינָה תּוֹרָה לְדִבְרֵי הָרְשׁוּת, שֶׁלֹּא יְטַמְּאוּ כֵּלָיו - קַל וָחֹמֶר לִדְבַר מִצְוָה.

ט. אֵין מַסְגִּירִין וְלֹא מַחְלִיטִין [מטמאין] וְלֹא פּוֹטְרִין אֶלָּא בְּיוֹם שֶׁיֵּרָאֶה בּוֹ כַּתְּחִלָּה [- לראשונה לפני הכהן], אוֹ בַּשְּׁבִיעִי, אוֹ בְּיוֹם שְׁלִשָׁה עָשָׂר בַּנְּגָעִים שֶׁמַּסְגִּירִין בָּהֶן שְׁנֵי שָׁבוּעוֹת - מִפְּנֵי שֶׁיּוֹם שְׁבִיעִי עוֹלֶה לְמִנְיַן שָׁבוּעַ רִאשׁוֹן וּלְמִנְיַן שָׁבוּעַ שֵׁנִי בְּכָל הַנְּגָעִים, בֵּין נִגְעֵי אָדָם, בֵּין נִגְעֵי בְגָדִים וּבָתִּים.

י. אֵין מַסְגִּירִין בְּתוֹךְ יְמֵי הֶסְגֵּר, וְלֹא מַחְלִיטִין בְּתוֹךְ יְמֵי הֶסְגֵּר אִם נוֹלַד לוֹ סִימָן הֶחְלֵט, וְלֹא מַחְלִיטִין אֶת הַמֻּחְלָט אִם נוֹלַד לוֹ נֶגַע אַחֵר, וְלֹא מַסְגִּירִין אוֹתוֹ בְּתוֹךְ יְמֵי חֲלוּטוֹ אִם נוֹלַד לוֹ נֶגַע אַחֵר שֶׁרָאוּי לְהַסְגִּיר. אֲבָל אִם הָיוּ בוֹ שְׁנֵי נְגָעִים, וְרָאָה זֶה וְחָזַר וְרָאָה זֶה - הֲרֵי זֶה מֻתָּר לוֹמַר לוֹ: 'הֲרֵי אַתָּה מֻסְגָּר בָּזֶה וּמֻחְלָט בָּזֶה', אוֹ 'מֻחְלָט בָּזֶה וּמֻסְגָּר בָּזֶה', בֵּין בַּתְּחִלָּה, בֵּין בְּסוֹף שָׁבוּעַ רִאשׁוֹן, בֵּין בְּסוֹף שָׁבוּעַ שֵׁנִי; וְאֵין רוֹאִין שְׁנֵי נְגָעִים כְּאַחַת, בֵּין בִּשְׁנֵי אֲנָשִׁים בֵּין בְּאִישׁ אֶחָד - שֶׁנֶּאֱמַר: "וְרָאָה הַכֹּהֵן אֶת הַנֶּגַע".

יא. נָגוּעַ שֶׁבָּא לְכֹהֵן לִרְאוֹתוֹ - לֹא יֹאמַר לוֹ: 'לֵךְ וָשׁוּב', אֶלָּא נִזְקָק לוֹ מִיָּד. בָּאוּ לְפָנָיו שְׁנַיִם - רוֹאֶה אֶת הָרִאשׁוֹן, מַסְגִּירוֹ אוֹ פּוֹטְרוֹ אוֹ מַחְלִיטוֹ, וְחוֹזֵר וְרוֹאֶה אֶת הַשֵּׁנִי.

יב. אֵין הַכֹּהֵן זָקוּק לְבַקֵּשׁ [לחפש] תַּחַת אֲצִילֵי [זרועות] יָדָיו שֶׁל נָגוּעַ [בית השחי], אוֹ בֵּין פַּחְדָּיו [אשכיו], אוֹ בְּתוֹךְ הַקֶּמָטִים, שֶׁמָּא יֵשׁ שָׁם נֶגַע, שֶׁנֶּאֱמַר: "לְכָל מַרְאֵה עֵינֵי הַכֹּהֵן". וְכֵן בְּהוֹפֵךְ כֵּלוֹ לְפָנֵי הַכֹּהֵן? אִם אִישׁ הוּא - נִרְאֶה עָרֹם, וְעוֹמֵד כְּעוֹדֵר וּכְמוֹסֵק זֵיתִים; וְאִם אִשָּׁה הִיא - נִרְאֵית עֲרֻמָּה, וְיוֹשֶׁבֶת כְּעוֹרֶכֶת, [או -] וְכִמְנִיקָה אֶת בְּנָהּ, [או -] וּכְאוֹרֶגֶת בְּעוֹמְדִים [כאריגה בעמידה], שֶׁמַּגְבַּהַּת אֶת יָדָהּ הַיְמָנִית עַד שֶׁיִּגָּלֶה בֵּית הַשְּׁחִי. אִם הָיָה הַנֶּגַע נִרְאֶה בָּהֶם בִּזְמַן שֶׁהֵם עֲרֻמִּים כָּךְ, הֲרֵי זֶה טָמֵא; וְאִם אֵינוֹ נִרְאֶה בָּהֶם כְּשֶׁהֵם עֲרֻמִּים כָּךְ, אֵין נִזְקָקִין לוֹ. וּכְשֵׁם שֶׁהָאָדָם נִרְאֶה לְנִגְעוֹ, כָּךְ הוּא נִרְאֶה לְתִגְלַחְתּוֹ [כשיטהר]; שֶׁאִם לֹא יֵרָאֶה שֵׂעָר בְּכָל בְּשָׂרוֹ כְּשֶׁיַּעֲמֹד עָרֹם כְּעוֹדֵר וּכְמוֹסֵק, אוֹ כְּשֶׁתֵּשֵׁב הָאִשָּׁה כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ - הֲרֵי זוֹ תִּגְלַחַת כְּשֵׁרָה; וְאֵין הַכֹּהֵן זָקוּק לְחַפֵּשׂ בִּשְׂאָר מְקוֹמוֹת, שֶׁמָּא נִשְׁאָר בָּהֶן שֵׂעָר - אַף עַל פִּי שֶׁהוּא צָרִיךְ לְגַלֵּחַ הַכֹּל, כְּמוֹ שֶׁיִּתְבָּאֵר.

הִלְכוֹת טֻמְאַת צָרַעַת פֶּרֶק י

א. הַתּוֹלֵשׁ סִימָנֵי טֻמְאָה, בֵּין כֻּלָּן בֵּין מִקְצָתָן, אוֹ הַכּוֹוֶה אֶת הַמִּחְיָה כֻּלָּהּ אוֹ מִקְצָתָהּ, אוֹ הַקּוֹצֵץ הַנֶּגַע כֻּלּוֹ מִבְּשָׂרוֹ אוֹ מִן הַבֶּגֶד אוֹ מִן הַבַּיִת - בֵּין קֹדֶם שֶׁיָּבוֹא לַכֹּהֵן, בֵּין בְּתוֹךְ הֶסְגֵּר אוֹ בְּתוֹךְ הֶחְלֵט אוֹ אַחַר הֶפְטֵר - הֲרֵי זֶה עוֹבֵר בְּלֹא תַעֲשֶׂה, שֶׁנֶּאֱמַר: "הַשָּׁמֶר בְּנֶגַע הַצָּרַעַת לִשְׁמֹר מְאֹד, וְלַעֲשׂוֹת, כְּכֹל אֲשֶׁר יוֹרוּ אֶתְכֶם הַכֹּהֲנִים הַלְוִיִּם, כַּאֲשֶׁר צִוִּיתִם - תִּשְׁמְרוּ", וְלֹא שֶׁיִּתְלֹשׁ אוֹ יָקֵץ. אֲבָל אֵינוֹ לוֹקֶה עַד שֶׁיּוֹעִילוּ [ישפיעו] מַעֲשָׂיו; וְאִם לֹא הוֹעִילוּ, אֵינוֹ לוֹקֶה. כֵּיצַד? הָיְתָה בוֹ בַּהֶרֶת וּבָהּ שָׁלֹשׁ שְׂעָרוֹת לְבָנוֹת, וְתָלַשׁ אַחַת, כָּוָה קְצָת הַמִּחְיָה, וְנִשְׁאַר מִמֶּנָּה כַּעֲדָשָׁה - אֵינוֹ לוֹקֶה, שֶׁהֲרֵי הוּא טָמֵא כְּשֶׁהָיָה. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה. וּמַכִּין אוֹתוֹ מַכַּת מַרְדּוּת [מלקות מדרבנן]. וְכֵן הַמְגַלֵּחַ אֶת הַנֶּתֶק - לוֹקֶה, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְאֶת הַנֶּתֶק לֹא יְגַלֵּחַ"; וְאֵינוֹ חַיָּב עַד שֶׁיְּגַלֵּחַ כָּל הַנֶּתֶק בְּתַעַר. וּמֵתֵר לַמְּצֹרָע לִשָּׂא בְּמוֹט עַל כְּתֵפוֹ שֶׁיֵּשׁ בָּהּ הַצָּרַעַת, וְלִקְשֹׁר הַסִּיב עַל רַגְלוֹ, וְאִם הָלְכוּ סִימָנֵי טֻמְאָה, הָלְכוּ; וְהוּא, שֶׁלֹּא יִתְכַּוֵּן לְכָךְ.

ב. הַתּוֹלֵשׁ סִימָנֵי טֻמְאָה, אוֹ שֶׁכָּוָה אֶת הַמִּחְיָה, עַד שֶׁלֹּא בָּא אֵצֶל כֹּהֵן - הֲרֵי זֶה טָהוֹר; וְכֵן אִם עָשָׂה כֵּן בִּימֵי הֶסְגֵּר, הֲרֵי זֶה טָהוֹר לְאַחַר יְמֵי הֶסְגֵּר. וְאִם תְּלָשָׁן אַחַר שֶׁהֶחְלַט בָּהֶן, הֲרֵי זֶה מֻחְלָט כְּשֶׁהָיָה; וְאֵין לוֹ טָהֳרָה עַד שֶׁתִּפְרַח הַצָּרַעַת בְּכֻלּוֹ, אוֹ עַד שֶׁתִּתְמַעֵט בַּהֲרָתוֹ מִכְּגְרִיס.

ג. מִי שֶׁנִּקְצְצָה בַּהֲרָתוֹ כֻּלָּהּ שֶׁלֹּא בְּכַוָּנָה, טָהוֹר; קְצָצָהּ בְּכַוָּנָה - אִם קָצַץ כָּל הַבָּשָׂר הַחַי הַמַּקִּיף אוֹתָהּ, אֲפִלּוּ כְּחוּט הַשַּׂעֲרָה - אֵין לוֹ טָהֳרָה עוֹלָמִית; קְצָצָהּ בְּצִמְצוּם [בדיוק רק אותה] - אֵין לוֹ טָהֳרָה עוֹלָמִית, עַד שֶׁתִּפְרַח בְּכֻלּוֹ.

ד. הַתּוֹלֵשׁ שַׂעֲרָה לְבָנָה אַחַת, וְנָשְׁרָה הַשְּׁנִיָּה - הֲרֵי זֶה טָהוֹר; הָיוּ שָׁלֹשׁ, תָּלַשׁ שְׁתַּיִם וְנָשְׁרָה אַחַת - הֲרֵי זֶה בְּטֻמְאָתוֹ. הָיְתָה בוֹ מִחְיָה [בשר חי] כַּעֲדָשָׁה - כָּוָה חֶצְיָהּ וְהָלַךְ חֶצְיָהּ, הֲרֵי זֶה טָהוֹר. הָיְתָה יְתֵרָה מִכַּעֲדָשָׁה - כָּוָה הַמּוֹתָר וְהָלַךְ כַּעֲדָשָׁה, הֲרֵי זֶה טָהוֹר; כָּוָה כַּעֲדָשָׁה וְהָלַךְ הַמּוֹתָר, הֲרֵי זֶה טָמֵא.

ה. מִי שֶׁהָיְתָה בַּהֶרֶת בְּעָרְלָתוֹ - יִמּוֹל, וְאַף עַל פִּי שֶׁהִיא מִילָה שֶׁלֹּא בִּזְמַנָּהּ; שֶׁמִּצְוַת עֲשֵׂה [של מילה] דּוֹחָה אֶת לֹא תַעֲשֶׂה בְּכָל מָקוֹם. וְאִם מָל, וְהָלַךְ בְּעוֹר הָעָרְלָה סִימָן שֶׁהָיָה מֻחְלָט בּוֹ - הֲרֵי זֶה חַיָּב בְּקָרְבַּן מְצֹרָע.

ו. מִצְוַת עֲשֵׂה לִהְיוֹת הַמְּצֹרָע הַמֻּחְלָט מְכֻסֶּה רֹאשׁ כָּל יְמֵי חֲלוּטוֹ [טומאתו], וְעוֹטֶה עַל שָׂפָם כְּאָבֵל, וּפוֹרֵם [קורע] בְּגָדָיו, וּמוֹדִיעַ הָעוֹבְרִין עָלָיו שֶׁהוּא טָמֵא - שֶׁנֶּאֱמַר: "וְהַצָּרוּעַ אֲשֶׁר בּוֹ הַנֶּגַע וְגוֹ'"; אֲפִלּוּ כֹּהֵן גָּדוֹל שֶׁנִּצְטָרַע - פּוֹרֵם וּפוֹרֵעַ, שֶׁעֲשֵׂה דּוֹחֶה אֶת לֹא תַעֲשֶׂה. וְאָסוּר בִּשְׁאִילַת שָׁלוֹם כָּל יְמֵי חֲלוּטוֹ כְּאָבֵל - שֶׁנֶּאֱמַר: "וְעַל שָׂפָם יַעְטֶה", שֶׁיִּהְיוּ שְׂפָתָיו דְּבוּקוֹת; אֲבָל קוֹרֵא וְשׁוֹנֶה וְדוֹרֵשׁ [בתורה]. וְאָסוּר לְכַבֵּס וּלְסַפֵּר כָּל יְמֵי חֲלוּטוֹ. וְנוֹהֵג בְּכָל הַדְּבָרִים הָאֵלּוּ אֲפִלּוּ בְּשַׁבָּתוֹת וְיָמִים טוֹבִים. וַהֲרֵי הוּא מֵתֵר בִּרְחִיצָה וּבְסִיכָה וּבְנִעְלַת הַסַּנְדָּל וּבְתַשְׁמִישׁ הַמִּטָּה, וְזוֹקֵף אֶת מִטָּתוֹ כִּשְׁאָר הָעָם [ולא הופכה].

ז. דִּין הַמְּצֹרָע, שֶׁיִּהְיֶה לוֹ מוֹשָׁב לְבַדּוֹ חוּץ לָעִיר - שֶׁנֶּאֱמַר: "מִחוּץ לַמַּחֲנֶה מוֹשָׁבוֹ"; וְדָבָר זֶה - בָּעֲיָרוֹת הַמֻּקָּפוֹת חוֹמָה בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל בִּלְבַד.

ח. הַמְּצֹרַעַת אֵינָהּ פּוֹרַעַת, וְאֵינָהּ פּוֹרֶמֶת, וְלֹא עוֹטָה עַל שָׂפָם; אֲבָל יוֹשֶׁבֶת הִיא חוּץ לָעִיר, וּמוֹדִיעָה לַאֲחֵרִים שֶׁהִיא טְמֵאָה. וְלֹא הַמְּצֹרָעִין בִּלְבַד, אֶלָּא כָּל הַמְטַמְּאִין אֶת הָאָדָם חַיָּבִין לְהוֹדִיעַ לַכֹּל שֶׁהֵן טְמֵאִין, כְּדֵי שֶׁיִּפְרְשׁוּ מֵהֶן - שֶׁנֶּאֱמַר: "וְטָמֵא טָמֵא, יִקְרָא", הַטָּמֵא מוֹדִיעַ שֶׁהוּא טָמֵא.

ט. וַטֻּמְטוּם וְאַנְדְּרוֹגִינוֹס [- ספקי זכר או נקבה] פּוֹרֵעַ וּפוֹרֵם וְעוֹטֶה עַל שָׂפָם, מִפְּנֵי שֶׁהוּא סָפֵק.

י. אֶחָד מְצֹרָע מֵסְגֵּר וְאֶחָד מְצֹרָע מֻחְלָט [שווים הם] לְעִנְיַן טֻמְאָה; וְאֵין בֵּין מְצֹרָע מֵסְגֵּר לִמְצֹרָע מֻחְלָט, אֶלָּא פְּרִיעָה וּפְרִימָה וְתִגְלַחַת וְצִפֻּרִים - שֶׁהַטָּהוֹר מִתּוֹךְ הֶסְגֵּר, פָּטוּר מִן הַתִּגְלַחַת וּמִן הַצִּפֻּרִים, וְהַטָּהוֹר מִתּוֹךְ הֶחְלֵט, חַיָּב בְּתִגְלַחַת וְצִפֻּרִים. אֲבָל טֻמְאַת שְׁנֵיהֶם שָׁוָה לְכָל דָּבָר.

יא. הַמְּצֹרָע - אָב מְאָבוֹת הַטֻּמְאוֹת; מְטַמֵּא אָדָם וְכֵלִים בְּמַגָּע, וּכְלֵי חֶרֶשׂ בָּאֲוִיר, וּמְטַמֵּא אָדָם בְּמַשָּׂא, וּמְטַמֵּא מִשְׁכָּב וּמוֹשָׁב אֲפִלּוּ [אם מונחים הם -] תַּחַת הָאֶבֶן [שעליה הוא דורך] כְּזָב וּכְזָבָה - שֶׁנֶּאֱמַר: "וְכִבֵּס בְּגָדָיו וְטָהֵר"; מִפִּי הַשְּׁמוּעָה [ממשה רבינו] לָמְדוּ, שֶׁטָּהֵר מִלְּטַמֵּא מִשְׁכָּב וּמוֹשָׁב. וְאֶחָד הַמֻּחְלָט וְאֶחָד הַמֵּסְגֵּר בְּכָל אֵלּוּ.

יב. חֵמְרָה יְתֵרָה יֵשׁ בִּמְצֹרָע - שֶׁהוּא מְטַמֵּא בְּבִיאָתוֹ לְבַיִת, בֵּין בִּימֵי הֶחְלֵט בֵּין בִּימֵי הֶסְגֵּר. כֵּיצַד? נִכְנַס לְבַיִת - נִטְמָא כָּל אֲשֶׁר בַּבַּיִת, בֵּין אָדָם בֵּין כֵּלִים, אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא נָגַע בָּהֶם, וְנַעֲשׂוּ רִאשׁוֹן לְטֻמְאָה, שֶׁנֶּאֱמַר: "מִחוּץ לַמַּחֲנֶה מוֹשָׁבוֹ" - מַה הוּא טָמֵא, אַף מוֹשָׁבוֹ טָמֵא. הָיָה עוֹמֵד תַּחַת הָאֵילָן, וְעָבַר אָדָם טָהוֹר תַּחַת הָאֵילָן - נִטְמָא. הָיָה הַטָּהוֹר עוֹמֵד תַּחַת הָאֵילָן, וְעָבַר הַמְּצֹרָע תַּחְתָּיו - לֹא טִמְּאָהוּ; וְאִם עָמַד - נִטְמָא, שֶׁהֲרֵי נַעֲשָׂה לוֹ מוֹשָׁב; סָפֵק עָמַד, סָפֵק לֹא עָמַד - טָהוֹר. הִכְנִיס הַמְּצֹרָע רֹאשׁוֹ וְרֻבּוֹ לְבַיִת, נִטְמָא כָּל שֶׁיֵּשׁ בְּתוֹכוֹ. נִכְנַס לְבַיִת הַכְּנֶסֶת - עוֹשִׂין לוֹ מְחִיצָה גְּבוֹהָה עֲשָׂרָה טְפָחִים, וּרְחָבָה אַרְבַּע אַמּוֹת עַל

אַרְבַּע אַמּוֹת, וְנִכְנַס רִאשׁוֹן וְיוֹצֵא אַחֲרוֹן; כְּדֵי שֶׁיִּהְיֶה מוֹשָׁבוֹ לְבַדּוֹ, וְלֹא יַעֲמֹד עִם הָעָם בְּעִרְבּוּב וִיטַמֵּא אוֹתָם.

יום שני ט"ז טבת ה'תשס"ט

הִלְכוֹת טֻמְאַת צָרַעַת פֶּרֶק יא

א. טָהֳרַת מְצֹרָע, מִצְוַת עֲשֵׂה; וְתִגְלַחְתּוֹ כְּשֶׁיִּטְהַר, מִצְוַת עֲשֵׂה. וְכֵיצַד מְטַהֲרִין אֶת הַמְּצֹרָע? מֵבִיא מִזְרָק [ספל] שֶׁל חֶרֶשׂ חָדָשׁ - וְקַבָּלָה הִיא [ממשה רבינו] שֶׁיִּהְיֶה חָדָשׁ - וְנוֹתֵן לְתוֹכוֹ רְבִיעִית מַיִם חַיִּים הָרְאוּיִין לְקִדֵּשׁ אוֹתָן מֵי חַטָּאת; וְשִׁעוּר זֶה, מִדִּבְרֵי סוֹפְרִים. וּמֵבִיא שְׁתֵּי צִפֳּרִים דְּרוֹר טְהוֹרוֹת, לְשֵׁם טָהֳרַת צָרַעַת - שֶׁנֶּאֱמַר: "וְלָקַח לַמְּטַהֵר". וְשׁוֹחֵט אֶת הַבְּרוּרָה [הבריאה] שֶׁבִּשְׁתֵּיהֶן עַל הַמַּיִם שֶׁבִּכְלִי חֶרֶשׂ, וּמְמַצֶּה עַד שֶׁיִּהְיֶה הַדָּם נִכָּר בַּמַּיִם. וְחוֹפֵר וְקוֹבֵר הַצִּפּוֹר הַשְּׁחוּטָה, בְּפָנָיו; וְדָבָר זֶה, קַבָּלָה מִפִּי הַשְּׁמוּעָה. וְנוֹטֵל עֵץ אֶרֶז - וּמִצְוָתוֹ שֶׁיִּהְיֶה אָרְכּוֹ אַמָּה, וְעָבְיוֹ כִּרְבִיעַ כֶּרַע [רגל] מִכַּרְעֵי הַמִּטָּה; וְאֵזוֹב שֶׁאֵין לוֹ שֵׁם לְוַי [- נוסף], כְּמוֹ שֶׁבְּאַרְנוּ - אֵין פָּחוֹת מִטֶּפַח; וּשְׁנִי תוֹלַעַת [צמר צבוע], מִשְׁקָלוֹ שֶׁקֶל - וְאִם טְעָמוֹ [טבל צמר אחר בצבע], פְּסָלוֹ, כִּצְבִיעַת הַתְּכֵלֶת [של ציצית]. וְכָל הַשָּׁעוּרִין, הֲלָכָה. וְלוֹקֵחַ עִם שְׁלִשְׁתָּן הַצִּפּוֹר הַחַיָּה. וְאַרְבַּעַת מִינִין אֵלּוּ, מְעַכְּבִין זֶה אֶת זֶה. וְעֵץ אֶרֶז וְאֵזוֹב שֶׁנִּתְקַלְּפוּ, פְּסוּלִין. וְכוֹרֵךְ הָאֵזוֹב עִם הָאֶרֶז בְּלָשׁוֹן שֶׁל זְהוֹרִית, וּמַקִּיף [- מצמיד] לָהֶן רָאשֵׁי אֲגַפִּים וְרֹאשׁ הַזָּנָב שֶׁל צִפּוֹר הַחַיָּה, וְטוֹבֵל אַרְבַּעְתָּן בַּמַּיִם שֶׁבִּכְלִי וּבַדָּם שֶׁעֲלֵיהֶן, וּמַזֶּה שֶׁבַע פְּעָמִים עַל אַחַר יָדוֹ שֶׁל מְצֹרָע, וּמְשַׁלֵּחַ אֶת הַצִּפּוֹר. וְכֵיצַד מְשַׁלְּחָהּ? עוֹמֵד בָּעִיר וְזוֹרְקָהּ חוּץ לַחוֹמָה, וְאֵינוֹ הוֹפֵךְ פָּנָיו לֹא לַיָּם וְלֹא לָעִיר וְלֹא לַמִּדְבָּר - שֶׁנֶּאֱמַר: "מִחוּץ לָעִיר, אֶל פְּנֵי הַשָּׂדֶה"; שִׁלְּחָהּ וְחָזְרָה - חוֹזֵר וּמְשַׁלְּחָהּ, אֲפִלּוּ מֵאָה פְּעָמִים. וְאַחַר כָּךְ מְגַלֵּחַ הַכֹּהֵן אֶת הַמְּצֹרָע. כֵּיצַד מְגַלְּחוֹ? מַעֲבִיר תַּעַר עַל כָּל בְּשָׂרוֹ הַנִּרְאֶה, אֲפִלּוּ בֵּית הַשֶּׁחִי וּבֵית הָעֲרָוָה, וּשְׂאָר כָּל בְּשַׂר הַגּוּף - עַד שֶׁיַּעֲשֶׂה [קרח] כִּדְלַעַת, שֶׁנֶּאֱמַר: "אֶת כָּל שְׂעָרוֹ". אִם כֵּן לָמָּה נֶאֱמַר "רֹאשׁוֹ וּזְקָנוֹ וְגַבּוֹת עֵינָיו"? לְרַבּוֹת כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּהֶם, וּלְמַעֵט שֵׂעָר שֶׁבְּתוֹךְ הַחֹטֶם לְפִי שֶׁאֵינוֹ נִרְאֶה. וְאַחַר כָּךְ מְכַבֵּס בְּגָדָיו, וְטוֹבֵל, וְיִטְהַר מִלְּטַמֵּא בְּבִיאָה [בכניסה לבית], וּמִלְּטַמֵּא מִשְׁכָּב וּמוֹשָׁב. וְיִכָּנֵס לִפְנִים מִן הַחוֹמָה [של העיר], וּמוֹנֶה שִׁבְעַת יָמִים. וְהוּא אָסוּר בְּשִׁבְעַת הַיָּמִים בְּתַשְׁמִישׁ הַמִּטָּה - שֶׁנֶּאֱמַר: "מִחוּץ לְאָהֳלוֹ", מְלַמֵּד שֶׁאָסוּר בְּתַשְׁמִישׁ הַמִּטָּה; וְהַמְּצֹרַעַת, מֻתֶּרֶת בְּתַשְׁמִישׁ הַמִּטָּה.

ב. כָּל שִׁבְעַת הַיָּמִים הָאֵלּוּ, עֲדַיִן הוּא אַב הַטֻּמְאָה, מְטַמֵּא אָדָם וְכֵלִים בְּמַגָּע, וְאֵינוֹ מְטַמֵּא בְּמַשָּׂא; שֶׁהֲרֵי הוּא אוֹמֵר: "וְהָיָה בַּיּוֹם הַשְּׁבִיעִי... וְכִבֶּס אֶת בְּגָדָיו וְגוֹ'", מְלַמֵּד שֶׁהָיָה מְטַמֵּא בְּגָדִים; וּכְשֵׁם שֶׁהָיָה מְטַמֵּא בְּגָדִים בְּמַגָּע, כָּךְ מְטַמֵּא אָדָם בְּמַגָּע - שֶׁכָּל הַמְטַמֵּא בְּגָדִים, מְטַמֵּא אָדָם. וּבַיּוֹם הַשְּׁבִיעִי מְגַלְּחוֹ הַכֹּהֵן תִּגְלַחַת שְׁנִיָּה, כְּתִגְלַחַת רִאשׁוֹנָה; וּמְכַבֵּס בְּגָדָיו, וְטוֹבֵל, וְיִטְהַר מִלְּטַמֵּא אֲחֵרִים. וַהֲרֵי הוּא כְּכָל טְבוּלֵי יוֹם, וְאוֹכֵל בְּמַעֲשַׂר; הֶעָרִיב שִׁמְשׁוֹ, אוֹכֵל בִּתְרוּמָה; הֵבִיא כַּפָּרָתוֹ, אוֹכֵל בַּקָּדָשִׁים כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ.

ג. כְּשֶׁהוּא מְגַלֵּחַ בִּשְׁתֵּי הַתִּגְלָחוֹת, אֵינוֹ מְגַלֵּחַ אֶלָּא בְּתַעַר; וְאִם גִּלַּח שֶׁלֹּא בְּתַעַר, אוֹ שֶׁהִנִּיחַ שְׁתֵּי שְׂעָרוֹת - לֹא עָשָׂה כְּלוּם. וְאֵינוֹ מְגַלְּחוֹ אֶלָּא כֹּהֵן. וְאִם שִׁיֵּר שְׁתֵּי שְׂעָרוֹת בְּתִגְלַחַת רִאשׁוֹנָה, וְגִלְּחָן בַּשְּׁנִיָּה - לֹא עָלְתָה לוֹ אֶלָּא תִּגְלַחַת אַחַת בִּלְבַד, וַהֲרֵי הִיא רִאשׁוֹנָה. וְכָל הַיּוֹם כָּשֵׁר לְטָהֳרַת הַמְּצֹרָע.

ד. תִּגְלְחוֹת הַמְּצֹרָע וּטְבִילָתוֹ וְהַזָּאָתוֹ, אֵינָן מְעַכְּבוֹת זוֹ אֶת זוֹ; וּשְׂאָר כָּל מַעֲשָׂיו, מְעַכְּבִים.

ה. שְׁחִיטַת הַצִּפּוֹר וְהַתִּגְלַחַת וְהַהַזָּיָה, בַּיּוֹם; וּשְׂאָר כָּל מַעֲשָׂיו, בֵּין בַּיּוֹם בֵּין בַּלַּיְלָה. [מעשים -] אֵלּוּ, בַּאֲנָשִׁים; וּשְׂאָר כָּל מַעֲשָׂיו, בֵּין בַּאֲנָשִׁים בֵּין בְּנָשִׁים. אֵלּוּ, בְּכֹהֲנִים; וּשְׂאָר כָּל מַעֲשָׂיו, בֵּין בְּכֹהֲנִים בֵּין בְּיִשְׂרָאֵל.

ו. טָהֳרַת מְצֹרָע זוֹ - נוֹהֶגֶת בָּאָרֶץ וּבְחוּצָה לָאָרֶץ, בִּפְנֵי הַבַּיִת וְשֶׁלֹּא בִּפְנֵי הַבַּיִת; וְכֹהֵן שֶׁטִּמְּאוֹ, מִצְוָה לְטַהֲרוֹ - שֶׁנֶּאֱמַר: "לְטַהֲרוֹ אוֹ לְטַמְּאוֹ". וְהַכֹּל כְּשֵׁרִין לְטַהֵר אֶת הַמְּצֹרָע - אֲפִלּוּ זָב, וַאֲפִלּוּ טָמֵא מֵת; וְאֵין מְצֹרָע מְטַהֵר מְצֹרָע. וְאֵין מְטַהֲרִין שְׁנֵי מְצֹרָעִין כְּאַחַת, שֶׁאֵין עוֹשִׂין מִצְוָוֹת חֲבִילוֹת חֲבִילוֹת [- בבת אחת].

ז. עֵץ אֶרֶז וְאֵזוֹב וּשְׁנִי תוֹלַעַת שֶׁטְּהֵר בָּהֶן מְצֹרָע זֶה, מְטַהֵר בָּהֶן מְצֹרָעִים אֲחֵרִים. וְכֵן צִפּוֹר הַמִּשְׁתַּלַּחַת, מֻתָּר לְטַהֵר בָּהּ מְצֹרָעִים אֲחֵרִים מֵאַחַר שֶׁנִּשְׁתַּלְּחָה; וּמֻתֶּרֶת בַּאֲכִילָה. אֲבָל הַצִּפּוֹר הַשְּׁחוּטָה, אֲסוּרָה בַּהֲנָאָה; וּמֵאֵימָתַי תֵּאָסֵר? מִשְׁעַת שְׁחִיטָתָהּ. שְׁחָטָהּ, וְאֵין שָׁם אֵזוֹב וְלֹא עֵץ אֶרֶז וְלֹא שְׁנִי תוֹלַעַת - הֲרֵי זוֹ אֲסוּרָה בַּהֲנָאָה; שֶׁשְּׁחִיטָה שֶׁאֵינָהּ רְאוּיָה, שְׁמָהּ שְׁחִיטָה. וְהָאוֹכֵל כַּזַּיִת מִצִּפּוֹר הַשְּׁחוּטָה - עוֹבֵר עַל עֲשֵׂה וְעַל לֹא תַעֲשֶׂה, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְזֶה אֲשֶׁר לֹא תֹאכְלוּ מֵהֶם" - מִפִּי הַשְּׁמוּעָה [ממשה רבינו] לָמְדוּ, שֶׁזֶּה לְרַבּוֹת הַצִּפּוֹר הַשְּׁחוּטָה; וְנֶאֱמַר: "טְהוֹרָה תֹּאכֵלוּ" - הָא אַחֶרֶת, לֹא תֹאכְלוּ; וְלָאו הַבָּא מִכְּלַל עֲשֵׂה, עֲשֵׂה.

ח. אֵין לוֹקְחִין שְׁתֵּי הַצִּפֳּרִים מִצִּפָּרֵי עִיר הַנִּדַּחַת, וְלֹא מִצִּפָּרִים שֶׁהֶחֱלִיפָן בַּעֲבוֹדָה זָרָה, וְלֹא מִצִּפָּרִים שֶׁהָרְגוּ אֶת הַנֶּפֶשׁ. וּמִצְוָתָן שֶׁיִּהְיוּ שְׁתֵּיהֶן שָׁווֹת בְּמַרְאֶה וּבְקוֹמָה וּבְדָמִים, וּלְקִיחָתָן [- קנייתם] כְּאַחַת. אַף עַל פִּי שֶׁאֵינָן שָׁווֹת, אוֹ שֶׁלָּקַח אַחַת מֵהֶן הַיּוֹם וְאַחַת לְמָחָר - כְּשֵׁרוֹת. לָקַח שְׁתֵּי צִפֳּרִים לְשֵׁם אִישׁ, כְּשֵׁרוֹת לְטַהֵר בָּהֶן אִשָּׁה; לְשֵׁם אִשָּׁה, כְּשֵׁרוֹת לְטַהֵר בָּהֶן אִישׁ; לְקָחָן לְטַהֵר בָּהֶן בַּיִת מְנֻגָּע, כְּשֵׁרוֹת לְטָהֳרַת אָדָם; לְקָחָן לְאָדָם, כְּשֵׁרוֹת לְבַיִת הַמְנֻגָּע, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְלָקַח לַמְּטַהֵר".

ט. שָׁחַט אַחַת מֵהֶן, וְנִמְצֵאת שֶׁלֹּא דְּרוֹר - יִקַּח זוּג לַשְּׁנִיָּה, וְהָרִאשׁוֹנָה מֻתֶּרֶת בַּאֲכִילָה; שָׁחַט הָאַחַת, וְנִמְצֵאת טְרֵפָה - יִקַּח זוּג לַשְּׁנִיָּה, וְהָרִאשׁוֹנָה מֻתֶּרֶת בַּהֲנָאָה.

י. נִשְׁפַּךְ הַדָּם, מַנִּיחִין אֶת הַמִּשְׁתַּלַּחַת עַד שֶׁתָּמוּת; מֵתָה הַמִּשְׁתַּלַּחַת - יִשָּׁפֵךְ הַדָּם, וְיִקַּח שְׁתַּיִם אֲחֵרוֹת.

הִלְכוֹת טֻמְאַת צָרַעַת פֶּרֶק יב

א. צָרַעַת בְּגָדִים - כִּגְרִיס [=חצי, של פול], כְּצָרַעַת אָדָם; אֲבָל פָּחוֹת מִכִּגְרִיס, טָהוֹר. וּשְׁלֹשָׁה סִימָנֵי טֻמְאָה יֵשׁ בָּהֶן - יְרַקְרַק, וַאֲדַמְדַּם, וְהַפִּשְׁיוֹן [התפשטות הצרעת]; וּשְׁלָשְׁתָּם

מְפֹרָשִׁין בַּתּוֹרָה. יְרַקְרַק - הוּא הַיָּרֹק שֶׁבַּיְּרָקִין, שֶׁהוּא יָרֹק הַרְבֵּה כְּכְנַף הַטַּוָּס וּכְהוּצִי [ענפי] דֶּקֶל; וַאֲדַמְדַּם - הוּא הָאָדֹם שֶׁבָּאֲדֻמִּים, שֶׁהוּא אָדֹם הַרְבֵּה כִּזְהוֹרִית [צמר אדום] יָפָה. וּשְׁנֵי מַרְאוֹת אֵלּוּ, מִצְטָרְפִין זֶה עִם זֶה [לשיעור]. בְּמַרְאֶה יְרַקְרַק אוֹ אֲדַמְדַּם, מַסְגִּירִין אֶת הַבֶּגֶד. וְאִם עָמַד בְּמַרְאֶה זֶה שְׁנֵי שָׁבוּעוֹת, מַחְלִיטִין וְשׁוֹרְפִין; וְכֵן אִם פָּשָׂה, מַחְלִיטִין וְשׁוֹרְפִין. כֵּיצַד? בֶּגֶד שֶׁנִּרְאָה בּוֹ נֶגַע יְרַקְרַק אוֹ אֲדַמְדַּם - מַסְגִּירוֹ שִׁבְעַת יָמִים, וּבַשְּׁבִיעִי רוֹאֶה: אִם פָּשָׂה - מַחְלִיטוֹ, וְשׁוֹרֵף אֶת כָּל הַבֶּגֶד. וְאִם לֹא פָּשָׂה וְעָמַד בְּמַרְאֵהוּ, אוֹ שֶׁפָּשָׂה וְכָהָה [נחלש] מִשְּׁנֵי הַמַּרְאוֹת שֶׁהֻסְגַּר בָּהֶן, אוֹ שֶׁהוֹסִיף הַמַּרְאֶה לְהַאְדִּים וּלְהוֹרִיק וְלֹא פָּשָׂה - יְכַבֵּס מְקוֹם הַנֶּגַע, וְיַסְגִּיר שִׁבְעַת יָמִים שֵׁנִית. וּבְסוֹף שָׁבוּעַ שֵׁנִי, שֶׁהוּא יוֹם שְׁלִשָּׁה עָשָׂר, רוֹאֶה: אִם כָּהָה לְמַרְאֶה שְׁלִישִׁי - הֲרֵי זֶה טָעוּן כִּבּוּס, וְטָהוֹר. וְאִם נִשְׁתַּנָּה הַנֶּגַע מִמַּה שֶׁהָיָה - כְּגוֹן שֶׁהָיָה יְרַקְרַק וְנַעֲשָׂה אֲדַמְדַּם, אוֹ אֲדַמְדַּם וְנַעֲשָׂה יְרַקְרַק - קוֹרֵעַ מְקוֹם הַנֶּגַע, וְשׁוֹרֵף מַה שֶּׁקָּרַע, וְתוֹפֵר מַטְלִית בַּמָּקוֹם שֶׁקָּרַע, וּפוֹטֵר שְׁאָר הַבֶּגֶד; וּמְכַבְּסוֹ כֻּלּוֹ כִּבּוּס שֵׁנִי, וּמַטְבִּילוֹ וְטָהֵר. וְאִם עָמַד בַּמַּרְאֶה שֶׁהֻסְגַּר בּוֹ בַּתְּחִלָּה - יַחְלִיטוֹ, וְיִשְׂרֹף אֶת כֻּלּוֹ.

ב. נֶגַע שֶׁהָיָה יְרַקְרַק, וּפָשָׂה אֲדַמְדַּם, אוֹ אֲדַמְדַּם, וּפָשָׂה יְרַקְרַק - הֲרֵי זֶה פִּשְׁיוֹן.

ג. נֶגַע שֶׁהָיָה בְּאֶמְצָעוֹ מָקוֹם נָקִי בְּלֹא נֶגַע, וּפָשָׂה לוֹ הַנֶּגַע - אֵינוֹ פִּשְׁיוֹן, עַד שֶׁיִּפְשֶׂה לַחוּץ; שֶׁאֵין פְּשִׁיַּת הַנֶּגַע לְתוֹכוֹ פִּשְׁיוֹן, בֵּין בְּאָדָם בֵּין בִּבְגָדִים וּבָתִּים.

ד. הַפִּשְׁיוֹן הַסָּמוּךְ [לנגע] בְּנִגְעֵי בְגָדִים, כָּל שֶׁהוּא [הוי סימן טומאה]; וְהָרָחוֹק אוֹ הַחוֹזֵר, כִּגְרִיס. כֵּיצַד? בֶּגֶד שֶׁהֻסְגַּר, וְנוֹלַד בּוֹ נֶגַע אַחֵר כִּגְרִיס רָחוֹק מִן הַנֶּגַע שֶׁהֻסְגַּר בּוֹ - הֲרֵי זֶה פִּשְׁיוֹן וְיִשָּׂרֵף; וְאִם הָיָה פָּחוֹת מִכִּגְרִיס, אֵין מַשְׁגִּיחִין בּוֹ. וְכֵן בֶּגֶד שֶׁקָּרַע מִמֶּנּוּ הַנֶּגַע בְּסוֹף שָׁבוּעַ שֵׁנִי כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ, וְחָזַר בּוֹ נֶגַע כִּגְרִיס - יִשָּׂרֵף. וְכֵן בֶּגֶד שֶׁפָּשָׂה בּוֹ הַנֶּגַע אַחַר שֶׁנִּפְטַר, יִשָּׂרֵף.

ה. כְּשֶׁמְּכַבֵּס אֶת מְקוֹם הַנֶּגַע בְּשָׁבוּעַ רִאשׁוֹן, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ - צָרִיךְ לְכַבֵּס מְעַט מִן הַבֶּגֶד שֶׁחוּצָה לוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר: "אֶת אֲשֶׁר בּוֹ הַנָּגַע"; וְכָל נִגְעֵי בְגָדִים, כְּשֶׁמְּכַבְּסִין אוֹתָן, מַעֲבִירִין עֲלֵיהֶן שִׁבְעַת סַמְמָנִין [חומרי כביסה] שֶׁמַּעֲבִירִין עַל הַכֶּתֶם [של נידה], כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ בְּעִנְיַן נִדָּה.

ו. בֶּגֶד שֶׁקָּרַע מִמֶּנּוּ מְקוֹם הַנֶּגַע, וְתָפַר מַטְלִית כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ, וְחָזַר נֶגַע כִּגְרִיס עַל הַבֶּגֶד - מַתִּיר אֶת הַמַּטְלִית וּמַצִּילָהּ, וְשׁוֹרֵף שְׁאָר הַבֶּגֶד; חָזַר הַנֶּגַע עַל הַמַּטְלִית, שׁוֹרֵף אֶת הַכֹּל.

ז. הַטּוֹלֶה מִן הַמֶּסְגָּר [עושה טלאי מבגד מוסגר] עַל הַטָּהוֹר [בבגד טהור], וְחָזַר נֶגַע עַל הַבֶּגֶד [הראשון] - שׁוֹרֵף אֶת הַמַּטְלִית [- הטלאי]. חָזַר עַל הַמַּטְלִית - הַבֶּגֶד הָרִאשׁוֹן הַמֻּסְגָּר יִשָּׂרֵף, וְהַמַּטְלִית תְּשַׁמֵּשׁ אֶת הַבֶּגֶד שֶׁהִיא תְּפוּרָה בּוֹ בְּסִימָנִין [יטמא בסימני המטלית]; אִם עָמַד בְּעֵינוֹ שְׁנֵי שָׁבוּעוֹת, אוֹ פָּשָׂה - שׁוֹרְפִין הַכֹּל.

ח. בֶּגֶד שֶׁבָּא כֻּלּוֹ בַּתְּחִלָּה יְרַקְרַק אוֹ אֲדַמְדַּם, מַסְגִּירוֹ שָׁבוּעַ אַחַר שָׁבוּעַ; אִם עָמַד בּוֹ שְׁנֵי שָׁבוּעוֹת, יִשָּׂרֵף. אֲבָל בֶּגֶד שֶׁהֻסְגַּרוֹ, וּפָשָׂה הַנֶּגַע בְּכֻלּוֹ וְנַעֲשָׂה יְרַקְרַק וַאֲדַמְדַּם, אוֹ שֶׁפְּטָרוֹ, וְאַחַר שֶׁפְּטָרוֹ בָּא כֻּלּוֹ יְרַקְרַק וַאֲדַמְדַּם - הֲרֵי זֶה טָהוֹר. כָּנַס וּפָשָׂה, יִשָּׂרֵף.

ט. בֶּגֶד שֶׁהָיוּ מוֹכִין [חוטין] יוֹצְאִין עַל פָּנָיו מִן הָאָרִיג, כְּגוֹן סָגוֹס שֶׁל צֶמֶר, וְנִרְאָה בּוֹ נֶגַע - אֵינוֹ מִטַּמֵּא עַד שֶׁיֵּרָאֶה הַנֶּגַע בַּמּוֹכִין וּבָאָרִיג עַצְמוֹ [בשניהם]. וְזֶה שֶׁנֶּאֱמַר בִּבְגָדִים: "בְּקַרְחָתוֹ אוֹ בְגַבַּחְתּוֹ" - קָרַחְתּוֹ, אֵלּוּ הַשְּׁחָקִים [- ישנים]; גַּבַּחְתּוֹ, אֵלּוּ הַחֲדָשִׁים.

י. הַבְּגָדִים הַצְּבוּעִין, אֵינָן מִטַּמְּאִין בִּנְגָעִים, בֵּין שֶׁהָיוּ צְבוּעִין בִּידֵי אָדָם, בֵּין בִּידֵי שָׁמַיִם - עַד שֶׁיִּהְיוּ לְבָנִים. בֶּגֶד שֶׁשְּׁתָיוֹ [- שתי] צְבוּעַ וְעֶרְבּוֹ [- ערב] לָבָן, עֶרְבּוֹ צְבוּעַ וְשְׁתָיוֹ לָבָן - הַכֹּל הוֹלֵךְ אַחַר הַנִּרְאֶה [- הבולט לעין]. פָּחוֹת מִשָּׁלֹשׁ אֲצָבָעוֹת עַל שָׁלֹשׁ אֲצָבָעוֹת מִן הָאָרִיג, אֵינוֹ מִטַּמֵּא בִּנְגָעִים.

יא. בֶּגֶד שֶׁאָרַג בּוֹ פָּחוֹת מִשָּׁלֹשׁ אֲצָבָעוֹת עַל שָׁלֹשׁ, וְנִרְאֶה בּוֹ נֶגַע, וְאַחַר כָּךְ הִשְׁלִימוֹ לְשָׁלֹשׁ עַל שָׁלֹשׁ - טָהוֹר.

יב. הַתּוֹפֵר מַטְלִיּוֹת שֶׁאֵין בְּכָל אַחַת וְאַחַת מֵהֶן שָׁלֹשׁ עַל שָׁלֹשׁ, וְעָשָׂה מֵהֶם בֶּגֶד - הֲרֵי זֶה מִטַּמֵּא בִּנְגָעִים; שֶׁהַתְּפוּר כְּאָרוּג, וְכֻלּוֹ בֶּגֶד אֶחָד הוּא.

יג. בֶּגֶד שֶׁהוּא מַטְלִיּוֹת מַטְלִיּוֹת, מֵהֶן צְבוּעִין וּמֵהֶן לְבָנִים, וְנִרְאֶה נֶגַע בַּלָּבָן שֶׁלּוֹ - מַסְגִּירִין אוֹתוֹ: אִם עָמַד שְׁנֵי שָׁבוּעוֹת - נִטְמָא כֻּלּוֹ, וְשׁוֹרֵף כֻּלּוֹ; וְכֵן אִם פָּשָׂה [התפשט] הַנֶּגַע בְּמַטְלִית לְבָנָה אַחֶרֶת - הֲרֵי זֶה פִּשְׁיוֹן, אַף עַל פִּי שֶׁיֵּשׁ בֵּינֵיהֶם צְבוּעַ. הָיָה כֻּלּוֹ צָבוּעַ, וּבוֹ פַּס אֶחָד לָבָן אֲפִלּוּ כִּגְרִיס, וְנִרְאֶה בּוֹ נֶגַע - יַסְגִּיר; שֶׁאִם עָמַד בְּעֵינָיו, וְלֹא הוֹסִיף וְלֹא כָּהָה [נחלש] שְׁנֵי שָׁבוּעוֹת - יִשָּׂרֵף.

הִלְכוֹת טֻמְאַת צָרַעַת פֶּרֶק יג

א. אֵין מִטַּמְּאִין בִּנְגָעִים אֶלָּא בִּגְדֵי צֶמֶר וּפִשְׁתִּים [פשתן] בִּלְבַד, אוֹ הַשְּׁתִי אוֹ הָעֵרֶב שֶׁל צֶמֶר וּפִשְׁתִּים, וְכָל כְּלֵי הָעוֹר, בֵּין רַךְ בֵּין קָשֶׁה; אַף הָעוֹר הַצָּבוּעַ בִּידֵי שָׁמַיִם [בטבעו] מִטַּמֵּא בִּנְגָעִים. וְהַלְּבָדִים [בגד צמר שנתחבר בכתישה] כִּבְגָדִים, וּמִטַּמְּאִין בִּנְגָעִים. וְהָאֹהָלִים מִטַּמְּאִין בִּנְגָעִים - בֵּין שֶׁהָיוּ שֶׁל צֶמֶר וּפִשְׁתִּים, בֵּין שֶׁהָיוּ שֶׁל עוֹר.

ב. כָּל הַבְּגָדִים שֶׁל צֶמֶר וּפִשְׁתִּים מִטַּמְּאִין בִּנְגָעִים, חוּץ מִבִּגְדֵי גוֹיִם; הַלּוֹקֵחַ בְּגָדִים מִן הַגּוֹיִם [ויש בהם נגע], יֵרָאוּ [לכהן] בַּתְּחִלָּה. בֶּגֶד שֶׁהוּא כִּלְאַיִם מִן הַצֶּמֶר וְהַפִּשְׁתִּים, מִטַּמֵּא בִּנְגָעִים.

ג. צֶמֶר גְּמַלִּים וְצֶמֶר רְחֵלִים שֶׁטְּרָפָן זֶה בָּזֶה - אִם רֹב מִן הַגְּמַלִּים, אֵינוֹ מִטַּמֵּא בִּנְגָעִים; וְאִם רֹב מִן הָרְחֵלִים, מִטַּמֵּא בִּנְגָעִים; מֻחֱצָה לְמֻחֱצָה, מִטַּמֵּא בִּנְגָעִים. וְהוּא הַדִּין בִּפְשִׁתָּן וְקַנְבַּס [צמח דומה לפשתן] שֶׁטְּרָפָן זֶה בָּזֶה. וְרָחֵל בַּת עֵז, אֵין צֶמֶר שֶׁלָּהּ מִטַּמֵּא בִּנְגָעִים. בֶּגֶד שֶׁהָיָה שְׁתִיּוֹ פִּשְׁתָּן וְעֶרְבּוֹ קַנְבַּס, אוֹ שְׁתִיּוֹ קַנְבַּס וְעֶרְבּוֹ פִּשְׁתָּן - אֵינוֹ מִטַּמֵּא בִּנְגָעִים; וְכֵן אִם הָיָה שְׁתִיּוֹ אוֹ עֶרְבּוֹ פִּשְׁתָּן אוֹ צֶמֶר, וְהַשְּׁאָר נוֹצָה שֶׁל עִזִּים וְכַיּוֹצֵא בָהּ - אֵינוֹ מִטַּמֵּא בִּנְגָעִים.

ד. הָעוֹר שֶׁאֵינוֹ מְעֻבָּד, אֵינוֹ מִטַּמֵּא בִּנְגָעִים. וְכֵן הָעוֹר כְּשֶׁהוּא גֹּלֶם, קֹדֶם שֶׁיַּעֲשֶׂה מִמֶּנּוּ כֵּלִים - אֵינוֹ מִטַּמֵּא בִּנְגָעִים, שֶׁנֶּאֱמַר: "כְּלִי הָעוֹר"; וְכָל כְּלֵי הָעוֹר, בֵּין

פְּשׁוּטֵיהֶן [- ללא בית קיבול] בֵּין מְקַבְּלֵיהֶן [- עם בית קיבול], כָּל שֶׁהֵן - מִטַּמְּאִין בִּנְגָעִים.

ה. עוֹרוֹת חַיָּה שֶׁבַּיָּם, אֵין מִטַּמְּאִין בִּנְגָעִים; חִבֵּר לָהֶם מִן הַגֵּדֶל בָּאָרֶץ, אֲפִלּוּ חוּט אוֹ מְשִׁיחָה [רצועה] שֶׁל צֶמֶר אוֹ פִּשְׁתִּים, אוֹ עוֹר בְּהֵמָה אוֹ חַיָּה מְעֻבָּדִין כָּל שֶׁהֵן, וְעָשָׂה מֵהֶן כֵּלִים - מִטַּמְּאִין בִּנְגָעִים; וְהוּא, שֶׁיְּחַבְּרֵנוּ לוֹ כְּדֶרֶךְ חִבּוּרֵי בְגָדִים לְטֻמְאָה [שתי תפירות].

ו. כָּל כְּלִי הָרָאוּי לְהִתְטַמֵּא בִּשְׁאָר הַטֻּמְאוֹת - אַף עַל פִּי שֶׁאֵינוֹ מִתְטַמֵּא בְּמִדְרַס הַזָּב, מִפְּנֵי שֶׁלֹּא נַעֲשָׂה לְמִשְׁכָּב אוֹ לְמוֹשָׁב - הֲרֵי זֶה מִטַּמֵּא בִּנְגָעִים; כְּגוֹן קֶלַע [מפרש] שֶׁל סְפִינָה, וְהַפָּרֹכֶת, וּשְׁבִיס [צעיף] שֶׁל שְׁבָכָה [כיסוי ראש], וּמִטְפְּחוֹת סְפָרִים, וְהָאַבְנֵט, וּרְצוּעוֹת מִנְעָל וְסַנְדָּל שֶׁיֵּשׁ בָּהֶן רֹחַב כִּגְרִיס - הֲרֵי אֵלּוּ וְכַיּוֹצֵא בָּהֶן מִטַּמְּאִין בִּנְגָעִים; וְאֵין צָרִיךְ לוֹמַר שְׁאָר הַכֵּלִים, כְּגוֹן כָּרִים וּכְסָתוֹת. הַחֵמֶת [נוד] וְהַתַּרְמִל [ילקוט], נִרְאִין כְּדַרְכָּן; וּפוֹשֶׁה הַנֶּגַע מִתּוֹכָן לַאֲחוֹרֵיהֶן, וּמֵאֲחוֹרֵיהֶן לְתוֹכָן. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּהֶן מִכְּלֵי הָעוֹר הַכְּפוּלִין.

ז. סָדִין הַמְקֻמָּט - מַפְשִׁיטִין אֶת הַקֶּמֶט, וְרוֹאִין אֶת נִגְעוֹ.

ח. הַשְּׁתִי וְהָעֵרֶב [חוטים המיוחדים לשתי וערב], בֵּין שֶׁל צֶמֶר בֵּין שֶׁל פִּשְׁתָּן - מִטַּמְּאִין בִּנְגָעִים מִיָּד מִשֶּׁיְּטוּוּ [הוכנו לתפירה], אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא לִבֵּן הַפִּשְׁתָּן וְלֹא שָׁלַק [השרה] הַצֶּמֶר. וְכַמָּה יִהְיֶה בִּפְקַעַת [- כדור חוטים] שֶׁל טְוִי, וְתִטַּמֵּא בִּנְגָעִים? כְּדֵי לָאֶרֹג מִמֶּנָּה שָׁלֹשׁ עַל שָׁלֹשׁ שְׁתִי וָעֵרֶב, בֵּין שֶׁהָיְתָה כֻּלָּהּ שְׁתִי, בֵּין שֶׁהָיְתָה כֻּלָּהּ עֵרֶב; הָיְתָה הַפִּקַּעַת מְקֻבֶּצֶת מֵחוּטִים פְּסוּקִין [חתוכים], אֵינָהּ מִטַּמְּאָה בִּנְגָעִים.

ט. שְׁתֵּי פַּקָּעִיּוֹת שֶׁהֵן מְעֹרֹות [מחוברות] זוֹ בָּזוֹ בְּחוּט, וְכֵן הַשְּׁתִי שֶׁמִּקְצָתוֹ לָפוּף עַל הַכֹּבֶד [קרש האריגה] הָעֶלְיוֹנָה וּמִקְצָתוֹ לָפוּף עַל הַכֹּבֶד הַתַּחְתּוֹנָה, וְכֵן שְׁנֵי דַּפֵּי [חלקי] חָלוּק שֶׁהֵן מְעֹרֹות בְּחוּט אֶחָד, וְנִרְאָה הַנֶּגַע בְּאֶחָד מֵהֶן - הַשֵּׁנִי טָהוֹר, אַף עַל פִּי שֶׁחוּט אֶחָד מְחַבֵּר בֵּינֵיהֶן; נִרְאָה הַנֶּגַע בְּנֶפֶשׁ הַמַּסֶּכֶת [חוט הערב], וּבַשְּׁתִי הָעוֹמֵד [לאריגה] - אַף עַל פִּי שֶׁמִּקְצָת הַנֶּגַע בַּבֶּגֶד וּמִקְצָתוֹ בַּשְּׁתִי, הֲרֵי זֶה טָמֵא. נִרְאָה הַנֶּגַע בַּשְּׁתִי הָעוֹמֵד לְבַדּוֹ, הָאֲרִיג טָהוֹר; נִרְאָה בָּאָרִיג לְבַדּוֹ, הַשְּׁתִי הָעוֹמֵד טָהוֹר. נִרְאָה בַּסָּדִין, שׁוֹרֵף אֶת הַנִּימִין [חוטים היוצאים]; נִרְאָה בַּנִּימִין, הַסָּדִין טָהוֹר; פָּשָׁה [התפשט] מִן הַנִּימִין לַסָּדִין, הַסָּדִין טָמֵא.

י. חָלוּק שֶׁנִּרְאָה בּוֹ נֶגַע, מַצִּיל אֶת הָאִמְרִיּוֹת [בד שבשפת הבגד] שֶׁבּוֹ; אֲפִלּוּ הָיְתָה הָאִמְרָה צֶמֶר אוֹ פִּשְׁתִּים - מַצִּילָה, וְאֵינָהּ נִשְׂרֶפֶת.

יא. בֶּגֶד מֻסְגָּר שֶׁצְּבָעוֹ, אוֹ מְכָרוֹ לְגוֹי - טָהוֹר; וְכֵן אִם נִתְעָרֵב בַּאֲחֵרִים, כֻּלָּן טְהוֹרִין. קִצְּצוֹ וְעָשָׂהוּ מוֹכִין [- חתיכות דקות] פָּחוֹת מִשָּׁלֹשׁ עַל שָׁלֹשׁ - טָהוֹר, וּמֵתֶר בַּהֲנָיָתוֹ; הָיְתָה בָּהֶן אַחַת שָׁלֹשׁ עַל שָׁלֹשׁ, וְנִרְאָה בָּהּ נֶגַע - הִיא לְבַדָּהּ טְמֵאָה.

יב. בֶּגֶד מֻחְלָט שֶׁנִּתְעָרֵב בַּאֲחֵרִים - כֻּלָּם טְמֵאִין, וְיִשָּׂרְפוּ; אֲפִלּוּ אֶחָד בְּכַמָּה אֲלָפִים. וְכֵן אִם קִצְּצוֹ, וְעָשָׂהוּ מוֹכִין - הֲרֵי הֵם טְמֵאִין, וְאָסוּר בַּהֲנָיָתָן.

יג. אֶחָד בֶּגֶד אוֹ כְּלִי עוֹר אוֹ שְׁתִי אוֹ עֵרֶב, הַמַּסְגֵּר אוֹ הַמֻּחְלָט לְעִנְיַן טֻמְאָה - הֲרֵי הוּא אָב מְאַבּוֹת הַטֻּמְאוֹת כְּאָדָם מְצֹרָע, לְכָל דָּבָר: מְטַמֵּא בְּמַגָּע וּבְמַשָּׂא וּבְבִיאָה [- בכניסה לבית], וְעוֹשֶׂה מִשְׁכָּב וּמוֹשָׁב אֲפִלּוּ מִתַּחַת הָאֶבֶן. כֵּיצַד? בֶּגֶד מְנֻגָּע, אוֹ שְׁתִי אוֹ עֵרֶב אוֹ כְּלִי עוֹר הַמְנֻגָּעִין, שֶׁהִכְנִיס מֵהֶן אֲפִלּוּ כַּזַּיִת לְבֵית טָהוֹר - נִטְמָא כָּל אֲשֶׁר בַּבַּיִת, בֵּין אָדָם בֵּין כֵּלִים, וְנַעֲשׂוּ כֻּלָּן רִאשׁוֹן לְטֻמְאָה. וְכֵן מִשְׁכָּב אוֹ מוֹשָׁב שֶׁהָיָה מֻנָּח תַּחַת הָאֶבֶן, וְהִנִּיחַ כַּזַּיִת מֵהֶן לְמַעְלָה מִן הָאֶבֶן - נִטְמָא הַמִּשְׁכָּב אוֹ הַמּוֹשָׁב.

יד. מַטְלִית שֶׁיֵּשׁ בָּהּ שָׁלֹשׁ עַל שָׁלֹשׁ [אצבעות] - אַף עַל פִּי שֶׁאֵין בָּהּ כַּזַּיִת - כֵּיוָן שֶׁנִּכְנַס רֻבָּהּ לְבֵית טָהוֹר, טִמְּאַתּוּ; הָיָה בָהּ כַּמָּה זֵיתִים - כֵּיוָן שֶׁנִּכְנַס מִמֶּנָּה כַּזַּיִת לְבֵית טָהוֹר, נִטְמָא. אַף עַל פִּי שֶׁכָּל הַשֵּׁעוּרִין, הֲלָכָה לְמֹשֶׁה מִסִּינַי - הֲרֵי הוּא אוֹמֵר: "לְכָל נֶגַע הַצָּרַעַת וְלַנָּתֶק, וּלְצָרַעַת הַבֶּגֶד וְלַבָּיִת", הִקִּישׁ נִגְעֵי אָדָם לְנִגְעֵי בְגָדִים וּבָתִּים, וְהִשְׁוָה הַמִּצְרָע לְמֵת, שֶׁנֶּאֱמַר: "אַל נָא תְּהִי כַּמֵּת": מָה הַמֵּת בְּכַזַּיִת, אַף אֵלּוּ בְּכַזַּיִת.

טו. בְּגָדִים הַמְנֻגָּעִין - מְשַׁלְּחִין אוֹתָן חוּץ לָעִיר, בֵּין שֶׁהָיְתָה מֻקֶּפֶת חוֹמָה בֵּין שֶׁאֵינָהּ מֻקֶּפֶת; וְזֶה חֹמֶר בִּבְגָדִים מִבָּאָדָם [שמשתלח רק מעיר מוקפת].

יום שלישי י"ז טבת ה'תשס"ט

הִלְכוֹת טֻמְאַת צָרַעַת פֶּרֶק יד

א. צָרַעַת בָּתִּים, [שיעורה] כִּשְׁנֵי גְרִיסִין [חצאי פולין] זֶה בְּצַד זֶה; נִמְצָא רֹחַב הַנֶּגַע כְּמוֹ מְקוֹם צְמִיחַת שֵׁשׁ שְׂעָרוֹת בַּגּוּף, וְאָרְכּוֹ כִּשְׁתַּיִם עֶשְׂרֵה שְׂעָרוֹת בְּרִבּוּעַ; וְהַפָּחוֹת מִשִּׁעוּר זֶה בְּבָתִּים, טָהוֹר. וְכָל הַשִּׁעוּרִין, הֲלָכָה [למשה מסיני].

ב. שְׁלֹשָׁה סִימָנֵי טֻמְאָה יֵשׁ בְּבָתִּים - מַרְאֵה יְרַקְרַק, וּמַרְאֵה אֲדַמְדַּם, וְהַפִּשְׁיוֹן; וְכֻלָּן מְפֹרָשִׁין בַּתּוֹרָה. וּשְׁנֵי הַמַּרְאוֹת מִצְטָרְפִין זֶה עִם זֶה. וּפִשְׁיוֹן הַסָּמוּךְ [צמוד לנגע], כָּל שֶׁהוּא; וְהָרָחוֹק, כִּגְרִיס; אֲבָל הַחוֹזֵר אַחֲרֵי הַטּוֹחַ [בעפר כדלקמן], כִּשְׁנֵי גְרִיסִין.

ג. אֵין נִגְעֵי בָתִּים מִטַּמְּאִין, עַד שֶׁיִּהְיֶה מַרְאֵה הַנֶּגַע שָׁפָל [עמוק] מִן הַקִּיר - שֶׁנֶּאֱמַר: "שְׁקַעֲרוּרֹת", שֶׁיִּהְיוּ שׁוֹקְעוֹת בַּקִּירוֹת. וּבִשְׁנֵי הַמַּרְאוֹת [ירקרק ואדמדם] מַסְגִּירִין אוֹ מַחְלִיטִין [מטמאים]. וּבְפִשְׁיוֹן נוֹתְצִין; וְאִם פָּשָׂה אַחֲרֵי הַטּוֹחַ, נוֹתֵץ אֶת כָּל הַבַּיִת, כְּמוֹ שֶׁיִּתְבָּאֵר.

ד. כְּשֶׁיֵּרָאֶה נֶגַע בַּבַּיִת - אֲפִלּוּ חָכָם שֶׁהוּא יוֹדֵעַ שֶׁזֶּה נֶגַע וַדַּאי, לֹא יִגְזֹר וְיֹאמַר: 'נֶגַע נִרְאָה לִי בַּבַּיִת', אֶלָּא אוֹמֵר לַכֹּהֵן: "כְּנֶגַע נִרְאָה לִי". "וְצִוָּה הַכֹּהֵן וּפִנּוּ אֶת הַבַּיִת" - אֲפִלּוּ חֲבִילֵי עֵצִים וַחֲבִילֵי קָנִים; וְאַחַר כָּךְ יָבוֹא הַכֹּהֵן, וְיִכָּנֵס וְיִרְאֶה אֶת הַנֶּגַע.

ה. וּבַיִת אָפֵל, אֵין פּוֹתְחִין בּוֹ חַלּוֹנוֹת לִרְאוֹת אֶת נִגְעוֹ; אֶלָּא אִם אֵין הַנֶּגַע נִרְאֶה בּוֹ, הֲרֵי זֶה טָהוֹר. וְאַחַר שֶׁיִּרְאֶה הַכֹּהֵן אֶת הַנֶּגַע, יֵצֵא, וַיַּעֲמֹד עַל פֶּתַח הַבַּיִת בְּצַד הַמִּשְׁקוֹף, וְיַסְגִּיר אוֹ יַחְלִיט אוֹ יִפְטֹר, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְיָצָא הַכֹּהֵן מִן הַבַּיִת אֶל פֶּתַח הַבַּיִת, וְהִסְגִּיר" - לֹא שֶׁיַּסְגִּיר וְהוּא בְּתוֹךְ בֵּיתוֹ [שלו], אוֹ בְּתוֹךְ בַּיִת הַמְנֻגָּע, אוֹ תַּחַת הַמַּשְׁקוֹף, אֶלָּא בְּצַד

פִּתְחוֹ. וְאִם עָמַד תַּחַת הַמַּשְׁקוֹף אוֹ שֶׁהָלַךְ לְבֵיתוֹ, וְהִסְגִּיר - הֲרֵי זֶה מֵסְגָּר.

ו. אֵין הַבַּיִת מִטַּמֵּא בִּנְגָעִים עַד שֶׁיִּהְיֶה בּוֹ אַרְבַּע אַמּוֹת עַל אַרְבַּע אַמּוֹת אוֹ יָתֵר, וְיִהְיֶה לוֹ אַרְבָּעָה כְתָלִים; וְהוּא בָּנוּי בָּאָרֶץ בַּאֲבָנִים וְעָפָר וְעֵצִים, שֶׁנֶּאֱמַר: "אֶת אֲבָנָיו וְאֶת עֵצָיו, וְאֵת כָּל עֲפַר". אֲבָל אִם הָיָה בּוֹ פָּחוֹת מֵאַרְבַּע אַמּוֹת עַל אַרְבַּע אַמּוֹת, אוֹ שֶׁהָיָה עָגֹל, אוֹ בַּעַל שְׁלֹשָׁה כְתָלִים, אוֹ בַּעַל חֲמִשָּׁה, אוֹ שֶׁהָיָה בָּנוּי בִּסְפִינָה, אוֹ תָּלוּי עַל אַרְבַּע קוֹרוֹת [שבתקרה] - אֵינוֹ מִטַּמֵּא בִּנְגָעִים; הָיָה בָּנוּי עַל אַרְבָּעָה עַמּוּדִים, מִטַּמֵּא בִּנְגָעִים.

ז. כַּמָּה אֲבָנִים יִהְיוּ בוֹ? אֵין פָּחוֹת מִשְּׁמוֹנֶה - שְׁתֵּי אֲבָנִים בְּכָל כֹּתֶל, כְּדֵי שֶׁיִּהְיֶה כָּל כֹּתֶל רָאוּי לְנֶגַע; שֶׁאֵין הַבַּיִת מִטַּמֵּא בִּנְגָעִים, עַד שֶׁיֵּרָאֶה בּוֹ כִּשְׁנֵי גְרִיסִין עַל שְׁתֵּי אֲבָנִים - שֶׁנֶּאֱמַר: "אֶת הָאֲבָנִים אֲשֶׁר בָּהֶן הַנָּגַע". וְכַמָּה עֵצִים יִהְיוּ בוֹ? כְּדֵי לִתֵּן תַּחַת הַמַּשְׁקוֹף [לעכב הדלת]; וְעָפָר - כְּדֵי לָתֵת בֵּין פַּצִּים לַחֲבֵרוֹ [בין שורות אבנים]. אֲבָל אִם הָיָה בּוֹ פָּחוֹת מִשְּׁעוּרִין אֵלּוּ, אֵינוֹ מִטַּמֵּא בִּנְגָעִים.

ח. הַלְּבֵנִים וְהַשַּׂיִשׂ, אֵינָם חֲשׁוּבִין כַּאֲבָנִים. בַּיִת שֶׁאֶחָד מִצִּדָּיו מְחֻפֶּה בְּשַׂיִשׂ, וְאֶחָד בְּסֶלַע, וְאֶחָד בַּאֲבָנִים, וְאֶחָד בְּעָפָר - אֵינוֹ מִטַּמֵּא בִּנְגָעִים.

ט. בַּיִת שֶׁלֹּא הָיָה בּוֹ אֲבָנִים וְעֵצִים וְעָפָר כַּשָּׁעוּר, וְנִרְאָה בּוֹ נֶגַע, וְאַחַר כָּךְ הֵבִיא לוֹ אֲבָנִים וְעֵצִים וְעָפָר - הֲרֵי זֶה טָהוֹר.

י. בַּיִת שֶׁסִּכְּכוֹ בִּזְרָעִים, בִּטְלָן [מדין אוכל]; הוֹאִיל וּמְשַׁמְּשִׁין תַּשְׁמִישׁ עֵץ, הֲרֵי הֵם כְּעֵץ, וְאִם נִטְמָא הַבַּיִת, נִטְמְאוּ עִמּוֹ טֻמְאָה חֲמוּרָה, כְּמוֹ שֶׁיִּתְבָּאֵר.

יא. יְרוּשָׁלַיִם וְחוּצָה לָאָרֶץ, אֵין מִטַּמְּאִין בִּנְגָעִים - שֶׁנֶּאֱמַר: "בְּבֵית אֶרֶץ אֲחֻזַּתְכֶם", וִירוּשָׁלַיִם לֹא נִתְחַלְּקָה לִשְׁבָטִים; וּבָתֵּי הַגּוֹיִם שֶׁבְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל, אֵין מִטַּמְּאִין בִּנְגָעִים.

יב. הַלּוֹקֵחַ בָּתִּים מִן הַגּוֹיִם [ויש בהם נגע], יֵרָאֶה [לכהן] בַּתְּחִלָּה.

יג. בַּיִת שֶׁצִּדּוֹ אֶחָד גּוֹי וְצִדּוֹ אֶחָד יִשְׂרָאֵל, צִדּוֹ אֶחָד בָּאָרֶץ וְצִדּוֹ אֶחָד בְּחוּצָה לָאָרֶץ - אֵינוֹ מִטַּמֵּא בִּנְגָעִים. וּשְׁאָר כָּל הַבָּתִּים שֶׁבְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל מִטַּמְּאִין בִּנְגָעִים, בֵּין צְבוּעִין בִּידֵי אָדָם, בֵּין צְבוּעִין בִּידֵי שָׁמַיִם.

יד. בֵּית הָאִשָּׁה, בֵּית הַשֻּׁתָּפִין, בֵּית הַכְּנֶסֶת אוֹ בֵּית הַמִּדְרָשׁ שֶׁיֵּשׁ בָּהֶן דִּירָה לַחַזָּנִין אוֹ לַתַּלְמִידִים - מִטַּמְּאִין בִּנְגָעִים.

טו. קִירוֹת [בהם תולים -] הָאֵבוּס וְקִירוֹת הַמְּחִיצָה [- סככה לבהמה] שֶׁבַּבַּיִת - אֵין מִטַּמְּאִין בִּנְגָעִים.

הִלְכוֹת טֻמְאַת צָרַעַת פֶּרֶק טו

א. נִגְעֵי בָתִּים - יֵשׁ בָּהֶם הֶסְגֵּר שִׁבְעָה שָׁבוּעוֹת, שֶׁהֵן תִּשְׁעָה עָשָׂר יוֹם; שֶׁיּוֹם שְׁבִיעִי עוֹלֶה לְכָאן וּלְכָאן, וְיוֹם שְׁלִשָּׁה עָשָׂר עוֹלֶה לְכָאן וּלְכָאן; נִמְצֵאתָ אַתָּה לָמֵד, שֶׁאִם צָרַךְ [צריך] לִשְׁלִשָּׁה שָׁבוּעוֹת - רוֹאֵהוּ בַּשְּׁבִיעִי, וּבְיוֹם שְׁלִשָּׁה עָשָׂר, וּבְיוֹם תִּשְׁעָה עָשָׂר. וְהֶסְגֵּר בָּתִּים שְׁלִשָּׁה שָׁבוּעוֹת, אֵינוֹ מְפֹרָשׁ בַּתּוֹרָה; וְכֵן רֹב דִּינֵי נִגְעֵי בָתִּים, דִּבְרֵי קַבָּלָה הֵן [ממשה רבינו].

ב. וְכָל הַדִּינִין הַמְּפֹרָשִׁין בָּהֶם בַּתּוֹרָה וּבְדִבְרֵי קַבָּלָה, כָּךְ הֵם: כְּשֶׁיָּבוֹא הַכֹּהֵן וְיִרְאֶה הַנֶּגַע שׁוֹקֵעַ יְרַקְרַק אוֹ אֲדַמְדַּם, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ - יַסְגִּיר שִׁבְעַת יָמִים; וַאֲפִלּוּ מְצָאוֹ כֻּלּוֹ בַּתְּחִלָּה יְרַקְרַק אוֹ אֲדַמְדַּם, יַסְגִּיר. וּבַשְּׁבִיעִי רוֹאֵהוּ: אִם כָּהָה [נחלש] הַנֶּגַע, וְאֵין צָרִיךְ לוֹמַר אִם הָלַךְ לוֹ הַנֶּגַע - קוֹלֵף מְקוֹם הַנֶּגַע בִּלְבַד, וְהַבַּיִת טָהוֹר; מְצָאוֹ שֶׁעָמַד בְּעֵינָיו, וְלֹא פָּשָׂה [- התפשט] - מַסְגִּיר שָׁבוּעַ שֵׁנִי. וּבְיוֹם שְׁלִשָּׁה עָשָׂר, רוֹאֵהוּ: אִם כָּהָה הַנֶּגַע, אוֹ הָלַךְ לוֹ - קוֹלֵף מְקוֹם הַנֶּגַע, וּמְטַהֵר אֶת הַבַּיִת בְּצִפָּרִים. וְאִם מָצָא הַנֶּגַע שֶׁפָּשָׂה בְּסוֹף שָׁבוּעַ שֵׁנִי, אוֹ עָמַד בְּעֵינָיו - חוֹלֵץ אֶת הָאֲבָנִים אֲשֶׁר בָּהֶן הַנֶּגַע, וּמַקְצָה [מקלף] אֶת הֶעָפָר אֶל מִחוּץ לָעִיר, וְטָח אֶת כָּל הַבַּיִת, וּמַסְגִּירוֹ שָׁבוּעַ שְׁלִישִׁי. וּבְיוֹם תִּשְׁעָה עָשָׂר, רוֹאֵהוּ: אִם חָזַר בּוֹ נֶגַע כִּשְׁנֵי גְרִיסִין - הֲרֵי זֶה פִּשְׁיוֹן אַחֲרֵי הִטּוֹחַ, וְנוֹתֵץ אֶת כָּל הַבַּיִת; וְאִם לֹא חָזַר בּוֹ הַנֶּגַע, מְטַהֵרוֹ בְּצִפָּרִים. וְכָל זְמַן שֶׁחָזַר בּוֹ הַנֶּגַע קֹדֶם שֶׁיִּטַּהֲרוֹ בְּצִפָּרִים - הֲרֵי זֶה יִנָּתֵץ; וְאִם נִרְאָה בּוֹ נֶגַע אַחַר שֶׁטְּהָרוֹ בְּצִפָּרִים, יֵרָאֶה כַּתְּחִלָּה. וְכֵן אִם פָּשָׂה הַנֶּגַע בְּסוֹף שָׁבוּעַ רִאשׁוֹן - חוֹלֵץ אֶת הָאֲבָנִים אֲשֶׁר בָּהֶן הַנֶּגַע, וְקוֹצֶה הֶעָפָר חוּץ לָעִיר, וְטָח אֶת כָּל הַבַּיִת, וּמַסְגִּירוֹ שָׁבוּעַ שֵׁנִי, וְרוֹאֵהוּ: אִם מָצָא בוֹ נֶגַע כִּשְׁנֵי גְרִיסִין - הֲרֵי זֶה פִּשְׁיוֹן אַחֲרֵי הִטּוֹחַ, וְנוֹתֵץ אֶת כָּל הַבַּיִת; וְאִם לֹא חָזַר בּוֹ נֶגַע, מְטַהֵרוֹ בְּצִפָּרִים. וְכָל זְמַן שֶׁיֵּרָאֶה בּוֹ נֶגַע קֹדֶם טָהֳרָה בְּצִפָּרִין - יִנָּתֵץ; וְאִם נִרְאָה בּוֹ נֶגַע אַחַר שֶׁטְּהָרוֹ בְּצִפָּרִים, יֵרָאֶה כַּתְּחִלָּה.

ג. כְּשֶׁהוּא חוֹלֵץ אֶת הָאֲבָנִים אֲשֶׁר בָּהֶן הַנֶּגַע, אֵינוֹ חוֹלֵץ פָּחוֹת מִשְּׁתֵּי אֲבָנִים, וְאֵינוֹ נוֹטֵל אֲבָנִים מִצַּד זֶה [של הבית], וּמֵבִיא לְצַד זֶה - שֶׁנֶּאֱמַר: "וְלָקְחוּ אֲבָנִים אֲחֵרוֹת"; וְלֹא עָפָר מִצַּד זֶה, וּמֵבִיא לְצַד זֶה - שֶׁנֶּאֱמַר: "וְעָפָר אַחֵר יִקַּח". וְאֵינוֹ טָח בְּסִיד, אֶלָּא בְּעָפָר - שֶׁנֶּאֱמַר: "וְעָפָר אַחֵר יִקַּח, וְטָח אֶת הַבַּיִת". וְאֵינוֹ מֵבִיא אֶבֶן אַחַת תַּחַת שְׁתַּיִם שֶׁחָלַץ, וְלֹא שְׁתַּיִם תַּחַת אֶבֶן אַחַת חֲלוּצָה, אֶלָּא מֵבִיא שְׁתַּיִם תַּחַת שְׁתַּיִם; וְיֵשׁ לוֹ לְהָבִיא שְׁתַּיִם תַּחַת שָׁלֹשׁ.

ד. הָיָה הַכֹּתֶל בֵּינוֹ לְבֵין חֲבֵרוֹ - שְׁנֵיהֶן חוֹלְצִין, וּשְׁנֵיהֶן קוֹצִין אֶת הֶעָפָר, וּשְׁנֵיהֶן מְבִיאִין אֲבָנִים אֲחֵרוֹת; אֲבָל בַּעַל הַבַּיִת [שבו הנגע] לְבַדּוֹ מֵבִיא אֶת הֶעָפָר [לטוח] - שֶׁנֶּאֱמַר: "וְעָפָר אַחֵר יִקַּח, וְטָח אֶת הַבַּיִת", אֵין חֲבֵרוֹ מִטַּפֵּל עִמּוֹ בְּטִיחָה.

ה. אֶבֶן שֶׁבְּזָוִית [חלקה בבית המנוגע וחלקה בבית אחר] - בִּזְמַן שֶׁהוּא חוֹלֵץ, חוֹלֵץ אֶת כֻּלָּהּ; וּבִזְמַן שֶׁהוּא נוֹתֵץ, נוֹתֵץ אֶת שֶׁלּוֹ וּמַנִּיחַ אֶת שֶׁל חֲבֵרוֹ. וְיֵשׁ בַּדָּבָר סָפֵק, אִם תִּהְיֶה זוֹ שֶׁל חֲבֵרוֹ, כְּמוֹ יָד [- בית-יד] לָאֶבֶן שֶׁלּוֹ.

ו. בַּיִת שֶׁנִּרְאָה בּוֹ נֶגַע, וְהָיְתָה עֲלִיָּה עַל גַּבָּיו - נוֹתֵן [מחשיב] אֶת הַקּוֹרוֹת [של התקרה] לָעֲלִיָּה [וטהורות]; נִרְאָה בָּעֲלִיָּה, נוֹתֵן אֶת הַקּוֹרוֹת לַבַּיִת. לֹא הָיְתָה עֲלִיָּה עַל גַּבָּיו - אֲבָנָיו וְעֵצָיו וַעֲפָרוֹ, כֻּלָּן נִתָּצִין עִמּוֹ; וּמַצִּיל אֶת הַמַּלְבֵּנִין וְאֶת סְרִיגֵי [שבכות שמניחים על -] הַחַלּוֹנוֹת.

ז. הַלּוֹקֵחַ אֲבָנִים מִבַּיִת מֻסְגָּר, וּבָנָה אוֹתָן בְּבַיִת טָהוֹר - [אם] חָזַר הַנֶּגַע לַמֻּסְגָּר, חוֹלֵץ אֶת הָאֲבָנִים שֶׁבַּטָּהוֹר. נִרְאָה נֶגַע עַל הָאֲבָנִים שֶׁבָּנָה, הַמֻּסְגָּר יִנָּתֵץ; וְהַבַּיִת הַשֵּׁנִי -

מַסְגִּירִין אוֹתוֹ בְּנֶגַע זֶה, כְּדִין כָּל בַּיִת שֶׁנִּרְאָה בּוֹ נֶגַע כַּתְּחִלָּה.

ח. כֵּיצַד מְטַהֲרִין אֶת הַבַּיִת הַמְנֻגָּע אַחַר הַחֲלִיצָה וְהַטִּיחָה? מֵבִיא מַיִם חַיִּים בִּכְלִי חֶרֶשׂ, וּשְׁתֵּי צִפֳּרִים וְעֵץ אֶרֶז וְאֵזוֹב וּשְׁנִי תּוֹלַעַת, כְּטַהֲרַת אָדָם שֶׁבֵּאַרְנוּ לְכָל דָּבָר, אֶלָּא שֶׁבְּאָדָם מַזֶּה שֶׁבַע פְּעָמִים לְאַחַר יָדוֹ שֶׁל מְצֹרָע, וּבְבַיִת מַזֶּה שֶׁבַע פְּעָמִים עַל הַמִּשְׁקוֹף שֶׁל בַּיִת מִבַּחוּץ; וּשְׁאָר כָּל מַעֲשֵׂיהֶן שָׁוִין.

הִלְכוֹת טֻמְאַת צָרַעַת פֶּרֶק טז

א. בַּיִת הַמְנֻגָּע, אָב מֵאָבוֹת הַטֻּמְאוֹת: כָּל הַנּוֹגֵעַ בּוֹ, יִטְמָא. וְכֵן אֲבָנִים שֶׁחוֹלְצִין מִמֶּנּוּ אַחַר הֶסְגֵּר, אוֹ אֲבָנִים וְעֵצִים וְעָפָר שֶׁל בַּיִת כְּשֶׁנּוֹתְצִין אוֹתוֹ - כֻּלָּן אָבוֹת הַטֻּמְאוֹת; וְכָל כַּדַּיִת מֵהֶן, מְטַמֵּא אָדָם וְכֵלִים בְּמַגָּע וּבְמַשָּׂא וּבְבִיאָה. כֵּיצַד? אִם נִכְנַס מֵהֶן כַּדַּיִת לְבַיִת טָהוֹר, נִטְמָא כָּל אֲשֶׁר בַּבַּיִת מֵאָדָם וְכֵלִים - שֶׁכֻּלָּן מְטַמְּאִין בְּבִיאָה, כְּאָדָם מְצֹרָע. וְכֻלָּן אֲסוּרִין בַּהֲנָאָה; וְאִם שְׂרָפָם, וְעָשָׂה מֵהֶם סִיד - הֲרֵי זֶה אָסוּר בַּהֲנָאָה, שֶׁנֶּאֱמַר: "צָרַעַת מַמְאֶרֶת" - תֵּן בּוֹ מְאֵרָה [- קללה], וְאַל תֵּהָנֶה בּוֹ. וְכֻלָּן - מְשַׁלְּחִין אוֹתָם חוּץ לָעִיר, אַף עַל פִּי שֶׁאֵינָהּ מֻקֶּפֶת חוֹמָה.

ב. בַּיִת מֻסְגָּר [- לצורך בדיקה] - אֵינוֹ מְטַמֵּא אֶלָּא מִתּוֹכוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְהַבָּא אֶל הַבַּיִת כָּל יְמֵי הִסְגִּיר אֹתוֹ, יִטְמָא עַד הָעָרֶב". אֲבָל הַמֻּחְלָט [שנטמא] - מְטַמֵּא מִתּוֹכוֹ וּמֵאַחוֹרָיו; שֶׁהַנּוֹגֵעַ בּוֹ מֵאַחוֹרָיו - טָמֵא, שֶׁנֶּאֱמַר: "צָרַעַת מַמְאֶרֶת... בַּבַּיִת, טָמֵא הוּא" - וְכִי טָהוֹר הָיָה?! אֶלָּא הוֹסִיף לוֹ טֻמְאָה עַל טֻמְאָתוֹ, שֶׁיְּהֵא כֻּלּוֹ טָמֵא, וִיטַמֵּא מֵאַחוֹרָיו. וְכֵן אֲבָנִים שֶׁיֵּשׁ בָּהֶן הַנֶּגַע בַּמֻּסְגָּר, מְטַמְּאִין מֵאַחוֹרֵיהֶן.

ג. אֶחָד הַמֻּסְגָּר וְהַמֻּחְלָט, לְטַמֵּא בְּבִיאָה. כֵּיצַד? בַּיִת שֶׁהָיָה מֵסֵךְ [מכסה] עַל גַּבֵּי בַּיִת מְנֻגָּע, בֵּין מֻחְלָט בֵּין מֻסְגָּר, אוֹ אִילָן שֶׁהוּא מֵסֵךְ עָלָיו - הָעוֹמֵד תַּחַת הָאִילָן, אוֹ הַנִּכְנָס לַבַּיִת הַחִיצוֹן - טָמֵא; שֶׁהֲרֵי הוּא וְהַבַּיִת הַטָּמֵא תַּחַת אֹהֶל אֶחָד. וְכֵן אֶבֶן מְנֻגַּעַת הַנִּכְנֶסֶת לְאֹהֶל, וְהֵנִּיחָה שָׁם - נִטְמָא כָּל אֲשֶׁר בָּאֹהֶל. הָיְתָה מֻנַּחַת תַּחַת הָאִילָן, וְהַטָּהוֹר עוֹבֵר - נִטְמָא; הָיָה הַטָּהוֹר עוֹמֵד תַּחַת הָאִילָן, וְעָבַר אָדָם בְּאֶבֶן מְנֻגַּעַת - לֹא טִמְּאָהוּ; וְאִם הִנִּיחָהּ שָׁם, טִמְּאָהוּ; שֶׁמּוֹשַׁב הַמְנֻגָּע - כָּמוֹהוּ, בֵּין אָדָם בֵּין כֵּלִים, בֵּין אֲבָנִים וְעֵצִים וַעֲפָרוֹ.

ד. הַמַּאֲהִיל בְּיָדוֹ עַל אֶבֶן מְנֻגַּעַת, אוֹ שֶׁהֶאֱהִילָה עָלָיו - טָהוֹר, עַד שֶׁיִּגַּע.

ה. טָהוֹר שֶׁנִּכְנַס לְבַיִת מְנֻגָּע דֶּרֶךְ אַחוֹרָיו, אֲפִלּוּ נִכְנַס כֻּלּוֹ חוּץ מֵחָטְמוֹ - טָהוֹר, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְהַבָּא אֶל הַבַּיִת"; דֶּרֶךְ בִּיאָה טִמְּאָה תּוֹרָה.

ו. טָהוֹר שֶׁהִכְנִיס רֹאשׁוֹ וְרֻבּוֹ לְבַיִת טָמֵא, נִטְמָא. וְכֵן טַלִּית טְהוֹרָה שֶׁהִכְנִיס מִמֶּנָּה שָׁלֹשׁ עַל שָׁלֹשׁ לְבַיִת טָמֵא, נִטְמֵאת. וְכֵן כְּלִי חֶרֶשׂ שֶׁהִכְנִיס אֲוִירוֹ לְבַיִת טָמֵא, נִטְמָא. אֲבָל שְׁאָר כֵּלִים, עַד שֶׁיַּכְנִיס רֹב הַכְּלִי; וּמִשֶּׁיַּכְנִיס רֹב הַכְּלִי, נִטְמָא מִיָּד. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בְּכֵלִים [בגדים] שֶׁנִּכְנְסוּ חֲלוּצִין [- אינם לבושים על אדם]. אֲבָל אָדָם מִיִּשְׂרָאֵל שֶׁנִּכְנַס לְבַיִת מְנֻגָּע, וְהוּא לָבוּשׁ בִּבְגָדָיו, וְסַנְדָּלָיו בְּרַגְלָיו, וְטַבְּעוֹתָיו בְּיָדָיו - הֲרֵי הָאָדָם טָמֵא מִיָּד; וּבְגָדָיו טְהוֹרִים, עַד שֶׁיִּשְׁהֶה שָׁם כְּדֵי שֶׁיָּסֵב אָדָם וְיֹאכַל כְּשָׁלֹשׁ בֵּיצִים פַּת חִטִּים בְּלִפְתָּן, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְהַשֹּׁכֵב בַּבַּיִת, יְכַבֵּס אֶת בְּגָדָיו; וְהָאֹכֵל בַּבַּיִת, יְכַבֵּס אֶת בְּגָדָיו" - וְכִי תַּעֲלֶה עַל דַּעְתְּךָ, שֶׁאֵין בְּגָדָיו מִתְטַמְּאִין, עַד שֶׁיֹּאכַל שָׁם?! אֶלָּא לִתֵּן שִׁעוּר לַשּׁוֹכֵב כְּאוֹכֵל. וְאֶחָד הַשּׁוֹכֵב, אוֹ הַיּוֹשֵׁב, אוֹ הָעוֹמֵד - אִם שָׁהָה כְּדֵי לֶאֱכֹל שִׁעוּר הָאֲכִילָה הָאֲמוּרָה, נִטְמְאוּ בְּגָדָיו.

ז. מִי שֶׁנִּכְנַס לְבַיִת מְנֻגָּע, וְכֵלָיו עַל כְּתֵפוֹ, וְסַנְדָּלוֹ וְטַבַּעְתּוֹ בְּכַפָּיו - הוּא וְהֵם טְמֵאִין מִיָּד; שֶׁאֵינוֹ מַצִּיל מִלְּטַמֵּא מִיָּד, אֶלָּא כֵּלִים שֶׁהוּא לָבוּשׁ בָּהֶם. וְכֵן הַגּוֹי וְהַבְּהֵמָה שֶׁהָיוּ לְבוּשִׁין בְּכֵלִים, וְנִכְנְסוּ לְבַיִת הַמְנֻגָּע - נִטְמְאוּ הַכֵּלִים מִיָּד; אֲבָל הַגּוֹי אֵינוֹ מְקַבֵּל טֻמְאָה, כַּבְּהֵמָה.

ח. מִי שֶׁהָיָה עוֹמֵד בְּבַיִת מְנֻגָּע, וּפָשַׁט יָדָיו חוּץ לַבַּיִת, וְטַבְּעוֹתָיו בְּיָדָיו - אִם שָׁהָה כְּדֵי אֲכִילַת הַשִּׁעוּר - נִטְמְאוּ הַטַּבָּעוֹת, אַף עַל פִּי שֶׁהֵם בַּחוּץ. וְכֵן הָעוֹמֵד בַּחוּץ, וּפָשַׁט יָדוֹ לְבַיִת מְנֻגָּע - נִטְמְאוּ יָדָיו בִּלְבַד מִיָּד. וְאִם שָׁהוּ שָׁם כְּדֵי אֲכִילַת הַשִּׁעוּר, נִטְמְאוּ טַבְּעוֹתָיו; וְאִם לֹא שָׁהוּ, טְהוֹרוֹת.

ט. כָּל הַמַּצִּיל בְּצָמִיד פָּתִיל [- כיסוי מהודק] בְּאֹהֶל הַמֵּת, מַצִּיל מְכֻסֶּה [- כיסוי כל שהוא] בְּבַיִת מְנֻגָּע; וְכָל הַמַּצִּיל מְכֻסֶּה בְּאֹהֶל הַמֵּת - אֲפִלּוּ הָיָה מְגֻלֶּה בְּבַיִת הַמְנֻגָּע, הֲרֵי זֶה טָהוֹר. כֵּיצַד? כְּלֵי חֶרֶשׂ אוֹ כְּלֵי אֲבָנִים וּכְלֵי אֲדָמָה וְכַיּוֹצֵא בָּהֶם, שֶׁהָיוּ אוֹכְלִין וּמַשְׁקִין וְכֵלִים בְּתוֹכָם, וְהָיוּ מְכֻסִּין בְּבַיִת הַמְנֻגָּע - אַף עַל פִּי שֶׁאֵינָם מֻקָּפִין צָמִיד פָּתִיל, הֵם וְכָל מַה שֶּׁבְּתוֹכָם טְהוֹרִין. הַבּוֹר וְהַחַדּוּת [- בור בנוי ע"ג הקרקע] שֶׁבַּבַּיִת הַמְנֻגָּע - אַף עַל פִּי שֶׁהֵן מְגֻלִּין, כֵּלִים שֶׁבְּתוֹכָם טְהוֹרִין.

י. הַצָּרַעַת - הוּא שֵׁם הָאָמוּר בְּשֶׁתָּפוּת, כּוֹלֵל עִנְיָנִים הַרְבֵּה שֶׁאֵין דּוֹמִין זֶה לָזֶה; שֶׁהֲרֵי לַבֶּן עוֹר הָאָדָם, קָרוּי 'צָרַעַת'; וּנְפִילַת מִקְצָת שְׂעַר הָרֹאשׁ אוֹ הַזָּקָן, קָרוּי 'צָרַעַת'; וְשִׁנּוּי עֵין הַבְּגָדִים אוֹ הַבָּתִּים, קָרוּי 'צָרַעַת'. וְזֶה הַשִּׁנּוּי הָאָמוּר בִּבְגָדִים וּבְבָתִּים שֶׁקָּרָאתוּ תּוֹרָה 'צָרַעַת' בְּשֶׁתָּפוּת הַשֵּׁם - אֵינוֹ מִמִּנְהָגוֹ שֶׁל עוֹלָם, אֶלָּא אוֹת וָפֶלֶא הָיָה בְּיִשְׂרָאֵל, כְּדֵי לְהַזְהִירָם מִלָּשׁוֹן הָרָע. שֶׁהַמְסַפֵּר בְּלָשׁוֹן הָרָע, מִשְׁתַּנּוֹת קִירוֹת בֵּיתוֹ. אִם חָזַר בּוֹ, יִטְהַר הַבַּיִת; וְאִם עָמַד בְּרִשְׁעוֹ עַד שֶׁהֵתַּץ הַבַּיִת - מִשְׁתַּנִּין כְּלֵי הָעוֹר שֶׁבְּבֵיתוֹ, שֶׁהוּא יוֹשֵׁב וְשׁוֹכֵב עֲלֵיהֶם. אִם חָזַר בּוֹ, יִטְהָרוּ; וְאִם עָמַד בְּרִשְׁעוֹ עַד שֶׁיִּשָּׂרְפוּ, מִשְׁתַּנִּין הַבְּגָדִים שֶׁעָלָיו. אִם חָזַר בּוֹ, יִטְהָרוּ; וְאִם עָמַד בְּרִשְׁעוֹ עַד שֶׁיִּשָּׂרְפוּ - מִשְׁתַּנֶּה עוֹרוֹ וְיִצְטָרַע, וְיִהְיֶה מֻבְדָּל וּמְפֻרְסָם לְבַדּוֹ, עַד שֶׁלֹּא יִתְעַסֵּק בְּשִׁיחַת רְשָׁעִים, שֶׁהִיא הַלְּצוּת וְלָשׁוֹן הָרָע. וְעַל עִנְיָן זֶה הוּא מַזְהִיר בַּתּוֹרָה וְאוֹמֵר: "הִשָּׁמֶר בְּנֶגַע הַצָּרַעַת... זָכוֹר אֵת אֲשֶׁר עָשָׂה ה' אֱלֹהֶיךָ לְמִרְיָם, בַּדֶּרֶךְ"; הֲרֵי הוּא אוֹמֵר: הִתְבּוֹנְנוּ מָה אֵרַע לְמִרְיָם הַנְּבִיאָה, שֶׁדִּבְּרָה בְּאָחִיהָ שֶׁהִיא גְּדוֹלָה מִמֶּנּוּ בְּשָׁנִים, וְגִדְּלָתוּ עַל בִּרְכֶּיהָ, וְסִכְּנָה בְּעַצְמָהּ לְהַצִּילוֹ מִן הַיָּם; וְהִיא לֹא דִּבְּרָה בִּגְנוּתוֹ, אֶלָּא טָעָת, שֶׁהִשְׁוַתּוּ לִשְׁאָר נְבִיאִים. וְהוּא לֹא הִקְפִּיד עַל כָּל אֵלּוּ

הַדִּבְרִים, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְהָאִישׁ מֹשֶׁה עָנָו מְאֹד". וְאַף עַל פִּי כֵן, מִיָּד נֶעֱנְשָׁה בְּצָרַעַת. קַל וָחֹמֶר לִבְנֵי אָדָם הָרְשָׁעִים הַטִּפְּשִׁים, שֶׁמַּרְבִּים לְדַבֵּר גְּדוֹלוֹת וְנִפְלָאוֹת. לְפִיכָךְ, רָאוּי לְמִי שֶׁרָצָה לְכַוֵּן אָרְחוֹתָיו, לְהִתְרַחֵק מִישִׁיבָתָם וּמִלְּדַבֵּר עִמָּהֶם, כְּדֵי שֶׁלֹּא יִתָּפֵס אָדָם בְּרֶשֶׁת רְשָׁעִים וְיִסְכְּלוּתָם. וְזֶה הוּא דֶּרֶךְ יְשִׁיבַת הַלַּצִּים הָרְשָׁעִים: בַּתְּחִלָּה מַרְבִּין בְּדִבְרֵי הֲבַאי, כָּעִנְיָן שֶׁנֶּאֱמַר: "וְקוֹל כְּסִיל, בְּרֹב דְּבָרִים"; וּמִתּוֹךְ כָּךְ בָּאִין לְסַפֵּר בִּגְנוּת הַצַּדִּיקִים, כָּעִנְיָן שֶׁנֶּאֱמַר: "תֵּאָלַמְנָה שִׂפְתֵי שֶׁקֶר, הַדֹּבְרוֹת עַל צַדִּיק עָתָק"; וּמִתּוֹךְ כָּךְ יִהְיֶה לָהֶם הֶרְגֵּל לְדַבֵּר בַּנְּבִיאִים וְלָתֵת דֹּפִי בִּדְבָרֵיהֶם, כָּעִנְיָן שֶׁנֶּאֱמַר: "וַיִּהְיוּ מַלְעִבִים בְּמַלְאֲכֵי הָאֱלֹהִים, וּבוֹזִים דְּבָרָיו, וּמִתַּעְתְּעִים בִּנְבִיאָיו"; וּמִתּוֹךְ כָּךְ בָּאִין לְדַבֵּר בֵּאלֹהִים וְכוֹפְרִין בָּעִקָּר, כָּעִנְיָן שֶׁנֶּאֱמַר: "וַיִּחַפְּאוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל דְּבָרִים אֲשֶׁר לֹא כֵן עַל ה' אֱלֹהֵיהֶם". וַהֲרֵי הוּא אוֹמֵר בָּהֶם: "שַׁתּוּ בַשָּׁמַיִם פִּיהֶם, וּלְשׁוֹנָם תִּהֲלַךְ בָּאָרֶץ". מִי גָּרַם לָהֶם לָשִׁית בַּשָּׁמַיִם פִּיהֶם? לְשׁוֹנָם שֶׁהִלְכָה תְּחִלָּה בָּאָרֶץ. זוֹ הִיא שִׁיחַת הָרְשָׁעִים שֶׁגּוֹרֶמֶת לָהֶם יְשִׁיבַת קְרָנוֹת, וּיְשִׁיבַת כְּנִסִיּוֹת שֶׁל עַמֵּי הָאָרֶץ, וּיְשִׁיבַת בָּתֵּי מִשְׁתָּאוֹת עִם שׁוֹתֵי שֵׁכָר. אֲבָל שִׂיחַת כְּשֵׁרֵי יִשְׂרָאֵל וְצַדִּיקֵיהֶם אֵינָהּ אֶלָּא בְּדִבְרֵי תוֹרָה וְדִבְרֵי חָכְמָה; וּלְפִיכָךְ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא עוֹזֵר עַל יָדָם, וּמְזַכֶּה אוֹתָם בָּהּ - שֶׁנֶּאֱמַר: "אָז נִדְבְּרוּ יִרְאֵי ה' אִישׁ אֶל רֵעֵהוּ, וַיַּקְשֵׁב ה', וַיִּשְׁמָע, וַיִּכָּתֵב סֵפֶר זִכָּרוֹן לְפָנָיו, לְיִרְאֵי ה' וּלְחֹשְׁבֵי שְׁמוֹ".

בְּרִיךְ רַחֲמָנָא דְּסַיְּעַן

יום רביעי י"ח טבת ה'תשס"ט

הִלְכוֹת מְטַמְּאֵי מִשְׁכָּב וּמוֹשָׁב

יֵשׁ בִּכְלָלָן אַרְבַּע מִצְוֹות עֲשֵׂה; וְזֶה הוּא פְּרָטָן: (א) דִּין טֻמְאַת נִדָּה; (ב) דִּין טֻמְאַת יוֹלֶדֶת; (ג) דִּין טֻמְאַת זָבָה; (ד) דִּין טֻמְאַת זָב. וּבֵאוּר מִצְוֹות אֵלּוּ - בִּפְרָקִים אֵלּוּ.

הִלְכוֹת מְטַמְּאֵי מִשְׁכָּב וּמוֹשָׁב פֶּרֶק א

א. הַזָּב וְהַזָּבָה וְהַנִּדָּה וְהַיּוֹלֶדֶת - כָּל אֶחָד מֵאַרְבַּעְתָּן אָב מְאָבוֹת הַטֻּמְאוֹת; מְטַמְּאִין כֵּלִים בְּמַגָּע, וּמְטַמֵּא אָדָם בְּמַגָּע וּבְמַשָּׂא, וּמְטַמֵּא מִשְׁכָּב וּמוֹשָׁב וּמֶרְכָּב מִתַּחְתָּיו, וְעוֹשֶׂה אוֹתָן אַב טֻמְאָה, וּמְטַמֵּא מַדָּף [- דבר שמעליו -] עַל גַּבָּיו.

ב. אֶחָד זָבָה קְטַנָּה [שראתה דם זיבות יום או יומיים] וְאֶחָד זָבָה גְּדוֹלָה [שראתה שלושה ימים], וְאֶחָד זָבָה מֻחֶמֶת עַצְמָהּ אוֹ מֻחֶמֶת אֹנֶס, וְאֶחָד זָב בַּעַל שְׁתֵּי רְאִיּוֹת אוֹ בַּעַל שָׁלֹשׁ - טֻמְאַת כֻּלָּן שָׁוָה לְטַמֵּא אֲחֵרִים.

ג. קְטַנָּה בַּת יוֹם אֶחָד - מְטַמְּאָה בְּנִדָּה; בַּת עֲשָׂרָה יָמִים - בְּזִיבָה; בַּת שָׁלֹשׁ שָׁנִים וְיוֹם אֶחָד - מְטַמְּאָה אֶת בּוֹעֲלָהּ, כְּמוֹ שֶׁיִּתְבָּאֵר.

ד. קָטָן בֶּן יוֹם אֶחָד - מְטַמֵּא בְּזִיבָה. וְאֶחָד גֵּרִים וַעֲבָדִים וְאֶחָד יִשְׂרָאֵל מְטַמְּאִין בְּנִדָּה וּבְזִיבָה.

ה. סְרִיס [בידי] אָדָם סְרִיס חַמָּה [- מלידה], מְטַמְּאִין בְּזִיבָה כִּשְׁאָר הַבְּרִיאִין.

ו. אֵין הָאִשָּׁה מְטַמְּאָה בְּלִבָּן, וְלֹא הָאִישׁ בְּאָדֹם; אֶלָּא הָאִשָּׁה בְּאָדֹם, וְהָאִישׁ בְּלִבָּן.

ז. טֻמְטוּם וְאַנְדְּרוֹגִינוֹס [- ספקי זכר או נקבה], נוֹתְנִין עֲלֵיהֶם חֲמְרֵי הָאִישׁ וְחֲמְרֵי הָאִשָּׁה: מְטַמְּאִין בְּלִבָּן כְּאִישׁ, וּבְאָדֹם כְּאִשָּׁה. וְטֻמְאָתָן בְּסָפֵק; לְפִיכָךְ, אֵין שׁוֹרְפִין עֲלֵיהֶן תְּרוּמָה וְקָדָשִׁים, וְאֵין חַיָּבִין עֲלֵיהֶן עַל טֻמְאַת [כניסת] מִקְדָּשׁ וְקָדָשָׁיו [- אכילת קדשים]. רָאָה לֵבֶן וְאָדֹם כְּאֶחָד, שׁוֹרְפִין עֲלֵיהֶן תְּרוּמָה וְקָדָשִׁים; אֲבָל אֵין חַיָּבִין עֲלֵיהֶן עַל מִקְדָּשׁ וְקָדָשָׁיו - שֶׁנֶּאֱמַר: "מִזָּכָר עַד נְקֵבָה תְּשַׁלֵּחוּ", עַד שֶׁתְּהֶיה הַטֻּמְאָה טֻמְאַת זָכָר וַדַּאי אוֹ טֻמְאַת נְקֵבָה וַדַּאית. וְכֵן הַנּוֹגֵעַ בְּלִבֶּן וְאָדֹם שֶׁלּוֹ [של הספק] כְּאַחַת, אֵינוֹ חַיָּב עַל טֻמְאַת מִקְדָּשׁ וְקָדָשָׁיו; נָגַע הוּא [הספק] עַצְמוֹ בְּלִבֶּן וְאָדֹם שֶׁרָאָה, הֲרֵי זֶה חַיָּב עַל בִּיאַת הַמִּקְדָּשׁ.

ח. דַּם הַנִּדָּה, אוֹ דַּם הַזָּבָה, אוֹ דַּם הַיּוֹלֶדֶת - מְטַמֵּא בְּכָל שֶׁהוּא, בְּמַגָּע וּבְמַשָּׂא, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְהַדָּוָה בְּנִדָּתָהּ, וְהַזָּב"; מִפִּי הַשְּׁמוּעָה לָמְדוּ, שֶׁמַּדְוֶהָ כָּמוֹהָ. וּכְבָר בֵּאַרְנוּ בְּעִנְיַן אִסּוּר נִדָּה, שֶׁחֲמִשָּׁה דָּמִים טְמֵאִים בָּאִשָּׁה; אֲבָל אִם רָאָתָה דָּם יָרֹק - הֲרֵי הוּא טָהוֹר, וְאֵינוֹ כְּמוֹ רֵקָהּ וּשְׁאָר מַשְׁקִין הַיּוֹצְאִין מִמֶּנָּה, שֶׁהָרֹק מִתְעַגֵּל וְיוֹצֵא, וְזֶה שׁוֹתֵת וְיוֹרֵד.

ט. אִשָּׁה שֶׁיָּצָא הַוָּלָד מִדָּפְנָהּ [- ילדה ניתוח קיסרי], וְיוֹצֵא עִמּוֹ דָּם מִן הַדֹּפֶן - הֲרֵי אוֹתוֹ הַדָּם אָב מְאָבוֹת הַטֻּמְאוֹת, כְּדַם הַנִּדָּה וְהַלֵּדָה וְהַזִּיבָה; שֶׁהַמָּקוֹר, מְקוֹמוֹ טָמֵא. וְהָאִשָּׁה טְהוֹרָה, עַד שֶׁיֵּצֵא מִמֶּנָּה דָּם דֶּרֶךְ הָרֶחֶם.

י. מְקוֹר הָאִשָּׁה שֶׁנֶּעֱקַר וְנָפַל לָאָרֶץ, הָאִשָּׁה טְמֵאָה טֻמְאַת עֶרֶב; וְכֵן מָקוֹר שֶׁהֵזִיעַ [הוציא] כִּשְׁתֵּי טִפֵּי מַרְגָּלִיּוֹת, הָאִשָּׁה טְמֵאָה טֻמְאַת עֶרֶב. אֲבָל אֵינָהּ נִדָּה, עַד שֶׁתִּרְאֶה אֶחָד מֵחֲמִשָּׁה דָּמִים הַמְטַמְּאִין אוֹתָהּ.

יא. הֵזִיעָה טִפָּה אַחַת - הֲרֵי הָאִשָּׁה טְהוֹרָה, שֶׁאֵינָהּ אֶלָּא מִחוּץ לַמָּקוֹר.

יב. זוֹבוֹ שֶׁל זָב - אָב מֵאָבוֹת הַטֻּמְאוֹת כְּזָב, שֶׁנֶּאֱמַר: "זוֹבוֹ, טָמֵא הוּא"; וּמְטַמֵּא בְּמַגָּע וּבְמַשָּׂא בְּכָל שֶׁהוּא. רְאִיָּה רִאשׁוֹנָה שֶׁל זָב - אֵינָהּ מְטַמְּאָה בְּמַשָּׂא, וַהֲרֵי הִיא כִּשְׁכִבַת זֶרַע, בֵּין מֵאִישׁ גָּדוֹל, בֵּין מִקָּטָן. וְכֵן הַמִּשְׁכָּבוֹת וְהַמּוֹשָׁבוֹת שֶׁיָּשַׁב עֲלֵיהֶן מִשֶּׁרָאָה רְאִיָּה רִאשׁוֹנָה עַד שֶׁרָאָה הַשְּׁנִיָּה - טְהוֹרִין; שֶׁאֵינוֹ קָרוּי זָב אֶלָּא אַחַר רְאִיָּה שְׁנִיָּה, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ בְּהִלְכוֹת מְחֵסְרֵי כַּפָּרָה. רָאָה אַחַת מֻרְבָּה כִּשְׁתַּיִם, אֵין טָמֵא אֶלָּא הַמֵּסִיט [- מזיז] טִפָּה אַחֲרוֹנָה.

יג. רְאִיָּה רִאשׁוֹנָה שֶׁל מִצְרָע, מְטַמְּאָה בְּמַשָּׂא - שֶׁנֶּאֱמַר: "כָּל צָרוּעַ וְכָל זָב", הֲרֵי הַצָּרוּעַ כְּזָב גָּמוּר; מַה זָּב גָּמוּר, זוֹבוֹ מְטַמֵּא בְּמַשָּׂא - אַף מְצֹרָע, רְאִיָּתוֹ הָרִאשׁוֹנָה מְטַמְּאָה בְּמַשָּׂא.

יד. רֵקוֹ שֶׁל זָב וּמֵימֵי רַגְלָיו וְשִׁכְבַת זַרְעוֹ - כָּל אֶחָד מִשְּׁלָשְׁתָּן אַב טֻמְאָה, דִּין תּוֹרָה; וּמְטַמֵּא בְּכָל שֶׁהוּא, בְּמַגָּע וּבְמַשָּׂא; הֲרֵי הוּא אוֹמֵר בְּרֹק: "וְכִי יָרֹק הַזָּב בַּטָּהוֹר"; וּמֵימֵי רַגְלָיו וְשִׁכְבַת זַרְעוֹ, אִי אֶפְשָׁר שֶׁלֹּא יִהְיֶה בָּהֶן צִחְצוּחֵי [- טיפות] זִיבָה כָּל שֶׁהוּא.

טו. וְאֶחָד זָב, וְאֶחָד נִדָּה וְיוֹלֶדֶת וְזָבָה - כָּל אֶחָד מֵהֶן, רֵקוֹ וּמֵימֵי רַגְלָיו אַב טֻמְאָה כְּזָב; וְכֵן כָּל מָקוֹם שֶׁנֶּאֱמַר בַּהֲלָכוֹת אֵלּוּ 'הַזָּב' - אֶחָד הַזָּב, וְאֶחָד שְׁאָר הָאַרְבָּעָה.

טז. תִּשְׁעָה מַשְׁקִין בְּזָב: שְׁלֹשָׁה מֵהֶן אַב טֻמְאָה, וְהֵן - רֵקוֹ, וּמֵימֵי רַגְלָיו, וְשִׁכְבַת זַרְעוֹ. וְכָל אֶחָד מֵאֵלּוּ מְטַמֵּא אָדָם וְכֵלִים בְּכָל שֶׁהוּא, כְּמוֹ שֶׁבַּאֲרְנוּ. וּשְׁלֹשָׁה מֵהֶן כּוֹלֵד הַטֻּמְאָה, וְאֵלּוּ הֵן - דִּמְעַת עֵינוֹ, וְדַם מַגֵּפָתוֹ [- מכתו], וַחֲלֵב הָאִשָּׁה. כָּל אֶחָד מֵאֵלּוּ כְּמַשְׁקִין טְמֵאִין שֶׁאֵין מְטַמְּאִין אָדָם, אֲבָל מְטַמְּאִין כֵּלִים מִדִּבְרֵי סוֹפְרִים, כְּמוֹ שֶׁיִּתְבָּאֵר. וּשְׁלֹשָׁה מֵהֶן טְהוֹרִין, וְאֵלּוּ הֵן - זֵעָתוֹ, וְלֵחָה סְרוּחָה הַיּוֹצֵאת מִמֶּנּוּ, וְהָרְאִי [- צואה]. הֲרֵי אֵלּוּ הַשְּׁלֹשָׁה מִן הַזָּב וַחֲבֵרָיו, כְּמוֹתָן מִשְּׁאָר הָאָדָם. כִּיחוֹ וְנִיעוֹ [- ליחות מהגרון] וְרִירוֹ וּמֵי הָאַף שֶׁלּוֹ - הֲרֵי הֵן כְּרֵקוֹ לְכָל דָּבָר, וּבִכְלַל הָרֹק הֵם חֲשׁוּבִין. דָּם הַיּוֹצֵא מִפִּי אַמָּה [- אבר המילה], וְדָם הַשּׁוֹתֶת מִפִּיו - הֲרֵי הֵם בִּכְלַל דַּם מַגֵּפָתוֹ; הָיָה מוֹצֵץ וְיָרַק דָּם - הֲרֵי זֶה טָמֵא כְּרֹק, שֶׁהַדָּם שֶׁיִּמְצֵץ אִי אֶפְשָׁר לוֹ בְּלֹא צִחְצוּחֵי רֹק.

הִלְכוֹת מְטַמְּאֵי מִשְׁכָּב וּמוֹשָׁב פֶּרֶק ב

א. דַּם נִדָּה וְזָבָה וְיוֹלֶדֶת, מְטַמֵּא לַח וְיָבֵשׁ. אֲבָל זוֹבוֹ שֶׁל זָב, וְרֵקוֹ, וְשִׁכְבַת זַרְעוֹ - אֵינוֹ מְטַמֵּא אֶלָּא כָּל זְמַן שֶׁהוּא לַח; אֲבָל אִם יָבֵשׁ יוֹתֵר מִדַּי, אֵינוֹ מְטַמֵּא. וְעַד כַּמָּה? אִם שׁוֹרִין אוֹתוֹ בְּפוֹשְׁרִין מֵעֵת לְעֵת, וְחוֹזֵר לִכְמוֹת שֶׁהָיָה - הֲרֵי זֶה מְטַמֵּא כְּלַח; אִם הָיוּ הַמַּיִם פּוֹשְׁרִין בְּתִחְלָתָן, אַף עַל פִּי שֶׁאֵינָן פּוֹשְׁרִין בְּסוֹפָן. וְכָל הַדְּבָרִים הָאֵלּוּ, דִּבְרֵי קַבָּלָה [ממשה רבינו].

ב. פִּשְׁתָּן שֶׁטְּוַתּוּ נִדָּה, הַמְּסִיטוֹ טָהוֹר; וְאִם הָיָה לַח - הֲרֵי זֶה מְטַמֵּא, מִפְּנֵי רֹק פִּיהָ.

ג. זָב שֶׁהִנִּיחַ פִּיו עַל פִּי הַכּוֹס, וְנִמְלַךְ שֶׁלֹּא לִשְׁתּוֹתוֹ - הַמֵּסִיט אֶת הַכּוֹס טָהוֹר; שֶׁתָּה מִמֶּנּוּ הַזָּב כָּל שֶׁהוּא - הַמְּסִיטוֹ טָמֵא, מִפְּנֵי מַשְׁקֵה פִּי הַזָּב.

ד. זָב שֶׁנָּשַׁךְ אֶת הַפַּת וְאֶת הַבָּצָל, הַמְּסִיטָן טָהוֹר; נָשַׁךְ אֶת הַקִּישׁוּת וְאֶת הַמְּלָפְפוֹן - הַמְּסִיטָן טָמֵא, מִפְּנֵי מַשְׁקֵה פִּי הַזָּב הַמִּתְעָרֵב בָּהֶן.

ה. קְלִפֵּי פוֹלִין וּקְלִפֵּי תוּרְמוּסִין שֶׁקְּצָצָן [- קילף בפיו] הַגּוֹי - הַמְּסִיטָן טָמֵא; שֶׁכָּל הַגּוֹיִם כְּזָבִים לְכָל דִּבְרֵיהֶן, כְּמוֹ שֶׁיִּתְבָּאֵר. הַקְּלִפִּין שֶׁבַּשְּׁוָקִין, הוֹלְכִין בָּהֶן אַחַר הָרֹב.

ו. דָּם טָמֵא שֶׁנִּתְעָרֵב בְּמַיִם - אִם בָּטְלוּ מַרְאָיו [של הדם], הַכֹּל טָהוֹר; נִתְעָרֵב בְּדָם טָהוֹר אוֹ בְּיַיִן, רוֹאִין אוֹתוֹ [את הדם הטהור והיין] כְּאִלּוּ הוּא מַיִם. וְכֵן רֹק טָמֵא שֶׁנִּתְעָרֵב בְּמַיִם - אִם הָיָה קָשׁוּר [- סמיך] כִּבְרִיָּתוֹ, הֲרֵי זֶה טָמֵא; וְאִם נִמְחָה בַּמַּיִם - אִם בָּטְלוּ מַרְאָיו, הַכֹּל טָהוֹר. נִתְעָרֵב בְּרֹק אַחֵר, רוֹאִין אוֹתוֹ כְּאִלּוּ הוּא מַיִם. וְכֵן מֵי רַגְלֵי טָמֵא מֵאֵלּוּ שֶׁנִּתְעָרְבוּ בְּמַיִם - אִם בָּטְלוּ מַרְאֵיהֶן, הַכֹּל טָהוֹר; וְאִם לָאו, טָמֵא. נִתְעָרְבוּ בְּיַיִן, אוֹ בְּמֵי רַגְלַיִם טְהוֹרִין - רוֹאִין אוֹתָן כְּאִלּוּ הֵן מַיִם. נִתְעָרְבוּ בְּמֵי רַגְלַיִם שֶׁל גּוֹיִם, הוֹלְכִין אַחַר הָרֹב. כֵּיצַד? עוּקָּה אוֹ כְּלִי גָּדוֹל שֶׁהָיוּ יִשְׂרָאֵל וְגוֹיִם מְטִילִין שָׁם מֵי רַגְלֵיהֶם - אִם רֹב גּוֹיִם, הַכֹּל טָמֵא; וְאִם רֹב יִשְׂרָאֵל, הַכֹּל טָהוֹר; מֶחֱצָה לְמֶחֱצָה, הַכֹּל טָמֵא. וְכֵן אִם נִתְעָרֵב מֵי רַגְלֵי גּוֹי זֶה, בְּמֵי רַגְלֵי יִשְׂרָאֵל זֶה - הוֹלְכִין אַחַר הָרֹב.

ז. שׁוֹאֲלִין [כלים של -] מֵי רַגְלַיִם מִכָּל מָקוֹם, וְאֵין חוֹשְׁשִׁין שֶׁמָּא שֶׁל נִדּוֹת הֵן - שֶׁלֹּא נֶחְשְׁדוּ בְּנוֹת יִשְׂרָאֵל לְכַנֵּס מֵי רַגְלֵיהֶן כְּשֶׁהֵן נִדּוֹת.

ח. חֶרֶשׂ שֶׁהָיָה הַזָּב אוֹ הַזָּבָה מְטִילִין בּוֹ מֵי רַגְלֵיהֶן, וְכִבְּסוֹ [- שטפו] - פַּעַם רִאשׁוֹנָה וּשְׁנִיָּה, הֲרֵי הַמַּשְׁקִין שֶׁכִּבְּסוֹ בָּהֶן טְמֵאִין; וּפַעַם שְׁלִישִׁית - טְהוֹרִין, בֵּין שֶׁכִּבְּסוֹ בְּמַיִם בֵּין שֶׁכִּבְּסוֹ בְּמֵימֵי רַגְלַיִם; שֶׁהֲרֵי לֹא נִשְׁאַר בּוֹ לַחְלוּחִית מִמֵּימֵי רַגְלַיִם הָרִאשׁוֹנִים.

ט. זָבָה שֶׁנָּעֶקְרוּ [ולא יצאו מגופה] מֵימֵי רַגְלֶיהָ בְּסוֹף שִׁבְעַת יְמֵי הַסְּפִירָה, וְיָרְדָה וְטָבְלָה, וְהֵטִילָה מַיִם אַחַר הַטְּבִילָה - הֲרֵי הֵן סָפֵק אִם אַחַר עֲקִירָה הוֹלְכִין, וְזָבָה הָיְתָה, אוֹ אַחַר יְצִיאָה, שֶׁהִיא טְהוֹרָה. וְכֵן גּוֹיָה שֶׁנָּעֶקְרוּ מֵימֵי רַגְלֶיהָ, וְנִתְגַּיְּרָה וְטָבְלָה, וְהֵטִילָה מַיִם אַחַר שֶׁטָּבְלָה - הֲרֵי זֶה סָפֵק אִם אַחַר עֲקִירָה הוֹלְכִין, וַהֲרֵי הֵם כְּמֵי רַגְלֵי הַנָּכְרִי, אוֹ אַחַר יְצִיאָה, וַהֲרֵי הֵן כְּמֵימֵי רַגְלֵי יִשְׂרָאֵל הַטְּהוֹרִין.

י. הָעֲבָדִים מִטַּמְּאִין בְּזִיבָה וּבְנִדָּה וּבְלִדָּה, כְּיִשְׂרָאֵל. אֲבָל הַגּוֹיִם אֵין מִטַּמְּאִין, לֹא בְּזִיבָה וְלֹא בְּנִדּוֹת וְלֹא בְּלֵדָה - דִּין תּוֹרָה, שֶׁנֶּאֱמַר: "דַּבְּרוּ אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל, וַאֲמַרְתֶּם אֲלֵיהֶם: אִישׁ אִישׁ, כִּי יִהְיֶה זָב" - בְּנֵי יִשְׂרָאֵל מִטַּמְּאִין בְּזִיבָה, לֹא הַגּוֹיִם.

יא. וַחֲכָמִים גָּזְרוּ עַל כָּל הַגּוֹיִם שֶׁיִּהְיוּ טְמֵאִים כְּזָבִים לְכָל דִּבְרֵיהֶם, זְכָרִים וּנְקֵבוֹת; וְהוּא - שֶׁיִּהְיֶה הַזָּכָר בֶּן תֵּשַׁע שָׁנִים וְיוֹם אֶחָד וַמַּעְלָה, וְהַנְּקֵבָה בַּת שָׁלֹשׁ שָׁנִים וְיוֹם אֶחָד וַמַּעְלָה; אֲבָל הַקְּטַנִּים לְמַטָּה מִזְּמַן זֶה, לֹא גָּזְרוּ עֲלֵיהֶם טֻמְאָה - שֶׁעִקַּר הַגְּזֵרָה, כְּדֵי שֶׁלֹּא יִהְיֶה תִּינוֹק יִשְׂרָאֵל רָגִיל אֵצֶל הַגּוֹי בְּמִשְׁכַּב זְכוּר, וּפָחוֹת מִזְּמַן זֶה, אֵין בִּיאָתָן בִּיאָה.

יב. בְּעֵת שֶׁגָּזְרוּ עֲלֵיהֶן, לֹא גָּזְרוּ עַל שִׁכְבַת זֶרַע שֶׁלָּהֶן; אֶלָּא שִׁכְבַת זַרְעוֹ שֶׁל גּוֹי טְהוֹרָה כְּדִין תּוֹרָה. וּמִפְּנֵי מָה לֹא גָּזְרוּ עָלֶיהָ טֻמְאָה? כְּדֵי לְהוֹדִיעַ שֶׁטֻּמְאָתָן מִדִּבְרֵי סוֹפְרִים - שֶׁהֲרֵי הַכֹּל יוֹדְעִין שֶׁאִלּוּ הָיוּ זָבִין דִּין תּוֹרָה, הָיְתָה שִׁכְבַת זַרְעָן אַב טֻמְאָה כְּשִׁכְבַת זֶרַע הַזָּב; וּמֵאַחַר שֶׁיּוֹדְעִין שֶׁטֻּמְאָתָן מִדִּבְרֵי סוֹפְרִים, לֹא יָבוֹאוּ לִשְׂרֹף עֲלֵיהֶן תְּרוּמָה וְקָדָשִׁים.

יג. נִמְצֵאתָ לָמֵד, שֶׁזּוֹבוֹ שֶׁל גּוֹי, וְדַם נִדָּה אוֹ דַם זִיבָה וְלֵדָה שֶׁל גּוֹיָה, וְהַגּוֹי וְהַגּוֹיָה עַצְמָן, אַף עַל פִּי שֶׁהֵן נְקִיִּים מִדַּם וְזוֹב, וְרֹק הַגּוֹיִם, וּמֵימֵי רַגְלֵיהֶם, וּמִשְׁכָּבָן וּמֹרְכָּבָן, וּבוֹעֵל גּוֹיָה - כָּל אֶחָד מֵאֵלּוּ אַב טֻמְאָה מִדִּבְרֵי סוֹפְרִים; לְפִיכָךְ, אֵין חַיָּבִין עֲלֵיהֶן עַל בִּיאַת מִקְדָּשׁ וְקָדָשָׁיו, וְאֵין שׁוֹרְפִין עֲלֵיהֶן אֶת הַתְּרוּמָה.

יד. וְכֵלָן מְטַמְּאִים אָדָם וְכֵלִים בְּמַגָּע, וּמְטַמְּאִין אָדָם בְּמַשָּׂא - כְּמוֹ הַזָּב לְכָל דָּבָר, אֶלָּא שֶׁהַטֻּמְאָה מִדִּבְרֵיהֶם כְּמוֹ שֶׁבַּאַרְנוּ. וְדַם הַנָּכְרִית, כְּרֻקָּהּ וּמֵימֵי רַגְלֶיהָ - מְטַמֵּא לַח, וְאֵינוֹ מְטַמֵּא יָבֵשׁ.

הִלְכוֹת מְטַמְּאֵי מִשְׁכָּב וּמוֹשָׁב פֶּרֶק ג

א. בּוֹעֵל נִדָּה - כְּנִדָּה, שֶׁהוּא אָב מֵאָבוֹת הַטֻּמְאוֹת שֶׁל תּוֹרָה; מְטַמֵּא כֵּלִים בְּמַגָּע, וּמְטַמֵּא אָדָם בְּמַגָּע וּבְמַשָּׂא, וּמְטַמֵּא בְּהֶסֵּט [הזזה], וּמְטַמֵּא מִשְׁכָּב וּמֹרְכָּב כְּנִדָּה.

ב. אין מִשְׁכַּב בּוֹעֵל נִדָּה וּמֻרְכָּבוֹ, כְּמִשְׁכַּב נִדָּה וּמֻרְכָּבָהּ; שֶׁהַמִּשְׁכָּב וְהַמֻּרְכָּב שֶׁדָּרְסָה עָלָיו נִדָּה - אָב מֵאֲבוֹת הַטֻּמְאוֹת, וּמִשְׁכַּב בּוֹעֵל נִדָּה וּמֻרְכָּבוֹ - וְלַד טֻמְאָה, כְּכֵלִים שֶׁהוּא נוֹגֵעַ בָּהֶן, שֶׁאֵינָן מְטַמְּאִין אָדָם וְלֹא כֵּלִים, אֶלָּא אֲכָלִין וּמַשְׁקִין בִּלְבַד. וְלָמָּה נִגְרְעָה טֻמְאַת מִשְׁכָּבוֹ מִטֻּמְאַת מִשְׁכָּבָהּ? מִפְּנֵי שֶׁנֶּאֱמַר בְּבוֹעֵל נִדָּה: "וּתְהִי נִדָּתָהּ עָלָיו, וְטָמֵא שִׁבְעַת יָמִים", וְנֶאֱמַר בּוֹ: "וְכָל הַמִּשְׁכָּב אֲשֶׁר יִשְׁכַּב עָלָיו, יִטְמָא". מֵאַחַר שֶׁנֶּאֱמַר "וּתְהִי נִדָּתָהּ עָלָיו", אֵינִי יוֹדֵעַ שֶׁהוּא מְטַמֵּא מִשְׁכָּב? וְלָמָּה נֶאֱמַר "וְכָל הַמִּשְׁכָּב אֲשֶׁר יִשְׁכַּב עָלָיו יִטְמָא"? מִפִּי הַשְּׁמוּעָה [ממשה רבינו] לָמְדוּ, שֶׁהַכָּתוּב נִתְּקוֹ מִטֻּמְאָה חֲמוּרָה, מִלְּטַמֵּא אָדָם וְכֵלִים, וּתְלָאוֹ בְּטֻמְאָה קַלָּה, שֶׁיִּהְיֶה מִשְׁכָּבוֹ וָלָד, וְלֹא יְטַמֵּא אָדָם וְכֵלִים אֶלָּא אֲכָלִין וּמַשְׁקִין בִּלְבַד, כִּשְׁאָר וַלְדוֹת הַטֻּמְאוֹת.

ג. אֶחָד הַבָּא עַל הַנִּדָּה, אוֹ עַל הַזָּבָה, אוֹ עַל שׁוֹמֶרֶת יוֹם כְּנֶגֶד יוֹם [- ראתה זיבות יום או יומיים], אוֹ עַל הַיּוֹלֶדֶת - בֵּין כְּדַרְכָּן בֵּין שֶׁלֹּא כְּדַרְכָּן, אֶחָד הַמַּעֲרֶה וְאֶחָד הַגּוֹמֵר, בֵּין גָּדוֹל שֶׁבָּא עַל הַקְּטַנָּה, בֵּין קָטָן שֶׁבָּא עַל הַגְּדוֹלָה. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בְּשֶׁהָיָה הַבּוֹעֵל בֶּן תֵּשַׁע שָׁנִים וְיוֹם אֶחָד, וְהַנִּבְעֶלֶת בַּת שָׁלֹשׁ שָׁנִים וְיוֹם אֶחָד; אֲבָל פָּחוֹת מִכָּאן, אֵינוֹ נִטְמָא מִשּׁוּם בּוֹעֵל נִדָּה, אֶלָּא מִשּׁוּם נוֹגֵעַ בְּנִדָּה בִּלְבַד, שֶׁהוּא וָלָד וְאֵינוֹ אָב. וְכֵן בּוֹעֵל הַזָּב, הֲרֵי הוּא כְּנוֹגֵעַ בּוֹ; וְאֶחָד הַנּוֹגֵעַ בַּזָּב, אוֹ הַנִּבְעָל מִן הַזָּב.

ד. הַנִּדָּה, וְהַזָּבָה, וְשׁוֹמֶרֶת יוֹם כְּנֶגֶד יוֹם, וְהַיּוֹלֶדֶת אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא רָאַת דָּם - כֻּלָּן מִטַּמְּאוֹת לְמַפְרֵעַ מֵעֵת לְעֵת, אוֹ מִפְּקִידָה לִפְקִידָה [- מהבדיקה האחרונה]; וְזֶה הוּא נִקְרָא 'מֵעֵת לְעֵת' שֶׁבַּנִּדָּה. כֵּיצַד? אִשָּׁה שֶׁהָיְתָה טְהוֹרָה, וְאֵין לָהּ וֶסֶת [- קביעות], וּבָדְקָה עַצְמָהּ בְּשַׁחֲרִית וּמְצָאָה טָהוֹר, וּבַחֲצִי הַיּוֹם בָּדְקָה עַצְמָהּ וּמְצָאָה דָּם - הֲרֵי כָּל הַטָּהֳרוֹת שֶׁעָשָׂת מִשְּׁעַת פְּקִידָה [- בדיקה] רִאשׁוֹנָה עַד שְׁעַת פְּקִידָה הַשֵּׁנִיָּה, טְמֵאוֹת לְמַפְרֵעַ. וְכֵן אִם בָּדְקָה הַיּוֹם וּמָצְאָה טָהוֹר, וּלְאַחַר שְׁנַיִם אוֹ שְׁלֹשָׁה יָמִים בָּדְקָה וּמָצְאָה דָּם - הֲרֵי כָּל הַטָּהֳרוֹת שֶׁעָשָׂת מֵעֵת שֶׁמָּצְאָה דָּם עַד עֶשְׂרִים וְאַרְבַּע שָׁעוֹת לְמַפְרֵעַ טְמֵאוֹת. וְעַד [- בד הבדיקה] שֶׁלְּאַחַר הַתַּשְׁמִישׁ, הֲרֵי הוּא כִּפְקִידָה; וְשֶׁלִּפְנֵי הַתַּשְׁמִישׁ - אֵינוֹ כִּפְקִידָה, מִפְּנֵי שֶׁאֵינָהּ בּוֹדֶקֶת בּוֹ יָפָה.

ה. אִשָּׁה שֶׁיֵּשׁ לָהּ וֶסֶת, וְרָאַת דָּם בִּשְׁעַת וִסְתָּהּ - דַּיָּהּ שְׁעָתָהּ [- טמאה מכאן ואילך], וְאֵינָהּ טְמֵאָה לְמַפְרֵעַ. הִגִּיעַ שְׁעַת וִסְתָּהּ וְלֹא בָּדְקָה עַצְמָהּ, וּלְאַחַר יָמִים בָּדְקָה וּמָצְאָה דָּם - הֲרֵי זוֹ טְמֵאָה לְמַפְרֵעַ, וַהֲרֵי הִיא בְּחֶזְקַת נִדָּה מִשְּׁעַת וִסְתָּהּ; וְזוֹ הִיא טֻמְאַת וִסְתוֹת הָאֲמוּרָה בְּכָל מָקוֹם. וְאִם מָצְאָה עַצְמָהּ טְהוֹרָה כְּשֶׁבָּדְקָה אַחַר הַוֶּסֶת - הֲרֵי זוֹ טְהוֹרָה.

ו. כָּל אִשָּׁה שֶׁיֵּשׁ לָהּ וֶסֶת - תַּרְגִּישׁ בְּעַצְמָהּ מִפַּהֶקֶת, אוֹ מִתְעַטֶּשֶׁת, אוֹ חוֹשֶׁשֶׁת [כואבת] פִּי כְרֵשָׂהּ וְשִׁפּוּלֵי מֵעֶיהָ, אוֹ אוֹחֲזָתָהּ צַמְרוּרִית [צמרמורת], אוֹ רֹאשָׁהּ כָּבֵד עָלֶיהָ, אוֹ אֵבְרֶיהָ כְּבֵדִין, וְכַיּוֹצֵא בְּאֵלּוּ. יֵשׁ אִשָּׁה שֶׁדַּרְכָּהּ לִרְאוֹת בְּעֵת שֶׁיַּתְחִיל בָּהּ מִקְרֶה מֵאֵלּוּ, מִיָּד בִּתְחִלָּתוֹ; וְיֵשׁ אִשָּׁה שֶׁתַּמְתִּין בְּמִקְרֶה זֶה שָׁעָה אוֹ שְׁתַּיִם, וְאַחַר כָּךְ תִּרְאֶה הַדָּם בְּסוֹף הַוֶּסֶת. הָיְתָה לְמוּדָה [רגילה] לִרְאוֹת בִּתְחִלַּת הַוֶּסֶת, כָּל הַטָּהֳרוֹת שֶׁעָשָׂת בְּתוֹךְ הַוֶּסֶת טְמֵאוֹת; הָיְתָה לְמוּדָה לִהְיוֹת רוֹאָה בְּסוֹף הַוֶּסֶת, כָּל הַטָּהֳרוֹת שֶׁעָשָׂת בְּתוֹךְ הַוֶּסֶת טְהוֹרוֹת; וְאֵינָהּ חוֹשֶׁשֶׁת, אֶלָּא מִשָּׁעָה שֶׁדַּרְכָּהּ לִרְאוֹת, עַד עֵת שֶׁמָּצְאָה דָּם.

ז. הָרוֹאָה כֶּתֶם [של דם] - טְמֵאָה לְמַפְרֵעַ, עַד עֵת הַפְּקִידָה [הבדיקה האחרונה]. וְכֵן הַבֶּגֶד שֶׁנִּמְצָא עָלָיו הַכֶּתֶם, טָמֵא לְמַפְרֵעַ; עַד כַּמָּה? עַד שֶׁתֹּאמַר: 'בָּדַקְתִּי הֶחָלוּק הַזֶּה, וְלֹא הָיָה עָלָיו כֶּתֶם'. אֲפִלּוּ כִּבְּסָה אוֹתוֹ, וְלֹא בָּדְקָה - טָמֵא מִקֹּדֶם הַכִּבּוּס לְמַפְרֵעַ, עַד שְׁעַת הַפְּקִידָה. וַאֲפִלּוּ נִמְצָא הַכֶּתֶם לַח - הֲרֵי זֶה מְטַמֵּא לְמַפְרֵעַ, עַד שְׁעַת הַבְּדִיקָה; שֶׁאֲנִי אוֹמֵר: מִיָּמִים הָיָה שָׁם, וְעַתָּה נָפְלוּ עָלָיו מַיִם וְנַעֲשָׂה לַח.

ח. וְכָל הַנָּשִׁים שֶׁדַּיָּן שְׁעָתָן [- שטמאות רק מכאן ולהבא] - כִּתְמָן כִּרְאִיָּתָן, וְאֵינוֹ מְטַמֵּא אוֹתָן לְמַפְרֵעַ. כָּל אֵלּוּ הַנָּשִׁים הַמִּטַּמְּאוֹת לְמַפְרֵעַ - בֵּין רוֹאָה דָּם בֵּין מוֹצְאָה כֶּתֶם, מְטַמְּאוֹת מִשְׁכָּב וּמֻרְכָּב לְמַפְרֵעַ לְטַמֵּא אָדָם וּבְגָדִים; וְכֵן רֶקֶן וּמֵימֵי רַגְלֵיהֶן, טְמֵאִין לְמַפְרֵעַ. וַאֲפִלּוּ כְּלֵי חֶרֶשׂ הַמֻּקָּף צָמִיד פָּתִיל [כיסוי מהודק], מְטַמְּאוֹת אוֹתוֹ לְמַפְרֵעַ; אֲבָל אֵינָן מְטַמְּאוֹת אֶת הַבּוֹעֵל לְמַפְרֵעַ מִשּׁוּם בּוֹעֵל נִדָּה, אֶלָּא מִשּׁוּם נוֹגֵעַ בִּלְבַד. וְכָל הָרוֹאָה כֶּתֶם - הַבּוֹעֵל אוֹתָהּ מֵאַחַר שֶׁנִּמְצָא הַכֶּתֶם, טָמֵא מִשּׁוּם בּוֹעֵל נִדָּה.

ט. מְעֻבֶּרֶת שֶׁהוֹצִיא הָעֻבָּר אֶת יָדוֹ וְהֶחְזִירָהּ - אִמּוֹ טְמֵאָה לֵדָה. וְטֻמְאַת יוֹלֶדֶת יָד, וְטֻמְאַת מֵעֵת לְעֵת אוֹ מִפְּקִידָה לִפְקִידָה לְמַפְרֵעַ כְּמוֹ שֶׁבַּאֲרְנוּ, וְטֻמְאַת וִסָּתוֹת, וְטֻמְאַת כְּתָמִים - הַכֹּל מִדִּבְרֵי סוֹפְרִים, וְטֻמְאָתָן בְּסָפֵק. לְפִיכָךְ, אֵין שׁוֹרְפִין עֲלֵיהֶן תְּרוּמָה וְקָדָשִׁים, אֶלָּא תּוֹלִין; וְכֵן חֵלֵּין שֶׁנַּעֲשׂוּ עַל טָהֲרַת הַקֹּדֶשׁ שֶׁנִּטְמְאוּ בְּאֵלּוּ, תּוֹלִין. אֲבָל הַנַּעֲשִׂים עַל טָהֲרַת הַתְּרוּמָה, וְחֵלֵּין הַטְּבוּלִין לְחַלָּה [שלא הופרשה מהם חלה] - אֵין מִטַּמְּאִין בְּכָל אֵלּוּ הַטֻּמְאוֹת שֶׁהֵן מִדִּבְרֵיהֶם. נִמְצֵאתָ לָמֵד, שֶׁכָּל אַחַת מֵאֵלּוּ הַנָּשִׁים, וּמִשְׁכָּבָן וּמֻרְכָּבָן, וְרֶקֶן וּמֵימֵי רַגְלֵיהֶן, וּבוֹעֵל רוֹאָה כֶּתֶם מֵאַחַר שֶׁנִּמְצָא הַכֶּתֶם, וּבוֹעֵל יוֹלֶדֶת מֵאַחַר שֶׁיָּצָא הָאֵבֶר וְחָזַר - כֻּלָּן אֲבוֹת טֻמְאוֹת מִדִּבְרֵי סוֹפְרִים.

יום חמישי י"ט טבת ה'תשס"ט

הִלְכוֹת מְטַמְּאֵי מִשְׁכָּב וּמוֹשָׁב פֶּרֶק ד

א. אַרְבַּע נָשִׁים שֶׁהֵן דַּיָּן שְׁעָתָן [טמאות רק מכאן ולהבא] וְאֵינָן מִטַּמְּאוֹת לְמַפְרֵעַ; וְאֵלּוּ הֵן - מְעֻבֶּרֶת, וּמְנִיקָה, וּבְתוּלָה, וּזְקֵנָה. אֵיזוֹ הִיא מְעֻבֶּרֶת? מִשֶּׁיַּכִּיר עֻבָּרָהּ [- ג' חודשים]. הָיְתָה בְּחֶזְקַת מְעֻבֶּרֶת וְרָאַת דָּם, וְאַחַר כָּךְ הִפִּילָה רוּחַ [- שלפוחית ריקה] אוֹ דָּבָר שֶׁאֵינוֹ וָלָד - הֲרֵי זוֹ בְּחֶזְקָתָהּ, וְדַיָּהּ שְׁעָתָהּ; רָאַת דָּם, וְאַחַר כָּךְ הֵכִּיר עֻבָּרָהּ - הֲרֵי זוֹ מִטַּמְּאָה לְמַפְרֵעַ [- מעת לעת], כְּכָל הַנָּשִׁים. אֵיזוֹ הִיא מְנִיקָה? כָּל עֶשְׂרִים וְאַרְבָּעָה חֹדֶשׁ מִיּוֹם הַלֵּדָה; אֲפִלּוּ מֵת בְּנָהּ בְּתוֹךְ זְמַן זֶה, אוֹ שֶׁגְּמָלַתּוּ, אוֹ נְתָנַתּוּ לִמְנִיקָה - דַּיָּהּ שְׁעָתָהּ. אֲבָל אַחַר עֶשְׂרִים וְאַרְבָּעָה חֹדֶשׁ, אַף עַל פִּי שֶׁהִיא מְנִיקָה וְהוֹלֶכֶת - הֲרֵי זוֹ מִטַּמְּאָה לְמַפְרֵעַ, כְּכָל הַנָּשִׁים. אֵיזוֹ הִיא בְּתוּלָה? כָּל שֶׁלֹּא רָאַת דָּם מִיָּמֶיהָ; בְּתוּלַת דָּמִים אָמְרוּ, לֹא בְּתוּלַת בְּתוּלִים [שלא נבעלה].

כֵּיצַד? אֲפִלּוּ נִשֵּׂאת וְרָאָת דָּם מֵחֲמַת נִשּׂוּאִין [- בעילה], אוֹ יָלְדָה וְרָאָת דָּם מֵחֲמַת לֵדָה - עַדַיִן הִיא בְּתוּלָה לְעִנְיַן טֻמְאָה, וְדַיָּהּ שְׁעָתָהּ. אֵיזוֹ הִיא זְקֵנָה? כֹּל שֶׁעָבְרוּ עָלֶיהָ שְׁלֹשָׁה חֳדָשִׁים סָמוּךְ לְזִקְנוּתָהּ, וְלֹא רָאָת דָּם. וְאֵיזֶה הוּא סָמוּךְ לְזִקְנוּתָהּ? כֹּל שֶׁמַּכְרוֹתֶיהָ קוֹרְאִין לָהּ 'זְקֵנָה' בְּפָנֶיהָ, וְאֵינָהּ מַקְפֶּדֶת. עָבְרוּ עָלֶיהָ שָׁלֹשׁ עוֹנוֹת וְרָאֲתָה, וְחָזְרָה וְעָבְרוּ עָלֶיהָ שָׁלֹשׁ עוֹנוֹת אֲחֵרוֹת אוֹ פָּחוֹת אוֹ יָתֵר וְרָאָת - הֲרֵי הִיא כְּכָל הַנָּשִׁים, וּמִטַּמְּאָה לְמַפְרֵעַ.

ב. בְּתוּלָה שֶׁרָאָת דָּם, אֲפִלּוּ שׁוֹפַעַת [שותתת דם] כָּל שִׁבְעָה אוֹ דּוֹלֶפֶת [טיפין טיפין] - הֲרֵי זֶה פַּעַם אַחַת; רָאָת דָּם וּפָסַק, וְחָזְרָה וְרָאֲתָה - הֲרֵי זוֹ שְׁתֵּי פְּעָמִים.

ג. תִּינֹקֶת שֶׁלֹּא הִגִּיעַ זְמַנָּהּ לִרְאוֹת [לפני גיל י"ב], וְרָאָת דָּם - פַּעַם רִאשׁוֹנָה וּשְׁנִיָּה, דַּיָּהּ שְׁעָתָהּ; רָאָת פַּעַם שְׁלִישִׁית, מִטַּמְּאָה לְמַפְרֵעַ. עָבְרוּ עָלֶיהָ שְׁלֹשָׁה חֳדָשִׁים [ללא ראיה], וְאַחַר כָּךְ רָאֲתָה - דַּיָּהּ שְׁעָתָהּ; עָבְרוּ עָלֶיהָ שְׁלֹשָׁה חֳדָשִׁים אֲחֵרִים, וְאַחַר כָּךְ רָאֲתָה - דַּיָּהּ שְׁעָתָהּ; עָבְרוּ עָלֶיהָ שְׁלֹשָׁה חֳדָשִׁים אֲחֵרִים, וְרָאֲתָה - מִטַּמְּאָה לְמַפְרֵעַ.

ד. תִּינֹקֶת שֶׁהִגִּיעַ זְמַנָּהּ לִרְאוֹת [מגיל י"ב], וְרָאָת - פַּעַם רִאשׁוֹנָה, דַּיָּהּ שְׁעָתָהּ; שְׁנִיָּה, מִטַּמְּאָה לְמַפְרֵעַ. עָבְרוּ עָלֶיהָ שְׁלֹשָׁה חֳדָשִׁים, וְאַחַר כָּךְ רָאֲתָה - דַּיָּהּ שְׁעָתָהּ; עָבְרוּ עָלֶיהָ שְׁלֹשָׁה חֳדָשִׁים אֲחֵרִים, וְאַחַר כָּךְ רָאֲתָה - מִטַּמְּאָה לְמַפְרֵעַ.

ה. מְעֻבֶּרֶת וּמְנִיקָה וּזְקֵנָה וּבְתוּלָה שֶׁהִגִּיעוּ לִרְאוֹת, שֶׁרָאוּ רְאִיָּה רִאשׁוֹנָה - דַּיָּן שְׁעָתָן; רָאוּ פַּעַם שְׁנִיָּה - מִטַּמְּאוֹת לְמַפְרֵעַ כְּכָל הַנָּשִׁים, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ. וְאִם רָאוּ הָרִאשׁוֹנָה בְּאֹנֶס - אַף הַשְּׁנִיָּה, דַּיָּן שְׁעָתָן.

ו. מְעֻבֶּרֶת אוֹ מְנִיקָה שֶׁרָאָת דָּם, וְעָבְרוּ עָלֶיהָ שְׁלֹשָׁה חֳדָשִׁים, וְאַחַר כָּךְ רָאָת - דַּיָּהּ שְׁעָתָהּ; עָבְרוּ עָלֶיהָ שְׁלֹשָׁה חֳדָשִׁים אֲחֵרִים, וְרָאָת פַּעַם שְׁנִיָּה, שֶׁהִיא שְׁלִישִׁית לִרְאִיָּה רִאשׁוֹנָה - מִטַּמְּאוֹת לְמַפְרֵעַ. הָרוֹאָה דָּם אַחַר דַּם טֹהַר [- דם יולדת עד מ' יום לילדת זכר ופ' לנקיבה] בְּתוֹךְ עֶשְׂרִים וְאַרְבַּע שָׁעוֹת, דַּיָּהּ שְׁעָתָהּ. וְכָל שֶׁדַּיָּהּ שְׁעָתָהּ - אַף עַל פִּי שֶׁאֵינָהּ מִטַּמְּאָה לְמַפְרֵעַ, צְרִיכָה לִהְיוֹת בּוֹדֶקֶת עַצְמָהּ תָּמִיד; וְכָל אִשָּׁה הַמַּרְבָּה לִבְדֹּק, מְשֻׁבַּחַת - חוּץ מִן הַנִּדָּה וְיוֹשֶׁבֶת עַל דַּם טֹהַר, שֶׁאֵין הַבְּדִיקָה מוֹעֶלֶת לָהֶן כְּלוּם.

ז. חֲכָמִים תִּקְּנוּ לָהֶן לִבְנוֹת יִשְׂרָאֵל לִהְיוֹת בּוֹדְקוֹת עַצְמָן בְּכָל יוֹם בְּשַׁחֲרִית, מִפְּנֵי טְהָרוֹת שֶׁל עַרְבִית [- שנגעו בהן אתמול], וּבְעַרְבִית, מִפְּנֵי טְהָרוֹת שֶׁל שַׁחֲרִית; וְכָל אוֹכֶלֶת תְּרוּמָה, בּוֹדֶקֶת בְּשָׁעָה שֶׁאוֹכֶלֶת בִּתְרוּמָה. וְכָל אִשָּׁה בּוֹדֶקֶת בְּשָׁעָה שֶׁעוֹבֶרֶת [- הולכת] לְשַׁמֵּשׁ מִטָּתָהּ, מִפְּנֵי הַטְּהָרוֹת; אֲבָל אִם לֹא הָיְתָה עוֹסֶקֶת בִּטְהָרוֹת, אֵינָהּ צְרִיכָה בְּדִיקָה לְבַעְלָהּ - שֶׁכָּל הַנָּשִׁים שֶׁיֵּשׁ לָהֶן וֶסֶת, בְּחֲזָקַת טָהֳרָה לְבַעֲלֵיהֶן, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ בְּעִנְיַן נִדָּה.

ח. חֲזָקַת בְּנוֹת יִשְׂרָאֵל, עַד שֶׁלֹּא הִגִּיעוּ לְפִרְקָן [- זמן ראייתן] - בְּחֲזָקַת טָהֳרָה, וְאֵין הַנָּשִׁים בּוֹדְקוֹת אוֹתָן. אֲבָל מִשֶּׁהִגִּיעוּ לְפִרְקָן - צְרִיכוֹת בְּדִיקָה, וְנָשִׁים בּוֹדְקוֹת אוֹתָן.

ט. הַחֵרֶשֶׁת, וְהַשּׁוֹטָה, וּמִי שֶׁנִּטְרְפָה דַּעְתָּהּ כָּאֵלּוּ - אִם יֵשׁ לָהֶן פִּקְחוֹת מְתַקְּנוֹת אוֹתָן [הבודקות ומכינות אותן לטבילה], הֲרֵי אֵלּוּ אוֹכְלוֹת בִּתְרוּמָה.

י. כָּל הַכְּתָמִים הַבָּאִים מִבֵּין יִשְׂרָאֵל, בְּחֲזָקַת טֻמְאָה; וְהַבָּאִים מִבֵּין הַגּוֹיִם, טְהוֹרִין. וְהַנִּמְצָאִים בְּעָרֵי יִשְׂרָאֵל, טְהוֹרִין - שֶׁלֹּא נֶחְשְׁדוּ לְהַשְׁלִיךְ כִּתְמֵיהֶן, אֶלָּא מַצְנִיעִין אוֹתָן; לְפִיכָךְ, כָּל הַכְּתָמִין הַנִּמְצָאִים בְּכָל מָקוֹם, טְהוֹרִין - חוּץ מִן הַנִּמְצָאִים בְּחֹרִים וּסְבִיבוֹת בֵּית הַטֻּמְאוֹת [- מקום מיוחד לנידות]. וְכֵלָן, טֻמְאָתָן בְּסָפֵק, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ.

יא. כָּל הַכְּתָמִים הַטְּמֵאִין, מַעֲבִירִין עֲלֵיהֶן שִׁבְעָה סַמְמָנִין [לבדוק אולי הם צבע]; וְאַחַר כָּךְ, בֵּין עָבַר הַכֶּתֶם בֵּין לֹא עָבַר, מִטְבִּילוֹ וְטָהוֹר - שֶׁאִם לֹא עָבַר כְּלָל, הֲרֵי הוּא צֶבַע; וְאִם עָבַר אוֹ כָּהָה [נחלש], הֲרֵי זֶה כֶּתֶם, וּמֵאַחַר שֶׁעָבְרוּ עָלָיו הַסַּמְמָנִין, כְּבָר בָּטֵל אַף עַל פִּי שֶׁרִשּׁוּמוֹ נִכָּר. וַאֲפִלּוּ כֶּתֶם שֶׁל דַּם נִדּוּת וַדַּאי - כֵּיוָן שֶׁהֶעֱבִיר עָלָיו שִׁבְעַת הַסַּמְמָנִים, בָּטֵל; וּמִטְבִּילוֹ, וְעוֹשֶׂה עַל גַּבָּיו טָהֳרוֹת.

יב. בֶּגֶד שֶׁאָבַד בּוֹ הַכֶּתֶם - מַעֲבִיר עַל כָּל הַבֶּגֶד שִׁבְעָה סַמְמָנִים, וּמִטְבִּילוֹ. אָבְדָה בּוֹ שִׁכְבַת זֶרַע - אִם הָיָה [בגד] חָדָשׁ, בּוֹדְקוֹ בְּמַחַט; וְאִם הָיָה שָׁחוּק [משומש], בּוֹדְקוֹ בַּחַמָּה [בשמש].

יג. בֶּגֶד שֶׁהָיָה עָלָיו כֶּתֶם, וְהִטְבִּילוֹ וְעָשָׂה עַל גַּבָּיו טָהֳרוֹת, וְאַחַר כָּךְ הֶעֱבִיר עַל הַכֶּתֶם שִׁבְעַת הַסַّמְמָנִים, וְלֹא עָבַר - הֲרֵי זֶה צֶבַע, וְהַטָּהֳרוֹת שֶׁעָשָׂה טְהוֹרוֹת; וְאֵינוֹ צָרִיךְ לְהַטְבִּילוֹ פַּעַם אַחֶרֶת. וְאִם עָבַר הַכֶּתֶם, אוֹ כָּהָה עֵינוֹ [נחלש מראהו] - הֲרֵי זֶה כֶּתֶם, וְהַטָּהֳרוֹת טְמֵאוֹת, שֶׁהֲרֵי הִקְפִּיד עַל הַכֶּתֶם לַהֲסִירוֹ; וְצָרִיךְ לְהַטְבִּילוֹ פַּעַם אַחֶרֶת לְטַהֲרוֹ.

יד. כֶּתֶם שֶׁהֶעֱבִיר עָלָיו שֵׁשֶׁת סַמְמָנִים, וְלֹא עָבַר, וְאַחַר כָּךְ הֶעֱבִיר עָלָיו צַאבּוֹן [- סבון], וְעָבַר - הֲרֵי הַטָּהֳרוֹת שֶׁנַּעֲשׂוּ עַל גַּבָּיו טְמֵאוֹת; אַף עַל פִּי שֶׁהַצַּאבּוֹן מַעֲבִיר הַצֶּבַע, הוֹאִיל וְלֹא הֶעֱבִיר שִׁבְעַת הַסַּמְמָנִין, הֲרֵי זֶה בְּחֶזְקַת כֶּתֶם, וְשֶׁמָּא אִלּוּ הֶעֱבִיר הַשְּׁבִיעִי, הָיָה עוֹבֵר. הֶעֱבִיר עָלָיו שִׁבְעָה סַמְמָנִים, וְלֹא עָבַר, וְחָזַר וְהֶעֱבִירָן פַּעַם שְׁנִיָּה, וְעָבַר - כָּל הַטָּהֳרוֹת שֶׁנַּעֲשׂוּ עַל גַּבָּיו בֵּין תִּכְבֹּסֶת רִאשׁוֹנָה לִשְׁנִיָּה, טְהוֹרוֹת; וְכָל הַטָּהֳרוֹת שֶׁנַּעֲשׂוּ עַל גַּבָּיו אַחַר תִּכְבֹּסֶת שְׁנִיָּה, טְמֵאוֹת; הוֹאִיל וּגְלָה דַּעְתּוֹ שֶׁהוּא מַקְפִּיד עָלָיו, וְרוֹצֶה לְהוֹצִיא רִשּׁוּמוֹ - הֲרֵי זֶה טָמֵא, עַד שֶׁיְּבַטְּלוֹ וְיַטְבִּילוֹ. כְּבָר בֵּאַרְנוּ בְּהִלְכוֹת אִסּוּרֵי בִּיאָה, שִׁבְעָה הַסַּמְמָנִין שֶׁמַּעֲבִירִין עַל הַכֶּתֶם מַה הֵם, וְהֵיאַךְ מַעֲבִירִין אוֹתָם.

טו. הָאִשָּׁה שֶׁמֵּתָה, וְיָצָא מִמֶּנָּה דָּם - מְטַמֵּא מִשּׁוּם כֶּתֶם, כְּדַם הַנִּדָּה; שֶׁהַמְּקוֹר, מְקוֹמוֹ טָמֵא. אַף עַל פִּי שֶׁיָּצָא הַדָּם אַחַר שֶׁמֵּתָה, וְאֵין כָּאן נִדָּה, הוֹאִיל וּמִמָּקוֹם טָמֵא יָצָא, מְטַמֵּא טֻמְאַת כְּתָמִים. וְאִם הָיָה בּוֹ רְבִיעִית - מְטַמֵּא בְּאֹהֶל, וּמְטַמֵּא מִשּׁוּם כֶּתֶם.

הִלְכוֹת מְטַמְּאֵי מִשְׁכָּב וּמוֹשָׁב פֶּרֶק ה

א. הַזָּב, וְהַזָּבָה, וְהַנִּדָּה, וְהַיּוֹלֶדֶת - לְעוֹלָם הֵן בְּטֻמְאָתָן, וּמְטַמְּאִין אָדָם וְכֵלִים וּמִשְׁכָּב וּמֶרְכָּב, עַד שֶׁיִּטְבֹּל; אֲפִלּוּ נִתְאַחֲרוּ כַּמָּה שָׁנִים בְּלֹא רְאִיַּת טֻמְאָה, וְלֹא טָבְלוּ - הֲרֵי הֵן בְּטֻמְאָתָן.

ב. יוֹלֶדֶת שֶׁלֹּא טָבְלָה אַחַר שִׁבְעָה לְזָכָר, וְאַרְבָּעָה עָשָׂר לִנְקֵבָה - כָּל דָּם שֶׁתִּרְאֶה, אַף עַל פִּי שֶׁהוּא בְּתוֹךְ יְמֵי טֹהַר

[עד מ' יום ללידת זכר ופ' לנקבה] - הֲרֵי הוּא כְּדַם הַנִּדּוּת, וּמְטַמֵּא לַח וְיָבֵשׁ; לֹא תָּלָה הַכָּתוּב בְּיָמִים בִּלְבַד, אֶלָּא בְּיָמִים וּטְבִילָה.

ג. יוֹלֶדֶת שֶׁיָּרְדָה לִטְבֹּל מִטֻּמְאָה לְטָהֳרָה, וְנֶעֱקַר מִמֶּנָּה דָּם בִּירִידָתָהּ, וְיָצָא חוּץ לְבֵין הַשִּׁנַּיִם [- מקום מסויים ברחם] - הֲרֵי זוֹ טְמֵאָה; וְאֵין הַטְּבִילָה מוֹעֶלֶת לְדָם זֶה, וְאַף עַל פִּי שֶׁעֲדַיִן הוּא בִּבְשָׂרָהּ. וְאִם נֶעֱקַר מִמֶּנָּה בַּעֲלִיָּתָהּ מִן הַמִּקְוֶה - הֲרֵי זוֹ טְהוֹרָה, מִפְּנֵי שֶׁהוּא דַּם טֹהַר, וְהַטְּבִילָה מוֹעֶלֶת לְכָל הַדָּם הַמֻּבְלָע בָּאֵבָרִים, וּמְשִׁימָה אוֹתוֹ דַּם טֹהַר.

ד. יוֹלֶדֶת שֶׁטָּבְלָה אַחַר שִׁבְעָה שֶׁל זָכָר, וְאַרְבָּעָה עָשָׂר שֶׁל נְקֵבָה, אוֹ אַחַר סְפִירַת שִׁבְעַת יְמֵי נְקִיִּים אִם הָיְתָה יוֹלֶדֶת בְּזוֹב - הֲרֵי הִיא בְּכָל יְמֵי טֹהַר שֶׁלָּהּ, כְּטָמֵא שֶׁטָּבַל וַעֲדַיִן לֹא הֶעֱרִיב שִׁמְשׁוֹ. וַהֲרֵי הִיא כִּטְבוּל יוֹם, בְּכָל אוֹתָן הַיָּמִים. וְאֵינָהּ צְרִיכָה טְבִילָה אַחֶרֶת בְּסוֹף יְמֵי טֹהַר, אֶלָּא בְּמִשְׁלַם הַיָּמִים [- כשימלאו ימי הטוהר] - הֲרֵי הִיא כִּטְבוּל יוֹם שֶׁהֶעֱרִיב שִׁמְשׁוֹ. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים שֶׁהִיא כִּטְבוּל יוֹם? לְעִנְיַן תְּרוּמָה וּמַעֲשֵׂר; אֲבָל לְקָדָשִׁים, הֲרֵי הִיא כְּרִאשׁוֹן לְטֻמְאָה שֶׁעֲדַיִן לֹא טָבַל, אֶלָּא כְּמִי שֶׁנָּגַע בְּנִדָּה אוֹ בְּטְמֵא מֵת וְכַיּוֹצֵא בָּהֶן. נִמְצֵאתָ לָמֵד, שֶׁהַיּוֹלֶדֶת, בְּתוֹךְ יְמֵי טֹהַר - אוֹכֶלֶת בְּמַעֲשֵׂר וּפוֹסֶלֶת אֶת הַתְּרוּמָה כִּטְבוּל יוֹם, כְּמוֹ שֶׁיִּתְבָּאֵר. וְאִם נָפַל מֵרֶקָּהּ וּמִדַּם טָהֳרָתָהּ עַל כְּכָר שֶׁל תְּרוּמָה - הֲרֵי הוּא בְּטָהֳרָתוֹ; שֶׁמַּשְׁקֶה טְבוּל יוֹם טָהוֹר, כְּמוֹ שֶׁיִּתְבָּאֵר; וּמְטַמֵּא אֶת הַקָּדָשִׁים כִּוְלַד הַטֻּמְאוֹת, עַד שֶׁתַּשְׁלִים יְמֵי טֹהַר וּתְהִי טְהוֹרָה לַכֹּל. וְיֵרָאֶה לִי, שֶׁמֵּאַחַר שֶׁהִיא מְטַמְּאָה אֶת הַקֹּדֶשׁ, שֶׁהִיא צְרִיכָה טְבִילָה בַּסּוֹף, וְאַחַר כָּךְ תִּגַּע בַּקֹּדֶשׁ, אַף עַל פִּי שֶׁאֵינָהּ צְרִיכָה טְבִילָה אַחֶרֶת לַאֲכִילַת הַתְּרוּמָה.

ה. יוֹלֶדֶת שֶׁהִיא מְצֹרַעַת, וְטָבְלָה אַחַר שִׁבְעָה שֶׁל זָכָר אוֹ אַרְבָּעָה עָשָׂר שֶׁל נְקֵבָה - הֲרֵי דַּם טָהֳרָה שֶׁלָּהּ טָמֵא, כְּרֶקָּהּ וּכְמֵימֵי רַגְלֶיהָ, וְכֻלָּן כְּמַשְׁקִין טְמֵאִין; שֶׁכָּל הַטְּמֵאִין, מַשְׁקִין הַיּוֹצְאִין מֵהֶן כְּמַשְׁקִין שֶׁהֵן נוֹגְעִין בָּהֶן - חוּץ מִן הַזָּב וְכַיּוֹצֵא בּוֹ, שֶׁהֲרֵי שְׁלֹשָׁה מַשְׁקִין הַיּוֹצְאִין מִמֶּנּוּ אָבוֹת הַטֻּמְאוֹת, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ.

ו. זָבָה קְטַנָּה [אשה שראתה זיבה יום או יומיים] שֶׁטָּבְלָה בְּיוֹם הַשִּׁמּוּר שֶׁלָּהּ [יום אחרי הראיה] אַחַר הָנֵץ הַחַמָּה, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ בְּעִנְיַן אִסּוּר נִדָּה - הֲרֵי מַגָּעָהּ וּבְעִילָתָהּ תְּלוּיִין [עומדים בספק]: אִם נִגְמַר הַיּוֹם, וְלֹא רָאָת - כָּל שֶׁנָּגְעָה בּוֹ טָהוֹר, וּבוֹעֲלָהּ טָהוֹר וּפָטוּר; וְאִם רָאָת דָּם אַחַר שֶׁטָּבְלָה - כָּל טְהָרוֹת שֶׁעָשָׂת טְמֵאוֹת, וְעוֹשָׂה [מטמאה] מִשְׁכָּב וּמוֹשָׁב, וּבוֹעֲלָהּ חַיָּב חַטָּאת. טָבְלָה בְּלֵיל הַשִּׁמּוּר קֹדֶם שֶׁיַּעֲלֶה עַמּוּד הַשַּׁחַר - הֲרֵי זוֹ כְּמִי שֶׁלֹּא טָבְלָה, וַעֲדַיִן עוֹשָׂה מִשְׁכָּב וּמוֹשָׁב.

ז. הָרוֹאָה דָּם בְּיוֹם אַחַד עָשָׂר [של ימי זיבתה], וְטָבְלָה לְעֶרֶב לֵיל שְׁנֵים עָשָׂר - הֲרֵי זוֹ מְטַמְּאָה מִשְׁכָּב וּמוֹשָׁב, אַף עַל פִּי שֶׁאֵינָהּ רְאוּיָה לִהְיוֹת זָבָה גְּדוֹלָה, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ בְּעִנְיַן אִסּוּר נִדָּה.

ח. טָבְלָה בְּיוֹם שְׁנֵים עָשָׂר אַחַר הָנֵץ הַחַמָּה - אַף עַל פִּי שֶׁאֲסוּרָה לְשַׁמֵּשׁ עַד לָעֶרֶב - אִם שִׁמְּשָׁה, בּוֹעֲלָהּ טָהוֹר; וּמִשְׁכָּבָהּ וּמֶרְכָּבָהּ טְהוֹרִין, אַף עַל פִּי שֶׁרָאָת דָּם בְּיוֹם שְׁנֵים עָשָׂר אַחַר הַטְּבִילָה - מִפְּנֵי שֶׁהוּא תְּחִלַּת נִדָּה, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ שָׁם בְּאִסּוּר נִדָּה, וְאֵינוֹ מִצְטָרֵף לְיוֹם אַחַד עָשָׂר. לְפִיכָךְ, אֵינָהּ צְרִיכָה לִשְׁמֹר יוֹם שְׁנֵים עָשָׂר, אֶלָּא טוֹבֶלֶת וְעוֹסֶקֶת בִּטְהָרוֹת. אֲבָל הָרוֹאָה דָּם בָּעֲשִׂירִי - טוֹבֶלֶת בְּיוֹם אַחַד עָשָׂר, וּמְשַׁמֶּרֶת אוֹתוֹ; שֶׁאִם תִּרְאֶה בּוֹ דָּם אַחַר טְבִילָה - נִטְמְאוּ כָּל טְהָרוֹת שֶׁעָשָׂת, וְנִטְמָא בּוֹעֲלָהּ, אַף עַל פִּי שֶׁאֵינָהּ רְאוּיָה לִהְיוֹת זָבָה גְּדוֹלָה, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ שָׁם בְּנִדָּה.

ט. זָב וְזָבָה גְּדוֹלָה [זב שראה יומיים וזבה שראתה שלושה] שֶׁטָּבְלוּ בְּיוֹם שְׁבִיעִי שֶׁלָּהֶן כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ - לֹא יִתְעַסְּקוּ בִּטְהָרוֹת עַד לָעֶרֶב; שֶׁמָּא יִרְאוּ טֻמְאָה, וְיִסְתְּרוּ שִׁבְעַת יְמֵי הַסְּפִירָה, וְנִמְצְאוּ אוֹתָן הַטְּהָרוֹת טְמֵאוֹת לְמַפְרֵעַ. וְאַף עַל פִּי שֶׁהֵם עוֹשִׂין מִשְׁכָּב וּמֶרְכָּב לְמַפְרֵעַ - אֵין מְטַמְּאִין כְּלֵי חֶרֶשׂ בְּהֶסֵּט מֵאַחַר שֶׁטָּבְלוּ, אַף עַל פִּי שֶׁחָזְרוּ וְרָאוּ טֻמְאָה וְסָתְרוּ הַכֹּל; וְכָל כְּלֵי חֶרֶשׂ שֶׁהֵסִיטוּ עַד שֶׁלֹּא רָאוּ, טָהוֹר.

הִלְכוֹת מְטַמְּאֵי מִשְׁכָּב וּמוֹשָׁב פֶּרֶק ו

א. כְּבָר בֵּאַרְנוּ, שֶׁהַזָּב וַחֲבֵרָיו מְטַמְּאִין מִשְׁכָּב וּמוֹשָׁב וּמֶרְכָּב. וְהַמִּשְׁכָּב וְהַמּוֹשָׁב אֶחָד הוּא; וְלָמָּה נֶאֱמַר בַּתּוֹרָה מִשְׁכָּב וּמוֹשָׁב? שֶׁהַמִּשְׁכָּב - הָרָאוּי לִשְׁכִיבָה, וְהַמּוֹשָׁב - הָרָאוּי לִישִׁיבָה. וּבֵין שֶׁיָּשַׁב עַל הַמִּשְׁכָּב, אוֹ שֶׁשָּׁכַב עַל הַמּוֹשָׁב - טִמְּאָהוּ; לְפִיכָךְ אֲנִי אוֹמֵר בְּכָל מָקוֹם 'מִשְׁכָּב' לְבַד, וְהוּא הַדִּין לְמוֹשָׁב. וְאֵיזֶה הוּא מֶרְכָּב? זֶה הָרָאוּי לְרִכִיבָה, כְּגוֹן מַרְדַּעַת הַחֲמוֹר וְטַפֵּיטַן [- שטיח] הַסּוּס.

ב. הַמִּשְׁכָּב וְהַמֶּרְכָּב - כָּל אֶחָד מֵהֶן אָב מֵאָבוֹת הַטֻּמְאוֹת שֶׁל תּוֹרָה, מְטַמְּאִין אָדָם וְכֵלִים בְּמַגָּע, וּמְטַמְּאִין אָדָם בְּמַשָּׂא. וּמַה בֵּין מִשְׁכָּב לְמֶרְכָּב? שֶׁהַנּוֹגֵעַ בְּמִשְׁכָּב - אִם הָיָה אָדָם, וְנָגַע בִּבְגָדִים וּבִשְׂאָר כֵּלִים עַד שֶׁלֹּא פֵּרֵשׁ מִמְּטַמְּאָיו [- עדיין נוגע במשכב ומרכב] - הֲרֵי זֶה טִמְּאָן, וְעָשָׂה אוֹתָן רִאשׁוֹן לְטֻמְאָה; וְהַנּוֹגֵעַ בְּמֶרְכָּב - אֵינוֹ מְטַמֵּא בְּגָדִים וְלֹא כֵלִים, אֲפִלּוּ בִּשְׁעַת מַגָּעוֹ. אֲבָל הַנּוֹשֵׂא אֶת הַמִּשְׁכָּב אוֹ אֶת הַמֶּרְכָּב - הֲרֵי זֶה מְטַמֵּא בְּגָדִים וּשְׂאָר כֵּלִים בִּשְׁעַת נְשִׂיאָתוֹ, עַד שֶׁלֹּא פֵּרֵשׁ מִמְּטַמְּאָיו. וּמִנַּיִן שֶׁבְּטֻמְאַת מֶרְכָּב חֵלֶק מַגָּעוֹ מִמַּשָּׂאוֹ, וּבְמִשְׁכָּב לֹא חֵלֶק? שֶׁהֲרֵי הוּא אוֹמֵר בְּמִשְׁכָּב: "וְאִישׁ אֲשֶׁר יִגַּע בְּמִשְׁכָּבוֹ - יְכַבֵּס בְּגָדָיו", וּבְמֶרְכָּב הוּא אוֹמֵר: "וְכָל הַמֶּרְכָּב אֲשֶׁר יִרְכַּב עָלָיו הַזָּב - יִטְמָא, וְכָל הַנֹּגֵעַ בְּכָל אֲשֶׁר יִהְיֶה תַחְתָּיו - יִטְמָא עַד הָעָרֶב", וְלֹא נֶאֱמַר בּוֹ 'יְכַבֵּס בְּגָדָיו'; מְלַמֵּד, שֶׁאֵינוֹ מְטַמֵּא בְּגָדִים בִּשְׁעַת מַגָּעוֹ. וְנֶאֱמַר: "וְהַנּוֹשֵׂא אוֹתָם - יְכַבֵּס בְּגָדָיו" - אֶחָד הַנּוֹשֵׂא אֶת הַמֶּרְכָּב אוֹ הַנּוֹשֵׂא מִשְׁכָּב, מְטַמֵּא בְּגָדִים בִּשְׁעַת נְשִׂיאָתוֹ. נִמְצֵאתָ לָמֵד, שֶׁהַזָּב וְהַנִּדָּה וְהַיּוֹלֶדֶת, וּמִשְׁכָּבָן וְרֶקָּן וּמֵימֵי רַגְלֵיהֶן, וְדַם נִדָּה וְזָבָה וְיוֹלֶדֶת, וְזוֹבוֹ שֶׁל זָב - כָּל אֶחָד מֵאֵלּוּ אָב. וְאָדָם שֶׁנָּגַע בְּאֶחָד מִכָּל אֵלּוּ אוֹ נְשָׂאוֹ - מְטַמֵּא בְּגָדִים וּשְׂאָר כֵּלִים בִּשְׁעַת נְגִיעָתוֹ אוֹ בִּשְׁעַת נְשִׂיאָתוֹ, וְאֵינוֹ מְטַמֵּא לֹא אָדָם וְלֹא כְּלֵי חֶרֶשׂ; שֶׁכָּל הַמְטַמֵּא אָדָם, מְטַמֵּא כְּלֵי חֶרֶשׂ; וְכָל שֶׁאֵינוֹ מְטַמֵּא אָדָם, אֵינוֹ מְטַמֵּא כְּלֵי חֶרֶשׂ. הִנֵּה לָמַדְתָּ, שֶׁכָּל טָמֵא שֶׁנֶּאֱמַר בּוֹ "יְכַבֵּס בְּגָדָיו" - הֲרֵי זֶה מְטַמֵּא

בְּגָדִים שֶׁיִּגַּע בָּהֶן כָּל זְמַן שֶׁלֹּא פֵּרֵשׁ מִמְּטַמְּאָיו, וְעוֹשֶׂה אוֹתָן רִאשׁוֹן לְטֻמְאָה כָּמוֹהוּ; וּמְטַמֵּא שְׁאָר הַכֵּלִים כִּבְגָדִים, חוּץ מִכְּלֵי חֶרֶשׂ - שֶׁאֵינוֹ מְטַמֵּא לֹא אָדָם וְלֹא כְּלֵי חֶרֶשׂ, אַף עַל פִּי שֶׁעֲדַיִן לֹא פֵּרֵשׁ. וְכָל טָמֵא שֶׁלֹּא נֶאֱמַר בּוֹ "יְכַבֵּס בְּגָדָיו" - הֲרֵי הוּא עַד שֶׁלֹּא פֵּרֵשׁ, כְּאַחַר שֶׁפֵּרֵשׁ; שֶׁאֵינוֹ מְטַמֵּא בְּגָדִים, מִפְּנֵי שֶׁהוּא וָלָד; וְאֵין צָרִיךְ לוֹמַר שֶׁאֵינוֹ מְטַמֵּא אָדָם, וְלֹא כְּלֵי חֶרֶשׂ. לְפִיכָךְ, הַנּוֹגֵעַ בְּמֶרְכָּב, אֵינוֹ מְטַמֵּא בְּגָדִים בִּשְׁעַת מַגָּעוֹ; וְהַנּוֹשֵׂא אֶת הַמֶּרְכָּב, מְטַמֵּא בְּגָדִים בִּשְׁעַת נְשִׂיאָתוֹ, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ.

ג. כָּל הַכֵּלִים שֶׁיְּנַשְּׂאוּ [ימצאו] לְמַעְלָה מִן הַזָּב [אע"פ שאינן נוגעין בו], הֵן הַנִּקְרָאִין 'מַדָּף'. וְהֵן כֵּלָן כְּכֵלִים שֶׁהוּא נוֹגֵעַ בָּהֶן - שֶׁהֵן רִאשׁוֹן לְטֻמְאָה, וְאֵינָן מְטַמְּאִין לֹא אָדָם וְלֹא כֵלִים; אֲבָל מְטַמְּאִין אֲכָלִין וּמַשְׁקִים, כִּשְׁאָר וַלְדוֹת הַטֻּמְאָה. וְטֻמְאַת מַדָּף, מִדִּבְרֵיהֶם [מדרבנן].

ד. הַזָּב וְהַזָּבָה וְהַנִּדָּה וְהַיּוֹלֶדֶת וְהַמְּצֹרָע שֶׁמֵּתוּ - הֲרֵי הֵן מְטַמְּאִין מִשְׁכָּב וּמֶרְכָּב אַחַר מִיתָתָן, כְּשֶׁהָיוּ כְּשֶׁהֵן חַיִּין, עַד שֶׁיִּמּוֹק [ירקב] הַבָּשָׂר; וְטֻמְאָה זוֹ מִדִּבְרֵיהֶם - גְּזֵרָה שֶׁמָּא יִתְעַלֵּף אֶחָד מֵאֵלּוּ, וִידַמּוּ שֶׁמֵּת, וְהוּא עֲדַיִן לֹא מֵת. נִמְצָא מִשְׁכָּבָן וּמֶרְכָּבָן שֶׁלְּאַחַר מִיתָה, אַב טֻמְאָה שֶׁל דִּבְרֵי סוֹפְרִים. אֲבָל נָכְרִי שֶׁמֵּת, אֵינוֹ עוֹשֶׂה מִשְׁכָּב; שֶׁהֲרֵי כְּשֶׁהוּא חַי אֵינוֹ מְטַמֵּא אֶלָּא מִדִּבְרֵיהֶם, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ.

ה. כָּל מָקוֹם שֶׁאַתָּה שׁוֹמֵעַ 'טֻמְאַת מִשְׁכָּב וּמֶרְכָּב', אֵינוֹ שֶׁיִּגַּע [בידיו] הַטָּמֵא בַּמִּשְׁכָּב אוֹ בַּמֶּרְכָּב שֶׁיְּנַשֵּׂא עֲלֵיהֶם; אֶלָּא אֲפִלּוּ אֲבָנִים גְּדוֹלוֹת לְמַעְלָה מִן הַכֵּלִי הֶעָשׂוּי לְמִשְׁכָּב אוֹ לְמֶרְכָּב, וְנִשָּׂא הַזָּב עַל הָאֲבָנִים מִלְּמַעְלָה - נִטְמָא הַמִּשְׁכָּב אוֹ הַמֶּרְכָּב, וְנַעֲשָׂה אַב טֻמְאָה. אֲפִלּוּ אֶלֶף מִשְׁכָּב אוֹ מֶרְכָּב זֶה לְמַעְלָה מִזֶּה, וְאֶבֶן עַל הָעֶלְיוֹן, וְיָשַׁב אֶחָד מִמְּטַמְּאֵי מִשְׁכָּב וּמֶרְכָּב לְמַעְלָה מִן הָאֶבֶן - נִטְמְאוּ הַכֹּל. וְאֶחָד הַמִּשְׁכָּב הַנּוֹגֵעַ בָּאָרֶץ, אוֹ הַמִּשְׁכָּב שֶׁלְּמַעְלָה [העליון] - אִם נָגַע בּוֹ [- באבן] בִּשְׁעַת שְׁכִיבָתוֹ, כָּל אֶחָד מֵהֶם אַב הַטֻּמְאָה. וְכֵן אִם הָיָה אֶחָד מִמְּטַמְּאֵי מִשְׁכָּב לְמַטָּה, וְאֶבֶן עַל גַּבָּיו, וְאֲכָלִין וּמַשְׁקִין וְכֵלִים וְאָדָם עַל גַּב הָאֶבֶן, זֶה לְמַעְלָה מִזֶּה - כֵּלָן טְמֵאִין, וְרִאשׁוֹן לְטֻמְאָה. וְאֶחָד כְּלִי אוֹ אֹכֶל אוֹ מַשְׁקֶה אוֹ אָדָם הַנּוֹגֵעַ בַּזָּב, אוֹ כְּלִי אוֹ אֹכֶל אוֹ מַשְׁקֶה אוֹ אָדָם שֶׁהוּא לְמַעְלָה עַל הָאֶבֶן שֶׁעַל גַּבָּיו - הַכֹּל וָלָד הַטֻּמְאָה; וְאֵינוֹ מְטַמֵּא לֹא אָדָם וְלֹא כֵלִים, חוּץ מִן הָאָדָם שֶׁעַל גַּבֵּי הַזָּב - שֶׁעַד שֶׁלֹּא פֵּרֵשׁ מִמְּטַמְּאָיו, מְטַמֵּא שְׁאָר כֵּלִים, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ.

ו. הָאֲכָלִין וְהַמַּשְׁקִין וְהַכֵּלִים שֶׁאֵינָן עֲשׂוּיִין לֹא לְמִשְׁכָּב וְלֹא לְמֶרְכָּב שֶׁהָיוּ לְמַטָּה, וְיָשַׁב הַזָּב וְכִיוֵּצֵא בּוֹ עֲלֵיהֶן לְמַעְלָה, וְלֹא נָגַע בָּהֶן - כֻּלָּן טְהוֹרִין; אֲבָל אִם הָיָה הָאָדָם לְמַטָּה וְהַזָּב לְמַעְלָה - אַף עַל פִּי שֶׁאֵינוֹ נוֹגֵעַ בּוֹ, הֲרֵי זֶה טָמֵא מִשּׁוּם נוֹשֵׂא זָב, כְּכָל נוֹשֵׂא דָּבָר שֶׁמְּטַמֵּא בְּמַשָּׂא, שֶׁהַנּוֹשֵׂא רִאשׁוֹן לְטֻמְאָה. הִנֵּה לְמַדְתָּ, שֶׁכָּל שֶׁיִּהְיֶה לְמַעְלָה מִן הַזָּב, טָמֵא; בֵּין אָדָם, וּבֵין כֵּלִים הָעֲשׂוּיִין לְמִשְׁכָּב וּלְמוֹשָׁב וּלְמֶרְכָּב, בֵּין שְׁאָר כָּל הַכֵּלִים, בֵּין אֲכָלִין בֵּין מַשְׁקִין - הַכֹּל רִאשׁוֹן לְטֻמְאָה. וְכָל שֶׁיִּהְיֶה לְמַטָּה מִן הַזָּב, וְלֹא יִגַּע בּוֹ - טָהוֹר; חוּץ מִן הָאָדָם, אוֹ כְּלִי הֶעָשׂוּי לְמִשְׁכָּב אוֹ לְמוֹשָׁב אוֹ לְמֶרְכָּב; אֶלָּא שֶׁהָאָדָם - רִאשׁוֹן, וְהַכֵּלִים הָעֲשׂוּיִים לְמוֹשָׁב אוֹ לְמִשְׁכָּב אוֹ לְמֶרְכָּב - אַב הַטֻּמְאָה, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ.

יום שישי כ' טבת ה'תשס"ט

הִלְכוֹת מְטַמְּאֵי מִשְׁכָּב וּמוֹשָׁב פֶּרֶק ז

א. הַזָּב מְטַמֵּא אֶת הַמִּשְׁכָּב וְאֶת הַמּוֹשָׁב וְהַמֶּרְכָּב בַּחֲמִשָּׁה דְּרָכִים - עוֹמֵד, יוֹשֵׁב, שׁוֹכֵב, נִתְלָה, וְנִשְׂעָן. כֵּיצַד? כְּלִי הֶעָשׂוּי לְמִשְׁכָּב אוֹ לְמוֹשָׁב אוֹ לְמֶרְכָּב, אֲפִלּוּ הָיָה תַּחַת הָאֶבֶן - אִם עָמַד אֶחָד מִמְּטַמְּאֵי מִשְׁכָּב עַל הָאֶבֶן, אוֹ יָשַׁב עָלֶיהָ, אוֹ שָׁכַב אוֹ נִשְׁעָן עָלֶיהָ, אוֹ נִתְלָה בָּהּ - הוֹאִיל וְנִתְנַשֵּׂא עַל הַכְּלִי הַזֶּה מִכָּל מָקוֹם, נִטְמָא וְנַעֲשָׂה אָב. וְכָל אֶחָד מֵחֲמִשָּׁה דְּרָכִים אֵלּוּ, הוּא הַנִּקְרָא 'מִדְרָס' בְּכָל מָקוֹם.

ב. וְכֵן הַמִּשְׁכָּב וְהַמֶּרְכָּב מְטַמְּאִין אֶת הָאָדָם בְּשִׁבְעָה דְּרָכִים - בַּחֲמִשָּׁה דְּרָכִים אֵלּוּ שֶׁמָּנִינוּ, וּבְמַגָּע, וּבְמַשָּׂא. כֵּיצַד? מִשְׁכָּב אוֹ מֶרְכָּב שֶׁדָּרַס עָלָיו הַזָּב, וְנִטְמָא בְּמִדְרָסוֹ - הַנּוֹגֵעַ בּוֹ אוֹ הַנּוֹשְׂאוֹ, טָמֵא. וְכֵן הַיּוֹשֵׁב עָלָיו, אוֹ הָעוֹמֵד, אוֹ הַשּׁוֹכֵב, אוֹ הַנִּתְלֶה, אוֹ הַנִּשְׁעָן - אַף עַל פִּי שֶׁהָיְתָה אֶבֶן מַבְדֶּלֶת בֵּין הַטָּהוֹר וּבֵין הַמִּדְרָס, הֲרֵי זֶה נִטְמָא, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְהַיֹּשֵׁב עַל הַכְּלִי אֲשֶׁר יֵשֵׁב עָלָיו הַזָּב - יִטְמָא". מִפִּי הַשְּׁמוּעָה [ממשה רבינו] לָמְדוּ, שֶׁמָּקוֹם שֶׁהַזָּב יוֹשֵׁב וּמִטַּמֵּא, אִם יָשַׁב שָׁם הַטָּהוֹר - נִטְמָא; מָה הַזָּב מְטַמֵּא מֶרְכָּב וּמוֹשָׁב שֶׁתַּחַת הָאֶבֶן - אַף הַטָּהוֹר מִתְטַמֵּא מִן הַמִּשְׁכָּב אוֹ הַמֶּרְכָּב שֶׁהוּא מִתַּחַת הָאֶבֶן, וְאַף עַל פִּי שֶׁאֵין הַזָּב שָׁם עַל הַמִּשְׁכָּב. וְאָדָם זֶה שֶׁהוּא לְמַעְלָה מִן הַמִּדְרָס - מְטַמֵּא בְּגָדִים כָּל זְמַן שֶׁלֹּא פֵּרֵשׁ מִמְּטַמְּאָיו [- עדיין נוגע בהם], כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ.

ג. אֵין הַזָּב מְטַמֵּא אֶת הַמִּשְׁכָּב, עַד שֶׁיְּנַשֵּׂא רֻבּוֹ עַל הַמִּשְׁכָּב אוֹ הַמּוֹשָׁב אוֹ הַמֶּרְכָּב; וְכֵן הַטָּהוֹר שֶׁדָּרַס עַל מִדְרַס הַזָּב - אֵינוֹ מִתְטַמֵּא מֵחֲמַת הַמִּדְרָס, עַד שֶׁיְּנַשֵּׂא רֻבּוֹ עָלָיו. אֲבָל אִם נִשָּׂא מְעוּטוֹ - הוֹאִיל וְלֹא נָגַע, הֲרֵי זֶה טָהוֹר. כֵּיצַד? מִקְצַת הַטָּמֵא עַל הַמִּשְׁכָּב, וּמִקְצַת הַטָּהוֹר עַל אוֹתוֹ מִשְׁכָּב - הַמִּשְׁכָּב טָהוֹר, וְהַטָּהוֹר שֶׁנִּשָּׂא מִקְצָתוֹ עָלָיו טָהוֹר. הַטָּמֵא שֶׁנִּשָּׂא רֻבּוֹ עַל מִקְצַת הַמִּשְׁכָּב אוֹ הַמֶּרְכָּב, נִטְמָא הַמִּשְׁכָּב כֻּלּוֹ וְהַמֶּרְכָּב כֻּלּוֹ; וְכֵן הַטָּהוֹר שֶׁנִּשָּׂא רֻבּוֹ עַל מִקְצַת הַמִּדְרָס - נִטְמָא, וְאַף עַל פִּי שֶׁלֹּא נִשָּׂא אֶלָּא עַל מִקְצַת הַמּוֹשָׁב.

ד. זָב שֶׁהָיָה מֵטֶל עַל חֲמִשָּׁה סַפְסָלִין שֶׁהֵן מֻנָּחִין לְאָרְכָּן - טְמֵאִין, שֶׁהֲרֵי נִשָּׂא רֻבּוֹ עַל כָּל אֶחָד מֵהֶן; הָיוּ מֻנָּחִין לְרָחְבָּן - טְהוֹרִין, שֶׁהֲרֵי לֹא נִשָּׂא רֻבּוֹ עַל כָּל אֶחָד מֵהֶן. וְאִם יָשַׁן עֲלֵיהֶם - בֵּין כָּךְ וּבֵין כָּךְ טְמֵאִים; שֶׁמָּא נִתְהַפֵּךְ עֲלֵיהֶם, וְנִמְצָא רֻבּוֹ עַל כָּל אֶחָד. הָיָה מֵטֶל עַל שִׁשָּׁה כֵלִים הָעֲשׂוּיִים לְמִשְׁכָּב, שְׁתֵּי יָדָיו עַל שְׁנַיִם, וּשְׁתֵּי רַגְלָיו עַל שְׁנַיִם, וְרֹאשׁוֹ עַל אֶחָד, וְגוּפוֹ עַל אֶחָד - אֵין טָמֵא מִשּׁוּם מִשְׁכָּב אֶלָּא זֶה שֶׁתַּחַת גּוּפוֹ, שֶׁהֲרֵי נִשָּׂא רֻבּוֹ עָלָיו; עָמַד עַל שְׁנֵי מִשְׁכָּבוֹת, רַגְלוֹ אַחַת עַל אֶחָד וְרַגְלוֹ שְׁנִיָּה עַל הַשֵּׁנִי - שְׁנֵיהֶם טְמֵאִין.

ה. הָיָה יוֹשֵׁב עַל גַּבֵּי הַמִּטָּה, וְאַרְבָּעָה מִשְׁכָּבוֹת תַּחַת אַרְבַּע רַגְלֵי הַמִּטָּה - כֻּלָּן טְמֵאוֹת, מִפְּנֵי שֶׁאֵינָהּ יְכוֹלָה לַעֲמֹד עַל שָׁלֹשׁ.

ו. הָיָה רוֹכֵב עַל גַּבֵּי בְהֵמָה, וְאַרְבָּעָה מִשְׁכָּבוֹת תַּחַת אַרְבַּע רַגְלֶיהָ - כֻּלָּן טְהוֹרוֹת. וּמִפְּנֵי מָה הֵן טְהוֹרוֹת? מִפְּנֵי שֶׁבְּהֵמָה יְכוֹלָה לַעֲמֹד עַל שָׁלֹשׁ, וְנִמְצֵאת הָרְבִיעִית מְסַיַּעַ, וּמְסַיַּעַ אֵין בּוֹ מַמָּשׁ. וְהוֹאִיל וְכָל אַחַת רְאוּיָה לִהְיוֹת מְסַיַּעַ, וְאֵין אָנוּ יוֹדְעִים אֵיזוֹ יָד וְאֵיזוֹ רֶגֶל הִיא שֶׁלֹּא הָיָה נִשְׁעָן עָלֶיהָ - הֲרֵי לֹא הֶחְזִקָה [בוודאות] טֻמְאָה בְּאַחַת מֵהֶן; לְפִיכָךְ כֻּלָּן טְהוֹרוֹת. לְפִיכָךְ, אִם הָיָה מִשְׁכָּב אֶחָד מֻנָּח תַּחַת שְׁתֵּי יְדֵי הַבְּהֵמָה, אוֹ תַּחַת שְׁתֵּי רַגְלֶיהָ, אוֹ תַּחַת יָדָהּ וְרַגְלָהּ - הֲרֵי זֶה טָמֵא; שֶׁהֲרֵי וַדַּאי נִשָּׂא הַזָּב עַל מִשְׁכָּב זֶה, שֶׁאֵין הַבְּהֵמָה יְכוֹלָה לַעֲמֹד עַל שְׁתַּיִם.

ז. יָשַׁב הַטָּמֵא עַל קוֹרַת בֵּית הַבַּד - הַכֵּלִים שֶׁבָּעֵקֶל [הסל שבו הזיתים נסחטים] טְמֵאִים, שֶׁהֲרֵי הֵם רְצוּצִים תַּחַת הַקּוֹרָה. אֲבָל אִם יָשַׁב עַל מַכְבֵּשׁ [- מיישר הבגדים] שֶׁל כּוֹבְסִין, הֲרֵי הַכֵּלִים שֶׁתַּחַת לוּחַ הַמַּכְבֵּשׁ טְהוֹרִים; מִפְּנֵי שֶׁהוּא רָפוּי, וְנִמְצֵאת מִשְׁעֶנֶת הַמַּכְבֵּשׁ עַל רַגְלָיו [של מכבש], לֹא עַל הַכֵּלִים שֶׁתַּחְתָּיו - שֶׁאִם יִרְצֶה אָדָם לְהַכְנִיס סַכִּין וְכַיּוֹצֵא בָהּ בֵּין הַכֵּלִים [- בגדים] שֶׁתַּחַת הַמַּכְבֵּשׁ וּבֵין הַמַּכְבֵּשׁ, מַכְנִיס אַף עַל פִּי שֶׁהוּא קָשׁוּר.

ח. זָב שֶׁדָּרַס עַל כְּלִי שֶׁלֹּא נַעֲשָׂה [- נוצר] לְמִשְׁכָּב אוֹ לְמוֹשָׁב אוֹ לְמֶרְכָּב - אַף עַל פִּי שֶׁהוּא רָאוּי לְמִשְׁכָּב - הוֹאִיל וְלֹא נָגַע בּוֹ [בידיו], הֲרֵי זֶה טָהוֹר, שֶׁהֲרֵי אוֹמְרִים לוֹ [כביכול, ליושב עליו:]: 'עֲמֹד וְנַעֲשֶׂה מְלַאכְתֵּנוּ בִּכְלִי זֶה' [אינו מיועד לישיבה]. כֵּיצַד? כָּפָה סְאָה [- כלי] וְיָשַׁב עָלֶיהָ, כָּפָה עֲרֻבָּה וְיָשַׁב עָלֶיהָ, אוֹ שֶׁיָּשַׁב עַל פָּרֹכֶת אוֹ עַל קֶלַע [- מפרש] שֶׁל סְפִינָה, וְכַיּוֹצֵא בָּהֶן - הֲרֵי אֵלּוּ טְהוֹרִים, שֶׁנֶּאֱמַר: "אֲשֶׁר יֵשֵׁב עָלָיו" - הַמְיֻחָד לִישִׁיבָה, לֹא שֶׁאוֹמְרִים לוֹ: 'עֲמֹד וְנַעֲשֶׂה מְלַאכְתֵּנוּ', מִפְּנֵי שֶׁכְּלִי זֶה לֹא נַעֲשָׂה לִישִׁיבָה. הָיָה הַכְּלִי מְשַׁמֵּשׁ לִישִׁיבָה, עִם [- בנוסף ל] מְלַאכְתּוֹ שֶׁנַּעֲשָׂה לָהּ - הֲרֵי זֶה מִתְטַמֵּא בְּמִדְרָס; כְּגוֹן הָרְדִיד [צעיף גדול], וְהֶחָלוּק, וְהַטַּלִּית, וְהַתַּרְמָל [ילקוט], וְהַחֵמֶת - שֶׁאַף עַל פִּי שֶׁכָּל אֶחָד מֵהֶם לֹא נַעֲשָׂה מִתְּחִלָּתוֹ לְמִשְׁכָּב, הֲרֵי הוּא מְשַׁמֵּשׁ אֶת הַמִּשְׁכָּב [לשכיבה] עִם [בנוסף ל] מְלַאכְתּוֹ; וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בְּאֵלּוּ. וּבְהִלְכוֹת כֵּלִים אֲבָאֵר כָּל הַכֵּלִים הַמִּטַּמְּאִין בְּמִדְרָס, וְכֵלִים שֶׁאֵין מִטַּמְּאִין בְּמִדְרָס, וְאֵיזֶה כְּלִי רָאוּי לִישִׁיבָה, וְאֵיזֶה רָאוּי לִשְׁכִיבָה, וְאֵיזֶה רָאוּי לִרְכִיבָה.

הִלְכוֹת מְטַמְּאֵי מִשְׁכָּב וּמוֹשָׁב פֶּרֶק ח

א. כְּבָר בֵּאַרְנוּ בִּתְחִלַּת סֵפֶר זֶה, שֶׁאִם הִסִּיט [הזיז] הָאָדָם אֶת הַטֻּמְאָה שֶׁהִיא מְטַמְּאָה בְּמַשָּׂא, נִטְמָא מִשּׁוּם נוֹשֵׂא; אֲבָל אִם הִסִּיטָה הַטֻּמְאָה אֶת הָאָדָם, לֹא נִטְמָא.

ב. אֵין בְּכָל אֲבוֹת הַטֻּמְאוֹת כֻּלָּן, טֻמְאָה שֶׁאִם תָּסִיט אֶת הָאָדָם הַטָּהוֹר אוֹ אֶת הַכְּלִי הַטָּהוֹר, וּתְטַמֵּא אוֹתָן - אֶלָּא הַזָּב אוֹ חֲבֵרָיו בִּלְבַד; וְזוֹ הִיא הַטֻּמְאָה הַיְתֵרָה בַּזָּב, שֶׁלֹּא מָצִינוּ כְּמוֹתוֹ בְּכָל הַתּוֹרָה - שֶׁאִם הִסִּיט אֶת הַטְּהוֹרִין, טִמְּאָן. כֵּיצַד? הָיְתָה קוֹרָה מֻטֶּלֶת עַל רֹאשׁ הַגָּדֵר, וְאָדָם טָהוֹר אוֹ כֵּלִים, אֲפִלּוּ כְּלֵי חֶרֶשׂ, עַל קְצָתָהּ, וְהֵנִיד הַזָּב אֶת הַקָּצֶה הַשֵּׁנִי - הוֹאִיל וְנִתְנַדְנְדוּ מֵחֲמַת הַזָּב, הֲרֵי זֶה כְּמִי שֶׁנָּגַע בָּהֶן; וְטִמְּאָן, וְנַעֲשׂוּ רִאשׁוֹן לְטֻמְאָה, דִּין תּוֹרָה. וְאֵין צָרִיךְ לוֹמַר, שֶׁאִם נָשָׂא הַזָּב אֶת הָאָדָם אוֹ אֶת הַכֵּלִים, שֶׁטִּמְּאָן. וְאֶחָד זָב אוֹ זָבָה וְנִדָּה וְיוֹלֶדֶת בְּכָל אֵלּוּ הַדְּבָרִים. הִנֵּה לָמַדְתָּ, שֶׁאָדָם הַטָּהוֹר שֶׁהֵסִיט אֶת הַזָּב, נִטְמָא מִשּׁוּם נוֹשֵׂא זָב; וְהַזָּב שֶׁהֵסִיט אֶת הַטָּהוֹר, בֵּין אָדָם בֵּין כֵּלִים, אֲפִלּוּ כְּלֵי חֶרֶשׂ - טִמְּאָן, מִפְּנֵי שֶׁנִּדַּת הַזָּב לַאֲחֵרִים כְּאִלּוּ נָגַע בָּהֶן.

ג. חֹמֶר בְּהֶסֵּט הַזָּב מִמַּגָּעוֹ - שֶׁאִם נָגַע בִּכְלֵי חֶרֶשׂ הַמֻּקָּף צָמִיד פָּתִיל [- כיסוי מהודק], טָהוֹר; וְאִם הֶסִיטוֹ, טִמְּאָהוּ. וְכֵן כְּלֵי חֶרֶשׂ שֶׁהוּא נָבוּב [חלול] כְּכַדּוּר, וַעֲדַיִן לֹא נַעֲשָׂה לוֹ פֶּה [פתח], כְּמוֹ לִפָּסִין אִירָנִיּוֹת ['מחבתות מחוברות'. כך נראה החרס בתהליך הייצור] - אִם הֶסִיטָן הַזָּב, טִמְּאָן; וְאַף עַל פִּי שֶׁהֵם טְהוֹרוֹת בְּאֹהֶל הַמֵּת, שֶׁהֲרֵי הֵם כִּכְלֵי חֶרֶשׂ מֻקָּף צָמִיד פָּתִיל שֶׁפִּתְחוֹ סָתוּם. וְכֵן מַחַט שֶׁהָיְתָה בְּלוּעָה בְּתוֹךְ הָעֵץ, וְטַבַּעַת הַבְּלוּעָה בְּתוֹךְ הַלְּבֵנָה, וְהֵסִיט הַזָּב אֶת הָעֵץ אוֹ אֶת הַלְּבֵנָה - נִטְמְאוּ הַכֵּלִים הַבְּלוּעִין שֶׁבְּתוֹכָן; וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה.

ד. זָב שֶׁהִכְנִיס יָדוֹ אוֹ רַגְלוֹ לַאֲוִיר כְּלִי חֶרֶשׂ - הוֹאִיל וְלֹא נָגַע בּוֹ מִתּוֹכוֹ וְלֹא הֶנִידוֹ - הֲרֵי זֶה טָהוֹר; שֶׁאֵין הַנִּדָּה וְכַיּוֹצֵא בָּהּ מְטַמְּאִין לְאֲבָרִים [- באבריהם בלבד].

ה. זָב שֶׁהָיָה קָנֶה אָחוּז בְּתוֹךְ קֶמְטוֹ [- קמט בגופו], וְהֵסִיט בִּקְצֵה הַקָּנֶה אָדָם אוֹ כֵּלִים - הֲרֵי הֵם טְהוֹרִין, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְכֹל אֲשֶׁר יִגַּע בּוֹ הַזָּב, וְיָדָיו לֹא שָׁטַף בַּמָּיִם"; מִפִּי הַשְּׁמוּעָה לָמְדוּ, שֶׁהַכָּתוּב הַזֶּה מְדַבֵּר בְּהֶסֵּט הַזָּב, וְהוֹצִיאוֹ בִּלְשׁוֹן נְגִיעָה; מַה נְּגִיעָה בְּיָדָיו וְהַדּוֹמֶה לְיָדָיו מִשְּׁאָר גּוּפוֹ הַגָּלוּי אֵצֶל נְגִיעָה, אַף הֶסֵּטוֹ - עַד שֶׁיָּסִיט בַּגָּלוּי שֶׁבְּגוּפוֹ, לֹא שֶׁיָּסִיט בְּבֵית הַסְּתָרִים [- מקומות מוסתרים בגוף]. הָיָה הַקָּנֶה בְּקֶמְטוֹ שֶׁל טָהוֹר, וְהֵסִיט בּוֹ אֶת הַזָּב - נִטְמָא; שֶׁהַמַּסִּיט אֶת הַטֻּמְאָה כְּנוֹשֵׂא אוֹתָהּ; וּכְשֵׁם שֶׁהַנּוֹשֵׂא בְּבֵית הַסְּתָרִים טָמֵא, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ בִּתְחִלַּת סֵפֶר זֶה - כָּךְ הַמַּסִּיט בְּבֵית הַסְּתָרִים טָמֵא.

ו. הַזָּב [שנמצא] בְּכַף מֹאזְנַיִם, וּכְלֵי הֶעָשׂוּי לְמִשְׁכָּב אוֹ לְמֶרְכָּב כְּנֶגְדּוֹ בְּכַף שְׁנִיָּה - כָּרַע [הכריע] הַזָּב - חֲבֵרָיו הֵם כְּכֵלִים שֶׁנָּגַע בָּהֶן, שֶׁהֲרֵי הֶסִיטָן. כָּרְעוּ הֵם - חֲבֵרָיו אֵלּוּ מְטַמְּאִין מִשּׁוּם מִשְׁכָּב, וְנַעֲשׂוּ אָב; שֶׁהֲרֵי נָשְׂאוּ הַזָּב, וּכְאִלּוּ עָמַד עֲלֵיהֶן. הָיָה בְּכַף שְׁנִיָּה שְׁאָר כֵּלִים, אוֹ אֲכָלִין וּמַשְׁקִין, אוֹ אָדָם - בֵּין שֶׁכָּרְעוּ הֵן בֵּין שֶׁכָּרַע הַזָּב, כֻּלָּן רִאשׁוֹן לְטֻמְאָה.

ז. הַזָּב וְהַטָּהוֹר שֶׁיָּשְׁבוּ עַל הַסַּפְסָל אוֹ עַל הַנֶּסֶר [גזיר עץ], בִּזְמַן שֶׁהֵן מַחְגִּירִין [- מתנדנדין], אוֹ שֶׁעָלוּ בְּאִילָן שֶׁכֹּחוֹ רַע [- חלש], וְהוּא הָאִילָן שֶׁאֵין בָּעֲבִי עִקָּרוֹ [גזעו] כְּדֵי לָחֹק [לחקוק מדה של -] רֹבַע הַקַּב, אוֹ שֶׁעָלוּ בְּסוֹכָה [- ענף] שֶׁכֹּחָהּ רַע, וְהִיא שֶׁהֻנְּחָבָא בָהּ [כשאוחזה בכף ידו] וְדוֹחֵק [מקפל] אוֹתָהּ תָּזוּז [תתקפל] בּוֹ, אוֹ שֶׁעָלוּ בְּסֶלֶם מִצְרִי [- קטן] שֶׁאֵינוֹ קָבוּעַ בְּמַסְמֵר, אוֹ שֶׁעָלוּ עַל הַכֶּבֶשׁ [- גשר] וְעַל

הַקּוֹרָה וְעַל הַדֶּלֶת [כשהן מוטין], בִּזְמַן שֶׁאֵינָן מְחֻבָּרִין בְּטִיט - הֲרֵי זֶה טָמֵא מִפְּנֵי שֶׁהֵן מִתְנַדְנְדִין בָּהֶן, וּכְאִלּוּ הִסִּיט הַזָּב אֶת הַטָּהוֹר שֶׁעִמּוֹ. אֲבָל אִם יָשְׁבוּ בִּסְפִינָה גְּדוֹלָה שֶׁאֵינָהּ יְכוֹלָה לְהָמִיט [- לנוד] בָּאָדָם, אוֹ עַל הַגֶּשֶׁר אוֹ עַל הַסַּפְסָל בִּזְמַן שֶׁאֵינָן מַחְגִּירִין, אוֹ שֶׁעָלוּ בְּאִילָן וּבְסוֹכָה שֶׁכֹּחָן יָפֶה, אוֹ בְּסֶלֶם מִצְרִי הַקָּבוּעַ בְּמַסְמֵר, אוֹ בְּכֶבֶשׁ וּבְקוֹרָה וּבְדֶלֶת שֶׁהֵן עֲשׂוּיִין בְּטִיט - אֲפִלּוּ עָלוּ מִצַּד אֶחָד, הֲרֵי זֶה טָהוֹר.

ח. זָב וְטָהוֹר שֶׁהָיוּ שְׁנֵיהֶם כְּאֶחָד מְגִיפִין [- סוגרים] אֶת הַדֶּלֶת, אוֹ פּוֹתְחִין - הֲרֵי זֶה טָהוֹר; הָיָה זֶה מֵגִיף וְזֶה פּוֹתֵחַ - נִטְמָא. הֶעֱלוּ זֶה אֶת זֶה מִן הַבּוֹר - אִם הַטָּמֵא הֶעֱלָה אֶת הַטָּהוֹר - טִמְּאוּהוּ, מִפְּנֵי שֶׁהֶסִיטוֹ; וְאִם הַטָּהוֹר הֶעֱלָה אֶת הַטָּמֵא - נִטְמָא בְּמַשָּׂא, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ.

ט. זָב וְטָהוֹר שֶׁהָיוּ מַפְשִׁילִין [- מותחים] בַּחֲבָלִים - אִם הָיָה זֶה מוֹשֵׁךְ הֵילָךְ, וְזֶה מוֹשֵׁךְ הֵילָךְ - נִטְמָא. הָיוּ אוֹרְגִין, בֵּין בְּעוֹמְדִין בֵּין בְּיוֹשְׁבִין, אוֹ טוֹחֲנִין, אוֹ פּוֹרְקִין מִן הַחֲמוֹר, אוֹ טוֹעֲנִין - בִּזְמַן שֶׁמַּשָּׂאָן כָּבֵד, הֲרֵי זֶה טָמֵא; וְאִם הָיָה מַשֹּׂאוֹ קַל, טָהוֹר.

י. טָהוֹר שֶׁהָיָה מַכֶּה אֶת הַזָּב, הֲרֵי זֶה טָהוֹר. וְזָב שֶׁהִכָּה אֶת הַטָּהוֹר, טִמְּאָהוּ; שֶׁאִם יִמָּשֵׁךְ הַטָּהוֹר, הֲרֵי הַטָּמֵא נוֹפֵל, וְנִמְצָא כְּאִלּוּ נִשְׁעַן עָלָיו, וּלְפִיכָךְ אַף בִּגְדֵי הַטָּהוֹר טְמֵאִין.

יא. זָב שֶׁנִּשָּׂא מִקְצָתוֹ עַל הַטָּהוֹר, אוֹ טָהוֹר שֶׁנִּשָּׂא מִקְצָתוֹ עַל הַזָּב - נִטְמָא. כֵּיצַד? אֶצְבָּעוֹ שֶׁל זָב שֶׁהִנִּיחָהּ לְמַעְלָה מִן הַטָּהוֹר, אוֹ טָהוֹר שֶׁהִנִּיחַ אֶצְבָּעוֹ לְמַעְלָה מִן הַזָּב - אַף עַל פִּי שֶׁיֵּשׁ בֵּינֵיהֶן אֶבֶן אוֹ קוֹרָה וְכַיּוֹצֵא בָּהֶן, הֲרֵי זֶה טָמֵא. וְכֵן חִבּוּרֵי הַזָּב [דברים המחוברים לגופו] שֶׁנִּשְׂאוּ עַל הַטָּהוֹר, אוֹ חִבּוּרֵי טָהוֹר שֶׁנִּשְׂאוּ עַל הַזָּב - הֲרֵי זֶה טָמֵא, וּכְאִלּוּ נָשָׂא כָּל אֶחָד מֵהֶם עַצְמוֹ שֶׁל חֲבֵרוֹ. וְאֵלּוּ הֵם הַחִבּוּרִים - הַשִּׁנַּיִם, וְהַצִּפָּרְנַיִם, וְהַשֵּׂעָר שֶׁלָּהֶן; וְיֵרָאֶה לִי שֶׁטֻּמְאָה זוֹ מִדִּבְרֵיהֶם [מדרבנן].

הִלְכוֹת מְטַמְּאֵי מִשְׁכָּב וּמוֹשָׁב פֶּרֶק ט

א. דָּבָר שֶׁהָיָה מְחֻבָּר בָּאָרֶץ, אוֹ מְסֻמָּר בְּמַסְמְרִים - אִם הָיָה כֹּחוֹ יָפֶה וְחָזָק, וְהִקִּישׁ [דפק] עָלָיו הַזָּב, וּבְעֵת שֶׁהִקִּישׁ הֵנִיד כְּלִי אוֹ אֲכָלִין וּמַשְׁקִין מִכֹּחַ הַכָּיָתוֹ, אוֹ שֶׁהִפִּילָן - הֲרֵי אֵלּוּ טְהוֹרִין. וְאִם לֹא הָיָה כֹּחוֹ יָפֶה וְחָזָק, אֶלָּא הָיָה מִתְנַדְנֵד, וְהִקִּישׁ עָלָיו הַזָּב, וְהִפִּיל אוֹ הֵנִיד בְּכֹחַ הַכָּיָתוֹ כֵּלִים אוֹ אֲכָלִין וּמַשְׁקִין - הֲרֵי אֵלּוּ טְמֵאִין; וּכְאִלּוּ הֶסִיטָן [הזיזם], שֶׁהֲרֵי מִכֹּחוֹ נָפְלוּ. זֶה הַכְּלָל: כָּל שֶׁנָּפַל מִכֹּחַ הֶסֵּטוֹ, טָמֵא; מִכֹּחַ הַרְעָדָה, טָהוֹר. כֵּיצַד? הִקִּישׁ עַל אִילָן אוֹ סוֹכָה [- ענף] שֶׁכֹּחָן רַע, אוֹ עַל סֶלֶם מִצְרִי [- קטן] שֶׁאֵינוֹ קָבוּעַ בְּמַסְמֵר, אוֹ עַל קוֹרָה וְדֶלֶת וְכֶבֶשׁ [- גשר, והם משופעים] שֶׁאֵינָן מְחֻבָּרִין בְּטִיט, אוֹ שֶׁהִקִּישׁ עַל הַגֶּגֶר [יתד] וְעַל הַמַּנְעוּל וְעַל הַמָּשׁוֹט [של ספינה], וּבְשָׁעָה שֶׁהִקִּישׁ הִפִּיל אֲכָלִין וּמַשְׁקִין אוֹ כֵּלִים - אֲפִלּוּ הֵנִידָן, וְלֹא נָפְלוּ - הֲרֵי אֵלּוּ טְמֵאִין. אֲבָל אִם הִקִּישׁ עַל אִילָן אוֹ עַל סוֹכָה שֶׁכֹּחָן יָפֶה, אוֹ עַל סֶלֶם מְסֻמָּר, אוֹ עַל כֶּבֶשׁ אוֹ קוֹרָה אוֹ דֶלֶת הַמְחֻבָּרִין בְּטִיט, אוֹ עַל הַמָּרִישׁ [קורה עבה], אוֹ עַל הַתַּנּוּר, וּבְשָׁעָה שֶׁהִקִּישׁ הֵנִיד כֵּלִים אוֹ אֲכָלִין וּמַשְׁקִין - אֲפִלּוּ הִפִּילָן, הֲרֵי אֵלּוּ טְהוֹרִין. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בְּאֵלּוּ.

ב. תַּנּוּר שֶׁהָיְתָה הַפַּת דְּבוּקָה בּוֹ, וְהִקִּישׁ עַל הַתַּנּוּר, וְנָפַל כִּכָּר - אֲפִלּוּ הָיָה תְּרוּמָה, הֲרֵי זֶה טָהוֹר; וְאִם הָיָה חֶרֶשׁ מִן הַתַּנּוּר מְדֻבָּק בַּכִּכָּר שֶׁנָּפַל - אֲפִלּוּ הָיָה חֵלִין, הֲרֵי זֶה טָמֵא.

ג. אֵין הַמִּשְׁכָּב אוֹ הַמֶּרְכָּב מְטַמֵּא כֵּלִים אוֹ אֲכָלִין וּמַשְׁקִין, אֶלָּא בְּמַגָּע בִּלְבַד; אֲבָל אִם הָיוּ כֵּלִים אוֹ אֲכָלִים וּמַשְׁקִין לְמַעְלָה מִן הַמִּדְרָס, אוֹ שֶׁהָיָה הַמִּדְרָס לְמַעְלָה מֵהֶם - אֲפִלּוּ לֹא הִפְסִיק בֵּינֵיהֶם אֶלָּא נְיָר - הוֹאִיל וְלֹא נָגַע בָּהֶם, הֲרֵי אֵלּוּ טְהוֹרִין. וְכֵן אִם הִסִּיט הַמִּשְׁכָּב אֶת הַכֵּלִים אוֹ אֶת הָאֲכָלִין וְהַמַּשְׁקִין, הֲרֵי אֵלּוּ טְהוֹרִין.

ד. הַזָּב וְהַטָּהוֹר שֶׁיָּשְׁבוּ בַּסְּפִינָה הַקְּטַנָּה הַיְכוֹלָה לְהָמִיט [- לנוד] בְּאָדָם אֶחָד, אוֹ בְּאַסְדָּא [- רפסודה], אוֹ שֶׁרָכְבוּ עַל גַּבֵּי בְהֵמָה - אַף עַל פִּי שֶׁאֵין בִּגְדֵיהֶן נוֹגְעִין זֶה בָּזֶה, הֲרֵי בִּגְדֵי הַטָּהוֹר טְמֵאִים מִדְּרָס; וְטִמְּאָתָן בְּסָפֵק, שֶׁמָּא דָּרַס הַזָּב עֲלֵיהֶן. וְכֵן נִדָּה שֶׁיָּשְׁבָה עִם הַטְּהוֹרָה בְּמִטָּה - בְּגָדֶיהָ טְמֵאִין מִדְּרָס, חוּץ מִכֹּפַח [- כיפה] שֶׁבְּרֹאשָׁהּ; וְכֵן הַבְּגָדִים שֶׁבְּרֹאשׁ הַנֵּס [- תורן] שֶׁבַּסְּפִינָה, טְהוֹרִין.

ה. הַנִּדְחָק בְּרַחַיִם [- מקום הטחינה] שֶׁהַגּוֹי בְּתוֹכָן, אוֹ זָב וְכַיּוֹצֵא בּוֹ - הֲרֵי בִּגְדָיו טְמֵאִין מִדְּרָס. בְּאֵיזוֹ רֵחַיִם אָמְרוּ? בְּרֵחַיִם שֶׁמְּנַדְנְדִין אֶת הַקַּרְקַע, עַד שֶׁעוֹקְרִין אֶת הָעוֹמֵד כָּאן וְדוֹחֲפִין אוֹתוֹ מִמְּקוֹמוֹ. וְדָבָר בָּרוּר הוּא שֶׁטֻּמְאָה זוֹ בְּסָפֵק - שֶׁמָּא נֶעֱקַר הַטָּמֵא, וְדָרַס עַל בִּגְדֵי הַטָּהוֹר.

שבת קודש כ"א טבת ה'תשס"ט

הִלְכוֹת מְטַמְּאֵי מִשְׁכָּב וּמוֹשָׁב פֶּרֶק י

א. עַם הָאָרֶץ - אַף עַל פִּי שֶׁיִּשְׂרָאֵל הוּא, וְיֶשְׁנוֹ בְּתוֹרָה וּמִצְוֹת - הֲרֵי הוּא בְּחֶזְקַת טָמֵא, וּבְגָדָיו [נחשבים] מִדְּרָס לִטְהָרוֹת. וְאִם נָגְעוּ בִּגְדָיו בָּאֲכָלִין וּמַשְׁקִין, הֲרֵי הֵן טְמֵאִין; וְאִם נָגַע בִּכְלִי חֶרֶשׁ מֵאֲוִירוֹ, הֲרֵי זֶה טִמְּאָהוּ. וְשׁוֹרְפִין אֶת הַתְּרוּמָה עַל מַגָּעָן, אַף עַל פִּי שֶׁטֻּמְאָתָן בְּסָפֵק. וְאֵינָן נֶאֱמָנִין עַל הַטְּהָרוֹת, לְפִי שֶׁאֵינָן בְּקִיאִין בִּדְקְדּוּקֵי טֻמְאוֹת וּטְהָרוֹת; וּלְעוֹלָם הוּא בְּחֶזְקַת טָמֵא, וְאֵינוֹ נֶאֱמָן עַל הַטְּהָרוֹת עַד שֶׁיְּקַבֵּל עָלָיו דִּבְרֵי חֲבֵרוּת [החמרות של "חברים", תלמידי חכמים]. וּמַה הֵן דִּבְרֵי חֲבֵרוּת שֶׁיְּקַבֵּל עָלָיו? שֶׁיְּזַהֵר בְּטֻמְאוֹת שֶׁלֹּא יִטַּמֵּא בָּהֶן, וּבִטְהָרוֹת שֶׁלֹּא יְטַמֵּא אוֹתָן, וְיִזָּהֵר בִּנְטִילַת יָדַיִם, וּבְטָהֳרַת הַיָּדַיִם; וְשֶׁלֹּא יִקַּח מֵעַם הָאָרֶץ לַח, וְלֹא יִתְאָרַח אֵצֶל עַם הָאָרֶץ, וְלֹא יְאָרְחוּ אֶצְלוֹ בִּכְסוּתוֹ [מעילו].

ב. הַבָּא לְקַבֵּל דִּבְרֵי חֲבֵרוּת חוּץ מִדָּבָר אֶחָד מֵהֶן, אֵין מְקַבְּלִין אוֹתוֹ. רְאִינוּהוּ שֶׁנּוֹהֵג [מנהג חברות] בְּצִנְעָה בְּתוֹךְ בֵּיתוֹ - מְקַבְּלִין אוֹתוֹ, וְאַחַר כָּךְ מְלַמְּדִין אוֹתוֹ עִסְקֵי טֻמְאָה וְטָהֳרָה; וְאִם לֹא רְאִינוּהוּ שֶׁנּוֹהֵג בְּצִנְעָה בְּבֵיתוֹ - מְלַמְּדִין אוֹתוֹ, וְאַחַר כָּךְ מְקַבְּלִין אוֹתוֹ. וּמְקַבְּלִין אוֹתוֹ לְטָהֳרַת הַיָּדַיִם תְּחִלָּה, וְאַחַר כָּךְ מְקַבְּלִין אוֹתוֹ לִטְהָרוֹת. וְאִם אָמַר: 'אֵינִי מְקַבֵּל אֶלָּא לְטָהֳרַת יָדַיִם', מְקַבְּלִין אוֹתוֹ; קִבֵּל לִטְהָרוֹת וְלֹא קִבֵּל לַיָּדַיִם, אַף לִטְהָרוֹת אֵין מְקַבְּלִין אוֹתוֹ. כְּשֶׁמְּקַבְּלִין אוֹתוֹ, חוֹשְׁשִׁין לוֹ כָּל שְׁלֹשִׁים יוֹם, עַד שֶׁיִּלְמַד

וְיִהְיֶה רָגִיל בִּטְהָרוֹת. וְאַחַר שְׁלֹשִׁים יוֹם מִשֶּׁקִּבֵּל דִּבְרֵי חֲבֵרוּת - חֲבֵרֵי בְּגָדָיו טְהוֹרִין, וְכָל אֲכָלָיו וּמַשְׁקָיו טְהוֹרִין, וְנֶאֱמָן עַל כָּל הַטְּהָרוֹת כִּשְׁאָר הַחֲבֵרִים, וְאַף עַל פִּי שֶׁאֵינוֹ תַּלְמִיד חֲכָמִים.

ג. תַּלְמִידֵי חֲכָמִים - חֲבֵרֵי הֵם בְּחֶזְקַת טָהֳרָה, וְנֶאֱמָנִין, וְאֵינָן צְרִיכִין לְקַבֵּל דִּבְרֵי חֲבֵרוּת; אֲבָל מִשֶּׁחָרַב בֵּית הַמִּקְדָּשׁ, נָהֲגוּ כֹּהֲנִים סִלְסוּל בְּעַצְמָן - שֶׁלֹּא יִהְיוּ מוֹסְרִין טְהָרוֹת אֲפִלּוּ לְתַלְמִיד חֲכָמִים, עַד שֶׁיְּקַבֵּל עָלָיו דִּבְרֵי חֲבֵרוּת.

ד. זָקֵן [תלמיד חכם] יוֹשֵׁב בִּישִׁיבָה - אֵינוֹ צָרִיךְ לְקַבֵּל, שֶׁכְּבָר קִבֵּל מִשָּׁעָה שֶׁיָּשַׁב.

ה. הַמְקַבֵּל דִּבְרֵי חֲבֵרוּת, צָרִיךְ לְקַבֵּל בִּפְנֵי שְׁלֹשָׁה חֲבֵרִים; וּבָנָיו וּבְנֵי בֵיתוֹ, אֵין צְרִיכִין לְקַבֵּל בִּפְנֵי שְׁלֹשָׁה חֲבֵרִים - מִפְּנֵי שֶׁהוּא מְלַמְּדָן, וּמַרְגִּילָן בְּדֶרֶךְ טָהֳרָה. וְאִשָּׁה חָבֵר וּבָנָיו וּבְנֵי בֵיתוֹ וַעֲבָדָיו, חֲרֵי הֵן כְּחָבֵר; וְחָבֵר שֶׁמֵּת - אִשְׁתּוֹ וּבָנָיו וּבְנֵי בֵיתוֹ בְּחֶזְקַת חֲבֵרִים, עַד שֶׁיֵּחָשְׁדוּ.

ו. אִשָּׁה עַם הָאָרֶץ, אוֹ בִּתּוֹ שֶׁנִּשֵּׂאת לְחָבֵר, וְכֵן עַבְדּוֹ שֶׁנִּמְכַּר לְחָבֵר - חֲרֵי אֵלּוּ צְרִיכִין לְקַבֵּל עֲלֵיהֶן דִּבְרֵי חֲבֵרוּת כְּבַתְּחִלָּה; אֲבָל אִשָּׁה חָבֵר, אוֹ בִּתּוֹ שֶׁנִּשֵּׂאת לְעַם הָאָרֶץ, וְכֵן עַבְדּוֹ שֶׁנִּמְכַּר לְעַם הָאָרֶץ - אֵין צְרִיכִין לְקַבֵּל דִּבְרֵי חֲבֵרוּת כְּבַתְּחִלָּה.

ז. עַם הָאָרֶץ שֶׁקִּבֵּל עָלָיו דִּבְרֵי חֲבֵרוּת, וְהָיוּ לוֹ טְהָרוֹת כְּשֶׁהָיָה עַם הָאָרֶץ, וְאָמַר: 'אֲנִי יוֹדֵעַ בְּוַדַּאי שֶׁלֹּא נִטְמְאוּ' - בִּזְמַן שֶׁנִּתְעַסְּקוּ בָּהֶן אֲחֵרִים, חֲרֵי הֵן אֲסוּרוֹת כְּשֶׁהָיוּ מִקֹּדֶם; וְאִם הוּא בְּעַצְמוֹ נִתְעַסֵּק בָּהֶן - חֲרֵי אֵלּוּ מֻתָּרוֹת לוֹ, וַאֲסוּרוֹת לְכָל אָדָם. וְנִשְׁאָל הֶחָבֵר עַל טָהֳרוֹתָיו, וּמוֹרֶה בָּהֶן טָהֳרָה לְעַצְמוֹ; וְאֵין חוֹשְׁדִין אוֹתוֹ בְּכָךְ.

ח. חָבֵר שֶׁנַּעֲשָׂה גַּבַּאי [- גובה מיסים] לַמֶּלֶךְ, אוֹ מוֹכֵס, וְכַיּוֹצֵא בָּהֶן - דּוֹחִין אוֹתוֹ מֵחֲבֵרוּתוֹ; פֵּרֵשׁ מִמַּעֲשָׂיו הָרָעִים - חֲרֵי הוּא כְּכָל אָדָם, וְצָרִיךְ לְקַבֵּל דִּבְרֵי חֲבֵרוּת כְּבַתְּחִלָּה.

ט. עַם הָאָרֶץ שֶׁקִּבֵּל עָלָיו דִּבְרֵי חֲבֵרוּת, וְנֶחְשַׁד לְדָבָר אֶחָד [בדיני טומאה] - אֵינוֹ חָשׁוּד אֶלָּא עַל אוֹתוֹ דָּבָר. וְכָל הֶחָשׁוּד לְחָמוּר, נֶחְשָׁד לְקַל; וְהַנֶּחְשָׁד לְקַל, לֹא נֶחְשָׁד לְחָמוּר.

י. חָבֵר הַנֶּחְשָׁד עַל הַטְּהָרוֹת, כְּגוֹן שֶׁמָּכַר אֲכָלִין טְמֵאִין בְּחֶזְקַת שֶׁהֵן טְהוֹרִין - חֲרֵי זֶה אֵינוֹ נֶאֱמָן לְעוֹלָם, עַד שֶׁיְּיוַּדַּע שֶׁחָזַר בִּתְשׁוּבָה גְּמוּרָה.

יא. הֶחָשׁוּד עַל הַשְּׁבִיעִית אוֹ עַל הַתְּרוּמָה, שֶׁמָּכְרָן לְשֵׁם חֵלִין - חֲרֵי זֶה חָשׁוּד עַל הַטְּהָרוֹת; שֶׁהֶחָשׁוּד עַל דָּבָר שֶׁל תּוֹרָה, חֲרֵי הוּא חָשׁוּד עַל דִּבְרֵי סוֹפְרִים; וְהָאֲכָלִין הַטְּמֵאִין, אֵין מְטַמְּאִין אֲחֵרִים אֶלָּא מִדִּבְרֵי סוֹפְרִים, כְּמוֹ שֶׁיִּתְבָּאֵר. וְכָל הֶחָשׁוּד עַל דָּבָר - נֶאֱמָן לְהָעִיד בּוֹ לַאֲחֵרִים, וְלָדוּן בּוֹ [להיות דיין] לַאֲחֵרִים; חֲזָקָה שֶׁאֵין אָדָם חוֹטֵא כְּדֵי שֶׁיֵּחָנוּ אֲחֵרִים.

הִלְכוֹת מְטַמְּאֵי מִשְׁכָּב וּמוֹשָׁב פֶּרֶק יא

א. כְּבָר בֵּאַרְנוּ, שֶׁעַמֵּי הָאָרֶץ נֶאֱמָנִין עַל טָהֳרַת פָּרַת חַטָּאת [- פרה אדומה]; מִפְּנֵי חֲמִרָתָהּ, אֵין מְזַלְזְלִין בָּהּ. וְכֵן נֶאֱמָנִין הֵן עַל טָהֳרַת יַיִן וְשֶׁמֶן שֶׁל נְסָכִים - אִם אָמְרוּ 'טָהוֹר הוּא', חֲרֵי זֶה בְּחֶזְקַת טָהֳרָה; מִפְּנֵי חֲמִרָתוֹ, נִזְהָרִין בּוֹ. וְכֵן נֶאֱמָנִין הֵן עַל הַתְּרוּמָה בִּשְׁעַת הַגִּתּוֹת וְהַבַּדִּים [- בעונת פתיחתם] - מִפְּנֵי שֶׁכָּל הָעָם מְטַהֲרִין עַצְמָם וּכְלֵיהֶם, כְּדֵי לַעֲשׂוֹת יֵינָם וְשַׁמְנָם בְּטָהֳרָה. עָבְרוּ הַגִּתּוֹת וְהַבַּדִּים, אֵינָם נֶאֱמָנִין;

ב. אֶלָּא כֹּהֵן שֶׁהֵבִיא לוֹ עַם הָאָרֶץ חָבִית יַיִן אוֹ שֶׁמֶן שֶׁל תְּרוּמָה - לֹא יְקַבְּלֶנָּה מִמֶּנּוּ, מִפְּנֵי שֶׁהִיא בְּחֶזְקַת טֻמְאָה. הִנִּיחָהּ עַם הָאָרֶץ אֶצְלוֹ עַד גַּת הַבָּאָה, וֶהֱבִיאָהּ לוֹ - יְקַבְּלֶנָּה, אַף עַל פִּי שֶׁהוּא יוֹדֵעַ שֶׁהִיא מִשֶּׁל אִשְׁתָּקֵד; שֶׁלֹּא גָּזְרוּ עֲלֵיהֶם טֻמְאָה בִּשְׁעַת הַגִּתּוֹת וְהַבַּדִּים.

ג. עַם הָאָרֶץ שֶׁנָּעַל בֵּית בַּדּוֹ אוֹ גִּתּוֹ בְּשָׁעָה שֶׁגָּמְרוּ הָעָם לִדְרֹךְ, וְהוֹלִיךְ אֶת הַמַּפְתֵּחַ מִיָּד לַכֹּהֵן - אַף עַל פִּי שֶׁשָּׁהָה כַּמָּה יָמִים אַחַר שֶׁעָבְרוּ הַגִּתּוֹת - חֲרֵי הַכֹּהֵן בָּא וּפוֹתֵחַ בְּפָנָיו, וּמַטְבִּילוֹ [את עם הארץ] וְדוֹרֵךְ, וְנוֹטֵל תְּרוּמָה בְּטָהֳרָה; וְאִם לֹא עָשָׂה כֵן - לֹא יִטֹּל תְּרוּמָה מֵעַם הָאָרֶץ אֶלָּא זֵיתִים אוֹ עֲנָבִים שֶׁאֵינָן מֵכְשָׁרִין, שֶׁאֵינָן מְקַבְּלִין טֻמְאָה.

ד. הֵבִיא לוֹ עַם הָאָרֶץ חָבִית שֶׁל תְּרוּמָה בִּשְׁאָר יְמוֹת הַשָּׁנָה, וְאָמַר: 'בְּתוֹכָהּ קֹדֶשׁ', אֲפִלּוּ רְבִיעִית - מִתּוֹךְ שֶׁנֶּאֱמָן עַל טָהֳרַת הַקֹּדֶשׁ, נֶאֱמָן עַל הַכֹּל. אֲפִלּוּ בִּשְׁעַת הַגִּתּוֹת וְהַבַּדִּים, שֶׁעַמֵּי הָאָרֶץ נֶאֱמָנִין עַל הַתְּרוּמָה - אֵינָן נֶאֱמָנִין עַל הַכְּלֵי הֲרֵיקָן, לוֹמַר שֶׁהוּא טָהוֹר לִתְרוּמָה; וְכֵן אֵינָן נֶאֱמָנִין לְעוֹלָם עַל כְּלֵי רֵיקָם, לוֹמַר שֶׁהוּא טָהוֹר לְקֹדֶשׁ.

ה. כְּלֵי שֶׁהָיָה בְּתוֹכוֹ יַיִן אוֹ שֶׁמֶן, וְרָאִינוּ עַם הָאָרֶץ יוֹשֵׁב וּמְשַׁמְּרוֹ כְּדֵי לְהוֹצִיא מִמֶּנּוּ נְסָכִים - חֲרֵי זֶה נֶאֱמָן עַל טָהֳרַת הַכְּלִי, וַאֲפִלּוּ קֹדֶם לַגִּתּוֹת וְלַבַּדִּים בְּשִׁבְעִים יוֹם; אֲבָל קֹדֶם לְשִׁבְעִים, אֵינָן נֶאֱמָנִין. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בִּשְׁאָר אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל. אֲבָל בִּירוּשָׁלַיִם, נֶאֱמָנִין עַל כְּלִי חֶרֶשׂ הָרֵיקָן לוֹמַר שֶׁהוּא טָהוֹר לְקֹדֶשׁ לְעוֹלָם; בֵּין כֵּלִים דַּקִּים בֵּין כֵּלִים גַּסִּים, בֵּין שֶׁהָיוּ הַכֵּלִים רֵיקָנִים בֵּין שֶׁהָיוּ מְלֵאִים - חֲרֵי הוּא נֶאֱמָן עַל הַכְּלִי, אַף עַל פִּי שֶׁהַמַּשְׁקִין שֶׁבְּתוֹכוֹ טְמֵאִין; אֲפִלּוּ הָיָה בִּגְדוֹ שֶׁהוּא מִדְרָס בְּתוֹךְ הַכְּלִי, חֲרֵי הַכְּלִי בְּחֶזְקַת טָהֳרָה לְקֹדֶשׁ. וּמִפְּנֵי מָה הֵקֵלּוּ בָּהֶם? מִפְּנֵי שֶׁאֵין עוֹשִׂין כִּבְשׁוֹנוֹת [לייצור כלי חרס] בִּירוּשָׁלַיִם.

ו. מִן הַמּוֹדָעִית [- מודיעין] וְלִפְנִים [- כלפי ירושלים], נֶאֱמָנִין עַל כְּלֵי חֶרֶשׂ; וּמִן הַמּוֹדָעִית וְלַחוּץ, אֵינָן נֶאֱמָנִין; הַמּוֹדָעִית עַצְמָהּ, פְּעָמִים כְּלִפְנִים וּפְעָמִים כְּלַחוּץ. כֵּיצַד? הָיָה חָבֵר נִכְנָס, וְעַם הָאָרֶץ יוֹצֵא וּכְלֵי חֶרֶשׂ בְּיָדוֹ - חֲרֵי זֶה נֶאֱמָן בְּמוֹדָעִית לוֹמַר שֶׁהוּא טָהוֹר לְקֹדֶשׁ; הָיוּ שְׁנֵיהֶם נִכְנָסִין אוֹ שְׁנֵיהֶם יוֹצְאִין - אֵינוֹ נֶאֱמָן, עַד שֶׁיִּהְיוּ לִפְנִים מִן הַמּוֹדָעִית.

ז. קַדָּר [מוכר קדירות] שֶׁהֵבִיא קְדֵרוֹת, וְהִנִּיחָן לִפְנִים מִן הַמּוֹדָעִית, וּבָאוּ הַלּוֹקְחִין, וְהוּא אוֹמֵר לָהֶם שֶׁהֵן טְהוֹרוֹת, וְלָקַח קְדֵרָה וְנִכְנַס בָּהּ - חֲרֵי הִיא טְהוֹרָה לְקֹדֶשׁ, אֲבָל לֹא לִתְרוּמָה, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ. לָקַח קְדֵרָה, וְיָצָא בָּהּ חוּץ לְמוֹדָעִית - חֲרֵי זוֹ טְמֵאָה, בֵּין לִתְרוּמָה בֵּין לְקֹדֶשׁ; אַף עַל פִּי שֶׁהֵן הֵן הַקְּדֵרוֹת, וְהוּא הַקַּדָּר עַצְמוֹ - אֵינוֹ נֶאֱמָן אֶלָּא לִפְנִים מִן הַמּוֹדָעִית.

ח. הַלּוֹקֵחַ כְּלֵי חֶרֶשׂ מִן הַכַּבְּשָׁן בְּכָל מָקוֹם - חֲרֵי אֵלּוּ טְהוֹרִין בֵּין לְקֹדֶשׁ בֵּין לִתְרוּמָה, וְאֵין אוֹמְרִין: 'שֶׁמָּא נָגַע

בְּהֶן עַם הָאָרֶץ'; וַאֲפִלּוּ לָקַח מִן הַסִּדֶר הָרִאשׁוֹן [שורה הראשונה], וְאַף עַל פִּי שֶׁהַכִּבְשָׁן פָּתוּחַ וּכְבָר נִלְקַח חֶצְיוֹ; שֶׁלֹּא גָּזְרוּ טֻמְאָה עַל כֵּלִים שֶׁבַּכִּבְשָׁן.

ט. טֻמְאַת עַמֵּי הָאָרֶץ בָּרֶגֶל [משלושת הרגלים], כְּטָהֳרָה הִיא חֲשׁוּבָה - שֶׁכָּל יִשְׂרָאֵל חֲבֵרִים [נחשבים תלמידי חכמים] בָּרֶגֶל, וּכְלֵיהֶם כֻּלָּם וְאָכְלֵיהֶם וּמַשְׁקֵיהֶם טְהוֹרִים בָּרֶגֶל, מִפְּנֵי שֶׁהַכֹּל מְטַהֲרִין עַצְמָם וְעוֹלִים לָרֶגֶל. לְפִיכָךְ הֵם נֶאֱמָנִים בְּכָל יְמוֹת הָרֶגֶל, בֵּין עַל הַקֹּדֶשׁ בֵּין עַל הַתְּרוּמָה; וּמִשֶּׁעָבַר הָרֶגֶל, חוֹזְרִין לְטֻמְאָתָן.

י. הַפּוֹתֵחַ חָבִיתוֹ וְהַמַּתְחִיל בְּעִסָּתוֹ בָּרֶגֶל [ומוכר מהם], וְעָבַר הָרֶגֶל - הֲרֵי שְׁאָר הֶחָבִית וּשְׁאָר הָעִסָּה בְּחֶזְקַת טֻמְאָה, שֶׁהֲרֵי נָגְעוּ בָהּ עַמֵּי הָאָרֶץ; וְאַף עַל פִּי שֶׁלֹּא נָגַע בָּהּ אֶלָּא בִּזְמַן שֶׁהוּא כְּחָבֵר, אֵינָהּ טְהוֹרָה אֶלָּא בִּימֵי הָרֶגֶל בִּלְבַד.

יא. אַחַר הָרֶגֶל, בְּמוֹצָאֵי יוֹם טוֹב, הָיוּ מַטְבִּילִין אֶת כָּל הַכֵּלִים שֶׁהָיוּ בַּמִּקְדָּשׁ, מִפְּנֵי שֶׁנָּגְעוּ בָהֶן עַמֵּי הָאָרֶץ בָּרֶגֶל בִּשְׁעַת הֶחָגּ. וּלְפִיכָךְ הָיוּ אוֹמְרִין: 'הִזָּהֲרוּ שֶׁלֹּא תִגְּעוּ בַּשֵּׁלְחָן', בְּשָׁעָה שֶׁמַּרְאִין אוֹתוֹ לְעוֹלֵי רְגָלִים; כְּדֵי שֶׁלֹּא יִהְיֶה טָמֵא בְּמַגָּעָן אַחַר הָרֶגֶל, וְנִמְצָא צָרִיךְ טְבִילָה וְהַעֲרֵב שֶׁמֶשׁ [שקיעת החמה], וְנֶאֱמַר בְּלֶחֶם הַפָּנִים: "לְפָנַי תָּמִיד". וְכָל הַכֵּלִים הָיוּ טְעוּנִים טְבִילָה וְהַעֲרֵב שֶׁמֶשׁ, חוּץ מִמִּזְבַּח הַזָּהָב וּמִזְבַּח הַנְּחֹשֶׁת - מִפְּנֵי שֶׁצִּפּוּיֵיהֶם כִּטְבִילִין לְגַבֵּיהֶם.

יב. עַם הָאָרֶץ שֶׁאָמַר: 'טָהוֹר אֲנִי מִטֻּמְאַת מֵת', אוֹ שֶׁאָמַר: 'כְּלִי זֶה טָהוֹר מִטֻּמְאַת מֵת' - נֶאֱמָן, וּמַטְבִּילִין אוֹתוֹ מִשּׁוּם טֻמְאַת עַם הָאָרֶץ בִּלְבַד; וְצָרִיךְ הַעֲרֵב שֶׁמֶשׁ, וְאֵינוֹ צָרִיךְ הַזָּיָה [ממי פרה אדומה]. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בְּשֶׁשָּׁאֲלוּ וְאָמַר 'טָהוֹר הוּא'. אֲבָל הַלּוֹקֵחַ כְּלִי סְתָם מֵרְשׁוּת עַם הָאָרֶץ - חוֹשְׁשִׁין לוֹ שֶׁמָּא טְמֵא מֵת הוּא, וּמַזִּין עָלָיו שְׁלִישִׁי וּשְׁבִיעִי כְּכָל הַכֵּלִים הַנִּמְצָאִים בְּכָל מָקוֹם חוּץ לִירוּשָׁלַיִם; שֶׁלֹּא גָּזְרוּ טֻמְאָה עַל הַכֵּלִים הַנִּמְצָאִים בִּירוּשָׁלַיִם, כְּמוֹ שֶׁיִּתְבָּאֵר בְּטֻמְאַת הַסְּפֵקוֹת.

הִלְכוֹת מְטַמְּאֵי מִשְׁכָּב וּמוֹשָׁב פֶּרֶק יב

א. הַמַּפְקִיד כֵּלִים אֵצֶל עַם הָאָרֶץ, אוֹ שֶׁנָּתַן כְּלִי לְאֻמָּן עַם הָאָרֶץ - הֲרֵי אֵלּוּ טְמֵאִים טְמֵא מֵת, וּטְמֵאִין מִדְּרָס [כמדרס הזב]. וְאִם מַכִּירוֹ שֶׁהוּא אוֹכֵל בִּתְרוּמָה - טְהוֹרִים מִטְּמֵא מֵת, אֲבָל טְמֵאִים מִדְּרָס; מִפְּנֵי שֶׁאִשְׁתּוֹ נִדָּה יוֹשֶׁבֶת עֲלֵיהֶן שֶׁלֹּא מִדַּעְתּוֹ, שֶׁהֲרֵי אֵין נִזְהָרִין מִן הַטֻּמְאוֹת בְּבָתֵּי עַמֵּי הָאָרֶץ.

ב. הַמַּנִּיחַ כֵּלָיו בִּפְנֵי עַם הָאָרֶץ, וְאָמַר לוֹ: 'שְׁמֹר לִי אֶת אֵלּוּ' - הֲרֵי אֵלּוּ טְמֵאִין מִדְּרָס, וּטְהוֹרִין מִטְּמֵא מֵת; הִנִּיחָן עַל כְּתֵפוֹ - טְמֵאִין מִדְּרָס וּטְמֵא מֵת. שָׁכַח כֵּלָיו בְּבֵית הַכְּנֶסֶת - הֲרֵי הֵן טְהוֹרִין, שֶׁאֵינָהּ רְשׁוּת עַם הָאָרֶץ גְּמוּרָה. הִנִּיחַ כֵּלָיו בַּמֶּרְחָץ, וּמְצָאָן כְּמוֹת שֶׁהֵן - טְהוֹרִין; וּמְלַמְּדִין אוֹתוֹ שֶׁלֹּא יַעֲשֶׂה כֵן. הִנִּיחַ גִּתּוֹ וּבוֹרוֹ - אַף עַל פִּי שֶׁנִּכְנַס לָעִיר, וּבָא וּמָצָא עַם הָאָרֶץ בְּצִדּוֹ [לידו] - טְהוֹרִין; מִפְּנֵי שֶׁאֵין לוֹ רְשׁוּת שֶׁיִּכָּנֵס.

ג. הַמּוֹסֵר מַפְתֵּחַ בֵּיתוֹ לְעַם הָאָרֶץ - כָּל שֶׁבַּבַּיִת טָהוֹר; שֶׁלֹּא מָסַר לוֹ אֶלָּא שְׁמִירַת הַמַּפְתֵּחַ.

ד. הַמַּנִּיחַ כֵּלָיו בַּחַלּוֹנוֹת [תאים] שֶׁבַּמֶּרְחָץ, וְנָעַל עֲלֵיהֶם - אַף עַל פִּי שֶׁנָּתַן הַמַּפְתֵּחַ לְעַם הָאָרֶץ, כֵּלָיו טְהוֹרִין; וְכֵן אִם חָתַם עַל הַחַלּוֹן, אוֹ עָשָׂה לוֹ סִימָן - אֲפִלּוּ מָצָא הַחוֹתָם מְקֻלְקָל, הֲרֵי כֵּלָיו טְהוֹרִין.

ה. הַמַּנִּיחַ עַם הָאָרֶץ בְּתוֹךְ בֵּיתוֹ לְשָׁמְרוֹ, וְיָשַׁב הוּא [השומר] מֵרָחוֹק - בִּזְמַן שֶׁהוּא רוֹאֶה אֶת הַנִּכְנָסִין וְאֶת הַיּוֹצְאִין - הֲרֵי כֹּל שֶׁבַּבַּיִת מִן הָאֲכָלִין וּמִן הַמַּשְׁקִין וּכְלֵי חֶרֶשׂ שֶׁאֵינוֹ מֻקָּף צָמִיד פָּתִיל [- כיסוי מהודק], טְמֵאִין; אֲבָל הַמִּשְׁכָּבוֹת וְהַמֶּרְכָּבוֹת [- משכב ומרכב] וּכְלֵי חֶרֶשׂ הַמֻּקָּף צָמִיד פָּתִיל, טְהוֹרִין. וְאִם אֵינוֹ רוֹאֶה, לֹא אֶת הַנִּכְנָסִין וְלֹא אֶת הַיּוֹצְאִין - כָּל שֶׁבַּבַּיִת טָמֵא; אֲפִלּוּ הָיָה [השומר] כָּפוּת אוֹ כְּרוּת יָדַיִם וְרַגְלַיִם - הַכֹּל טָמֵא, מִפְּנֵי שֶׁהֵן בִּרְשׁוּת עַם הָאָרֶץ.

ו. חָבֵר שֶׁאָמַר לְעַם הָאָרֶץ: 'שְׁמֹר לִי פָּרָה זוֹ שֶׁלֹּא תִכָּנֵס לַבַּיִת, אוֹ שֶׁלֹּא תְּשַׁבֵּר הַכֵּלִים' - הֲרֵי הַבַּיִת וְהַכֵּלִים טְהוֹרִים; שֶׁלֹּא מָסַר לוֹ אֶלָּא שְׁמִירַת הַפָּרָה. אֲבָל אִם אָמַר לוֹ: 'שְׁמֹר לִי בַּיִת זֶה שֶׁלֹּא תִכָּנֵס בּוֹ הַפָּרָה, וְכֵלִים אֵלּוּ שֶׁלֹּא תְּשַׁבְּרֵם' - הֲרֵי הֵם טְמֵאִין.

ז. חָבֵר שֶׁהָיָה יָשֵׁן בְּבֵיתוֹ שֶׁל עַם הָאָרֶץ, וְהָיוּ כֵּלָיו [- בגדיו] מְקֻפָּלִין וּמֻנָּחִין תַּחַת רֹאשׁוֹ, וְסַנְדָּלָיו וְחָבִיתוֹ לְפָנָיו - הֲרֵי אֵלּוּ טְהוֹרִין; מִפְּנֵי שֶׁהֵם בְּחֶזְקַת שְׁמִירַת בַּעֲלֵיהֶם, וְלֹא יִגַּע בָּהֶם עַם הָאָרֶץ - שֶׁהֲרֵי הוּא אוֹמֵר: 'עַתָּה יֵעוֹר וְיַבִּיט בִּי'.

ח. עַם הָאָרֶץ שֶׁשָּׁאַל מֵחָבֵר מִטָּה שֶׁיִּישַׁן עָלֶיהָ, וְיָשַׁן עָלֶיהָ בְּתוֹךְ בֵּיתוֹ שֶׁל חָבֵר - אֵין טָמֵא אֶלָּא אוֹתָהּ הַמִּטָּה, וְעַד מָקוֹם שֶׁהוּא יָכוֹל לִפְשֹׁט אֶת יָדוֹ מֵאוֹתָהּ הַמִּטָּה וְלִגַּע.

ט. הַמַּנִּיחַ עַם הָאָרֶץ בְּתוֹךְ בֵּיתוֹ וְיָצָא, וְהִנִּיחוֹ עֵר וּמְצָאוֹ עֵר, אוֹ יָשֵׁן וּמְצָאוֹ יָשֵׁן, אוֹ שֶׁהִנִּיחוֹ עֵר וּמְצָאוֹ יָשֵׁן - כָּל שֶׁבַּבַּיִת טָהוֹר; הִנִּיחוֹ יָשֵׁן וּמְצָאוֹ עֵר - כָּל מָקוֹם הַקָּרוֹב מִמֶּנּוּ שֶׁהוּא יָכוֹל לִפְשֹׁט אֶת יָדוֹ וְלִגַּע בּוֹ, טָמֵא. וְכֵן הַמַּנִּיחַ אֻמָּנִין בְּתוֹךְ בֵּיתוֹ - אֵין טָמֵא, אֶלָּא עַד מָקוֹם שֶׁיְּכוֹלִין לִפְשֹׁט אֶת יְדֵיהֶם וְלִגַּע; וְאֵין אוֹמְרִים: 'שֶׁמָּא עָלוּ עַל גַּבֵּי כִּסֵּא אוֹ סֻלָּם, וְנָגְעוּ בְּכֵלִים אוֹ אֲכָלִין הַתְּלוּיִין לְמַעְלָה בַּכּוֹתֶל'.

י. אִשָּׁה חָבֵר שֶׁהִנִּיחָה לְאִשָּׁה עַם הָאָרֶץ טוֹחֶנֶת בְּתוֹךְ בֵּיתָהּ - אֲפִלּוּ פְּסָקָה הָרְחַיִם [- עשתה הפסקה], וַאֲפִלּוּ הָיוּ שְׁתַּיִם - אֵין טָמֵא, אֶלָּא מָקוֹם שֶׁיְּכוֹלִין לִפְשֹׁט אֶת יְדֵיהֶן וְלִגַּע. וְאֵין אוֹמְרִין: 'שֶׁמָּא הָאַחַת טוֹחֶנֶת, וְהַשְּׁנִיָּה בָּלְשָׁה כֹּל שֶׁבַּבַּיִת, וְשֶׁמָּא נִתְלָת [- טיפסה] וְעָלָת בַּמְּקוֹמוֹת הַגְּבוֹהוֹת'.

יא. הָאִשָּׁה שֶׁנִּכְנְסָה לְהוֹצִיא פַּת לְעָנִי, יָצָאת וּמְצָאתוּ עוֹמֵד בְּצַד כִּכָּרוֹת - אֲפִלּוּ הָיוּ תְּרוּמָה, הֲרֵי הֵן טְהוֹרוֹת; שֶׁאֵין חֶזְקָתוֹ לִגַּע שֶׁלֹּא בִּרְשׁוּת. וְכֵן הָאִשָּׁה שֶׁיָּצְאָה וּמָצְאָה אִשָּׁה עַם הָאָרֶץ חוֹתָה בְּגָלָחִים מִתַּחַת הַקְּדֵרָה, הֲרֵי הַקְּדֵרָה טְהוֹרָה.

יב. גַּבָּאֵי מַלְכוּת [- גובי מס] שֶׁנִּכְנְסוּ לְתוֹךְ הַבַּיִת לְמַשְׁכֵּן, כֹּל שֶׁבַּבַּיִת טָמֵא; אִם יֵשׁ עִמָּהֶם גּוֹי, נֶאֱמָנִין לוֹמַר: 'לֹא נָגַעְנוּ' - מִפְּנֵי שֶׁאֵימַת הַגּוֹי עֲלֵיהֶן. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בִּזְמַן שֶׁיֵּשׁ שָׁם עֵדִים שֶׁנִּכְנְסוּ, אוֹ שֶׁהָיָה הַמַּשְׁכּוֹן בְּיָדָם. אֲבָל אִם אָמְרוּ הֵן מֵעַצְמָן: 'נִכְנַסְנוּ, אֲבָל לֹא נָגַעְנוּ' - נֶאֱמָנִין; שֶׁהַפֶּה שֶׁאָסַר, הוּא הַפֶּה שֶׁהִתִּיר.

יג. הַגַּנָּבִים שֶׁנִּכְנְסוּ לְתוֹךְ הַבַּיִת - אֵין טָמֵא אֶלָּא מְקוֹם רַגְלֵי הַגַּנָּבִים; מִפְּנֵי שֶׁהֵן מְפַחֲדִין מִלְּבָלֹשׁ, אֶלָּא דָּבָר שֶׁנּוֹטְלִין. וּמַה הֵן מְטַמְּאִין בִּמְקוֹם הֲלִיכָתָן? הָאֲכָלִין וְהַמַּשְׁקִין, וּכְלֵי חֶרֶשׂ הַפְּתוּחִים. אֲבָל הַמִּשְׁכָּבוֹת וְהַמֶּרְכָּבוֹת וּכְלֵי חֶרֶשׂ הַמֻּקָּפִין צָמִיד פָּתִיל, טְהוֹרִין; וְאִם יֵשׁ עִמָּהֶן גּוֹי אוֹ אִשָּׁה, הַכֹּל טָמֵא.

יד. הַגַּבָּאִים וְהַגַּנָּבִים שֶׁעָשׂוּ תְּשׁוּבָה וְהֶחְזִירוּ מֵעַצְמָן, לֹא מֵחֲמַת יִרְאָה, וְאָמְרוּ: 'לֹא נָגַעְנוּ בְּכָל מַה שֶׁהָיָה בַּבַּיִת כְּשֶׁנִּכְנַסְנוּ' - הֲרֵי אֵלּוּ נֶאֱמָנִין, אֲפִלּוּ עַל מְקוֹם רַגְלֵיהֶן.

טו. הַמַּנִּיחַ אֶת בֵּיתוֹ פָּתוּחַ וּמְצָאוֹ פָּתוּחַ, אוֹ שֶׁמְּצָאוֹ נָעוּל, אֲפִלּוּ הִנִּיחוֹ נָעוּל וּמְצָאוֹ פָּתוּחַ וְלֹא נִגְנַב מִמֶּנּוּ כְּלוּם - כֹּל שֶׁבַּבַּיִת טָהוֹר; שֶׁאֲנִי אוֹמֵר: 'הַגַּנָּבִים פִּתְּחוּהוּ וְנִמְלְכוּ, וְהָלְכוּ לָהֶם וְלֹא נִכְנְסוּ'.

טז. קַרְדֹּם [- גרזן] שֶׁאָבַד בַּבַּיִת, אוֹ שֶׁהִנִּיחוֹ בְּזָוִית זוֹ וּבָא וּמְצָאוֹ בְּזָוִית אַחֶרֶת - הַבַּיִת טָמֵא; שֶׁאֲנִי אוֹמֵר: 'אָדָם טָמֵא נִכְנַס לְכָאן וּנְטָלוֹ'.

יז. הַדֶּר עִם עַם הָאָרֶץ בְּחָצֵר, וְשָׁכַח כֵּלִים בֶּחָצֵר - אֲפִלּוּ חָבִיּוֹת מֻקָּפוֹת צָמִיד פָּתִיל, אוֹ תַּנּוּר מֻקָּף צָמִיד פָּתִיל - הֲרֵי אֵלּוּ טְמֵאִין; עַד שֶׁיַּעֲשֶׂה לַתַּנּוּר מְחִיצָה גְּבוֹהָה עֲשָׂרָה טְפָחִים, כְּדֵי שֶׁלֹּא יִהְיֶה בִּרְשׁוּת עַם הָאָרֶץ.

יח. חָבֵר שֶׁהָיְתָה לוֹ מְחִיצָה אוֹ סֵכָּה לִפְנֵי פִּתְחוֹ שֶׁל עַם הָאָרֶץ, אוֹ שֶׁהָיְתָה מְחִיצָה אוֹ סֵכָּה לְעַם הָאָרֶץ לִפְנֵי פִּתְחוֹ שֶׁל חָבֵר - כֵּלִים שֶׁבַּסֵּכָּה אוֹ כֵּלִים שֶׁבַּמְּחִיצָה טְמֵאִים, מִפְּנֵי שֶׁיֵּשׁ לְעַם הָאָרֶץ בְּסֵכָּה זוֹ אוֹ בִּמְחִיצָה זוֹ רְשׁוּת [להלך בה].

יט. חָבֵר שֶׁהָיָה גַּגּוֹ לְמַעְלָה מִגַּגּוֹ שֶׁל עַם הָאָרֶץ - הֲרֵי זֶה שׁוֹטֵחַ שָׁם כֵּלִים וּמַנִּיחַ טְהָרוֹת, וְהֵן בְּחֶזְקָתָן; וְאַף עַל פִּי שֶׁעַם הָאָרֶץ אוֹ גּוֹי יָכוֹל לִפְשֹׁט אֶת יָדוֹ וְלִגַּע, אֵינוֹ חוֹשֵׁשׁ לֹא מִשּׁוּם טֻמְאָה וְלֹא מִשּׁוּם יַיִן נֶסֶךְ. הָיוּ הַגַּגּוֹת זֶה בְּצַד זֶה, אוֹ שֶׁהָיָה גַּגּוֹ שֶׁל עַם הָאָרֶץ לְמַעְלָה, וְשָׁטַח הֶחָבֵר כֵּלִים אוֹ שֶׁהִנִּיחַ טְהָרוֹת בְּגַגּוֹ - הֲרֵי כָּל מָקוֹם שֶׁיָּכוֹל עַם הָאָרֶץ לִפְשֹׁט אֶת יָדוֹ וְלִגַּע, בְּחֶזְקַת טֻמְאָה.

כ. שְׁתֵּי חֲצֵרוֹת זוֹ לִפְנִים מִזּוֹ, הַפְּנִימִית שֶׁל חָבֵר וְהַחִיצוֹנָה שֶׁל עַם הָאָרֶץ - חָבֵר מַנִּיחַ שָׁם כֵּלִים וְשׁוֹטֵחַ שָׁם פֵּרוֹת, אַף עַל פִּי שֶׁיַּד עַם הָאָרֶץ מַגַּעַת לְשָׁם; מִפְּנֵי שֶׁנִּתְפַּשׁ עָלָיו כְּגַנָּב.

כא. חָצֵר הַחֲלוּקָה בִּפְסִיפָס [מחיצה נמוכה], וְחָבֵר בְּצַד זֶה וְעַם הָאָרֶץ בְּצַד זֶה - טָהֳרוֹתָיו טְהוֹרוֹת, אַף עַל פִּי שֶׁיַּד עַם הָאָרֶץ מַגַּעַת; מִפְּנֵי שֶׁהֵם בִּרְשׁוּת הֶחָבֵר.

כב. חָבֵר שֶׁנָּפַל דָּלְיוֹ [- דלי] לְתוֹךְ בּוֹרוֹ שֶׁל עַם הָאָרֶץ, וְהָלַךְ לְהָבִיא בַּמֶּה יַעֲלֶנּוּ - הֲרֵי זֶה טָמֵא; מִפְּנֵי שֶׁהַנַּח בִּרְשׁוּת עַם הָאָרֶץ שָׁעָה אַחַת.

כג. אִשֶּׁת עַם הָאָרֶץ שֶׁנִּכְנְסָה לְתוֹךְ בֵּיתוֹ שֶׁל חָבֵר לְהוֹצִיא בְּנוֹ אוֹ בִּתּוֹ אוֹ בְּהֶמְתּוֹ [של החבר] - כָּל שֶׁבַּבַּיִת טָהוֹר, מִפְּנֵי שֶׁנִּכְנְסָה שֶׁלֹּא בִּרְשׁוּת. קַדָּר [מוכר קדירות] חָבֵר שֶׁהִנִּיחַ קְדֵרוֹתָיו שֶׁמּוֹכֵר, וְיָרַד לִשְׁתּוֹת - הֲרֵי הַפְּנִימִיּוֹת טְהוֹרוֹת, וְהַחִיצוֹנוֹת טְמֵאוֹת. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בְּשֶׁהִנִּיחָן סָמוּךְ לִרְשׁוּת הָרַבִּים - מִפְּנֵי שֶׁהָעוֹבְרִים וְהַשָּׁבִים נוֹגְעִים בַּחִיצוֹנוֹת בִּשְׁעַת הֲלִיכָה.

הָיוּ רְחוֹקוֹת מֵרִשׁוּת הָרַבִּים אוֹ הָיוּ כְּלֵי אֻמָּנוּתוֹ בְּיָדוֹ, הַכֹּל טְמֵאוֹת; מִפְּנֵי שֶׁכֵּלָיו מוֹכִיחִין שֶׁהֵנִּחוּ לִמְכֹּר, וְיַד הַכֹּל מְמַשְׁמְשׁוֹת בָּהֶן. וְאִם אֵין כְּלֵי אֻמָּנוּתוֹ בְּיָדוֹ, הַכֹּל טְהוֹרוֹת - חֶזְקָתָן שֶׁלֹּא נָגַע בָּהֶם אָדָם.

חָבֵר שֶׁהִנִּיחַ אֲכָלִין וּמַשְׁקִין עַל פֶּתַח חֲנוּתוֹ, וְנִכְנַס - הֲרֵי אֵלּוּ טְמֵאִים, מִפְּנֵי שֶׁהָעוֹבְרִים מְמַשְׁמְשִׁין בָּהֶם.

שיעורי רמב"ם פרק אחד ליום – ט"ו־כ"א טבת ה'תשס"ט

יום ראשון ט"ו טבת ה'תשס"ט

הִלְכוֹת מַלְוֶה וְלוֶה פֶּרֶק ו

א. הַמַּלְוֶה אֶת חֲבֵרוֹ סֶלַע [- ד' דינרים] בַּחֲמִשָּׁה דִּינָרִים [- תמורת ה'], אוֹ סָאתַיִם חִטִּים בְּשָׁלֹשׁ, אוֹ סֶלַע בְּסֶלַע וּסְאָה, אוֹ שָׁלֹשׁ סְאִין בְּשָׁלֹשׁ סְאִין וְדִינָר - כֻּלָּן שֶׁל דָּבָר, כָּל הַלְוָאָה בְּתוֹסֶפֶת כָּל שֶׁהוּא - הֲרֵי זוֹ רִבִּית שֶׁל תּוֹרָה, וְיוֹצְאָה [- מידי המלווה] בַּדַּיָּנִין [- בבי"ד]. וְכֵן הַמַּלְוֶה אֶת חֲבֵרוֹ, וְהִתְנָה עִמּוֹ שֶׁיָּדוּר בַּחֲצֵרוֹ חִנָּם עַד שֶׁיַּחְזִיר לוֹ הַלְוָאָתוֹ, אוֹ שֶׁשָּׁכַר מִמֶּנּוּ בְּפָחוֹת וְקָצַב הַדָּבָר שֶׁפּוֹחֵת לוֹ מִן הַשָּׂכָר עַד שֶׁיַּחְזִיר לוֹ הַלְוָאָתוֹ, אוֹ שֶׁמִּשְׁכֵּן בְּיָדוֹ מָקוֹם שֶׁפֵּרוֹתָיו מְצוּיִין בְּעֵת הַלְוָאָתוֹ, כְּגוֹן שֶׁמִּשְׁכֵּן חֲצֵרוֹ עַל מְנָת שֶׁיָּדוּר בּוֹ חִנָּם - הֲרֵי זוֹ רִבִּית שֶׁל תּוֹרָה, וְיוֹצְאָה בַּדַּיָּנִין. וְכֵן הַמּוֹכֵר שָׂדֶה אוֹ חָצֵר בְּאַסְמַכְתָּא [בהקניה שאיננה מוחלטת, עם תנאים והסתייגויות לא מוחלטים] - הוֹאִיל וְלֹא קָנָה הַגּוּף - הֲרֵי כָּל הַפֵּרוֹת שֶׁאָכַל רִבִּית, וּמַחְזִיר אוֹתָן. וְהוּא הַדִּין לְכָל מִי שֶׁלֹּא קָנָה קִנְיָן גָּמוּר מִתְּחִלָּה, שֶׁהוּא מַחְזִיר אֶת הַפֵּרוֹת, מִפְּנֵי שֶׁאִם אָכַל הַפֵּרוֹת, הֲרֵי זוֹ רִבִּית שֶׁל תּוֹרָה. וְכָל דָּבָר שֶׁהוּא אָסוּר מִשּׁוּם רִבִּית, חוּץ מֵאֵלּוּ - הֲרֵי הוּא אָסוּר מִדִּבְרֵיהֶם, גְּזֵרָה שֶׁמָּא יָבוֹא לְרִבִּית שֶׁל תּוֹרָה; וְהוּא הַנִּקְרָא 'אֲבַק רִבִּית', וְאֵינוֹ יוֹצֵא בַּדַּיָּנִין.

ב. הַמַּלְוֶה אֶת חֲבֵרוֹ - לֹא יִמְשֹׁךְ עַבְדּוֹ [של לווה] כְּדֵי שֶׁיַּעֲשֶׂה בּוֹ מְלָאכָה, אַף עַל פִּי שֶׁהָעֶבֶד יוֹשֵׁב וּבָטֵל. וְלֹא יָדוּר בַּחֲצֵרוֹ בְּחִנָּם, אַף עַל פִּי שֶׁאֵין הֶחָצֵר עֲשׂוּיָה לְשָׂכָר [להשכירה], וְאֵין דֶּרֶךְ בַּעַל הֶחָצֵר לְהַשְׂכִּירָן. וְאִם דָּר, צָרִיךְ לְהַעֲלוֹת לוֹ שָׂכָר; וְאִם לֹא הֶעֱלָה לוֹ - הֲרֵי זֶה אֲבַק רִבִּית, לְפִי שֶׁלֹּא הִתְנָה עִמּוֹ שֶׁיַּלְוֶהוּ וְיָדוּר בַּחֲצֵרוֹ. לְפִיכָךְ, אִם עֲדַיִן לֹא הֶחְזִיר לוֹ חוֹבוֹ, וּבָא לְנַכּוֹת שְׂכַר הֶחָצֵר שֶׁדָּר בָּהּ מִן הַחוֹב - אִם הָיָה הַשָּׂכָר כְּנֶגֶד הַחוֹב - אֵינוֹ מְנַכֶּה הַכֹּל, אֶלָּא כְּמוֹ שֶׁיִּרְאוּ הַדַּיָּנִין; שֶׁאִם תְּסַלֵּק אוֹתוֹ בְּלֹא כְּלוּם, הֲרֵי זֶה כְּמוֹ שֶׁהוֹצִיא אוֹתוֹ בַּדַּיָּנִין, וַאֲבַק רִבִּית אֵינָהּ יוֹצְאָה בַּדַּיָּנִין.

ג. הוֹרוּ רַבּוֹתַי, שֶׁהַמַּלְוֶה אֶת חֲבֵרוֹ, וּלְאַחַר זְמַן תָּבַע

חוֹבוֹ, וְאָמַר לוֹ הַלּוָֹה: 'דּוּר בַּחֲצֵרִי עַד שֶׁאַחְזִיר לְךָ חוֹבְךָ' - הֲרֵי זֶה אֲבַק רִבִּית, לְפִי שֶׁלֹּא קָצַץ בִּשְׁעַת הַלְוָאָה, שֶׁנֶּאֱמַר: "לֹא תִתֵּן לוֹ בְּנֶשֶׁךְ".

ד. הַמַּלְוֶה אֶת חֲבֵרוֹ עַל הַשָּׂדֶה, וְאָמַר לוֹ: 'אִם לֹא תַּחְזִיר לִי מִכָּאן עַד שָׁלֹשׁ שָׁנִים, הֲרֵי הִיא שֶׁלִּי' - הֲרֵי זֶה לֹא קָנָה, מִפְּנֵי שֶׁהִיא אַסְמַכְתָּא [ואין גמירות דעת להקנותו]; לְפִיכָךְ מְנַכֶּה כָּל הַפֵּרוֹת שֶׁאָכַל, מִפְּנֵי שֶׁהִיא רִבִּית שֶׁל תּוֹרָה. אֲבָל אִם אָמַר לוֹ הַמּוֹכֵר: 'אִם לֹא אַחְזִיר לְךָ עַד שָׁלֹשׁ שָׁנִים, קְנֵה אוֹתָהּ מֵעַכְשָׁו', וְהֵבִיא לוֹ בְּתוֹךְ שָׁלֹשׁ - אֵין לוֹ פֵּרוֹת; לֹא הֵבִיא לוֹ בְּתוֹךְ שָׁלֹשׁ, הֲרֵי כָּל הַפֵּרוֹת לַלּוֹקֵחַ.

ה. הַמּוֹכֵר בַּיִת אוֹ שָׂדֶה, וְאָמַר הַמּוֹכֵר לַלּוֹקֵחַ: 'לִכְשֶׁיִּהְיוּ לִי מָעוֹת תַּחְזִיר לִי קַרְקָעִי' - לֹא קָנָה; וְכָל הַפֵּרוֹת שֶׁאָכַל - רִבִּית קְצוּצָה, וּמוֹצִיאִין אוֹתָהּ. אֲבָל אִם אָמַר לוֹ הַלּוֹקֵחַ מַדַּעְתּוֹ: 'כְּשֶׁיִּהְיוּ לְךָ מָעוֹת אֲנִי אַחְזִיר לְךָ קַרְקָעִי' - זֶה מֻתָּר; וְהַלּוֹקֵחַ אוֹכֵל פֵּרוֹת, עַד שֶׁיַּחְזִיר לוֹ מְעוֹתָיו.

ו. מָכַר לוֹ אֶת הַשָּׂדֶה, וְנָתַן לוֹ מִקְצָת הַדָּמִים - אִם אָמַר לוֹ הַמּוֹכֵר: 'קְנֵה כְּשִׁעוּר מְעוֹתֶיךָ' - כָּל אֶחָד מִשְּׁנֵיהֶם אוֹכֵל פֵּרוֹת כְּשִׁעוּר מְעוֹתָיו. אָמַר הַמּוֹכֵר לַלּוֹקֵחַ: 'לִכְשֶׁתָּבִיא שְׁאָר הַמָּעוֹת, תִּקְנֶה מֵעַכְשָׁו' - שְׁנֵיהֶן אֲסוּרִין לֶאֱכֹל הַפֵּרוֹת מִיָּד: הַמּוֹכֵר אָסוּר - שֶׁמָּא יָבִיא הַלּוֹקֵחַ שְׁאָר הַמָּעוֹת, וְנִמְצֵאת הַשָּׂדֶה שֶׁלּוֹ, וְנִמְצָא הַמּוֹכֵר אוֹכֵל הַפֵּרוֹת בִּשְׁכִיל הַמָּעוֹת שֶׁנִּשְׁאֲרוּ לוֹ אֵצֶל הַלּוֹקֵחַ. וְכֵן הַלּוֹקֵחַ אָסוּר - שֶׁמָּא לֹא יָבִיא, וְנִמְצָא שֶׁאָכַל בִּשְׁכִיל מִקְצָת הַמָּעוֹת שֶׁיֵּשׁ לוֹ אֵצֶל הַמּוֹכֵר. לְפִיכָךְ מַנִּיחִין אֶת הַפֵּרוֹת עַל יְדֵי שָׁלִישׁ [אדם שלישי], עַד שֶׁיִּנָּתְנוּ לְאֶחָד מֵהֶן. אָמַר לוֹ הַמּוֹכֵר: 'לִכְשֶׁתָּבִיא שְׁאָר הַמָּעוֹת, תִּקְנֶה' - הֲרֵי הַמּוֹכֵר אוֹכֵל פֵּרוֹת עַד שֶׁיָּבִיא הַלּוֹקֵחַ; וְאִם אָכַל הַלּוֹקֵחַ, מוֹצִיאִין מִמֶּנּוּ. אָמַר לוֹ הַמּוֹכֵר: 'קְנֵה מֵעַכְשָׁו, וּשְׁאָר הַמָּעוֹת הֲרֵי הֵן חוֹב אֶצְלְךָ' - הֲרֵי הַלּוֹקֵחַ אוֹכֵל הַפֵּרוֹת; וְאִם אָכַל הַמּוֹכֵר, מוֹצִיאִין מִמֶּנּוּ כָּל מַה שֶּׁאָכַל.

ז. הוֹרוּ רַבּוֹתַי, שֶׁהַמַּלְוֶה אֶת חֲבֵרוֹ, וּמִשְׁכֵּן לוֹ שָׂדֵהוּ עַל מְנָת שֶׁיֹּאכַל כָּל פֵּרוֹתֶיהָ כָּל יְמֵי הַמַּשְׁכּוֹנָה - אַף עַל פִּי שֶׁאֵינוֹ מְנַכֶּה לוֹ כְּלוּם - הֲרֵי זֶה אֲבַק רִבִּית, וְאֵינָהּ יוֹצְאָה [מידי המלווה] בַּדַּיָּנִין [בבי"ד]; שֶׁאֵין הַמְמַשְׁכֵּן אֶת הַשָּׂדֶה דּוֹמֶה לְמְמַשְׁכֵּן חֲצֵרוֹ, שֶׁהֲרֵי אֵין בַּשָּׂדֶה פֵּרוֹת מְצוּיִין בְּעֵת הַהַלְוָאָה, וְאֶפְשָׁר שֶׁיִּרְוִיחַ וְיִהְיוּ שָׁם פֵּרוֹת, וְאֶפְשָׁר שֶׁיַּפְסִיד בִּזְרִיעָתָהּ וַעֲבוֹדָתָהּ; וּלְפִיכָךְ הִיא אֲבַק רִבִּית. וְכֵן אֵין הַמַּשְׁכּוֹנָה דּוֹמָה לְמִי שֶׁמָּכַר בְּאַסְמַכְתָּא - שֶׁהַמּוֹכֵר בְּאַסְמַכְתָּא לֹא גָּמַר וְהִקְנָהוּ, וְהַמְמַשְׁכֵּן גָּמַר וְהִקְנָהוּ גּוּף זֶה לְפֵרוֹתָיו. וְכָזֶה יֵרָאֶה מִן הַתַּלְמוּד, שֶׁהַמַּשְׁכּוֹנָה אֲבַק רִבִּית, וְאֵין לְךָ לְהַעֲמִידָהּ אֶלָּא בִּמְמַשְׁכֵּן שָׂדֵהוּ, כְּמוֹ שֶׁהוֹרוּ רַבּוֹתַי. נִמְצֵאתָ לָמֵד, שֶׁשָּׁלֹשׁ מַשְׁכּוֹנוֹת הֵן: מַשְׁכּוֹנָה שֶׁהִיא רִבִּית קְצוּצָה, וּמַשְׁכּוֹנָה שֶׁהִיא אֲבַק רִבִּית, וּמַשְׁכּוֹנָה הַמַּתֶּרֶת. כֵּיצַד? מִשְׁכֵּן לוֹ מָקוֹם שֶׁפֵּרוֹתָיו מְצוּיִין תָּדִיר, כְּגוֹן חָצֵר אוֹ מֶרְחָץ אוֹ חֲנוּת, וְאָכַל פֵּרוֹתֵיהֶן - הֲרֵי זוֹ רִבִּית קְצוּצָה. מִשְׁכֵּן לוֹ שָׂדֶה וְכַיּוֹצֵא בָּהּ, וּבָאוּ שָׁם פֵּרוֹת וַאֲכָלָן - הֲרֵי זוֹ אֲבַק רִבִּית; וְכֵן אִם מִשְׁכֵּן חֲצֵרוֹ וְכַיּוֹצֵא בָּהּ בְּנִכּוּי, הֲרֵי זוֹ אֲבַק רִבִּית. מִשְׁכֵּן שָׂדֵהוּ בְּנִכּוּי, הֲרֵי זֶה מֻתָּר. כֵּיצַד הוּא הַנִּכּוּי? כְּגוֹן שֶׁהִלְוָהוּ מֵאָה דִּינָרִין, וּמִשְׁכֵּן לוֹ בָּהֶן בַּיִת אוֹ שָׂדֶה, וְהִתְנָה עִמּוֹ שֶׁאַחַר עֶשֶׂר שָׁנִים תַּחְזֹר קַרְקַע זוֹ לִבְעָלֶיהָ חִנָּם - הֲרֵי זֶה מֻתָּר לֶאֱכֹל פֵּרוֹתֶיהָ כָּל עֶשֶׂר שָׁנִים, אֲפִלּוּ הָיָה שְׂכָרָהּ שָׁוֶה אֶלֶף דִּינָר בְּכָל שָׁנָה, שֶׁאֵין זֶה אֶלָּא כְּמִי שֶׁשָּׂכַר בְּפָחוֹת. וְכֵן אִם הִתְנָה בַּעַל הַשָּׂדֶה עִמּוֹ, כָּל זְמַן שֶׁיָּבִיא לוֹ מָעוֹת יְחַשֵּׁב לוֹ עֶשֶׂר בְּכָל שָׁנָה [תמורת כל שנה] וִיסַלְּקוֹ מִמֶּנָּה - הֲרֵי זֶה מֻתָּר. וְכֵן אִם הִתְנָה הַלּוָֹה, שֶׁכָּל זְמַן שֶׁיִּרְצֶה מְחַשֵּׁב לוֹ מַה שֶּׁדָּר בּוֹ, וְיַחְזִיר לוֹ שְׁאָר הַדָּמִים וְיִסְתַּלֵּק - הֲרֵי זֶה מֻתָּר; שֶׁאֵין זֶה אֶלָּא כִּשְׂכִירוּת, וְכָל תְּנַאי שֶׁבִּשְׂכִירוּת קַיָּם כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ, וּמֻתָּר.

יום שני ט"ז טבת ה'תשס"ט

הִלְכוֹת מַלְוֶה וְלוֶה פֶּרֶק ז

א. הַמַּלְוֶה אֶת חֲבֵרוֹ, וּמִשְׁכֵּן לוֹ אֶת הַשָּׂדֶה עַד זְמַן קָצוּב, אוֹ עַד שֶׁיָּבִיא לוֹ מָעוֹת וְיִסְתַּלֵּק, וְהָיָה הַמַּלְוֶה אוֹכֵל כָּל פֵּרוֹתֶיהָ - אֲפִלּוּ אָכַל כְּשִׁעוּר חוֹבוֹ, אֵין מְסַלְּקִין אוֹתוֹ בְּלֹא כְּלוּם; שֶׁאִם תִּסְלַק אוֹתוֹ בְּלֹא מָעוֹת, הֲרֵי זֶה כְּמוֹ שֶׁהוֹצִיא מִמֶּנּוּ בְּדַיָּנִין. וְאֵין צָרִיךְ לוֹמַר שֶׁאִם אָכַל יָתֵר עַל מְעוֹתָיו, אֵין מוֹצִיאִין מִמֶּנּוּ. וְכֵן אֵין מְחַשְּׁבִין מִשְׁטָר לִשְׁטָר [כדמפרש מיד] בְּמַשְׁכּוֹנָה. הָיְתָה הַקַּרְקַע הַמְמֻשְׁכֶּנֶת בְּיָדוֹ שֶׁל יְתוֹמִים, וְאָכַל שִׁעוּר חוֹבוֹ - מְסַלְּקִין אוֹתוֹ בְּלֹא כְּלוּם. אָכַל יָתֵר עַל חוֹבוֹ - אֵין מוֹצִיאִין הַיָּתֵר, וּמְחַשְּׁבִין לוֹ מִשְׁטָר לִשְׁטָר. כֵּיצַד מְחַשְּׁבִין מִשְׁטָר לִשְׁטָר? הֲרֵי שֶׁהָיְתָה שָׂדֶה זוֹ מְמֻשְׁכֶּנֶת לוֹ בְּמֵאָה דִינָרִין, וְשָׂדֶה אַחֶרֶת מְמֻשְׁכֶּנֶת לוֹ בִּשְׁטָר אַחֵר בְּמֵאָה דִינָרִין, וּשְׁתֵּי הַשָּׂדוֹת לְאָדָם אֶחָד, וְאָכַל מִפֵּרוֹת הַשָּׂדֶה הָאַחַת בַּחֲמִשִּׁים וּמִפֵּרוֹת הַשֵּׁנִיָּה בְּמֵאָה וַחֲמִשִּׁים - אוֹמְרִין לוֹ: 'אָכַלְתָּ מִן הַפֵּרוֹת בְּמָאתַיִם וְאֵין לְךָ כְּלוּם, וּכְאִלּוּ שְׁנֵי הַשְּׁטָרוֹת שְׁטָר אֶחָד וּמַשְׁכּוֹנָה אַחַת'.

ב. מָקוֹם שֶׁנָּהֲגוּ לְסַלֵּק הַמַּלְוֶה [משדה הלווה] כָּל זְמַן [מתי] שֶׁיָּבִיא לוֹ מָעוֹת - הֲרֵי זֶה כְּמִי שֶׁפֵּרֵשׁ, וְאֵינוֹ צָרִיךְ לְפָרֵשׁ דָּבָר זֶה. וְכֵן מָקוֹם שֶׁנָּהֲגוּ שֶׁלֹּא יִסְתַּלֵּק הַמַּלְוֶה עַד סוֹף זְמַן הַמַּשְׁכּוֹנָה - הֲרֵי זֶה כְּמִי שֶׁפֵּרֵשׁ; וְכָל הַמְמַשְׁכֵּן סְתָם [ללא תאריך], אֵינוֹ יָכוֹל לְסַלְּקוֹ עַד שְׁנֵים עָשָׂר חֹדֶשׁ.

ג. מָקוֹם שֶׁדַּרְכָּן לְסַלֵּק הַמַּלְוֶה כָּל זְמַן שֶׁיִּרְצֶה הַלּוָֹה, וְהִתְנָה עִמּוֹ הַמַּלְוֶה שֶׁלֹּא יִסְתַּלֵּק עַד סוֹף זְמַן הַמַּשְׁכּוֹנָה - הֲרֵי זֶה אֵינוֹ יָכוֹל לְסַלְּקוֹ. הָיָה הַמִּנְהָג שֶׁאֵין הַמַּלְוֶה מִסְתַּלֵּק עַד סוֹף זְמַנּוֹ, וְקִבֵּל הַמַּלְוֶה עָלָיו שֶׁיִּסְתַּלֵּק בְּכָל עֵת שֶׁיָּבִיא לוֹ מְעוֹתָיו - הֲרֵי זֶה צָרִיךְ לִקְנוֹת מִיָּדוֹ [בקנין סודר] עַל כָּךְ.

ד. הַמַּשְׁכּוֹנָה בְּמָקוֹם שֶׁמִּנְהָגָן לְסַלֵּק הַמַּלְוֶה בְּכָל עֵת שֶׁיָּבִיא לוֹ [הלווה] מְעוֹתָיו - אֵין בַּעַל חוֹב שֶׁל מַלְוֶה גּוֹבֶה מִמֶּנָּה כְּדֶרֶךְ שֶׁגּוֹבֶה מִן הַקַּרְקַע, וְאֵין הַבְּכוֹר [של מלווה] נוֹטֵל בָּהּ פִּי שְׁנַיִם, וּשְׁבִיעִית מְשַׁמַּטְתָּהּ [את הלוואתה]. וּכְשֶׁמְּסַלֵּק אוֹתוֹ, אֵינוֹ נוֹטֵל אֲפִלּוּ פֵּרוֹת שֶׁבָּשְׁלוּ וְנָפְלוּ לָאָרֶץ; וְאִם הִגְבִּיהַּ אוֹתָן קֹדֶם שֶׁיְּסַלְּקוֹ, קָנָה אוֹתָן. וּמְקוֹם שֶׁאֵינוֹ יָכוֹל לְסַלְּקוֹ עַד סוֹף זְמַנּוֹ - בַּעַל חוֹב גּוֹבֶה מִמֶּנָּה, וְהַבְּכוֹר נוֹטֵל בָּהּ פִּי שְׁנַיִם, וְאֵין הַשְּׁבִיעִית מְשַׁמַּטְתָּהּ.

ה. אַף עַל פִּי שֶׁמַּשְׁכּוֹנָה זוֹ אֲסוּרָה הִיא, וַאֲבַק רִבִּית כְּמוֹ שֶׁבַּאֲרָנוּ - אֶפְשָׁר שֶׁיִּהְיֶה זֶה מִנְהָג בְּטָעוּת, אוֹ לְגוֹיִים, אוֹ דֶּרֶךְ כָּל מִי שֶׁחוֹטֵא וּמִשְׁכֵּן בְּאוֹתָהּ הַמְּדִינָה; הוֹאִיל וַאֲבַק רִבִּית הִיא, הוֹלְכִין אַחַר הַמִּנְהָג. וְיֵשׁ מִי שֶׁהוֹרָה שֶׁזֹּאת הַמַּשְׁכּוֹנָה בְּנִכּוּי [ומותרת].

ו. גּוֹי שֶׁמִּשְׁכֵּן חֲצֵרוֹ לְיִשְׂרָאֵל, וְחָזַר הַגּוֹי וּמְכָרָהּ לְיִשְׂרָאֵל אַחֵר - אֵין הַמְמַשְׁכֵּן חַיָּב לְהַעֲלוֹת שָׂכָר לְיִשְׂרָאֵל מֵעֵת שֶׁקָּנָה הַיִּשְׂרְאֵלִי, אֶלָּא דָּר בֶּחָצֵר בְּלֹא שָׂכָר עַד שֶׁיַּחְזִיר לוֹ הַגּוֹי אֶת הַמָּעוֹת שֶׁיֵּשׁ לוֹ עַל חָצֵר זוֹ; שֶׁהֲרֵי הִיא בִּרְשׁוּת הַמְמַשְׁכֵּן בְּדִינֵיהֶם [של הגויים], עַד שֶׁיִּתֵּן אֶת מְעוֹתָיו וְיִסְתַּלֵּק.

ז. הַמְמַשְׁכֵּן בַּיִת אוֹ שָׂדֶה בְּיַד חֲבֵרוֹ, וְהָיָה בַּעַל הַקַּרְקַע הוּא הָאוֹכֵל פֵּרוֹתֶיהָ, וְאָמַר לוֹ הַמַּלְוֶה: 'לִכְשֶׁתְּמִכֹּר קַרְקַע זוֹ, לֹא תִּמְכְּרֶנָּה אֶלָּא לִי בְּדָמִים אֵלּוּ' - הֲרֵי זֶה אָסוּר; וְאִם אָמַר: 'לֹא תִּמְכְּרֶנָּה אֶלָּא לִי בְּשָׁוְיָהּ, וְעַל מְנָת כָּךְ אֲנִי מַלְוֶה אוֹתְךָ' - הֲרֵי זֶה מֻתָּר.

ח. מֻתָּר לְהַרְבּוֹת בִּשְׂכַר הַקַּרְקָעוֹת. כֵּיצַד? הִשְׂכִּיר לוֹ אֶת הֶחָצֵר, וְאָמַר לוֹ: 'אִם מֵעַכְשָׁו אַתָּה נוֹתֵן לִי, הֲרֵי הִיא לְךָ בְּעֶשֶׂר סְלָעִים בְּכָל שָׁנָה, וְאִם תִּתֵּן שְׂכַר חֹדֶשׁ חֹדֶשׁ, הֲרֵי הוּא בְּסֶלַע בְּכָל חֹדֶשׁ' - הֲרֵי זֶה מֻתָּר.

ט. הַמַּשְׂכִּיר שָׂדֶה לַחֲבֵרוֹ בַּעֲשָׂרֶת כּוֹרִים לְשָׁנָה, וְאָמַר לוֹ: 'תֵּן לִי מָאתַיִם זוּז שֶׁאֲפַרְנֵס בָּהֶן אֶת הַשָּׂדֶה, וַאֲנִי אֶתֵּן לְךָ שְׁנַיִם עָשָׂר כּוֹר בְּכָל שָׁנָה' - הֲרֵי זֶה מֻתָּר; מִפְּנֵי שֶׁאִם פִּרְנֵס אֶת הַשָּׂדֶה בְּדִינָרִין אֵלּוּ, יִהְיֶה שָׂכָר [רווח] יוֹתֵר. וְכֵן אִם הִשְׂכִּיר לוֹ חֲנוּת אוֹ סְפִינָה בַּעֲשָׂרָה דִינָרִין לְשָׁנָה, וְאָמַר לוֹ: 'תֵּן לִי מָאתַיִם זוּז שֶׁאֶבְנֶה בָּהֶן חֲנוּת זוֹ וַאֲצַיֵּרֶנָּה וַאֲכַיֵּרֶנָּה [איפנה], אוֹ אֲתַקֵּן בָּהֶן סְפִינָה זוֹ וְכָל כְּלֵי תַּשְׁמִישֶׁיהָ, וַאֲנִי אַעֲלֶה לְךָ שְׁנַיִם עָשָׂר דִּינָר בְּכָל שָׁנָה' - הֲרֵי זֶה מֻתָּר. אֲבָל אִם אָמַר לוֹ: 'תֵּן לִי מָאתַיִם כְּדֵי לְהִתְעַסֵּק בָּהֶן בַּחֲנוּת, אוֹ אוֹצִיאֵם בִּסְחוֹרָה שֶׁל סְפִינָה, אוֹ אֶשְׂכֹּר בָּהֶן מַלָּחִים, וַאֲנִי אַעֲלֶה לְךָ בַּשָּׂכָר' - הֲרֵי זֶה אָסוּר.

י. אָסוּר לְהַרְבּוֹת בִּשְׂכַר הָאָדָם. כֵּיצַד? לֹא יֹאמַר לוֹ: 'עֲשֵׂה עִמִּי הַיּוֹם מְלָאכָה זוֹ שֶׁהִיא שָׁוָה כֶּסֶף, וַאֲנִי אֶעֱשֶׂה עִמְּךָ בְּשָׁבוּעַ אַחֵר מְלָאכָה שֶׁהִיא שָׁוָה שְׁתַּיִם'.

יא. וּמֻתָּר לָאָדָם לוֹמַר לְחֲבֵרוֹ: 'נַכֵּשׁ עִמִּי וַאֲנַכֵּשׁ עִמְּךָ', 'עֲדֹר עִמִּי וְאֶעְדֹּר עִמְּךָ'; אֲבָל לֹא יֹאמַר לוֹ: 'נַכֵּשׁ עִמִּי וְאֶעְדֹּר עִמְּךָ', 'עֲדֹר עִמִּי וַאֲנַכֵּשׁ עִמְּךָ'. כָּל יְמֵי גְּרִיד [קיץ] אֶחָד [דינם שווה], וְכָל יְמֵי רְבִיעָה [חורף] אֶחָד. לֹא יֹאמַר לוֹ: 'חָרֹשׁ עִמִּי בַּגְּרִיד, וַאֲנִי אֶחְרֹשׁ עִמְּךָ בָּרְבִיעָה', שֶׁהֲרֵי טֹרַח הַחֲרִישָׁה בִּימוֹת הַגְּשָׁמִים יָתֵר. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה.

יב. הַשּׂוֹכֵר אֶת הַפּוֹעֵל בִּימֵי הַחֹרֶף לַעֲשׂוֹת עִמּוֹ בִּימֵי הַקֹּר בִּדִינָר בְּכָל יוֹם, וְנָתַן לוֹ הַשָּׂכָר [כבר עכשיו], וַהֲרֵי שְׂכָרוֹ שָׁוֶה בִּימֵי הַחֹרֶף סֶלַע [ד' דינרים] בְּכָל יוֹם - הֲרֵי זֶה אָסוּר, מִפְּנֵי שֶׁנִּרְאֶה כְּמַלְוֶה אוֹתוֹ הַיּוֹם כְּדֵי שֶׁיַּזִּיל לוֹ בִּשְׂכָרוֹ. אֲבָל אִם אָמַר: 'תַּעֲשֶׂה עִמִּי מֵהַיּוֹם עַד זְמַן פְּלוֹנִי בְּדִינָר בְּכָל יוֹם' - אַף עַל פִּי שֶׁשָּׁוֶה שְׂכָרוֹ סֶלַע בְּכָל יוֹם, הֲרֵי זֶה מֻתָּר; הוֹאִיל וְהוּא מַתְחִיל לַעֲשׂוֹת מֵעַתָּה, אֵינוֹ נִרְאֶה כְּנוֹטֵל שְׂכַר מְעוֹתָיו שֶׁהִקְדִּים וּנְתָנָן לוֹ בִּשְׂכָרוֹ.

יום שלישי י"ז טבת ה'תשס"ט

הִלְכוֹת מַלְוֶה וְלוֶה פֶּרֶק ח

א. אָסוּר לְהַרְבּוֹת עַל הַמֶּכֶר. כֵּיצַד? הַמּוֹכֵר לַחֲבֵרוֹ קַרְקַע אוֹ עֲבָדִים אוֹ מִטַּלְטְלִין, וְאָמַר לוֹ: 'אִם מֵעַכְשָׁו תִּתֵּן לִי הַדָּמִים, הֲרֵי הֵן שֶׁלְּךָ בְּמֵאָה, וְאִם עַד זְמַן פְּלוֹנִי, הֲרֵי הֵן שֶׁלְּךָ בְּמֵאָה וְעֶשְׂרִים' - הֲרֵי זֶה אֲבַק רִבִּית; שֶׁזֶּה דּוֹמֶה כְּמִי שֶׁנּוֹטֵל עֶשְׂרִים בִּשְׁבִיל שֶׁנָּתַן לוֹ מֵאָה לְהִשְׁתַּמֵּשׁ בָּהּ עַד זְמַן פְּלוֹנִי. וּכְשֶׁיִּתְבָּעֶנּוּ בַּדִּין, אֵינוֹ חַיָּב לִתֵּן לוֹ אֶלָּא מַה שֶׁהָיָה שָׁוֶה בִּשְׁעַת הַמִּמְכָּר; אוֹ יַחֲזִיר [המוכר יקח בחזרה] מִמְכָּרוֹ מִיָּדוֹ, אִם הָיָה קַיָּם. וְכֵן אִם מָכַר לוֹ מִטַּלְטְלִין עַד זְמַן פְּלוֹנִי בְּמֵאָה, וְהָיוּ שָׁוִין בַּשּׁוּק לְמִי שֶׁקּוֹנֶה בִּמְעוֹתָיו מִיָּד תִּשְׁעִים - הֲרֵי זֶה אָסוּר, וְאֵינוֹ נוֹתֵן לוֹ אֶלָּא תִּשְׁעִים; אוֹ מַחְזִיר מִיָּדוֹ סְחוֹרָתוֹ, אִם הָיְתָה קַיֶּמֶת.

ב. הַלּוֹקֵחַ מֵחֲבֵרוֹ חֵפֶץ בְּשָׁוֵהוּ, עַל מְנָת שֶׁיִּתֵּן לוֹ [את התמורה הכספית] מִכָּאן וְעַד שְׁנַיִם עָשָׂר חֹדֶשׁ - הֲרֵי זֶה רַשַּׁאי לוֹמַר לוֹ: 'תֵּן לִי מִיָּד בְּפָחוֹת', וְאֵינוֹ חוֹשֵׁשׁ מִשּׁוּם רִבִּית.

ג. חָבִית שֶׁל יַיִן שֶׁהִיא שָׁוָה עַתָּה דִּינָר, וּמְכָרָהּ לוֹ בִּשְׁתַּיִם עַד הַקַּיִץ [ואז ישלמנה], עַל מְנָת שֶׁאִם תֶּאֱרַע בָּהּ תַּקָּלָה, הֲרֵי הִיא בִּרְשׁוּת הַמּוֹכֵר עַד שֶׁיִּמְכְּרֶנָּה הַלּוֹקֵחַ - הֲרֵי זֶה מֻתָּר; שֶׁאִם אָבְדָה אוֹ נִשְׁבְּרָה, אֵינוֹ מְשַׁלֵּם כְּלוּם; וְאִם לֹא מָצָא לְמָכְרָהּ וּלְהַרְוִיחַ בָּהּ, הָיָה לוֹ לְהַחְזִירָהּ לַבְּעָלִים. וְכֵן אִם מְכָרָהּ לוֹ בִּשְׁתַּיִם, וְאָמַר לוֹ: 'הַיָּתֵר עַל הַשְּׁתַּיִם יִהְיֶה שְׁכָרְךָ בִּשְׁבִיל שֶׁאַתָּה מִטַּפֵּל לְמָכְרָהּ, וְאִם לֹא תִּמְצָא לִמְכֹּר אוֹתָהּ כְּמוֹ שֶׁתִּרְצֶה, הַחְזִירֶהָ לִי' - הֲרֵי זֶה מֻתָּר; אַף עַל פִּי שֶׁאִם אָבְדָה אוֹ נִגְנְבָה אוֹ הֶחְמִיצָה, תִּהְיֶה בִּרְשׁוּת הַלּוֹקֵחַ.

ד. הָיוּ לוֹ פֵּרוֹת שֶׁאִם יִרְצֶה לְמָכְרָן בַּשּׁוּק וְלִקַּח דְּמֵיהֶן מִיָּד, מוֹכְרָן בַּעֲשָׂרָה, וְאִם תָּבַע [רצה] אוֹתָן הַלּוֹקֵחַ לִקְנוֹתָן, וְיִתֵּן הַמָּעוֹת מִיָּד יִקְנֶה אוֹתָן בִּשְׁנַיִם עָשָׂר - הֲרֵי זֶה מֻתָּר לְמָכְרָן בִּשְׁנַיִם עָשָׂר, עַד שְׁנַיִם עָשָׂר חֹדֶשׁ; שֶׁאֲפִלּוּ הֵבִיא זֶה מְעוֹתָיו עַתָּה, בִּשְׁנַיִם עָשָׂר הָיָה קוֹנֶה אוֹתָן. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה.

ה. אָסוּר לִקְנוֹת פְּרִי הַפַּרְדֵּס, קֹדֶם שֶׁיִּגְּמֹר וְיִתְבַּשֵּׁל; מִפְּנֵי שֶׁזֶּה שֶׁמּוֹכֵר בְּזוֹל עַתָּה בְּעֶשֶׂר, הוּא פְּרִי שֶׁשָּׁוֶה עֶשְׂרִים כְּשֶׁיִּגְּמֹר; נִמְצֵאת הַתּוֹסֶפֶת בִּשְׁבִיל הַהַקָּפָה. אֲבָל אִם קָנָה עֵגֶל בְּזוֹל, וְהָיָה אֵצֶל הַבְּעָלִים עַד שֶׁיַּגְדִּיל - הֲרֵי זֶה מֻתָּר; שֶׁהֲרֵי אִם מֵת אוֹ כָּחַשׁ, בִּרְשׁוּת הַלּוֹקֵחַ הוּא; וְהַמִּיתָה דָּבָר מָצוּי תָּמִיד.

ו. הַנּוֹתֵן מָעוֹת לְבַעַל הַכֶּרֶם עַל הַשָּׁרִיגִים וְעַל הַזְּמוֹרוֹת, וּכְשֶׁיִּכְּרְתוּ שָׁוִין בִּיקָר, וְהֵן קוֹנִין אוֹתָן [כעת] בְּזוֹל עַד שֶׁיִּבְשׁוּ וְיִכָּרְתוּ - הֲרֵי זֶה צָרִיךְ לְהַפִּיחַ [לטפל] בָּהֶן כְּשֶׁהֵן

מְחֻבָּרִין, שֶׁנִּמְצָא כְּקוֹנֶה אֵילָן לִזְמוֹרוֹתָיו. וְאִם לֹא הִפֵּךְ, נִמְצְאוּ הַמָּעוֹת הַלְוָאָה, וְהֵן לוֹקְחִין בְּזוֹל מִפְּנֵי הַהַקָּפָה, וְאָסוּר.

ז. שׁוֹמְרֵי הַשָּׂדוֹת שֶׁנּוֹתְנִין לָהֶן הַחִטִּים בִּשְׂכָרָן בְּזוֹל מִן הַגֹּרֶן - כְּשֶׁיָּבוֹאוּ לַגֹּרֶן, צְרִיכִין לְהִתְעַסֵּק עִמָּהֶן בִּמְלָאכָה בַּגֹּרֶן, כְּדֵי שֶׁיִּהְיוּ הַחִטִּים הָאֵלּוּ שֶׁנִּטְּלוּ, בְּסוֹף זְמַן הַשְּׂכִירוּת. וְאִם לֹא עָשׂוּ כֵּן - נִמְצֵאת הַשְּׂכִירוּת אֵצֶל הַבְּעָלִים כְּמִלְוָה, וְזֶה שֶׁלָּקְחוּ בְּזוֹל, מִפְּנֵי שֶׁאִחֲרוּ שְׂכָרָן עַד הַגֹּרֶן.

ח. אֲרִיסִין [העובדים תמורת יבול] שֶׁהָיוּ בַּעֲלֵי הַשָּׂדוֹת מְסַלְּקִין אוֹתָם מִן הַשָּׂדֶה בְּנִיסָן, וְנוֹתְנִין לָהֶם הָאֲרִיסִין בְּכָל זֶרַע חֹמֶר [מידת שטח] אַרְבַּע סְאִין, וְהִנִּיחַ זֶה אֲרִיסִין בְּתוֹךְ שָׂדֵהוּ עַד אִיָּר, וְנָטַל מֵהֶם שֵׁשׁ סְאִין - הֲרֵי זֶה מֻתָּר, וְאֵין כָּאן שֵׁם רִבִּית.

ט. הַלּוֹקֵחַ חִטִּים אַרְבַּע סְאִין בְּסֶלַע, וְכֵן הַשַּׁעַר, וְנָתַן לוֹ אֶת הַמָּעוֹת, וּכְשֶׁבָּא לִגְבּוֹת אֶת הַחִטִּים לְאַחַר זְמַן, הוֹסִיף לוֹ בִּמְדָּה וְנָתַן לוֹ יָתֵר - הֲרֵי זֶה מֻתָּר; שֶׁהֲרֵי בִּרְצוֹנוֹ הוֹסִיף לוֹ, וְאִלּוּ רָצָה - לֹא הוֹסִיף, שֶׁהֲרֵי לֹא הָיָה שָׁם תְּנַאי.

י. מֻתָּר לְאָדָם לִתֵּן דְּמֵי חָבִית שֶׁל יַיִן לַחֲבֵרוֹ, וְלוֹמַר לוֹ: 'אִם הֶחְמִיצָה מִכָּאן עַד יוֹם פְּלוֹנִי, הֲרֵי הִיא בִּרְשׁוּתְךָ, אֲבָל אִם הוּזְלָה אוֹ הוֹקִירָה, הֲרֵי הִיא שֶׁלִּי'; שֶׁכֵּיוָן שֶׁקִּבֵּל עָלָיו הַזּוֹל, הֲרֵי זֶה קָרוֹב לְשָׁכָר וּלְהֶפְסֵד. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה. וְכֵן מֻתָּר לְאָדָם לִקְנוֹת מֵחֲבֵרוֹ בְּתִשְׁרֵי מֵאָה כַּדִּין שֶׁל יַיִן בְּדִינָר, וְאֵינוֹ נוֹטְלָן עַד טֵבֵת, וּכְשֶׁנּוֹטְלָן - בּוֹדֵק וּמַחְזִיר הַחֹמֶץ וְלוֹקֵחַ הַיַּיִן הַטּוֹב; שֶׁלֹּא קָנָה מִמֶּנּוּ אֶלָּא יַיִן, וְאִלּוּ שֶׁהֶחְמִיצוּ מִתְּחִלָּה [כבר בתשרי] הָיוּ רְאוּיִין לְהַחְמִיץ [מקולקלים היו], אֲבָל לֹא יְוֻדַּע הַדָּבָר עַד אַחַר זְמַן.

יא. מָקוֹם שֶׁנָּהֲגוּ לִשְׁכֹּר הַסְּפִינָה וְלִטֹּל שְׂכָרָהּ, וְאִם נִשְׁבְּרָה שָׁמִין לוֹ מַה שֶּׁפָּחֲתָה וּמְשַׁלֵּם יָתֵר עַל הַשָּׂכָר - הֲרֵי זֶה מֻתָּר. וְכֵן מֻתָּר לְהַשְׂכִּיר סִיר שֶׁל נְחֹשֶׁת וְכַיּוֹצֵא בּוֹ, וְנוֹטֵל הַשָּׂכָר וּדְמֵי מַה שֶּׁפָּחַת מִמִּשְׁקָלוֹ. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה.

יב. אֵין מְקַבְּלִין צֹאן בַּרְזֶל מִיִּשְׂרָאֵל, מִפְּנֵי שֶׁהוּא אֲבַק רִבִּית. וְכֵיצַד הֵן צֹאן בַּרְזֶל? הֲרֵי שֶׁהָיָה לוֹ מֵאָה צֹאן, וְקִבְּלָן מִמֶּנּוּ לְהִטַּפֵּל בָּהֶן, וְיִהְיוּ הַוְּלָדוֹת וְהַגִּזּוֹת וְהֶחָלָב לָאֶמְצַע לִשְׁלִישׁ אוֹ לִרְבִיעַ, עַד שָׁנָה אוֹ עַד שְׁנָתַיִם כְּמוֹ שֶׁהִתְנוּ בֵּינֵיהֶם, וְאִם מֵתוּ הַצֹּאן, הֲרֵי הַמְקַבֵּל מְשַׁלֵּם דְּמֵיהֶן - הֲרֵי זֶה אָסוּר, שֶׁהֲרֵי בַּעַל הַצֹּאן קָרוֹב לְשָׁכָר וְרָחוֹק לְהֶפְסֵד [שמתחלק רק ברווח]. לְפִיכָךְ, אִם קִבֵּל עָלָיו בַּעַל הַצֹּאן שֶׁאִם הוּקְרוּ אוֹ הוּזְלוּ הֲרֵי הֵן בִּרְשׁוּתוֹ, אוֹ אִם נִטְרְפוּ הֲרֵי הֵן בִּרְשׁוּתוֹ - הֲרֵי זֶה מֻתָּר. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה.

יג. הַשָּׁם פָּרָה מֵחֲבֵרוֹ, וְאָמַר לוֹ: 'אִם מֵתָה, הֲרֵי הִיא עָלַי בִּשְׁלֹשִׁים דִּינָרִים, וַאֲנִי אַעֲלֶה לְךָ סֶלַע בְּכָל חֹדֶשׁ' - מֻתָּר, לְפִי שֶׁלֹּא עָשָׂתָהּ דָּמִים אֶלָּא לְאַחַר מִיתָה. יד. וּמַשְׁכֶּרֶת אִשָּׁה לַחֲבֵרְתָּהּ תַּרְנְגֹלֶת לֵישֵׁב עַל הַבֵּיצִים בִּשְׁנֵי [תמורת שני] אֶפְרוֹחִים בְּשָׁנָה, וְאֵין כָּאן חֲשַׁשׁ רִבִּית.

טו. מִי שֶׁהָיָה נוֹשֶׁה בַּחֲבֵרוֹ אַרְבָּעָה דִינָרִין שֶׁל רִבִּית, וְנָתַן לוֹ חֵפֶץ שֶׁשָּׁוֶה חֲמִשָּׁה - כְּשֶׁמּוֹצִיאִין מִמֶּנּוּ, מוֹצִיאִין מִמֶּנּוּ חֲמִשָּׁה, הוֹאִיל וּבְתוֹרַת רִבִּית בָּא לְיָדוֹ. וְכֵן אִם נָתַן לוֹ בָּהֶן כְּסוּת אוֹ כְּלִי, מוֹצִיאִין מִמֶּנּוּ אוֹתוֹ הַכְּלִי עַצְמוֹ וְאוֹתָהּ הַכְּסוּת עַצְמָהּ. הִשְׁכִּיר לוֹ בָּהֶן מָקוֹם שֶׁשָּׁוֶה שִׁכָּרוֹ שְׁלֹשָׁה דִּינָרִין - כְּשֶׁמּוֹצִיאִין, מוֹצִיאִין מִמֶּנּוּ אַרְבָּעָה, שֶׁהֲרֵי בְּאַרְבָּעָה שָׁכַר מָקוֹם זֶה מִמֶּנּוּ, וַהֲרֵי קִבֵּל עָלָיו.

יום רביעי י"ח טבת ה'תשס"ט

הִלְכוֹת מַלְוֶה וְלוֶה פֶּרֶק ט

א. אֵין פּוֹסְקִין [משלמים] עַל הַפֵּרוֹת [לפני קבלתם], עַד שֶׁיֵּצֵא הַשַּׁעַר; יָצָא הַשַּׁעַר, פּוֹסְקִין - אַף עַל פִּי שֶׁאֵין [פירות] לָזֶה [לזווה], יֵשׁ לָזֶה [למישהו אחר, ולא הוי כריבית]. כֵּיצַד? הָיָה הַשַּׁעַר לְחִטִּים קָבוּעַ בַּשּׁוּק אַרְבַּע סְאִין בְּסֶלַע - הֲרֵי זֶה פּוֹסֵק עִמּוֹ עַל מֵאָה סְאִין, וְנוֹתֵן לוֹ חָמֵשׁ וְעֶשְׂרִים סְלָעִים. וְאִם יִתֵּן לוֹ מֵאָה סְאָה שֶׁל חִטִּים אַחַר זְמַן, בְּעֵת שֶׁיִּהְיוּ הַחִטִּים סְאָה בְּסֶלַע - אֵין בָּזֶה רִבִּית כְּלָל, אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא הָיָה לַמּוֹכֵר חִטִּים כְּלָל בְּעֵת שֶׁפָּסַק. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בְּשֶׁלֹּא הָיָה לוֹ כְּלוּם מֵאוֹתוֹ הַמִּין שֶׁפָּסַק עָלָיו. אֲבָל אִם הָיָה לַמּוֹכֵר מֵאוֹתוֹ הַמִּין - אַף עַל פִּי שֶׁעֲדַיִן לֹא נִגְמְרָה מְלַאכְתּוֹ - הֲרֵי זֶה מֻתָּר לִפְסֹק עָלָיו, אַף עַל פִּי שֶׁעֲדַיִן לֹא יָצָא הַשַּׁעַר. כֵּיצַד? הָיָה הוּא תְּחִלָּה לַקּוֹצְרִים - הֲרֵי זֶה פּוֹסֵק עַל הַחִטִּים, אַף עַל פִּי שֶׁעֲדַיִן הֵן גְּדִישׁ [לפני דישה]; וּפוֹסֵק עַל הַיַּיִן, מִשֶּׁיִּבְצֹר הָעֲנָבִים וְיִתְּנֵם בֶּעָבִיט [בור]; וְעַל הַשֶּׁמֶן, מִשֶּׁנָּתַן הַזֵּיתִים בַּמַּעֲטָן [מקום לזיתים]; וְעַל הַסִּיד, מִשֶּׁיְּשַׁקְּעֶנּוּ בַּכִּבְשָׁן. וְכֵן פּוֹסֵק עַל כְּלֵי הַחֶרֶשׂ, מִשֶּׁיַּעֲשֶׂה הַיּוֹצֵר [האומן] הַבֵּיצִים [חומרי גלם] שֶׁלָּהֶן. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בְּשֶׁהָיָה עַפְרָן לָבָן. אֲבָל עָפָר שָׁחֹר - פּוֹסֵק עַל הַכֵּלִים הַנַּעֲשִׂין מִמֶּנּוּ, אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא נַעֲשׂוּ, מִפְּנֵי שֶׁהוּא מְצוּי לַכֹּל; וְאַף עַל פִּי שֶׁאֵין לָזֶה, יֵשׁ לָזֶה. וְכֵן פּוֹסֵק עַל הַזֶּבֶל כָּל יְמוֹת הַשָּׁנָה, אַף עַל פִּי שֶׁאֵין לוֹ זֶבֶל, מִפְּנֵי שֶׁהוּא מְצוּי תָּמִיד.

ב. כָּל דָּבָר שֶׁהוּא מְחֻסָּר מְלָאכָה אַחַת אוֹ שְׁתַּיִם [לגמר מלאכתו], פּוֹסֵק עִמּוֹ עָלָיו. הָיָה מְחֻסָּר שָׁלֹשׁ מְלָאכוֹת - אֵינוֹ פּוֹסֵק עָלָיו, אֶלָּא אִם כֵּן יָצָא הַשַּׁעַר; שֶׁכֵּיוָן שֶׁהוּא מְחֻסָּר שָׁלֹשׁ מְלָאכוֹת - הֲרֵי זֶה כְּמִי שֶׁאֵין לוֹ מֵאוֹתוֹ הַמִּין כְּלוּם, וּכְאִלּוּ לֹא בָּא לָעוֹלָם עֲדַיִן. כֵּיצַד? גְּדִישׁ שֶׁהָיָה מְחֻסָּר גְּדִישָׁה שֶׁיְּבַשׁ, וְדִישָׁה, וּזְרִיָּה - אֵינוֹ פּוֹסֵק עָלָיו; שֶׁכֵּיוָן שֶׁהוּא מְחֻסָּר שָׁלֹשׁ מְלָאכוֹת - הֲרֵי זֶה כְּמִי שֶׁאֵין לוֹ מֵאוֹתוֹ הַמִּין כְּלוּם, וּכְאִלּוּ אֵינוֹ. הָיָה יָבֵשׁ, וְאֵינוֹ מְחֻסָּר אֶלָּא דִּישָׁה וּזְרִיָּה - פּוֹסֵק עָלָיו. בֵּיצִים שֶׁל יוֹצֵר שֶׁהָיוּ מְחֻסָּרִין לְפִיפָה [צורה ראשונית], וְיִבּוּשׁ, וְהוֹלָכָה לַכִּבְשָׁן, וּשְׂרֵפָה, וְהוֹצָאָה - אֵינוֹ פּוֹסֵק עֲלֵיהֶן. הָיוּ יְבֵשִׁין, וְאֵינָן מְחֻסָּרִין אֶלָּא הוֹלָכָה לַכִּבְשָׁן וּשְׂרֵפָה - פּוֹסֵק עֲלֵיהֶן; וְהוּא שֶׁיִּהְיֶה דֶּרֶךְ הַלּוֹקֵחַ לְהוֹצִיא אוֹתָן מִן הַכִּבְשָׁן; אֲבָל אִם הָיָה הַמּוֹכֵר הוּא שֶׁמּוֹצִיא - הֲרֵי אֵלּוּ מְחֻסָּרִין שָׁלֹשׁ, וְאֵינוֹ פּוֹסֵק עֲלֵיהֶן עַד שֶׁיֵּצֵא הַשַּׁעַר. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה.

ג. הַהוֹלֵךְ לַחֲלֹב אֶת עִזָּיו, וְלִגְזֹז אֶת רְחֵלָיו, וְלִרְדּוֹת אֶת כַּוָּרָתוֹ, וּמְצָאוּ חֲבֵרוֹ וְאָמַר לוֹ: 'מַה שֶּׁעִזַּי חוֹלְבוֹת מָכוּר לְךָ', 'מַה שֶּׁרְחֵלַי גּוֹזְזוֹת מָכוּר לְךָ', 'מַה שֶּׁכַּוָּרָתִי רוֹדָה מָכוּר לְךָ' - הֲרֵי זֶה מֻתָּר. אֲבָל אִם אָמַר לוֹ: 'מַה שֶּׁעִזַּי חוֹלְבוֹת כָּךְ וְכָךְ מָכוּר לְךָ בְּכָךְ וְכָךְ', 'מַה שֶּׁרְחֵלַי גּוֹזְזוֹת

כָּךְ וְכָךְ מָכוּר לְךָ בְּכָךְ וְכָךְ', 'מַה שֶּׁכַּוַּרְתִּי רוֹדֶה כָּךְ וְכָךְ מָכוּר לְךָ בְּכָךְ וְכָךְ' - אָסוּר, אֶלָּא אִם כֵּן פָּסַק עִמּוֹ כַּשַּׁעַר שֶׁבַּשּׁוּק. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה.

ד. אֵין פּוֹסְקִין עַל שַׁעַר שֶׁבָּעֲיָרוֹת, מִפְּנֵי שֶׁאֵין הַשַּׁעַר קָבוּעַ, אֶלָּא עַל שַׁעַר הַמְּדִינָה. הָיוּ הַחִטִּים הַחֲדָשׁוֹת בַּמְּדִינָה אַרְבַּע סְאִין בְּסֶלַע, וּישָׁנוֹת שָׁלֹשׁ סְאִין בְּסֶלַע - אֵין פּוֹסְקִין, עַד שֶׁיֵּצֵא הַשַּׁעַר לֶחָדָשׁ וְלַיָּשָׁן. הָיוּ הַחִטִּין שֶׁל לָקוֹטוֹת [של עניים, שזכו בהן ב'לקט'] אַרְבַּע סְאִין בְּסֶלַע, וְשֶׁל בַּעַל הַבַּיִת שָׁלֹשׁ - פּוֹסֵק לַלָּקוֹטוֹת כְּשַׁעַר לָקוֹטוֹת; וְלֹא יִפְסֹק לְבַעַל הַבַּיִת, עַד שֶׁיִּקָּבַע הַשַּׁעַר לְבַעַל הַבַּיִת.

ה. כֵּיוָן שֶׁנִּקְבַּע הַשַּׁעַר, מֻתָּר לוֹ לִפְסֹק [לסכם מחיר] עַל הַשַּׁעַר הַגָּבוֹהַּ [פירות רבים בדמים מועטים]. כֵּיצַד? הָיוּ הַחִטִּים נִמְכָּרוֹת אַרְבַּע סְאִין בְּסֶלַע, וּפָסַק עִמּוֹ שֶׁיִּתֵּן לוֹ הַחִטִּים כַּשַּׁעַר הַזּוֹל - אִם עָמְדוּ אַחַר כֵּן עֶשֶׂר סְאִין בְּסֶלַע, נוֹתֵן לוֹ עֶשֶׂר סְאִין; עָמְדוּ שָׁלֹשׁ סְאִין בְּסֶלַע - נוֹתֵן לוֹ אַרְבַּע סְאִין כַּשַּׁעַר שֶׁהָיָה בַּשּׁוּק, שֶׁהֲרֵי פָּסַק עִמּוֹ בַּשַּׁעַר הַגָּבוֹהַּ. נָתַן לוֹ הַמָּעוֹת סְתָם, וְלֹא פָּסַק עִמּוֹ כַּשַּׁעַר הַגָּבוֹהַּ, וְהוּזְלוּ - נוֹתֵן כַּשַּׁעַר שֶׁהָיוּ שָׁוִין כְּשֶׁנְּתָן לוֹ הַמָּעוֹת; וּמִי שֶׁחָזַר בּוֹ, מְקַבֵּל 'מִי שֶׁפָּרַע' [קללה למי שאינו עומד בדיבורו]. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בְּפוֹסֵק עַל דַּעַת עַצְמוֹ. אֲבָל אִם הָיָה שָׁלִיחַ לַאֲחֵרִים, בֵּין הַמּוֹכֵר בֵּין הַלּוֹקֵחַ - אֵינוֹ נוֹטֵל אֶלָּא כַּשַּׁעַר הַזּוֹל, אוֹ מַחְזִיר אֶת הַדָּמִים, וְאֵינוֹ מְקַבֵּל 'מִי שֶׁפָּרַע' כְּשָׁלִיחַ; שֶׁהֲרֵי הַמְשַׁלֵּחַ אוֹמֵר לוֹ: 'לְתַקֵּן שְׁלַחְתִּיךָ, וְלֹא לְעַוֵּת' [לקלקל], כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ.

ו. הָיוּ הַחִטִּים נִמְכָּרוֹת אַרְבַּע סְאִין בְּסֶלַע, וְנָטַל הַדָּמִים שֶׁיִּתֵּן לוֹ חָמֵשׁ בְּסֶלַע - אִם יֵשׁ לוֹ חִטִּים, מֻתָּר. הָיוּ לוֹ חִטִּים חוֹב אֵצֶל אֲחֵרִים, וְנָטַל הַמָּעוֹת עַד שֶׁיְּגִבֶּה חִטָּיו וְיִתֵּן לוֹ - אָסוּר; שֶׁהֲרֵי הֵן מְחֻסָּרִין גְּבִיָּה, וּכְאִלּוּ אֵינָם; וַהֲרֵי זֶה כְּקוֹבֵעַ זְמַן, וְהוּזִיל לוֹ מִפְּנֵי שֶׁמַּקִּיפוֹ.

ז. הָיוּ הַחִטִּים בַּמְּדִינָה אַרְבַּע סְאִין בְּסֶלַע, וּבַכְּפָרִים שֵׁשׁ בְּסֶלַע - הֲרֵי זֶה מֻתָּר לִתֵּן סֶלַע לַתַּגָּר, כְּדֵי שֶׁיָּבִיא לוֹ שֵׁשׁ סְאִין מִן הַכְּפָר; וְהוּא, שֶׁיִּהְיוּ בִּרְשׁוּת הַלּוֹקֵחַ - אִם אָבְדוּ בַּדֶּרֶךְ אוֹ נִגְנְבוּ, אָבְדוּ לוֹ. וְאָדָם חָשׁוּב, אָסוּר לוֹ לַעֲשׂוֹת זֶה. וּבְמִינֵי סְחוֹרָה - אָסוּר לְכָל אָדָם, לְפִי שֶׁאֵין מִינֵי סְחוֹרָה מְצוּיִין תָּמִיד כְּפָרוֹת.

ח. הַסַּמָּרִין שֶׁנִּכְנְסוּ לָעִיר, וַהֲרֵי הַחִטִּים אַרְבַּע סְאִין בְּסֶלַע, הוֹזִילוּ וּמָכְרוּ לְמַכִּירֵיהֶם אוֹ לְסַפְּסְרֵיהֶם חָמֵשׁ בְּסֶלַע בְּמָעוֹת שֶׁנָּתְנוּ לָהֶם תְּחִלָּה כְּשֶׁיִּכָּנְסוּ לָעִיר, עַד שֶׁיִּפְתְּחוּ שַׁעֲרֵיהֶם וְיִמְכְּרוּ לְכָל אָדָם - הֲרֵי זֶה מֻתָּר; שֶׁאֵין אֵלּוּ מוֹכְרִין לָהֶן בְּזוֹל מִפְּנֵי שֶׁנָּתְנוּ הַמָּעוֹת עַתָּה וְלֹא יִקְחוּ אֶלָּא לְאַחַר זְמַן, אֶלָּא מִפְּנֵי שֶׁמּוֹדִיעִין לָהֶם אֶת הַשַּׁעַר וּמְסַעֲדִין [מסייעים] אוֹתָם.

ט. הַמּוֹלִיךְ פֵּרוֹת מִמָּקוֹם לְמָקוֹם - מְצָאוֹ חֲבֵרוֹ וְאָמַר לוֹ: 'תְּנֵם לִי, וַאֲנִי אַעֲלֶה לְךָ פֵּרוֹת שֶׁיֵּשׁ לִי בְּמָקוֹם פְּלוֹנִי בְּאוֹתוֹ מָקוֹם' - אִם יֵשׁ לוֹ שָׁם, מֻתָּר; וְאִם לָאו, אָסוּר. הָיָה מוֹלִיךְ סְחוֹרָה מִמָּקוֹם לְמָקוֹם - אָמַר לוֹ: 'תְּנֵם לִי, וַאֲנִי אַעֲלֶה לְךָ דָּמֶיהָ כְּמוֹ שֶׁשָּׁוָה בְּאוֹתוֹ מָקוֹם' - אִם הָיְתָה בִּרְשׁוּת הַמּוֹכֵר עַד שֶׁהִגִּיעַ לְשָׁם, מֻתָּר; וְאִם הָיְתָה בִּרְשׁוּת לוֹקֵחַ, אָסוּר.

י. הַנּוֹתֵן לְבַעַל הַגַּנָּה דְּמֵי עֶשֶׂר קִשּׁוּאִין אֵלּוּ, דְּמֵי עֶשֶׂר אֲבַטִּיחִים אֵלּוּ, וַהֲרֵי הֵם קְטַנִּים, וְהִתְנָה עִמּוֹ שֶׁיִּתְּנֵם לוֹ כְּשֶׁיַּגְדִּילוּ - הֲרֵי זֶה מֻתָּר; שֶׁהֲרֵי הוּא מַנִּיחָם, וְהֵם גְּדֵלִים מֵאֲלֵיהֶם; וְאִלּוּ קְצָצָם עַתָּה כְּשֶׁהֵם קְטַנִּים, לֹא הָיוּ בָּאִים אֲחֵרִים תַּחְתֵּיהֶם. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה, מִדָּבָר שֶׁאֵין בּוֹ הֶפְסֵד וְלֹא חִסָּרוֹן עַל הַמּוֹכֵר.

יום חמישי י"ט טבת ה'תשס"ט

הִלְכוֹת מַלְוֶה וְלוֶה פֶּרֶק י

א. כְּשֵׁם שֶׁמֻּתָּר לַמּוֹכֵר לִפְסֹק עַל שַׁעַר שֶׁבַּשּׁוּק - כָּךְ מֻתָּר לִלְווֹת סְתָם הַפֵּרוֹת, וּפוֹרְעִין אוֹתָן בְּלֹא קְבִיעַת זְמַן עַל שַׁעַר שֶׁבַּשּׁוּק. כֵּיצַד? הָיָה הַשַּׁעַר קָבוּעַ וְיָדוּעַ לִשְׁנֵיהֶם, וְלָוָה מֵחֲבֵרוֹ עֶשֶׂר סְאִין - חַיָּב לְהַחְזִיר לוֹ עֶשֶׂר סְאִין, אַף עַל פִּי שֶׁהוּקְרוּ הַחִטִּים; שֶׁהֲרֵי כְּשֶׁלָּוָה מִמֶּנּוּ, הָיָה הַשַּׁעַר יָדוּעַ; וְאִלּוּ רָצָה - הָיָה קוֹנֶה וּמַחְזִיר לוֹ, שֶׁהֲרֵי לֹא קָבַע לוֹ זְמַן.

ב. הָיָה לוֹ מֵאוֹתוֹ הַמִּין שֶׁלָּוָה - הֲרֵי זֶה מֻתָּר לִלְווֹת סְתָם בְּלֹא קְבִיעַת זְמַן, וּפוֹרֵעַ סְתָם, אַף עַל פִּי שֶׁעֲדַיִן לֹא יָצָא הַשַּׁעַר. וַאֲפִלּוּ הָיְתָה לוֹ סְאָה אַחַת, לוָה עָלֶיהָ כַּמָּה סְאִין; הָיְתָה טִפָּה אַחַת שֶׁל שֶׁמֶן אוֹ יַיִן, לוָה עָלֶיהָ כַּמָּה גַּרְבֵּי יַיִן וְשֶׁמֶן. לֹא הָיָה לוֹ מֵאוֹתוֹ הַמִּין כְּלוּם, וְלֹא נִקְבַּע שַׁעַר הַשּׁוּק עֲדַיִן, אוֹ שֶׁלֹּא יָדְעוּ בַּשַּׁעַר שֶׁבַּשּׁוּק - הֲרֵי זֶה אָסוּר לִלְווֹת סְאָה בִּסְאָה. וְכֵן בִּשְׁאָר הַפֵּרוֹת - לֹא יִלְוֶה אוֹתָן, עַד שֶׁיַּעֲשֶׂה אוֹתָן [ישער אותן ב] דָּמִים. וְאִם לָוָה, וְלֹא עָשָׂה אוֹתָם דָּמִים, וְהוּזְלוּ - מַחְזִיר לוֹ פֵּרוֹת כַּמִּדָּה שֶׁלָּוָה מִמֶּנּוּ, אוֹ כַּמִּשְׁקָל; וְאִם הוּקְרוּ, נוֹטֵל דָּמִים שֶׁהָיוּ שָׁוִין בִּשְׁעַת הַהַלְוָאָה. אַף עַל פִּי שֶׁיֵּשׁ לוֹ מֵאוֹתוֹ הַמִּין, אוֹ שֶׁהָיָה הַשַּׁעַר קָבוּעַ בַּשּׁוּק - הֲרֵי זֶה אָסוּר לִלְווֹת פֵּרוֹת בְּפֵרוֹת, עַד זְמַן קָבוּעַ; אֶלָּא לוָה סְתָם, וּפוֹרֵעַ בְּאֵיזֶה זְמַן שֶׁיִּפְרַע.

ג. לֹא יֹאמַר אָדָם לַחֲבֵרוֹ: 'הַלְוֵנִי כּוֹר חִטִּים, וַאֲנִי מַחְזִיר לְךָ כּוֹר לַגֹּרֶן' [בזמן הגורן]; אֲבָל אוֹמֵר לוֹ: 'הַלְוֵנִי עַד שֶׁיָּבוֹא בְּנִי', אוֹ 'עַד שֶׁאֶמְצָא אֶת הַמַּפְתֵּחַ'.

ד. לָוָה פֵּרוֹת עַד זְמַן קָבוּעַ - אִם הוּזְלוּ, מַחְזִיר לוֹ פֵּרוֹת בַּזְּמַן שֶׁקָּבַע; וְאִם הוּקְרוּ, נוֹתֵן לוֹ דָּמִים שֶׁהָיוּ שָׁוִין בִּשְׁעַת הַהַלְוָאָה.

ה. מַלְוֶה אָדָם אֶת אֲרִיסָיו חִטִּים בְּחִטִּים לְזֶרַע [לזורעם בשדה], בֵּין קֹדֶם שֶׁיֵּרֵד הָאָרִיס לַשָּׂדֶה, בֵּין אַחַר שֶׁיֵּרֵד. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בְּמָקוֹם שֶׁנָּהֲגוּ שֶׁיִּתֵּן הָאָרִיס אֶת הַזֶּרַע, שֶׁהֲרֵי בְּיַד בַּעַל הַקַּרְקַע לְסַלְּקוֹ כָּל זְמַן שֶׁלֹּא נָתַן. אֲבָל בְּמָקוֹם שֶׁדֶּרֶךְ בַּעַל הַקַּרְקַע לִתֵּן אֶת הַזֶּרַע - אִם עֲדַיִן לֹא יָרַד הָאָרִיס, הֲרֵי זֶה מֻתָּר לְהַלְווֹתוֹ חִטִּים בְּחִטִּים; שֶׁעֲדַיִן יֵשׁ לוֹ לְסַלְּקוֹ, נִמְצָא בְּעֵת שֶׁיֵּרֵד לַשָּׂדֶה, יָרַד עַל דַּעַת שֶׁיַּחְזִיר לוֹ חִטִּים שֶׁהִלְוָהוּ. אֲבָל אַחַר שֶׁיֵּרֵד לַשָּׂדֶה - הוֹאִיל וְאֵינוֹ יָכוֹל לְסַלְּקוֹ, הֲרֵי הוּא כְּכָל אָדָם, וְאָסוּר לְהַלְווֹתוֹ חִטִּים בְּחִטִּים לְזֶרַע; אֲבָל מַלְוֵהוּ סְתָם [ללא זמן], עַל שַׁעַר שֶׁבַּשּׁוּק.

ו. מִי שֶׁהָיָה נוֹשֶׁה בַּחֲבֵרוֹ מָעוֹת, וְאָמַר לוֹ: 'תֵּן לִי אֶת מְעוֹתַי, שֶׁאֲנִי רוֹצֶה לִקַּח בָּהֶן חִטִּים', אָמַר לוֹ: 'צֵא וַעֲשֵׂה אוֹתָן עָלַי כְּשַׁעַר שֶׁל עַכְשָׁו, וְיִהְיֶה לְךָ אֶצְלִי חִטִּים בְּהַלְוָאָה' - אִם יֵשׁ לוֹ חִטִּים כְּשֶׁעוּר מְעוֹתָיו, מֻתָּר; וְאִם אֵין לוֹ אוֹתוֹ הַמִּין, הֲרֵי זֶה אָסוּר; שֶׁלֹּא אָמְרוּ חֲכָמִים שֶׁמֻּתָּר לִפְסֹק עַל שַׁעַר שֶׁבַּשּׁוּק אַף עַל פִּי שֶׁאֵין לוֹ כְּלוּם מֵאוֹתוֹ הַמִּין, אֶלָּא בְּנוֹתֵן מְעוֹתָיו לִקְנוֹת בָּהֶן; אֲבָל הָרוֹצֶה לְהַעֲמִיד הַלְוָאָתוֹ עַל גַּב הַפֵּרוֹת - אָסוּר, עַד שֶׁיִּהְיוּ לוֹ פֵּרוֹת. הָיָה לַלְּוֶה חִטִּים, וְעָשָׂה הַלְוָאָתוֹ עָלָיו חִטִּים, וּבָא אַחַר זְמַן וְאָמַר לוֹ: 'תֵּן לִי חִטַּי, שֶׁאֲנִי רוֹצֶה לְמָכְרָן וְלִקַּח בִּדְמֵיהֶן יַיִן', אָמַר לוֹ: 'צֵא וַעֲשֵׂה אוֹתָן עָלַי יַיִן, כַּשַּׁעַר שֶׁבַּשּׁוּק עַתָּה' - אִם יֵשׁ לוֹ יַיִן, הֲרֵי זֶה מֻתָּר, וְנַעֲשֹׂת הַלְוָאָתוֹ אֶצְלוֹ יַיִן; וְאִם אֵין לוֹ יַיִן, אָסוּר. הֲרֵי שֶׁלֹּא הָיָה לוֹ, וְעָבַר וְהֶחְזִיר הַהַלְוָאָה פֵּרוֹת - אַף עַל פִּי שֶׁקָּנָה פֵּרוֹת אַחַר כָּךְ - אֵינוֹ חַיָּב לִתֵּן לוֹ פֵּרוֹת, אֶלָּא נוֹתֵן לוֹ מָעוֹת שֶׁהִלְוָהוּ.

יום שישי כ' טבת ה'תשס"ט

הִלְכוֹת מַלְוֶה וְלוֶה פֶּרֶק יא

א. הַמַּלְוֶה אֶת חֲבֵרוֹ בִּפְנֵי עֵדִים, אוֹ שֶׁאָמַר לְעֵדִים: 'הֱיוּ עָלַי עֵדִים שֶׁאֲנִי חַיָּב לְךָ מָנֶה', אוֹ 'אַתֶּם עֵדַי שֶׁאֲנִי חַיָּב לָזֶה מָנֶה' - זוֹ הִיא הַנִּקְרֵאת 'מִלְוֶה עַל פֶּה', וְאֵינוֹ צָרִיךְ לְפָרְעוֹ בְּעֵדִים; לְפִיכָךְ, אִם טָעַן אַחַר כָּךְ וְאָמַר 'פָּרַעְתִּי' - נִשְׁבָּע הֶסֵּת [מדרבנן], וְנִפְטָר. אֲבָל הַמַּלְוֶה אֶת חֲבֵרוֹ בִּשְׁטָר, צָרִיךְ לְפָרְעוֹ בְּעֵדִים; לְפִיכָךְ, אִם טָעַן וְאָמַר: 'פָּרַעְתִּי שְׁטָר זֶה', אֵינוֹ נֶאֱמָן, אֶלָּא אוֹמְרִים לוֹ: 'אוֹ הָבֵא עֵדִים, אוֹ עָמֹד וְשַׁלֵּם לוֹ חוֹבוֹ'. לְפִיכָךְ, הָאוֹמֵר לְעֵדִים: 'הֱיוּ עָלַי עֵדִים שֶׁאֲנִי חַיָּב לָזֶה מָנֶה' - אֵין כּוֹתְבִין עֵדוּתוֹ וְנוֹתְנִין לַמַּלְוֶה; שֶׁלֹּא יַחְזִירוּ [יעשו] עֵדוּת עַל פֶּה מִלְוֶה בִּשְׁטָר, עַד שֶׁיֹּאמַר לָהֶן הַלְוֶה: 'כִּתְבוּ שְׁטָר וְחַתְמוּ וּתְנוּ לוֹ'. וְאַף עַל פִּי שֶׁאָמַר לָהֶם כָּךְ, צְרִיכִין לְהִמָּלֵךְ בּוֹ אַחַר שֶׁחָתְמוּ בַּשְּׁטָר, וְאַחַר כָּךְ נוֹתְנִין הַשְּׁטָר בְּיַד הַמַּלְוֶה. קָנוּ מִיָּדוֹ [בקנין חליפין] שֶׁהוּא חַיָּב לוֹ מָנֶה - הֲרֵי אֵלּוּ כּוֹתְבִין וְנוֹתְנִין, אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא אָמַר לָהֶם 'כִּתְבוּ'; שֶׁסְּתָם קִנְיָן - לִכְתִיבָה עוֹמֵד, וְאֵינָן צְרִיכִין לְהִמָּלֵךְ בּוֹ.

ב. לוֶה שֶׁכָּתַב שְׁטָר בִּכְתַב יָדוֹ, וְהֵעִיד בּוֹ עֵדִים וּנְתָנוֹ לַמַּלְוֶה - הֲרֵי זֶה שְׁטָר כָּשֵׁר. וְכֵן אִם כָּתַב שְׁטָר, אַף עַל פִּי שֶׁאֵין בּוֹ עֵדִים, וּנְתָנוֹ לַמַּלְוֶה בִּפְנֵי עֵדִים - הֲרֵי זוֹ מִלְוֶה בִּשְׁטָר; וְהוּא שֶׁיִּהְיֶה כְּתָב שֶׁאֵינוֹ יָכוֹל לְהִזְדַּיֵּף, וְיִקְרְאוּ אוֹתוֹ הָעֵדִים שֶׁנִּמְסַר בִּפְנֵיהֶם. וְיֵשׁ מִן הַגְּאוֹנִים שֶׁהוֹרָה שֶׁצָּרִיךְ לוֹמַר לָעֵדִים שֶׁמְּסָרוֹ בִּפְנֵיהֶם, 'חִתְמוּ וְהָעִידוּ שֶׁנִּמְסַר בִּפְנֵיכֶם'.

ג. הוֹצִיא עָלָיו כְּתַב יָדוֹ שֶׁהוּא חַיָּב לוֹ, וְאֵין שָׁם עֵדִים - אַף עַל פִּי שֶׁהֶחְזַק כְּתַב יָדוֹ בְּבֵית דִּין, הֲרֵי זוֹ כְּמִלְוֶה עַל פֶּה לְכָל דָּבָר. וְאִם טָעַן שֶׁפָּרַע - נִשְׁבָּע הֶסֵּת, וְנִפְטָר; וְאֵינוֹ גּוֹבֶה בִּכְתָב זֶה, לֹא מִן הַיּוֹרֵשׁ וְלֹא מִן הַלָּקוֹחוֹת.

ד. כָּל מִלְוֶה שֶׁבִּשְׁטָר - גּוֹבֶה אוֹתָהּ מִן הַיּוֹרְשִׁין, וְגוֹבֶה אוֹתָהּ מִן הַלָּקוֹחוֹת, כְּמוֹ שֶׁיִּתְבָּאֵר. וּמִלְוֶה עַל פֶּה - גּוֹבֶה אוֹתָהּ מִן הַיּוֹרְשִׁין, וְאֵינוֹ גּוֹבֶה אוֹתָהּ מִן הַלָּקוֹחוֹת; לְפִי שֶׁאֵין לָהּ קוֹל, לְפִיכָךְ לֹא יִטְרֹף בָּהּ. אֲבָל מִלְוָה שֶׁבִּשְׁטָר, קוֹל יֵשׁ לָהּ, וְהַלּוֹקֵחַ הִפְסִיד עַל עַצְמוֹ, שֶׁלֹּא שָׁאַל עַד שֶׁיֵּדַע שֶׁנִּכְסָיו שֶׁל זֶה מְשֻׁעְבָּדִין בְּמִלְוָה שֶׁעָלָיו, שֶׁכָּל נִכְסֵי הַלּוֶה תַּחַת שִׁעְבּוּד הַמַּלְוֶה, מִן הַתּוֹרָה.

ה. הַמּוֹכֵר שָׂדֵהוּ בְּעֵדִים, וְיָצְאַת מִתַּחַת יְדֵי הַלּוֹקֵחַ [ע"י בעל חוב של המוכר] - אַף עַל פִּי שֶׁאֵין שָׁם שְׁטָר בְּיַד הַלּוֹקֵחַ, הֲרֵי זֶה חוֹזֵר וְטוֹרֵף מִנְּכָסִים מְשֻׁעְבָּדִים, כְּמוֹ שֶׁיִּתְבָּאֵר; שֶׁכָּל הַמּוֹכֵר - בְּפַרְהֶסְיָא מוֹכֵר, וְקוֹל יֵשׁ לוֹ.

ו. אֵין הַהַלְוָאָה שֶׁעַל פֶּה נִגְבֵּית מִן הַיּוֹרְשִׁין, אֶלָּא בְּאֶחָד מִשְּׁלֹשָׁה דְּבָרִים אֵלּוּ: כְּשֶׁהִחֵיב בָּהּ מוֹדֶה, וְצִוָּה בְּחֶלְיוֹ [קודם שמת] שֶׁיֵּשׁ לִפְלוֹנִי עָלָיו חוֹב עֲדַיִן. אוֹ שֶׁהָיְתָה הַהַלְוָאָה לִזְמַן, וְלֹא הִגִּיעַ זְמַן לְפָרְעָהּ; וַחֲזָקָה הִיא שֶׁאֵין אָדָם פּוֹרֵעַ בְּתוֹךְ זְמַנּוֹ. אוֹ שֶׁנִּדּוּהוּ עַד שֶׁיִּתֵּן, וּמֵת בְּנִדּוּיוֹ. כָּל אֵלּוּ גּוֹבִין מִן הַיּוֹרֵשׁ בְּלֹא שְׁבוּעָה. אֲבָל אִם בָּאוּ עֵדִים שֶׁהָיָה אֲבִיהֶן חַיָּב לָזֶה מָנֶה, אוֹ בְּפָנֵינוּ הִלְוָהוּ - אֵינוֹ גּוֹבֶה מִן הַיּוֹרֵשׁ כְּלוּם, שֶׁמָּא פָּרָעוֹ; שֶׁהַמַּלְוֶה אֶת חֲבֵרוֹ בְּעֵדִים, אֵינוֹ צָרִיךְ לְפָרְעוֹ בְּעֵדִים. וְכֵן אִם הוֹצִיא כְּתַב יַד אֲבִיהֶן שֶׁהוּא חַיָּב לוֹ - אֵינוֹ גּוֹבֶה בּוֹ כְּלוּם, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ.

ז. לוֶה שֶׁאֵין לוֹ מִטַּלְטְלִין וְיֵשׁ לוֹ קַרְקַע - אִם נוֹדַע לְבֵית דִּין שֶׁתְּלָה [הניח] מְעוֹתָיו בְּיַד אֲחֵרִים [להתחמק מפרעון], כּוֹפִין אוֹתוֹ לִמְכֹּר וְלִתֵּן לְבַעַל חוֹבוֹ. וְאִם לֹא נוֹדַע לָהֶם דָּבָר זֶה, מַחְרִימִין [מטילין חרם סתם] עַל מִי שֶׁיֵּדַע לוֹ מִטַּלְטְלִין, אוֹ מִי שֶׁיֵּשׁ לוֹ מִטַּלְטְלִין וְלֹא יְבִיאֵם; וְאַחַר כָּךְ יוֹרְדִין לַבֵּינוֹנִית שֶׁבִּנְכָסָיו, וּמַגְבִּין לְבַעַל חוֹבוֹ, כְּמוֹ שֶׁיִּתְבָּאֵר. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בִּזְמַן שֶׁנִּפְרָעִין מִן הַלּוֶה עַצְמוֹ. אֲבָל הַבָּא לְהִפָּרַע מִן הַיּוֹרֵשׁ, בֵּין קָטָן בֵּין גָּדוֹל - לֹא יִפָּרַע מִן הַמִּטַּלְטְלִין, אֲפִלּוּ הָיוּ מֻפְקָדִין אוֹ מִלְוָה אֵצֶל אֲחֵרִים; שֶׁהַמִּטַּלְטְלִין אֵינָן תַּחַת שִׁעְבּוּד בַּעַל חוֹב מִן הַתּוֹרָה.

ח. מִצְוָה עַל הַיְתוֹמִים לִפְרֹעַ חוֹב אֲבִיהֶן מִן הַמִּטַּלְטְלִין שֶׁהִנִּיחַ. וְאִם לֹא רָצָה הַיּוֹרֵשׁ לִתֵּן, אֵין כּוֹפִין אוֹתוֹ; וְאִם תָּפַשׂ בַּעַל חוֹב מִחַיִּים, גּוֹבֶה מֵהֶן. טָעַן שֶׁמֵּחַיִּים תָּפַשְׂתִּי, וְהַיּוֹרֵשׁ טָעַן שֶׁאַחַר מִיתָה תָּפַשׂ - עַל הַיּוֹרֵשׁ לְהָבִיא רְאָיָה, אוֹ יִשָּׁבַע הַמַּלְוֶה שֶׁכָּךְ וְכָךְ הוּא חַיָּב לוֹ; וְיָכוֹל לִטְעֹן עַד כְּדֵי דְּמֵיהֶן [שוויין], וְכוֹלֵל בִּשְׁבוּעָתוֹ שֶׁמֵּחַיִּים תָּפַשׂ. הָיוּ הַדְּבָרִים שֶׁתָּפַשׂ שְׁטָרוֹת [חוב], וְטָעַן שֶׁהֵן מַשְׁכּוֹן בְּיָדוֹ עַל חוֹבוֹ, וְשֶׁמֵּחַיִּים תָּפַשׂ - עַל הַמַּלְוֶה לְהָבִיא רְאָיָה שֶׁמֵּחַיִּים תָּפַשׂ; וְאִם לֹא הֵבִיא - יַחֲזִיר לַיּוֹרְשִׁין, מִפְּנֵי שֶׁאֵינוֹ טוֹעֵן לִקְנוֹת גּוּפָן [של שטרות] אֶלָּא לְרָאָיָה שֶׁבָּהֶן.

ט. יְתוֹמִים שֶׁגָּבוּ קַרְקַע בְּחוֹב שֶׁהָיָה לַאֲבִיהֶן אֵצֶל אֲחֵרִים - יֵשׁ לְבַעַל חוֹב שֶׁל אֲבִיהֶם לַחֲזֹר וְלִגְבּוֹת אוֹתָהּ מֵהֶן, שֶׁהֲרֵי קַרְקַע זוֹ שֶׁל אֲבִיהֶם הִיא.

י. רְאוּבֵן שֶׁמָּכַר שָׂדֶה לְשִׁמְעוֹן בְּאַחֲרָיוּת [שיחזיר לו מעותיו אם יגבו אותה], וְזָקַף [החשיב] שִׁמְעוֹן דְּמֵי הַשָּׂדֶה עָלָיו מִלְוָה לִרְאוּבֵן, וּמֵת רְאוּבֵן, וּבָא בַּעַל חוֹב שֶׁל רְאוּבֵן לִטְרֹף מִשִּׁמְעוֹן הַשָּׂדֶה, וּפִיְּסוֹ שִׁמְעוֹן בְּמָעוֹת וְהָלַךְ לוֹ - הַדִּין נוֹתֵן, שֶׁיָּבוֹאוּ יוֹרְשֵׁי רְאוּבֵן, וְיִתְבְּעוּ שִׁמְעוֹן בַּמִּלְוָה שֶׁזָּקַף עָלָיו; שֶׁהֲרֵי אֵינָהּ מִשְׁתַּעְבֶּדֶת לְבַעַל חוֹב שֶׁל רְאוּבֵן.

לְפִיכָךְ, אִם הָיָה שִׁמְעוֹן פִּקֵּחַ - נוֹתֵן לָהֶם הַקַּרְקַע שֶׁלָּקַח מֵרְאוּבֵן בַּמִּלְוָה שֶׁזָּקַף עַל עַצְמוֹ, וְחוֹזֵר וְטוֹרֵף אוֹתָהּ מֵהֶם מִפְּנֵי הַמַּעוֹת שֶׁנָּתַן לְבַעַל חוֹבוֹ שֶׁל רְאוּבֵן כְּדֵי שֶׁלֹּא יִטְרֹף אוֹתָהּ מִמֶּנּוּ; שֶׁהֲרֵי בְּאַחֲרָיוּת לְקָחָהּ מֵרְאוּבֵן.

יא. כָּתְבוּ הַגְּאוֹנִים הָאַחֲרוֹנִים כֵּלָּן, שֶׁיִּהְיֶה בַּעַל חוֹב גּוֹבֶה מִטַּלְטְלִין מִן הַיּוֹרְשִׁין; וְכֵן דָּנִין יִשְׂרָאֵל בְּכָל בֵּית דִּין שֶׁבָּעוֹלָם. אֲבָל בַּמַּעֲרָב הָיוּ כּוֹתְבִין בְּשִׁטְרֵי חוֹבוֹת, שֶׁיֵּשׁ לוֹ לִגְבּוֹת מִן הַקַּרְקַע וּמִן הַמִּטַּלְטְלִין, בֵּין בְּחַיָּיו בֵּין אַחַר מוֹתוֹ; וְנִמְצָא גּוֹבֶה לְפִי תְּנַאי זֶה יוֹתֵר מִן הַתַּקָּנָה [גובין מטלטלין אפילו כשיש קרקע]. וּסְיָג [תיקון] גָּדוֹל עָשׂוּ בַּדָּבָר - שֶׁמָּא לֹא יָדַע הַלֹּוֶה בְּתַקָּנָה זוֹ [של הגאונים], וְנִמְצָא מָמוֹן יְתוֹמִים יוֹצֵא שֶׁלֹּא כַּדִּין [שהרי לא ידע]; שֶׁאֵין כֹּחַ בְּתַקָּנַת אַחֲרוֹנִים [שאחר התלמוד] לְחַיֵּב בָּהּ יְתוֹמִים.

שבת קודש כ"א טבת ה'תשס"ט

הִלְכוֹת מַלְוֶה וְלוֶה פֶּרֶק יב

א. אֵין נִפְרָעִין מִן הַיּוֹרְשִׁין אֶלָּא אִם כֵּן הָיוּ גְּדוֹלִים; אֲבָל יוֹרְשִׁין קְטַנִּים, אֵין נִפְרָעִין מֵהֶן שְׁטַר חוֹב.

ב. אֲפִלּוּ הָיָה בּוֹ כָּל תְּנַאי שֶׁבָּעוֹלָם - לֹא יִפָּרַע בּוֹ הַמַּלְוֶה כְּלוּם, עַד שֶׁיִּגְדְּלוּ הַיְתוֹמִים; שֶׁמָּא יֵשׁ לָהֶם רְאָיָה שֶׁשּׁוֹבְרִין בָּהּ אֶת הַשְּׁטָר.

ג. הָיְתָה הַמַּלְוָה רִבִּית שֶׁל גּוֹי, שֶׁהֲרֵי הָרִבִּית אוֹכֶלֶת בְּנִכְסֵיהֶן - מַעֲמִידִין לָהֶם אֶפִּיטְרוֹפּוֹס, וְנִזְקָקִין בֵּית דִּין לְנִכְסֵיהֶן, וּמוֹכְרִין וּפוֹרְעִין הַחוֹב. וְכֵן אִשָּׁה שֶׁתָּבְעָה כְּתֻבָּתָהּ, בֵּין אַלְמָנָה בֵּין גְּרוּשָׁה - מַעֲמִידִין לָהֶן אֶפִּיטְרוֹפּוֹס, וְנִזְקָקִין מִשּׁוּם חֵן הָאִשָּׁה, כְּדֵי שֶׁיִּהְיֶה לָהּ כְּלוּם [משהו] שֶׁתִּנָּשֵׂא בּוֹ הָאִשָּׁה לְאַחַר. לְפִיכָךְ, אִם קָפְצָה הָאִשָּׁה וְנִשֵּׂאת, וְאַחַר כָּךְ בָּאת לִתְבֹּעַ כְּתֻבָּתָהּ מִנִּכְסֵי יְתוֹמִים - אֵין נִזְקָקִין לָהּ עַד שֶׁיִּגְדְּלוּ הַיְתוֹמִים; שֶׁהֲרֵי אֵין לָהּ מְזוֹנוֹת, וַהֲרֵי נִשֵּׂאת.

ד. הוֹרוּ מִקְצָת הַגְּאוֹנִים, שֶׁאִם הָיוּ הַנְּכָסִים כְּנֶגֶד הַכְּתֻבָּה בִּלְבַד, אוֹ פְּחוּתִין מִמֶּנָּה - שֶׁאֵין נִזְקָקִין לָהֶן, שֶׁהֲרֵי אֵין כָּאן זְכוּת [רווח] לַיְתוֹמִים; שֶׁלֹּא אָמְרוּ 'נִזְקָקִין לְנִכְסֵי יְתוֹמִים לְהִפָּרַע מֵהֶן הַכְּתֻבָּה', אֶלָּא כְּדֵי שֶׁלֹּא יִפְּחֲתוּ הַנְּכָסִים מִן הַמְּזוֹנוֹת; וְזֹאת, הוֹאִיל וְהִיא נוֹטֶלֶת הַכֹּל, מַה זְּכוּת יֵשׁ לַיְתוֹמִים הַקְּטַנִּים בְּדָבָר זֶה, עַד שֶׁנִּזְקָקִין לָהֶן, וְלֹא חָשׁוּ לְחֵן הָאִשָּׁה.

ה. צִוָּה הַמּוֹרִישׁ וְאָמַר: 'תְּנוּ מָנֶה לְפְלוֹנִי', אוֹ 'תְּנוּ שָׂדֶה לִפְלוֹנִי' - נִזְקָקִין, אַחַר שֶׁמַּעֲמִידִין לָהֶן אֶפִּיטְרוֹפּוֹס לִטְעֹן טַעֲנָתָן. אָמַר: 'תְּנוּ מָנֶה זֶה לִפְלוֹנִי', אוֹ 'שָׂדֶה זוֹ לִפְלוֹנִי' - נוֹתְנִין, וְאֵין צְרִיכִים לְהַעֲמִיד לָהֶם אֶפִּיטְרוֹפּוֹס.

ו. נִמְצֵאת קַרְקַע שֶׁאֵינָהּ שֶׁלָּהֶן, אֶלָּא טָעַן הַטּוֹעֵן שֶׁהִיא גָּזֵל בְּיַד מוֹרִישָׁן - נִזְקָקִין לָהֶם, וּמַעֲמִידִים לָהֶם אֶפִּיטְרוֹפּוֹס לִטְעֹן וְלָדוּן; וְאִם נִמְצֵאת גְּזוּלָה, מַחֲזִירִין אוֹתָהּ לִבְעָלֶיהָ. וְכֵן קָטָן שֶׁתָּקַף בַּעֲבָדָיו [ע"י עבדיו], וְיָרַד לְתוֹךְ שְׂדֵה חֲבֵרוֹ, וּכְבָשָׁהּ - אֵין אוֹמְרִין: 'נַמְתִּין לוֹ עַד שֶׁיַּגְדִּיל', אֶלָּא מוֹצִיאִין אוֹתָהּ מִיָּדוֹ; וְלִכְשֶׁיַּגְדִּיל - אִם יֵשׁ לוֹ עֵדִים, יָבִיא עֵדָיו.

ז. קַרְקַע שֶׁהָיְתָה בְּחֶזְקַת קְטַנִּים, וּבָא אֶחָד וְטָעַן שֶׁהִיא לְקוּחָה לוֹ מִמּוֹרִישָׁם, וְיֵשׁ לוֹ עֵדִים שֶׁהֶחֱזִיק בָּהּ וַאֲכָלָהּ שְׁנֵי חֲזָקָה בְּחַיֵּי אֲבִיהֶם - אֵין מוֹצִיאִין אוֹתָהּ מִיָּדָם, עַד שֶׁיַּגְדִּילוּ; שֶׁאֵין מְקַבְּלִין עֵדִים שֶׁלֹּא בִּפְנֵי בַּעַל דִּין, וְהַקָּטָן כְּאִלּוּ אֵינוֹ עוֹמֵד כָּאן הוּא חָשׁוּב. אֲבָל אִם הוֹצִיא שְׁטָר שֶׁהִיא לְקוּחָה בְּיָדוֹ - הֲרֵי זֶה מְקַיֵּם [מאשר בבי"ד] אֶת הַשְּׁטָר, וּמוֹצִיאִין אוֹתָהּ מִיָּדָן שֶׁמַּעֲמִידִין לָהֶם אֶפִּיטְרוֹפּוֹס.

ח. כְּשֶׁנִּזְקָקִין בֵּית דִּין לְנִכְסֵי יְתוֹמִים לִמְכּוֹר - שָׁמִין אֶת הַקַּרְקַע, וְאַחַר כָּךְ מַכְרִיזִין עָלֶיהָ שְׁלֹשִׁים יוֹם רְצוּפִין, אוֹ שִׁשִּׁים יוֹם שֵׁנִי וַחֲמִישִׁי; וּמַכְרִיזִין בַּבֹּקֶר וּבָעֶרֶב, בִּשְׁעַת הַכְנָסַת פּוֹעֲלִין וּבִשְׁעַת הוֹצָאַת פּוֹעֲלִין. וְכָל מִי שֶׁרוֹצֶה לִקְנוֹת, יוֹלִיךְ הַפּוֹעֲלִין לְבַקֵּר [לבדוק] לוֹ [את טיבה]. וּבְעֵת שֶׁמַּכְרִיזִין, מְסַיְּמִין [מציינים] אֶת הַשָּׂדֶה בִּמְצָרֶיהָ [גבוליה], וּמוֹדִיעִין כַּמָּה הִיא יָפָה [שווה], וּבְכַמָּה הִיא שׁוּמָה [מוערכת בבי"ד], וּמִפְּנֵי מָה רוֹצִין לִמְכָרָהּ, אִם לְהַגְבּוֹת לְבַעַל חוֹב אוֹ לִכְתֻבַּת אִשָּׁה; לְפִי שֶׁיֵּשׁ מִי שֶׁרוֹצֶה [מעדיף] לִתֵּן לְבַעַל חוֹב, וְיֵשׁ מִי שֶׁרוֹצֶה לְהַגְבּוֹת לְאִשָּׁה.

ט. כְּשֶׁכּוֹתְבִין הָאַדְרַכְתָּא [אישור גביה] עַל נִכְסֵי יְתוֹמִים, בֵּין גְּדוֹלִים בֵּין קְטַנִּים, כּוֹתְבִין בָּהּ: 'וְהִכַּרְנוּ שֶׁהַנְּכָסִים הָאֵלּוּ הֵם שֶׁל פְּלוֹנִי הַמֵּת'. וְאִם לֹא כָּתְבוּ כָּךְ, הֲרֵי הָאַדְרַכְתָּא פְּסוּלָה; וְאֵין אוֹכְלִין בָּהּ פֵּרוֹת, אֲפִלּוּ מֵאַחַר שֶׁשָּׁלְמוּ הַהַכְרָזוֹת.

י. בֵּית דִּין שֶׁמָּכְרוּ שֶׁלֹּא בְּהַכְרָזָה - נַעֲשׂוּ כְּמִי שֶׁטָּעוּ בִּדְבַר [המפורש] מִשְׁנָה, וְחוֹזְרִין וּמוֹכְרִין בְּהַכְרָזָה. וּבֵית דִּין שֶׁמָּכְרוּ, הָאַחֲרָיוּת [אם ימצא שאינה שלהם] עַל הַיְתוֹמִים.

יא. וּבֵית דִּין שֶׁהִכְרִיזוּ כָּרָאוּי, וּבָדְקוּ יָפָה יָפָה, וְדִקְדְּקוּ בַּשּׁוּמָא - אַף עַל פִּי שֶׁטָּעוּ וּמָכְרוּ שָׁוֶה מָנֶה בְּמָאתַיִם, אוֹ שָׁוֶה מָאתַיִם בְּמָנֶה - הֲרֵי מִכְרָן קַיָּם. אֲבָל אִם לֹא בָּדְקוּ בַּשּׁוּמָא [בהערכה], וְלֹא כָּתְבוּ אִגֶּרֶת בִּקֹּרֶת [אישור השומא], שֶׁהִיא דִּקְדּוּק הַשּׁוּמָא וְהַהַכְרָזָה, וְטָעוּ וְהוֹתִירוּ שְׁתוּת [שישית] אוֹ פְּחָתוּ שְׁתוּת - מִכְרָן בָּטֵל; פָּחוֹת מִשְּׁתוּת, מִכְרָן קַיָּם. וְכֵן אִם מָכְרוּ הַקַּרְקַע בְּעֵת שֶׁאֵינָן צְרִיכִין לְהַכְרִיז עָלֶיהָ, וְטָעוּ וּפְחָתוּ שְׁתוּת אוֹ הוֹתִירוּ שְׁתוּת - מִכְרָן בָּטֵל, אַף עַל פִּי שֶׁהִכְרִיזוּ. פָּחוֹת מִשְּׁתוּת - מִכְרָן קַיָּם, אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא הִכְרִיזוּ; שֶׁאֵינָן צְרִיכִין הַכְרָזָה בְּאוֹתָהּ הָעֵת. וְזוֹ הִיא הָעֵת שֶׁאֵינָן צְרִיכִין הַכְרָזָה: בְּעֵת שֶׁיִּמְכְּרוּ קַרְקַע לִקְבוּרָה, אוֹ לִמְזוֹן הָאִשָּׁה וְהַבָּנוֹת, אוֹ לִתֵּן מְנַת [מס] הַמֶּלֶךְ - אֵין צְרִיכִין הַכְרָזָה, לְפִי שֶׁהַדָּבָר נָחוּץ. וְכֵן בֵּית דִּין שֶׁמָּכְרוּ דְּבָרִים שֶׁאֵין צְרִיכִין הַכְרָזָה, וְטָעוּ בִּשְׁתוּת - מִכְרָן בָּטֵל; פָּחוֹת מִשְּׁתוּת, מִכְרָן קַיָּם. וְאֵלּוּ הֵן הַדְּבָרִים שֶׁאֵין מַכְרִיזִין עֲלֵיהֶן: הָעֲבָדִים, וְהַשְּׁטָרוֹת, וְהַמִּטַּלְטְלִין. הָעֲבָדִים, שֶׁמָּא יִשְׁמְעוּ וְיִבְרְחוּ; וְהַשְּׁטָרוֹת וְהַמִּטַּלְטְלִין, שֶׁמָּא יִגָּנְבוּ. לְפִיכָךְ, שָׁמִין אוֹתָם בְּבֵית דִּין, וּמוֹכְרִין אוֹתָן מִיָּד. וְאִם הַשּׁוּק קָרוֹב לַמְּדִינָה [לעיר], מוֹלִיכִין אוֹתָן לַשּׁוּק.

שיעורי רמב"ם ספר המצוות – ט"ו־כ"א טבת ה'תשס"ט

יום ראשון ט"ו טבת ה'תשס"ט

מצות עשה קי.

הַמִּצְוָה הַמַּשְׁלִימָה מֵאָה וְעֶשֶׂר — הַצִּוּוּי שֶׁנִּצְטַוִּינוּ שֶׁתְּהֵא הַטָּהֲרָה מִן־הַצָּרַעַת עַל יְדֵי הַמַּעֲשֶׂה הַמְּפֹרָשׁ בַּמִּקְרָא (ויקרא יד), וְהוּא: עֵץ אֶרֶז וְאֵזוֹב וּשְׁנֵי תוֹלַעַת (פיסת צמר צבועה במיץ אדום — היוצא מגרגירים המתאפיינים בתופעה שתולעת זעירה מצויה בכל אחד —) וּשְׁתֵּי צִפֳּרִים וּמַיִם חַיִּים, וְשֶׁיֵּעָשֶׂה בָּהֶם כֹּל מַה־שֶּׁנִּזְכָּר. וּבַמַּעֲשֶׂה הַזֶּה עַצְמוֹ יִטְהַר הָאָדָם וְהַבַּיִת. כְּמוֹ שֶׁבֵּאֵר הַכָּתוּב. הִנֵּה נִתְבָּאֵר לְךָ, שֶׁמִּינֵי הַדְּבָרִים הַמְטַהֲרִים מִן־הַטֻּמְאָה לְפִי תּוֹרָתֵנוּ, הֵם שְׁלֹשָׁה מִינִים: אֶחָד כְּלָלִי וּשְׁנַיִם הַמְיֻחָדִים לִשְׁנֵי מִינִים מִמִּינֵי הַטֻּמְאוֹת. הַכְּלָלִי — הוּא הַטָּהֲרָה בַּמַּיִם, שֶׁכָּל־טָמֵא לֹא תֵּשֵׁג לוֹ הַטָּהֲרָה אֶלָּא אַחַר שֶׁיִּטַּהֵר בַּמַּיִם; וְהַמִּין הַשֵּׁנִי — מֵי נִדָּה (מי הזאה עם אפר הפרה), וְהוּא דָּבָר מְיֻחָד לְטֻמְאַת מֵת; וְהַמִּין הַשְּׁלִישִׁי עֵץ אֶרֶז וְאֵזוֹב וּשְׁנֵי תוֹלַעַת וּשְׁתֵּי צִפֳּרִים וּמַיִם חַיִּים. וְהוּא דָּבָר מְיֻחָד לַצָּרַעַת. וּכְבָר נִתְבָּאֲרוּ כָּל־דִּינֵי מִצְוָה זוֹ, כְּלוֹמַר: טָהֳרַת מְצֹרָע הָרִאשׁוֹנָה — בְּמַסֶּכֶת נְגָעִים (פרק יד).

יום שני ט"ז טבת ה'תשס"ט

מצות עשה קיא.

הַמִּצְוָה הַקי"א — הַצִּוּוּי שֶׁנִּצְטַוָּה הַמְּצֹרָע לְהִתְגַּלֵּחַ, וְהִיא לוֹ הַטָּהֲרָה הַשְּׁנִיָּה (שלב שני. אחרי מה שמבואר במצוה קי — שיעור קטז), כְּמוֹ שֶׁנִּתְבָּאֵר בְּסוֹף נְגָעִים (פרק יד), וְהוּא אָמְרוֹ יִתְעַלֶּה: "וְהָיָה בַיּוֹם הַשְּׁבִיעִי יְגַלֵּחַ" (ויקרא יד, ט). וּכְבָר הִזְכַּרְנוּ מִקֹּדֶם (מצות עשה צג) אֶת־דִּבְרֵיהֶם (ספרא ויקרא יד, ט): "שְׁלֹשָׁה מְגַלְּחִין וְתִגְלַחְתָּן מִצְוָה: הַנָּזִיר וְהַמְּצֹרָע וְהַלְּוִיִּם". וּכְבָר נִתְבָּאֲרוּ דִּינֵי מִצְוָה זוֹ בְּסוֹף נְגָעִים. וְכָאן אֲבָאֵר לְךָ מֵאֵיזֶה טַעַם מָנִינוּ תִּגְלַחַת מְצֹרָע מִצְוָה בִּפְנֵי עַצְמָהּ וַהֲבָאַת קָרְבְּנוֹתָיו מִצְוָה בִּפְנֵי עַצְמָהּ (מצות עשה עז), וְלֹא עָשִׂינוּ כֵּן בַּנָּזִיר אֶלָּא קָבַעְנוּ תִּגְלַחְתּוֹ וַהֲבָאַת קָרְבְּנוֹתָיו כְּמִצְוָה אַחַת (מצות עשה צג) — שֶׁהַמְּצֹרָע, אֵין קֶשֶׁר בֵּין תִּגְלַחְתּוֹ לַהֲבָאַת קָרְבְּנוֹתָיו, וְהַתַּכְלִית הַמֻּשָּׂגֶת מִתִּגְלַחְתּוֹ אֵינָהּ הַתַּכְלִית הַמֻּשָּׂגֶת מֵהֲבָאַת קָרְבְּנוֹתָיו לְפִי שֶׁהַמְּצֹרָע, טָהֲרָתוֹ תְּלוּיָה בְּתִגְלַחְתּוֹ (והבאת קרבנותיו למטרה שונה — לאכול קדשים). וּבְפֶרֶק ו' מִנְּזִירוּת (מד:) אָמְרוּ: "מַה בֵּין נָזִיר לִמְצֹרָע? אֶלָּא שֶׁזֶּה טָהֲרָתוֹ תְּלוּיָה בְּיָמָיו (בימי נזרו), כְּלוֹמַר: הַנָּזִיר, וּמְצֹרָע טָהֲרָתוֹ תְּלוּיָה בְּתִגְלַחְתּוֹ": אִם גִּלַּח הַמְּצֹרָע וְנִשְׁלְמָה תִּגְלַחְתּוֹ הַשְּׁנִיָּה — טָהַר מִלְּטַמֵּא כַּשֶּׁרֶץ, כְּמוֹ שֶׁנִּתְבָּאֵר בְּסוֹף נְגָעִים, וְיִשָּׁאֵר מְחֻסַּר כִּפּוּרִים עַד שֶׁיָּבִיא קָרְבְּנוֹתָיו כִּשְׁאָר מְחֻסְּרֵי כִּפּוּרִים, כְּמוֹ שֶׁנִּתְבָּאֵר שָׁם. לָכֵן, תַּכְלִית תִּגְלַחְתּוֹ הִיא טָהֲרָתוֹ מִלְּטַמֵּא כַּשֶּׁרֶץ, בֵּין שֶׁהֵבִיא קָרְבְּנוֹתָיו וּבֵין שֶׁלֹּא הֵבִיא; וְאִלּוּ תַּכְלִית הַבָּאַת קָרְבְּנוֹתָיו הִיא לְהַשְׁלִים כַּפָּרָתוֹ כִּשְׁאָר מְחֻסְּרֵי כַּפָּרָה, כְּלוֹמַר: זָב וְזָבָה וְיוֹלֶדֶת (שאף שנטהרו אין מושלמת כפרתן לאכול בקדשים וכדומה, עד שיביאו קרבנותיהם). וּכְבָר הִזְכַּרְנוּ קֹדֶם לָכֵן (מצות עשה עה) אֶת־דִּבְרֵיהֶם: "אַרְבָּעָה מְחֻסְּרֵי כַּפָּרָה", וְשָׁם נִתְבָּאֵר, שֶׁאֵין הַנָּזִיר מְחֻסַּר כַּפָּרָה, אֶלָּא אוֹתָם הַמַּעֲשִׂים בְּכְלָלוּתָם (ביחד), כְּלוֹמַר: הַתִּגְלַחַת וַהֲבָאַת קָרְבָּן — מַתִּירִים לוֹ לִשְׁתּוֹת יָיִן. וְאֵין אֶחָד מֵהֶם מַסְפִּיק בִּלְעֲדֵי הַשֵּׁנִי, אֶלָּא הַתִּגְלַחַת קְשׁוּרָה בַּקָּרְבָּן וְהַקָּרְבָּן קָשׁוּר בַּתִּגְלַחַת, וּבְכֻלָּם יַחַד תֵּשֵׁג הַתַּכְלִית הָאַחַת, וְהִיא: שֶׁיֵּתְּרוּ לוֹ דְּבָרִים שֶׁהָיוּ אֲסוּרִים עָלָיו בִּימֵי נְזִירוּתוֹ. וּבְפֶרֶק ו' מִנְּזִירוּת (מו.) אָמְרוּ: "גִּלַּח עַל הַזֶּבַח וְנִמְצָא פָּסוּל — תִּגְלַחְתּוֹ פְּסוּלָה וּזְבָחָיו לֹא עָלוּ לוֹ". הִנֵּה נִתְבָּאֵר לְךָ, שֶׁהַתִּגְלַחַת הִיא מִתְּנָאֵי הַזֶּבַח וְהַזֶּבַח מִתְּנָאֶיהָ. וְנִתְבָּאֵר עוֹד בַּתּוֹסֶפְתָּא (נזיר טו.): "שֶׁנָּזִיר שֶׁכָּלוּ (שהסתיימו) יָמָיו אָסוּר לְגַלֵּחַ וְלִשְׁתּוֹת יַיִן וּלְהִטַּמֵּא לַמֵּתִים" עַד שֶׁיַּעֲשֶׂה כָּל־אוֹתָם הַמַּעֲשִׂים וְהֵם (הקרבנות, נקראים) תִּגְלַחַת טָהֲרָה, כְּמוֹ שֶׁנִּתְבָּאֵר בְּפֶרֶק ו' מִנְּזִירוּת, וְהוּא שֶׁיְּגַלֵּחַ פֶּתַח אֹהֶל מוֹעֵד וְיִזְרוֹק שְׂעָרוֹ תַּחַת הַדּוּד וְיַקְרִיב אֶת־הַקָּרְבָּנוֹת, כְּמוֹ שֶׁנִּתְבָּאֵר בַּכָּתוּב. וְאַתָּה תִּמְצָאֵם (שחז"ל) בְּרֹב הַמְּקוֹמוֹת קוֹרְאִים לַהֲבָאַת הַקָּרְבָּנוֹת 'תִּגְלַחַת'.

וּבְפֵרוּשׁ אָמְרוּ בִּמְקוֹמוֹת בַּמִּשְׁנָה (נזיר פרק ב משנה ה — יא:) (מי שמתבטא בלשון) "הֲרֵינִי נָזִיר וְעָלַי לְגַלֵּחַ נָזִיר (אחר)", הַכַּוָּנָה בָּזֶה: שֶׁיָּבִיא קָרְבְּנוֹת נָזִיר וְיַקְרִיבֵם בַּעֲדוֹ (הנזיר האחר). הִנֵּה נִתְבָּאֵר לְךָ שֶׁהַתִּגְלַחַת הִיא בִּטּוּי לַהֲבָאַת הַקָּרְבָּנוֹת. וְהַטַּעַם בְּכָךְ, שֶׁהֵם חֵלֶק מִמֶּנָּה, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ, וְעַל־יְדֵי הַכֹּל יַחַד יִסְתַּלֵּק דִּין הַנְּזִירוּת וְיִשְׁתֶּה הַנָּזִיר יָיִן. אֲבָל תִּגְלַחַת טֻמְאָה הֲרֵי הִיא מֵהִלְכוֹת הַמִּצְוָה, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ לְעֵיל (מצות עשה צג).

יום שלישי י"ז טבת ה'תשס"ט

מצות עשה קב. קג.

הַמִּצְוָה הַק"ב — הַצִּוּוּי שֶׁנִּצְטַוִּינוּ לִהְיוֹת בֶּגֶד מְנֻגָּע טָמֵא [מְטַמֵּא]. וּמִצְוָה זוֹ כּוֹלֶלֶת כָּל־דִּינֵי צָרַעַת בְּגָדִים: אֵיךְ מִטַּמְּאִים וְאֵיךְ מְטַמְּאִים, מַה מֵּהֶם צָרִיךְ הֶסְגֵּר אוֹ קְרִיעָה אוֹ שְׂרֵפָה אוֹ רְחִיצָה וְטָהֳרָה וְזוּלַת זֶה, מִכֹּל מַה־שֶּׁנֶּאֱמַר בַּכָּתוּב וּמִמַּה שֶּׁבָּא בַּקַּבָּלָה (מסכת נגעים פרק יא).

הַמִּצְוָה הַק"ג — הַצִּוּוּי שֶׁנִּצְטַוִּינוּ לִהְיוֹת בַּיִת מְנֻגָּע טָמֵא [מְטַמֵּא] וּמִצְוָה זוֹ כּוֹלֶלֶת טֻמְאַת בָּתִּים: אֵיזֶה מֵהֶם צָרִיךְ הֶסְגֵּר אוֹ נְתִיצַת הַקִּירוֹת אוֹ נְתִיצַת כֻּלּוֹ, בַּמֶּה מִטַּמֵּא וְאֵיךְ מְטַמֵּא.

יום רביעי י"ח טבת ה'תשס"ט

מצות עשה צט.

הַמִּצְוָה הַצ"ט — הַצִּוּוּי שֶׁנִּצְטַוִּינוּ לִהְיוֹת הַנִּדָּה טְמֵאָה [מְטַמְּאָה]. וּמִצְוָה זוֹ כּוֹלֶלֶת טֻמְאַת נִדָּה וְכָל־דִּינֶיהָ.

יום חמישי י"ט טבת ה'תשס"ט

מצות עשה ק.

הַמִּצְוָה הַמַּשְׁלֶמֶת מֵאָה — הַצִּוּוּי שֶׁנִּצְטַוִּינוּ לִהְיוֹת הַיּוֹלֶדֶת טְמֵאָה. וּמִצְוָה זוֹ כּוֹלֶלֶת כָּל־דִּינֵי הַיּוֹלֶדֶת.

יום שישי כ' טבת ה'תשס"ט

מצות עשה קו.

הַמִּצְוָה הַק"ו — הַצִּוּוּי שֶׁנִּצְטַוִּינוּ לִהְיוֹת זָבָה מְטַמְּאָה, וּמִצְוָה זוֹ כּוֹלֶלֶת הִלְכוֹת הַדְּבָרִים שֶׁבָּהֶם הִיא נַעֲשֵׂית זָבָה, וְאֵיךְ מְטַמְּאָה זוּלָתָהּ אַחַר שֶׁנֶּעֶשְׂתָה זָבָה.

שבת קודש כ"א טבת ה'תשס"ט

מצות עשה קד.

הַמִּצְוָה הַק"ד — הַצִּוּוּי שֶׁנִּצְטַוִּינוּ לִהְיוֹת הַזָּב מְטַמֵּא, וּמִצְוָה זוֹ כּוֹלֶלֶת כָּל־דִּינֵי הַדְּבָרִים שֶׁבָּהֶם הוּא נַעֲשֶׂה זָב, וּבְאֵיזֶה אֹפֶן הוּא מְטַמֵּא לְזוּלָתוֹ.

אגרות קודש

ב"ה, כ"א טבת, תשכ"א
ברוקלין.

שלום וברכה!

... לכתבו שהבר מצוה מתכונן לקרות בתורה בצבור כל הפרשה,

ידועה דעתי בזה מאז, שלצערנו בדורנו עשו העיקר טפל ולהיפך, ובזה גם שבתור ההכנה לקבלת עול תורה ומצוה, ממעטים בלימוד היסודות והעיקרים, הלכות הצריכות בחיי היום יומים, ומחליפים זה בענינים שעכ"פ אינם יסודיים, ועוד וגם זה עיקר, אשר מעולם לא נהגו בזה ואף שאמרו חז"ל אתית לקרתא אזיל בנימוסא, הנה בכל קרתא וקרתא ישנם כמה מנהגים וכו' וק"ל.

מובן שהנ"ל בא בתור הצעה והערה בעלמא, לעיון עוד הפעם מצדם האם כדאי, ואיך שיחליטו יה"ר שיהי' לטוב.

שופטים ז א־יז

ז א וַיַּשְׁכֵּם יְרֻבַּעַל הוּא גִדְעוֹן וְכָל־הָעָם אֲשֶׁר אִתּוֹ וַיַּחֲנוּ עַל־עֵין חֲרֹד וּמַחֲנֵה
מִדְיָן הָיָה־לוֹ מִצָּפוֹן מִגִּבְעַת הַמּוֹרֶה בָּעֵמֶק: ב וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־גִּדְעוֹן רַב הָעָם
אֲשֶׁר אִתָּךְ מִתִּתִּי אֶת־מִדְיָן בְּיָדָם פֶּן־יִתְפָּאֵר עָלַי יִשְׂרָאֵל לֵאמֹר יָדִי הוֹשִׁיעָה
לִי: ג וְעַתָּה קְרָא נָא בְּאָזְנֵי הָעָם לֵאמֹר מִי־יָרֵא וְחָרֵד יָשֹׁב וְיִצְפֹּר מֵהַר הַגִּלְעָד
וַיָּשָׁב מִן־הָעָם עֶשְׂרִים וּשְׁנַיִם אֶלֶף וַעֲשֶׂרֶת אֲלָפִים נִשְׁאָרוּ: ד וַיֹּאמֶר יְהוָה
אֶל־גִּדְעוֹן עוֹד הָעָם רָב הוֹרֵד אוֹתָם אֶל־הַמַּיִם וְאֶצְרְפֶנּוּ לְךָ שָׁם וְהָיָה אֲשֶׁר
אֹמַר אֵלֶיךָ זֶה יֵלֵךְ אִתָּךְ הוּא יֵלֵךְ אִתָּךְ וְכֹל אֲשֶׁר־אֹמַר אֵלֶיךָ זֶה לֹא־יֵלֵךְ
עִמָּךְ הוּא לֹא יֵלֵךְ: ה וַיֹּרֶד אֶת־הָעָם אֶל־הַמָּיִם ס וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־גִּדְעוֹן כָּל
אֲשֶׁר־יָלֹק בִּלְשׁוֹנוֹ מִן־הַמַּיִם כַּאֲשֶׁר יָלֹק הַכֶּלֶב תַּצִּיג אוֹתוֹ לְבָד וְכֹל
אֲשֶׁר־יִכְרַע עַל־בִּרְכָּיו לִשְׁתּוֹת: ו וַיְהִי מִסְפַּר הַמְלַקְּקִים בְּיָדָם אֶל־פִּיהֶם שְׁלֹשׁ
מֵאוֹת אִישׁ וְכֹל יֶתֶר הָעָם כָּרְעוּ עַל־בִּרְכֵיהֶם לִשְׁתּוֹת מָיִם: ז וַיֹּאמֶר יְהוָה
אֶל־גִּדְעוֹן בִּשְׁלֹשׁ מֵאוֹת הָאִישׁ הַמְלַקְּקִים אוֹשִׁיעַ אֶתְכֶם וְנָתַתִּי אֶת־מִדְיָן
בְּיָדֶךָ וְכָל־הָעָם יֵלְכוּ אִישׁ לִמְקֹמוֹ: ח וַיִּקְחוּ אֶת־צֵדָה הָעָם בְּיָדָם וְאֶת
שׁוֹפְרֹתֵיהֶם וְאֵת כָּל־אִישׁ יִשְׂרָאֵל שִׁלַּח אִישׁ לְאָהֳלָיו וּבִשְׁלֹשׁ־מֵאוֹת הָאִישׁ
הֶחֱזִיק וּמַחֲנֵה מִדְיָן הָיָה לוֹ מִתַּחַת בָּעֵמֶק: ט וַיְהִי בַּלַּיְלָה הַהוּא וַיֹּאמֶר אֵלָיו

רש"י

(א) מגבעת המורה בעמק. (תרגום:) דמסתכיא למישרא. המורה, לשון הוראה וראיה, כמו (משלי ו יג) מורה באצבעותיו, שמשם צופים ורומזים בעמק: **(ב) יתפאר.** וונטי"ר בלע"ז: **(ג) ויצפר.** בבקר, לשון ארמי: צפרא: **(ה) כל אשר ילוק בלשונו וגו' וכל אשר יכרע על ברכיו לשתות.** תציג אותו לבד חוץ מסיעתך, כי הם לא ילכו עמך, שכך הם למודים לכרוע לפני עבודת גלולים: **(ו) המלקקים בידם.** אין זה דרך כריעה כלוקק בלשונו:

מצודת דוד

(א) **היה לו.** עמד מצפון גדעון, והתחלת מקום עמדם היה מן 'גבעת המורה', העומדת בעמק: (ב) **עלי.** למולי: **ידי הושיעה לי.** בעבור העם הרב הזה: (ג) **ויצפר.** ישכימו בבוקר, למען לא יראום אדם בשובם ולא יכלימום: (ד) **ואצרפנו.** אעשה כהצורף הזה, המפריד הסיגים מן הכסף: (ה) **כל אשר ילק.** כי השואב את המים בתוך ידיו ושותה מהם, אי אפשר לו לשתות בשפתיו כדרך כל הארץ רק מלקק בלשונו כדרך שתיית הכלב, אבל הכורע על ברכיו לשתות מהנחל, יכול הוא לשתות בשפתיו, ולזה צוה להעמיד המלקקים לבד והכורעים לבד: **וכל אשר יכרע וגו'.** רצה לומר, וכן תציג לבד כל אשר יכרע וכו': (ז) **המלקקים.** בחר במלקקים ומאס בכורעים, לפי שהכורעים הורגלו לכרוע להעבודה זרה ולא כן המלקקים: (ח) **ויקחו.** המלקקים לקחו מיתר העם צידם ושופרותיהם: **ואת כל וגו'.** המה הכורעים: **החזיק.** אחז בהם ללכת עמו: **מתחת.** וגדעון היה בהר ממעל:

מצודת ציון

(א) **מגבעת המורה.** שם מקום: (ג) **ויצפר.** תרגום של 'בוקר' הוא 'צפרא', וכן (יחזקאל ז ז) באה הצפירה, ורצונו לומר ישכים בבוקר: (ד) **ואצרפנו.** מלשון צרוף וזקוק: (ה) **ילק.** ענין לחיכה בלשון, כמו (מלכים א כא יט) ילקו הכלבים: (ח) **צדה.** מזון: **החזיק.** אחז:

יְהוָה קוּם רֵד בַּמַּחֲנֶה כִּי נְתַתִּיו בְּיָדֶךָ: י וְאִם־יָרֵא אַתָּה לָרֶדֶת רֵד אַתָּה וּפֻרָה
נַעֲרְךָ אֶל־הַמַּחֲנֶה: יא וְשָׁמַעְתָּ מַה־יְּדַבֵּרוּ וְאַחַר תֶּחֱזַקְנָה יָדֶיךָ וְיָרַדְתָּ בַּמַּחֲנֶה
וַיֵּרֶד הוּא וּפֻרָה נַעֲרוֹ אֶל־קְצֵה הַחֲמֻשִׁים אֲשֶׁר בַּמַּחֲנֶה: יב וּמִדְיָן וַעֲמָלֵק
וְכָל־בְּנֵי־קֶדֶם נֹפְלִים בָּעֵמֶק כָּאַרְבֶּה לָרֹב וְלִגְמַלֵּיהֶם אֵין מִסְפָּר כַּחוֹל
שֶׁעַל־שְׂפַת הַיָּם לָרֹב: יג וַיָּבֹא גִדְעוֹן וְהִנֵּה־אִישׁ מְסַפֵּר לְרֵעֵהוּ חֲלוֹם וַיֹּאמֶר
הִנֵּה חֲלוֹם חָלַמְתִּי וְהִנֵּה (צָלִול כתיב) צְלִיל לֶחֶם שְׂעֹרִים מִתְהַפֵּךְ בְּמַחֲנֵה מִדְיָן
וַיָּבֹא עַד־הָאֹהֶל וַיַּכֵּהוּ וַיִּפֹּל וַיַּהַפְכֵהוּ לְמַעְלָה וְנָפַל הָאֹהֶל: יד וַיַּעַן רֵעֵהוּ
וַיֹּאמֶר אֵין זֹאת בִּלְתִּי אִם־חֶרֶב גִּדְעוֹן בֶּן־יוֹאָשׁ אִישׁ יִשְׂרָאֵל נָתַן הָאֱלֹהִים
בְּיָדוֹ אֶת־מִדְיָן וְאֶת־כָּל־הַמַּחֲנֶה: טו וַיְהִי כִּשְׁמֹעַ גִּדְעוֹן אֶת־מִסְפַּר הַחֲלוֹם
וְאֶת־שִׁבְרוֹ וַיִּשְׁתָּחוּ וַיָּשָׁב אֶל־מַחֲנֵה יִשְׂרָאֵל וַיֹּאמֶר קוּמוּ כִּי־נָתַן יְהוָה בְּיֶדְכֶם
אֶת־מַחֲנֵה מִדְיָן: טז וַיַּחַץ אֶת־שְׁלֹשׁ־מֵאוֹת הָאִישׁ שְׁלֹשָׁה רָאשִׁים וַיִּתֵּן שֹׁפָרוֹת
בְּיַד־כֻּלָּם וְכַדִּים רֵיקִים וְלַפִּדִים בְּתוֹךְ הַכַּדִּים: יז וַיֹּאמֶר אֲלֵיהֶם מִמֶּנִּי תִרְאוּ
וְכֵן תַּעֲשׂוּ וְהִנֵּה אָנֹכִי בָא בִּקְצֵה הַמַּחֲנֶה וְהָיָה כַּאֲשֶׁר־אֶעֱשֶׂה כֵּן תַּעֲשׂוּן:

רש"י

(יב) נפלים בעמק. שוכנים בעמק: **(יג) צליל.** ׳צלול׳ כתיב, שהיה הדור צלול מן הצדיקים: **צליל לחם שערים.** (תרגום:) חרר דלחם שעורים, חררה שאופין על הגחלים: **לחם שערים.** הוא זכות העומר הקרב בפסח: **ויכהו ויפל.** האהל: **ויהפכהו.** האהל מלמטה למעלה, ונפל האהל: **(טו) את מספר החלום.** את סיפור החלום, (תרגום:) ית שועית חלמא וית פשריה: **ואת שברו.** ואת ממכרו, כלומר: ואת פתרונו: **(טז) שופרות ולפדים.** להזכיר זכות מתן תורה. ופשוטו: לילה היה, כמו שכתוב (פסוק ט) והיה חשך, לפיכך נשאו שם לפידים להאיר להם ונתנום בכדים כדי שלא יבינו בלפידים: **(יז) ממני תראו.** את אשר אני עושה, ראו ועשו כן:

מצודת דוד

(י) **ואם ירא וגו׳.** אם תפחד לרדת להלחם בם, רד לשמוע מה בפיהם: **(יא) ואחר.** שכשתשמע מה בפיהם, אז ׳תחזקנה ידיך׳, ותרד אל המחנה להלחם בם: **אל קצה החמשים.** דרך המחנה להעמיד בלילה מסביב אנשים מזויינים, לשומרים: **(יג) ויכהו.** הצליל הכה את האהל ונפל הוא אל תוך האהל, והיפך תחתית האהל למעלה ונפל האהל: **(יד) אין זאת.** אין פתרון אחר, רק יורה על נצחון חרב גדעון, כאשר דבר קל כצליל הפך את האהל החזק ממנו, כן גדעון החלש ינצח עם רב וחזק: **(טו) וישתחו.** בהודאה לה׳:

מצודת ציון

(יא) החמשים. המזויינים, וכן (יהושע א יד) תעברו חמשים: **(יב) נפלים.** חונים, כמו (בראשית כה יח) על פני כל אחיו נפל: **(יג) צליל.** מלשון צלי, ורצונו לומר חררה אפויה על הגחלים: **מתהפך.** מתהפך ומתגלגל, כי בעת הגלגול יתהפך מעבר לעבר: **(יד) איש.** רוצה לומר, גדול וחשוב: **(טו) שברו.** רוצה לומר, פתרונו, כי החלום הוא דבר סתום וסגור, ועל ידי הפתרון ישובר ויופתח: **(טז) ויחץ.** ענין חלוקה והפלגה: **ראשים.** רוצה לומר, חלקים, כמו (בראשית ב י) והיה לארבעה ראשים: **וכדים.** שם כלי מה: **רקים.** ריקנים: **ולפדים.** עץ דולק וקשור בו שלהבת, כמו (ישעיהו סב א) כלפיד יבער:

דברי הימים־ב א א־יח

א א וַיִּתְחַזֵּק שְׁלֹמֹה בֶן־דָּוִיד עַל־מַלְכוּתוֹ וַיהוָה אֱלֹהָיו עִמּוֹ וַיְגַדְּלֵהוּ לְמַעְלָה:
ב וַיֹּאמֶר שְׁלֹמֹה לְכָל־יִשְׂרָאֵל לְשָׂרֵי הָאֲלָפִים וְהַמֵּאוֹת וְלַשֹּׁפְטִים וּלְכֹל נָשִׂיא
לְכָל־יִשְׂרָאֵל רָאשֵׁי הָאָבוֹת: ג וַיֵּלְכוּ שְׁלֹמֹה וְכָל־הַקָּהָל עִמּוֹ לַבָּמָה אֲשֶׁר
בְּגִבְעוֹן כִּי־שָׁם הָיָה אֹהֶל מוֹעֵד הָאֱלֹהִים אֲשֶׁר עָשָׂה מֹשֶׁה עֶבֶד־יְהוָה
בַּמִּדְבָּר: ד אֲבָל אֲרוֹן הָאֱלֹהִים הֶעֱלָה דָוִיד מִקִּרְיַת יְעָרִים בַּהֵכִין לוֹ דָּוִיד כִּי
נָטָה־לוֹ אֹהֶל בִּירוּשָׁלִָם: ה וּמִזְבַּח הַנְּחֹשֶׁת אֲשֶׁר עָשָׂה בְּצַלְאֵל בֶּן־אוּרִי
בֶן־חוּר שָׂם לִפְנֵי מִשְׁכַּן יְהוָה וַיִּדְרְשֵׁהוּ שְׁלֹמֹה וְהַקָּהָל: ו וַיַּעַל שְׁלֹמֹה שָׁם
עַל־מִזְבַּח הַנְּחֹשֶׁת לִפְנֵי יְהוָה אֲשֶׁר לְאֹהֶל מוֹעֵד וַיַּעַל עָלָיו עֹלוֹת אָלֶף:
ז בַּלַּיְלָה הַהוּא נִרְאָה אֱלֹהִים לִשְׁלֹמֹה וַיֹּאמֶר לוֹ שְׁאַל מָה אֶתֶּן־לָךְ: ח וַיֹּאמֶר
שְׁלֹמֹה לֵאלֹהִים אַתָּה עָשִׂיתָ עִם־דָּוִיד אָבִי חֶסֶד גָּדוֹל וְהִמְלַכְתַּנִי תַּחְתָּיו:
ט עַתָּה יְהוָה אֱלֹהִים יֵאָמֵן דְּבָרְךָ עִם דָּוִיד אָבִי כִּי אַתָּה הִמְלַכְתַּנִי עַל־עַם
רַב כַּעֲפַר הָאָרֶץ: י עַתָּה חָכְמָה וּמַדָּע תֶּן־לִי וְאֵצֵאָה לִפְנֵי הָעָם־הַזֶּה וְאָבוֹאָה

רש"י

(א) ויתחזק שלמה וגו'. מפני שה' אלהיו עמו: **(ב) ויאמר שלמה לכל ישראל.** ומי הם אותם כל ישראל הם שרי האלפים כדכתיב (לעיל כח) ויקהל דוד את כל שרי ישראל ומה אמר להם שיבאו עמו לבמה אשר בגבעון: **(ג) וילכו שלמה וכל הקהל עמו וגו'.** וכן דרך הפסוקים לקצר ויאמר ה' לדג ויקא את יונה אמר לו להקיא ויקא וכן (לעיל כ"א) ויאמר ה' למלאך וישב חרבו אל נדנה: **(ז) שאל מה אתן לך.** בחר ושאל כל מה שתרצה ואני אתן לך: **(ט) עתה ה' אלהים יאמן.** פראבריט"ש בלע"ז: **כי אתה המלכתני.** כלומר כיון שהמלכתני על עם רב כזה צריך אני שיהא בי חכמה וכח לצאת לפניהם וללחום מלחמותיהם כענין שנאמר בשמואל (א' ח') ושפטנו מלכנו ויצא לפנינו ונלחם את מלחמותינו והואיל ועלי לשאול מה שבלבי אשאל מה שאני צריך וזה שתתן לי חכמה: **(י) ואצאה לפני העם הזה ואבואה.** וגם למלך צריך שיהא לב חכם לידע לשפוט העם ואני נער ורך אפי' אלף אנשים חכמים היה קשה להם לשפוט עם גדול כזה אי אפשר בלא עסקים רבים שבאים לדון ואין לו מתון לעיין בדינם שעוד זה קובל ואינו מפסיק דבריו והנה בא אחר וצועק ומי יוכל לפסוק

מצודת דוד

(א) ויתחזק שלמה וגו'. וה' וגו'. ר"ל על כי היה ה' עמו לכן התחזק: **(ב) ויאמר שלמה וכו'.** אמר להם ללכת עמו אל הבמה אשר בגבעון קצר בדבר המובן: **לכל ישראל.** וחזר ופירש שאמר להשרים שבהם: **ראשי האבות.** שהם ראשי האבות: **(ד) בהכין.** במה שהכין לו מקום: **כי נטה.** הטה ופרש: **(ה) וידרשהו.** ר"ל הקריב עליו קרבנות: **(ו) ויעל עליו.** לפי שהפסיק בדברים אמר שוב ויעל וכן דרך המקרא: **(ח) והמלכתני.** במה שהמלכת אותי מבין שאר בניו הראית לדעת שלא חטא אבי בבת שבע אמי ולחסד גדול יחשב: **(ט) יאמן.** יקוים דבריך מה שדברת עם דוד אבי להיות המלוכה נכון בידי: **על עם רב.** וא"כ עסקיהם מרובים: **(י) עתה.** הואיל וכן שאלתי היא לתת לי חכמה לדעת לצאת ולבוא לפני העם הזה: **כי מי ישפוט.** א"א לשפוט עם כאלה מחכמת לבבו מבלי עזר מן השמים:

מצודת ציון

(ט) יאמן. מל' אמנה וקיום:

כִּי־מִי יִשְׁפֹּט אֶת־עַמְּךָ הַזֶּה הַגָּדוֹל׃ יא וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים ׀ לִשְׁלֹמֹה יַעַן אֲשֶׁר
הָיְתָה זֹאת עִם־לְבָבֶךָ וְלֹא שָׁאַלְתָּ עֹשֶׁר נְכָסִים וְכָבוֹד וְאֵת נֶפֶשׁ שֹׂנְאֶיךָ
וְגַם־יָמִים רַבִּים לֹא שָׁאָלְתָּ וַתִּשְׁאַל־לְךָ חָכְמָה וּמַדָּע אֲשֶׁר תִּשְׁפּוֹט אֶת־עַמִּי
אֲשֶׁר הִמְלַכְתִּיךָ עָלָיו׃ יב הַחָכְמָה וְהַמַּדָּע נָתוּן לָךְ וְעֹשֶׁר וּנְכָסִים וְכָבוֹד
אֶתֵּן־לָךְ אֲשֶׁר ׀ לֹא־הָיָה כֵן לַמְּלָכִים אֲשֶׁר לְפָנֶיךָ וְאַחֲרֶיךָ לֹא יִהְיֶה־כֵּן׃
יג וַיָּבֹא שְׁלֹמֹה לַבָּמָה אֲשֶׁר־בְּגִבְעוֹן יְרוּשָׁלִַם מִלִּפְנֵי אֹהֶל מוֹעֵד וַיִּמְלֹךְ
עַל־יִשְׂרָאֵל׃ יד וַיֶּאֱסֹף שְׁלֹמֹה רֶכֶב וּפָרָשִׁים וַיְהִי־לוֹ אֶלֶף וְאַרְבַּע־מֵאוֹת רֶכֶב
וּשְׁנֵים־עָשָׂר אֶלֶף פָּרָשִׁים וַיַּנִּיחֵם בְּעָרֵי הָרֶכֶב וְעִם־הַמֶּלֶךְ בִּירוּשָׁלִָם׃ טו וַיִּתֵּן
הַמֶּלֶךְ אֶת־הַכֶּסֶף וְאֶת־הַזָּהָב בִּירוּשָׁלִַם כָּאֲבָנִים וְאֶת־הָאֲרָזִים נָתַן כַּשִּׁקְמִים
אֲשֶׁר־בַּשְּׁפֵלָה לָרֹב׃ טז וּמוֹצָא הַסּוּסִים אֲשֶׁר לִשְׁלֹמֹה מִמִּצְרַיִם וּמִקְוֵה סֹחֲרֵי

רש"י

אלף דינין ביום אחד אם לא חכם ונבון אשר רוח אלהים בו וזה אני שואל שתתן לי חכמה ומדע לשפוט עמך זה הגדול כי זה אני צריך שתתן לי: **(יא) יען אשר היתה זאת עם לבבך.** שאין אדם שואל דבר זה אלא מי שיש יראת שמים בלבו כענין שנאמר ואתה תחזה מכל העם אנשי חיל יראי אלהים (שמות י"ח): **ואת נפש שונאיך.** לנצחם: **(יב) החכמה והמדע נתון לך.** מה ששאלת: **עושר ונכסים וכבוד.** אשר לא שאלת אתן לך: **אשר לא היה כן למלכים אשר לפניך ואחריך לא יהיה.** מוסב על עושר וכבוד אשר לא שאלת כי החכמה שאני נותן לך בה תלוי גם עושר גם כבוד גם אריכות ימים דכתיב (משלי ג') אורך ימים בימינה ובשמאלה עושר וכבוד וזהו שכתוב במלכים (א' י"א) ויגדל המלך שלמה מכל מלכי הארץ לעושר ולחכמה וגומר: **(יד) ויניחם בערי הרכב.** הניח מקצת אותם פרשים ורכב בערי הרכב ועל שם שרוכבי המלך שם היו קוראים אותן העיירות ערי הרכב ומקצתם הניח עמו בירושלים (עיין מלכים א' על פסוק זה מה שפירש"י שם וצריך עיון): **(טו) כאבנים.** מרוב כסף וזהב שהיה לו לא היה מקפיד על נתינת כסף וזהב בכל העיר לעשות שולחנות וכסאות ורבותינו אמרו כאבני עשר וי"א אמות שהיה לו אבני גזית כן עשה מן הכסף: **(טז) ומוצא הסוסים אשר לשלמה.** כלומר כל מוצא סוסים אשר לשלמה לא היה כי אם ממצרים: **ומקוא סחרי המלך.** ומקוא אסיפת הסוסים במצרים וקורין לה בל"א שטוט"א:

מצודת דוד

(יא) זאת. השאלה הזאת: **(יב) נתון לך.** עתה נתון לך מאתי: **(יג) לבמה וכו'.** ר"ל מהדרך אשר הלך לבמה וכו' שב ובא לירושלים מלפני אוהל מועד: **וימלוך.** ר"ל קבלוהו למלך באהבה רבה בעבור רוב החכמה הנתונה בו בלילה ההוא: **(יד) בערי הרכב.** הערים המיוחדים להעמיד בהם הרכב: **ועם המלך.** ומקצתם היו עמו בירושלים: **(טו) יתן וכו'.** ר"ל עזבם בחוצות כי בעבור שהיה רבי המשקל היו נשמרים כי לא היה מהאפשר לשאתם ולגנבם: **אשר בשפלה.** הגדלים בעמק הרבה מאוד: **(טז) ומוצא הסוסים.** מקום מוצא הסוסים היו לו ממצרים ומן קוא והוא שם מקום והסוסים מצויים שם: **סוחרי המלך.** ר"ל שלמה שלח סוחרים והם יקחו הסוסים מן קוא במחיר ולפי ערך שויו של כ"א:

מצודת ציון

(יא) יען. בעבור: **נכסים.** הוא כולל למטלטלין ומקנה ושדות: **(טו) כשקמים.** מין אילני תאנים: **(טז) ומקוא.** התרגום לא תרגם מלת מקוא ולזה נראה כי קוא שם מקום והמ"ם הוא במקום מן: **במחיר.** ענין ערך הדבר ושויו כמו אקנה מאיתך במחיר (ש"ב כ"ד):

הַמֶּלֶךְ מִקְוֵא יִקְחוּ בִּמְחִיר: יז וַיַּעֲלוּ וַיּוֹצִיאוּ מִמִּצְרַיִם מֶרְכָּבָה בְּשֵׁשׁ מֵאוֹת
כֶּסֶף וְסוּס בַּחֲמִשִּׁים וּמֵאָה וְכֵן לְכָל־מַלְכֵי הַחִתִּים וּמַלְכֵי אֲרָם בְּיָדָם יוֹצִיאוּ:
יח וַיֹּאמֶר שְׁלֹמֹה לִבְנוֹת בַּיִת לְשֵׁם יְהוָה וּבַיִת לְמַלְכוּתוֹ:

מצודת דוד

(יז) ויעלו ויוציאו ממצרים. ר״ל אבל למצרים לא שלח סוחרים כי אנשי מצרים עצמם היו מעלים ומוציאים לו מרכבה שהם ד׳ סוסים בעבור שש מאות שקל כסף כי כן היה המקח קצוב ביניהם: **וסוס בחמשים ומאה.** ומזה נשמע שהמרכבה הם ד׳ סוסים: **וכן לכל מלכי החתים.** גם להם מכרו אנשי מצרים במקח הקצוב הזה עם שהיו קרובים להם ולא היה להם מרחק רב להוליך הסוסים: **בידם יוציאו.** אנשי מצרים עצמם הוציאו הסוסים בידם להביאם למקום הקונה אותם או שעל מלכי החתים וכו׳ יאמר שהם יוציאום בידם ור״ל עם שגם הם נתנו ערך קצבת שלמה מ״מ בהבאה למקומם לא הי׳ לשם יפוי הכח כשלמה: **(יח) למלכותו.** לפי הראוי וההגון למלכותו:

המשך ביאור למסכת בבא קמא ליום רביעי עמ׳ ב

על גבי הכלים ונשברו, חייבים הבעלים לשלם נזק שלם מדין רגל, ואין דנים נזק זה כצרורות, שהלא אף בזב שהיה יושב בקרון הדין כן, שאם דרס הקרון על גבי כלים הרי הם טמאים משום מדרס הזב.

הגמרא מביאה ברייתא כדברי רבא: **תַּנְיָא כְּוָתֵיהּ דְּרָבָא, בְּהֵמָה מוּעֶדֶת לְשַׁבֵּר בְּדֶרֶךְ הִלּוּכָהּ, כֵּיצַד, בְּהֵמָה שֶׁנִּכְנְסָה לַחֲצַר הַנִּיזָּק וְהִזִּיקָה בְּגוּפָהּ דֶּרֶךְ הִלּוּכָהּ, וּבְשֶׁעָרָהּ דֶּרֶךְ הִלּוּכָהּ, בְּאוּכָף שֶׁעָלֶיהָ, וּבְשִׁלִּיחַ** [– משא] **שֶׁעָלֶיהָ, וּבִפְרוּמְבְּיָא** [– רסן] **שֶׁבְּפִיהָ, וּבְזוֹג** [– פעמון] **שֶׁבְּצַוָּארָהּ, וַחֲמוֹר** שהזיק **בְּמַשָּׂאוֹ, וְעֶגְלָה** המושכת **בְּקָרוֹן** על גבי כלים ושיברתם, בכל אחד מאופנים אלו **מְשַׁלֵּם** הבעלים **נֶזֶק שָׁלֵם** משום תולדות רגל. ולמדים אנו מברייתא זו כדברי רבא, שעֶגְלָה המושכת קרון על גבי כלים ושיברתם, משלמים הבעלים נזק שלם.

ברייתא נוספת העוסקת בדין נזקי רגל: **תָּנוּ רַבָּנָן, תַּרְנְגוֹלִים שֶׁהָיוּ מְחַטְּטִין** [– מנקרים] **בְּחֶבֶל** שהיה קשור בו **דְּלִי, וְעַל** ידי ניקורם **נִפְסַק** [– נחתך] **הַחֶבֶל וְנִשְׁבַּר הַדְּלִי, מְשַׁלְּמִין** הבעלים **נֶזֶק שָׁלֵם** כדין נזקי רגל, שכן דרך התרנגולים לנקר, ואין דנים את שבירת הדלי כנזקי צרורות.

ספק בדין נזקי רגל: **בָּעֵי רָבָא,** בהמה שדָּרְסָה **עַל כְּלִי וְלֹא שְׁבָרָתוּ, וְנִתְגַּלְגֵּל** הכלי על ידי דריסתה **לְמָקוֹם אַחֵר וְנִשְׁבַּר** שם, **מַהוּ** – כיצד יש לדון נזק זה, **כְּתַר מַעִיקָּרָא אַזְלִינָא וְגוּפֵיהּ הוּא** – האם יש לדון לפי תחילת המעשה שדרסה הבהמה על הכלי בגופה, ולפיכך יש לחייב הבעלים נזק שלם מדין רגל, **אוֹ דִּלְמָא כְּתַר תְּבַר מָנָא אַזְלִינָא וּצְרוֹרוֹת נִינְהוּ** – או שמא יש לדון לפי שעת שבירת הכלי, ובאותה שעה לא נשבר הכלי על ידי גוף הבהמה אלא מכוחה, ולפיכך יש לדונו כצרורות ואין הבעלים משלמים אלא חצי נזק.

הגמרא מנסה לפשוט ספק זה מדברי רבה: **תִּפְשׁוֹט לֵיהּ** לספק זה **מִדְּרַבָּה, דְּאָמַר רַבָּה** אדם שזָרַק **כְּלִי** של חבירו **מֵרֹאשׁ הַגַּג, וּבָא** אדם **אַחֵר וּשְׁבָרוֹ** לכלי זה **בְּמַקֵּל** קודם שהגיע לקרקע, **פָּטוּר** השובר וחייב הזורק, **דְּאַמְרִינַן לֵיהּ** לבעל הכלי, **מָנָא תְּבִירָא תְּבַר** – כלי שבור שבר, שמשעה שנזרק הכלי מראש הגג כבר נידון הוא כשבור, ולפיכך יש לחייב את הזורק ולא את השובר. ומוכח מדברי רבה, שיש לדון את סוף המעשה כאילו נעשה כבר בתחילתו, ואם כן אף לענין ספיקו של רבא יש לומר כן, שמשעה שדרס התרנגול על הכלי נידון הוא כשבור, ולפיכך יש לחייב הבעלים נזק שלם כדין רגל, ולא חצי נזק כדין צרורות.

דוחה הגמרא, **לְרַבָּה פְּשִׁיטָא לֵיהּ לְרָבָא מְבַעְיָא לֵיהּ** – לרבה אכן היה פשוט הדבר שיש לדון את סוף המעשה כאילו נעשה כבר בתחילתו, ולדבריו, כשזרק התרנגול את הכלי ונשבר לאחר מכן יש לחייב הבעלים נזק שלם, אך רבא נסתפק בענין זה.

הגמרא מנסה לפשוט ספיקו של רבא מדברי הברייתא: **תָּא שְׁמַע, הִידּוּם** – אם שבר התרנגול כלי על ידי רקידתו, **אֵינוֹ מוּעָד** לכך ואינו משלם נזק שלם, **וְיֵשׁ אוֹמְרִים חֲרֵי זֶה מוּעָד.**

מבררת הגמרא: **הִידּוּם סַלְקָא דַּעְתָּךְ** – וכי תעלה על דעתך שאם רקד התרנגול על כלי ושברו לא ישלמו הבעלים נזק שלם, הלא אין זה שינוי ונזקי רגל ממש הוא. **אֶלָּא לַאו** כוונת הברייתא היא **לְהִידּוּם וְהִתִּיז** – שרקד התרנגול על הכלי, ועל ידי כך ניתז הכלי ונתגלגל למקום אחר ונשבר שם. **וּבְהָא קָמִפַּלְגִי, דְּמַר סָבַר כְּתַר מַעִיקָּרָא אַזְלִינָן** – דעת היש אומרים הסוברים שמועד הוא לשלם נזק שלם היא, שיש לדון את סוף המעשה כאילו נעשה כבר בתחילתו, ולפיכך משעה שהתיז התרנגול את הכלי נידון הוא כשבור, ונמצא ששברו בגופו ומשלם בעליו נזק שלם, **וּמַר סָבַר כְּתַר תְּבַר מָנָא אַזְלִינָן** – ודעת תנא קמא הסובר שאינו מועד היא, שיש לילך לפי שעת שבירת הכלי, ומאחר שבשעה זו לא דרס עליו התרנגול בגופו, אין לדונו כנזקי רגל אלא כנזקי צרורות, ולפיכך אינו מועד לשלם נזק שלם אלא חצי נזק בלבד.

דוחה הגמרא: **לֹא** – אין הברייתא עוסקת באופן שהתיז התרנגול את הכלי עצמו,

וְלֹא קִבֵּל עָלָיו השומר את שְׁמִירַת נְזָקָיו של השור, לשומרו שלא יזיק אחרים, וממילא החיוב לשמור על השור שלא יזיק נשאר על הבעלים, וכיון שהזיק השור את שורו של השואל, חייב בעל השור לשלם לו, חצי נזק לתם ונזק שלם למועד. מקשה הגמרא: **אִי הָכִי, אֵימָא סֵיפָא, נִפְרְצָה** המחיצה **בַּלַּיְלָה** באונס, **אוֹ שֶׁפָּרְצוּהָ לִסְטִין, וְיָצְתָה וְהִזִּיקָה, פָּטוּר** השומר. ויש לדייק, **הָא** נפרצה **בַּיּוֹם, חַיָּיב** השומר, ולפירושך קשה, **הָא** מדובר שלא קִבֵּל עָלָיו השומר את שְׁמִירַת נְזָקָיו של השור. מתרצת הגמרא: יש להוסיף בלשון הברייתא, **וְהָכִי קָאָמַר, אִם** קִבֵּל עָלָיו אף את שְׁמִירַת נְזָקָיו, ונגח השור של המשאיל שוורים אחרים **חַיָּיב** השומר, אך אם **נִפְרְצָה בַּלַּיְלָה, אוֹ שֶׁפָּרְצוּהָ לִסְטִים, וְיָצְתָה** באונס **וְהִזִּיקָה, פָּטוּר.**

הגמרא מקשה מברייתא על רבי אלעזר הפוטר נזקי שן ורגל בחצר השותפים: מקשה הגמרא, **אֵינִי** – וכי כך הוא הדין, **וְהָא תָּנֵי** – שנה **רַב יוֹסֵף** בברייתא, **חָצֵר הַשּׁוּתָּפִים, וְהַפּוּנְדָּק** – אכסניה לעוברי דרך, והזיק שורו של אחד השותפים או האורחים את חבירו, **חַיָּיב בָּהֶן עַל הַשֵּׁן וְעַל הָרֶגֶל, וּתְיוּבְתָּא דְּרַבִּי אֶלְעָזָר** הפוטר שן ורגל בחצר השותפים. מתרצת הגמרא: **אָמַר לָךְ רַבִּי אֶלְעָזָר, וְתִסְבְּרָא מַתְנִיתָא מִי לֹא פְּלִיגִי** – וכי אתה סבור שאין ברייתא אחרת החולקת על ברייתא זו, **וְהָתַנְיָא, אַרְבָּעָה כְּלָלוֹת** [–כללים] **הָיָה רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן אֶלְעָזָר אוֹמֵר** בְּרִשׁוּיוֹת נְזָקִין, א. **כָּל** מקום **שֶׁהוּא רְשׁוּת** – שיש רשות רק **לַנִּיזָּק** להכנס בו, **וְלֹא לַמַּזִּיק,** ונכנס המזיק שלא כדין, **חַיָּיב בַּכֹּל,** ואפילו קרן תמה משלמת נזק שלם. ב. מקום **דְּמַזִּיק** – שיש לו רשות להכנס, **וְלֹא לַנִּיזָּק, פָּטוּר** המזיק **מִכָּל** חיוב, כיון שלא היה הניזק רשאי להכנס. ג. מקום שיש רשות **לָזֶה וְלָזֶה** להכנס, **כְּגוֹן חָצֵר הַשּׁוּתָּפִים, וְהַכִּרְכָּרָה** – מקום שרועים שם שוורים, **פָּטוּר בָּהּ עַל הַשֵּׁן וְעַל הָרֶגֶל,** כיון שאין זו 'שדה אחר' שחייבה התורה, שהרי אין זה מיוחד לניזק, אבל **עַל הַנְּגִיחָה, וְעַל הַנְּגִיפָה, וְעַל הַנְּשִׁיכָה, וְעַל הָרְבִיצָה וְעַל הַבְּעִיטָה,** שהם קרן ותולדותיה, הדין הוא שתָּם **מְשַׁלֵּם חֲצִי נֶזֶק, ומוּעָד מְשַׁלֵּם נֶזֶק שָׁלֵם,** כדין קרן ברשות הרבים. ד. מקום שאין רשות **לֹא לָזֶה וְלֹא לָזֶה** להכנס, **כְּגוֹן חָצֵר שֶׁאֵינוֹ שֶׁל שְׁנֵיהֶם, חַיָּיב בּוֹ עַל הַשֵּׁן וְעַל הָרֶגֶל,** אבל **עַל הַנְּגִיחָה, וְעַל הַנְּשִׁיכָה, וְעַל הַנְּגִיפָה, וְעַל הָרְבִיצָה וְעַל הַבְּעִיטָה, תָּם מְשַׁלֵּם חֲצִי נֶזֶק ומוּעָד מְשַׁלֵּם נֶזֶק שָׁלֵם.** מסיימת הגמרא את התירוץ, **קָתָנֵי מִיהַת** – מכל מקום שנינו בכלל השלישי, **שֶׁחָצֵר הַשּׁוּתָּפִין וְהַכִּרְכָּרָה פָּטוּר בָּהּ עַל הַשֵּׁן וְעַל הָרֶגֶל,** ורבי אלעזר סובר כברייתא זו, החולקת על הברייתא ששנה רב יוסף.

הגמרא מבארת שאפשר ליישב את שתי הברייתות באופן שלא יחלקו. מקשה הגמרא: **קַשְׁיָא אַהֲדָדֵי** – הברייתות סותרות זו את זו, שבברייתא אחת מבואר ששן ורגל חייבים בחצר השותפים, ובברייתא השניה מבואר שהם פטורים. מתרצת הגמרא: **כִּי תַּנְיָא הַהִיא** – מה ששנינו בברייתא הפוטרת שן ורגל בחצר השותפים, היינו **בְּחָצֵר** שהיא **מְיוּחֶדֶת לָזֶה וְלָזֶה** – למזיק ולניזק השותפים בה, **כֵּין** לְהכנסת **פֵּירוֹת** וכֵּין לְהכנסת **שְׁוָרִים,** וכיון שכך דינה כרשות הרבים, ששן ורגל פטורים בה, וקרן חייבת. אבל **הָהִיא** – הברייתא **דְּרַב יוֹסֵף** המחייבת שן ורגל בחצר השותפים, עוסקת **בְּחָצֵר** הַמְיוּחֶדֶת לשניהם **לְפֵירוֹת,** ולשניהם **אֵינָהּ מְיוּחֶדֶת לִשְׁוָרִים,** כלומר אסור להם להכניס בה שוורים, **דִּלְגַבֵּי** נזקי **שֵׁן** ורגל **הֲוָיָא לָהּ חָצֵר הַנִּיזָּק,** כיון שהניזק היה רשאי להניח שם את פירותיו, ולמזיק היה אסור להכניס את שורו, ולכן חייבים בה על השן והרגל.

מוכיחה הגמרא חילוק זה: **דַּיְקָא נַמִּי** – גם לשון הברייתות מדוקדק כן, **דְּקָתָנֵי הָכָא** – בברייתא המחייבת שן ורגל בחצר השותפים לשון 'חצר השותפים והפונדק', ויש לפרש שחצר השותפים היא **דּוּמְיָא דְּפוּנְדָּק** – דומה לפונדק, שהוא מלון לסוחרים, ואין הדרך להכניס שם בהמות, וכך גם 'חצר השותפים' היא מיוחדת לפירות ולא לשוורים, ודינה כרשות הניזק. **וּמאידך, קָתָנֵי הָתָם** – בברייתא הפוטרת נזקי שן ורגל בחצר השותפים, לשון 'חצר השותפים והבקעה', ויש לפרש שחצר השותפים היא **דּוּמְיָא דְּבִקְעָה,** שלכולם יש רשות לרעות שם את בהמותיהם, וכן חצר השותפים היא מיוחדת לשניהם אף לשוורים, ולכן דינה כרשות הרבים הפטורה בנזקי שן ורגל. מסיימת הגמרא, **שְׁמַע מִינָּהּ** – אכן מוכח כן מדיוק הלשונות.

מקשה הגמרא על חילוק זה: **מַתְקִיף לָהּ רַבִּי זֵירָא,** כֵּיָון דְּחצר זו **מְיוּחֶדֶת** לשניהם **לְפֵירוֹת,** כיצד מחייבים בה את השן והרגל, **וְהָא** כדי לחייב בהם **בְּעֵינָן** – יש צורך שיתקיים לשון הפסוק (כב ד) 'וּבִעֵר בְּשָׂדֵה אַחֵר', שהנזק יהיה בשדה של 'אחר', ולא בחצר המזיק, **וְלֵיכָּא** – ודבר זה אינו מתקיים כאן, שהרי חצר זו שייכת גם למזיק, לגבי הכנסת פירות. מתרצת הגמרא: **אָמַר לֵיהּ אַבַּיֵי,** כֵּיָון דְּחצר זו **אֵינָהּ מְיוּחֶדֶת** לשניהם **לִשְׁוָרִים,** ולמזיק אסור להכניס שם את שורו, 'שָׂדֶה אַחֵר' **קָרֵינָא בֵּיהּ** – ניתן לכנותה 'שדה אחר'.

הגמרא מבררת האם כשם שאפשר לבאר את הברייתות שלא יחלקו, יש לבאר גם את דברי רב חיסדא ורבי אלעזר שנחלקו לעיל (יג:) אם שן ורגל חייבים בחצר השותפים. אומרת הגמרא: **אָמַר לֵיהּ רַב אַחָא מְדֵיפָתִּי לְרָבִינָא, לֵימָא** – שמא נאמר, **מִדְּמַתְנִיתָא לֹא פְּלִיגִי,** וכמו שהתבאר לעיל שיש שני סוגים של חצר השותפים, כך **אָמוֹרָאֵי נַמִּי לֹא פְּלִיגִי** – גם האמוראים אינם חולקים בנידון זה, אלא רב חסדא עסק בחצר המשותפת רק לפירות ולא לשוורים, ודינה כחצר הניזק שחייבים בה על שן ורגל, ואילו רבי אלעזר עסק בחצר שהשותפות היא גם בפירות וגם בשוורים, ודינה כרשות הרבים שפטורים בה על שן ורגל. **אָמַר לֵיהּ** רבינא, **אִין** – כן, יתכן שהאמוראים לא חולקים.

הוסיף רבינא ואמר, **וְגַם אִם תִּמְצָא לוֹמַר** שהאמוראים **פְּלִיגִי,** יש לומר שלא נחלקו בכל חצר השותפים, אלא רק בחצר המיוחדת לפירות ולא לשוורים, **וּבִקּוּשְׁיָא דְּרַבִּי זֵירָא וּבְפֵירוּקָא דְּאַבַּיֵי פְּלִיגִי** – נחלקו בסברותיהם של רבי זירא בקושייתו ואביי בתירוצו, כלומר, רבי אלעזר סובר כקושייתו של רבי זירא, שחצר כזו נחשבת כרשות הרבים כיון שהמזיק רשאי להכניס לשם פירות, ופטורים בה על שן ורגל, ורב חסדא סובר כתירוצו של אביי, שחצר כזו נחשבת כרשות הניזק, כיון שלמזיק אסור להכניס לשם את שורו, וחייבים בה על שן ורגל. אבל בחצר שמיוחדת לשניהם לפירות ולשוורים לדברי הכל נחשבת כרשות הרבים ופטורים בה על שן ורגל:

הגמרא חוזרת לבאר את הברייתא של רבי שמעון בן אלעזר. אומרת הגמרא: **גּוּפָא, אַרְבָּעָה כְּלָלוֹת הָיָה רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן אֶלְעָזָר אוֹמֵר בְּנִזְקִין, כָּל שֶׁהוּא רְשׁוּת לַנִּיזָּק וְלֹא לַמַּזִּיק, חַיָּיב** המזיק **בַּכֹּל.** מדייקת הגמרא: לשון 'חייב **עַל הַכֹּל',** שמשמעותה חיוב בכל אבות הנזיקין **לֹא קָתָנֵי** בברייתא, **אֶלָּא** נאמרה לשון 'חַיָּיב בַּכֹּל', ומשמע שהחידוש הוא שבחצר הניזק חייב המזיק **בְּכוּלֵּי נֶזֶק,** אף במקום שבדרך כלל חייב רק חצי נזק, והיינו בקרן תמה. שואלת הגמרא: **מַנִּי** – מי הוא התנא הסובר כן. משיבה הגמרא: **רַבִּי טַרְפוֹן הִיא, דְּאָמַר** במשנה להלן (כד:) היזק **מְשׁוּנֶּה** של הבהמה, והיינו **קֶרֶן** תמה, שנעשה **בַּחֲצַר הַנִּיזָּק, נֶזֶק שָׁלֵם מְשַׁלֵּם.** מקשה הגמרא: אם כן, **אֵימָא סֵיפָא** של הברייתא, חצר שאינה שייכת **לֹא לָזֶה וְלֹא לָזֶה, כְּגוֹן חָצֵר שֶׁאֵינוֹ שֶׁל שְׁנֵיהֶם, חַיָּיב בָּהּ עַל הַשֵּׁן וְעַל הָרֶגֶל.** ותחילה מבארת הגמרא את הברייתא, ואחר כך מקשה ממנה, **מַאי 'לֹא לָזֶה וְלֹא לָזֶה',** אילימא כפשוטו, שאינה שייכת **לֹא לָזֶה וְלֹא לָזֶה כְּלָל, אֶלָּא** דְּאדם **אַחֵר,** והניח שם הניזק את פירותיו שלא ברשות, ונכנס שורו של המזיק שלא ברשות ואכלם, אם כן קשה, **וְהָא בְּעֵינָא** – והרי יש צורך שיתקיים הפסוק 'וּבִעֵר בְּשָׂדֵה אַחֵר', והיינו שדה הניזק, **וְלֵיכָּא** – אין זה מתקיים כאן, שהרי החצר אינה של הניזק. **אֶלָּא פְּשִׁיטָא** שכוונת הברייתא 'לֹא לָזֶה וְלֹא לָזֶה' – שאינה שייכת לשניהם, **אֶלָּא** דְּחַד מהם, והיינו של הניזק. מסיימת הגמרא את קושייתה, וְאם כן קשה, שהרי **קָתָנֵי בְּסֵיפָא** שבאופן כזה **תָּם מְשַׁלֵּם חֲצִי נֶזֶק, ומוּעָד מְשַׁלֵּם נֶזֶק שָׁלֵם,** ובדין זה **אֲתָאן לְרַבָּנָן** – באנו לשיטת חכמים החולקים על רבי טרפון, **דְּאָמְרֵי, מְשׁוּנֶּה קֶרֶן בַּחֲצַר הַנִּיזָּק, חֲצִי נֶזֶק הוּא דִּמְשַׁלֵּם,** ואם תאמר שהכלל הראשון שבברייתא נאמר בדעת רבי טרפון, נמצא שהרֵישָׁא היא **כְּרַבִּי טַרְפוֹן,** וְאילו **הַסֵּיפָא כְּרַבָּנָן.** מתרצת הגמרא: **אִין** – אכן יש לומר שהרישא נאמרה בדעת רבי טרפון והסיפא בדעת חכמים, **דְּהָא אָמַר לֵיהּ שְׁמוּאֵל לְרַב יְהוּדָה** לגבי ביאור המשנה להלן (טו:), **שִׁינְנָא** – תלמיד חכם מחודד בתלמודו, **שְׁבוֹק מַתְנִיתִין** – הנח את טרחתך ליישב את המשנה לפי תנא אחד, **וְתָא אַבַּתְרָאי** – ובוא אחרי, כלומר אמור כמוני, **שְׁרֵישָׁא רַבִּי טַרְפוֹן וְסֵיפָא רַבָּנָן,** ואף את הברייתא כאן יש להעמיד כך. נמצא לפי זה שאין בברייתא ארבעה כללים ממש, אלא הכלל הראשון והרביעי עוסקים באותו אופן של חצר השותפים, והראשון הוא בשיטת רבי טרפון, והרביעי בשיטת חכמים.

מביאה הגמרא תירוץ נוסף על הסתירה בברייתא: **רַבִּינָא מִשְּׁמֵיהּ דְּרַבָּא אָמַר,** לעולם **כּוּלָּהּ** – כל הברייתא **כְּרַבִּי טַרְפוֹן הִיא, וּמַאי 'לֹא לָזֶה וְלֹא לָזֶה'** שנאמר בכלל הרביעי, אין הכוונה לחצר ששייכת לגמרי רק לניזק, אלא **לֹא לָזֶה וְלֹא לָזֶה** – אינה משותפת לשניהם **לְפֵירוֹת, אֶלָּא** דְּחַד,

המשך בעמוד עא

רש״י

וְלֹא קִבֵּל עָלָיו שְׁמִירַת נְזָקִין. אִם יַזִּיק הוּא אֶת אֲחֵרִים: **אֵינִי וְהָא תָּנֵי רַב יוֹסֵף.** אִדְּרַבִּי אֶלְעָזָר פְּרִיךְ: **וְהַפּוּנְדָּק.** בֵּית גְּדוֹל שֶׁרְגִילִין אוֹרְחִים וְאַכְסְנָאִין לָלוּן בּוֹ וְאִם הִזִּיק זֶה אֶת זֶה חַיָּיב אִישׁ וְרֶגֶל וְלֹא הֲוֵי כְּרֶה״ר דְּהוֹאִיל וְאֵינוֹ מְיוּחָד לִבְנֵי רְשׁוּת הָרַבִּים אֶלָּא לְאוֹתָן הַדָּרִין בּוֹ בִּשְׁדֶה אַחֵר קָרְנִין בֵּיהּ שֶׁהֲרֵי ע״י שְׁכִירוּת הֵם דָּרִים שָׁם: **וְתִסְבְּרָא דְּמַתְנִיתָא לֹא פְּלִיגֵי.**

וְלֹא קִבֵּל עָלָיו שְׁמִירַת נְזָקִין אִי הָכִי אֵימָא סֵיפָא נִפְרְצָה בַּלַּיְלָה אוֹ שֶׁפָּרְצוּהָ לִסְטִים וְיָצְתָה וְהִזִּיקָה פָּטוּר הָא בַּיּוֹם חַיָּיב הָא לֹא קִבֵּל עָלָיו שְׁמִירַת נְזָקִין הָכִי קָאָמַר אִם קִבֵּל עָלָיו שְׁמִירַת נְזָקִין חַיָּיב נִפְרְצָה בַּלַּיְלָה אוֹ שֶׁפָּרְצוּהָ לִסְטִים וְיָצְתָה וְהִזִּיקָה פָּטוּר אֵינִי וְהָא תָּנֵי רַב יוֹסֵף חָצֵר הַשּׁוּתָּפִים וְהַפּוּנְדָּק חַיָּיב בָּהֶן עַל הַשֵּׁן וְעַל הָרֶגֶל תִּיובְתָּא דְּרַבִּי אֶלְעָזָר אָמַר לָךְ רַבִּי אֶלְעָזָר וְתִסְבְּרָא מַתְנִיתָא מִי לֹא פְּלִיגֵי וְהָתַנְיָא אַרְבָּעָה כְּלָלוֹת הָיָה ר׳ שִׁמְעוֹן בֶּן אֶלְעָזָר אוֹמֵר בִּנְזָקִין כָּל שֶׁהוּא רְשׁוּת לַנַּיְזָק וְלֹא לַמַּזִּיק חַיָּיב בַּכֹּל דְּמַזִּיק וְלֹא לַנַּיְזָק פָּטוּר מִכֹּל לֶזֶה וּלְזֶה כְּגוֹן חָצֵר הַשּׁוּתָּפִים וְהַבִּקְעָה פָּטוּר בָּהּ עַל הַשֵּׁן וְעַל הָרֶגֶל עַל הַנְּגִיחָה וְעַל הַנְּגִיפָה וְעַל הַנְּשִׁיכָה וְעַל הָרְבִיצָה וְעַל הַבְּעִיטָה תַּם מְשַׁלֵּם חֲצִי נֶזֶק מוּעָד מְשַׁלֵּם נֶזֶק שָׁלֵם לֹא לֶזֶה וְלֹא לֶזֶה כְּגוֹן חָצֵר שֶׁאֵינוֹ שֶׁל שְׁנֵיהֶם חַיָּיב בּוֹ עַל הַשֵּׁן וְעַל הָרֶגֶל עַל הַנְּגִיחָה וְעַל הַנְּשִׁיכָה וְעַל הַנְּגִיפָה וְעַל הָרְבִיצָה וְעַל הַבְּעִיטָה תַּם מְשַׁלֵּם חֲצִי נֶזֶק מוּעָד מְשַׁלֵּם נֶזֶק שָׁלֵם לֶזֶה וְלֹא לֶזֶה כְּגוֹן חָצֵר שֶׁאֵינוֹ שֶׁל שְׁנֵיהֶם חַיָּיב בּוֹ עַל הַשֵּׁן וְעַל הָרֶגֶל עַל הַנְּגִיחָה וְעַל הַנְּשִׁיכָה וְעַל הַנְּגִיפָה וְעַל הָרְבִיצָה וְעַל הַבְּעִיטָה תַּם מְשַׁלֵּם חֲצִי נֶזֶק מוּעָד מְשַׁלֵּם נֶזֶק שָׁלֵם קָתָנֵי מִירָתָה חֲצַר הַשּׁוּתָּפִין וְהַבִּקְעָה פָּטוּר בָּהּ עַל הַשֵּׁן וְעַל הָרֶגֶל קַשְׁיָא אַהֲדָדֵי כִּי תַּנְיָא הַהִיא בְּחָצֵר מְיוּחֶדֶת לֶזֶה וּלְזֶה בֵּין לְפֵירוֹת בֵּין לְשָׁוְוֹרִים הַהִיא דְּרַב יוֹסֵף בְּחָצֵר מְיוּחֶדֶת לְפֵירוֹת וְאֵינָהּ מְיוּחֶדֶת לְשָׁוְוֹרִים דִּלְגַבֵּי שֵׁן הַוְיָא לָהּ חָצֵר הַנִּיזָּק דֵּיקָא נַמִּי דְּקָתָנֵי הָכָא דּוּמְיָא דְּפוּנְדָּק וְקָתָנֵי הָתָם דּוּמְיָא דְּבִקְעָה שְׁמַע מִינָּהּ מַתְקִיף לָהּ רַבִּי זֵירָא כֵּיוָן דְּמְיוּחֶדֶת לְפֵירוֹת הָא בְּעִינָן וּבְעֵר בִּשְׁדֶה אַחֵר וְלֵיכָּא א״ל אַבַּיֵּי כֵּיוָן דְּאֵינָהּ מְיוּחֶדֶת לְשָׁוְוֹרִים שְׁדֶה אַחֵר קָרִינָא בֵּיהּ א״ל רַב אַחָא מִדִּיפְתִּי לְרָבִינָא לֵימָא מִדְּמַתְנִיתָא לֹא פְּלִיגֵי אֲמוֹרָאֵי נַמִּי לֹא פְּלִיגֵי אֲמַר לֵיהּ אֵין וְאִם תִּמְצָא לוֹמַר פְּלִיגֵי בְּקוּשְׁיָא דְּרַבִּי זֵירָא וּבְפֵּירוּקָא דְּאַבַּיֵּי פְּלִיגֵי: גּוּפָא אַרְבָּעָה כְּלָלוֹת הָיָה רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן אֶלְעָזָר אוֹמֵר בִּנְזָקִין כָּל שֶׁהוּא רְשׁוּת לַנַּיְזָק וְלֹא לַמַּזִּיק חַיָּיב בַּכֹּל עַל הַכֹּל לֹא קָתָנֵי אֶלָּא חַיָּיב בַּכֹּל בְּכוּלֵּי נֶזֶק מַנִּי רַבִּי טַרְפוֹן הִיא דְּאָמַר מְשׁוּנֶּה קֶרֶן בַּחֲצַר הַנִּיזָּק נֶזֶק שָׁלֵם מְשַׁלֵּם אֵימָא סֵיפָא לֹא לֶזֶה וְלֹא לֶזֶה כְּגוֹן חָצֵר שֶׁאֵינוֹ שֶׁל שְׁנֵיהֶם חַיָּיב בָּהּ עַל הַשֵּׁן וְעַל הָרֶגֶל מַאי לֹא לֶזֶה וְלֹא לֶזֶה אִילֵימָא לֹא לֶזֶה וְלֹא לֶזֶה כְּלָל אֶלָּא דְּאַחֵר וְהָא בְּעִינָא וּבְעֵר בִּשְׁדֶה אַחֵר וְלֵיכָּא אֶלָּא פְּשִׁיטָא לֹא לֶזֶה וְלֹא לֶזֶה אֶלָּא דְּחַד וְקָתָנֵי סֵיפָא תַּם מְשַׁלֵּם חֲצִי נֶזֶק וּמוּעָד מְשַׁלֵּם נֶזֶק שָׁלֵם אָתְאָן לְרַבָּנָן דְּאַמְרֵי מְשׁוּנֶּה קֶרֶן בַּחֲצַר הַנִּיזָּק חֲצִי נֶזֶק הוּא דְּמְשַׁלֵּם רֵישָׁא רַבִּי טַרְפוֹן וְסֵיפָא רַבָּנָן אֵין דְּהָא אָמַר לֵיהּ שְׁמוּאֵל לְרַב יְהוּדָה שִׁנְנָא שְׁבוֹק מַתְנִיתִין וְתָא אַבַּתְרָאי רֵישָׁא רַבִּי טַרְפוֹן וְסֵיפָא רַבָּנָן רְבִינָא מַשְׁמֵיהּ דְּרָבָא אָמַר כּוּלָּהּ רַבִּי טַרְפוֹן הִיא וּמַאי לֹא לֶזֶה וְלֹא לֶזֶה לֹא לֶזֶה וְלֹא לֶזֶה לְפֵירוֹת אֶלָּא דְּחַד לֶזֶה וּלְזֶה לִשְׁוָוֹרִים דִּלְגַבֵּי שֵׁן הַוְיָא לָהּ חָצֵר הַנִּיזָּק לְגַבֵּי קֶרֶן הַוְיָא לָהּ רְשׁוּת הָרַבִּים א״ה אַרְבָּעָה שְׁלֹשָׁה הָווּ אָמַר רַב נַחְמָן בַּר יִצְחָק

שלשה

תוספות

וְלֹא קִבֵּל עֲלֵיהּ שְׁמִירַת נְזָקִין. וְאִם תֹּאמַר כֵּיוָן דְּלֹא קִבֵּיל עֲלֵיהּ פְּשִׁיטָא דְּתַם מְשַׁלֵּם חֲצִי נֶזֶק וּמוּעָד מְשַׁלֵּם נֶזֶק שָׁלֵם וַיֵּשׁ לוֹמַר דְּסִלְקָא דַּעְתָּךְ דִּשְׁמִירַת נְזָקִין דְּעַלְמָא לֹא קַבִּיל אֲבָל אַנְזָקִין לְתוֹרָא דְּשׁוֹאֵל גּוּפֵיהּ סָלְקָא דַּעְתָּךְ שֶׁקִּבֵּל וְלִיפְּטַר מִשְּׁאֵילִ:

מִי לֹא פְּלִיגִי. הֲוֵי מְצֵי לְאוֹקְמֵי הַהִיא דְּרַב יוֹסֵף לֹא לֶזֶה וְלֹא לֶזֶה לִשְׁוָוֹרִים וּלְפֵירוֹת דְּחַד:

לֹא לֶזֶה וְלֹא לֶזֶה לְפֵירוֹת אֶלָּא לְחַד. ר״ת גְּרִיס לֹא לֶזֶה וְלֹא לֶזֶה לִשְׁוָוֹרִים דְּגַבֵּי שֵׁן הַוְיָא חָצֵר הַנִּיזָּק שֶׁהַזִּיק פֵּירוֹת אֲבָל גַּבֵּי שְׁוָוֹרִים ה״ל קֶרֶן בְּרה״ר כֵּיוָן שֶׁלֹּא הָיָה לָהֶם רְשׁוּת לִיכָּנֵס וְל״ג כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב בְּסִפְרִים וּלְזֶה וּלְזֶה לִשְׁוָוֹרִים דְּא״כ גַּבֵּי שֵׁן לֹא הָיָה לוֹ לִיחָשֵׁב חָצֵר הַנִּיזָּק כֵּיוָן שֶׁיֵּשׁ רְשׁוּת לְכָל חַד וְחַד לְהִכָּנֵס שָׁם שׁוֹרוֹ כְּדְמוּכַח לְעֵיל וְלֹא בָּעֵי לְאוֹקְמָא לְזֶה וּלְזֶה לְפֵירוֹת וְלֹא לִשְׁוָוֹרִים דְּלֹא בְּר׳ זֵירָא וְעוֹד דְּלִישְׁנָא לֹא מַשְׁמַע הָכִי:

אִי הָכִי אַרְבָּעָה שְׁלֹשָׁה הָווּ. בִּשְׁלָמָא לִשְׁמוּאֵל דְּמוֹקֵי רֵישָׁא רַבִּי טַרְפוֹן וְסֵיפָא רַבָּנָן אִצְטְרִיךְ סֵיפָא לְאַשְׁמוּעִינָן לַאֲפוּקֵי מִדְּרַבִּי טַרְפוֹן אֶלָּא לְרָבִינָא לֹא צְרִיכָא כְּלָל דְּלְגַבֵּי שֵׁן הַוְיָא חָצֵר הַנִּיזָּק שְׁמַעְינָן מִכָּל שֶׁהוּא רְשׁוּת לַנַּיְזָק וְקֶרֶן בְּרה״ר שַׁמְעִינָן מֵחָצֵר הַשּׁוּתָּפִין וְהַבִּקְעָה:

פרה

וְרַב יוֹסֵף בְּחָצֵר הַמְיוּחֶדֶת כו׳. דְּהַוְיָא חָצֵר הַנִּיזָּק שֶׁלֹּא הָיָה לוֹ לְהַכְנִיס שָׁם שְׁוָוֹרִים וְלֹא דָּמֵי לְרה״ר: פּוּנְדָּק אֵינוֹ מְיוּחָד לִשְׁוָוֹרִים לְפִי שֶׁשָּׁם מוּפְרַחַת פַּרְגְּמַטְיָא שֶׁל סוֹחֲרִים וְאֵינָן מְנִיחִין לִיכָּנֵס שָׁם שְׁוָוֹרִים שֶׁלֹּא יִדְחֲפוּ וִיטַנְּפוּ כֻּלְּהֶם: סְתָם בִּקְעָה רוֹעִים שָׁם שְׁוָוֹרִים: **בְּעִינָן שְׁדֶה אַחֵר וְלֵיכָּא.** שֶׁהֲרֵי יֵשׁ לְמַזִּיק רְשׁוּת בָּהּ לְהִכָּנֵס פֵּירוֹתָיו: **שְׁדֶה אַחֵר קָרִינָן בֵּיהּ.** שֶׁהֲרֵי נִכְנָס שֶׁלֹּא בִּרְשׁוּת שֶׁלֹּא הָיָה לוֹ רְשׁוּת לִשְׁוָוֹרִים: **אֲמוֹרָאֵי נַמִּי לֹא פְּלִיגֵי.** דְּהָא דְּרַב חִסְדָּא בְּשֶׁאֵינָהּ מְיוּחֶדֶת לִשְׁוָוֹרִים וּדְרַבִּי אֶלְעָזָר בְּמְיוּחֶדֶת אַף לִשְׁוָוֹרִים: **בְּקוּשְׁיָא דְּר׳ זֵירָא וּפֵירוּקָא דְּאַבַּיֵּי.** וּבְחָצֵר הַמְיוּחֶדֶת לְפֵירוֹת וְלֹא לִשְׁוָוֹרִים רַב חִסְדָּא כְּאַבַּיֵּי דְּכֵיוָן דְּאֵינָהּ מְיוּחֶדֶת לִשְׁוָוֹרִים שְׁדֶה אַחֵר קָרִינָא בֵּיהּ וְרַבִּי אֶלְעָזָר כְּרַבִּי זֵירָא כֵּיוָן דְּיֵשׁ לְמַזִּיק רְשׁוּת בָּהּ לְפֵירוֹת לֹא קָרִינָא בֵּיהּ שְׁדֶה אַחֵר: **חַיָּיב עַל הַכֹּל לֹא קָתָנֵי.** דְּלְהֲרֵי מַשְׁמַע עַל הַשֵּׁן וְהָרֶגֶל וְעַל הַקֶּרֶן אֶלָּא חַיָּיב בַּכֹּל דְּמַשְׁמַע עַל הַקֶּרֶן אע״ג שֶׁהוּא תַּם אִתָּא לְאַשְׁמוּעִינָן דְּחַיָּיב נ״ש: **רַבִּי טַרְפוֹן הִיא דְּאָמַר.** לְקַמָּן בְּפֶרֶק כֵּיצַד (לקמן דף כז.): **מְשׁוּנֶּה קֶרֶן בַּחֲצַר הַנִּיזָּק נ״ש מְשַׁלֵּם.** קֶרֶן תִּמָּה וְכָל תּוֹלְדוֹתֶיהָ קָרֵי מְשׁוּנָּה הוֹאִיל וְשִׁינּוּ אֶת יָסְתָּן שֶׁלֹּא הָיוּ דַּרְכָּן לְכָךְ: **אֶלָּא דְּאַחַר.** שֶׁאֵינוֹ לֹא נִיזָּק וְלֹא מַזִּיק וְקָתָנֵי חַיָּיב עַל הַשֵּׁן וְהָרֶגֶל וְעַל הַנְּגִיחָה וְעַל הַנְּגִיפָה וְעַל הַנְּשִׁיכָה וְעַל הַרְבִיצָה וְעַל הַבְּעִיטָה תַּם מְשַׁלֵּם חֲצִי נֶזֶק מוּעָד מְשַׁלֵּם נֶזֶק שָׁלֵם לֹא לֶזֶה וְלֹא לֶזֶה כְּגוֹן חָצֵר שֶׁאֵינוֹ שֶׁל שְׁנֵיהֶם חַיָּיב בּוֹ עַל הַשֵּׁן וְעַל הָרֶגֶל עַל הַנְּגִיחָה וְעַל הַנְּשִׁיכָה וְעַל הַנְּגִיפָה וְעַל הָרְבִיצָה וְעַל הַבְּעִיטָה תַּם מְשַׁלֵּם חֲצִי נֶזֶק מוּעָד מְשַׁלֵּם נֶזֶק שָׁלֵם לֶזֶה וּלְזֶה בֵּין לִשְׁוָוֹרִים בֵּין לְפֵירוֹת בֵּין לְפֵירוֹת בְּחָצֵר מְיוּחֶדֶת לֶזֶה וּלְזֶה בֵּין לִשְׁוָוֹרִים דִּלְגַבֵּי שֵׁן הַוְיָא לָהּ חָצֵר הַנִּיזָּק דֵּיקָא נַמִּי דְּקָתָנֵי הָכָא דּוּמְיָא דְּפוּנְדָּק וְקָתָנֵי הָתָם דּוּמְיָא דְּבִקְעָה שְׁמַע מִינָּהּ מַתְקִיף לָהּ רַבִּי זֵירָא כֵּיוָן דְּמְיוּחֶדֶת לְפֵירוֹת הָא בְּעִינָן וּבְעֵר בִּשְׁדֶה אַחֵר וְלֵיכָּא א״ל אַבַּיֵּי כֵּיוָן דְּאֵינָהּ מְיוּחֶדֶת לִשְׁוָוֹרִים שְׁדֶה אַחֵר קָרִינָא בֵּיהּ א״ל רַב אַחָא מִדִּיפְתִּי לְרָבִינָא לֵימָא מִדְּמַתְנִיתָא לֹא פְּלִיגֵי אֲמוֹרָאֵי נַמִּי לֹא פְּלִיגֵי אֲמַר לֵיהּ אֵין וְאִם תִּמְצָא לוֹמַר פְּלִיגֵי בְּקוּשְׁיָא דְּרַבִּי זֵירָא וּבְפֵּירוּקָא דְּאַבַּיֵּי פְּלִיגֵי: גּוּפָא אַרְבָּעָה כְּלָלוֹת הָיָה רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן אֶלְעָזָר אוֹמֵר בִּנְזָקִין כָּל שֶׁהוּא רְשׁוּת לַנַּיְזָק וְלֹא לַמַּזִּיק חַיָּיב בַּכֹּל עַל הַכֹּל לֹא קָתָנֵי אֶלָּא חַיָּיב בַּכֹּל בְּכוּלֵּי נֶזֶק מַנִּי רַבִּי טַרְפוֹן הִיא דְּאָמַר מְשׁוּנֶּה קֶרֶן בַּחֲצַר הַנִּיזָּק נֶזֶק שָׁלֵם מְשַׁלֵּם אֵימָא סֵיפָא לֹא לֶזֶה וְלֹא לֶזֶה כְּגוֹן חָצֵר שֶׁאֵינוֹ שֶׁל שְׁנֵיהֶם חַיָּיב בָּהּ עַל הַשֵּׁן וְעַל הָרֶגֶל מַאי לֹא לֶזֶה וְלֹא לֶזֶה אִילֵימָא לֹא לֶזֶה וְלֹא לֶזֶה כְּלָל אֶלָּא דְּאַחֵר וְהָא בְּעִינָא וּבְעֵר בִּשְׁדֶה אַחֵר וְלֵיכָּא אֶלָּא פְּשִׁיטָא לֹא לֶזֶה וְלֹא לֶזֶה אֶלָּא דְּחַד וְקָתָנֵי סֵיפָא תַּם מְשַׁלֵּם חֲצִי נֶזֶק וּמוּעָד מְשַׁלֵּם נֶזֶק שָׁלֵם אָתְאָן לְרַבָּנָן דְּאַמְרֵי מְשׁוּנֶּה קֶרֶן בַּחֲצַר הַנִּיזָּק חֲצִי נֶזֶק הוּא דְּמְשַׁלֵּם רֵישָׁא רַבִּי טַרְפוֹן וְסֵיפָא רַבָּנָן אֵין דְּהָא אָמַר לֵיהּ שְׁמוּאֵל לְרַב יְהוּדָה שִׁנְנָא שְׁבוֹק מַתְנִיתִין וְתָא אַבַּתְרָאי רֵישָׁא רַבִּי טַרְפוֹן וְסֵיפָא רַבָּנָן רְבִינָא מַשְׁמֵיהּ דְּרָבָא אָמַר כּוּלָּהּ רַבִּי טַרְפוֹן הִיא וּמַאי לֹא לֶזֶה וְלֹא לֶזֶה לֹא לֶזֶה וְלֹא לֶזֶה לְפֵירוֹת אֶלָּא דְּחַד לֶזֶה וּלְזֶה לִשְׁוָוֹרִים דִּלְגַבֵּי שֵׁן הַוְיָא לָהּ חָצֵר הַנִּיזָּק לְגַבֵּי קֶרֶן הַוְיָא לָהּ רְשׁוּת הָרַבִּים א״ה אַרְבָּעָה שְׁלֹשָׁה הָווּ אָמַר רַב נַחְמָן בַּר יִצְחָק

שלשה

פָּרָה שֶׁהִזִּיקָה טַלִּית וְטַלִּית שֶׁהִזִּיקָה פָּרָה. פִּי׳ הַקּוּנְטְרֵס שֶׁהִזִּיקוּ זֶה אֶת זֶה וְשָׁמִין הַנֶּזֶק בְּכֶסֶף וּמִי שֶׁהִזִּיק חֲבֵירוֹ יוֹתֵר יְשַׁלֵּם הָעוֹדֵף וְקָשֶׁה דְּע״כ פָּרָה שֶׁהִזִּיקָה טַלִּית הַיְינוּ בַּחֲצַר הַנִּזָּק אוֹ בְּכַוָּנָתוֹ לְהַזִּיק וְהַוֵי קֶרֶן אוֹ דֶּרֶךְ הֵלּוֹכוֹ וְהַוֵי רֶגֶל וְטַלִּית שֶׁהִזִּיקָה פָּרָה הַיְינוּ בְּרֹחַב דְּאִי אֶפְשָׁר לְאוֹקְמֵי פָּרָה שֶׁהִזִּיקָה טַלִּית נַמִּי בְּרֹחַב״ר וּמִטַּעַם קֶרֶן הָיָה פָּטוּר בְּעַל פָּרָה כִּדְאָמַר לְקַמָּן בְּפֶרֶק ב׳ (דף כ.) דְּכָל הַמְּשַׁנֶּה וּבָא אַחֵר וְשִׁנָּהּ בּוֹ פָּטוּר וְאֲפִילּוּ אִם נְפָרַשׁ שֶׁכֵּן אֵירַע שֶׁפָּרָה הִזִּיקָה טַלִּית בְּחֲצַר בְּרֹשׁוּת הַנִּזָּק וְטַלִּית שֶׁהִזִּיקָה פָּרָה בְּרֹחַב״ר אַכַּתִּפּי מַתְנִיתִין הִיא לְקַמָּן בְּפֶרֶק הַמַּנִּיחַ (דף נ.) ב׳ שׁוֹרִין תְּמִים שֶׁחִבְּלוּ זֶה בְּזֶה מְשֻׁלָּמִים בַּמּוֹתָר ח״נ מוּעָדִים מְשֻׁלָּמִים בַּמּוֹתָר נ״ש וְי״ל דְּתָנֵי וְהָדַר מְפָרֵשׁ וְר״ת מְפָרֵשׁ דְּאוֹ אוֹ קָתָנֵי כְּמוֹ חָלֵץ וְעָשָׂה מַאֲמָר וְנָתַן גֵּט בִּיבָמוֹת (דף נ.) וְלֹא בָּא לְאַשְׁמוּעִינָן שֶׁאֵין אוֹמְרִים שִׁיקַּח כָּל הַטַּלִּית בִּשְׁבִיל מַה שֶׁהִזִּיקוֹ דְּהָא טַלִּית בּוֹר הוּא וְלֹא מְשֻׁלָּם מִגּוּפוֹ וְעוֹד נַמִּי שְׁמַעְינָן הָא מִמַּתְנִיתִין דְּהַמַּנִּיחַ אֶלָּא אוֹמֵר ר״ת דְּאֵין אוֹמְרִין תֵּצֵא פָּרָה בְּטַלִּית בָּא לְאַשְׁמוּעִינָן דְּלֹא כְּר״ע דְּאָמַר לְקַמָּן בְּהַמַּנִּיחַ (כט) יוּחְלַט שׁוֹר לַנִּזָּק אֶלָּא יוּשַׁם כְּרִבִּי יִשְׁמָעֵאל וּבְקֶרֶן מְיֵירֵי וְטַלִּית בִּפְרָה אִתָּא לְאַשְׁמוּעִינָן דְּלֹא גְּבֵי מִיתְּמֵי דְּלֹא ס״ד דְּלֵיגְבֵּי אַף ע״ג דְּמַטְלְטְלֵי דִּיתְמֵי לֹא מִשְׁתַּעְבְּדֵי דְּמֵה שֶׁאָמְרָה תּוֹרָה מִן הָעֲלִיָּיה וְהוּ לִיפּוֹת כֹּחוֹ שֶׁל נִזָּק דְּאִם אֵין הַמַּזִּיק שָׁוֶה נִזְקוֹ יְשַׁלֵּם מִן הָעֲלִיָּיה אֲבָל בִּיתְמֵי דְּאִי מִשְׁתַּלְּמֵי מִן הָעֲלִיָּיה הוּא פְּסִידָה דִּנְיזָקָן דְּמַטְלְטְלֵי דִּיתְמֵי לֹא מִשְׁתַּעְבְּדֵי וְאִי מִשְׁתַּלֵּם מִגּוּפוֹ יִגְבֶּה אֲפִי׳ מִיתְּמֵי דַּהֲוֵי כְּאִלּוּ תָּפֵס מַחַיִּים וְה״א דְּמִשְׁלַם מִגּוּפוֹ וְל״ג פָּרָה שֶׁהִזִּיקָה טָלֶה דְּא״כ לִיתְנֵי שׁוֹרִים שֶׁחִבְּלוּ זֶה בְּזֶה בְּדִלְקַמָּן בְּהַמַּנִּיחַ (כט) וְדָרַךְ הַשַּׁ״ס לְהַזְכִּיר פָּרָה וְטַלִּית כִּדְאַמְרִינָן (לקמן דף לד:) הַנִּיחַ לָהֶם אֲבִיהֶם פָּרָה וְטַלִּית:

דָּבָר הַשָּׁוֶה כָּל כֶּסֶף. לָאו דַּוְקָא דִּיתֵר מִפְּלֵגָא יֵשׁ לָהֶם אוֹנָאָה כִּדְמִשְׁמַע בְּפֶרֶק הַזָּהָב (כ״א ע״ב דף כז:) אֶלָּא שָׁוֶה כָּל כֶּסֶף יוֹתֵר מִמְּטַלְטְלֵי: **עֲבָדִים** וּשְׁטָרוֹת נַמִּי נִיקְנִין בְּכֶסֶף. וְל״ג שְׁטָרוֹת דְּאֵין נִקְנִין בְּכֶסֶף אֶלָּא בְּמִסִּירָה וּבִשְׁטָר וַאֲפִילּוּ בַּחֲלִיפִין נַמִּי צ״ע וּבִקּוּנְטְרֵס פִּירֵשׁ דְּלֹא אִתְפָּרַשׁ הֵיכָא שֶׁשְּׁטָרוֹת נִקְנִין בְּכֶסֶף:

בְּיָתְמֵי. וא״ת לְרַב וּשְׁמוּאֵל דְּאִית לְהוּ בְּפֶרֶק גֵּט פְּשׁוּט (כ״ב דף קעה.) דְּשִׁיעְבּוּדָא לָאו דְּאוֹרַיְיתָא וּמְלְוָה עַל פֶּה לֹא גְּבֵי מִיּוֹרְשֵׁי אֲפִי׳ נְכָסִים שֶׁיֵּשׁ לָהֶם אַחֲרֵיוּת אֵין נִזְקָקִין וְיֵשׁ לוֹמַר דְּאִיירֵי בְּשֶׁעָמַד בְּדִין:

שְׁמַע מִינַּהּ לְוָה וּמְכַר נְכָסָיו כו׳. פִּי׳ הַקּוּנְטְרֵס וְהָא קַיְימָא לָן דְּאִתֵּי מְלְוָה וְטָרִיף וְתַיְימַהּ אִי נִזְקָן כְּמְלְוָה בִּשְׁטָר הוּא לֹא הָוָה לֵיהּ לְמֵימַר ש״מ כו׳ אֶלָּא ה״ל לְמִיפְרַךְ וְהָתְנַן הַמְּלְוָה חֲבֵירוֹ בִּשְׁטָר גּוֹבֶה מִנְּכָסִים מְשׁוּעְבָּדִים וְאִי חָשִׁיב מְלְוָה ע״פ א״כ מַאי קָאָמַר ש״מ אֵין ב״ד גּוֹבִין לוֹ מֵהֶן הָא פְּשִׁיטָא דְּאֵין גּוֹבִין לוֹ מֵהֶן הָא וְאִי הָיָא גּוּפָהּ קַדַּיֵּק ש״מ דְּאֵין גּוֹבִין לוֹ מֵהֶן וַהֲוֵי כְּמְלְוָה עַל פֶּה וְאע״ג דִּנְזָקָן מְלְוָה הַכְּתוּבָה בַּתּוֹרָה הִיא וְקָשֶׁה לְמ״ד בְּפ״ק דְּעֵרֻבִּין (דף ו:) דְּמְלְוָה הַכְּתוּבָה בַּתּוֹרָה כִּכְתוּבָה בִּשְׁטָר דַּמְיָא א״כ אַמַּאי אָמַר לְוָה וּמְכַר נְכָסָיו הָוָה לֵיהּ לְמֵימַר ש״מ מְלְוָה הַכְּתוּבָה בַּתּוֹרָה לָאו כִּשְׁטָר דַּמְיָא וּמִפְּרַשׁ ר״ת ש״מ לְוָה וּמְכַר נְכָסָיו אֵין ב״ד גּוֹבִין לוֹ מֵהֶם מִן הַתּוֹרָה דְּשִׁיעְבּוּדָא לָאו דְּאוֹרַיְיתָא וּלְהָכֵי בִּנְזָקִין נַמִּי לֹא גְּבֵי דִּכְמְלְוָה בִּשְׁטָר דִּקְּרָא תַּקּוּן רַבָּנָן דְּלֵיגְבֵּי מִמְּשַׁעְבְּדֵי מִשּׁוּם נְעִילַת דֶּלֶת דְּאִי שִׁיעְבּוּדָא דְּאוֹרַיְיתָא וּכְמְלְוָה ע״פ מִדְּרַבָּנָן הוּא דְּלֹא גְּבֵי מִשּׁוּם תַּקָּנַת לְקוּחוֹת וְלֹא דָּמֵי לְמְלְוָה עַל פֶּה דְּהָתָם מַאן דְּזִיף בְּצִנְעָא יָזִיף אֲבָל מַזִּיק לֹא דַּיֵּיק וְאִית לֵיהּ קָלָא וְקָשֶׁה לְמ״ד שִׁיעְבּוּדָא דְּאוֹרַיְיתָא פֶּרֶק גֵּט פָּשׁוּט (כ״ב דף קעה.):

פְּרָט לְבֵית דִּין הַדְּיוֹטוֹת. פ״ה לְעִנְיַן דִּינֵי קְנָסוֹת וְאע״ג דְּמַתְנִיתִין לֹא אַיְירֵי בִּקְנָסוֹת לְמ״ד תָּנָא שׁוֹר לְרַגְלוֹ וּמַבְעֶה לְשִׁינּוֹ מ״מ מִרְמַז לָנוּ הַתָּנָא בְּמַתְנִי׳ אֲפִי׳ בְּמִילֵּי דְּלֹא אַיְירֵי בְּרֵישָׁא דְּה״נ מִפְּרַשׁ בְּסָמוּךְ ע״פ עֵדִים פְּרָט לְמוֹדֶה בְּקָנָס וְאוֹ״ב בָּאוּ עֵדִים:

אֶלָּא לְמ״ד מוֹדֶה בִּקְנָס וְאוֹ״ב בָּאוּ עֵדִים דְּחַיֵּיב מַאי אִיכָּא לְמֵימַר. לְמוֹדֶה בִּקְנָס וְלֹא בָּאוּ עֵדִים כְּלָל לֹא אִצְטְרִיךְ דְּמַתְנִיתִין הִיא בְּמְרוּבָּה (לקמן דף עד:) דְּע״פ עַצְמוֹ פָּטוּר דְּלֹא שַׁיְיךְ תְּנֵי וְהָדַר מְפָרֵשׁ דְּאֵין מַאֲרִיךְ שָׁם יוֹתֵר מִבְּהָכָאן:

שְׁלֹשָׁה כְּלָלוֹת בְּאַרְבַּע מְקוֹמוֹת: מַתְנִי׳ שׁוּם כֶּסֶף שָׁוֶה כֶּסֶף בִּפְנֵי ב״ד וְעַל פִּי עֵדִים בְּנֵי חוֹרִין בְּנֵי בְּרִית וְהַנָּשִׁים בִּכְלַל הַנֶּזֶק וְהַנִּזָּק וְהַמַּזִּיק בְּתַשְׁלוּמִין: **גמ׳** מַאי שׁוּם כֶּסֶף אָמַר רַב יְהוּדָה שׁוּם זֶה לֹא יְהֵא אֶלָּא בְּכֶסֶף תְּנִינָא לְהָא דְּתָנוּ רַבָּנַן פָּרָה שֶׁהִזִּיקָה טַלִּית וְטַלִּית שֶׁהִזִּיקָה פָּרָה אֵין אוֹמְרִים תֵּצֵא פָּרָה בְּטַלִּית וְטַלִּית בִּפְרָה אֶלָּא שָׁמִין אוֹתָהּ בְּדָמִים: שָׁוֶה כֶּסֶף: דְּתָנוּ רַבָּנַן שָׁוֶה כֶּסֶף מְלַמֵּד שֶׁאֵין בֵּית דִּין נִזְקָקִין אֶלָּא לִנְכָסִים שֶׁיֵּשׁ לָהֶן אַחֲרֵיוּת אֲבָל אִם קָדַם נִיזָּק וְתָפַס מְטַלְטְלִין בֵּית דִּין גּוֹבִין לוֹ מֵהֶן אָמַר מַר שָׁוֶה כֶּסֶף מְלַמֵּד שֶׁאֵין בֵּית דִּין נִזְקָקִין אֶלָּא לִנְכָסִים שֶׁיֵּשׁ לָהֶן אַחֲרֵיוּת מַאי מַשְׁמַע אָמַר רַבָּה בַּר עוּלָּא דָּבָר הַשָּׁוֶה כָּל כֶּסֶף מַאי נִיהוּ דָּבָר שֶׁאֵין לוֹ אוֹנָאָה עֲבָדִים וּשְׁטָרוֹת נַמִּי אֵין לָהֶן אוֹנָאָה אֶלָּא אָמַר רַבָּה בַּר עוּלָּא דָּבָר הַנִּקְנֶה בְּכֶסֶף עֲבָדִים וּשְׁטָרוֹת נַמִּי נִקְנִין בְּכֶסֶף אֶלָּא אָמַר רַב אַשֵּׁי שָׁוֶה כֶּסֶף וְלֹא כֶּסֶף וְהַנֵּי כּוּלְּהוּ כֶּסֶף נִינְהוּ רָמֵי לֵיהּ רַב יְהוּדָה בַּר חִינְנָא לְרַב הוּנָא בְּרֵיהּ דְּרַב יְהוֹשֻׁעַ תְּנָא שָׁוֶה כֶּסֶף מְלַמֵּד שֶׁאֵין בֵּית דִּין נִזְקָקִין אֶלָּא לִנְכָסִים שֶׁיֵּשׁ לָהֶן אַחֲרֵיוּת וְהַתַּנְיָא יָשִׁיב לְרַבּוֹת שָׁוֶה כֶּסֶף וַאֲפִילּוּ סוּבִּין הָכָא בְּמַאי עַסְקִינָן בְּיִתְמֵי אִי בְּיִתְמֵי אֵימָא סֵיפָא אִם קָדַם נִיזָּק וְתָפַס מְטַלְטְלִין בֵּית דִּין גּוֹבִין לוֹ מֵהֶן אִי בְּיִתְמֵי אַמַּאי בֵּית דִּין גּוֹבִין לוֹ מֵהֶן כִּדְאָמַר רָבָא אָמַר רַב נַחְמָן שֶׁתָּפַס מֵחַיִּים הָכָא נַמִּי שֶׁתָּפַס מֵחַיִּים: בִּפְנֵי בֵּית דִּין: פָּרָט לְמוֹכֵר נְכָסָיו וְאַחַר כַּךְ הוֹלֵךְ לְבֵית דִּין שְׁמַע מִינָּהּ לָוָה וּמְכַר נְכָסָיו וְאַחַר כַּךְ בָּא לְבֵית דִּין אֵין בֵּית דִּין גּוֹבִין לוֹ מֵהֶן אֶלָּא פָּרָט לְב״ד הַדְּיוֹטוֹת: עַל פִּי עֵדִים: פָּרָט לְמוֹדֶה בִּקְנָס וְאַחַר כַּךְ בָּאוּ עֵדִים שֶׁהוּא פָּטוּר הָנִיחָא לְמַאן דְּאָמַר מוֹדֶה בִּקְנָס וְאַחַר כַּךְ בָּאוּ עֵדִים פָּטוּר אֶלָּא לְמַאן דְּאָמַר מוֹדֶה בִּקְנָס וְאַחַר כַּךְ בָּאוּ עֵדִים חַיֵּיב מַאי אִיכָּא לְמֵימַר סֵיפָא אִצְטְרִיךְ לֵיהּ דְּאִיבָּא לְמֵימַר לְאַחַר מִיתַת אֲבִיהֶן קָנְאוּם: **כִּדְאָמַר רָבָא אָמַר רַב נַחְמָן.** בְּמַסֶּכְתָּא כְּתוּבוֹת בְּפֶרֶק הַכּוֹתֵב: **שֶׁתָּפַס מֵחַיִּים.** דְּאֲבוּהוֹן: **כִּפְנֵי ב״ד.** הָכִי מִשְּׁמַע מַתְנִיתִין שָׁוֶה כֶּסֶף בִּפְנֵי ב״ד שֶׁיְּהוּ קַרְקָעוֹתָיו בִּפְנֵי ב״ד: **פָּרָט לְמוֹכֵר נְכָסָיו.** וְכֵילָה הַמְּעוֹת וּבָא לְבֵית דִּין שֶׁאֵין בֵּית דִּין נִפְרָעִין מִן הַלְּקוּחוֹת: **ש״מ.** לְהָכֵי אִתְּא מַתְנִיתִין דְּב״ד מוּמְחֶה דָּנִין דִּינֵי קְנָסוֹת וְלֹא דְּאִתֵּי מְלְוָה וְטָרִיף: **אֶלָּא.** לְהָכֵי אִתְּא מַתְנִיתִין דְּב״ד מוּמְחֶה דָּנִין דִּינֵי קְנָסוֹת וְלֹא בֵּית דִּין הַדְּיוֹטוֹת: **ע״פ עֵדִים.** שֶׁיָּעִידוּ עַל הַנֶּזֶק בְּב״ד שֶׁזֶּה הִזִּיקוֹ: **הָנִיחָא לְמ״ד כו׳.** פְּלוּגְתָּא הוּא לְקַמָּן בְּפֶרֶק מְרוּבָּה (דף עה.):

אכן יש בברייתא רק **שְׁלֹשָׁה כְּלָלוֹת** – שלשה סוגי רשויות, שהם חצר המזיק, חצר הניזק, וחצר השותפים, אך דינים אלו שייכים **בְּאַרְבַּע מְקוֹמוֹת,** שהרי בכלל הרביעי נוספה רשות שונה, שלענין שן ורגל דינה כרשות הניזק ולגבי קרן דינה כרשות הרבים, והיא רשות המיוחדת לשניהם לשוורים, ורק לניזק לפירות:

משנה

המשנה מבארת דיני תשלומי הנזק, ומפרטת בקיצור שמונה דינים:

שׁוּם כֶּסֶף – שומת הנזק צריכה להיות בכסף, כלומר שיש להעריך הנזק לפי שווי כסף שאותו ישלם המזיק. **שָׁוֶה כֶּסֶף** – המזיק צריך לשלם את הנזק בדברים שהם 'שוה כסף', כלומר קרקעות.

בְּפָנֵי בֵית דִּין. **וְעַל פִּי עֵדִים** – אין יכולים לחייב את המזיק, אלא על פי שני עדים שהעידו על מעשה ההיזק. ועדים אלו צריכים שיהיו **בְּנֵי חוֹרִין** ולא עבדים, **וּבְנֵי בְרִית** – ישראלים ולא גוים.

וְאף הַנָּשִׁים בִּכְלַל הַנֶּזֶק – בכלל דיני נזיקין, ואם הזיקו את ממון האשה או שממון האשה הזיק לאחרים, חייבים לשלם.

וְהַנִּיזָּק וְהַמַּזִּיק בְּתַשְׁלוּמִין – ויש פעמים שאף הניזק נושא בתשלומי הנזק, כלומר שאין המזיק משלם כל שווי הנזק:

גמרא

מבררת הגמרא: **מַאי** כוונת המשנה 'שׁוּם כֶּסֶף'. **אָמַר רַב יְהוּדָה, שׁוּם זֶה** – שומה זו שבית דין שמים את שווי הנזק, **לֹא יְהֵא אֶלָּא בְּכֶסֶף** – צריך שישומו אותה בכסף ולא בדבר אחר, וכפי שיתבאר להלן.

וּתְנִינָא לְהָא דְּתָנוּ רַבָּנַן – ושנינו במשנה כאן כמו הדין המבואר בברייתא, ומוכח שברייתא זו נכונה היא ויש לסמוך עליה להלכה. ששנינו בברייתא, **פָּרָה שֶׁהִזִּיקָה טַלִּית** – שדרסה על הטלית והזיקה אותה, **וְטַלִּית שֶׁהִזִּיקָה פָּרָה** – או שהזיקה הטלית פרה, שהניח טלית ברשות הרבים ונתקלה בה הפרה והזקה, **אֵין אוֹמְרִים תֵּצֵא פָּרָה בְּטַלִּית** – שיקחו בית דין את הפרה שהזיקה אף אם שווה יותר מכפי הנזק, ויתנו אותה לניזק תמורת הטלית, **וְכֵן** אין אומרים שתצא **הַטַּלִּית בְּפָרָה,** ואף אם שווה יותר מהפרה, **אֶלָּא שָׁמַיִן אוֹתָהּ** – את הפרה או הטלית שהזקו **בְּדָמִים,** כמה היה שווי הנזק, וסכום זה בלבד ישלם המזיק:

שנינו במשנה, **שָׁוֶה כֶּסֶף:**

הגמרא מביאה ברייתא המבארת כוונת המשנה: **דְּתָנוּ רַבָּנַן,** מה שנאמר במשנה 'שָׁוֶה כֶּסֶף', **מְלַמֵּד שֶׁאֵין בֵּית דִּין נִזְקָקִין** – יורדים לנכסי המזיק לגבות את חובו, **אֶלָּא לִנְכָסִים שֶׁיֵּשׁ לָהֶן אַחֲרָיוּת,** כלומר קרקעות, ולא מנכסים שאין להם אחריות, כלומר ממטלטלין. **אֲבָל אִם קָדַם הַנִּיזָּק וְתָפַס מִטַּלְטְלִין** מידי המזיק, **בֵּית דִּין גּוֹבִין לוֹ** את חובו **מֵהֶן.**

הגמרא מבארת דברי הברייתא: **אָמַר מַר,** 'שָׁוֶה כֶּסֶף' **מְלַמֵּד שֶׁאֵין בֵּית דִּין נִזְקָקִין אֶלָּא לִנְכָסִים שֶׁיֵּשׁ לָהֶן אַחֲרָיוּת.** שואלת הגמרא, **מַאי מַשְׁמַע** – איך 'שוה כסף' משמע קרקעות. מבארת הגמרא, **אָמַר רַבָּה בַּר עוּלָּא,** 'שוה כסף' היינו **דָּבָר הַשָּׁוֶה כָּל כֶּסֶף** - שמשלמים תמורתו כל סכום כסף, ואף הרבה יותר משוויו. ומבררת הגמרא, **מַאי נִיהוּ** – מה הכוונה בזה שמשלמים עליו כל סכום כסף, ודאי היינו **דָּבָר שֶׁאֵין לוֹ דִּינֵי אוֹנָאָה,** והיינו קרקע שאף אם ישלמו עליו יותר משוויו אין המקח בטל ואין המוכר צריך להחזיר הכסף ללוקח, מה שאין כן מטלטלים שיש בהם אונאה, אך אם כן יקשה, והלא **עֲבָדִים וּשְׁטָרוֹת נַמִּי אֵין לָהֶן אוֹנָאָה,** שאם שילם הלוקח על העבד או על השטר יותר משוויו אין המקח בטל, ואילו בברייתא מבואר שאין בית דין גובים אלא מנכסים שיש להם אחריות, והיינו קרקע בלבד, ולא עבדים ושטרות, ומבואר שרק קרקעות נקראים 'שוה כסף'.

רבה בר עולא חוזר ומתרץ באופן אחר: **אֶלָּא אָמַר רַבָּה בַּר עוּלָּא,** 'שוה כסף' היינו **דָּבָר הַנִּקְנֶה בְּכֶסֶף** ולא במשיכה, והיינו קרקע שנקנית בכסף ולא במשיכה.

מקשה הגמרא, **עֲבָדִים וּשְׁטָרוֹת נַמִּי נִקְנִין בְּכֶסֶף** ולא במשיכה, ואילו בברייתא מבואר שרק קרקעות הם 'שוה כסף'.

אֶלָּא אָמַר רַב אַשִׁי, 'שוה כסף' היינו קרקעות לפי שהם **שָׁוֶה כֶּסֶף וְלֹא כֶּסֶף** – שהקרקע אינה דומה לכסף שמתקבל על ידי כל אדם בכל מקום, שאינה מיטלטלת ממקום למקום, **וְאִילּוּ הָנֵי כּוּלְּהוּ** – שאר כל המטלטלין ואף עבדים ושטרות, **כֶּסֶף נִינְהוּ** – דומים הם לכסף, לפי שאפשר לטלטלם מעיר לעיר וכל אדם מוכן לקבלם, ואם לא ימכרו כאן ימכרו במקום אחר.

ובעיקר דין המשנה: **רָמֵי לֵיהּ** – הקשה לו סתירה **רַב יְהוּדָה בַּר חִינָּנָא לְרַב הוּנָא בְּרֵיהּ דְּרַב יְהוֹשֻׁעַ, תָּנָא** – בברייתא שהובאה לעיל 'שָׁוֶה כֶּסֶף' **מְלַמֵּד שֶׁאֵין בֵּית דִּין נִזְקָקִין אֶלָּא לִנְכָסִים שֶׁיֵּשׁ לָהֶן אַחֲרָיוּת,** וְ**הָתַנְיָא** בברייתא אחרת, נאמר בפסוק בפרשת בור (שמות כא לד) 'בַּעַל הַבּוֹר יְשַׁלֵּם כֶּסֶף **יָשִׁיב** לִבְעָלָיו', ויש לדרוש מתיבת 'ישיב', שהרי אפשר לכתוב 'ישלם כסף לבעליו', אלא שבאה תיבה זו **לְרַבּוֹת** שיכול המזיק לשלם אף **שָׁוֶה כֶּסֶף,** **וַאֲפִילּוּ סוּבִּין,** ואינו צריך לשלם במעות דוקא. ומבואר שגובים מהמזיק אף מטלטלין ולא קרקעות בלבד.

מתרצת הגמרא: **הָכָא בְּמַאי עַסְקִינָן, בְּיַתְמֵי** – המשנה מדברת ביתומים שמשלמים על נזקי אביהם, שמהם אין בית דין גובים אלא מקרקעות בלבד, לפי שמטלטלין של יתומים אינם משתעבדים לבעל חוב, אך מהמזיק עצמו גובים אף ממטלטלים.

מקשה הגמרא: **אִי בְּיַתְמֵי, אֵימָא סֵיפָא** של הברייתא, **'אִם קָדַם נִיזָּק וְתָפַס מִטַּלְטְלִין בֵּית דִּין גּוֹבִין לוֹ מֵהֶן', וְאִי** מדובר **בְּיַתְמֵי, אַמַּאי בֵּית דִּין גּוֹבִין לוֹ מֵהֶן,** והלא מטלטלין של יתומים לא משתעבדים לבעל חוב, ואין מועיל תפיסת הניזק.

מתרצת הגמרא: **כִּדְאָמַר רָבָא אָמַר רַב נַחְמָן** במסכת כתובות (פד:), שיש אופן שהתפיסה תועיל, כגון **שֶׁתָּפַס מֵחַיִּים, הָכָא נַמִּי** אפשר לתרץ שמדובר **שֶׁתָּפַס** הניזק מטלטלין מהמזיק **מֵחַיִּים,** ואחר כך מת, שבאופן זה גובים מהמטלטלין שתפס.

שנינו במשנה: **בְּפָנֵי בֵית דִּין:**

ומבינה הגמרא הכוונה, שהקרקע שממנה גובים בית דין מהמזיק צריך שתהיה בפני בית דין, כלומר ביד המזיק ולא ביד זה שקנאה ממנו, **וּפָרַט לְמוֹכֵר נְכָסָיו** אחר שהזיק, **וְאַחַר כָּךְ הוֹלֵךְ לְבֵית דִּין** להתדיין עם הניזק, שכיון שמכר את נכסיו אין בית דין גובים מהלוקח. ומקשה הגמרא: **שְׁמַע מִינַּהּ** – האם אכן נשמע מהמשנה כאן, **שְׁלָוָה וּמָכַר נְכָסָיו וְאַחַר כָּךְ בָּא לְבֵית דִּין, אֵין בֵּית דִּין גּוֹבִין לוֹ מֵהֶן,** והרי הלכה פסוקה היא שמלוה גובה את חובו מהלקוחות.

אֶלָּא, בהכרח כוונת המשנה לדין אחר, לומר שאת דיני הקנסות דנים רק בבית דין מומחים, **וּפָרַט לְבֵית דִּין הֶדְיוֹטוֹת,** שאינם יכולים לדון:

שנינו במשנה: **עַל פִּי עֵדִים:**

מבארת הגמרא שכוונת המשנה למעט, **פָּרַט לְמוֹדֶה בִּקְנָס וְאַחַר כָּךְ בָּאוּ עֵדִים** – שאם הודה אדם בבית דין על מעשה שעשה המחייבו קנס מהתורה, ואחר כך באו עדים והעידו על כך, **שֶׁהוּא פָּטוּר** מלשלם, שהמודה בקנס פטור מלשלם אף אם אחר כך העידו עליו עדים.

שואלת הגמרא: **הָנֵי תְּרֵי** ביאור זה, **לְמַאן דְּאָמַר מוֹדֶה בִּקְנָס וְאַחַר כָּךְ בָּאוּ עֵדִים פָּטוּר, אֶלָּא לְמַאן דְּאָמַר מוֹדֶה בִּקְנָס וְאַחַר כָּךְ בָּאוּ עֵדִים חַיָּיב, מַאי אִיכָּא לְמֵימַר.**

מבארת הגמרא: אכן לדעתו אין כל חידוש בדין זה של המשנה, **וְסֵיפָא אִצְטְרִיךְ לֵיהּ** – ועיקר החידוש הוא בסיפא של המשנה,

---

המשך ביאור למסכת בבא קמא ליום ראשון עמ' א

והיינו שרק לניזק מותר להכניס פירות, אך היא שייכת **לָזֶה וּלְזֶה לְשִׁוְּרִים,** **דְּמִמִּילָא** יש חילוק בין סוגי הנזקים, **לְנֵבֵי** נזקי **שֵׁן, הַוְיָא לָהּ כַּחֲצַר הַנִּיזָּק,** שהרי רק הוא רשאי להכניס לשם את פירותיו, אך **לְנֵבֵי קֶרֶן הַוְיָא לָהּ כִּרְשׁוּת הָרַבִּים,** וקרן תמה חייבת שם אף לרבי טרפון רק חצי נזק.

מקשה הגמרא: **אִי הָכִי,** מדוע אמרה הברייתא שיש בה **אַרְבָּעָה** כללים, הלא רק **שְׁלֹשָׁה** כללים **הֲווּ,** והיינו השלשה הראשונים, ואילו בכלל הרביעי לא התחדש דין נוסף, שהרי לגבי שן נחשבת חצר זו כרשות הניזק, והתבאר בכלל הראשון ששן חייבת בחצר הניזק, ואילו לגבי קרן נחשבת חצר זו כרשות הרבים, וכבר התבאר בכלל השלישי שקרן חייבת ברשות הרבים.

מתרצת הגמרא: **אָמַר רַב נַחְמָן בַּר יִצְחָק,**

שנאמר שם שהעדים צריכים להיות **בְּנֵי חוֹרִין וּבְנֵי בְּרִית, בְּנֵי חוֹרִין** הכוונה **לְמַעוּטֵי עֲבָדִים** כנענים שפסולים לעדות, **וּבְנֵי בְּרִית** הכוונה **לְמַעוּטֵי עוֹבְדֵי כּוֹכָבִים** שפסולים לעדות. **וּצְרִיכָא** להשמיע פסול עדות הן בגוי והן בעבד כנעני, **דְּאִי אִשְׁמְעִינָן** – שאם היתה משמיעה פסול **עֶבֶד** בלבד, היה מקום לומר שלכך פסול **מִשּׁוּם דְּאֵין לוֹ יַחַס** – שאינו מתייחס אחר אבותיו ונחשב כבהמה ואינו מקפיד על שקר, **אֲבָל נָכְרִי דְּיֵשׁ לוֹ יַחַס, אִימָּא לֹא** פסול לעדות. **וְאִי אִשְׁמְעִינָן** – ואם היתה משמיעה פסול **נָכְרִי** בלבד, היה מקום לומר שלכך פסול **מִשּׁוּם דְּלֹא שַׁיָּיךְ בְּמִצְוֹת, אֲבָל עֶבֶד דְּשַׁיָּיךְ בְּמִצְוֹת** כאשה, **אִימָּא לֹא** פסול לעדות. לכך **צְרִיכָא** להשמיע הפסול בשניהם:

שנינו במשנה: **וְהַנָּשִׁים בִּכְלָל הַנֶּזֶק:**

מבררת הגמרא: **מְנָהֲנֵי מִילֵּי** – מנין למדים מהפסוק שדין האשה שוה לדין האיש. **אָמַר רַב יְהוּדָה אָמַר רַב, וְכֵן תָּנָא דְּבֵי רַבִּי יִשְׁמָעֵאל, אָמַר קְרָא** לגבי הגוזל ונשבע לשקר (במדבר ה ו) 'אִישׁ אוֹ אִשָּׁה כִּי יַעֲשׂוּ מִכָּל **חַטֹּאת',** הרי שאף האשה צריכה כפרה על שנשבעה לשקר, ומכאן **שֶׁהַשָּׁוָה הַכָּתוּב אִשָּׁה לְאִישׁ לְכָל עוֹנְשִׁין שֶׁבַּתּוֹרָה** – לכל העבירות שיש עליהם עונשים, שאף הנשים מוזהרות עליהם.

דְּבֵי רַבִּי אֶלְעָזָר תָּנָא לימוד נוסף, נאמר בתחילת כל דיני הנזיקין (שמות כא א), 'וְאֵלֶּה הַמִּשְׁפָּטִים אֲשֶׁר תָּשִׂים לִפְנֵיהֶם' - והיינו לפני בני ישראל הן אנשים והן נשים, ומכאן **שֶׁהַשָּׁוָה הַכָּתוּב אִשָּׁה לְאִישׁ לְכָל דִּינִין** – דיני ממונות **שֶׁבַּתּוֹרָה.**

דְּבֵי חִזְקִיָּה וְרַבִּי יוֹסֵי הַגְּלִילִי תָּנָא, אָמַר קְרָא לגבי שור שהמית אדם (שמות כא כט), 'וְהֵמִית אִישׁ אוֹ אִשָּׁה הַשּׁוֹר יִסָּקֵל וְגַם בְּעָלָיו יוּמָת', הרי שאף על הריגת האשה חייבים בעלי השור לשלם כופר, ומכאן **שֶׁהַשָּׁוָה הַכָּתוּב אִשָּׁה לְאִישׁ לְכָל מִיתוֹת שֶׁבַּתּוֹרָה.**

הגמרא מבארת שיש צורך בשלשת הלימודים האלו, ואין ללמוד אחד מהשני: **וּצְרִיכִי, דְּאִי אִשְׁמְעִינָן קַמָּיְיתָא** – שאם היה נאמר רק הפסוק הראשון לגבי חיוב קרבן על שנשבעה לשקר, היה מקום לומר **הָתָם הוּא דְּחָם רַחֲמָנָא עֲלָהּ** – שדווקא שם חסה התורה עליה, **כִּי הֵיכִי דְּתֶהֱוֵי** – כדי שתהיה **לָהּ כַּפָּרָה** על שנשבעה לשקר, **אֲבָל** לענין **דִּינִין** יש לומר שרק **אִישׁ דְּכַר מַצָּוָה** – שחייב בכל המצוות, **אֵין** – חלים עליו דיני ממונות, **אַךְ אִשָּׁה** שאין דרכה במשא ומתן, **לֹא** נאמרו בה דינים אלו.

וְאִי אִשְׁמְעִינָן רק הפסוק השני לענין **דִּינִין,** היה מקום לומר שרק בדיני ממונות שוה האשה לאיש, **כִּי הֵיכִי דְּתֶהֱוֵי לָהּ חִיּוּתָא** – כדי שלא יתרחקו ממנה העוסקים במסחר ויסכימו למכור לה צרכי מחייתה, **אֲבָל** לענין **כַּפָּרָה** יש לומר שרק **אִישׁ דְּכַר מַצָּוָה** – שחייב בכל המצוות, **אֵין** – רצתה התורה שתהיה לו כפרה, אך **אִשָּׁה דְּלָאו בַּת מִצְוָה** – שאינה חייבת בכל המצוות, **לֹא** נאמר בה כפרה.

וְאִי אִשְׁמְעִינָן הָנֵי תַּרְתֵּי – ואם היה נאמר שני הפסוקים הראשונים, לענין כפרה על העבירות, ודינין, היה מקום לומר, **הָכָא** לגבי קרבן לכך האשה שוה לאיש, **מִשּׁוּם כַּפָּרָה, וְהָכָא** לגבי דינין **מִשּׁוּם חִיּוּתָא, אֲבָל לְעִנְיַן קְטָלָא** – אך לענין הרגתה על ידי השור, יש לומר שרק **אִישׁ דְּכַר מַצָּוָה** – שחייב בכל המצוות, ובהריגתו שוב אינו יכול לקיימם, לכך חייב **לְשַׁלֵּם כּוֹפֶר** עליו, אך **אִשָּׁה** שאינה חייבת בכל המצוות, **לֹא.**

וְאִי אִשְׁמְעִינָן רק הפסוק האחרון לענין **כּוֹפֶר,** היה מקום לומר שרק שם חייב על האשה, **מִשּׁוּם דְּאִיכָּא אִיבּוּד נְשָׁמָה** – לפי שהאשה מתה, ועל מיתת האשה חסה התורה, **אֲבָל הָנֵי תַּרְתֵּי** – אך שני הקודמים **דְּלֵיכָּא** בהם **אִיבּוּד נְשָׁמָה, אִימָּא לֹא** תהיה האשה שוה בהם. לכך **צְרִיכָא** לכל שלשת הפסוקים:

נאמר במשנה: **הַנֵּזֶק וְהַמַּזִּיק בְּתַשְׁלוּמִין:**

אִתְּמַר, פַּלְגָּא נִזְקָא – חצי הנזק שחייבה התורה על נגיחת שור תם, **רַב פָּפָּא אָמַר, מָמוֹנָא** – חיוב ממון הוא ולא קנס, ואם יודה בבית דין על הנגיחה קודם שיבואו עדים, יחייבוהו על פי הודאתו, ככל הודאת בעל דין בדיני ממונות שחייב עליה. **וְרַב הוּנָא בְּרֵיהּ דְּרַב יְהוֹשֻׁעַ אָמַר,** חיוב **קְנָסָא** הוא, ואם יודה קודם שיבואו עדים יפטרוהו בית דין בהודאתו, שה'מודה בקנס פטור'.

וסברת מחלוקתם: **רַב פָּפָּא אָמַר מָמוֹנָא, קָסָבַר תָּתָם שְׁוָורִים לַאו בְּחֲזָקַת שִׁימּוּר קָיְימֵי** – שבדרך כלל השוורים מטבעם אינם בחזקת שמורים שלא לנגוח, אלא יש להם נטיה לנגוח, ולכן חובה על הבעלים לשמור שלא ינגחו כבר בתחילה, **וּבְדִין הוּא** – ומן הדין היה צריך להיות שאם לא שמרוהו הבעלים ונגח, **דְּכָעֵי לְשַׁלּוּמֵי כּוּלֵּיהּ** – שיצטרך לשלם את כל הנזק, **וְרַחֲמָנָא הוּא דְּחָם עָלֵיהּ** – אלא שהתורה חסה עליו לשלם חצי נזק בלבד, משום **דְּאַכַּתִּי לֹא אַיְיעַד תּוֹרֵיהּ** – שעדיין לא הועד השור ולא התרו בבעליו. ונמצא שחצי הנזק ממון הוא ולא קנס.

וְרַב הוּנָא בְּרֵיהּ דְּרַב יְהוֹשֻׁעַ אָמַר קְנָסָא, קָסָבַר תָּתָם שְׁוָורִים בְּחֲזָקַת שִׁימּוּר קָיְימֵי – שבדרך כלל השוורים בחזקת שמורים שלא לנגוח שאין להם נטיה לכך, **וּבְדִין הוּא דְּלֵא לְשַׁלֵּם כְּלָל** – ומן הדין היה צריך להיות שיהיו פטורים לשלם על הפעמים הראשונות, שלא ידע ששורו נוגח שיהיה צריך לשמור עליו, **וְרַחֲמָנָא הוּא דְּקַנְסֵיהּ** – אלא שהתורה שקנסה אותו **כִּי הֵיכִי דְּלִנְטְרֵיהּ לְתוֹרֵיהּ** – כדי שישמור על שורו כבר מתחילה.

הגמרא מביאה ראיה מהמשנה: **תָּנַן** במשנתינו, **הַנֵּזֶק וְהַמַּזִּיק בְּתַשְׁלוּמִין.** ולכאורה הכוונה על נגיחת שור תם, שכיון שמשלם חצי נזק בלבד נמצא שהניזק מפסיד ומשתתף בתשלומי הנזק. **וּכְשֶׁלָּמָא לְמַאן דְּאָמַר פַּלְגָּא נִזְקָא מָמוֹנָא, הֵיינוּ דְּשַׁיָּיךְ נִיזָּק בְּתַשְׁלוּמִין** – מובן שבאופן זה משתתף אף הניזק בתשלומי הנזק, שכן מן הדין היה צריך לקבל את מלא הנזק אלא שהתורה חסה על המזיק ופטרתו. **אֶלָּא לְמַאן דְּאָמַר שִׁפְלָגָא נִזְקָא קְנָסָא** הוא, **הַשְׁתָּא דְּלָאו דִּידֵיהּ שָׁקִיל** – הלא עתה אף את מה שלא היה מגיע לו קיבל, **בְּתַשְׁלוּמִין אִיתֵּיהּ** – וכי שייך לומר עליו שהוא משתתף בנזק, הלא אינו מפסיד ממה שהיה מגיע לו כלום. ומוכח שחיוב ממון הוא ולא קנס.

דוחה הגמרא: **לֹא נִצְרְכָא** – אין כוונת המשנה על מה שמשלם חצי נזק ולא נזק שלם, **אֶלָּא** הכוונה **לִפְחַת נְבֵילָה** – למה שמפסיד הניזק אם נפחתה הנבילה בין הנגיחה להעמדה בדין, שאין משלם המזיק אלא כפי שהיתה שוה בשעת הנגיחה. ונמצא שאף את החצי נזק שזיכתה לו התורה, אינו מקבל בשלמות, ובזה שותף הוא בנזק.

מקשה הגמרא: **פִּחַת נְבֵילָה, הָא תָּנָא לֵיהּ רֵישָׁא** – הלא דין זה של פחת נבילה יש ללמוד ממה שנאמר במשנה לעיל (ט:) 'חבתי בתשלומי נזקו', וביארה הברייתא שמה שנאמר 'תַּשְׁלוּמֵי נֶזֶק', **מְלַמֵּד שֶׁהַבְּעָלִים מְטַפְּלִין בִּנְבֵילָה,** והיינו שהבעלים הם שמפסידים במה שנפחתה הנבילה.

מתרצת הגמרא: **חָדָא** – משנה אחת מחדשת דין זה **בְּתָם, וַחֲדָא** – והשנייה מחדשת דין זה **בְּמוּעָד. וּצְרִיכָא** להשמיע בשניהם, **דְּאִי אַשְׁמְעִינָן בְּתָם,** היה מקום לומר, שלכך הקילה התורה על המזיק, **מִשּׁוּם דְּאַכַּתִּי לֹא אַיְיעַד** – שעדיין השור לא נעשה מועד, והקילה התורה בתשלומיו, **אֲבָל מוּעָד אִימָּא לֹא** יהיה הפחת נבילה של הניזק אלא של המזיק. **וְאִי אַשְׁמְעִינָן בְּמוּעָד,** היה מקום לומר שלכך הקילה התורה במועד **מִשּׁוּם דְּקָא מְשַׁלֵּם כּוּלֵּיהּ** – כיון שמשלם נזק שלם, ואין להחמיר אף שישלם את הפחת, **אֲבָל תָּם** שאינו משלם אלא חצי נזק, **אִימָּא לֹא** יפסיד הניזק את פחת הנבילה, לכך **צְרִיכָא** להשמיע בשניהם.

ראיה נוספת: **תָּא שְׁמַע,** ממה ששנינו במשנה (לקמן טז:), **מַה בֵּין תָּם לְמוּעָד, שֶׁהַתָּם מְשַׁלֵּם חֲצִי נֶזֶק** והתשלום הוא **מִגּוּפוֹ** של השור ולא משאר הנכסים, **וּמוּעָד מְשַׁלֵּם נֶזֶק שָׁלֵם מִן הָעֲלִיָּה** – מהקרקע המעולה שבנכסיו. **וְאִם אִיתָּא** שפלגא נזקא קנסא, **לִיתְנֵי נַמִּי הָא** – שתכתוב המשנה אף חילוק זה, **שהתָּם אֵינוֹ מְשַׁלֵּם עַל פִּי עַצְמוֹ** לפי שאינו אלא קנס, ואילו **מוּעָד מְשַׁלֵּם עַל פִּי עַצְמוֹ,** שהרי תשלום שור מועד ממון הוא. ובהכרח אף תשלום חצי הנזק ממון הוא.

דוחה הגמרא: אכן פלגא נזקא קנסא, **וּתְנָא וְשַׁיֵּיר** – המשנה כתבה כמה חילוקים, והשאירה כמה חילוקים שלא כתבה, ואין להוכיח מכך.

שואלת הגמרא: הלא בדרך כלל אין משיירת המשנה דבר אחד בלבד, **וּמַאי שַׁיֵּיר דְּהַאי שַׁיֵּיר** – מה החילוק הנוסף ששיירה המשנה. משיבה הגמרא, **שַׁיֵּיר חֲצִי כּוֹפֶר** – שהמועד להרוג אדם משלם כופר שלם, ואילו התם פטור מלשלם אף חצי כופר.

דוחה הגמרא: **אִי מִשּׁוּם** ששיירה המשנה **לְחֲצִי כּוֹפֶר, לַאו שִׁיּוּרָא הוּא** – אין זה שיור, שלכך לא חילקה המשנה כן, משום **שֶׁהָא מַנִּי** – מיהו התנא של המשנה, **רַבִּי יוֹסֵי הַגְּלִילִי הִיא, דְּאָמַר תָּם מְשַׁלֵּם חֲצִי כּוֹפֶר,** ונמצא ששניהם משלמים כופר, וחילוק זה שהתם משלם חצי כופר והמועד כופר שלם לא הוצרכה המשנה לכתוב, שנכלל במה שאמרה שמועד משלם נזק שלם ותם חצי נזק.

ראיה נוספת: **תָּא שְׁמַע,**

רש״י

בְּנֵי חוֹרִין. שֶׁיְּהוּ הָעֵדִים בְּנֵי חוֹרִין וּבְנֵי בְּרִית: **עֶבֶד אֵין לוֹ יַחַס.** דְּאַמְרִינָן בְּפֶרֶק הַבָּא עַל יְבִמְתּוֹ (יבמות קף סכ.) הַכֹּל מוֹדִים בְּעֶבֶד שֶׁאֵין לוֹ יַחַס כִּדְכְתִיב עִם הַחֲמוֹר עִם הַדּוֹמִין לַחֲמוֹר: **נָכְרִי יֵשׁ לוֹ יַחַס.** כִּדְמְפָרֵשׁ הָתָם דִּכְתִיב הַדְּרִימוֹן בֶּן טַבְרִימוֹן בֶּן חֶזְאֵל: עֶבֶד כְּנַעֲנִי שַׁיָּיךְ בְּמִצְוֹת שֶׁהַנָּשִׁים חַיָּיבוֹת בָּהֶן דְּגָמַר לֵהּ לֵהּ מֵאִשָּׁה: **לִפְנֵיהֶם.** בּוֹלֵן בִּכְלָל: **קַמַּיְיתָא.** אִישׁ אוֹ אִשָּׁה כִּי יַעֲשׂוּ דְּמִשְׁתַּעֵי בְּקָרְבָּן: **הָתָם הוּא דְּהָם רַחְמָנָא עָלָהּ.** דְּתַיְּיהֲוֵי כְּאִישׁ לְעִנְיַן כַּפָּרָה: **כִּי הֵיכִי דְּתַיְּיהֲוֵי לָהּ חִיּוּתָא.** דְּאִי לֹא הָוֵאי בִּכְלַל דִּינִין הֲוֵי פְּרִשֵׁי תַּגְרֵי מִינָּהּ: **אִישׁ דְּבַר מִצְוָה.** מִשְׁלַם בַּעַל הַשּׁוֹר כּוֹפֵר לְיוֹרְשִׁים מִשּׁוּם דְּבִטְלִיהּ מִמִּצְוֹת: **מְמוֹנָא.** דִּין הוּא שֶׁיְּשַׁלְּמֶנּוּ וְאֵינוֹ קָנֵס וְנִפְקָא מִינָּהּ דְּאִי מוֹדָה מִקַּמֵּי דְּאִתּוּ סָהֲדֵי לֹא מִיפְּטַר: **לָאו בְּחֶזְקַת שִׁמּוּר קַיְּימִי.** שֶׁרְגִילִין בְּנִגִּיחָה וּרְגִיכִין שְׁמִירָה: **בְּתַשְׁלוּמִין.** מִשְׁמַע דְּשִׁעְבּוּדָן מִפְּסִדֵי מָמוֹן בְּתַשְׁלוּמִין שֶׁזֶּה מְשֻׁלָּם מֻחְצָה וְזֶה מַפְסִיד מֻחְצָה: **דְּשַׁיָּיךְ נִיזָּק בְּתַשְׁלוּמִין.** כְּלוֹמַר מַפְסִיד מִמֵּה שֶׁהָיָה רָאוּי לוֹ דְּבָעֵי לְמִשְׁקַל כּוּלֵּיהּ שֶׁזֶּה פָּשֵׁע בְּשׁוֹרוֹ שֶׁלֹּא שָׁמְרוּ: **בְּתַשְׁלוּמִין אִיתֵיהּ.** בְּתִמְיָּה דְּמִשְׁמַע שֶׁמַּפְסִיד מִדִּינוּ: **לִפְחַת נְבֵילָה.** דְּכָל פְּחַת נְבֵילָה דְּנִיזָּק הוּא וְהַיְּינוּ דְּשַׁיָּיךְ נִיזָּק בְּתַשְׁלוּמִין שֶׁאֲפִילּוּ אוֹתוֹ קָנֵס שֶׁזִּיכְּתָה לוֹ תּוֹרָה אֵינוֹ נוֹטֵל כּוּלּוֹ: **הָא תָּנָא לֵיהּ רֵישָׁא.** חִבְּתִּי בְּתַשְׁלוּמֵי נִזְקוֹ וְקָתָנֵי עֲלָהּ תִּשְׁלוּמֵי נֶזֶק מִלְּמֵד שֶׁהַבְּעָלִים מְטַפְּלִים בְּנְבֵילָה וְאָמְרִינָן לֹא נִצְרְכָא אֶלָּא לְפַחַת נְבֵילָה: **מְנוּפוֹ.** וְאִם אֵינוֹ שָׁוֶה חֲצִי נֶזֶק מַפְסִיד הַנִּיזָּק בְּדִכְתִיב (שמות כא) וְחָצוּ אֶת כַּסְפּוֹ: **מִן הָעֲלִיָּה.** אִם אֵינוֹ שָׁוֶה כְּנֶגֶד כָּל הַנֶּזֶק נוֹטֵל נְכָסִים מִבֵּיתוֹ: **וְאִם אִיתָא.** דִּקְנָסָא: **לִיתְנֵי נַמִּי הָא.** שֶׁחֲצִי נִזְקוֹ שֶׁל תַּם קָנֵס וְאֵינוֹ מִשְׁלַם ע״פ עַצְמוֹ וּמוּעָד הֲוֵי מָמוֹן וּמִשְׁלַם ע״פ עַצְמוֹ: **חֲצִי כּוֹפֶר.** מוּעָד שֶׁהִמִּית אֶת הָאָדָם מְשֻׁלַּם כּוֹפֶר לַיּוֹרְשִׁים וְתַם אֲפִילּוּ חֲצִי כּוֹפֶר לֹא מְשֻׁלַּם: **רַבִּי יוֹסֵי הַגְּלִילִי הִיא דְּאָמַר.** בְּפֶרֶק שׁוֹר שֶׁנָּגַח אֶת הַפָּרָה (לקמן קף מכ.) תַּם מְשֻׁלַּם חֲצִי כּוֹפֶר וְלֵיכָּא שִׁיּוּרָא דְּאִי מִשּׁוּם דְּהַאי מְשֻׁלַּם כּוֹפֶר שָׁלֵם וְהַאי לֹא מְשֻׁלַּם אֶלָּא פְּלָגָא כּוֹפֶר לָאו שִׁיּוּרָא הוּא דְּהָא תָּנֵי לֵהּ תַּם מְשֻׁלַּם חֲצִי נֶזֶק וּמוּעָד נֶזֶק שָׁלֵם וְכוֹפֶר בִּכְלָל: **הַמִּית הַשִּׁתָּא דְּלָאו דִּידֵיהּ שָׁקִיל בְּתַשְׁלוּמִין אִיתֵיהּ לֹא נִצְרְכָא אֶלָּא לְפַחַת נְבֵילָה פְּחַת נְבֵילָה הָא תָּנָא לֵיהּ רֵישָׁא תַּשְׁלוּמֵי נֶזֶק מִלְּמֵד שֶׁהַבְּעָלִים מְטַפְּלִין בַּנְּבֵילָה חָדָא בְּתַם וְחָדָא בְּמוּעָד וּצְרִיכָא דְּאִי אִשְׁמְעִינָן תַּם מִשּׁוּם דְּאַכַּתִּי לֹא אַיֵּיעַד אֲבָל מוּעָד אִימָא לֹא וְאִי אִשְׁמְעִינָן מוּעָד מִשּׁוּם דְּקָא מְשַׁלֵּם כּוּלֵּיהּ אֲבָל תַּם אִימָא לֹא צְרִיכָא ת״ש מַה בֵּין תַּם לְמוּעָד שֶׁהַתַּם מְשֻׁלַּם חֲצִי נֶזֶק מִגּוּפוֹ וּמוּעָד מְשֻׁלַּם נֶזֶק שָׁלֵם מִן הָעֲלִיָּה וְאִם אִיתָא לִיתְנֵי נַמִּי הָא תַּם אֵינוֹ מְשֻׁלַּם ע״פ עַצְמוֹ מוּעָד מְשֻׁלַּם ע״פ עַצְמוֹ תָּנָא וְשַׁיֵּיר מַאי שַׁיֵּיר דְּהַאי שַׁיֵּיר חֲצִי כּוֹפֶר אִי מִשּׁוּם חֲצִי כּוֹפֶר לָאו שִׁיּוּרָא הוּא הָא מַנִּי רַבִּי יוֹסֵי הַגְּלִילִי הִיא דְּאָמַר תַּם מְשֻׁלַּם חֲצִי כּוֹפֶר ת״ש

תוספות

הַשְּׁוָה הַכָּתוּב אִשָּׁה לְאִישׁ. הֵיְינוּ דְּוַקָּא הֵיכָא דְּהַפַּרְשָׁה נֶאֱמְרָה בִּלְשׁוֹן זָכָר כִּי הַהִיא דְּרֵישׁ תְּמוּרָה (קף כ:) דְּפָרִיךְ אַמַּאי אִיצְטְרִיךְ רַבּוּי לְעִנְיַן תְּמוּרָה לְפִי שֶׁהַפַּרְשָׁה נֶאֱמְרָה בִּלְשׁוֹן זָכָר וְהָא הַשְּׁוָה הַכָּתוּב אִשָּׁה לְאִישׁ אֲבָל הֵיכָא דִּכְתִיב אִישׁ בְּהֶדְיָא וַדַּאי הָתָם צְרִיךְ רַבּוּי כְּהַהִיא דְּפֶרֶק אַרְבַּע מִיתוֹת (סנהדרין סו.) אִישׁ כִּי יִקְלַל אֵין לִי אֶלָּא אִישׁ אִשָּׁה מִנַּיִן וְא״ת לְקַמָּן בְּשׁוֹר שֶׁנָּגַח אַרְבָּעָה וְחָמִשָּׁה (קף מד: וסס ד״ה שור הא) דְּאָמַר שׁוֹר שׁוֹר שִׁבְעָה לְהָבִיא שׁוֹר הָאִשָּׁה גַּבֵּי שׁוֹר שֶׁהַמִּית אַמַּאי אִיצְטְרִיךְ רַבּוּי הָא הָתָם לֹא כְּתִיב אִישׁ וְאע״ג דִּכְתִיב גַּם בְּעָלָיו יוּמַת אֵינוֹ אֶלָּא לְשׁוֹן זָכָר בְּעַלְמָא וְאוֹמֵר ר״ת [וְדַמַּקְשִׁינָן] הָתָם נְגִיחָה לְמִיתָה וּנְגִיחָה לְנֶזֶקִין וַהֲוָה יְלִפִּינָן מִנֶּזֶקִין דִּכְתִיב בְּהוּ (שמות כא) אִישׁ כִּי יִגּוֹף שׁוֹר אִישׁ לְמִעוּטֵי אִשָּׁה אִי לָאו רַבּוּי דִּקְרָא: **אֲשֶׁר** תְּשִׂים לִפְנֵיהֶם הַשְּׁוָה הַכָּתוּב אִשָּׁה לְאִישׁ. תַּיְּמָה הָא לִפְנֵיהֶם לֹא אֲיֵירֵי אֶלָּא בִּכְשֵׁרִים לְדוּן דַּכֵּן דַּרְשִׁינָן בְּפֶרֶק בַּתְּרָא דְּגִיטִּין (קף פח: וסס) לִפְנֵי הַדְּיוֹטוֹת וְאִשָּׁה פְּסוּלָה לָדוּן דִּתְנַן בְּפֶרֶק בָּא סִימָן (נדה קף מט: וסס) כָּל הַכָּשֵׁר לָדוּן כָּשֵׁר לְהָעִיד וְאִשָּׁה פְּסוּלָה לְהָעִיד כִּדְאַמְרִינָן בְּהַחוֹבֵל (לקמן קף פח.) וּבְפֶרֶק שְׁבוּעַת הָעֵדוּת (שבועות קף ל.) וְי״ל דְּהַהִיא דְּפֶרֶק בָּא סִימָן (נדה ד׳ מט:) בְּאִישׁ אֲיֵירֵי כְּלוֹמַר כָּל אִישׁ הַכָּשֵׁר לָדוּן כָּשֵׁר לְהָעִיד וּמִדְּכְתִיב (שופטים ד) וְהִיא שָׁפְטָה אֶת יִשְׂרָאֵל בְּדִבּוֹרָה אֵין לְהָבִיא רְאָיָה דְּאִשָּׁה כְּשֵׁירָה לָדוּן דְּשַׁמָּא הָיוּ מְקַבְּלִין אוֹתָהּ עֲלֵיהֶם מִשּׁוּם שְׁכִינָה וְא״ת בְּגִיטִּין (ל׳ פח:) דַּרְשִׁינָן לִפְנֵיהֶם לְמִעוּטֵי הַדְּיוֹטוֹת וְהָכָא דַּרְשִׁינָן לְרַבּוֹת אִשָּׁה וְי״ל דְּהָתָם מִמְּעַט מִשּׁוּם דְּלִפְנֵיהֶם קַאֵי אֱלֹקִים דִּכְתִיב בַּפְּרָשָׁה וְא״ת בְּלֹא לִפְנֵיהֶם תִּיפּוּק לֵיהּ דִּבְעִינָן מוּחְזָקִים מֵאֱלֹקִים וְיֵשׁ לוֹמַר דְּלִפְנֵיהֶם אִיצְטְרִיךְ לְכָל דָּבָר עִישׁוּי וּכְפִייָה אַף עַל פִּי שֶׁאֵינוֹ דִּין דְּבָעֵי מוּחְזָקִין וְכֵן מוּכָח בְּפ״ק דְּסַנְהֶדְרִין (קף ז:) דְּדָרִישׁ מַאֲשֶׁר תְּשִׂים אֵלּוּ כְּלֵי הַדַּיָּנִין: **וְהֵמִית** אִישׁ אוֹ אִשָּׁה. תַּיְּמָה דִּקְרָא קַמָּא כִּי יִגַּח שׁוֹר אֶת אִישׁ אוֹ אֶת אִשָּׁה ה״ל הָכָא לְאָתוּיֵי דְּמִקְרָא דִּוְהֵמִית אִישׁ דְּרִשִׁינָן בְּשׁוֹר שֶׁנָּגַח אַרְבָּעָה וַחֲמִשָּׁה (לקמן קף מכ:) מָה אִישׁ נְזָקָיו לְיוֹרְשָׁיו כו׳ וְהָכִי אִיתָא הָתָם וְהֵמִית אִישׁ אוֹ אִשָּׁה אָמַר ר׳ עֲקִיבָא וְכִי מַה בָּא זֶה לְלַמְּדֵנוּ לְחַיֵּב עַל אִשָּׁה כְּאִישׁ הֲרֵי הוּא אוֹמֵר כִּי יִגַּח שׁוֹר וְכו׳ אֶלָּא לְהַקִּישׁ אִשָּׁה לְאִישׁ מָה אִישׁ נְזָקָיו לְיוֹרְשָׁיו כו׳: **לְכָל** מִיתוֹת. כְּלוֹמַר שֶׁחַיְּיבִין עֲלֵיהֶם מִיתָה אוֹ כּוֹפֶר כְּמוֹ עַל הָאִישׁ דִּבְהֵכִי אֲיֵירֵי קְרָא דְּוְהֵמִית אִישׁ אוֹ אִשָּׁה וּבְסָמוּךְ נַמִּי קָאָמַר מִשּׁוּם אִיבּוּד נְשָׁמָה חָס רַחְמָנָא עֲלֵיהּ וְלֹא אֲיֵירֵי בְּאִשָּׁה שֶׁהִמִּיתָה שֶׁתִּתְחַיֵּב כְּמוֹ אִישׁ: **מִשּׁוּם** כַּפָּרָה חָס רַחְמָנָא עֲלֵיהּ. וְא״ת אִם לֹא הוּקְשוּ לְעִנְיַן עוֹנְשִׁין בְּלָל כ״ש דַּהֲוָה חָס עָלֶיהָ טְפֵי שֶׁלֹּא הָיָה בָּהּ עוֹנֶשׁ וְלֹא הָיְתָה צְרִיכָה כַּפָּרָה בְּלָל וי״ל דְּאִצְטְרִיךְ קְרָא לְעוֹנְשִׁים הַכְּתוּבִים דִּבְהֶדְיָא בְּנָשִׁים בְּגוֹן עֲרָיוֹת שֵׁיֵּשׁ לָהֶן כַּפָּרָה: **לֹא** נִצְרְכָא אֶלָּא לְפַחַת נְבֵילָה. אע״ג דְּשָׁקִיל דְּלָאו דִּידֵיהּ מ״מ כֵּיוָן דְּזִכְיֵיהּ לֵיהּ רַחְמָנָא חֲצִי נֶזֶק חַשְׁבִּינָן לֵיהּ דְּאִיתֵיהּ בְּתַשְׁלוּמִין מַה שֶׁפָּחַת נְבֵילָה עָלָיו וְלֹא מָצֵי א״ל לַמּוּזִיק קַרְנָא קְבִירָא בֵּיהּ כְּדִכְפִי׳ לְעֵיל ו׳: ד״ה לא נצרכא): **אי** מִשּׁוּם חֲצִי כּוֹפֶר לָאו שִׁיּוּרָא הוּא. פִּי׳ דְּלִיקְשֵׁי לְמ״ד פַּלְגָּא נִזְקָא מָמוֹנָא מַאי שַׁיֵּיר דְּהַאי שַׁיֵּיר דְּלֹא שַׁיֵּיר כְּלוּם דְּבַה״ג אֵיכָא פֶּרֶק שְׁלִשָּׁה מִינִין (גיר קף לח) וּבְפֶרֶק הַחֲלִיל (סוכה קף נד:): **הָא** מַנִּי רַבִּי יוֹסֵי הַגְּלִילִי הִיא דְּאָמַר תַּם מְשֻׁלַּם חֲצִי נֶזֶק וְתַם חֲצִי כּוֹפֶר שָׁלֵם וּמוּעָד מְשֻׁלַּם נֶזֶק שָׁלֵם וְכוֹפֶר בִּכְלָל וְא״ת אַכַּתִּי לִיתְנֵי דְּמוּעָד מְשֻׁלַּם כּוֹפֶר אַף בְּשֶׁהוּא בִּסְקִילָה וְתַם בְּשֶׁהוּא בִּסְקִילָה פָּטוּר אֲפִילּוּ לְרַבִּי יוֹסֵי הַגְּלִילִי דַּהֲבִיאַהוּ לְבֵית דִּין וּשְׁלַם

לך וי״ל שֶׁהוּא בִּכְלָל שֶׁהַתַּם מְשַׁלֵּם חֲצִי נֶזֶק מִגּוּפוֹ וְא״ת א״כ מַהֵאי טַעְמָא אַמַּאי לֹא מוֹקֵי אֲפִילּוּ בְּר״ע דִּפוֹטֵר בְּתַם מֵחֲצִי כּוֹפֶר דִּכְשֶׁהַשּׁוֹר בִּסְקִילָה לֹא אִיצְטְרִיךְ לְמִיתְנֵי שֶׁפָּטוּר מֵחֲצִי כּוֹפֶר דְּהָתְנַן שֶׁהַתַּם מְשַׁלֵּם מִגּוּפוֹ וְכֵיוָן דִּמְשַׁלֵּם מִגּוּפוֹ הֲבֵיאֵהוּ לְב״ד וִישַׁלֵּם לָךְ וּכְשֶׁאֵין הַשּׁוֹר בִּסְקִילָה כְּגוֹן ע״פ עַד אֶחָד וְע״פ בְּעָלִים בֵּין תַּם בֵּין מוּעָד שְׁנֵיהֶם פְּטוּרִין

הַמִּית שׁוֹרִי אֶת פְּלוֹנִי אוֹ שׁוֹרוֹ שֶׁל פְּלוֹנִי הֲרֵי זֶה מְשַׁלֵּם עַל פִּי עַצְמוֹ מַאי לָאו בְּתַם לֹא בְּמוּעָד אֲבָל תַּם מַאי הָכֵי נַמִּי דְּאֵין מְשַׁלֵּם עַל פִּי עַצְמוֹ אִי הָכֵי אַדְּתָנֵי סֵיפָא הַמִּית שׁוֹרִי אֶת עַבְדּוֹ שֶׁל פְּלוֹנִי אֵין מְשַׁלֵּם עַל פִּי עַצְמוֹ לְפָלוּג וְלִיתְנֵי בְּדִידֵיהּ בַּד״א בְּמוּעָד אֲבָל בְּתַם אֵינוֹ מְשַׁלֵּם עַל פִּי עַצְמוֹ כּוּלְּהּ בְּמוּעָד קָמְיְרֵי תָּא שְׁמַע זֶה הַכְּלָל כָּל הַמְשַׁלֵּם יוֹתֵר עַל מַה שֶׁהִזִּיק אֵינוֹ מְשַׁלֵּם עַל פִּי עַצְמוֹ מַאי לָאו הָא פָּחוֹת מִמַּה שֶׁהִזִּיק מְשַׁלֵּם לֹא הָא כְּמַה שֶׁהִזִּיק מְשַׁלֵּם אֲבָל פָּחוֹת מַאי הָכֵי נַמִּי דְּלֹא מְשַׁלֵּם אִי הָכֵי אַדְּתָנֵי זֶה הַכְּלָל כָּל הַמְשַׁלֵּם יוֹתֵר עַל מַה שֶׁהִזִּיק אֵינוֹ מְשַׁלֵּם עַל פִּי עַצְמוֹ לִיתְנֵי זֶה הַכְּלָל כָּל שֶׁאֵינוֹ מְשַׁלֵּם כְּמַה שֶׁהִזִּיק דְּמַשְׁמַע פָּחוֹת וּמַשְׁמַע יוֹתֵר תִּיוּבְתָּא וְהִלְכְתָא פַּלְגָא נִזְקָא קְנָסָא תִּיוּבְתָּא וְהִלְכְתָא אֵין טַעְמָא מַאי הַוְיָא תִּיוּבְתָּא מִשּׁוּם דְּלֹא קָתָנֵי כְּמוֹ שֶׁהִזִּיק לֹא פְּסִיקָא לֵיהּ כֵּיוָן דְּאִיכָּא חֲצִי נֶזֶק צְרוֹרוֹת דְּהִלְכְתָא גְּמִירָא לָהּ דְּמָמוֹנָא הוּא מִשּׁוּם הָכֵי לֹא קָתָנֵי וְהַשְׁתָּא דְּאַמְרַת פַּלְגָא נִזְקָא קְנָסָא הַאי כַּלְבָא דְּאָכַל אִימְרֵי וְשׁוּנְרָא דְּאָכְלָה תַּרְנְגוֹלָא מְשׁוּנָּה הוּא וְלֹא מַגְּבִינָן בְּבָבֶל וְהַנֵּי מִילֵּי בְּרַבְרְבֵי אֲבָל בְּזוּטְרֵי אוּרְחֵיהּ הוּא וְאִי תָּפֵס לֹא מַפְקִינָן מִינֵּיהּ וְאִי אָמַר קִבְעוּ לִי זִימְנָא דְּאֶזְלִינָא לְאַרְעָא דְּיִשְׂרָאֵל קַבְעִינָן לֵיהּ וְאִי לֹא אָזִיל מְשַׁמְּתִינָן לֵיהּ וּבֵין כַּךְ מְשַׁמְּתִינָן לֵיהּ עַד דְּמִסְלַק הֲזִיקָא מִדְּרַבִּי נָתָן דְּתַנְיָא רַבִּי נָתָן אוֹמֵר מְנַיִּין שֶׁלֹּא יְגַדֵּל אָדָם כֶּלֶב רַע בְּתוֹךְ בֵּיתוֹ וְאַל יַעֲמִיד סוּלָּם רָעוּעַ בְּתוֹךְ בֵּיתוֹ ת״ל לֹא תָשִׂים דָּמִים בְּבֵיתֶךָ: **מתני׳** חֲמִשָּׁה תַּמִּין וַחֲמִשָּׁה מוּעָדִין הַבְּהֵמָה אֵינָהּ מוּעֶדֶת לֹא לִיגַּח וְלֹא לִיגּוֹף וְלֹא לִשּׁוֹךְ וְלֹא לִרְבּוֹץ וְלֹא לִבְעוֹט הַשֵּׁן מוּעֶדֶת לֶאֱכוֹל אֶת הָרָאוּי לָהּ הָרֶגֶל מוּעֶדֶת לִשְׁבּוֹר בְּדֶרֶךְ הִילּוּכָהּ וְשׁוֹר הַמּוּעָד וְשׁוֹר הַמַּזִּיק בְּרִשּׁוּת הַנִּזָּק וְהָאָדָם הַזְּאֵב וְהָאֲרִי וְהַדּוֹב וְהַנָּמֵר וְהַבַּרְדְּלָס וְהַנָּחָשׁ הֲרֵי אֵלּוּ מוּעָדִין רַבִּי אֶלְעָזָר אוֹמֵר בִּזְמַן שֶׁהֵן בְּנֵי תַרְבּוּת אֵינָן מוּעָדִין וְהַנָּחָשׁ מוּעָד לְעוֹלָם: **גמ׳** מְדִקְתָנֵי הַשֵּׁן מוּעֶדֶת לֶאֱכוֹל מִכֹּלָּא דְּכַחֲצַר הַנִּזָּק עַסְקִינָן וְקָתָנֵי בְּהֵמָה אֵינָהּ מוּעֶדֶת לְשַׁלֵּם כּוּלֵּיהּ אֲבָל חֲצִי נֶזֶק מְשַׁלֶּמֶת מַנִּי רַבָּנָן הִיא דְּאַמְרֵי מְשׁוּנָּה קָרֵן בַּחֲצַר הַנִּזָּק חֲצִי נֶזֶק הוּא דְּמְשַׁלֵּם אִימָא סֵיפָא שׁוֹר הַמּוּעָד וְשׁוֹר הַמַּזִּיק בְּרִשּׁוּת הַנִּזָּק וְהָאָדָם אַתָּאן לְרַבִּי טַרְפוֹן דְּאָמַר מְשׁוּנָּה קָרֵן בַּחֲצַר הַנִּזָּק נֶזֶק שָׁלֵם הוּא דְּמְשַׁלֵּם רֵישָׁא רַבָּנָן וְסֵיפָא רַבִּי טַרְפוֹן אֵין דְּהָאָמַר לֵיהּ שְׁמוּאֵל לְרַב יְהוּדָה שִׁינְנָא שְׁבוֹק מַתְנִי׳ וְתָא אַבַּתְרָאי רֵישָׁא רַבָּנָן וְסֵיפָא רַבִּי טַרְפוֹן רַבִּי אֶלְעָזָר מִשְּׁמֵיהּ דְּרַב אָמַר

הַמִּית שׁוֹרִי כו׳ **מַאי לָאו בְּתַם.** וְה״ק הַמִּית שׁוֹרִי אֶת פְּלוֹנִי מְשַׁלֵּם חֲצִי כּוֹפֶר ע״פ עַצְמוֹ וְרַבִּי יוֹסֵי הַגְּלִילִי הִיא אוֹ שׁוֹרוֹ שֶׁל פְּלוֹנִי הַמִּית מְשַׁלֵּם ע״פ עַצְמוֹ חֲצִי נֶזֶק אַלְמָא מְמוֹנָא הוּא: **עַבְדּוֹ שֶׁל פְּלוֹנִי.** הָא קְנָסָא הוּא דְּמְשַׁלֵּם ל׳ סְלָעִים וְאֲפִילּוּ אֵינוֹ שָׁוֶה אֶלָּא דִּינָר: **לִפְלוּג וְלִיתְנֵי בְּדִידֵיהּ.** בְּקַמַּיְיתָא גּוּפֵיהּ דְּהַמִּית שׁוֹרוֹ שֶׁל פְּלוֹנִי מְצִי לִפְלוּגֵי: **כּוּלְּהּ בְּמוּעָד קָמְיְרֵי.** וְחִילּוּקִים דְּמוּעָד בְּעֵי לְאִשְׁמוּעִינָן: **יוֹתֵר עַל מַה שֶׁהִזִּיק.** כְּגוֹן ל׳ שֶׁל עֶבֶד: **הָא פָּחוֹת.** כְּגוֹן חֲצִי נֶזֶק דְּתַם מְשַׁלֵּם ע״פ עַצְמוֹ: **כְּמַה שֶׁהִזִּיק.** נֶזֶק שָׁלֵם דְּמוּעָד: **מְשׁוּם דְּלֹא קָתָנֵי כְּמַה שֶׁהִזִּיק.** הָא לָאו תִּיוּבְתָּא הִיא דְּלֹא פְּסִיקָא לֵיהּ לְמִיתְנֵי כְּמַה שֶׁהִזִּיק דְּלֵיהֲוֵי מִשְׁמַע דְּפָחוֹת אֵינוֹ מְשַׁלֵּם ע״פ עַצְמוֹ כֵּיוָן דְּאִיכָּא חֲצִי נֶזֶק צְרוֹרוֹת דְּאֵינוֹ מְשַׁלֵּם כְּמַה שֶׁהִזִּיק וַאֲפִילּוּ הָכֵי מְשַׁלֵּם ע״פ עַצְמוֹ לִיתְנֵי כְּמַה שֶׁהִזִּיק גְּמִירֵי לָהּ דְּמָמוֹנָא הוּא: **אִימְּרֵי.** כְּבָשִׂים: **מְשׁוּנָּה הוּא.** דְּאֵין דַּרְכָּן בְּכָךְ וַהֲוֵי תּוֹלְדָה דְּקָרֵן לְשַׁלֵּם חֲצִי נֶזֶק: **וְלֹא מַגְּבִינָן לָהּ בְּבָבֶל.** דְּאֵין דָּנִין דִּינֵי קְנָסוֹת אֶלָּא בִּסְמוּכִין וּבְבָבֶל אֵין סְמִיכָה: **בְּרַבְרְבֵי.** תַּרְנְגוֹלִים וּכְבָשִׂים גְּדוֹלִים דְּאֵין דֶּרֶךְ כֶּלֶב וְחָתוּל לְהוֹרְגָן: **וְאִי תָּפֵיס.** נִיזָּק בְּבָבֶל לֹא מַפְקִינָן מִינֵּיהּ: וְאִי לֹא תָּפֵיס נִיזָּק וְאָמַר קִבְעוּ לִי זְמַן דְּלֵיתֵי בַּהֲדֵי לְאַרְעָא דְּיִשְׂרָאֵל. קַבְּעִינָן לֵיהּ: **וּבֵין כַּךְ וּבֵין כַּךְ מְשַׁמְּתִינָן לֵיהּ.** לְהַרוֹג אֶת הַכֶּלֶב וְאֶת הַחָתוּל: **עַד דְּמִסַּלֵּק הֲזִיקָא.** שֶׁיַּהֲרֹגֶנָּה: **מתני׳ לֹא לִיגַּח.** בְּקַרְנָן: **וְלֹא לִיגּוֹף.** דְּחִיפַת גּוּף וְכוּלְּהוּ הֲוֵי תּוֹלְדָה דְּקָרֵן וּמְשַׁלְּמִין חֲצִי נֶזֶק הֲרֵי חֲמִשָּׁה מוּעָד. ג׳ פְּעָמִים לִיגַּח אוֹ לִגּוֹף אוֹ לִרְבּוֹץ אוֹ לִבְעוֹט אוֹ לִשּׁוֹךְ הֲרֵי הֵן חֲמִשָּׁה מוּעָדִין לְשַׁלֵּם נֶזֶק שָׁלֵם וּלְגַבֵּי מוּעָד חָשִׁיב לְהוּ חַד דְּע״י הַעֲדָאָה דְּעֵדִים אָתֵי בְּהוּ חִיּוּב נ״ש הִלְכָּךְ חָדָא מִילְּתָא הוּא: **וְשׁוֹר הַמַּזִּיק בְּרִשּׁוּת הַנִּזָּק.** וַאֲפִי׳ קֶרֶן תַּמָּה הֲוֵי כְּמוּעָד לְשַׁלֵּם נֶזֶק שָׁלֵם : **וְהָאָדָם.** הֲרֵי חֲמִשָּׁה וּבְבַעֲלֵי חַיִּים קָמְיְרֵי לְהָכֵי לֹא חָשִׁיב בּוֹר וְאֵשׁ וּלְקַמָּן פָּרִיךְ אַמַּאי לֹא חָשִׁיב הָאֲרִי וְהַדּוֹב כו׳: **הֲרֵי אֵלּוּ מוּעָדִים.** אֲפִילּוּ בִּנְשִׁיכָה וּבְכָל נְזָקִין וּמְשַׁלְּמִין בְּעָלִים שֶׁלָּהֶן נֶזֶק שָׁלֵם: **שֶׁהֵן בְּנֵי תַרְבּוּת.** שֶׁגִּידְּלָן אָדָם בְּבֵיתוֹ: **גמ׳ וְקָתָנֵי הַבְּהֵמָה אֵינָהּ מוּעֶדֶת.** לֹא לִיגַּח וְלֹא לִגּוֹף אֲלַמָּא קֶרֶן בְּחַצַּר הַנִּזָּק חֲצִי נֶזֶק הוּא דְּמְשַׁלֵּם:

כולה

כולה

אִי תָּפֵס [הַמַּזִּיק עַצְמוֹ כְּגוֹן] כֶּלֶב אוֹ הַשּׁוּנְרָא דְּלֹא מַפְקִינָן קָאָמַר דְּלֹא מַפְקִינָן הַקִּילוּ חֲכָמִים שֶׁיּוּכַל לְהַחֲזִיק בּוֹ אִם לָקְחוּ בִּשְׁעַת הַהֲזָקָה אֲבָל מִידֵי אַחֲרִינָא לֹא דְּאִי בְּכָל דָּבָר שֶׁיִּתְפּוֹס לֹא מַפְקִינָן יָבֹא לִידֵי תַּקָּלָה דְּהַיּוֹם אוֹ לְמָחָר יִגְזוֹל כָּל אֲשֶׁר לוֹ וְלֹא נוֹצִיא מִמֶּנּוּ דְּאֵין אָנוּ דָּנִין קְנָסוֹת וְזֶה יַפְסִיד יוֹתֵר מִמַּה שֶׁהִזִּיק וְהָא דְּאָמַר בְּכֵיצַד הָרֶגֶל (לקמן דף יט:) הַהוּא חַמְרָא דְּאָכַל נַהֲמָא וּפְלִיסֵיהּ לְסִלָּא וְחַיְּיבֵיהּ רַב יְהוּדָה אַנַּהֲמָא נֶזֶק שָׁלֵם וְאַסִּלָּא חֲצִי נֶזֶק מַיְּירִי בְּתָפֵס אוֹ הָיָה דּוֹחֲקוֹ ע״י שַׁמְתָּא דְּקַבְּעֵיהּ זִימְנָא לֵא״:

כולה

ממה ששנינו (כתובות מא.), אם הודה אדם בבית דין ואמר **הֵמִית שׁוֹרִי אֶת פְּלוֹנִי, אוֹ** שהמית את **שׁוֹרוֹ שֶׁל פְּלוֹנִי, חֲרֵי זֶה מְשַׁלֵּם עַל פִּי** הודאת **עַצְמוֹ** את תשלום הכופר שחייב על הריגת אדם, ואת תשלום הנזק על הריגת שור. **וּמַאי לָאו** – האם אין הברייתא עוסקת אף **בְּתָם,** שחייב לשלם על פי הודאתו חצי כופר על הריגת אדם, וכדעת רבי יוסי הגלילי, וחצי נזק על הריגת שור, ומבואר שתשלום חצי הנזק ממון הוא ולא קנס, ולכך חייב על הודאתו.

דוחה הגמרא: **לֹא** – הברייתא אינה מדברת בתם, אלא **בְּמוּעָד,** ולכך משלם על פי הודאתו שממון הוא ולא קנס. מקשה הגמרא, **אֲבָל תָּם מַאי** יהיה דינו, **הָכִי נַמִּי דְּאֵין מְשַׁלֵּם עַל פִּי עַצְמוֹ, אִי הָכִי** יקשה, **אַדְּתָנֵי סֵיפָא** – מדוע הוצרך התנא לכתוב בסיפא, **הֵמִית שׁוֹרִי אֶת עֶבְדּוֹ שֶׁל פְּלוֹנִי אֵין מְשַׁלֵּם** שלשים של עבד **עַל פִּי** הודאת **עַצְמוֹ,** לפי שקנס הוא, **לִפְלוֹג וְלִיתְנֵי בְּרֵישֵׁיהּ** – היה יכול התנא לחלק אף באותו אופן האמור ברישא, דהיינו בשור שהמית שור אחר, שאף בו יש אופן שאינו משלם על פי עצמו, ויכתוב כך, **כַּמָּה דְּבָרִים אֲמוּרִים** שמשלם על פי עצמו, **בְּמוּעָד, אֲבָל בְּתָם אֵינוֹ מְשַׁלֵּם עַל פִּי עַצְמוֹ.** וממה שנקט התנא בסיפא אופן אחר, משמע שאכן באופן שהמית השור שור אחר משלם על פי עצמו הן בתם והן במועד, ומוכח שתשלום חצי הנזק ממון הוא ולא קנס.

דוחה הגמרא: אף אם חצי הנזק קנס הוא, לא רצה התנא לכתוב החילוק בין תם למועד, לפי שכ**וּלָּהּ בְּמוּעָד קָמַיְירִי** - כל הברייתא מדברת בדיני שור המועד, כלומר שרצה התנא להשמיע החילוקים שיש בשור מועד.

הגמרא מביאה ראיה מברייתא אחרת שפלגא נזקא ממונא: **תָּא שְׁמַע,** ששנינו בברייתא, **זֶה הַכְּלָל, כָּל הַמְשַׁלֵּם יוֹתֵר עַל מַה שֶּׁהִזִּיק,** הרי זה קנס **וְאֵינוֹ מְשַׁלֵּם עַל פִּי עַצְמוֹ. מַאי לָאו** – האם לא נדייק מדברי הברייתא, שמשמע, **הָא** אם אינו משלם אלא **פָּחוֹת מִמַּה שֶּׁהִזִּיק,** וכגון חצי נזק, הרי זה ממון **וּמְשַׁלֵּם** על פי עצמו, הרי שחצי הנזק ממון הוא ולא קנס.

דוחה הגמרא: **לֹא** – אין לדייק שכל המשלם פחות ממה שהזיק משלם על פי עצמו, אלא כך יש לדייק, **הָא** אם אינו משלם אלא **כַּמָּה שֶּׁהִזִּיק,** וכגון שור מועד שמשלם נזק שלם, **מְשַׁלֵּם** על פי עצמו.

מקשה הגמרא: **אֲבָל** אם אינו משלם אלא **פָּחוֹת** ממה שהזיק, **מַאי** יהיה דינו, **הָכִי נַמִּי דְּלֹא מְשַׁלֵּם** על פי עצמו, **אִי הָכִי** יקשה, **אַדְּתָנֵי** – מדוע כתבה הברייתא **זֶה הַכְּלָל כָּל הַמְשַׁלֵּם יוֹתֵר עַל מַה שֶּׁהִזִּיק אֵינוֹ מְשַׁלֵּם עַל פִּי עַצְמוֹ, לִיתְנֵי** – היתה צריכה לכתוב כך, **זֶה הַכְּלָל כָּל שֶׁאֵינוֹ מְשַׁלֵּם כַּמָּה שֶּׁהִזִּיק** אינו משלם על פי עצמו, **דְּמַשְׁמַע** בלשון זה **פָּחוֹת** ממה שהזיק **וּמַשְׁמַע** אף **יוֹתֵר** ממה שהזיק, שבשניהם אינו משלם על פי עצמו.

מסיקה הגמרא, אכן **תְּיוּבְתָּא** – קשה מכאן על רב הונא בריה דרב יהושע הסובר שפלגא נזקא קנסא.

פוסקת הגמרא: **וְהִלְכְתָא פַּלְגָּא נִזְקָא קְנָסָא.** מקשה הגמרא, **תְּיוּבְתָּא וְהִלְכְתָא** – הלא אמרנו שמדברי הברייתא קשה על שיטה זו, ואיך פוסקים אנו כן להלכה. מתרצת הגמרא, **אֵין** – אכן כך הוא, שהרי **טַעְמָא מַאי הֲוָיָא תְּיוּבְתָּא, מִשּׁוּם דְּלֹא קָתָנֵי** בברייתא כל שאינו משלם **כְּמוֹ שֶׁהִזִּיק,** ועל זה יש להשיב, שלכך לא כתבה הברייתא כן, משום שלא **פְּסִיקָא לֵיהּ** – שאין הדבר ברור שכל תשלום שאינו כמו שהזיק הרי הוא קנס ואינו ממון, שב**כְּיוָן דְּאִיכָּא** בכלל הנזקים שאינו משלם עליהם כמו שהזיק, תשלום **חֲצִי נֶזֶק צְרוֹרוֹת** – שמשלם על נזקי הבהמה שהתיזה צרורות בדרך הילוכה והזיקה על ידם, **דְּהִלְכְתָא גְּמִירָא לָהּ** – שכן מקובל הלכה למשה מסיני שמשלם רק חצי נזק, ונאמר בהלכה למשה מסיני **דְּמָמוֹנָא הוּא, מִשּׁוּם הָכִי לֹא קָתָנֵי** – לכך לא כתבה הברייתא לשון זה שמשמעותו שכל תשלום שאינו כמו שהזיק אלא פחות ממנו אינו משלם על פי עצמו, שהרי חצי נזק של צרורות אינו כן, ומכל מקום חצי הנזק של קרן יש לומר שאינו משלם על פי עצמו לפי שקנס הוא.

וְהַשְׁתָּא דְּאָמְרַתְּ – ועתה שנפסקה ההלכה **שפַּלְגָּא נִזְקָא קְנָסָא, הַאי כַּלְבָּא** – כלב **דְּאָכַל אִימְרֵי** – שאכל כבשים שאין דרכו בכך, **וְכֵן שׁוּנְרָא** – חתול **דְּאָכְלָה תַּרְנְגוֹלָא,** נזק **מְשׁוּנָּה הוּא** והרי זה תולדה של קרן שמשלם רק חצי נזק בפעמים הראשונות, **וְלֹא מְגַבְּיָנָן** – ואין גובים בית דין תשלומים אלו **בְּכֻלָּן,** לפי שאין שם סמוכים ומומחים ואינם יכולים לדון דיני קנסות. **וְהָנֵי מִילֵּי בְּרַבְרְבֵי** – בכבשים ותרנגולים גדולים, **אֲבָל בְּזוּטְרֵי** – אך אם היו קטנים, **אוֹרְחֵיהּ הוּא** – דרך הכלב והחתול לאוכלם, ותולדה של שן הוא, שאוכלת אותם להנאתה, וחייב נזק שלם, וגובין אותם בבבל כדין נזקי שן שממון הם ולא קנס. **וְאִי תָּפַס** הניזק מטלטלים מהמזיק, **לֹא מַפְּקִינַן מִינֵּיהּ** – אין מוציאים אותם מידו.

וְאִי לא תפס הניזק אלא **שאָמַר** לבית דין **קַבְּעוּ לִי זִימְנָא דְּאַזְלִינָא** – תקבעו למזיק זה זמן מוגבל שבו ילך **לְאַרְעָא דְּיִשְׂרָאֵל,** ששם יש סמוכים ומומחים, וידונו אותו שם, **קַבְּעִינָן לֵיהּ** – בית דין קובעים להם זמן. **וְאִי לֹא אָזֵיל** – ואם לא רצה המזיק ללכת לארץ ישראל עד שעבר הזמן, **מְשַׁמְּתִינָן לֵיהּ** – מנדים אותו.

וּבֵין כָּךְ וּבֵין כָּךְ - ובין אם ביקש הניזק שיקבעו למזיק זמן ללכת לארץ ישראל ובין אם לא ביקש, מתרים בו שיהרוג את הכלב או החתול, ואם לא עשה כך, **מְשַׁמְּתִינָן לֵיהּ** – מנדים אותו **עַד דְּמַסְלֵק הֵיזֵקָא** – שיהרוג את המזיק. ודין זה נלמד **מִדְּרַבִּי נָתָן, דְּתַנְיָא רַבִּי נָתָן אוֹמֵר מִנַּיִן שֶׁלֹּא יְנַדֵּל אָדָם כֶּלֶב רַע בְּתוֹךְ בֵּיתוֹ וְאַל יַעֲמִיד סוּלָּם רָעוּעַ בְּתוֹךְ בֵּיתוֹ, תַּלְמוּד לוֹמַר** לגבי דין עשיית מעקה לגג (דברים כב ח), 'לֹא תָשִׂים דָּמִים בְּבֵיתֶךָ', והיה צריך שיהיה כתוב 'לא תשים דמים בגגך', וממה שכתוב 'בביתך' יש לדרוש על כל היזק המצוי בביתו שמוזהר עליו לסלקו:

משנה

משנתינו חוזרת לעסוק באבות נזיקין, ומפרטת מי הם התמים ומי הם המועדים.

חֲמִשָּׁה תַּמִּין – ישנם חמשה נזקי בהמה שאינה מורגלת בהם ומשלמת רק חצי נזק, **וַחֲמִשָּׁה מוּעָדִין** – נזקים שהיא מורגלת בהם ומשלמת נזק שלם. אלו הן החמשה תמין: **הַבְּהֵמָה אֵינָהּ מוּעֶדֶת לֹא לִינַּח בְּקֶרֶן, וְלֹא לִינוֹף** – להזיק על ידי דחיפת גופה, **וְלֹא לִשּׁוֹךְ** בשניה, **וְלֹא לִרְבּוֹץ** על הכלים בכוונה לשוברם, **וְלֹא לִבְעֹט** ברגליה בחפץ בכוונה לשוברו. ואלו הן החמשה מועדין: **הַשֵּׁן מוּעֶדֶת לֶאֱכוֹל אֶת הָרָאוּי לָהּ** – מאכלים שרגילה בהם, **הָרֶגֶל מוּעֶדֶת לִשְׁבּוֹר כֵּלִים בְּדַרְכָּהּ הֵילוֹכָהּ, וְשׁוֹר הַמּוּעָד** – שהורגל ליגח בקרנו, **וְשׁוֹר תָּם הַמַּזִּיק בִּרְשׁוּת הַנִּזָּק,** ודינו כמועד לשלם נזק שלם, **וְהָאָדָם** שהזיק משלם לעולם נזק שלם.

המשנה מוסיפה עוד מועדים: **הַזְּאֵב, וְהָאֲרִי, וְהַדֹּב, וְהַנָּמֵר, וְהַבַּרְדְּלָס, וְהַנָּחָשׁ, הֲרֵי חִיּוֹת אֵלּוּ מוּעָדִין** מתחילת ברייתן בכל אופן שיזיקו ואין להם דין תם. **רַבִּי אֱלִיעֶזֶר** חולק **וְאוֹמֵר** שב**זְמַן שֶׁהֵן** [–חיות אלו] **בְּנֵי תַּרְבּוּת** – שנתגדלו בבית אדם ומלמדם שלא יזיקו, **אֵינָן מוּעָדִין** מתחילתן ובשלש פעמים ראשונות משלמין חצי נזק. **וְהַנָּחָשׁ מוּעָד לְעוֹלָם** גם לדעת רבי אלעזר, אפילו כשהוא בן תרבות:

גמרא

הגמרא מקשה סתירה בדברי המשנה: **מִדְּקָתָנֵי הַשֵּׁן מוּעֶדֶת לֶאֱכוֹל** ומשלמת נזק שלם, **מִכְּלָל** [–משמע] **דְּכַחֲצַר הַנִּזָּק עַסְקִינַן** – שהמשנה עוסקת בנזק שאירע בחצר הניזק, שהרי אין חיוב תשלומין על נזקי שן ברשות הרבים, **וְקָתָנֵי** בתחילת המשנה **שהַבְּהֵמָה אֵינָהּ מוּעֶדֶת** לא ליגח ולא ליגוף, לענין **לְשַׁלֵּם כּוּלֵּיהּ** – שאינה משלמת נזק שלם, **אֲבָל חֲצִי נֶזֶק מְשַׁלֶּמֶת,** ומסתבר שכל המשנה מדברת ברשות אחת, ואם כן מוכח שמשנתינו סוברת שאף בחצר הניזק משלמים על נזקי קרן רק חצי נזק, **מַנִּי** – כדעת מי נאמר דין זה, **רַבָּנַן הִיא, דְּאָמְרֵי מְשׁוּנָּה קֶרֶן** – כל נזקי קרן המשונה ותולדותיה שנעשו **בַּחֲצַר הַנִּזָּק, חֲצִי נֶזֶק הוּא דְּמְשַׁלֵּם,** כדין קרן תמה ברשות הרבים. **אֵימָא סֵיפָא,** שמונה המשנה חמשה מועדים ובתוכם **שׁוֹר הַמּוּעָד, וְשׁוֹר תָּם הַמַּזִּיק בִּרְשׁוּת הַנִּזָּק, וְהָאָדָם,** ומבואר ששור המזיק ברשות הניזק משלם נזק שלם גם בנזקי קרן תמה, ואם כן **אָתָאן** [–באנו] **לְדעת רַבִּי טַרְפוֹן דְּאָמַר מְשׁוּנָּה קֶרֶן בַּחֲצַר הַנִּזָּק נֶזֶק שָׁלֵם הוּא דְּמְשַׁלֵּם.** וכי יתכן שהרי"שָׁא של המשנה היא כ**רַבָּנַן וְהֵסִיפָא כרַבִּי טַרְפוֹן.** משיבה הגמרא: **אֵין** – אכן כך נשנתה משנתינו, **דְּהָאָמַר לֵיהּ שְׁמוּאֵל לְרַב יְהוּדָה, שֵׁינְנָא** – חריף, **שָׁבוֹק מַתְנִיתִין** – הנח מלטרוח ליישב את המשנה לפי תנא אחד, **וְתָא אַבַּתְרָאֵי** – ותלך אחרי, כלומר תפרש כמוני שאני מעמיד את הרי"שָׁא כדעת **רַבָּנַן** ואת **הסֵיפָא** כדעת **רַבִּי טַרְפוֹן.**

הגמרא מביאה תירוץ אחר: **רַבִּי אֱלִיעֶזֶר מִשְּׁמֵיהּ דְּרַב אָמַר,**

כּוּלָּהּ בשיטת **רַבִּי טַרְפוֹן הִיא**, ו**בְּרֵישָׁא** לא מדובר בחצר הניזק גמורה אלא **בְּחָצֵר הַמְיוּחֶדֶת** לְהנחת **פֵּירוֹת** רק **לְאֶחָד מֵהֶן**, דהיינו לניזק, **וְלָזֶה וּלְזֶה לְשָׁוְרִים, דְּלְגַבֵּי שֵׁן הַוְיָא לָהּ** – נחשבת היא **לְחָצֵר הַנִּיזָּק**, כיון שרק לו יש רשות להכניס פירותיו, **וּלְגַבֵּי קֶרֶן הַוְיָא** – נחשבת החצר **לִרְשׁוּת הָרַבִּים** כיון שלשניהם יש רשות להכניס שוורים, וגם לרבי טרפון משלם חצי נזק. ודין הסיפא שתם שהזיק ברשות הניזק משלם נזק שלם, מדובר בחצר שהיא רק של הניזק אף לשוורים ובזה סובר רבי טרפון שמשלם נזק שלם.

אָמַר רַב כַּהֲנָא אַמְרִיתָהּ לִשְׁמַעְתָּא – אמרתי שמועה זו **קַמֵּיהּ** [–לפני] **דְּרַב זְבִיד מִנַּהַרְדְּעָא, וְאָמַר לִי, מִי מָצֵית מוֹקְמַתְּ לָהּ כּוּלָּהּ** – וכי יכול אתה להעמיד את כל המשנה **כְּרַבִּי טַרְפוֹן, הָקָתָנֵי** – הרי כתוב במשנה **'הַשֵּׁן מוּעֶדֶת לֶאֱכוֹל אֶת הָרְאוּי לָהּ'**, ומשמע שרק לאכול מאכל **רָאוּי לָהּ** כפירות וירקות, **אֵין** – אכן היא מועדת, אבל לאכול דבר **שֶׁאֵין רָאוּי לָהּ** ככסות וכלים, **לֹא** – אין הבהמה מועדת לכך ומשלמת חצי נזק, **וְאִי** – ואם המשנה כדעת **רַבִּי טַרְפוֹן** היא, **הָאֲמַר מְשׁוּנֶּה קֶרֶן** – כל נזקי קרן המשונה שנעשו **בְּחָצֵר הַנִּיזָּק, נָזֵק שָׁלֵם מְשַׁלֵּם**, ואם כן גם אם אכלה דבר שאינו ראוי לה היה עליו להתחייב נזק שלם.

הגמרא מבארת את המשנה באופן אחר: **אֶלָּא לְעוֹלָם** כל המשנה כדעת **רַבָּנָן הִיא**, שקרן גם בחצר הניזק משלם חצי נזק, ודברי המשנה 'ושור המזיק ברשות הניזק' אינם אמורים לגבי נזקי קרן תמה רק על שן ורגל, **וְחַסּוּרֵי מְחַסְּרָא** – התנא חיסר בדבריו, **וְהָכִי קָתָנֵי** – וכך צריך לשנות, **חֲמִשָּׁה תַּמִּים הֵן**, נגיחה נגיפה וכו', **וְאִם הוּעֲדוּ** – אם הורגלו שלש פעמים בנזקים אלו הרי **חֲמִשְׁתָּן מוּעָדִין**, והם החמשה מועדים. ובהמשך לא באה המשנה להוסיף אופני מועדות, אלא לומר שרק החמשה שהוזכרו תמים הם מתחילתם, **וְמה** שאין כן **שֵׁן וְרֶגֶל שמוּעָדִין** הם **מִתְּחִילָּתָן**, וממשיכה המשנה ומפרשת 'שור המועד', כלומר **וְהֵיכָן הַעֲדָתָן** של שן ורגל לשלם נזק שלם, ומשיבה המשנה 'ושור המזיק ברשות הניזק', כלומר כאשר ההיזק נעשה **בְּחָצֵר הַנִּיזָּק**, אבל ברשות הרבים פטורים. וכיון שהסיפא אינה עוסקת בדין קרן תמה ברשות הניזק, שוב אין צורך להעמידה כרבי טרפון.

רבינא מקשה על הסבר זה במשנה: **מַתְקִיף לָהּ רָבִינָא, הָא קָתָנֵי** – הרי שנינו במשנה **לְקַמָּן** (כד:) **'שׁוֹר הַמַּזִּיק בִּרְשׁוּת הַנִּיזָּק כֵּיצַד'** ומביאה המשנה שם את המחלוקת רבי טרפון וחכמים לגבי נזקי תם בחצר הניזק, ולשון 'כיצד' משמע שהמשנה באה לפרש דין שכבר נשנה, **וְאִי אָמְרַתְּ בִּשְׁלָמָא אֵירֵי בָּהּ** – אם תאמר שההלכה השנויה בסיפא של משנתינו 'שור המזיק ברשות הניזק' עוסקת בקרן תמה בחצר הניזק, מובן **שִׁמּוּשׁוּם הָכִי קָתָנֵי** לשון **'כֵּיצַד'**, משום שבאים לפרש מהו האופן שבו עוסקת משנתינו, **אֶלָּא אִי אָמְרַתְּ לֹא אֵירֵי בָּהּ**, אלא המשנה באה לפרש היכן היא העדתן של שן ורגל, אם כן **מַאי כֵּיצַד** – על מה מוסבים דברי התנא בפרק שני ששאל 'כיצד'. ועל כרחך שאין זו כוונת משנתינו.

רבינא מבאר את המשנה באופן אחר: **אֶלָּא אָמַר רָבִינָא חַסּוּרֵי מְחַסְּרָא וְהָכִי קָתָנֵי** – כך צריך לשנות, **חֲמִשָּׁה תַּמִּים הֵן**, נגיחה נגיפה וכו', **וְאִם הוּעֲדוּ, חֲמִשְׁתָּן מוּעָדִין**, והם החמשה מועדים. ובכך סיים התנא לפרש את ה'חמשה תמים וחמשה מועדים'. ומוסיפה המשנה לפרט אבות נזיקין אחרים **וְהם שֵׁן וְרֶגֶל המוּעָדִין מִתְּחִילָּתָן**. וממשיכה המשנה, **וְמה** שאמרנו שהחמשה שהועדו הרי הם מועדים, **זֶהוּ שׁוֹר הַמּוּעָד** הכתוב בתורה. ובהמשך לא באה המשנה לומר הלכה פסוקה אלא כך היא כוונתה, **וְשׁוֹר הַמַּזִּיק** בנזקי קרן **בִּרְשׁוּת הַנִּיזָּק** באנו **לְמַחֲלוֹקֶת רַבִּי טַרְפוֹן וְרַבָּנָן**. ומסיימת המשנה, **וְיֵשׁ מוּעָדִים אֲחֵרִים כֵּיוֹצֵא בָּאֵלּוּ** – בדומה לשן ורגל, **הַוּאַב וְהָאֲרִי וְהַדּוֹב וְהַבַּרְדְּלָס וְהַנְּמֵר וְהַנָּחָשׁ**.

הגמרא מביאה סיוע מברייתא לפירושו של רבינא: **תַּנְיָא נְמִי הָכִי, חֲמִשָּׁה תַּמִּים הֵן, וְאִם הוּעֲדוּ** נעשו **חֲמִשְׁתָּן מוּעָדִין**. ויש עוד אבות נזיקין והם **שֵׁן וְרֶגֶל** שהם **מוּעָדִין מִתְּחִילָּתָן**. **וְמה** שאמרנו 'ואם הועדו חמשתן מועדים' **זֶהוּ שׁוֹר הַמּוּעָד** האמור בתורה. **וְשׁוֹר הַמַּזִּיק** בנזקי קרן **בִּרְשׁוּת הַנִּיזָּק** באנו **לְמַחֲלוֹקֶת רַבִּי טַרְפוֹן וְרַבָּנָן. וְיֵשׁ מוּעָדִין אֲחֵרִים** מתחילתן **כֵּיוֹצֵא בָּאֵלּוּ** [שן ורגל], שהם **הַוּאַב וְהָאֲרִי הַדּוֹב וְהַנְּמֵר וְהַבַּרְדְּלָס וְהַנָּחָשׁ**.

הגמרא מביאה נוסח אחר, שדברי רבינא נאמרו כתירוץ על קושיא אחרת: **אִיכָּא דְּרָמוּ לָהּ מִירְמָא** – יש שהקשו סתירה במשנה, **תְּנַן, חֲמִשָּׁה תַּמִּים וַחֲמִשָּׁה מוּעָדִים**. וקשה, **וְתוּ לֵיכָּא** – וכי אין עוד מועדים, **וְהָאִיכָּא** – והרי יש עוד והם **הַוּאַב הָאֲרִי וְהַדּוֹב וְהַנְּמֵר וְהַבַּרְדְּלָס וְהַנָּחָשׁ. וּמְשַׁנֵּי** – ותירצו,

אָמַר רָבִינָא, חַסּוּרֵי מְחַסְּרָא וְהָכִי קָתָנֵי, חֲמִשָּׁה תַּמִּים הֵן וְאִם הוּעֲדוּ חֲמִשְׁתָּן מוּעָדִין, וְשֵׁן וְרֶגֶל מוּעָדִין מִתְּחִילָּתָן, וְזֶהוּ שׁוֹר הַמּוּעָד, וְשׁוֹר הַמַּזִּיק בִּרְשׁוּת הַנִּיזָּק כַּדְּתַנִּינָא וְרַבִּי טַרְפוֹן וְרַבָּנָן, וְיֵשׁ מוּעָדִין אֲחֵרִים כֵּיוֹצֵא בָּאֵלּוּ הַוּאַב וְהָאֲרִי הַדּוֹב וְהַנְּמֵר וְהַבַּרְדְּלָס וְהַנָּחָשׁ. ומיושבת הקושיא, שאמנם יש יותר מחמשה מועדים, אך המשנה לא נקטה מנין חמשה כדי למנות את המועדין, אלא רק לומר שהחמישה תמים כשהועדו נעשו מועדים:

שנינו במשנה: הבהמה אינה מועדת וכו' **וְלֹא לְרִבּוּץ** על הכלים ולשוברם: **אָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר, לֹא שָׁנוּ** שרביצה היא תולדה של קרן תמה, **אֶלָּא** כשרבצה על **פַּכִּין** – כלים **גְּדוֹלִים** ושברתם, שאין דרכה לעשות כן ולכן היא תולדה של קרן המשונה, **אֲבָל** על **פַּכִּין קְטַנִּים, אוֹרְחֵיהּ הוּא** – דרכה בכך ותולדת רגל היא, ומועדת מתחילתה.

אומרת הגמרא: **לֵימָא מְסַיֵּיעַ לֵיהּ** – שמא נאמר שיש סיוע לדברי רבי אלעזר ממה ששנינו בברייתא, **הַבְּהֵמָה מוּעֶדֶת לְהַלֵּךְ בְּדַרְכָּהּ וּלְשַׁבֵּר כֵּלִים בְּהִילּוּכָהּ, וּלְמַעֲךְ אֶת הָאָדָם וְאֶת הַבְּהֵמָה וְאֶת הַכֵּלִים. וְהרי זה** סותר לנאמר במשנתינו שאינה מועדת לרבוץ ולשבר כלים. ובודאי צריך לומר שהברייתא עוסקת ברביצה על כלים קטנים, שדרכה בכך, ומשנתינו עוסקת דווקא בגדולים וכדברי רבי אלעזר. דוחה הגמרא: **דִּלְמָא** – שמא אין כוונת הברייתא למיעוך על ידי רביצה, אלא **מִן הַצַּד**, כלומר, כשהבהמה מהלכת סמוך לכותל מועדת היא למעך בגופה כלים שבינה לכותל, אבל יתכן שלרבוץ אינה מועדת אפילו על פכין קטנים.

הגמרא מביאה גירסא הפוכה בדברי רבי אלעזר: **אִיכָּא דְּאָמְרִי, אָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר, לֹא תֵּימָא פַּכִּין גְּדוֹלִים הוּא דְּלָאו אוֹרְחֵיהּ**, ורק עליהם אמרה המשנה שאין הבהמה מועדת לרבוץ, **אֲבָל פַּכִּין קְטַנִּים אוֹרְחֵיהּ הוּא** – דרכה בכך ורגל היא, **אֶלָּא אֲפִילּוּ** רביצה על **פַּכִּין קְטַנִּים נַמִּי לָאו אוֹרְחֵיהּ הוּא** – אין זה דרכה ותולדת קרן היא. ולפי גירסא זו מקשה הגמרא על רבי אלעזר מהברייתא: **מֵיתִיבִי**, שנינו בברייתא, הבהמה מועדת וכו', **וּלְמַעֲךְ אֶת הָאָדָם וְאֶת הַבְּהֵמָה וְאֶת הַכֵּלִים**, ואילו במשנה נאמר שאינה מועדת לרבוץ ולשבר את הכלים. וכדי ליישב את הסתירה מוכרחים לומר שיש הבדל בין פכין גדולים לקטנים, ולא כדברי רבי אלעזר. **וְאָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר**, אין להקשות על דברי מהברייתא, **דִּלְמָא מִן הַצַּד** – שמא אין כוונת הברייתא למיעוך על ידי רביצה, אלא למיעוך בגופה כלים שבינה לכותל.

הגמרא מביאה גירסא שלישית, שדברי רבי אלעזר נאמרו כתירוץ על סתירה בין המשנה לברייתא: **אִיכָּא דְּרָמֵי לָהּ מִירְמָא** – יש שהקשו סתירה, **תְּנַן וְלֹא לִרְבּוּץ, וְהָתְנֵיָא וּלְמַעֲךְ אֶת הָאָדָם וְאֶת הַבְּהֵמָה וְאֶת הַכֵּלִים**, ועל זה **אָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר, לֹא קַשְׁיָא, כָּאן** – במשנה מדובר בְּרוּבצת על **פַּכִּין גְּדוֹלִים** שאין דרכה בכך, ואילו **כָּאן** – בברייתא מדובר בְּרוּבצת על **פַּכִּין קְטַנִּים** שדרכה בכך:

שנינו במשנה: **הַוּאַב וְהָאֲרִי וְכוּ'** והדוב והנמר והברדלס והנחש, הרי אלו מועדין:

מבררת הגמרא: **מַאי** – מהו **בַּרְדְּלָס. אָמַר רַב יְהוּדָה** חיה ששמה **נַפְרָזָא**. שואלת הגמרא, **מַאי** – מהו **נַפְרָזָא. אָמַר רַב יוֹסֵף אַפָּא.**

הגמרא מקשה על פירושו של רב יוסף: **מֵיתִיבִי**, שנינו בברייתא, **רַבִּי מֵאִיר אוֹמֵר, אַף הַצְּבוּעַ** מועד מתחילתו. **רַבִּי אֶלְעָזָר אוֹמֵר אַף הַנָּחָשׁ. וְאָמַר רַב יוֹסֵף, צְבוּעַ** שהוסיף רבי מאיר **זוֹ אַפָּא**, ומאחר שרבי מאיר בא להוסיף דבר שלא נאמר במשנה לא יתכן שגם ברדלס שהוזכר במשנה הוא אפא.

מתרצת הגמרא: **לֹא קַשְׁיָא**, לעולם אפא הוא צבוע, ושני מיני צבועים יש, **כָּאן** – רבי מאיר בברייתא עוסק **בְּצִבּוּעַ זָכָר**, **וּכָאן** – במשנה מדובר **בְּצִבּוּעַ** [אפא] **נְקֵיבָה** והיא נקראת גם ברדלס. כלומר, רבי מאיר מוסיף על המשנה שגם צבוע זכר מועד מתחילתו. והוצרך להוסיפו לפי שהיה מקום לטעות שדינו שונה מאחר שהוא משתנה למינים אחרים, **כִּדְתַנְיָא, צְבוּעַ זָכָר לְאַחַר שֶׁבַע שָׁנִים נַעֲשָׂה עֲטַלֵּף. עֲטַלֵּף לְאַחַר שֶׁבַע שָׁנִים נַעֲשָׂה עֲרָפֹּד. עֲרָפֹּד לְאַחַר שֶׁבַע שָׁנִים נַעֲשָׂה קִימּוֹשׁ. קִימּוֹשׁ לְאַחַר שֶׁבַע שָׁנִים נַעֲשָׂה חוֹתַם. חוֹתַם לְאַחַר שֶׁבַע שָׁנִים נַעֲשָׂה שֵׁד.**

ומוסיפה הברייתא **שִׁדְּרוֹ שֶׁל אָדָם לְאַחַר שֶׁבַע שָׁנִים נַעֲשָׂה נָחָשׁ.** ומבארת הגמרא, **וְהָנֵי מִילֵּי** – דבר זה נאמר רק בשדרתו של אדם **דְּלֹא כָּרֵע בְּמוֹדִים** – כשאמר מודים אנחנו לך בתפילת שמונה עשרה.

הגמרא חוזרת לבאר את דברי רבי אלעזר בברייתא:

אָמַר מַר, רַבִּי מֵאִיר אוֹמֵר אַף הַצְּבוּעַ,

רש"י

כּוּלָּהּ רַבִּי טַרְפוֹן הִיא. וְרֵישָׁא לַאו בְּחָצֵר הַנִּיזָּק גְּמוּרָה עַסְקִינָן מִשּׁוּם הָכִי קָתָנֵי אֵינָהּ מוּעֶדֶת וּדְקָא מְחַיֵּיב לֵיהּ אַשֵּׁן וְרֶגֶל בְּחָצֵר הַמְיוּחֶדֶת לַנִּיזָּק לְפֵירוֹת וּבְקֶרֶן חָצֵי נֶזֶק וְתוּ לֹא מִשּׁוּם דְּלִשְׁוָורִים הוּא רִשּׁוּת לִשְׁנֵיהֶם וְכִרְה"ר דַּמְיָא: **רָאוּי לָהּ אֵין.** כְּגוֹן פֵּרוֹת וִירָקוֹת: **שֶׁאֵין רָאוּי לָהּ.** דְּמִשּׁוּנָּה הוּא וְחָצֵי נֶזֶק הוּא דְּמִשְׁלַם: **וְאִי רַבִּי טַרְפוֹן הוּא.** הָא דַּאי לְגַבֵּי שֵׁן רִשּׁוּת הַנִּיזָּק הוּא דְּהָא דְּמִיוּחֶדֶת לַנִּיזָּק לְפֵירוֹת אוֹקִימְתָּהּ: **חֲמִשָּׁה תַּמִּין הֵן.** גְּנִיפָּה נְשִׁיכָה רְבִיצָה בְּעִיטָה: **וְאִם הוּעֲדוּ חֲמִשְׁתָּן מוּעָדִין.** וְהַיְינוּ דְּקָתָנֵי חֲמִשָּׁה מוּעָדִין וְהָא דְּקָתָנֵי הַשֵּׁן מוּעֶדֶת לָאֱכוֹל כו' לַאו אַמַּנְיָינָא קַאֵי אֶלָּא הָכֵי קָאָמַר וְשֵׁן וְרֶגֶל מוּעָדִין מִתְּחִילָּתָן וְהָא דְּקָתָנֵי וְשׁוֹר הַמּוּעָד וְשׁוֹר הַמִּזִּיק בִּרְשׁוּת הַנִּיזָּק: ה"נ מַתְקִיף לָהּ **רַבִּינָא הָא** קָתָנֵי לְקַמָּן שׁוֹר הַמִּזִּיק **בִּרְשׁוּת הַנִּיזָּק כֵּיצַד.** וְלֹא גָּרַס חָדָא דַּחֲמִשָּׁה תְּנַן: **הָא** קָתָנֵי לְקַמָּן. בְּפֶרֶק כֵּיצַד דְּקָמְפָרֵשׁ לְכוּלְּהוּ מוּעָדִין דְּפ"ק וְקָמְפָרֵשׁ נַמִּי שׁוֹר הַמִּזִּיק בִּרְשׁוּת הַנִּיזָּק כֵּיצַד: **אִי אַמֶּרֶת בְּשִׁלְמָא אֵיירֵי.** בְּקֶרֶן תְּמָה בִּרְשׁוּת הַנִּיזָּק בְּנֶזֶק שָׁלֵם בְּפ"ק הֵיכָנוּ דְּתָנֵי פִּירוּשָׁא בְּפ"ב כֵּיצַד וּמְפָרֵשׁ פְּלוּגְתָּא דְּרַבִּי טַרְפוֹן וְרַבָּנָן: **אֶלָּא אִי אַמֶּרֶת לֹא אַיירֵי בָּהּ.** בְּהֵאי פִּירְקָא: **מַאי כֵּיצַד.** אַהֵיכָא קָאֵי: **וְאִם הוּעֲדוּ חֲמִשָּׁתָן מוּעָדִין.** הֵיכָנוּ פִּירוּשָׁא דַּחֲמִשָּׁה מוּעָדִים דְּתָנֵן בְּמַתְנִיתִין: **וְשֵׁן וְרֶגֶל מוּעָדִין מִתְּחִילָּתָן.** לַאו אַמַּנְיָינָא קַאֵי אֶלָּא מוּעָדִין קָתָנֵי וְאָזִיל: **וְזֶהוּ שׁוֹר הַמּוּעָד.** הָא דְּאָמְרָן וְאִם הוּעֲדוּ חֲמִשָּׁתָן מוּעָדִים זֶהוּ שׁוֹר הַמּוּעָד כְּתִיב בְּפֶרֶשָׁה: **וְשׁוֹר הַמִּזִּיק כו'.** מַחְלוֹקֶת **רַבִּי טַרְפוֹן וְרַבָּנָן.** בְּפֶרֶק שֵׁנִי וְהָאָדָם: **וְיֵשׁ מוּעָדִים כו'.** סֵיפָא דְּמַתְנִיתִין קָא מְפָרֵשׁ (וְהָא דְּלֹא מְנוּ לְהוּ בְּהַדֵּי הַנֵּי מִשּׁוּם דְּלֹא כְּתִיבָן כִּי הַנָּךְ): **אֲבָל פְּגִים קְטַנִּים אוּרְחֵיהּ.** לְרִבּוּץ וְאִם רְבִיצָה עֲלֵיהֶן בְּרה"ר פָּטוּר וּבְרִשּׁוּת הַנִּיזָּק חַיֶּיבֶת נֶזֶק שָׁלֵם דְּתוֹלְדָה דְּרֶגֶל הוּא: **לֵימָא מְסַיֵּיעַ לֵיהּ דְּהַבְהֵמָה מוּעֶדֶת לְמַעֲבַד כו'.** וּמַתְנִיתִין קָתָנֵי דְּאַיְנָהּ מוּעֶדֶת לְרִבּוּץ אֶלָּא וַדַּאי דְּמַתְנִיתִין בִּגְדוֹלִים וּבְרִייֶתָא בִּכְלָיִם קְטַנִּים וּבִילָדִים קְטַנִּים וּבְבַהֲמָה קְטַנָּה: **דִּלְמָא מִן הַצַּד.** הַאי הַצַּד כְּשֶׁהִיא מְהַלֶּכֶת וְיֵשׁ בְּצִידָהּ כֵּלִים מְמַעֲבְתָן בֵּינָהּ לְכוֹתֶל וְזוּ הִיא שֶׁאָמְרוּ הִזִּיקָה בְּגוּפָהּ דֶּרֶךְ הִלּוּכָהּ דְּהַוְיָא תּוֹלְדָה דְּרֶגֶל: **נַפְרֵיהּ.** אֶפֶא: **אַף הַצְּבוּעַ.** אֲהֵנֵי דְּמַתְנִיתִין מוֹסִיף: **וְאָמַר רַב יוֹסֵף.** בְּדוּכְתָּא אַחֲרִיתִי: **צְבוּעַ זוּ אֶפֶא.** וּמִדְּמוֹסִיף ר"מ אֶפֶא מִכְּלַל דְּבַרְדְּלָס לָאו אֶפֶא הוּא: **לֹא קַשְׁיָא כו'.** דְּבַרְדְּלָס דְּמַתְנִיתִין הוּא צְבוּעַ זָכָר וְעָלְיוֹ קָאָמַר רַב יוֹסֵף צְבוּעַ זוּ אֶפֶא וְר"מ מוֹסִיף אַף צְבוּעַ נְקֵבָה דְּלֹא שְׁמִיהּ אֶפֶא וּדְרַב יוֹסֵף לָאו אַדַּר"מ אִיתְּמַר אֶלָּא בְּעַלְמָא אִיתְּמַר כִּדְתַנְיָא צְבוּעַ זָכָר נַעֲשָׂה כו' אֶלְמָא צְבוּעַ זָכָר מִשְׁתַּנֶּה לְכַמָּה מִינִין הִלְכָּךְ קָרֵי לָהּ בַּרְדְּלָס וְנַפְרֵיהּ וְאֶפֶא. כַּךְ מָצָאתִי: לִישְׁנָא אַחֲרִינָא וְעִיקָּר הוּא מַתְנִי' בְּצְבוּעַ נְקֵבָה וְר"מ מוֹסִיף צְבוּעַ זָכָר וְתַרְוַיְיהוּ מִיקְּרוּ אֶפֶא דְּתַנְיָא צְבוּעַ זָכָר וכו' וּמִשּׁוּם דְּמִשְׁתַּנֶּה לְבַרְיָה אַחֶרֶת אִצְטְרִיךְ לְאוֹסוּפֵי בְּהַדְיָא מִפִּי מוֹרִי וְלֹא שְׁמַעְתִּי:

תוספות

כּוּלָּהּ רַבִּי טַרְפוֹן הִיא. הָכָא נַמִּי גַּרְסִינָן בְּמִיוּחֶדֶת לְאֶחָד מִהֶן לְפֵירוֹת וְלֹא לְזֶה וּלְזֶה לִשְׁוָורִים תַּיְמהּ דְּמִשְׁמַע הָא לִשְׁנֵיהֶם לְפֵירוֹת פָּטוּר וְא"כ תִּיפְשׁוֹט מֵהָכָא דִּפְלִיגֵי בְּקוּשְׁיָא דְר' זֵירָא וּבְפֵירוּקָא דְּאַבַּיֵּי וּלְעֵיל (דף יח.) הַשֵּׁ"ס מִסּוּפָּק וּלְהַסְפָּרִים דְּגַרְסֵי לְזֶה וּלְזֶה לִשְׁוָורִים קַשְׁיָא אֵיפְכָא דְּתִיפְשׁוֹט דְּלֹא פְּלִיגֵי בְּמִיוּחֶדֶת לִשְׁנֵיהֶם לְפֵירוֹת דְּחָשִׁיב לֵיהּ חָצֵר הַנִּיזָּק אע"פ שֶׁיֵּשׁ רִשּׁוּת לְמַזִּיק לְהָנִיחַ שָׁם שׁוֹרוֹ כ"ש הֵיכָא דְּאֵין מְיוּחֶדֶת לִשְׁוָורִים כְּלָל חָשִׁיב חָצֵר הַנִּיזָּק וְאע"פ שֶׁמְּיוּחֶדֶת לִשְׁנֵיהֶם לְפֵירוֹת:

רָאוּי לָהּ אֵין שֶׁאֵין רָאוּי לָהּ לֹא. אֵין לְהַקְשׁוֹת דִּלְמָא הָא דְּקָאָמַר מוּעֶדֶת הַיְינוּ לְשַׁלֵּם מִן הָעֲלִייָה וְשֶׁאֵין רָאוּי לָהּ אע"פ שֶׁמְּשַׁלֵּם נ"ש בְּר' טַרְפוֹן אֵינוֹ מוּעָד לְשַׁלֵּם מִן הָעֲלִייָה כְּדַאֲמַרִינָן בְּפ"ב (דף יח:) וּלְשׁוֹן מוּעָד שַׁיָּיךְ עַל זֶה כְּדַאֲמַרִינָן הֵידוּס אֵינוֹ מוּעָד וְיֵשׁ אוֹמְרִים מוּעָד וּבְהָא קְמִיפְּלְגֵי דְּמַר סָבַר מִגּוּפוֹ וּמַר סָבַר מִן הָעֲלִייָה דְּע"כ שֶׁאֵין רָאוּי לָהּ לֹא מְשַׁלֵּם כִּי אִם חֲצִי נֶזֶק דְּלִקְמָן בְּפ"ב (דף יט:) בְּהֲדִיא קָתָנֵי גַּבֵּי הַשֵּׁן מוּעֶדֶת אָכְלָה כְּסוּת אוֹ כֵּלִים מְשַׁלֶּמֶת חֲצִי נֶזֶק: **וְהַנָּחָשׁ** הֲרֵי אֵלּוּ מוּעָדִים. לַאו בְּכָל עִנְיָנֵי הֶיזֵּק חָשִׁיבֵי מוּעָדִים אֶלָּא כָּל אֶחָד בְּמִידֵי דְּאוּרְחֵיהּ כְּגוֹן שֶׁבָּא זְאֵב וְטָרַף אֲרִי וְדָרַס אוֹ טָרַף לְהָנִיחַ אֲבָל בְּמִידֵי דְּלֵאו אוּרְחֵיהּ כְּגוֹן אֲרִי שֶׁטָּרַף וְאָכַל וְכֵן שְׁאָר הֶזֵּיקוֹת דְּלֵאו אוּרְחַיְיהוּ לֹא הָווּ מוּעָדִים אֶלָּא מְשַׁלְּמִי' ח"נ וּבְמִידֵי דְּאוּרְחַיְיהוּ דְּמְשַׁלֵּם נ"ש הַיְינוּ דַּוְקָא בְּחָצֵר הַנִּיזָּק אֲבָל בְּרה"ר פָּטוּר דְּהַוֵי שֵׁן בְּרה"ר כִּדְאָמַר שְׁמוּאֵל בְּגִמ' אֲרִי בְּרה"ר דָּרַס וְאָכַל פָּטוּר וַאֲפִי' נָחָשׁ שֶׁאֵין נֶהֱנָה מִנְּשִׁיכָתוֹ כִּדְאַמְרִינָן בְּפ"ק דְּתַעֲנִית (דף ת.) שֶׁנִּתְקַבְּצוּ כָּל הַחַיּוֹת אֵצֶל הַנָּחָשׁ וְאוֹמְרוֹת לוֹ מַה הֲנָאָה יֵשׁ לְךָ מ"מ כֵּיוָן דְּאוּרְחֵיהּ בְּהָכִי הַוֵי כְּמוֹ רֶגֶל וּפָטוּר בְּרה"ר וְלֹא הַוֵי כְּמוֹ קֶרֶן בְּתַר דְּאַיְיעַד אע"פ דְּמִתְבַּוֵּין לְהַזִּיק מִדְּחָשִׁיב לֵיהּ גַּבֵּי אַחֵרִינִי:

רַבִּי אֱלְעָזָר אוֹמֵר אַף הַנָּחָשׁ וְהָא אֲנַן תְּנַן ר' אֱלְעָזָר אוֹמֵר בִּזְמַן שֶׁהֵן בְּנֵי תַרְבּוּת אֵינָן מוּעָדִים וְהַנָּחָשׁ מוּעָד לְעוֹלָם תָּנֵי נָחָשׁ אָמַר שְׁמוּאֵל אֲרִי בִּרה"ר דָּרַס וְאָכַל פָּטוּר טָרַף וְאָכַל חַיָּיב דָּרַס וְאָכַל פָּטוּר כֵּיוָן דְּאוֹרְחֵיהּ לְמִידְרַס הֲוָה לֵיהּ כְּמוֹ שֶׁאָכְלָה פֵּירוֹת וִירָקוֹת דַּהֲוָה לֵיהּ שֵׁן בִּרְשׁוּת הָרַבִּים וּפָטוּר טָרַף לַאו אוֹרְחֵיהּ הוּא לְמֵימְרָא דִּטְרִיפָה לַאו אוֹרְחֵיהּ הוּא וְהָכְתִיב אַרְיֵה טוֹרֵף בְּדֵי גוֹרוֹתָיו בִּשְׁבִיל גּוֹרוֹתָיו וּמְחַנֵּק לְלִבְאוֹתָיו בִּשְׁבִיל לְבְאוֹתָיו וַיְמַלֵּא טֶרֶף חוֹרָיו בִּשְׁבִיל חוֹרָיו וּמְעוֹנוֹתָיו טְרֵיפָה בִּשְׁבִיל מְעוֹנוֹתָיו וְהַתַנְיָא וְכֵן חַיָּה שֶׁנִּכְנְסָה לַחֲצַר הַנִּיזָּק טָרְפָה בְּהֵמָה וְאָכְלָה בָּשָׂר מְשַׁלֵּם נֶזֶק שָׁלֵם הָכָא בְּמַאי עַסְקִינָן שֶׁטָּרְפָה לְהָנִיחַ הָא אָכְלָה קָתָנֵי בְּשֶׁנִּמְלְכָה וְאָכְלָה מְנָא יָדְעִינָן וְעוֹד דִּשְׁמוּאֵל נַמִּי דִּלְמָא הָכִי הוּא אָמַר רַב נַחְמָן בַּר יִצְחָק לִצְדָדִין קָתָנֵי שֶׁטָּרְפָה לְהָנִיחַ אוֹ דָרְסָה וְאָכְלָה מְשַׁלֶּמֶת נֶזֶק שָׁלֵם רָבִינָא אָמַר כִּי קָאָמַר שְׁמוּאֵל בַּאֲרִי תַּרְבּוּת וְאַלִּיבָּא דְּרַבִּי אֱלְעָזָר דְּאָמַר לַאו אוֹרְחֵיהּ אִי הָכִי אֲפִי' דָּרְסָה נַמִּי לִיחַיֵּיב אֶלָּא דְּרָבִינָא לַאו אַשְּׁמוּאֵל אִתְּמַר אֶלָּא אַמַּתְנִיתָא כִּי תָּנֵי מַתְנִיתָא בַּאֲרִי תַּרְבּוּת וְאַלִּיבָּא דר' אֱלְעָזָר דְּאָמַר לַאו אוֹרְחֵיהּ א"ה ח"נ בָּעֵי לְשַׁלּוּמֵי דְּאַיְיעַד א"ה מַאי הַאי דְּקָתָנֵי לָהּ גַּבֵּי תוֹלָדָה דְּשֵׁן גַּבֵּי תוֹלָדָה דְּקֶרֶן בָּעֵי לְמִיתְנְיֵיהּ קַשְׁיָא: **מתני'** מַה בֵּין תָּם לְמוּעָד אֶלָּא שֶׁהַתָּם מְשַׁלֵּם חֲצִי נֶזֶק מִגּוּפוֹ וּמוּעָד מְשַׁלֵּם נֶזֶק שָׁלֵם מִן הָעֲלִיָּיה: **גמ'** מַאי עֲלִיָּיה אָמַר רַבִּי אֱלְעָזָר בִּמְעוּלֶּה שֶׁבִּנְכָסָיו וְכֵן הוּא אוֹמֵר וַיִּשְׁכַּב חִזְקִיָּהוּ עִם אֲבוֹתָיו וַיִּקְבְּרוּהוּ בְּמַעֲלֵה קִבְרֵי בְנֵי דָוִד וְאָמַר ר' אֱלְעָזָר בְּמַעֲלָה אֵצֶל מְעוּלִּים שֶׁבַּמִּשְׁפָּחָה וּמַאן נִינְהוּ דָּוִד וּשְׁלֹמֹה וַיִּקְבְּרוּהוּ בְקִבְרוֹתָיו אֲשֶׁר כָּרָה לוֹ בְּעִיר דָּוִד וַיַּשְׁכִּיבוּהוּ בַּמִּשְׁכָּב אֲשֶׁר מִלֵּא בְּשָׂמִים וּזְנִים מַאי בְּשָׂמִים וּזְנִים רַבִּי אֱלְעָזָר אָמַר זֵינֵי זֵינֵי ר' שְׁמוּאֵל בַּר נַחְמָנִי אָמַר בְּשָׂמִים שֶׁכָּל הַמֵּרִיחַ בָּהֶן בָּא לִידֵי זִימָּה: כִּי כָרוּ שׁוּחָה לְלָכְדֵנִי וּפַחִים טָמְנוּ לְרַגְלָי רַבִּי אֱלְעָזָר אָמַר שֶׁחֲשָׁדוּהוּ מִזּוֹנָה ר' שְׁמוּאֵל בַּר נַחְמָנִי אָמַר שֶׁחֲשָׁדוּהוּ מֵאֵשֶׁת אִישׁ בִּשְׁלָמָא לְמ"ד שֶׁחֲשָׁדוּהוּ מִזּוֹנָה הַיְינוּ דִּכְתִיב כִּי שׁוּחָה עֲמוּקָּה זוֹנָה אֶלָּא לְמ"ד שֶׁחֲשָׁדוּהוּ מֵאֵשֶׁת אִישׁ מַאי שׁוּחָה אָטוּ אֵשֶׁת אִישׁ מִי נַפְקָא מִכְּלַל זוֹנָה בִּשְׁלָמָא לְמ"ד שֶׁחֲשָׁדוּהוּ מֵאֵשֶׁת אִישׁ הַיְינוּ דִּכְתִיב וְאַתָּה ה' יָדַעְתָּ אֶת כָּל עֲצָתָם עָלַי לַמָּוֶת אֶלָּא לְמַאן דְּאָמַר שֶׁחֲשָׁדוּהוּ מִזּוֹנָה מַאי לַמָּוֶת שֶׁהִשְׁלִיכוּהוּ לִבְאֵר טִיט דָּרַשׁ רָבָא מַאי דִּכְתִיב יִהְיוּ מוּכְשָׁלִים לְפָנֶיךָ בְּעֵת אַפְּךָ עֲשֵׂה בָהֶם אָמַר יִרְמְיָה לִפְנֵי הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא רִבּוֹנוֹ שֶׁל עוֹלָם אֲפִילוּ בְּשָׁעָה שֶׁעוֹשִׂין צְדָקָה הַכְשִׁילֵם בִּבְנֵי אָדָם שֶׁאֵינָן מְהוּגָּנִים כְּדֵי שֶׁלֹּא יְקַבְּלוּ עֲלֵיהֶן שָׂכָר: וְכָבוֹד עָשׂוּ לוֹ בְמוֹתוֹ מְלַמֵּד שֶׁהוֹשִׁיבוּ יְשִׁיבָה עַל קִבְרוֹ פְּלִיגֵי בָּהּ ר' נָתָן וְרַבָּנָן חַד אָמַר שְׁלֹשָׁה

וחד

רש"י

אַף הַנָּחָשׁ. מִדְּקָתָנֵי אַף מִכְּלַל דִּלְר' אֱלְעָזָר הֲווּ אִינָךְ מוּעָדִין: **וְהָא אֲנַן תְּנַן ר' אֱלְעָזָר אוֹמֵר.** נָחָשׁ הוּא מוּעָד אֲבָל הַנֵּי לֹא: **דָּרַס.** שֶׁלֹּא הֲרָגָהּ אֶלָּא מֵחַיִּים אֲכָלָהּ פָּטוּר דְּאוֹרְחֵיהּ הוּא וְשֵׁן בִּרה"ר פָּטוּר: **טָרַף.** שֶׁהֲרָגָהּ וַאֲכָלָהּ: **חַיָּיב.** דְּלַאו אוֹרְחֵיהּ הִיא וְתוֹלָדָה דְּקֶרֶן הוּא וּמְשַׁלֵּם חֲצִי נֶזֶק בִּרה"ר: **בְּדֵי גוֹרוֹתָיו.** דֵּי מַאֲכַל גּוֹרוֹתָיו יְלָדָיו אַלְמָא טוֹרֵף הוּא: **וּמְשַׁנֵּי בִּשְׁבִיל גּוֹרוֹתָיו.** אוֹרְחֵיהּ לַהֲרוֹג וּלְהָבִיא וּלְהַצְנִיעַ אֲבָל לִטְרוֹף וְלֶאֱכוֹל הוּא עַצְמוֹ כִּי הַאי לַאו אוֹרְחֵיהּ: **וְקָפָרִיךְ וְהָכְתִיב וּמְחַנֵּק לְלִבְאוֹתָיו.** אַלְמָא אוֹרְחֵיהּ לַהֲרוֹג וּמְשַׁנֵּי בִּשְׁבִיל לְבְאוֹתָיו: **וְהָכְתִיב וַיְמַלֵּא טֶרֶף חוֹרָיו וּמְשַׁנֵּי בִּשְׁבִיל חוֹרָיו.** אוֹרְחֵיהּ לַהֲרוֹג וּלְהָבִיא לְחוֹרָיו וּלְהַצְנִיעַ אֲבָל לֶאֱכוֹל מִיָּד לְאַחַר הֲרִיגָה כִּי הָא דִּשְׁמוּאֵל לַאו אוֹרְחֵיהּ הוּא: **טָרְפָה בְּהֵמָה.** וַהֲרָגְתָּהּ וְאָכְלָה הַבָּשָׂר: **מְשַׁלֵּם נֶזֶק שָׁלֵם.** מִדִּמְשַׁלֶּמֶת בַּחֲצַר הַנִּיזָּק נֶזֶק שָׁלֵם מִכְּלַל דְּאוֹרְחֵיהּ הוּא וְתוֹלָדָה דְּשֵׁן הִיא וּבִרה"ר לִיפְטַר: **לְהָנִיחַ.** לְהַצְנִיעַ אוֹרְחֵיהּ לַהֲרוֹג: **וְעוֹד דִּשְׁמוּאֵל נַמִּי.** דְּאָמַר טָרַף וְאָכַל חַיָּיב אַמַּאי חַיָּיב דִּלְמָא הָכֵי הוּא דְּטָרַף עַל מְנָת לְהַצְנִיעַ וְנִמְלַךְ וְאָכַל וְלִיפְטַר: ה"ג אָמַר רַב נַחְמָן לִצְדָדִין קָתָנֵי טָרְפָה וְהִנִּיחָה אוֹ דָּרְסָה וְאָכְלָה מְשַׁלֶּמֶת נֶזֶק שָׁלֵם. כְּלוֹמַר הָא דְּקָתָנֵי בְּבָרַיְיתָא טָרְפָה בְּהֵמָה וְאָכְלָה בָּשָׂר תְּרֵי מִילֵּי נִינְהוּ טָרְפָה בְּהֵמָה וְהִנִּיחָה אוֹ אָכְלָה בָּשָׂר עַל יְדֵי דְּרִיסָה מְשַׁלֵּם נֶזֶק שָׁלֵם: **רָבִינָא אָמַר.** לְעוֹלָם אוֹרְחֵיהּ הוּא לִטְרוֹף וְלֶאֱכוֹל וּשְׁמוּאֵל דִּמְחַיֵּיב לֵיהּ בִּרה"ר בַּאֲרִי תַּרְבּוּת כו' וְאַלִּיבָּא דר' אֱלְעָזָר: **אִי הָכֵי.** אֲפִי' דָּרַס נַמִּי לְחַיֵּיב אֶלָּא וַדַּאי דְּרָבִינָא לֹא אַדִּשְׁמוּאֵל אִתְּמַר אֶלָּא אִי אִיכָּא לְאוֹקְמָא לִדְרָבִינָא אַמַּתְנִיתָא הוּא דְּמוֹקְמַת לֵיהּ וְהָכֵי קָאָמַר רָבִינָא הָא דְּקָתָנֵי מַתְנִיתָא נֶזֶק שָׁלֵם לַאו מִשּׁוּם דְּאוֹרְחֵיהּ לִטְרוֹף דַּאֲפִי' בַּאֲרִי תַּרְבּוּת נַמִּי מִתּוֹקְמָהּ: וּפָרְכִינָן מַתְנִיתָא נַמִּי. הֵיכִי אִיתָא לִדְרָבִינָא חֲצִי נֶזֶק בָּעֵי לְשַׁלּוּמֵי: **אִי הָכֵי.** דְּתוֹלָדָה דְּקֶרֶן הִיא אַדִּתְנֵי לְהָא מַתְנִיתָא (לקמן דף יט:) גַּבֵּי תוֹלָדָה דְּשֵׁן גַּבֵּי תוֹלָדָה דְּקֶרֶן לִיתְנֵי: **מתני' מִן הָעֲלִיָּיה.** וַאֲפִי' אֵין הַנּוֹגֵחַ שָׁוֶה שִׁיעוּר הַנֶּזֶק דִּבְמוּעָד כְּתִיב יְשַׁלֵּם שׁוֹר תַּחַת הַשּׁוֹר וְלֹא כְּתִיב בֵּיהּ דְּמִגּוּף הַנּוֹגֵחַ יִפָּרַע: **גמ' וַיִּקְבְּרוּהוּ בְּמַעֲלֵה וְגוֹ'.** בְּחִזְקִיָּה כְּתִיב בְּסֵפֶר דִּבְרֵי הַיָּמִים: **וַיַּשְׁכִּיבוּהוּ בַּמִּשְׁכָּב.** בְּאָסָא מֶלֶךְ יְהוּדָה: **זֵנֵי זֵנֵי.** מִינֵי מִינֵי בְּשָׂמִים הַרְבֵּה כִּדְמִתַּרְגְּמִינָן לְמִינֵהוּ לִזְנוֹהִי (בראשית א): **כִּי כָרוּ שׁוּחָה לְלָכְדֵנִי.** בְּיִרְמְיָה הַנָּבִיא כְּתִיב: **עֲצָתָם עָלַי לַמָּוֶת.** דְּאֵשֶׁת אִישׁ אִית בֵּיהּ חִיּוּב מִיתָה אֲבָל בְּזוֹנָה פְּנוּיָה לֵיכָּא מִיתָה: **וְכָבוֹד עָשׂוּ לוֹ בְּמוֹתוֹ.** בְּחִזְקִיָּה כְּתִיב: **יְשִׁיבָה.** תַּלְמִידִים לַעֲסוֹק שָׁם בַּתּוֹרָה: **שְׁלֹשָׁה.** יָמִים הוֹשִׁיבוּ שָׁם יְשִׁיבָה:

וחד

תוספות

רַבִּי אֱלְעָזָר אוֹמֵר בִּזְמַן שֶׁהֵן בְּנֵי תַרְבּוּת אֵינָן מוּעָדִים. תֵּימַהּ דִּבְרֵישׁ פ"ק דְּסַנְהֶדְרִין (דף ב. ושם) תְּנַן הָאֲרִי וְהַזְּאֵב וְהַדּוֹב כו' ר"א אוֹמֵר כָּל הַקּוֹדֵם לְהוֹרְגוֹ זָכָה וּמְפָרֵשׁ ר' יוֹחָנָן בַּגְּמָ' (שם טו:) אע"פ שֶׁלֹּא הֵמִיתוּ דְּאֵין לָהֶם תַּרְבּוּת וְאֵין לָהֶם בְּעָלִים וְאוֹר"י דְּהָכָא גַּרְסִינָן ר' אֱלְעָזָר שֶׁהוּא אַחַר ר' מֵאִיר וְהָתָם גַּרְסִינָן ר' אֱלִיעֶזֶר שֶׁהוּא קוֹדֵם ר' עֲקִיבָא דְּקָתָנֵי בַּתְרֵיהּ ר' עֲקִיבָא אוֹמֵר מִיהוּ אַכַּתִּי קָשֶׁה דְּהָתְנַן וְהַנָּחָשׁ מוּעָד לְעוֹלָם אַלִּיבָּא דְּכ"ע וְהָתָם מְפָרֵשׁ רֵישׁ לָקִישׁ וְהוּא שֶׁהֵמִיתוּ אֲבָל לֹא הֵמִיתוּ לֹא קָסָבַר יֵשׁ לָהֶם תַּרְבּוּת וְיֵשׁ לָהֶם בְּעָלִים אֲפִי' אַנָּחָשׁ וְאוֹמֵר ר"ת דְּהָתָם בִּקְשׁוּרִים בְּשַׁלְשְׁלָאוֹת כְּגוֹן אֲרִי בְּגוּהַרְקֵי שֶׁלּוֹ דִּבְעִנְיָן זֶה יֵשׁ לָהֶם תַּרְבּוּת [וְאֵין לָהֶם לְהָרְגָם אא"כ הֵמִיתוּ וְתַרְבּוּת דְּהָכָא הַיְינוּ שֶׁגִּידְּלָם בְּבֵיתוֹ] וְעוֹד יֵשׁ לְחַלֵּק דַּוְקָא לְעִנְיָן זֶה יֵשׁ לָהֶם תַּרְבּוּת שֶׁאֵין לָהֶם לְהָרְגָם כָּל הַקּוֹדֵם אא"כ הֵמִיתוּ אֲבָל לְעִנְיָן אִם הִזִּיקוּ לְשַׁלֵּם נֶזֶק שָׁלֵם אוֹ לֹא בְּהָא לֹא אַיְירֵי מִידֵּי אִם חָשִׁיב תַּרְבּוּת שֶׁלָּהֶם תַּרְבּוּת:

וְהוּא דְּלֹא כָּרַע בְּמוֹדִים. לְפִי שֶׁמִּצְוָה לִכְרוֹעַ וְכִי זָקִיף זָקִיף כְּחִוְיָא כִּדְאַשְׁכְּחַן בְּרַב שֵׁשֶׁת בְּמַסֶּכֶת בְּרָכוֹת (דף יב: ושם) מִדָּה כְּנֶגֶד מִדָּה וְנַעֲשָׂה נָחָשׁ וְזֶהוּ עוֹנְשׁוֹ שֶׁגְּנַאי הוּא לוֹ בְּמָה שֶׁנַּעֲשָׂה נָחָשׁ: גִּלָּיוֹן. וְיֵשׁ מְפָרְשִׁים מִשּׁוּם דְּאַמְרִינַן בַּמִּדְרָשׁ שֶׁיֵּשׁ עֶצֶם בְּשִׁדְרוֹ שֶׁל אָדָם שֶׁמִּמֶּנּוּ נוֹצָר לֶעָתִיד לָבֹא וְאוֹתוֹ עֶצֶם חָזָק וְקָשֶׁה כָּל כָּךְ שֶׁאֵין הָאֵשׁ יָכוֹל לְשׂוֹרְפוֹ וְהַשְׁתָּא כְּשֶׁאוֹתוֹ עֶצֶם נַעֲשָׂה נָחָשׁ אֵינוֹ חַי לֶעָתִיד לָבֹא וְאֵין סְבָרָא לוֹמַר שֶׁיְּהֵא עוֹנֶשׁ גָּדוֹל כָּל כָּךְ בִּשְׁבִיל עָוֹן זֶה דְּהָא כָּל יִשְׂרָאֵל יֵשׁ לָהֶם חֵלֶק לָעוֹלָם הַבָּא:

דָּרַס וְאָכַל. פֵּירוּשׁ שֶׁאוֹכֵל מֵחַיִּים כִּדְאַמְרִינַן בְּפֶרֶק אֵלּוּ עוֹבְרִין (פסחים דף מט: ושם) מָה אֲרִי דּוֹרֵס וְאוֹכֵל וְאֵינוֹ מַמְתִּין עַד שֶׁיָּמוּת אַף עַם הָאָרֶץ כו':

וְהַתַנְיָא וְכֵן חַיָּה. תֵּימַהּ וּלוֹקְמָהּ בִּזְאֵב דְּאוֹרְחֵיהּ לִטְרוֹף וְי"ל דְּחַיָּה סְתָם קָתָנֵי בֵּין בַּאֲרִי בֵּין בִּזְאֵב וְלֹא הֲוָה מָצֵי לְשַׁנּוּיֵי דִּכְרַבִּי טַרְפוֹן אַתְיָא דְּאָמַר (לעיל יח.) מְשׁוּנֶּה קֶרֶן בַּחֲצַר הַנִּיזָּק נֶזֶק שָׁלֵם מְשַׁלֵּם מִדְּקָתָנֵי לָהּ גַּבֵּי תוֹלָדָה דְּשֵׁן כִּדְמַסִּיק:

כִּי תַנְיָא מַתְנִיתָא בַּאֲרִי תַּרְבּוּת וְאַלִּיבָּא דר' אֱלְעָזָר. לֹא נָקַט ר' אֱלְעָזָר לְאַפּוּקֵי רַבָּנָן אֶלָּא לִרְבוּתָא נַקְטֵיהּ וְה"ק דְּלֹא תֵּימָא מִשּׁוּם דְּאוֹרְחֵיהּ לִטְרוֹף מְשַׁלֶּמֶת נ"ש דַּאֲפִילוּ בַּאֲרִי תַּרְבּוּת אַלִּיבָּא דר' אֱלְעָזָר דְּוַדַּאי לַאו אוֹרְחֵיהּ הוּא אִיכָּא לְאוֹקְמֵי דְּהַיְינוּ בְּדַאֲיַיעַד כִּדְמְפָרֵשׁ וְאָזִיל וּמֵאוֹתוֹ הַטַּעַם שֶׁיִּתְחַיֵּיב לר' אֱלְעָזָר יִתְחַיֵּיב לְרַבָּנָן וְעוֹד י"ל דְּדַוְקָא מוֹקֵי לָהּ כְּרַבִּי אֱלְעָזָר מִשּׁוּם דְּחַיָּה סְתָם קָתָנֵי בֵּין בַּאֲרִי בֵּין בִּזְאֵב וּלְר' אֱלְעָזָר כֵּיוָן דַּהֲווּ בְּנֵי תַּרְבּוּת לֹא אוֹרְחַיְיהוּ לִטְרוֹף וּמַיְירֵי תַּרְוַויְיהוּ בְּדַאֲיַיעַד אֲבָל לְרַבָּנָן דְּלַאו בְּנֵי תַּרְבּוּת נִינְהוּ וְאוֹרְחֵיהּ דִּזְאֵב לִטְרוֹף כִּי לֹא אֲיַיעַד נַמִּי מְשַׁלֵּם נ"ש וְזֶהוּ דּוֹחַק לְהַעֲמִיד הַבְּרַיְיתָא לִצְדָדִים זְאֵב בְּלֹא אֲיַיעַד וַאֲרִי בְּאֲיַיעַד וְא"ת וּלְמַאי דְּס"ד הַשְׁתָּא דַּהֲוֵי תוֹלָדָה דְּקֶרֶן אַמַּאי נָקַט בְּבָרַיְיתָא שֶׁנִּכְנְסוּ בַּחֲצַר הַנִּיזָּק וי"ל מִשּׁוּם זְאֵב נָקַט דְּכֵיוָן דַּאֲיַיעַד חוֹזֵר לְקַדְמוּתוֹ וַהֲוֵי שֵׁן דְּפָטוּר בִּרה"ר: **שֶׁחֲשָׁדוּהוּ** בְּזוֹנָה. דְּיִרְמְיָה כֹּהֵן הֲוָה וְזוֹנָה אֲסוּרָה לְכֹהֵן: **אֲפִילוּ** בְּשָׁעָה שֶׁעוֹשִׂין צְדָקָה. וְל"ג יִשְׂרָאֵל דְּאַאַנְשֵׁי עֲנָתוֹת קָאֵי:

לְפָנֶיךָ זוֹ צְדָקָה. שֶׁנֶּאֱמַר וְהָלַךְ לְפָנֶיךָ צִדְקֶךָ (ישעיה נח): **שֶׁהוֹשִׁיבוּ** יְשִׁיבָה עַל קִבְרוֹ. לְפִי שֶׁהִרְבָּה תּוֹרָה בְּיִשְׂרָאֵל כִּדְאַמְרִינַן בְּחֵלֶק (סנהדרין דף צד: ע"ש) שֶׁבָּדְקוּ מִדָּן עַד בְּאֵר שֶׁבַע וְלֹא מָצְאוּ אִישׁ וְאִשָּׁה תִּינוֹק וְתִינוֹקֶת שֶׁלֹּא הָיוּ בְּקִיאִים בְּטוּמְאָה וְטָהֳרָה וְלֹא עַל קִבְרוֹ מַמָּשׁ אֶלָּא בְּרִחוּק אַרְבַּע אַמּוֹת דְּלֵיכָּא לוֹעֵג לָרָשׁ:

שלשים

רַבִּי אֶלְעָזָר אוֹמֵר אַף הַנָּחָשׁ מועד מתחילתו: לשון 'אף' משמע שמוסיף נחש על שאר החיות, ומוכח שגם הם מועדים מתחילתם, ועל כן מקשה הגמרא, **וְהָא אָנַן תְּנַן** במשנתינו, **רַבִּי אֶלְעָזָר אוֹמֵר, בִּזְמַן שֶׁהַן** [–החיות המנויות במשנה] **בְּנֵי תַּרְבּוּת** – גדלים בבית אדם ומלמדם שלא יזיקו, **אֵינָן מוּעָדִין, וְהַנָּחָשׁ מוּעָד לְעוֹלָם** ואי אפשר להרגילו שלא להזיק. הרי שלרבי אלעזר אין שאר החיות מועדים מתחילתן. מתרצת הגמרא: **תָּנֵי** – יש לגרוס בברייתא 'רבי אלעזר אומר **נָחָשׁ**', ולא 'אף הנחש'. וכדבריו במשנה שרק הנחש מועד תמיד מתחילתו.

נידון בענין נזקי ארי: **אָמַר שְׁמוּאֵל, אֲרִי** שאכל בהמה **בִּרְשׁוּת הָרַבִּים,** אם **דָּרַס** – נעץ בה צפרניו **וְמִיד אָכַל** אותה בעודה בחיים, **פָּטוּר,** אך אם **טָרַף** – המתין עד שתמות **וְאַחַר כָּךְ אָכַל** את בשרה, **חַיָּיב.** ומבארת הגמרא: **דָּרַס וְאָכַל פָּטוּר, כֵּיוָן דְּאוֹרְחֵיהּ לְמִידְרַס** ולאכול מיד ואינו ממתין שתמות, **הָוֶה לֵיהּ** – הרי הוא **כְּמוֹ** בהמה **שֶׁאָכְלָה פֵּירוֹת וִירָקוֹת דַּהֲוָה לֵיהּ שֵׁן בִּרְשׁוּת הָרַבִּים, וּפָטוּר.** אבל **טָרַף** – המתין עד שתמות ואחר כך אכל, **לַאו אוֹרְחֵיהּ הוּא** – אין זה דרכו וקרן הוא וחייב אף ברשות הרבים.

הגמרא מקשה על דברי שמואל: **לְמֵימְרָא** – זאת אומרת **דְּטְרִיפָה לַאו אוֹרְחֵיהּ הוּא, וְהָכְתִיב** (נחום ב יג) 'אַרְיֵה טֹרֵף בְּדֵי גֹרוֹתָיו', הרי שדרכו לטרוף. מתרצת הגמרא: אכן **בְּשֶׁכְּבָר גֹּרוֹתָיו** דרכו לטרוף ולהצניע, אבל לעצמו דורס ואוכל בעודם חיים. מקשה הגמרא: הרי בהמשך נאמר 'וּמְחַנֵּק לְלִבְאֹתָיו' – חונק והורג את הטרף כדי לספק אוכל ללבאותיו. מתרצת הגמרא: אכן **בְּשֶׁכְּבָר לִבְאוֹתָיו** דרכו בכך, אבל לעצמו דורס ואוכל מיד. שוב מקשה הגמרא: והרי בהמשך נאמר 'וַיְמַלֵּא טֶרֶף חֹרָיו' – ממלא את החורים שהוא יושב בהם בטרפות, הרי שדרכו לטרוף אף לעצמו. מתרצת הגמרא: אכן דרכו להרוג **בְּשֶׁכְּבָר** להצניע בחֹרָיו ולאכול לאחר זמן, אך כשרוצה לאכול מיד אינו ממתין עד שימות. מקשה הגמרא מסוף הפסוק 'וּמְעוֹנוֹתָיו טְרֵפָה' – ממלא את מקום דירתו בטריפות, ומתרצת, **בְּשֶׁכְּבָר מְעוֹנוֹתָיו** דרכו בכך, אך כשרוצה לאכול מיד אינו ממתין עד שימות.

הגמרא מקשה על שמואל מברייתא: **וְהָתַנְיָא, וְכֵן חַיָּה שֶׁנִּכְנְסָה לַחֲצַר הַנִּיזָּק טְרֵפָה** [–הרגה] **בְּהֵמָה וְאָכְלָה** את הבָּשָׂר, **מְשַׁלֵּם** בעליה **נֵזֶק שָׁלֵם,** כדין שן בחצר הניזק. ומכך שהברייתא לא חילקה בין סוגי החיות משמע שגם ארי בכלל זה, והלא לפי שמואל אין דרך ארי לטרוף וקרן הוא, ומדוע משלם נזק שלם. מתרצת הגמרא: **הָכָא בְּמַאי עַסְקִינָן** – הברייתא עוסקת באופן **שֶׁטָּרְפָה** כדי **לְהָנִיחַ** ולא לאכול מיד.

מקשה הגמרא: **הָא** 'טרפה **וְאָכְלָה' קָתָנֵי,** ומשמע שאכלה מיד ולא טרפה להניח. מתרצת הגמרא: מדובר **בְּשֶׁנִּמְלְכָה וְאָכְלָה** – שאמנם בשעה שטרפה היה בכוונתה להניח כדרכה אלא שאחר כך התחרטה ואכלה מיד. שואלת הגמרא: **מְנָא יָדְעִינָן** – כיצד אנו יודעים שבשעת מעשה היתה כוונתה לאכול מיד. **וְעוֹד** קשה, **דִּשְׁמוּאֵל נַמִּי** – גם בדינו של שמואל בארי ברשות הרבים שטרף ואכל שמשלם חצי נזק, **דִּלְמָא הָכִי הוּא** – שמא היתה כוונת הארי להניח ולאכול אחר כך ותולדה של שן הוא אלא שנמלך ואכל מיד, ומדוע חייבו שמואל ברשות הרבים.

הגמרא מתרצת באופן אחר: **אָמַר רַב נַחְמָן בַּר יִצְחָק,** הברייתא לא עוסקת במקרה אחד שטרפה בהמה ואכלה את הבשר, אלא **לְצָדְדִין קָתָנֵי** – הברייתא שונה כאן שני אופנים של נזקי שן, דהיינו או **שֶׁטָּרְפָה** – שהרגה בהמה כדי **לְהַנִּיחַ** ולאכול אחר כך, **אוֹ שֶׁדָּרְסָה וְאָכְלָה** מיד בלי להרוג את הטרף, ובשני מקרים אלו **מְשַׁלֶּמֶת נֵזֶק שָׁלֵם,** אבל לטרוף ולאכול מיד אין זה דרכה ומשלמת רק חצי נזק.

ישוב נוסף: **רָבִינָא אָמַר,** לעולם דרך ארי לטרוף, **וּכִי קָאָמַר שְׁמוּאֵל** שאין דרכו לטרוף, דוקא **בְּאַרְיֵי תַּרְבּוּת** – שגדל בבית אדם ומלומד הוא שלא להזיק, **וְאַלִּיבָּא דְּרַבִּי אֶלְעָזָר דְּאָמַר** במשנתינו שבן תרבות **לַאו אוֹרְחֵיהּ** – אין דרכו להזיק וקרן הוא, והברייתא דיברה בחיה שאינה בת תרבות שמועדת היא מתחילתה ולכן חייבת נזק שלם.

מקשה הגמרא: **אִי הָכִי, אֲפִילּוּ** אם **דָּרְסָה** ואכלה מבלי להרוג **נַמִּי לִיחַיֵּיב** ברשות הרבים, שהרי ארי תרבות לפי רבי אלעזר אין דרכו כלל להזיק ודינו כקרן החייבת ברשות הרבים, ומדוע אמר שמואל שדרס ואכל פטור ברשות הרבים.

הגמרא מעמידה את דברי רבינא באופן אחר: **אֶלָּא דְּרַבִינָא** – דברי רבינא שהעמיד כרבי אלעזר **לַאו אַשְׁמוּאֵל אִתְּמַר** – לא נאמרו על דינו של שמואל **אֶלָּא אַמַּתְנִיתָא** – על הברייתא, וכך אמר רבינא, **כִּי תָּנֵי מַתְנִיתָא** – מה ששנינו בברייתא שטרפה ואכלה בחצר הניזק משלם נזק שלם, אין החיוב מדין שן אלא מדין קרן, שכן הברייתא דיברה גם **בְּאַרְיֵי בֶן תַּרְבּוּת וְאַלִּיבָּא דְּרַבִּי אֶלְעָזָר דְּאָמַר** שבן תרבות **לַאו אוֹרְחֵיהּ** – אין דרכו להזיק ואי אפשר לחייבו מדין שן. ומיד תמהה הגמרא, **אִי הָכִי** שחיובו מדין קרן **חֲצִי נֵזֶק בָּעֵי לְשַׁלּוּמֵי,** והרי בברייתא הדין הוא שמשלם נזק שלם. ומיישבת הגמרא שהברייתא דיברה באופן **דְּאִיעַד** – שעשה זאת שלש פעמים ונעשה מועד ועל כן משלם נזק שלם.

מקשה הגמרא: **אִי הָכִי, מַאי הַאי דְּקָתָנֵי לָהּ גַּבֵּי תּוֹלְדָה דְּשֵׁן** – מדוע הברייתא כתבה דין זה אצל תולדות של שן, הלא **גַּבֵּי תּוֹלְדָה דְּקֶרֶן בָּעֵי לְמִיתְנְיֵיהּ** – היה צריך לשנות דין זה אצל תולדות של קרן. מסיימת הגמרא: **קַשְׁיָא** – אכן קשה על דברי רבינא:

משנה

מַה ההבדל **בֵּין** שור **תָּם לְמוּעָד, אֶלָּא שֶׁהַתָּם מְשַׁלֵּם חֲצִי נֶזֶק,** והתשלום הוא **מִגּוּפוֹ** של השור המזיק, ואם אינו שוה כדי מחצית הנזק, הניזק מפסיד, **וּמוּעָד מְשַׁלֵּם נֵזֶק שָׁלֵם** גם אם השור המזיק אינו שוה כדי כל הנזק, והתשלום הוא **מִן הָעֲלִיָּיה:**

גמרא

מבררת הגמרא: **מַאי** – מהו תשלום **מִן הָעֲלִיָּיה. אָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר,** הכוונה שעל המזיק לשלם את הנזק **בַּמְּעוּלֶּה שֶׁבְּנִכְסָיו** – מהקרקע המשובחת שבנכסיו. ומביאה הגמרא ראיה מפסוק שלשון 'עליה' הכוונה למעולה: **וְכֵן הוּא אוֹמֵר** (דברי הימים ב' לב לג) 'וַיִּשְׁכַּב יְחִזְקִיָּהוּ עִם אֲבֹתָיו וַיְקַבְּרֻהוּ בְּמַעֲלֵה קִבְרֵי בְּנֵי דָוִיד', **וְאָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר,** מה שנאמר 'בְּמַעֲלֵה' היינו שקברוהו **אֵצֶל** קברי **הַמְּעוּלִּים שֶׁבַּמִּשְׁפָּחָה, וּמַאן נִינְהוּ** – ומי הם, **דָּוִד** המלך **וּבְנוֹ וּשְׁלֹמֹה.**

הסבר נוסף של רבי אלעזר על פסוק העוסק בקבורת מלכים: נאמר בקבורת אסא מלך יהודה (שם טז יד): 'וַיִּקְבְּרֻהוּ בְּקִבְרֹתָיו אֲשֶׁר כָּרָה לוֹ בְּעִיר דָּוִיד וַיַּשְׁכִּיבֻהוּ בַּמִּשְׁכָּב אֲשֶׁר מִלֵּא בְשָׂמִים וּזְנִים'. מבררת הגמרא: **מַאי** – מהו 'בְּשָׂמִים וּזְנִים'. **רַבִּי אֶלְעָזָר אָמַר זִינֵי זִינֵי** – מינים מינים, כלומר מינים רבים של בשמים. **רַבִּי שְׁמוּאֵל בַּר נַחְמָנִי אָמַר בְּשָׂמִים שֶׁכָּל הַמַּרִיחַ בָּהֶן בָּא לִידֵי זִימָה.**

פסוק נוסף שנחלקו בפירושו אמוראים אלו: ירמיה הנביא התפלל לה' שיעניש את העם שמסרבים לשמוע לנבואות התוכחה ומבקשים להרע לו, ואמר (ירמיה יח כב) 'כִּי כָרוּ שׁוּחָה לְלָכְדֵנִי וּפַחִים טָמְנוּ לְרַגְלָי'. ונחלקו בפירוש 'כרו שוחה ללכדני, **רַבִּי אֶלְעָזָר אָמַר שֶׁחֲשָׁדוּהוּ מִזּוֹנָה** – שבא על זונה פנויה. **רַבִּי שְׁמוּאֵל בַּר נַחְמָנִי אָמַר, שֶׁחֲשָׁדוּהוּ מֵאֵשֶׁת אִישׁ** – שבא על אשת איש.

מקשה הגמרא: **בְּשֶׁלָּמָא לְמַאן דְּאָמַר** – מובן הדבר לדעת הסובר **שֶׁחֲשָׁדוּהוּ מִזּוֹנָה,** משום שמצינו שהפסוק מדמה זונה לשוחה עמוקה, **וְהַיְינוּ דִּכְתִיב** (משלי כג כז) 'כִּי שׁוּחָה עֲמֻקָּה זוֹנָה', ומובן שירמיה רמז דבר זה בתיבת 'שוחה', **אֶלָּא לְמַאן דְּאָמַר שֶׁחֲשָׁדוּהוּ מֵאֵשֶׁת אִישׁ, מַאי שׁוּחָה** – מדוע דימה ירמיה אשת איש ל'שוחה'. מתרצת הגמרא: **אָטוּ** – וכי **אֵשֶׁת אִישׁ** שזינתה **מִי נַפְקָא** – וכי יוצאת היא **מִכְּלָל זוֹנָה,** כלומר השוחה שדיבר עליה ירמיה הכוונה לזונות של אשת איש.

מקשה הגמרא: **בְּשֶׁלָּמָא לְמַאן דְּאָמַר שֶׁחֲשָׁדוּהוּ מֵאֵשֶׁת אִישׁ, הַיְינוּ דִּכְתִיב** שם בהמשך תפילת ירמיה (ירמיה יח כג) 'וְאַתָּה ה' יָדַעְתָּ אֶת כָּל עֲצָתָם עָלַי לַמָּוֶת', שאכן על איסור אשת איש יש עונש מיתה, **אֶלָּא לְמַאן דְּאָמַר שֶׁחֲשָׁדוּהוּ מִזּוֹנָה, מַאי לַמָּוֶת,** הלא על זונה פנויה אין חיוב מיתה. מתרצת הגמרא: כוונת ירמיה 'עֲצָתָם עָלַי לַמָּוֶת' **שֶׁהִשְׁלִיכוּהוּ לְבֹאֵר טִיט** כדי להורגו. כמובא בנביא (שם לח ו).

ביאור המשך תפילתו של ירמיה: **דָּרַשׁ רָבָא, מַאי דִּכְתִיב** (שם יח כג) 'יִהְיוּ מְכֻשָּׁלִים לְפָנֶיךָ, בְּעֵת אַפְּךָ עֲשֵׂה בָהֶם', **אָמַר יִרְמְיָה לִפְנֵי הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, רִבּוֹנוֹ שֶׁל עוֹלָם אֲפִילּוּ בְּשָׁעָה שֶׁבְּנֵי עֲנוּתוֹת עוֹשִׂין צְדָקָה, הַכְּשִׁילֵם בִּבְנֵי אָדָם שֶׁאֵינָן מְהוּגָּנִים כְּדֵי שֶׁלֹּא יְקַבְּלוּ עֲלֵיהֶן שָׂכָר:**

הגמרא מבארת את המשך הפסוק בענין קבורת חזקיהו: נאמר (דברי הימים ב' לב לג) 'וְכָבוֹד עָשׂוּ לוֹ בְּמוֹתוֹ', **מַלְמֵד שֶׁהוֹשִׁיבוּ יְשִׁיבָה** – תלמידים שיעסקו בתורה **עַל קִבְרוֹ** – סמוך לקברו. **וּפְלִיגֵי בָּהּ רַבִּי נָתָן וְרַבָּנָן** לכמה ימים הושיבו את הישיבה. **חַד אָמַר שְׁלֹשָׁה** ימים,

וְחַד אָמַר שִׁבְעָה ימים **וְאָמְרֵי לָהּ** – ויש אומרים **שְׁלֹשִׁים** יום.

תָּנוּ רַבָּנָן, נאמר (דברי הימים ב׳ לב לג) **'וְכָבוֹד עָשׂוּ לוֹ בְּמוֹתוֹ'**, ומבארת הברייתא, **זֶה חִזְקִיָּה מֶלֶךְ יְהוּדָה שֶׁיָּצְאוּ לְפָנָיו** – לפני מיטתו **שְׁלֹשִׁים וְשִׁשָּׁה אֶלֶף חֲלוּצֵי כְתַף** – קרועי בגדים עד שנראה כתפיהם, **דִּבְרֵי רַבִּי יְהוּדָה. אָמַר לוֹ רַבִּי נְחֶמְיָה, וַהֲלֹא לִפְנֵי אַחְאָב עָשׂוּ כֵּן** ואין זה כבוד מיוחד לחזקיה. **אֶלָּא** אמר רבי נחמיה, **שֶׁהִנִּיחוּ סֵפֶר תּוֹרָה עַל מִטָּתוֹ וְאָמְרוּ קַיֵּים זֶה** – חזקיה **מַה שֶּׁכָּתוּב בָּזֶה** – בתורה.

מקשה הגמרא: **וְהָאִידְּנָא נַמִּי עַבְדִּינָן הָכִי** – והרי גם עכשיו בזמנינו עושים כן, שמוציאים ספר תורה לפני מיטתו של אדם גדול, ובמה מיוחד הכבוד שעשו לחזקיה. מתרצת הגמרא: **אַפּוּקֵי מַפְקִינָן** – אמנם מוציאים אנו ספר תורה בהלוויתו של אדם גדול, אבל **אַנּוּחֵי לָא מַנְּחִינָן** – אין מניחים אותו על מיטתו, ורק אצל חזקיה הניחו על המטה. **וְאִיבָּעֵית אֵימָא, אַנּוּחֵי נַמִּי מַנְּחִינָן** – גם מניחים בזמנינו את הספר על מיטת אדם גדול, אבל **'קַיֵּים** זה מה שכתוב בזה' **לָא אַמְרִינָן,** ורק על חזקיה אמרו כן.

הגמרא מביאה תירוץ אחר: **אָמַר רַבָּה בַּר בַּר חָנָה, הָוָה אָזִילְנָא בַּהֲדֵיהּ דְּרַבִּי יוֹחָנָן** – הייתי מהלך עם רבי יוחנן כדי **לְמִשְׁאַל שְׁמַעְתָּא** – לשאול ממנו הלכות. פעם אחת **כִּי הָוָה עָיֵיל** – כאשר היה נכנס רבי יוחנן **לְבֵית הַכִּסֵּא** ויצא **וַהֲוָה בְּעִינָא מִינֵּיהּ מִלְּתָא** – ושאלתי אותו את פירוש שמועה זו **לָא פָּשִׁיט לָן** – לא ענה לי **עַד דְּמָשֵׁי רֶדֶיהּ** – עד שרחץ ידיו **וּמַנַּח תְּפִילִּין וּמְבָרֵךְ** ברכת התפילין, **וְהַדַּר אָמַר לָן** – ואחר כך אמר לי שבזמנינו **אֲפִילּוּ קַיֵּים אַמְרִינַן** בהלוויתו של אדם גדול, אך **לִימֵּד** לאחרים שהוא חשוב מ'קיים' **לָא אַמְרִינַן,** ורק על חזקיה אמרו שאף לימד לאחרים.

הגמרא מקשה על העולה מתשובתו של רבי יוחנן שללמד תורה לאחרים הוא מעלה יותר מקיום המצוות. מקשה הגמרא: **וְהָאָמַר מַר** בברייתא, **גָּדוֹל לִמּוּד תּוֹרָה שֶׁהַלִּמּוּד מֵבִיא לִידֵי מַעֲשֶׂה,** ומאחר שחשיבות הלימוד הוא משום שמביא לידי מעשה נמצא שהמעשה דהיינו קיום המצוות שהוא תכלית הלימוד, חשוב יותר מהלימוד. מתרצת הגמרא: **לָא קַשְׁיָא, הָא לְמִיגְּמַר** – כאשר לומד לעצמו, תכלית לימודו היא המעשה ולכן המעשה חשוב יותר, **הָא לְאַגְּמוּרֵי** – אבל ללמד לאחרים חשוב יותר מקיום המצוות, כיון שבזה מביא את הרבים לידי מעשה.

אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן מִשּׁוּם רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן יוֹחַאי, מַאי דִּכְתִיב – מה שכתוב (ישעיה לב כ) **'אַשְׁרֵיכֶם זֹרְעֵי עַל כָּל מָיִם מְשַׁלְּחֵי רֶגֶל הַשּׁוֹר וְהַחֲמוֹר',** מלמד **שֶׁכָּל הָעוֹסֵק בַּתּוֹרָה וּבִגְמִילוּת חֲסָדִים, זוֹכֶה לְנַחֲלַת שְׁנֵי שְׁבָטִים** – יוסף ויששכר שנמשלו לשור וחמור. ומפרש רבי יוחנן, גמילות חסדים מרומז במה **שֶׁנֶּאֱמַר 'אַשְׁרֵיכֶם זֹרְעֵי',** ואין **זְרִיעָה אֶלָּא צְדָקָה,** שֶׁנֶּאֱמַר (הושע י יב) **'זִרְעוּ לָכֶם לִצְדָקָה וְקִצְרוּ לְפִי חֶסֶד',** ומה שנאמר 'על כל מים' מרמז על עסק התורה, לפי שאין **מַיִם אֶלָּא תּוֹרָה** שֶׁנֶּאֱמַר (ישעיה נה א) **'הוֹי כָּל צָמֵא לְכוּ לַמַּיִם'** דהיינו לתורה, **וְזוֹכֶה לְנַחֲלַת שְׁנֵי שְׁבָטִים,** היינו שזוֹכֶה לְכִילָה – לחן **כְּיוֹסֵף, דִּכְתִיב** בברכת יעקב (בראשית מט כב) **'בֵּן פֹּרָת** – בן חן **יוֹסֵף** וגו' **בָּנוֹת צָעֲדָה עָלֵי שׁוּר** – שבנות מצרים היו צועדות על החומה כדי להסתכל ביופיו. **וְזוֹכֶה לְנַחֲלַת יִשָּׂשכָר** שהיא עושר ונכסים, **דִּכְתִיב** (בראשית מט יד) **'יִשָּׂשכָר חֲמֹר גָּרֶם'.**

הגמרא מביאה גירסא אחרת לשכר שהוא זוכה: **אִית דְּאָמְרֵי, אוֹיְבָיו נוֹפְלִין לְפָנָיו כְּפִי** שנפלו לפני שבט **יוֹסֵף, דִּכְתִיב** בברכת משה לשבט יוסף (דברים לג יז) **'בְּכוֹר שׁוֹרוֹ הָדָר לוֹ וְקַרְנֵי רְאֵם קַרְנָיו בָּהֶם עַמִּים יְנַגַּח יַחְדָּו אַפְסֵי אָרֶץ'** – בקרניו ינגח וישמיד את כל האויבים עד קצות הארץ, **וְזוֹכֶה לְבִינָה** [–להיות מבין דבר מתוך דבר] **כְּיִשָּׂשכָר, דִּכְתִיב** (דברי הימים א׳ יב לג) **'וּמִבְּנֵי יִשָּׂשכָר יוֹדְעֵי בִינָה לָעִתִּים לָדַעַת מַה יַּעֲשֶׂה יִשְׂרָאֵל'.**

הדרן עלך ארבעה אבות:

נתבאר בדברי המשנה לעיל (טו:), שישנם חמשה סוגי מזיקים שהינם מועדים לשלם נזק שלם: שן, רגל, קרן לאחר שנגח בה השור שלש פעמים, קרן ברשות הניזק לדעת רבי טרפון, ואדם המזיק. בפרק זה יתבארו הדינים של כל אחד מחמשת המועדים הללו. המשנה הראשונה פותחת בדיני הרגל.

משנה

כֵּיצַד הֶרֶגֶל מוּעֶדֶת – לאיזה ענין נידונית הרגל כמועדת, **לְשַׁבֵּר בְּדֶרֶךְ הִלּוּכָהּ** – שאם משברת ברגליה בתוך כדי הילוכה, הרי היא מועדת לשלם נזק שלם.

הַבְּהֵמָה מוּעֶדֶת לְהַלֵּךְ כְּדַרְכָּהּ וּלְשַׁבֵּר – שאם שיברה בדרך הילוכה הרי היא מועדת לשלם נזק שלם.

המשנה מונה שני אופנים שהבהמה מזיקה ברגליה, ואף על פי כן אינה משלמת אלא חצי נזק:

הָיְתָה הבהמה **מְכֻעֶטֶת** בכלים, **אוֹ שֶׁהָיוּ צְרוֹרוֹת מְנַתְּזִין מִתַּחַת רַגְלֶיהָ** – שהלכה כדרכה על גבי אבנים וניתזו מתחת רגליה **וְעַל יְדֵי כַּךְ שָׁבְרָה אֶת הַכֵּלִים,** בשני אופנים אלו בעל הבהמה **מְשַׁלֵּם חֲצִי נֶזֶק** בלבד.

ובטעם הדבר יש חילוק בין שני האופנים. באופן הראשון אינה משלמת משום 'רגל' אלא משום 'קרן', ואף שהזיקה ברגליה, מכל מקום מאחר שאין דרכה לבעוט שינוי הוא, ותולדת קרן, ולפיכך אין הבעלים משלם אלא חצי נזק כדין קרן. אמנם באופן השני שהתיזה צרורות, היה זה כשהלכה כדרכה, ותולדת רגל הוא, ומכל מקום הלכה היא למשה מסיני שאם לא הזיקה הבהמה בגופה אלא בדבר הניתז מכוחה, אין הבעלים משלמים אלא חצי נזק.

ולפיכך, בהמה **שֶׁדָּרְסָה עַל הַכְּלִי וּשְׁבָרַתּוּ, וְנָפַל** שבר ממנו **עַל כְּלִי** אחר **וּשְׁבָרוֹ, הַדִּין הוּא שֶׁעַל הַכְּלִי הָרִאשׁוֹן מְשַׁלֵּם** הבעלים **נֶזֶק שָׁלֵם,** שהרי שברתו ברגליה ממש, **וְעַל הַכְּלִי הָאַחֲרוֹן מְשַׁלֵּם חֲצִי נֶזֶק,** מאחר שלא שברתו בגופה אלא מכוחה נשבר.

מוסיפה המשנה, שדין זה שהרגל מועדת היא אינו רק בבהמה, אלא אף **הַתַּרְנְגוֹלִין מוּעָדִין לְהַלֵּךְ כְּדַרְכָּן וּלְשַׁבֵּר** בדרך הילוכן, ומשלמים הבעלים נזק שלם.

אך אם **הָיָה דְּלִיל** – חפץ כלשהו, **קָשׁוּר בְּרַגְלָיו** של התרנגול, וחרק התרנגול חפץ זה על הכלים ונשברו, **אוֹ שֶׁהָיָה** התרנגול **מְהַדֵּם** – מרקד, ועל ידי כך היה מתיז צרורות **וּמְשַׁבֵּר אֶת הַכֵּלִים, מְשַׁלֵּם** בעל התרנגול **חֲצִי נֶזֶק,** מאחר שלא שברם התרנגול בגופו, אלא מכוחו נשברו:

המשך ביאור למסכת בבא קמא ליום חמישי עמ' א

ישנם שני חלקים, האחד, חצי נזק של שור תם, ובחצי זה דינו כשור תם שמשלם רק מגופו, והשני, חצי נזק נוסף מדין שור מועד, ואותו משלם הבעלים מביתו.

ומאחר שרבי אלעזר סובר גם כסומכוס וגם כרבי יהודה, נמצא שבאשר משלם הבעלים נזק שלם עבור נזקי צרורות של רגל כדין שור מועד, עליו לשלם חצי מגוף הבהמה כדין שור תם, ואת החצי השני מביתו כדין שור מועד, **וְכִי קָתָנֵי מִגּוּפוֹ אֵצֶד תַּמּוּת** – וכוונת רבי אלעזר הסובר שמשלם מגוף הבהמה, היינו על החצי של צד תמות, אך את החצי השני חייב הבעלים לשלם מביתו.

הגמרא מקשה על דחיה זו: **אָמַר לֵיהּ רַב סַמָּא בְּרֵיהּ דְּרַב אַשִׁי לְרָבִינָא, אֵימוֹר דְּשָׁמַעְתָּ לֵיהּ לְרַבִּי יְהוּדָה** שצד תמות במקומה עומדת, דווקא **בְּשֶׁהִיה תָּם** מתחילה **וְנַעֲשָׂה מוּעָד,** אבל **בְּמוּעָד מֵתְּחִילָּתוֹ**

רש״י

וְחַד אָמַר שִׁבְעָה. יְמִים: **זֶה חִזְקִיָּה מֶלֶךְ יְהוּדָה.** לִישְׁנָא דְשַׁ״ס הוּא וְלֹא לְאַשְׁמוּעִינָן דְּזֶהוּ חִזְקִיָּה דְּהַאי קְרָא בְּחִזְקִיָּה כְּתִיב אֶלָּא אַגַּב אוּרְחֵיהּ דְּמִפְרַשׁ מַאי שֶׁקָּרְעוּ לוֹ בְּמוֹתוֹ נְקִיט וְאָמַר הָכִי: **חֲלוּצֵי כָתֵף.** כְּמוֹ וְחֶלְצָה נַעֲלוֹ (דברים כה:) כְּבוֹד עָשׂוּ לוֹ בְּמוֹתוֹ נְקִיט וְאָמַר הָכִי: **וְהָאִידְּנָא מַפְּקִינָן.** סֵפֶר תּוֹרָה קַמֵּי גַּבְרָא רַבָּה: **אֲנוּחֵי.** עַל מִטָּתוֹ לֹא מַנְחִינָן: **כִּי הֲוָה עַיֵּיל לְבֵית הַכִּסֵּא.** כְּלוֹמַר זִימְנָא חָדָא כִּי הֲוָה עַיֵּיל לְבֵית הַכִּסֵּא אָמַר לָן הָכִי קַיָּים אָמְרִינָן לִימַּד לֹא אָמְרִינָן וְלִימַּד אָמְרוּ לְחִזְקִיָּה וְהָאִידְּנָא לֹא מִשּׁוּם כְּבוֹדוֹ דְּחִזְקִיָּה דְּלִימַּד עָדִיף מִקַּיָּים: **מַכִּיא לִידֵי מַעֲשֶׂה.** אֶלְמָא מַעֲשֶׂה עָדִיף: **לְמִינְמַר.** לְעִצְמוֹ מַעֲשֶׂה עָדִיף אֲבָל לְאַגְמוּרֵי לְאַחֲרִינֵי עָדִיף מִמַּעֲשֶׂה הִלְכָּךְ לִימַּד לֹא אָמְרִינָן: **זוֹרֵעַ.** הַיְינוּ צְדָקָה וְחֶסֶד כִּדְמְפָרַשׁ לְקַמֵּיהּ: **לְנַחֲלַת שְׁנֵי שְׁבָטִים.** דְּהָכִי מִשְׁמַע רַגְלֵיכֶם יְשׁוּלְחוּ בְּנַחֲלַת הַשּׁוֹר וְהַחֲמוֹר יוֹסֵף וְיִשָּׂשכָר: **בָּנוֹת צְעָדָה עֲלֵי שׁוּר.** הַיְינוּ כִּילָה: **חֲמוֹר גֶּרֶם.** מְתַרְגְּמִא עַתִּיר בְּנִיכְסִין: יוֹסֵף אִיקָּרֵי שׁוֹר בְּכוֹר שׁוֹרוֹ הָדָר לוֹ (דברים לג:)

הַדְרָן עֲלָךְ אַרְבָּעָה אָבוֹת

כֵּיצַד הֶרֶגֶל מוּעֶדֶת. כְּלוֹמַר בְּמַה הֶרְגֵּל מוּעֶדֶת: **לְשַׁבֵּר בְּדֶרֶךְ הִלּוּכָהּ.** כְּלוֹמַר בְּכָךְ הִיא מוּעֶדֶת שֶׁמִּשְׁבֶּרֶת דֶּרֶךְ הִלּוּכָהּ: **הַבְּהֵמָה מוּעֶדֶת כו׳.** קָפְרִיךְ בְּגְמ׳ הַיְינוּ רֶגֶל הַיְינוּ בְּהֵמָה הָא תְּנָא לֵיהּ לְשַׁבֵּר בְּדֶרֶךְ הִלּוּכָהּ: **הָיְתָה מְבַעֶטֶת.** שִׁינּוּי הוּא זֶה וְתוֹלְדָה דְּקָרֵן הִלְכָּךְ חֲצִי נֶזֶק וְתוּ לֹא: **אוֹ שֶׁהָיוּ צְרוֹרוֹת מְנַתְּזִין כו׳.** אע״ג דְּלֵאו שִׁינּוּי הוּא אֶלָּא אוּרְחֵיהּ הוּא אפ״ה ח״נ וְתוּ לֹא דְּהִלְכְתָּא גְּמִירֵי לְהוּ וּבִרְשׁוּת הַנִּיזָּק קָאָמַר דְּבִרה״ר פָּטוּר כִּדְאוּקִימְנָא בְּרֵישׁ פ״ק (לקמן ג:) דִּצְרוֹרוֹת תּוֹלְדָה דְּרֶגֶל לְפוֹטְרוֹ בִּר״ה: **וְנָפַל עַל כְּלִי.** אַחֵר: **רִאשׁוֹן.** נִזְקֵי רֶגֶל הֵן וּמִשְׁלֶמֶת כּוּלָּהּ וְאַחֲרוֹן ע״י צְרוֹרוֹת נִשְׁבָּר הִלְכָּךְ חֲצִי נֶזֶק: **דְּלִיל קָשׁוּר בְּרִגְלוֹ.** כָּל דָּבָר הַנִּקְשָׁר בְּרֶגֶל הַתַּרְנְגוֹל קָרֵי דְּלִיל וְאִית דְּגַרְסֵי דְּלִי: **מְהַדֵּם.** מְרַקֵּד: **מְשַׁלֵּם חֲצִי נֶזֶק.** דְּדְלִיל הַיְינוּ צְרוֹרוֹת כִּדְמְפָרַשׁ בַּגְמ׳ דְּאַדְּיֵיי אַדּוּיֵי הֵידּוּס נַמִּי כְּגוֹן שֶׁהִתִּיז וְהַצְּרוֹרוֹת שִׁבְּרוּ אֶת הַכֵּלִים:

גמ׳

וְשִׁבְּרוּ עַל הָרִאשׁוֹן מְשַׁלֵּם נֶזֶק שָׁלֵם וְעַל הָאַחֲרוֹן מְשַׁלֵּם חֲצִי נֶזֶק הַתַּרְנְגוֹלִין מוּעָדִין לְהַלֵּךְ כִּדְרָכָן וּלְשַׁבֵּר הָיָה דְּלִיל קָשׁוּר בְּרַגְלָיו אוֹ שֶׁהָיָה מְהַדֵּם וּמְשַׁבֵּר אֶת הַכֵּלִים מְשַׁלֵּם חֲצִי נֶזֶק:

גמ׳

וְחַד אָמַר שִׁבְעָה וְאָמְרֵי לָהּ שְׁלֹשִׁים ת״ר וְכָבוֹד עָשׂוּ לוֹ בְּמוֹתוֹ **זֶה חִזְקִיָּה מֶלֶךְ יְהוּדָה שֶׁיָּצְאוּ לְפָנָיו שְׁלֹשִׁים וְשִׁשָּׁה אֶלֶף חֲלוּצֵי כְתַף דִּבְרֵי ר׳ יְהוּדָה א״ל ר׳ נְחֶמְיָה וַהֲלֹא לְפָנֵי אַחְאָב עָשׂוּ כֵן אֶלָּא שֶׁהִנִּיחוּ ס״ת עַל מִטָּתוֹ וְאָמְרוּ קַיָּים זֶה מַה שֶּׁכָּתוּב בָּזֶה וְהָאִידְּנָא נַמִּי עַבְדִינָן הָכִי אַפּוּקֵי מַפְקִינָן אֲנוּחֵי לֹא מַנְחִינָן וְאִיבְּעִית אֵימָא אֲנוּחֵי נַמִּי מַנְחִינָן קַיָּים לֹא אַמְרִינָן אָמַר רַבָּה בַּר בַּר חַנָּה הָוָה אָזִילְנָא בַּהֲדֵיהּ דְּר׳ יוֹחָנָן לְמִשְׁאַל שְׁמַעְתָּא כִּי הָוָה עַיֵּיל לְבֵית הַכִּסֵּא וַהֲוָה בְּעִינָא מִינֵּיהּ מִלְּתָא לֹא פָּשִׁיט לָן עַד דְּמָשֵׁי יָדֵיהּ וּמָנַח תְּפִילִין וּמְבָרֵךְ וַהֲדַר אָמַר לָן אֲפִילּוּ קַיָּים אַמְרִינָן לִימַּד לֹא אָמְרִינָן וְהָאָמַר מַר גָּדוֹל לִמּוּד תּוֹרָה שֶׁהַלִּמּוּד מֵבִיא לִידֵי מַעֲשֶׂה ל״ק הָא לְמִיגְמַר הָא לְאַגְמוּרֵי א״ר יוֹחָנָן מִשּׁוּם ר״ש בֶּן יוֹחַאי מַאי דִּכְתִיב אַשְׁרֵיכֶם זוֹרְעֵי עַל כָּל מַיִם מְשַׁלְּחֵי רֶגֶל הַשּׁוֹר וְהַחֲמוֹר כָּל הָעוֹסֵק בַּתּוֹרָה וּבִגְמִילוּת חֲסָדִים זוֹכֶה לְנַחֲלַת שְׁנֵי שְׁבָטִים שֶׁנֶּאֱמַר אַשְׁרֵיכֶם זוֹרְעֵי וְאֵין זְרִיעָה אֶלָּא צְדָקָה שֶׁנֶּאֱמַר זִרְעוּ לָכֶם לִצְדָקָה וְקִצְרוּ לְפִי חֶסֶד וְאֵין מַיִם אֶלָּא תּוֹרָה שֶׁנֶּאֱמַר הוֹי כָּל צָמֵא לְכוּ לַמַּיִם וְזוֹכֶה לְנַחֲלַת שְׁנֵי שְׁבָטִים זוֹכֶה לְכִילָה כְּיוֹסֵף דִּכְתִיב בֵּן פּוֹרָת יוֹסֵף בָּנוֹת צָעֲדָה עֲלֵי שׁוּר וְזוֹכֶה לְנַחֲלַת יִשָּׂשכָר דִּכְתִיב יִשָּׂשכָר חֲמוֹר גֶּרֶם אִית דְּאַמְרֵי אוֹרְיָו נוֹפְלִין לְפָנָיו כְּיוֹסֵף דִּכְתִיב בָּהֶם עַמִּים יְנַגֵּח יַחְדָּו אַפְסֵי אָרֶץ וְזוֹכֶה לִבְינָה כְּיִשָּׂשכָר דִּכְתִיב וּמִבְּנֵי יִשָּׂשכָר יוֹדְעֵי בִינָה לַעִתִּים לָדַעַת מַה יַּעֲשֶׂה יִשְׂרָאֵל:**

הַדְרָן עֲלָךְ אַרְבָּעָה אָבוֹת

כֵּיצַד הֶרֶגֶל מוּעֶדֶת לְשַׁבֵּר בְּדֶרֶךְ הִלּוּכָהּ הַבְּהֵמָה מוּעֶדֶת לְהַלֵּךְ כְּדַרְכָּהּ וּלְשַׁבֵּר הָיְתָה מְבַעֶטֶת אוֹ שֶׁהָיוּ צְרוֹרוֹת מְנַתְּזִין מִתַּחַת רַגְלֶיהָ וְשִׁבְּרָה אֶת הַכֵּלִים מְשַׁלֵּם חֲצִי נֶזֶק דָּרְסָה עַל הַכְּלִי וְשִׁבַּרְתּוֹ וְנָפַל עַל כְּלִי אַחֵר וְשִׁבְּרוֹ מְשַׁלֵּם נֶזֶק שָׁלֵם הָיָה דְּלִיל קָשׁוּר בְּרַגְלָיו אוֹ שֶׁהָיָה מְהַדֵּם וּמְשַׁבֵּר אֶת הַכֵּלִים מְשַׁלֵּם חֲצִי נֶזֶק:

תוספות

שְׁלֹשִׁים וְשִׁשָּׁה אֶלֶף. לוֹ בְּגִימַטְרִיָּא הָכִי הַוֵי: **וַהֲלֹא** לִפְנֵי אַחְאָב עָשׂוּ כֵּן. שֶׁעָשׂוּ לוֹ הֶסְפֵּד גָּדוֹל כִּדְאַמְרִינָן בְּמְגִילָּה (לקמן ג. וגס) כְּמִסְפַּד הַדְּרִימוֹן בֶּן טַבְרִימוֹן כִּדְמְתַרְגְּמִינָן בְּמִסְפַּד אַחְאָב בֶּן עַמְרִי דְּקָטִיל יָתֵיהּ הַדְּרִימוֹן בֶּן טַבְרִימוֹן וּבַמִּלְחָמָה הָיָה שֶׁהִיוּ שָׁם עַם רַב וְכוּלָּן סָפְדוּ עָלָיו וְאע״ג דִּכְתִיב (מלכים ח כב) וַיַּעֲבוֹר הָרִינָה בַּמַּחֲנֶה וְאַמְרִינָן (כמהרלין דף לט:) בְּאֲבוֹד רְשָׁעִים רִינָה בְּאֲבוֹד אַחְאָב בֶּן עָמְרִי רִינָה הָיְינוּ לְצַדִּיקִים שֶׁבַּדּוֹר אֲבָל עֲבָדָיו וְאוֹהֲבָיו הָיוּ מְסַפְּדִים אוֹתוֹ:

אֶלָּא שֶׁהִנִּיחוּ ס״ת עַל מִטָּתוֹ. וְאע״ג דִּבְפ׳ בְּתַרָא דְּמ״ק (כה.) גַּבֵּי רַב הוּנָא מַשְׁמַע דְּאָסוּר לַעֲשׂוֹת כֵּן מִשּׁוּם דְּאָסוּר לַיֵּשֵׁב ע״ג מִטָּה שֶׁס״ת מוּנַּחַת עָלֶיהָ וּבְהַקּוֹמֵץ רַבָּה (מנחות דף לב:) אִיבָּא פְּלוּגְתָּא דְּאָמוֹרָאֵי לֵיבָא לְמִיפְרַךְ מִדְּר׳ נְחֶמְיָה דְּהָכָא דְּשַׁאנֵי חִזְקִיָּה דַּהֲוָה גְּדוֹל בַּתּוֹרָה וּבְמַעֲשִׂים טוֹבִים בְּיוֹתֵר:

וְהָאָמַר מַר גָּדוֹל לִמּוּד תּוֹרָה שֶׁמַּבִּיא לִידֵי מַעֲשֶׂה. פִּי׳ בַּקּוּנְטְרֵס אֶלְמָא מַעֲשֶׂה עָדִיף וְקָשֶׁה לְר״ת דְּאַדְּרַבָּה מַהָכָא דַּיֵּיק סִפְ״ק דְּקִדּוּשִׁין (דף מ: וגס) לִמּוּד גָּדוֹל מִמַּעֲשֶׂה גַּבֵּי זְקָנִים שֶׁהָיוּ מְסוּבִּין בַּעֲלִיַּית בֵּית נִתְזָה בְּלוּד וְנִשְׁאֲלָה שְׁאֵילָה זוּ בִּפְנֵיהֶם לִמּוּד גָּדוֹל אוֹ מַעֲשֶׂה גָּדוֹל וְנִמְנוּ כּוּלָּם וְאָמְרוּ לִמּוּד גָּדוֹל שֶׁמַּבִּיא לִידֵי מַעֲשֶׂה וְאוֹמֵר ר״ת דְּה״פ וְהָאָמַר מַר שֶׁלִּמּוּד מַבִּיא לִידֵי מַעֲשֶׂה וְכֵיוָן שֶׁאָנוּ אוֹמְרִים קַיָּים הֲרֵי אָנוּ אוֹמְרִים שֶׁלָּמַד דְּאִי לֹא שֶׁלָּמַד הֵיאַךְ קַיָּים שֶׁהַלִּמּוּד מַבִּיא לִידֵי מַעֲשֶׂה וְלֹא מַסִּיק אַדַּעְתַּיְהוּ הַשְׁתָּא לְחַלֵּק בֵּין לָמַד לְלִימַּד וּמִשֵּׁנֵי הָא לְאַגְמוּרֵי [וְדִלְימוּד] וַדַּאי לֹא אָמְרִינָן דְּהָא וַדַּאי עָדִיף שֶׁמַּבִּיא אֶת הָרַבִּים לִידֵי מַעֲשֶׂה כְּשֶׁמְּלַמְּדָם וּבִשְׁאֵלְתּוֹת דְּרַב אַחַאי גָּאוֹן ל״ג קַיָּים אַמְרִינָן לִימַּד לֹא אָמְרִינָן אֶלָּא גָּרַס וּמָנַח תְּפִילִין וְהָדַר אָמַר לָן וְתוּ לֹא וּפְרִיךְ גְּמָרָא וְהֵיאַךְ הָוָה מָנַח תְּפִילִין תְּחִלָּה קוֹדֶם שֶׁהָיָה אוֹמֵר לָהֶם הַשְׁמַעְתְּתָא וַהֲלֹא לִמּוּד גָּדוֹל מִמַּעֲשֶׂה וּמִשֵּׁנֵי הָא לְמִגְמַר הָא לְאַגְמוּרֵי דְּלִיגְמוּר נַפְשֵׁיהּ לִמּוּד גָּדוֹל שֶׁמַּבִּיא לִידֵי מַעֲשֶׂה אֲבָל לְאַגְמוּרֵי לַאֲחֵרִים לֹא עָדִיף וּלְפִיכָךְ הָיָה מַנִּיחַ תְּפִילִין תְּחִלָּה:

הַדְרָן עֲלָךְ אַרְבָּעָה אָבוֹת

כֵּיצַד הֶרֶגֶל מוּעֶדֶת. אַמַּתְנִיתִין דְּפ״ק (דף טו:) קָאֵי וְתַיְמֵהּ אִי אַדְּתָחֵי לִיתְנֵי כֵּיצַד הַשֵּׁן בְּרִישָׁא וְאִי אַדְּסָלִיק הָא תְּנִינָא רְשׁוּר הַמַּזִּיק בְּרִשׁוּת הַנִּיזָּק וְהָאָדָם בַּסּוֹף וְאוֹמֵר ר״י וַדַּאי אַדְּתָחֵי בֵּיהּ קָאֵי וְשֵׁן וְרֶגֶל כְּחַד חֲשִׁיבֵי מִשּׁוּם דְּשָׁוְין בְּהִלְכוֹתֵיהֶן וּמַחַד קָרָא נְפָקֵי וּמִשּׁוּם דְּתָנָא רֶגֶל בְּתַר שֵׁן נָקֵט הָכָא רֶגֶל בְּרִישָׁא דְּסָלִיק מִינַּיהּ:

הַבְּהֵמָה מוּעֶדֶת. אית דְּגָרֵס וְהַבְּהֵמָה בּוּי״ו וְה״פ כֵּיצַד הַעֲדָאָה דְּרֶגֶל לְשַׁבֵּר בְּדֶרֶךְ הִלּוּכָהּ פִּי׳ דֶּרֶךְ הִלּוּכָהּ הִיא הַעֲדָאָתָהּ וְכֵן בְּסֵיפָא גַּבֵּי שֵׁן אֲבָל קָשֶׁה לְר״י מַה חִידֵּשׁ כָּאן שֶׁלֹּא שָׁנָאה בִּפְרָק קַמָּא וְנִרְאֶה לְר״י דְּל״ג בּוּי״ו וְה״פ כֵּיצַד הֶרֶגֶל מוּעֶדֶת לְשַׁבֵּר בְּפְרָק קַמָּא (דף טו:) הַבְּהֵמָה מוּעֶדֶת כו׳ וּמ״מ דַּיֵּיק בַּגְּמָרָא שֶׁפִּיר הַיְינוּ רֶגֶל הַיְינוּ בְּהֵמָה דְּהָרֶגֶל מוּעֶדֶת וְהַבְּהֵמָה מוּעֶדֶת הַכֹּל אֶחָד: **הָיְתָה** מְבַעֶטֶת. אַגַּב דְּשָׁוֶה לְצְרוֹרוֹת נָקֵט לָהּ הָכָא: **דָּרְסָה** עַל הַכְּלִי. אוֹר״י דְּאִיצְטְרִיךְ לְאַשְׁמוּעִינָן דְּסד״א דְּמִשּׁוּנָּה הוּא כֵּיוָן דְּדָרְסָה כ״כ בְּחוֹזֶק שֶׁנִּיתֵּז הַשֶּׁבֶר עַל כְּלִי אַחֵר וְשִׁבְּרוֹ וּמִסְתְּמָא לְהַזִּיק נִתְכַּוְּנָה:

סד״א וְשִׁלַּח אֶת בְּעִירָה כְּתִיב. אע״ג דִּכְבָר אַשְׁמוּעִינָן בְּרִישָׁא דַּאֲפִי׳ תַּרְנְגוֹלִין מוּעָדִין מ״מ נִיחָא לֵיהּ לְאַשְׁמוּעִינָן גַּבֵּי שֵׁן וְקָשֶׁה קְצָת אַמַּאי לֹא תָּנָא נַמִּי תּוֹלְדָה בְּשֵׁן כְּמוֹ בְּרֶגֶל:

קמ״ל דְּחַיָּה בִּכְלַל בְּהֵמָה. לֹא מֵהַהִיא דִּרְשָׁה דִּבְהֵמָה הַמַּקְשָׁה (חולין דף פח.) קָאָמַר הָכָא דְּחַיָּה בִּכְלַל בְּהֵמָה דִּהָא הָכָא אֲפִילּוּ עוֹף נַמִּי הֲוֵי בִּכְלַל בְּהֵמָה כִּדְקָתָנֵי הַתַּרְנְגֹלֶת מוּעָדֶת אֶלָּא יַלְפִּינָן בְּהֵמָה מִשֹּׁבֶת כִּדְאַמְרִינָן בְּס״פ הַפָּרָה (לקמן דף נד:) דִּבְעִירָה וּבְהֵמָה הַכֹּל אֶחָד דְּמִתַּרְגְּמִינָן בְּהֵמָה בְּעִירָה:

וַחֲמוֹר בְּמִשָּׁאוֹ. אע״ג דִּכְבָר שָׁנָה בְּשְׁלִיחַ שֶׁעָלֶיהָ אִצְטְרִיךְ לְאַשְׁמוּעִינָן לְפִי שֶׁאֵין מִשָּׂאוּי שֶׁל חֲמוֹר מְהוּדָּק וּמְחוּבָּר בּוֹ כְּבְשֶׁאָר בְּהֵמָה וְס״ד דְּלֹא הֲוֵי כְּגוּפוֹ:

נוֹבֵר בְּאַשְׁפָּה. יִכְרְסְמֶנָּה חֲזִיר מִיָּעֵר (תהלים פ) מִתַּרְגְּמִינָן יְנוּבְרִינֵיהּ וְאע״ג דְּתָנָא צְרוֹרוֹת דְּרֶגֶל אַשְׁמוּעִינָן צְרוֹרוֹת דְּשֵׁן דְּלַהֲנָאתוֹ קָעָבִיד: **כָּל** שֶׁבְּזַב טָהוֹר. אֵין זֶה הַכְּלָל דַּוְקָא דְּהָא קָנֶה בְּקוּפּוֹטוֹ שֶׁל זָב וְהֵסִיט בּוֹ הַטָּהוֹר טָהוֹר וּלְעִנְיַן נְזָקִין אֵין חִילּוּק וְכָל עִיקַּר הָאִי כְּלָלָא לֹא בָּא אֶלָּא לְמֵעַט זוֹרֵק: **בָּתַר** מֵעִיקָּרָא אַזְלִינָן כּוֹ׳. וּמִדְּתָנֵן דְּרִסָה עַל הַכְּלִי וְשִׁבַּרְתּוֹ דְּמִשְׁמַע הָא נִתְגַּלְּגֵל לְמָקוֹם אַחֵר וְנִשְׁבַּר שָׁם חַיָּיב ח״נ לִיבָּא לְמִידַּק דְּאַדְּרַבָּה מִדְּמַפְּלִיג בֵּין רִאשׁוֹן לְשֵׁנִי וְלֹא מַפְּלִיג בְּרִאשׁוֹן גּוּפֵיהּ אִיבָּא לְמִידַּק אִיפְּכָא: **זָרַק** כְּלִי מֵרֹאשׁ הַגַּג כּוּ׳. נִרְאֶה דְּאִם זָרַק אֶבֶן אוֹ חֵץ עַל הַכְּלִי וּבָא אַחַר וְקִדֵּם וְשִׁבְּרוֹ דִּפְשִׁיטָא דְּחַיָּיב וְלֹא שַׁיְיךְ כָּאן מִנָּא תְּבִירָא תְּבַר דְּאִי אַזְלִינָן נַמִּי הָכָא בָּתַר מֵעִיקָּרָא לֹא מִשְׁכַּחַת בִּצְרוֹרוֹת ח״נ וּסְבָרָא פְּשִׁיטָא הִיא לְחַלֵּק בֵּין זוֹרֵק אֶבֶן לְזוֹרֵק כְּלִי עַצְמוֹ:

גמ׳ א״ל רָבִינָא לְרָבָא הַיְינוּ רֶגֶל הַיְינוּ בְּהֵמָה א״ל תָּנָא אָבוֹת וְקָתָנֵי תּוֹלְדוֹת אֶלָּא מַעֲתָּה סֵיפָא דְּקָתָנֵי הַשֵּׁן מוּעֶדֶת הַבְּהֵמָה מוּעֶדֶת מַאי אָבוֹת וּמַאי תּוֹלְדוֹת אִיכָּא הָוָה קָמַהֲדַר לֵיהּ בִּבְדִיחוּתָא וְא״ל אָנָא שְׁנָאי חָדָא וְאַתְּ שְׁנֵי חָדָא וְטַעְמָא מַאי אָמַר רַב אַשִּׁי תָּנָא שֵׁן דְּחַיָּה וְקָתָנֵי שֵׁן דִּבְהֵמָה ס״ד אָמְרִינָא וְשִׁלַּח אֶת בְּעִירָה כְּתִיב בְּהֵמָה אֵין חַיָּה לֹא קמ״ל דְּחַיָּה בִּכְלַל בְּהֵמָה אִי הָכִי הָא מִבְּעֵי לֵיהּ לְמִיתְנֵי בְּרִישָׁא הַאי דְּאַתְיָא לֵיהּ מִדְּרָשָׁא הָכִיבָא לֵיהּ אִי הָכִי רֵישָׁא נַמִּי לִיתְנֵי הַהִיא דְּלֹא כְּתִיבָא בְּרֵישָׁא הָכִי הַשְׁתָּא הָתָם אִידֵי וְאִידֵי אָבוֹת נִינְהוּ הַךְ דְּאַתְיָא לֵיהּ מִדְּרָשָׁא חָבִיבָא לֵיהּ הָכָא שָׁבִיק אַב וְתָנֵי תּוֹלְדָה אִיבְּעֵית אֵימָא אַיְידֵי דְּסַלִּיק מֵרֶגֶל פְּתַח בְּרֶגֶל תָּנוּ רַבָּנַן בְּהֵמָה מוּעֶדֶת לְהַלֵּךְ כְּדַרְכָּהּ וּלְשַׁבֵּר כֵּיצַד בְּהֵמָה שֶׁנִּכְנְסָה לַחֲצַר הַנִּיזָּק וְהִזִּיקָה בְּגוּפָהּ דֶּרֶךְ הִלּוּכָהּ וּבְשַׁעֲרָהּ דֶּרֶךְ הִלּוּכָהּ בְּאוּכָּף שֶׁעָלֶיהָ וּבְשָׁלִיחַ שֶׁעָלֶיהָ וּבִפְרוּמְבְּיָא שֶׁבְּפִיהָ וּבְזוֹג שֶׁבְּצַוָּארָהּ וַחֲמוֹר בְּמַשָּׂאוֹ מְשַׁלֵּם נֶזֶק שָׁלֵם סוּמְכוֹס אוֹמֵר צְרוֹרוֹת וַחֲזִיר שֶׁהָיָה נוֹבֵר בָּאַשְׁפָּה וְהִזִּיק מְשַׁלֵּם נֶזֶק שָׁלֵם הִזִּיק פְּשִׁיטָא אֶלָּא אֵימָא הִתִּיז וְהִזִּיק מְשַׁלֵּם נֶזֶק שָׁלֵם צְרוֹרוֹת מַאן דְּכַר שְׁמֵיהּ חִסּוּרֵי מָחְסְרָא וְהָכֵי קָתָנֵי צְרוֹרוֹת כִּי אוּרְחַיְיהוּ חָצִי נֶזֶק וַחֲזִיר שֶׁהָיָה נוֹבֵר בָּאַשְׁפָּה וְהִזִּיק מְשַׁלֵּם חָצִי נֶזֶק סוּמְכוֹס אוֹמֵר צְרוֹרוֹת וַחֲזִיר שֶׁהָיָה נוֹבֵר בָּאַשְׁפָּה וְהִתִּיז וְהִזִּיק מְשַׁלֵּם נֶזֶק שָׁלֵם: ת״ר תַּרְנְגוֹלִין שֶׁהָיוּ מְפַרִּיחִין מִמְּקוֹם לְמָקוֹם וְשִׁבְּרוּ כֵּלִים בְּכִנְפֵּיהֶן מְשַׁלֵּם נֶזֶק שָׁלֵם בְּרוּחַ שֶׁבְּכִנְפֵּיהֶן מְשַׁלְּמִין חָצִי נֶזֶק סוּמְכוֹס אוֹמֵר נֶזֶק שָׁלֵם תַּנְיָא אִידָּךְ תַּרְנְגוֹלִין שֶׁהָיוּ מְהַדְּסִין ע״ג עִיסָּה וְעַל גַּבֵּי פֵּירוֹת וְטִינְּפוּ אוֹ נִיקְּרוּ מְשַׁלֵּם נֶזֶק שָׁלֵם הֶעֱלוּ עָפָר אוֹ צְרוֹרוֹת מְשַׁלְּמִין חָצִי נֶזֶק סוּמְכוֹס אוֹמֵר נֶזֶק שָׁלֵם תַּנְיָא אִידָּךְ תַּרְנְגוֹל שֶׁהָיָה מַפְרִיחַ מִמְּקוֹם לְמָקוֹם וְיָצְתָה רוּחַ מִתַּחַת כְּנָפָיו וְשִׁיבְּרָה אֶת הַכֵּלִים מְשַׁלֵּם חָצִי נֶזֶק סְתָמָא כְּרַבָּנַן אָמַר רָבָא בִּשְׁלָמָא סוּמְכוֹס קָסָבַר כֹּחוֹ כְּגוּפוֹ דָּמֵי אֶלָּא רַבָּנַן אִי כְּגוּפוֹ דָּמֵי כּוּלֵּיהּ נֶזֶק בָּעֵי לְשַׁלֵּם וְאִי לָאו כְּגוּפוֹ דָּמֵי חָצִי נֶזֶק נַמִּי לֹא לְשַׁלֵּם הָדַר אָמַר רָבָא לְעוֹלָם כְּגוּפוֹ דָּמֵי וַחֲצִי נֶזֶק צְרוֹרוֹת הִלְכְתָא גְּמִירֵי לָהּ: אָמַר רָבָא כָּל שֶׁבְּזַב טָמֵא בְּנִזְקִין מְשַׁלֵּם נֶזֶק שָׁלֵם כָּל שֶׁבְּזַב טָהוֹר בְּנִזְקִין מְשַׁלֵּם חָצִי נֶזֶק וְרָבָא צְרוֹרוֹת אָתְיָא לְאַשְׁמוּעִינָן לֹא רָבָא עֶגְלָה מוֹשֶׁכֶת בְּקָרוֹן קָא מַשְׁמַע לָן תַּנְיָא כַּוָּתֵיהּ דְּרָבָא בְּהֵמָה מוּעֶדֶת לְשַׁבֵּר בְּדֶרֶךְ הִלּוּכָהּ כֵּיצַד בְּהֵמָה שֶׁנִּכְנְסָה לַחֲצַר הַנִּיזָּק וְהִזִּיקָה בְּגוּפָהּ דֶּרֶךְ הִלּוּכָהּ וּבְשַׁעֲרָהּ דֶּרֶךְ הִלּוּכָהּ בְּאוּכָּף שֶׁעָלֶיהָ וּבְשָׁלִיחַ שֶׁעָלֶיהָ וּבִפְרוּמְבְּיָא שֶׁבְּפִיהָ וּבְזוֹג שֶׁבְּצַוָּארָהּ וַחֲמוֹר בְּמַשָּׂאוֹ וְעֶגְלָה מוֹשֶׁכֶת בְּקָרוֹן מְשַׁלֵּם נֶזֶק שָׁלֵם תָּנוּ רַבָּנַן תַּרְנְגוֹלִים שֶׁהָיוּ מְחַטְּטִין בְּחֶבֶל דְּלִי וְנִפְסַק הַחֶבֶל וְנִשְׁבַּר הַדְּלִי מְשַׁלְּמִין נֶזֶק שָׁלֵם בָּעֵי רָבָא דָּרְסָה עַל כְּלִי וְלֹא שִׁבַּרְתּוֹ וְנִתְגַּלְּגֵל לְמָקוֹם אַחֵר וְנִשְׁבַּר מַהוּ בָּתַר מֵעִיקָּרָא אָזְלִינָא וְגוּפֵיהּ הוּא אוֹ דִּלְמָא בָּתַר תְּבַר מָנָא אָזְלִינָא וּצְרוֹרוֹת נִינְהוּ תִּפְשׁוֹט לֵיהּ מִדְּרַבָּה דְּאָמַר רַבָּה זָרַק כְּלִי מֵרֹאשׁ הַגַּג וּבָא אַחֵר וְשִׁבְּרוֹ בְּמַקֵּל פָּטוּר דְּאָמְרִינָן לֵיהּ מָנָא תְּבִירָא תָּבַר לְרַבָּה פְּשִׁיטָא לֵיהּ לְרָבָא מִבָּעֵיָא לֵיהּ ת״ש הִידּוּם אֵינוֹ מוּעָד וי״א ה״ז מוּעָד הִידּוּם ס״ד אֶלָּא לַאו הִידּוּם וְהִתִּיז וּבְרָא קַמְפַלְגֵי דְּמַר סָבַר בָּתַר מֵעִיקָּרָא אָזְלִינָן וּמַר סָבַר בָּתַר תְּבַר מָנָא אָזְלִינָן לֹא בהתיז

גמ׳ הַיְינוּ רֶגֶל הַיְינוּ בְּהֵמָה. מַאי רֶגֶל וּמַאי בְּהֵמָה דְּתָנֵי בְּמַתְנִי׳ הָא חָדָא הִיא וְאַמַּאי הָדַר תָּנֵי הַבְּהֵמָה מוּעֶדֶת: **תָּנָא אָבוֹת.** רֶגֶל מִמֹּשֶׁ שֶׁדְּרָסָה בְּרִגְלֶיהָ וְסֵיפָא קָתָנֵי תּוֹלְדוֹת הַבְּהֵמָה מוּעֶדֶת לְהַלֵּךְ כְּדַרְכָּהּ וּלְשַׁבֵּר בְּגוּפָהּ וּבִשְׁעָרָהּ וּבְשָׁלִיחַ שֶׁעָלֶיהָ דֶּרֶךְ הִלּוּכָהּ דְּתוֹלְדוֹת דְּרֶגֶל הַן דְּהֲוֵי דְּקָא כָּוְנָתָהּ לְהַזִּיק: **מַאי אָבוֹת וּמַאי תּוֹלְדוֹת אִיכָּא.** (וְהָא) לֵיכָּא לְמֵימַר דְּהַאי דְּתָנָא בְּהֵמָה מוּעֶדֶת לָאֲכוֹל פֵּירוֹת וִירָקוֹת מְיָרֵי לְהוּ תּוֹלְדָה דְּהַיְינוּ שֵׁן מִמֹּשֶׁ וְתוֹלְדָה דְּשֵׁן הַיְינוּ נִתְחַכְּכָה בַּכּוֹתֶל לְהַנָּאָתָהּ: **הָוָה קָמַהֲדַר לֵיהּ.** רָבָא לְרַבִּינָא: **בִּבְדִיחוּתָא.** בִּשְׂחוֹק: **וא״ל אָנָא שְׁנָאי חָדָא.** רֵישָׁא וְאַתְּ שְׁנֵי סֵיפָא: **וְטַעְמָא מַאי.** אַסֵּיפָא קָאֵי: **בְּעִירָה.** הַיְינוּ תַּרְגּוּם שֶׁל בְּהֵמָה: **קמ״ל.** מַתְנִי׳ דְּאֵשֵׁן דְּחַיָּה נַמִּי מִיתְחַיֵּב: **דְּחַיָּה בִּכְלַל בְּהֵמָה.** דִּכְתִיב (דברים יד) זאת הַבְּהֵמָה אֲשֶׁר תֹּאכְלוּ וּמְפָרֵשׁ בְּתַרְיָיהּ אַיֵּל צְבִי וְיַחְמוּר: **אִי הָכִי הָא.** שֵׁן בְּהֵמָה מִבָּעֵי לֵיהּ לְמִיתְנֵי בְּרִישָׁא וְהָדַר שֵׁן חַיָּה: **רֵישָׁא נַמִּי לִיתְנֵי.** בְּהֵמָה דְּהַיְינוּ תּוֹלְדָה בְּרִישָׁא דְּלֹא כְּתִיבָא: **אִידֵי וְאִידֵי.** שֵׁן דְּחַיָּה וְשֵׁן דִּבְהֵמָה: **הָכָא.** גַּבֵּי רֶגֶל: **שָׁבִיק אַב וְתָנֵי תּוֹלְדָה.** בְּתִמְיָּה: **דְּסַלִּיק מֵרֶגֶל.** בְּפ״ק (דף טו:) תָּנֵן הָרֶגֶל מוּעֶדֶת וְלֹא תְּנַן הַבְּהֵמָה: **אוּכָּף.** שול״א בְּלַע״ז: **שָׁלִיחַ.** מִשּׁאוֹ שֶׁבְּאֲמִתְּחַת וּבְמַרְצוּפִין: **הִתִּיז.** דַּהֲוָה צְרוֹרוֹת: **סוּמְכוֹס.** לֵית לֵיהּ הִלְכְתָא דַּחֲצִי נֶזֶק צְרוֹרוֹת אֶלָּא נֶזֶק שָׁלֵם ס״ל: **נוֹבֵר.** בְּחוֹטְמוֹ וּבְלַע״ז פורי״ר: **צְרוֹרוֹת כִּי אוּרְחַיְיהוּ.** כְּלוֹמַר אע״ג דְּאוּרְחַיְיהוּ לְהַתִּיז צְרוֹרוֹת מִשְּׁלֵם חֲצִי נֶזֶק כְּדִמְפָרֵשׁ לְקַמָּיהּ דְּהִלְכְתָא גְּמִירֵי לָהּ וְכֵן חֲזִיר הַנּוֹבֵר וּמַתִּיז צְרוֹרוֹת בְּחוֹטְמוֹ הֲוֵי נַמִּי כִּצְרוֹרוֹת דְּרֶגֶל דְּכָל מַה שֶּׁהוּא כֹּחוֹ וְלֹא גּוּפוֹ קָרֵי צְרוֹרוֹת: **בְּכִנְפֵּיהֶם.** שֶׁנִּגְעוּ בְּכִנְפֵּיהֶם בִּכְלִי: **רוּחַ שֶׁבְּכִנְפֵּיהֶם.** הַיְינוּ צְרוֹרוֹת דְּכֹחוֹ הוּא: **מְהַדְּסִין.** מִרְקְדִין: **וְנִקְּרוּ.** בַּחֲרָטוֹם שֶׁלָּהֶם שְׁקוֹרִין בי״ק: **הֶעֱלוּ עָפָר.** מִן הָאָרֶץ לְעִיסָּה: **חֲצִי נֶזֶק נַמִּי לֹא.** דְּלֹא אַשְׁכְּחָן חֲצִי נֶזֶק אֶלָּא בְּמִשּׁוּנָּה אֲבָל בְּמִידֵּי דְּאוּרְחַיְיהוּ לֹא: **שֶׁבְּזַב טָמֵא.** מִשְּׁמַע נְגִיעָה מִמֹּשֶׁ: **שֶׁבְּזַב טָהוֹר.** כְּגוֹן שֶׁזָּרַק חֶפֶץ עַל אָדָם הֲוֵי טָהוֹר וּבְנִזְקִין כְּעֵין צְרוֹרוֹת חֲצִי נֶזֶק: **צְרוֹרוֹת אָתָא לְאַשְׁמוּעִינָן.** בְּתִמְיָּה: **עֶגְלָה מוֹשֶׁכֶת בְּקָרוֹן.** אָתָא לְאַשְׁמוּעִינָן דְּבִזַּב טָמֵא אִם הָלְכָה קָרוֹן שֶׁהִזַּב עָלֶיהָ עַל גַּבֵּי כֵּלִים טְמֵאִים מְשׁוּם מִדְרַס הַזָּב וּבְנִזְקִין נַמִּי עֶגְלָה שְׁמָשְׁכָה בְּקָרוֹן ע״ג כֵּלִים בְּגוּפָהּ הֲוֵי וְלֹא כִּצְרוֹרוֹת וְאִם הִתִּיז צְרוֹרוֹת מִתַּחַת הַקָּרוֹן דִּבְזַב טָהוֹר בְּנִזְקִין נַמִּי צְרוֹרוֹת נִינְהוּ: **כִּפְרוּמְבְּיָא.** רָסֶן: **זוֹג.** אישקליטא: **מְחַטְּטִין.** מְנַקְּרִין בְּחַרְטוֹמֵיהֶן: **בָּתַר מֵעִיקָּרָא.** שֶׁדְּחַפְּתוֹ וּבְגוּפָהּ תְּבַר מָנָא: **וְשִׁבְּרוֹ בְּמַקֵּל.** קוֹדֶם שֶׁנָּפַל: **פָּטוּר.** הַמְשַׁבְּרוֹ וְחַיָּיב הַזּוֹרֵק אַלְמָא בָּתַר מֵעִיקָּרָא אָזְלִינָן וְהוֹאִיל וְסוֹפוֹ לִישָׁבֵר לִכְשֶׁנִּפְחַת כְּמִי שֶׁשִּׁבְּרוֹ הוּא דְּמֵי: **הִידּוּם.** רְקִידַת הַתַּרְנְגוֹלִים: **הִידּוּם ס״ד.** אַמַּאי לֹא לֵיהֲוֵי מוּעָד הָא אוּרְחַיְיהוּ הוּא: **הִידּוּם וְהִתִּיז.** שֶׁגִּלְגֵּל הַכְּלִי בִּרְקִידָתוֹ לְמָקוֹם אַחֵר וְנִשְׁבַּר מ״ד מוּעָד לְנֶזֶק שָׁלֵם סָבַר בָּתַר מֵעִיקָּרוֹ אָזְלִינָן: בהתיז

גמרא

אָמַר לֵיהּ רָבִינָא לְרָבָא, הֵיינוּ רֶגֶל הֵיינוּ בְּהֵמָה – מדוע הוצרכה המשנה לכפול ולומר 'הרגל מועדת לשבר בדרך הילוכה', ולאחר מכן 'הבהמה מועדת להלך כדרכה ולשבר', הלא ענין אחד הוא.

מתרצת הגמרא: **אָמַר לֵיהּ** רבא לרבינא, **תָּנָא אָבוֹת וְקָתָנֵי תּוֹלְדוֹת** – המשנה משמיעה תחילה את עיקר החיוב של רגל, שהוא אחד מאבות נזיקין, ולאחר מכן משמיעה את הדברים שחייבים עליהם משום תולדה של רגל. דהיינו, תחילת דברי המשנה 'הרגל מועדת לשבר בדרך הילוכה', הוא עיקר דין רגל שמזיקה הבהמה ברגליה בדרך הילוכה, והמשך דברי המשנה 'הבהמה מועדת להלך כדרכה ולשבר', היינו כשהזיקה הבהמה דרך הילוכה בגופה או בשערה, שבאופן זה חיובם של הבעלים הוא משום תולדה של רגל.

שב רבינא והקשה לרבא על תירוצו: **אֶלָּא מֵעַתָּה** לפי דבריך שתחילה מבארת המשנה את אב המזיק ולאחר מכן את תולדותיו, כיצד ניתן לבאר את **הַסֵּיפָא** – המשנה להלן (יט:), **דְּקָתָנֵי** – שבה נאמר 'הַשֵּׁן מוּעֶדֶת לאכול את הראוי לה, **הַבְּהֵמָה מוּעֶדֶת** לאכול פירות וירקות', הרי שם לא ניתן לבאר ש'השן מועדת' היינו אב המזיק, ואילו 'הבהמה מועדת' הכוונה לתולדות שן, **דְּמַאי אָבוֹת וּמַאי תּוֹלְדוֹת אִיכָּא,** הלא בכל ענייני אכילה החיוב הוא משום שן עצמה ולא משום תולדותיה.

הָוָה קָמְהַדַּר לֵיהּ בְּבְרִיחוּתָא – השיב רבא לרבינא בשחוק, **וְאָמַר לֵיהּ, אָנָא שַׁנַּאי חָדָא וְאַתְּ שַׁנֵּי חָדָא** – אני ביארתי משנה אחת, דהיינו את משנתינו העוסקת בדיני רגל, ואף אתה עליך ליישב משנה אחת, דהיינו את המשנה להלן העוסקת בדיני שן.

מבררת הגמרא: **וְטַעְמָא מַאי** – כיצד באמת ניתן לבאר את כפילות הדברים במשנה להלן. **אָמַר רַב אַשִׁי, תָּנָא** בתחילה **שֵׁן דְּחַיָּה, וְלאחר מכן קָתָנֵי שֵׁן דְּבְהֵמָה.** דהיינו, בתחילה פותחת המשנה 'השן מועדת לאכול את הראוי לה', והכוונה בזה לשן של חיה, ולאחר מכן ממשיכה המשנה 'הבהמה מועדת לאכול פירות וירקות', ללמדנו חיוב זה בשן של בהמה. והטעם שהוצרך התנא להשמיענו דין זה הן בשן בהמה והן בשן חיה, משום **דסַלְקָא דַּעְתָּךְ אֲמִינָא** 'וְשִׁלַּח אֶת בְּעִירָה' (שמות כב ד) **כְּתִיב** – שמאחר והכתוב העוסק בדין חיוב שן נקט את תיבת 'בעירה' שהיא תרגום של תיבת 'בהמה', לפיכך יש לומר **בְּהֵמָה אִין חַיָּה לֹא** – שאין אדם חייב על נזקי שן של חיה, **קָא מַשְׁמַע לָן** התנא **דְּחַיָּה כְּבְלָל בְּהֵמָה.**

מקשה הגמרא: **אִי חָכִי** ששן בהמה הוא מפורש בפסוק ושן חיה אינו נלמד אלא מדרשה, **הָא מִכְּעֵי לֵיהּ לְמִיתְנֵי בְּרֵישָׁא** – היה לתנא לשנות תחילה דין שן בהמה.

ומתרצת: **הָאי** – שן חיה, **דְּאָתְיָא לֵיהּ מִדְּרָשָׁא חֲבִיבָא לֵיהּ** לתנא, ולפיכך הקדים לשנותו קודם דין שן בהמה.

שבה הגמרא ומקשה: **אִי חָכִי** שדין הנלמד מדרשה חביב הוא לשנותו תחילה, **רֵישָׁא נַמִּי** – אף במשנתינו העוסקת בדיני רגל, **לִיתְנֵי הַהִיא דְּלָא כְּתִיבָא בְּרֵישָׁא** – היה לו לתנא להשמיענו תחילה 'הבהמה מועדת להלך כדרכה ולשבר', בגופה או בשערה וכיוצא בזה, שחייב משום תולדה של רגל, וחיוב זה אינו מפורש במקרא, ורק לאחר מכן להשמיענו את עיקר דין רגל כשהזיקה הבהמה ברגליה ממש.

מתרצת הגמרא: **הָכִי הַשְׁתָּא** – וכי ניתן לדמות המשניות זו לזו, **הָתָם** – לגבי שן, **אִידֵי וְאִידֵי אָבוֹת נִינְהוּ** – בין שן חיה ובין שן בהמה חיובם משום אב המזיק של שן, ולפיכך **הַךְ דְּאָתְיָא לֵיהּ מִדְּרָשָׁא חֲבִיבָא לֵיהּ** – התנא מקדים את שן חיה שחביבה לו משום שנלמדת מדרשה, מאחר שאף היא חיובה משום אב המזיק, **הָכָא** – לגבי רגל, **שָׁכִיחַ אָב וְתָנֵי תּוֹלְדָה** – וכי ניתן לעזוב את עיקר דין אב המזיק של רגל ולפתוח בדברים שחיובם הוא רק משום תולדה.

תירוץ נוסף. **אִיבָּעֵית אֵימָא, אַיְדֵי דְּסָלִיק מֵרֶגֶל פָּתַח בְּרֶגֶל** – מאחר שלעיל (טו:) במשנה האחרונה של הפרק הקודם שנה התנא 'הרגל מועדת', לפיכך אף במשנה זו פתח במה שסיים בפרק הקודם, דהיינו ב'כיצד הרגל'.

הגמרא מביאה ברייתא באיזה אופן יש לחייב משום תולדה של רגל: **תָּנוּ רַבָּנָן,** דין זה ששנינו במשנה **שֶׁהַבְּהֵמָה מוּעֶדֶת לְהַלֵּךְ בְּדַרְכָּהּ וּלְשַׁבֵּר, כֵּיצַד, בְּהֵמָה שֶׁנִּכְנְסָה לַחֲצַר הַנִּיזָּק וְהִזִּיקָה בְּגוּפָהּ דֶּרֶךְ הִלּוּכָהּ, וּבְשַׁעֲרָהּ דֶּרֶךְ הִלּוּכָהּ, בְּאוּכָף שֶׁעָלֶיהָ, וּבְשַׁלִּיף** [– משא] **שֶׁעָלֶיהָ, וּבְפַרְמַבְּיָא** [– רסן] **שֶׁבְּפִיהָ, וּבְזוֹג** [– פעמון] **שֶׁבְּצַוָּארָהּ, וַחֲמוֹר** שהזיק **בְּמַשָּׂאוֹ,** בכל אחד מאופנים אלו **מְשַׁלֵּם** הבעלים **נֵזֶק שָׁלֵם,** שאופני היזק אלו תולדה של רגל הם, שכשם שרגל הזיקה מצוי ואין כוונתה להזיק, אף אלו כן. **סוּמְכוֹס אוֹמֵר,** בהמה שהתיזה **צְרוֹרוֹת** [– אבנים] בדרך הילוכה והזיקה, **וַחֲזִיר שֶׁהָיָה נוֹבֵר** [– מחטט בחוטמו] **בְּאַשְׁפָּה וְהִזִּיק, מְשַׁלֵּם** בעליו **נֵזֶק שָׁלֵם.**

מקשה הגמרא: **הַזִּיק פְּשִׁיטָא** שחייב בנזק שלם. ומתרצת: **אֶלָּא אֵימָא** חזיר שהיה נובר באשפה **וְהִתִּיז** צרורות **וְהִזִּיק** על ידי כוחו, **מְשַׁלֵּם** בעליו **נֵזֶק שָׁלֵם,** שכן דעת סומכוס לחייב נזק שלם אף בצרורות.

שבה הגמרא ומקשה: **צְרוֹרוֹת מַאן דְּכַר שְׁמַיְהוּ** – וכי מי הזכיר מקודם לכן את ענין צרורות, שבא סומכוס לחלוק בזה ולומר שצרורות משלם נזק שלם.

ומתרצת: **חַסּוּרֵי מְחַסְּרָא וְהָכִי קָתָנֵי,** בנזק **צְרוֹרוֹת כִּי אוֹרְחַיְיהוּ** – שהלכה הבהמה כדרכה והתיזה צרורות, משלם הבעלים **חֲצִי נֵזֶק, וְכֵן חֲזִיר שֶׁהָיָה נוֹבֵר** בחוטמו **בְּאַשְׁפָּה וְהִתִּיז** צרורות **וְהִזִּיק מְשַׁלֵּם חֲצִי נֵזֶק,** מדין צרורות של רגל. זו היא דעת תנא קמא. **סוּמְכוֹס אוֹמֵר,** בהמה שהיתה מהלכת והתיזה **צְרוֹרוֹת** והזיקה, **וַחֲזִיר שֶׁהָיָה נוֹבֵר בְּאַשְׁפָּה וְהִתִּיז וְהִזִּיק, מְשַׁלֵּם** הבעלים **נֵזֶק שָׁלֵם,** שכן לדעת סומכוס דין הצרורות כדין כל נזקי רגל לשלם נזק שלם.

הגמרא מביאה ברייתות נוספות העוסקות בדין צרורות: **תָּנוּ רַבָּנָן, תַּרְנְגוֹלִין שֶׁהָיוּ מַפְרִיחִין** [– פורחים, עפים] **מִמָּקוֹם לְמָקוֹם, וְשִׁבְּרוּ כֵּלִים בְּכַנְפֵיהֶן** – על ידי שנגעו בכנפיהם בכלים, **מְשַׁלֵּם** הבעלים **נֵזֶק שָׁלֵם** כדין נזקי רגל, אך אם שברו הכלים **בְּרוּחַ שֶׁבְּכַנְפֵיהֶן** – שעל ידי הרוח שנשבה מכנפיהם נפלו הכלים ונשברו, **מְשַׁלְּמִין** הבעלים **חֲצִי נֵזֶק** כדין צרורות, שהרי לא הזיקו הכלים בגופם אלא בכוחם. **סוּמְכוֹס אוֹמֵר** משלמין **נֵזֶק שָׁלֵם,** מאחר שלשיטתו דין צרורות כדין רגל לשלם נזק שלם.

תַּנְיָא אִידָךְ, תַּרְנְגוֹלִין שֶׁהָיוּ מְחַדְּסִין [– מרקדים] **עַל גַּבֵּי עִיסָּה וְעַל גַּבֵּי פֵּירוֹת וְטִינְּפוּ** אותם **אוֹ נִיקְּרוּ** בהם, **מְשַׁלֵּם** הבעלים **נֵזֶק שָׁלֵם** כדין נזקי רגל. אך אם היו מרקדים על הארץ בסמוך לעיסה או לפירות, ועל ידי כך **הֶעֱלוּ עָפָר אוֹ צְרוֹרוֹת** [– אבנים] מן הארץ על העיסה או הפירות וטינפום והזיקום, **מְשַׁלְּמִין** הבעלים **חֲצִי נֵזֶק** כדין צרורות. **סוּמְכוֹס אוֹמֵר** משלמין **נֵזֶק שָׁלֵם.**

תַּנְיָא אִידָךְ, תַּרְנְגוֹל שֶׁהָיָה מַפְרִיחַ [– פורח, עף] **מִמָּקוֹם לְמָקוֹם, וְיָצְתָה רוּחַ מִתַּחַת כְּנָפָיו וְשִׁיבְּרָה אֶת הַכֵּלִים, מְשַׁלֵּם** בעליו **חֲצִי נֵזֶק** כדין צרורות. ומבארת הגמרא, **סְתָמָא כְּרַבָּנָן** – שבברייתא זו מבואר בסתם כדברי חכמים, שעל התזת צרורות משלם הבעלים חצי נזק בלבד.

רבא מברר את טעמם של חכמים בדין צרורות: **אָמַר רָבָא, בִּשְׁלָמָא סוּמְכוֹס קָסָבַר כֹּחוֹ כְּגוּפוֹ דָּמֵי** – שיטת סומכוס הסובר שעל התזת צרורות משלמים נזק שלם מבוארת היא, מאחר שסובר שנזק הנעשה על ידי כוחה של הבהמה הרי הוא כאילו נעשה בגופה, ולפיכך יש לחייב בזה נזק שלם כדין נזקי הרגל, **אֶלָּא רַבָּנָן** הסוברים שבצרורות משלם חצי נזק, אין מבוארת שיטתם, **דְּאִי כְּגוּפוֹ דָּמֵי** – אם סוברים הם שנזק הנעשה בכוח הבהמה דינו כנזק הנעשה בגופה, אם כן **כּוּלֵּהּ נֵזֶק בָּעֵי לְשַׁלֵּם, וְאִי לָאו כְּגוּפוֹ דָּמֵי,** אם כן אפילו **חֲצִי נֵזֶק נַמִּי לֹא לְשַׁלֵּם.**

הָדַר אָמַר רָבָא לְעוֹלָם יש לומר שלדעת חכמים כחו **כְּגוּפוֹ דָּמֵי,** ומעיקר הדין היה על הבעלים לשלם נזק שלם, **וַחֲצִי נֵזֶק צְרוֹרוֹת הִלְכְּתָא גְּמִירֵי לָהּ** – אלא שנאמרה הלכה למשה מסיני שאין משלמים על כך אלא חצי נזק בלבד.

רבא מבאר כלל בדיני צרורות: **אָמַר רָבָא, כָּל** אופן **שֶׁבָּזָב** הנוגע בטהור יהא הלה **טָמֵא,** דהיינו, אם נגע הזב עצמו בטהור, אזי באופן כזה **בְּנִזְקִין** של בהמה **מְשַׁלֵּם** הבעלים **נֵזֶק שָׁלֵם** מדין רגל, שאם הזיקה הבהמה בגופה יש בזה חיוב נזק שלם. **וְכָל** אופן **שֶׁבָּזָב** הנוגע בטהור יהא הלה **טָהוֹר,** דהיינו, אם זרק הזב איזה חפץ על הטהור, אזי באופן כזה **בְּנִזְקִין** של בהמה **מְשַׁלֵּם** הבעלים **חֲצִי נֵזֶק,** שאם הזיקה הבהמה בכוחה ולא בגופה, וכגון שהתיזה צרורות על כלי ושברתו, אין הבעלים משלמים אלא חצי נזק, וכדעת חכמים, שהלכה היא למשה מסיני שעל נזקי צרורות משלמים הבעלים חצי נזק.

מקשה הגמרא: **וְרָבָא צְרוֹרוֹת אָתָא לְאַשְׁמוּעִינָן** – וכי רבא בא להשמיענו שעל נזקי צרורות משלמים חצי נזק, הלא דין זה כבר נשנה במשנתינו.

ומתרצת: **לֹא, רָבָא עֲגָלָה מוֹשֶׁכֶת בִּקְרוֹן קָא מַשְׁמַע לָן** – כוונת רבא להשמיענו דין חדש, שאם היה קרון קשור לעֶגלָה, ומשכתו בדרך הילוכה

המשך בעמוד ז׳ס

אלא **בְּהֵתִּיז צְרוֹרוֹת** על הכלי ושברו, **וּבְפְלוּגְתָּא דְּסוּמְכּוֹס וְרַבָּנַן קָמִיפְּלְגִי,** האם על נזקי צרורות משלמים הבעלים נזק שלם או חצי נזק.

הגמרא מנסה לפשוט את ספיקו של רבא מברייתא נוספת: **תָּא שְׁמַע, תַּרְנְגוֹלִים שֶׁהָיוּ מְחַטְּטִין** [– מנקרים] **בְּחֶבֶל** שהיה קשור בו **דְּלִי,** [ועל ידי ניקורם **נִפְסַק** [– נחתך] **חֶבֶל וְנִשְׁבַּר הַדְּלִי, מְשַׁלְּמִין** הבעלים **נֶזֶק שָׁלֵם. שְׁמַע מִינָּהּ כְּתַר מֵעִיקָּרָא אַזְלִינָן** – שיש לדון את סוף המעשה כאילו נעשה כבר בתחילתו, ומשעה שניקרו התרנגולים את החבל וחתכוהו הרי זה כאילו שברו הדלי בגופם, ולפיכך חייבים נזק שלם כדין נזק שעושה הבהמה בגופה, ולא חצי נזק כדין צרורות.

דוחה הגמרא: **תַּרְנְגֹמָא אַחֶבֶל** – יש לתרגם ולפרש את דברי הברייתא 'משלמין נזק שלם', על הנזק שגרמו לחבל בכך שחתכוהו, שנזק זה עשאוהו בגופם, אך לגבי הנזק בשבירת הדלי יתכן שאינם משלמים אלא חצי נזק, ולפיכך אין להוכיח מכאן לענין ספיקו של רבא.

מקשה הגמרא: **וְהָא חֶבֶל מְשׁוּנֶּה הוּא** – והרי דבר משונה הוא שתרנגולים מנקרים חבל, ואם כן יש לחייבם חצי נזק בלבד כדין תולדות קרן.

ומתרצת: **דְּמָאוּס בְּלִישָׁה** – הברייתא עוסקת באופן שהיה החבל מלוכלך בעיסה הדבוקה בו, שבאופן זה דרך התרנגולים לנקר החבל כדי לאכול העיסה, ואין זה דבר משונה.

שבה הגמרא ומקשה: **וְהָא נִשְׁבַּר דְּלִי קָתָנֵי** – הרי בברייתא מבואר שנשבר הדלי על ידי שנחתך החבל, ובהכרח שכוונת הברייתא 'משלמין נזק שלם' היינו על הדלי, ואם כן יש לפשוט משם את ספיקו של רבא.

ומחמת קושיא זו דוחה הגמרא את הראיה מהברייתא באופן אחר: **אֶלָּא** ברייתא זו בשיטת **סוּמְכּוֹס הִיא, דְּאָמַר** שעל נזקי **צְרוֹרוֹת נֶזֶק שָׁלֵם מְשַׁלֵּם,** ולפיכך לא ניתן לפשוט את ספיקו של רבא מן הברייתא, מאחר שאף אם סובר סומכוס שיש לילך לפי שעת שבירת הכלי, ולפיכך יש לדון את שבירת הדלי כנזקי צרורות, מכל מקום חייבים הבעלים לשלם נזק שלם, מאחר שסובר שאף על נזקי צרורות יש לשלם נזק שלם.

מקשה הגמרא, **אִי כְּסוּמְכּוֹס אִימָא סֵיפָא** – כיצד ניתן לבאר את הסיפא של הברייתא, ששם נאמר שאם **נִיתֵּז מִמֶּנּוּ** [– מן הדלי] **שֶׁבֶר, וְנָפַל עַל כְּלִי אַחֵר וּשְׁבָרָהּ,** הדין הוא שעַל הכלי **הָרִאשׁוֹן** [– הדלי], **מְשַׁלֵּם** הבעלים **נֶזֶק שָׁלֵם** כדין נזק שעושה הבהמה בגופה, **וְעַל** הכלי **הָאַחֲרוֹן** שנשבר מחמת שבר הדלי שניתז עליו **מְשַׁלֵּם חֲצִי נֶזֶק** כדין נזקי צרורות. **וְאִי סוּמְכּוֹס, מִי אִית לֵיהּ חֲצִי נֶזֶק** – האם לדעת סומכוס ישלם הבעלים חצי נזק בלבד, הרי לשיטתו אף על נזקי צרורות יש לשלם נזק שלם.

וְכִי תֵּימָא דְּשַׁאנִי לֵיהּ לְסוּמְכּוֹס בֵּין נֶזֶק הנעשה **בְּכֹחוֹ** שמשלם נזק שלם, **לְבֵין** נזק הנעשה **בְּכֹחַ כֹּחוֹ** שמשלם חצי נזק, ולפיכך סובר שעל הדלי שנשבר מכוחה של הבהמה משלמים הבעלים נזק שלם, בעוד שעל הכלי שנשבר מחמת הדלי, דהיינו, מכוח כוחה של הבהמה, משלמים חצי נזק, אי אפשר לומר כן, **וְאֶלָּא הָא דְּבָעֵי רַב אַשִּׁי** (להלן יט.), מה יהא הדין **בְּכֹחַ כֹּחוֹ לְדַעַת סוּמְכּוֹס,** האם **כְּכֹחוֹ דָּמֵי** ומשלם נזק שלם, **אוֹ לָאו כְּכֹחוֹ דָּמֵי,** ומשלם חצי נזק, **תִּפְשׁוֹט לֵיהּ** מברייתא זו **דְּלָאו כְּכֹחוֹ דָּמֵי,** שהרי על נזקי הדלי משלמים הבעלים נזק שלם, ועל הכלי שנשבר מחמתו רק חצי נזק.

ומחמת קושיא זו מוכח שלא ניתן להעמיד את הברייתא כדעת סומכוס, **אֶלָּא לָאו רַבָּנַן הִיא,** ואם כן **שְׁמַע מִינָּהּ כְּתַר מֵעִיקָּרָא אַזְלִינָן** – יש להוכיח מכאן שדנים לפי תחילת המעשה, ולפיכך סוברים חכמים שיש לדון את שבירת הדלי כנזקי גופו ולא כנזקי צרורות.

דוחה הגמרא: **אָמַר רַב בִּיבִי בַּר אַבָּיֵי, דְּקָאָזִיל דְּלִי מִינֵּיהּ מִינֵּיהּ.** דהיינו, הברייתא עוסקת באופן שדחפו התרנגולים את הדלי בגופם הלאה והלאה עד שנשבר. ולפיכך, אף אם יש לדון לפי שעת שבירת הכלי, מכל מקום הרי זה נזקי גופו ולא נזקי צרורות, שהרי בגופם ממש שברוהו.

ספק בדין תשלום צרורות: **בָּעֵי רָבָא,** כיצד משלמים את **הַחֲצִי נֶזֶק** עבור נזקי **צְרוֹרוֹת,** האם **מְגוּפוֹ** של בעל החיים המזיק **מְשַׁלֵּם** הבעלים, כדין שור תם, ואם אין בגופו של המזיק כדי תשלום חצי הנזק פטורים הבעלים משאר התשלום, **אוֹ מֵעֲלְיָיהּ מְשַׁלֵּם** – או שחייב הבעלים לשלם מביתו את החצי נזק כדין שאר המזיקים, אף אם אין הבהמה עצמה שוה כל כך.

צדדי הספק: **מְגוּפוֹ מְשַׁלֵּם, דְּלֹא אַשְׁכְּחָן** בשום מקום תשלום **חֲצִי נֶזֶק דִּמְשַׁלֵּם מֵעֲלְיָיהּ,** שהרי שור תם שמשלם חצי נזק, אינו משלם אלא מגופו, **אוֹ דִּלְמָא מֵעֲלְיָיהּ מְשַׁלֵּם, דְּלֹא אַשְׁכְּחָן כְּאוֹרְחֵיהּ דִּמְשַׁלֵּם מִגּוּפֵיהּ** – שהרי לא מצינו תשלום מגוף הבהמה על נזק שמזיקה הבהמה כדרכה, שהלא נגיחה משונה היא, ואין ללמוד מכך לנזקי צרורות.

הגמרא מנסה לפשוט ספק זה מדברי הברייתא: **תָּא שְׁמַע, הֵידוּם** – אם שבר התרנגול כלי על ידי רקידתו, **אֵינוֹ מוּעָד** לכך ואינו משלם נזק שלם, **וְיֵשׁ אוֹמְרִים הֲרֵי זֶה מוּעָד.**

מבררת הגמרא: **הֵידוּם סַלְקָא דַּעְתָּךְ** – וכי תעלה על דעתך שאם רקד התרנגול על כלי ושברו לא ישלמו נזק שלם, הלא כך דרכו של התרנגול לעשות ואין זה שינוי ונזקי רגל ממש הוא. **אֶלָּא לָאו** בהכרח צריכים אנו לומר שכוונת הברייתא היא **לְהֵידוּם וְהַתֵּז** – שרקד התרנגול על צרורות, וניתזו הצרורות על כלים ושברום. **וּבָהָא קָמִיפְּלְגִי** – ובדין זה נחלקו התנאים בברייתא, **דְּמַאן דְּאָמַר מוּעָד אֵינוֹ מוּעָד קָסָבַר** שעל נזקי צרורות **מְגוּפוֹ מְשַׁלֵּם,** ונמצא שדינו כשור תם לכל דבר, הן לגבי תשלום חצי נזק והן לגבי שמשלם מגופו בלבד. **וּמַאן דְּאָמַר** הרי זה **מוּעָד קָסָבַר מֵעֲלְיָיהּ מְשַׁלֵּם,** ולענין זה דינו כשור המועד שמשלם הבעלים מביתו, אך מודה הוא שאינו משלם אלא חצי נזק בלבד. ואם כן יש לפשוט שספיקו של רבא מחלוקת תנאים היא.

דוחה הגמרא, **לֹא, בְּפְלוּגְתָּא דְּסוּמְכּוֹס וְרַבָּנַן קָמִיפְּלְגִי** – נחלקו התנאים במחלוקת סומכוס ורבנן האם על נזקי צרורות משלמים נזק שלם או חצי נזק, מאן דאמר 'הידוס אינו מועד' סובר כדעת חכמים שמשלם חצי נזק כשור תם, ומאן דאמר 'הרי זה מועד' סובר כדעת סומכוס שדינו כשור המועד ומשלם נזק שלם.

הגמרא מנסה לפשוט את ספיקו של רבא מדברי המשנה להלן: **תָּא שְׁמַע,** שנינו במשנה (להלן כא:), **הַכֶּלֶב שֶׁנָּטַל חֲרָרָה** – עוגה שנאפית על גבי גחלים, ונטל הכלב את העוגה עם הגחלים **וְהָלַךְ לַגְּדִישׁ** – המקום בו מונחות אלומות התבואה לאחר קצירתן, **וְאָכַל** שם את **הַחֲרָרָה וְהִדְלִיק אֶת הַגָּדִישׁ** על ידי הגחלים, הדין הוא שעַל נזק **הַחֲרָרָה** שנאכלה **מְשַׁלֵּם** בעליו של הכלב **נֶזֶק שָׁלֵם** כדין נזקי שן, **וְעַל** נזק **הַגָּדִישׁ** שנשרף **מְשַׁלֵּם חֲצִי נֶזֶק.**

מבררת הגמרא: **מַאי טַעְמָא** – מהו הטעם שמשלם על הגדיש חצי נזק בלבד, **לָאו** – האם אין הטעם **מִשּׁוּם דְּהַוְיָא לְהוּ** נזקי **צְרוֹרוֹת,** שהרי אינו שורף את כל הגדיש בגופו, אלא מניח הגחלת במקום אחד, ומשם מתפשטת האש מכוחו לכל הגדיש.

וְתָנֵי עֲלָהּ – ושנינו על כך בתוספתא, **שְׁמַשְׁלֵם** בעל הכלב את **הַחֲצִי נֶזֶק מִגּוּפוֹ** של הכלב, כדין שור תם המשלם חצי נזק מגופו. ויש להוכיח מכאן, שאין הבעלים מחויב לשלם על נזקי צרורות מביתו, אלא רק מגוף הבהמה שהזיקה.

הגמרא מקשה על ראיה זו: **וְתִסְבְּרָא,** והרי מצינו **לְרַבִּי אֶלְעָזָר** שחולק על דברי תנא קמא, וסובר שאף על נזק שריפת הגדיש חייב בעל הכלב לשלם נזק שלם, אך גם לשיטתו אינו משלם אלא מגופו של הכלב, ואם החיוב בזה משום צרורות של רגל, יש להקשות על שיטת רבי אלעזר, **נֶזֶק שָׁלֵם מִגּוּפֵיהּ מִי אִשְׁכְּחָן** – האם מצינו שחייב אדם לשלם נזק שלם מגוף הבהמה, הלא אף לדברי סומכוס הסובר שעל נזקי צרורות חייבים לשלם נזק שלם, מכל מקום אין התשלום מגוף הבהמה אלא מבית הבעלים.

אֶלָּא כְּגוֹן דְּשַׁנֵּי בְּהָא בְּנַחֲלֶת – ששינה הכלב בנזק שעשה עם הגחלת, וכגון שנטלה בפיו והניחה בגדיש. ולפיכך סובר תנא קמא שמשלם חצי נזק כדין קרן תמה, **וְרַבִּי אֶלְעָזָר** הסובר שחייב לשלם נזק שלם, **סָבַר לָהּ כְּרַבִּי טַרְפוֹן, דְּאָמַר** (להלן כד:) **מְשׁוּנֶּה קֶרֶן** – קרן תמה, שהזיקה **בַּחֲצַר הַנִּזָּק, נֶזֶק שָׁלֵם מְשַׁלֵּם** הבעלים. ולפיכך חייב בעל הכלב לשלם נזק שלם על שריפת הגדיש שהיתה בחצירו של בעל הגדיש.

נמצא, שנחלקו התנאים בדין צרורות של קרן תמה ולא בדין נזקי צרורות של רגל, ולא ניתן להוכיח האם התשלום עבור נזקי צרורות של רגל הוא מגוף הבהמה דווקא, או אף מביתו של בעליה.

דוחה הגמרא: **וְלֹא הִיא** – אין הכרח לבאר את מחלוקתם של תנא קמא ורבי אלעזר באופן כזה, אלא ניתן לבאר שנחלקו בדין נזקי צרורות של רגל. **דְּמַאי טַעְמָא מוֹקְמַתְּ לָהּ כְּרַבִּי טַרְפוֹן** – מדוע הוצרכנו להעמיד בנזקי קרן, ולומר שרבי אלעזר סובר כרבי טרפון, **מִשּׁוּם נֶזֶק שָׁלֵם** – משום שהוקשה הדבר כיצד יתכן שלדעת רבי אלעזר ישלם נזק שלם מגופו מדין צרורות של רגל, אך קושיא זו ניתן ליישבה באופן אחר, **שרַבִּי אֶלְעָזָר סָבַר כְּסוּמְכּוֹס, דְּאָמַר** שעל נזקי **צְרוֹרוֹת נֶזֶק שָׁלֵם מְשַׁלֵּם** הבעלים, **וְסָבַר לָהּ** אף **כְּרַבִּי יְהוּדָה דְּאָמַר** (להלן מה:) **צַד תַּמּוּת בִּמְקוֹמָהּ עוֹמֶדֶת** – דהיינו, לדעת רבי יהודה, בחיוב תשלום נזק שלם עבור נזקי קרן של שור מועד

המשך בעמוד פ

רש״י

בְּהִתִּיז צְרוֹרוֹת. וְהַצְּרוֹרוֹת שִׁבְּרוּ הַכֵּלִים וְהוּא לֹא נָגַע בַּכֵּלִי מֵאַן דְּאָמַר מוּעָד סָבַר לָהּ כְּסוּמְכוֹס וּמֵאַן דְּאָמַר אֵינוֹ מוּעָד סָבַר לָהּ כְּרַבָּנָן: **וְנִשְׁבַּר** הַדֵּלִי. קס״ד דְּעַל יְדֵי שֶׁהָיָה הַתַּרְנְגוֹל מְנַקֵּר אֶת הַחֶבֶל נִתְגַּלְגֵּל הַדֵּלִי וְנִשְׁבַּר: **תַּרְנְגֹמָא אַחֶבֶל.** הָא דְּקָתָנֵי נֶזֶק שָׁלֵם אַחֶבֶל: **מְשׁוּנֶה הוּא.** שֶׁאֵין דֶּרֶךְ שֵׁן לֶאֱכוֹל אֶת שֶׁאֵין רָאוּי לָהּ וְחַצִּי נֶזֶק לְשַׁלֵּם: **דְּמָאוּם בְּלִישָׁה.** שֶׁמְּדוּבֶּקֶת בּוֹ עִיסָּה דְּמָאוּס לְשׁוֹן לִכְלוּךְ: **אֶלָּא סוּמְכוֹס הִיא.** וּלְעוֹלָם כְּתֹר תִּבֵּר מְנָא אַזְלִינָן וּצְרוֹרוֹת הֵן וְסוּמְכוֹס הִיא: **בֵּין כֹּחוֹ לְכֹחַ כֹּחוֹ.** דְּלֵי שַׁנְתַּגְלְגֵּל הָוֵי כֹּחוֹ וְהָאַחֵר שֶׁנִּשְׁבַּר בִּצְרוֹרוֹת הַדֵּלִי הָוֵי כֹּחַ כֹּחוֹ: **דְּבָעֵי רַב אַשִּׁי.** לְקַמָּן בִּשְׁמַעְתִּין: **דְּקָא אָזִיל.** דְּלֵי: **מִינַּיהּ מִינַּיהּ.** דְּתַרְנְגוֹל וְלֹא נִשְׁבַּר עַל יְדֵי גְּלִגּוּל לְמָקוֹם אַחֵר אֶלָּא הוּא דוֹחֲפוֹ כָּל שָׁעָה וּבִשְׁעַת שְׁבִירָה נַמִּי: **קָסָבַר מְגוּפוֹ מְשַׁלֵּם.** וְהַיְינוּ אֵינוֹ מוּעָד דִּדְיוּנוֹ כְּתֹם לְכָל מִילֵּי: **קָסָבַר מַעֲלֶיָּה מְשַׁלֵּם.** וְהַאי מוּעָד דְּקָאָמַר לֵאו לְנֶזֶק שָׁלֵם אֶלָּא לְעִנְיַן עֲלֶיָּה לְחַצִּי נֶזֶק: **לֹא בְּפִלּוּגְתָּא דְּסוּמְכוֹס וְרַבָּנָן.** וּמוּעָד לְנֶזֶק שָׁלֵם קָאָמַר: **וְעַל הַחֲרָרָה נ״ש.** דְּהַיְינוּ שֵׁן וְהַדְּלָקַת גְּדִישׁ הָוֵי צְרוֹרוֹת דְּאֵינוֹ אֶלָּא כֹּחוֹ שֶׁהוּא מַנִּיחַ כָּאן הַגַּחֶלֶת וְהוּא הוֹלֵךְ וּדוֹלֵק לְמָקוֹם אַחֵר וְהָא מַתְנִיתִין הִיא בְּפִרְקִין: **וְתָנֵי עֲלָהּ.** בְּתוֹסֶפְתָּא מְגוּפוֹ מְשַׁלֵּם לְהַאי חֲצִי נֶזֶק: **וְתִסְבְּרָא.** מִשּׁוּם צְרוֹרוֹת כִּי אוּרְחַיְיהוּ מְחַיֵּיב לָהּ: **לְר׳ אֶלְעָזָר.** דְּאָמַר בְּבָרַיְיתָא נֶזֶק שָׁלֵם וַאֲפִילּוּ אִי סְבִירָא לֵיהּ כְּסוּמְכוֹס דְּאָמַר צְרוֹרוֹת נ״ש מְגוּפֵיהּ מִי אִשְׁכְּחָן נֶזֶק שָׁלֵם וְכָל אוּרְחַיְיהוּ כְּגוֹן צְרוֹרוֹת רָבָא גּוּפֵיהּ לֹא קַמִּיבְעֵי לֵיהּ אֶלָּא אֵלִיבָּא דְּרַבָּנָן דְּאַמְרֵי חֲצִי נֶזֶק מִבְּעֵיָא לֵיהּ אִי הָוְיָא הַאי כְּשֵׁאָר חֲצִי נֶזֶק וּמְגוּפוֹ אוֹ דִּלְמָא בְּתַר כְּאוּרְחַיְיהוּ אַזְלִינָן וְכָל כִּי אוּרְחַיְיהוּ מַעֲלֶיָּה הוּא אֲבָל אֵלִיבָּא דְּסוּמְכוֹס פְּשִׁיטָא לֵיהּ לְרָבָא דְּמַעֲלֶיָּה מְשַׁלֵּם דְּהָא לְכָל מִילֵּי כְּמוּעָד מִשְׁוֵי לְהוּ: **אֶלָּא כְּגוֹן דְּשַׁנִּי בְּנַחֲלָה.** שֶׁנִּטְלָה בְּפִיו וְהִנִּיחָהּ דְּהַיְינוּ שִׁינּוּי אֶלָּא בַּעְיָין מַהָכָא לֹא תִּפְשׁוֹט דְּאִי בִּצְרוֹרוֹת כְּאוּרְחַיְיהוּ דְּכוּלֵּי עַלְמָא מַעֲלֶיָּה מְשַׁלֵּם וְהָכָא בִּצְרוֹרוֹת שֶׁשִּׁינָּה בָּהֶן קַמִּיפְלְגֵי וּבִצְרוֹרוֹת כִּי אוּרְחַיְיהוּ בֵּין ר׳ אֶלְעָזָר בֵּין תַּנָּא קַמָּא סְבִירָא לְהוּ כְּסוּמְכוֹס דְּנֶזֶק שָׁלֵם מְשַׁלֵּם הִלְכָּךְ הָכָא דְּשַׁנִּי בִּצְרוֹרוֹת קָאָמַר ת״ק חֲצִי נֶזֶק וּמִגּוּפוֹ מְשַׁלֵּם דְּמִשְׁנוּנָה הוּא וְתוֹלְדָה דְּקָרֵן: **וְרַבִּי אֶלְעָזָר סָבַר כְּרַבִּי טַרְפוֹן דְּאָמַר מְשׁוּנֶה קֶרֶן בַּחֲצַר הַנִּיזָּק מְשַׁלֵּם נֶזֶק שָׁלֵם.** וְהוֹאִיל וּמִשּׁוּנָּה הוּא אע״ג דְּנֶזֶק שָׁלֵם מְשַׁלֵּם מִגּוּפוֹ הוּא דְּמְשַׁלֵּם כְּדַאֲמַרִינָן לְקַמָּן (דף כל.): בִּשְׁמַעְתִּין לְרַבִּי טַרְפוֹן מְשׁוּנָּה קֶרֶן מִגּוּפוֹ מְשַׁלֵּם: **וְלֹא הִיא.** הַאי וְתִסְבְּרָא דְּקָפַדְרַכְתָּ וּבְעִית לְמֵידַע מִדְּרַבִּי אֶלְעָזָר דְּלֵאו בִּצְרוֹרוֹת כִּי אוּרְחַיְיהוּ מְצִינָן לְאוֹקְמֵיהּ לֵאו דַּוְקָא וּדְחַיְיהוּ הוּא דְּמְצִי לְדַחוּיֵי וּלְמֵימַר דְּלֵאו בְּכִי אוּרְחַיְיהוּ פְּלִיגֵי אֶלָּא בְּדַשַּׁנִּי אֲבָל מִגּוּפֵיהּ לֹא תִּידוֹק הָכִי דְּהָא שַׁפִּיר מָצִית לְאוֹקְמָא בִּצְרוֹרוֹת כִּי אוּרְחַיְיהוּ וְתִפְשׁוֹט דִּצְרוֹרוֹת מִגּוּפוֹ מְשַׁלֵּם דְּמַאי טַעְמָא מוֹקְמַת לְהָא בְּשִׁינּוּי וְרַבִּי טַרְפוֹן מִשּׁוּם דְּנֶזֶק שָׁלֵם בְּמִידֵי דְּאוּרְחַיְיהוּ לֹא אִשְׁכְּחָן מִגּוּפוֹ הָא לֹא תִּיקְשֵׁי דִּלְעוֹלָם בִּצְרוֹרוֹת פְּלִיגֵי וְרַבִּי אֶלְעָזָר בְּכוּמְכוֹס: **וּם״ל כְּר״י דְּאָמַר.** לְקַמָּן בְּמוּעָד צַד תַּמּוּת בִּמְקוֹמָהּ עוֹמֶדֶת לְקַמָּן בְּפֶרֶק שׁוֹר שֶׁנָּגַח אַרְבָּעָה (דף מט:) וְהִלְכָּךְ גַּבֵּי צְרוֹרוֹת נַמִּי לְסוּמְכוֹס דְּחָשִׁיב לֵיהּ מוּעָד מְשַׁלֵּם הַחֲצִי מִגּוּפוֹ וְכִי קָתָנֵי מִגּוּפוֹ אַצַּד תַּמּוּת: **בְּמוּעָד מִתְּחִילָּתוֹ.** כְּגוֹן צְרוֹרוֹת דְּאוּרְחַיְיהוּ: מ

תוספות

וְהָא חֶבֶל מְשׁוּנֶּה הוּא. בְּשִׁלְמָא אִי אַדְּלִי קָאֵי אֵיכָא לְאוֹקְמֵי בְּחֶבֶל גְּרוּעַ וְיָשָׁן וּבְלוּי דְּאוּרְחַיְיהוּ הוּא לִיפָּסֵק בְּחַטִּטִין מוּעֶטֶת שֶׁמְּחַטְּטִין לִמְצוֹץ הַמַּיִם שֶׁבַּחֶבֶל אֲבָל הִשְׁתָּא דְּקָאֵי אַחֶבֶל ע״כ אֵיירֵי בְּחֶבֶל חָזָק דְּשַׁיְיכָא בֵּהּ תַּשְׁלוּם אִי נַמִּי אִי אַדְּלִי קָאֵי מְצִינוּ לְפָרֵשׁ דְּנִפְסַק הַיְינוּ שֶׁהוּתַּר הַקֶּשֶׁר שֶׁהָיָה בֵּיהּ הַדְּלִי קְשׁוּר בְּחֶבֶל:

תִּפְשׁוֹט דְּלֵאו כְּכֹחוֹ דְּמִי. הֲוָה מָצֵי לְמֵימַר דְּזִיל הָכָא קָמַדְחֵי לֵיהּ וְזִיל הָכָא קָמַדְחֵי לֵיהּ אֶלָּא דִּבְלֵאו הָכֵי מְשַׁנֵּי שַׁפִּיר:

וְעַל הַגְּדִישׁ מְשַׁלֵּם ח״נ. לְקַמָּן (דף כב.) מְפָרֵשׁ לְמ״ד אֵשׁוֹ מִשּׁוּם חִצְיוֹ עַל כָּל הַגְּדִישׁ מְשַׁלֵּם חֲצִי נֶזֶק דְּחִצְיוֹ דְּכֻלָּם הַן וַהֲוֵי צְרוֹרוֹת לְבַד מִמְּקוֹם גַּחֶלֶת וּלְמ״ד אֵשׁוֹ מִשּׁוּם מְמוֹנוֹ עַל כָּל הַגְּדִישׁ פָּטוּר וְעַל מְקוֹם גַּחֶלֶת חֲצִי נֶזֶק בְּדַאֲדַיְיהּ אַדּוּיֵי: **נֶזֶק** שָׁלֵם מִגּוּפוֹ מִי אִשְׁכְּחָן. פֵּירוּשׁ בְּכִי אוּרְחַיְיהוּ:

בְּמוּעָד מִתְּחִילָּתוֹ מִי שַׁמְעַת לֵיהּ אֶלָּא כְּגוֹן דְּשַׁנִּי וַאֲיֵיעַד. זוֹ גִּירְסַת הַקּוּנְטְ׳ וּמְפָרֵשׁ כֵּיוָן דַּאֲיֵיעַד הָדַר ה״ל כִּי אוּרְחַיְיהוּ וְכִי הַיְינוּ דִּבְצְרוֹרוֹת כִּי אוּרְחַיְיהוּ שֶׁמּוּעָדִים מִתְּחִילָּתָן ח״נ וְתוּ לֹא הָא נַמִּי דְּשַׁנִּי וַאֲיֵיעַד לֹא חָמִיר מִמּוּעָד מִתְּחִילָּתוֹ וְאֵין הַעֲדָאָה לִצְרוֹרוֹת שֶׁשִּׁנָּה בָּהֶן וּמִדְּקָתָנֵי דְּמְשַׁלֵּם מִגּוּפוֹ אֵלִּמָא דִּצְרוֹרוֹת כִּי אוּרְחַיְיהוּ נַמִּי מִגּוּפוֹ וְתִפְשׁוֹט דְּרָבָא וְקָשֶׁה דְּהַיְינוּ פְּשִׁיט הָא דְּרָבָא דִּלְמָא צְרוֹרוֹת כִּי אוּרְחַיְיהוּ מַעֲלֶיָּה אֲבָל הַיְינוּ דְּשַׁנִּי אע״ג דַּאֲיֵיעַד מְשַׁלֵּם מִגּוּפוֹ דְּצַד תַּמּוּת בְּמִקּוֹמָהּ עוֹמֶדֶת וְאֵין לוֹמַר דְּאֵין הָכִי נַמִּי דְּלֹא אָתֵי לְמִפְשַׁט בַּעְיָא דְּרָבָא אֶלָּא בָּא לוֹמַר שֶׁיֵּשׁ לְיַישֵׁב הַבְּרַיְיתָא בע״א דְּאֵין זֶה סוּגְיַת הַשַּׁ״ס וְנִרְאֶה כְּגִרְסָא דְּגַרְס אֶלָּא כְּגוֹן דַּאֲיֵיעַד וּלְעוֹלָם מְצִי לְמִפְשַׁט בַּעְיָין וְלֹא תִּקְשֶׁה מִידֵּי דְּרַבִּי אֶלְעָזָר דְּלֹא פְּלִיגֵי בִּפְלוּגְתָּא דְּסוּמְכוֹס וְרַבָּנָן וְלֹא בְּדַשַּׁנִּי כְּדִקָאָמְרִינָן וּבִפְלוּגְתָּא דְּרַבִּי טַרְפוֹן וְרַבָּנָן אֶלָּא תַּרְוַיְיהוּ בְּרַבָּנָן דְּסוּמְכוֹס וְהָכָא בִּצְרוֹרוֹת כִּי אוּרְחַיְיהוּ וּבְדַאֲיֵיעַד וְהִשְׁתָּא פָּשִׁיט בַּעְיָא דְּרָבָא דְּיֵשׁ הַעֲדָאָה לִצְרוֹרוֹת דַּאֲיֵירֵי בִּצְרוֹרוֹת כִּי אוּרְחַיְיהוּ וְכֵן מִשְׁמַע מִדְּקָאָמַר אוֹ דִּלְמָא תּוֹלְדָה דְּרֶגֶל הִיא מִשְׁמַע דַּאֲיֵירֵי בְּלֹא שִׁינּוּי וְכֵן מִדְּמַיְיתֵי עֲלָהּ הִידּוּס אֵינוֹ מוּעָד דְּאִבְּדֵי אוּרְחַיְיהוּ מַיְיתֵי לְהּ לְעִיל וְתֵימָה דִּלְקַמָּן (דף יט.) מוּכָח דְּמַיְירֵי עַל יְדֵי שִׁינּוּי גַּבֵּי הָא דְּבָעֵי רַב אַשֵּׁי יֵשׁ שִׁינּוּי בִּצְרוֹרוֹת וְקָאָמַר וְתִפְשׁוֹט מִדְּבָעֵי רָבָא יֵשׁ הַעֲדָאָה מִכְּלַל דְּאֵין שִׁינּוּי פִּירוּשׁ דְּאִי יֵשׁ שִׁינּוּי הֵיכִי אָתֵי מַרְבִּיעַ נֶזֶק לְנֶזֶק שָׁלֵם וְכֵן לְקַמָּן פָּרִיךְ וְהָא מְשׁוּנָּה הוּא מִשְׁמַע דְּאִי הֲוָה מוֹקְמָא פְּלוּגְתַּיְיהוּ בְּהַעֲדָאָה נִיחָא מִשְׁמַע דִּבְעָיָא דְּרָבָא עַל יְדֵי שִׁינּוּי אֵיירֵי וְנִרְאֶה דִּבְרַרְוַיְיהוּ מִבְּעָיָא לֵיהּ אִם יֵשׁ הַעֲדָאָה אוֹ לֵאו דְּאִי יֵשׁ הַעֲדָאָה בִּצְרוֹרוֹת כִּי אוּרְחַיְיהוּ גַּם עַל יְדֵי שִׁינּוּי יֵשׁ הַעֲדָאָה דְּעִיקַּר הַעֲדָאָה בְּקֶרֶן כְּתִיבָה וְאִי אֵין הַעֲדָאָה בְּכִי אוּרְחַיְיהוּ גַּם ע״י שִׁינּוּי אֵין הַעֲדָאָה דְּע״י הַעֲדָאָה לֹא הָוֵי טָפֵי מִכִּי אוּרְחַיְיהוּ וּמַה שֶּׁפֵּ״ה דִּבְעָיָ׳ דְּיֵשׁ הַעֲדָאָה לֹא שַׁיָּיךְ לְאוֹקְמָא בְּכִי אוּרְחַיְיהוּ דְּכֵיוָן דְּהָוֵי אוּרְחַיְיהוּ מַה לִּי פַּעַם רִבִּיעִית לֵאו פִּירְכָא הוּא כֵּיוָן דְּדַמְיֵיהּ רַחְמָנָא לְקֶרֶן בַּחֲצִי נֶזֶק שַׁיְיכָא בֵּיהּ הַעֲדָאָה: אלא

מִי שַׁמְעַתְּ לֵיהּ אֶלָּא כִּי קָאָמַר רַבִּי אֱלִיעֶזֶר נֶזֶק שָׁלֵם כְּגוֹן דַּאֲיֵיעַד וּבְהָא קָמִיפַּלְגֵי מַר סָבַר יֵשׁ הַעֲדָאָה לִצְרוֹרוֹת וּמַר סָבַר אֵין הַעֲדָאָה לִצְרוֹרוֹת אֶלָּא הָא דְּבָעֵי רָבָא יֵשׁ הַעֲדָאָה לִצְרוֹרוֹת אוֹ אֵין הַעֲדָאָה לִצְרוֹרוֹת אִי לְרַבָּנַן אֵין הַעֲדָאָה לִצְרוֹרוֹת אִי לְרַבִּי אֱלִיעֶזֶר יֵשׁ הַעֲדָאָה לִצְרוֹרוֹת אָמַר לָךְ רָבָא כִּי מִיבַּעְיָא לִי לְדִידִי אַלִּיבָּא דְּרַבָּנַן דִּפְלִיגִי עֲלֵיהּ דְּסוּמְכוֹס אֲבָל הָכָא בֵּין לְרַבָּנַן בֵּין לְרַבִּי אֱלִיעֶזֶר כְּסוּמְכוֹס סְבִירָא לְהוּ דְּאָמַר צְרוֹרוֹת נֶזֶק שָׁלֵם מְשַׁלֵּם וְטַעְמָא מַאי אָמוּר רַבָּנַן חֲצִי נֶזֶק דְּשַׁנֵּי וְלֹא אַיְּיעַד וּבִפְלוּגְתָּא דְּרַבִּי טַרְפוֹן וְרַבָּנַן קָמִיפַּלְגֵי אֵימוּר דְּשַׁמְעַתְּ לֵיהּ לְר' טַרְפוֹן נֶזֶק שָׁלֵם מִגּוּפוֹ מִי שַׁמְעַתְּ לֵיהּ אֵין מֵהֵיכָא מַיְיתֵי לָהּ מִקֶּרֶן מֵרְשׁוּת הָרַבִּים דַּיּוֹ לָבֹא מִן הַדִּין לִהְיוֹת כְּנִדּוֹן וְהָא רַבִּי טַרְפוֹן לֵית לֵיהּ דַּיּוֹ כִּי לֵית לֵיהּ דַּיּוֹ הֵיכָא דְּמַפְרִיךְ קַל וָחוֹמֶר הֵיכָא דְּלֹא מַפְרִיךְ ק"ו אִית לֵיהּ דַּיּוֹ גּוּפָא בָּעֵי רָבָא יֵשׁ הַעֲדָאָה לִצְרוֹרוֹת אוֹ אֵין הַעֲדָאָה לִצְרוֹרוֹת לְקֶרֶן מְדַמֵּינַן לֵיהּ אוֹ דִּלְמָא תּוֹלָדָה דְּרֶגֶל הוּא ת"ש הִידוּס אֵינוֹ מוּעָד וְיֵשׁ אוֹמְרִים הֲרֵי זֶה מוּעָד הִידוּס ס"ד אֶלָּא הִידוּס וְהִתִּיז מַאי לַאו כְּגוֹן דְּעָבַד תְּלָתָא זִימְנֵי

ובהא

וּבְהָא קָמִיפַּלְגֵי מַר סָבַר יֵשׁ הַעֲדָאָה וּמַר סָבַר אֵין הַעֲדָאָה לֹא בְּחַד זִימְנָא וּבִפְלוּגְתָּא דְּסוּמְכוֹס וְרַבָּנַן קָמִיפַּלְגֵי ת"ש בְּהֵמָה שֶׁהֵטִילָה גְּלָלִים לְעִיסָּה רַב יְהוּדָה אוֹמֵר מְשַׁלֵּם נֶזֶק שָׁלֵם וְרַבִּי אֶלְעָזָר אוֹמֵר חֲצִי נֶזֶק מַאי לַאו כְּגוֹן דְּעָבַד תְּלָתָא זִימְנֵי וּבְהָא קָמִיפַּלְגֵי מַר סָבַר יֵשׁ הַעֲדָאָה וּמַר סָבַר אֵין הַעֲדָאָה לֹא בְּחַד זִימְנָא וּבִפְלוּגְתָּא דְּסוּמְכוֹס וְרַבָּנַן קָמִיפַּלְגֵי וְהָא מְשׁוּנֶּה הוּא דְּדָחִיק לֵיהּ עָלְמָא וְלֵימָא רַב יְהוּדָה הֲלָכָה כְּסוּמְכוֹס וְלֵימָא רַבִּי אֶלְעָזָר הֲלָכָה כְּרַבָּנַן גְּלָלִים אִצְטְרִיכָא לֵיהּ ס"ד אֲמֵינָא הוֹאִיל וּבָתַר גּוּפֵיהּ גְּרִירִין כְּגוּפֵיהּ דָּמֵי קמ"ל תָּא שְׁמַע דְּתָנֵי רָמִי בַּר יְחֶזְקֵאל תַּרְנְגוֹל שֶׁהוֹשִׁיט רֹאשׁוֹ לַאֲוִיר כְּלִי זְכוּכִית וְתָקַע בּוֹ וּשְׁבָרוֹ מְשַׁלֵּם נֶזֶק שָׁלֵם וְאָמַר רַב יוֹסֵף אַמְרֵי בֵּי רַב סוּס שֶׁצָּנַף וַחֲמוֹר שֶׁנָּעַר וְשִׁיבֵּר אֶת הַכֵּלִים מְשַׁלֵּם חֲצִי נֶזֶק מַאי לַאו כְּגוֹן דְּעָבַד תְּלָתָא זִימְנֵי

ובהא

רש"י

מִי שַׁמְעַתְּ לֵיהּ. הָא לֹא הֲוֵי לָהּ תַּמּוּת מֵעוֹלָם וְאִי בִּצְרוֹרוֹת כִּי אוֹרְחֵיהּ מוּקְמַתְּ לָהּ וּלְמִפְשַׁט דִּצְרוֹרוֹת מִגּוּפוֹ מְשַׁלֵּם דְּר' אֱלִיעֶזֶר תִּיקְשֵׁי: **אֶלָּא.** אִי בָּעֵית לְאוֹקְמָא בִּצְרוֹרוֹת כִּי אוֹרְחַיְיהוּ וּלְמִפְשַׁט בַּעְיָא דְּרָבָא דְּמִגּוּפוֹ מְשַׁלֵּם לֹא תּוֹקְמָא בִּצְרוֹרוֹת דְּחַד זִימְנָא וְכִי אוֹרְחֵיהּ דְּאִם כֵּן דְּר' אֱלִיעֶזֶר לֹא מַשְׁכַּחַת לָהּ אֶלָּא בִּדְשַׁנֵּי בִּצְרוֹרוֹת וַאֲיֵיעַד שְׁלֹשָׁה זִימְנֵי בְּהָכֵי דְּהָדַר הֲוָה לֵיהּ כְּאוֹרְחֵיהּ וְאַמְרֵי רַבָּנַן חֲצִי נֶזֶק כִּשְׁאָר צְרוֹרוֹת דְּמוּעָדִין מִתְּחִילָּתָן וְאפ"ה חֲצִי נֶזֶק וְתוּ לֹא הַאי נַמִּי דְּשַׁנֵּי וַאֲיֵיעַד לֹא חָמוּר מִמּוּעָד מִתְּחִילָּתוֹ וְאֵין הַעֲדָאָה לִצְרוֹרוֹת שֶׁשִּׁינָּה בָּהֶן וּמִדְּקָתָנֵי מִגּוּפוֹ אַלְמָא צְרוֹרוֹת כִּי אוֹרְחֵיהּ נַמִּי מִגּוּפוֹ וְרַבִּי אֱלִיעֶזֶר סָבַר דִּצְרוֹרוֹת כִּי אוֹרְחַיְיהוּ כְּרַבָּנַן דִּפְלִיגֵי אַסּוּמְכוֹס וְשַׁנֵּי וַאֲיֵיעַד נַפְקָא מִתּוֹלָדָה דְּרֶגֶל וְנַעֲשָׂה תּוֹלָדָה דְּקֶרֶן וְיֵשׁ לָהֶן הַעֲדָאָה לְשַׁלֵּם נ"ש הַחֵצִי מִגּוּפוֹ דְּצַד תַּמּוּת בִּמְקוֹמָהּ עוֹמֶדֶת וְחֵצִי מִן הָעֲלִיָּיה לִישְׁנָא אַחֲרִינָא אֶלָּא בְּדַאֲיֵיעַד בִּצְרוֹרוֹת כִּי אוֹרְחַיְיהוּ תְּלָתָא זִימְנֵי וּבְהָא פְּלִיגֵי רַבִּי אֱלִיעֶזֶר סָבַר יֵשׁ הַעֲדָאָה לִצְרוֹרוֹת כִּשְׁאָר חֲצִי נְזָקִין שֶׁבָּאִין עַל יְדֵי הַעֲדָאָה לִכְלַל נ"ש הַאי נַמִּי שֶׁתְּחִילָּתוֹ ח"נ כִּי אֲיֵיעַד תְּלָתָא זִימְנֵי מְשַׁלֵּם נֶזֶק שָׁלֵם וּמִגּוּפוֹ אַצַּד תַּמּוּת כַּךְ שְׁמַעְתִּי וְעִיקָּר אֲבָל קָשֶׁה לִי כֵּיוָן דְּמֵעִיקָּרָא הֲוֵי אוֹרְחֵיהּ וַאֲפִי' הָכֵי ח"נ מְשַׁלֵּם מַה לִּי חַד זִימְנָא מַה לִּי מֵאָה זִימְנֵי: **אֶלָּא הָא דְּבָעֵי רָבָא יֵשׁ הַעֲדָאָה לִצְרוֹרוֹת.** כִּי אוֹרְחַיְיהוּ אִם עָשְׂאָן שָׁלֹשׁ פְּעָמִים מִי אַמְרִינַן כֵּיוָן דִּבְזִימְנָא קַמַּיְיתָא מְשַׁלֵּם חֲצִי נֶזֶק כִּי קֶרֶן לְקֶרֶן מְדַמֵּינַן לֵיהּ (וּלְגִיר' קַמַּיְית') אֶלָּא הָא דְּבָעֵי רָבָא יֵשׁ הַעֲדָאָה לִצְרוֹרוֹת אִם שִׁינָּה בָּהֶן וְעָשָׂה ע"י שִׁינּוּי ג' פְּעָמִים מִי אַמְרִינַן כֵּיוָן דְּשִׁינּוּי הוּא נַפְקָא מִדִּין צְרוֹרוֹת דְּרֶגֶל וְחָל עֲלַיְיהוּ דִּין קֶרֶן וְכִי אֲיֵיעַד מְשַׁלֵּם נֶזֶק שָׁלֵם וְכִי גָּמִיר הִלְכְתָא אַצְּרוֹרוֹת כִּי אוֹרְחַיְיהוּ שֶׁהֵן תּוֹלָדָה דְּרֶגֶל גָּמִיר) א"ד כֵּיוָן דְּתוֹלָדָה דְּרֶגֶל הִיא דְּהָא אוֹרְחֵיהּ הוּא אֵין לָהֶם הַעֲדָאָה דְּהָא מִזִּימְנָא קַמַּיְיתָא אֲיֵיעַד לֵיהּ וַאֲפִי' הָכֵי אֵינוֹ מְשַׁלֵּם אֶלָּא חֲצִי נֶזֶק: **אָמַר לָךְ רָבָא כִּי קָמִבַּעְיָא לִי אַלִּיבָּא דְּרַבָּנַן דִּפְלִיגֵי עֲלֵיהּ דְּסוּמְכוֹס.** וְכִדְפָרְשִׁינַן וְהָכָא ס"ל דְּבֵין רַבָּנַן וּבֵין רַבִּי אֱלִיעֶזֶר כְּסוּמְכוֹס וּבִזִימְנָא קַמַּיְיתָא קָמִיפַּלְגֵי דְּקָאָמַר רַבִּי אֱלִיעֶזֶר נ"ש וְרַבָּנַן אַמְרֵי חֲצִי נֶזֶק וּבִדְשַׁנֵּי בִּצְרוֹרוֹת כְּגוֹן שֶׁזָּרַק הַכֶּלֶב הַגַּחֶלֶת בְּיָדוֹ עַל הַגָּדִישׁ דְּכֵיוָן דְּלַאו הַנֵּי צְרוֹרוֹת כִּי אוֹרְחַיְיהוּ הֲווּ תּוֹלָדָה דְּקֶרֶן הִלְכָּךְ לְרַבָּנַן ח"נ וּמִגּוּפוֹ וְר"א כְּרַבִּי טַרְפוֹן דִּמְשׁוּנֶּה בַּחֲצַר הַנִּיזָּק מְשַׁלֵּם נ"ש וְנִיחָא לֵיהּ לְרָבָא לְאוֹקְמִינְהוּ לְרַבָּנַן וְרַבִּי אֱלִיעֶזֶר כְּסוּמְכוֹס דְּאִילּוּ לְרַבָּנַן לֹא פְּסִיקָא לֵיהּ לְאוֹקְמֵי לְהָא בִּצְרוֹרוֹת ע"י שִׁינּוּי דְּכֵיוָן דִּבְכִי אוֹרְחֵיהּ סְבִירָא לְהוּ לְרַבָּנַן דִּפְלִיגֵי עֲלֵיהּ דְּסוּמְכוֹס דְּח"נ הוּא דִּמְשַׁלֵּם וְתוּ לֹא דִּלְמָא בִּצְרוֹרוֹת ע"י שִׁינּוּי סְבִירָא לְהוּ דְּיֵשׁ שִׁינּוּי לִרְבִיעַ נֶזֶק וְכִדְבָעֵי רַב אַשֵּׁי לְקַמָּן יֵשׁ שִׁינּוּי לִרְבִיעַ נֶזֶק כו': **מֵהֵיכָא קַמַּיְיתֵי לֵיהּ.** רַבִּי טַרְפוֹן לִמְשׁוּנֶּה בַּחֲצַר הַנִּיזָּק: **מִקֶּרֶן בִּרה"ר.** כִּדְמְפָרֵשׁ בְּמַתְנִיתִין הִלְכָּךְ דַּיּוֹ לָבֹא מִן הַדִּין לִהְיוֹת כְּנִדּוֹן וּמַה לְהַלָּן מִגּוּפוֹ אַף כַּאן מִגּוּפוֹ: **וְהָא רַבִּי טַרְפוֹן לֵית לֵיהּ דַּיּוֹ.** דְּאִי אִית לֵיהּ דַּיּוֹ לֹא יְשַׁלֵּם אֶלָּא חֲצִי נֶזֶק כְּקֶרֶן בִּרה"ר: **כִּי לֵית לֵיהּ דַּיּוֹ הֵיכָא דְּמַפְרִיךְ ק"ו כו'.** כְּגוֹן אִי הֲוָה אַמְרִינַן דַּיּוֹ דְּלֹא מְשַׁלֵּם אֶלָּא פַּלְגָּא מַאי אַהֲנֵי לָן ק"ו הָא מִקְרָא נַמִּי שַׁמְעִינַן דִּבְרְשׁוּת הַנִּיזָּק לֹא גָּרַע דְּהָא בִּקְרָא דִּנְגִיחַת תָּם לֹא כְּתִיב רה"ר אֲבָל הֵיכָא דְּלֹא מַפְרִיךְ ק"ו אִית לֵיהּ דַּיּוֹ כִּי הָכָא דְּאָתֵי ק"ו לְנֶזֶק שָׁלֵם וְאַהֲנֵי לֵיהּ דַּיּוֹ לְמִגּוּפוֹ: **לְקֶרֶן מְדַמֵּינַן לֵיהּ.** הוֹאִיל (וּמְשׁוּנֶּה הוּא) חֲצִי נֶזֶק הוּא דִּמְשַׁלֵּם כִּי קֶרֶן: **אוֹ דִּלְמָא.** מֵעִיקָּרָא כִּי עַבְדָא כִּי אוֹרְחֵיהּ תּוֹלָדָה דְּרֶגֶל הִיא דְּהָא אוֹרְחָהּ הוּא וְהֶיזֵּיקָא מָצוּי וְאפ"ה ח"נ הוּא דִּמְשַׁלֶּמֶת הִלְכָּךְ זוֹ הִיא הַעֲדָאָתָהּ וְאֵין לָהּ הַעֲדָאָה אַחֶרֶת: **גְּלָלִים.** הַיְינוּ צְרוֹרוֹת: **וְהָא מְשׁוּנֶּה הוּא.** דְּאֵין דַּרְכָּהּ לְהַטִּיל גְּלָלִים לְעִיסָּה וְתוֹלָדָה דְּקֶרֶן הִיא: **דְּדָחִיק לָהּ עָלְמָא.** שֶׁעוֹמֶדֶת בְּמָקוֹם צַר וְאֵין לָהּ מָקוֹם לָזוּז מִשָּׁם וּבְשֶׁלֹּא לַהֲנָאָתָהּ עַסְקִינַן כְּגוֹן בִּמְשַׁלְשֶׁלֶת דְּאִי לַהֲנָאָתָהּ תּוֹלָדָה דְּשֵׁן הִיא וְנִרְאֶה בְּעֵינַי דְּכָל גְּלָלִים לַהֲנָאָתָהּ הוּא וַאפ"ה לַאו תּוֹלָדָה דְּשֵׁן נִינְהוּ דְּשֵׁן הֶיזֵּיקָא דְּגוּפָהּ הוּא וְהַנֵּי צְרוֹרוֹת נִינְהוּ וְהָא דְּאַמְרִינַן בְּפ"ק (דף ג.) טִנְּפָה פֵּירוֹת לַהֲנָאָתָהּ הֲוֵי תּוֹלָדָה דְּשֵׁן הַיְינוּ כְּגוֹן שֶׁנִּתְגַּלְגְּלָה עֲלֵיהֶן כְּדֶרֶךְ סוּסִים וַחֲמוֹרִים שֶׁקּוֹרִים בּוֹלְטֵר וְכֵן עִיקָּר וְאִי קַשְׁיָא דְּר"א אַדְּר' אֱלִיעֶזֶר דִּלְעֵיל אָמַר נֶזֶק שָׁלֵם בִּצְרוֹרוֹת גַּבֵּי כֶּלֶב שֶׁנָּטַל חֲרָרָה וְהָכָא תָּנֵי ח"נ בְּעַל כּוֹרְחֵיהּ הַהִיא דִּלְעֵיל מוֹקְמִי' כִּדְאוֹקִימְנָא בְּרֵישָׁא כִּדְשַׁנֵּי בְּגַחֶלֶת וּבִפְלוּגְתָּא דְּרַבִּי טַרְפוֹן וְרַבָּנַן וּבִמְקוֹם גַּחֶלֶת וְלֹא בִּשְׁאָר הַגָּדִישׁ וְהָא דְּשַׁנֵּי רָבָא בֵּין ר"א בֵּין רַבָּנַן כְּסוּמְכוֹס סְבִירֵי לְהוּ דַּחוּיֵי הוּא דְּקָא מַדְחֵי מִפִּי מוֹרִי וּבְעֵינַי נִרְאֶה בְּהָךְ מִילְּתָא בְּהֵמָה שֶׁהֵטִילָה גְּלָלִים אָמוֹרָאֵי נִינְהוּ וְרַב יְהוּדָה גַּרְסִינַן וְר"א הַיְינוּ ר"א בֶּן פְּדָת וְלֹא תִּקְשֵׁי דְּר"א אַדְּרַבִּי אֱלִיעֶזֶר וְנִרְאִין הַדְּבָרִים דְּהָא פָּרְכִינַן וְלֵימָא רַב יְהוּדָה הֲלָכָה כְּסוּמְכוֹס וְר"א הֲלָכָה כְּרַבָּנַן וְאִי תַּנָּאֵי נִינְהוּ הֵיכִי פָּרְכִינַן הָכֵי הָא אֵין דֶּרֶךְ תַּנָּאִים לַחֲלוֹק בְּלָשׁוֹן זֶה וְעוֹד דִּלְעֵיל גַּבֵּי הִידוּס מוּעָד אַמַּאי לֹא פָּרְכִינַן הָכֵי: **וּבָתַר גּוּפָהּ גְּרִירִין.** דִּבְגוּפָהּ טְעָנָה לְהוּ כְּגוּפָהּ דַּמְיָין קמ"ל: **וְתָקַע בּוֹ וּשְׁבָרוֹ.** שֶׁנִּבְקַע הַכְּלִי מֵחֲמַת הַקּוֹל: **סוּס שֶׁצָּנַף וְשִׁיבֵּר כֵּלִים.** בְּקוֹלוֹ וְכָל הַנֵּי צְרוֹרוֹת נִינְהוּ דְּכֹחוֹ הוּא:

משונה

תוספות

אֶלָּא הָא דְּבָעֵי רָבָא יֵשׁ הַעֲדָאָה כו'. וְאע"ג דְּרָבָא לֹא הֲוָה יָדַע הַבְּרַיְיתָא מִדְּבָעֵי מִגּוּפוֹ מְשַׁלֵּם מ"מ דַּיֵּיק גְּמָרָא דִּנְפְשׁוֹט מִינָּהּ תַּרְוַיְיהוּ וְדָחֵי לֹא נִפְשׁוֹט מִינָּהּ לֹא הִיא וְלֹא הָא:

בֵּין לְרַבָּנַן בֵּין לְרַבִּי אֱלִיעֶזֶר כְּסוּמְכוֹס ס"ל. וְהַיְינוּ דִּיחוּי דִּלְמַעְלָה וְתִסְבְּרָא [אֶלָּא שֶׁלֹּא הֶאֱרִיךְ לְמַעְלָה כָּל כַּךְ] וְא"ת וְלָמָּה דָּחַק לוֹמַר כְּסוּמְכוֹס ס"ל וְי"ל מִשּׁוּם דְּאִי כְּרַבָּנַן א"כ תִּפְשׁוֹט דְּאֵין שִׁינּוּי לִצְרוֹרוֹת לִרְבִיעַ נֶזֶק וְעוֹד דְּאִי בִּצְרוֹרוֹ' כִּי אוֹרְחַיְיהוּ יִסְבּוֹר רַבִּי אֱלִיעֶזֶר ח"נ כְּרַבָּנַן בִּצְרוֹרוֹת ע"י שִׁינּוּי לֹא יִתְחַיֵּיב נֶזֶק שָׁלֵם אע"ג דְּסָבַר כְּרַבִּי טַרְפוֹן דְּלֵיכָּא ק"ו דְּכֵיוָן דְּבִצְרוֹרוֹת שֵׁן וְרֶגֶל בַּחֲצַר הַנִּיזָּק אֵין מְשַׁלֵּם אֶלָּא ח"נ גַּם צְרוֹרוֹת דְּקֶרֶן לֹא יְשַׁלֵּם כ"א ח"נ וְלֹא רָצָה לְהַעֲמִיד כְּרַבָּנַן וּבִמְקוֹם גַּחֶלֶת וּכְגוֹן דְּאַנְחָה אֲנוּחֵי עַל הַגָּדִישׁ בְּשִׁינּוּי דְּנִיחָא לֵיהּ לְמֵימַר דִּמְשַׁלֵּם ח"נ עַל כָּל הַגָּדִישׁ כְּרַבִּי יוֹחָנָן:

הֵיכָא דְּלֹא מַפְרִיךְ ק"ו אִית לֵיהּ דַּיּוֹ. וְא"ת וְנֵימָא אִיפְּכָא ק"ו לְשַׁלֵּם מִן הָעֲלִיָּיה וְדַיּוֹ לַח"נ וְי"ל דְּהָכִי שַׁפִּיר טְפֵי דְּכִי אָמַר דַּיּוֹ לְעִנְיַן מִגּוּפוֹ לֹא מְשַׁנִּינַן מֵח"נ כְּלָל מִכְּמוֹ שֶׁהָיָה אֶלָּא שֶׁאָנוּ מוֹסִיפִין עָלָיו עוֹד ח"נ אַחֵר אֲבָל אִי אַמְרַתְּ דַּיּוֹ לַח"נ עַקְרַתְּ לֵיהּ לְגַמְרֵי מֵח"נ קַמָּא דְּמַפְקָא לֵיהּ מִתַּשְׁלוּמֵי גּוּפוֹ וּמוֹקְמִינַן אַתַּשְׁלוּמֵי עֲלִיָּיה וּבְכָל צַד שֶׁאָנוּ יְכוֹלִין לַעֲקוֹר קַל וָחוֹמֶר וּלְקַיֵּים דַּיּוֹ יֵשׁ לָנוּ לְקַיֵּים:

מִי שָׁמַעְתָּ לֵיהּ – בשור שהוא מועד מתחילתו, כגון נזקי צרורות רגילים לדעת סומכוס, האם אף בזה שמעת שסובר רבי יהודה שמשלמים חצי נזק מגוף הבהמה, הלא מאחר שעל צרורות אלו לא היה מעולם דין תמות, אי אפשר לומר בהם 'צד תמות במקומה עומדת'.

ומחמת קושיא זו מבארת הגמרא את מחלוקת התנאים באופן אחר: אלא אם ברצונך להעמיד את מחלוקת התנאים בדין נזקי צרורות רגילים, ולהוכיח משם שיש לשלם נזקי צרורות מגוף הבהמה, אין להעמיד באופן שהזיק הכלב על ידי צרורות פעם אחת, **אֶלָּא כִּי קָאָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר** שמשלם בעל הכלב **נֶזֶק שָׁלֵם** מגופו משום נזקי צרורות, **כְּגוֹן דְּאִיַּיעַד** – באופן שהזיק הכלב על ידי צרורות שלש פעמים ונעשה מועד לענין נזק זה. **וּבְהָא קָמִיפַּלְגִי** – ובדין זה נחלקו חכמים ורבי אלעזר, **מַר** [– רבי אלעזר] **סָבַר יֵשׁ הַעֲדָאָה לִצְרוֹרוֹת** – יש דין מועד בנזקי צרורות, שאם עשה כן שלש פעמים משלם נזק שלם. **וּמַר** [– חכמים] **סָבַר אֵין** דין **הַעֲדָאָה לִצְרוֹרוֹת,** שהרי החיוב על נזקי צרורות הוא משום תולדה של רגל, וכשם שאין דין העדאה בנזקי רגל, שהרי מועדים הם מתחילתם, אף בנזקי צרורות הדין כן. ומאחר שסוברים חכמים שיש לשלם את חצי הנזק של הצרורות מגוף הבהמה, ניתן לפשוט מכאן את ספיקו של רבא, שכל תשלום נזקי צרורות הוא מגוף הבהמה בלבד.

הגמרא מקשה על ספק אחר של רבא, על פי ביאור זה במחלוקת התנאים: **אֶלָּא הָא דְּבָעֵי רָבָא** האם **יֵשׁ** דין **הַעֲדָאָה לִצְרוֹרוֹת אוֹ אֵין** דין **הַעֲדָאָה לִצְרוֹרוֹת,** מה מקום יש לספק זה, **אִי לְרַבָּנַן** – אם נסתפק לדעת חכמים, הרי נתבאר שסוברים שאֵין **הַעֲדָאָה לִצְרוֹרוֹת, וְאִי לְרַבִּי אֶלְעָזָר,** הרי נתבאר שסובר שיֵשׁ **הַעֲדָאָה לִצְרוֹרוֹת.**

מתרצת הגמרא: **אָמַר לָךְ רָבָא, כִּי מִיבַּעְיָא לִי לְדִידִי** – ספק זה שנסתפקתי אם יש דין העדאה בצרורות, אינו אלא **אַלִּיבָּא דְּרַבָּנַן דְּפָלְגִי עָלֵיהּ דְּסוּמְכוֹס** וסוברים שעל נזקי צרורות יש לשלם חצי נזק, שלשיטתם יש מקום לספק, האם לאחר שהתיזה הבהמה צרורות שלש פעמים יתחייבו הבעלים לשלם נזק שלם או לא, **אֲבָל הָכָא** – אך מחלוקת התנאים השנויה כאן בדין הכלב שנטל חררה והלך לגדיש, אינה כדעת חכמים, אלא **בֵּין לְרַבָּנַן בֵּין לְרַבִּי אֶלְעָזָר** בְּשיטת **סוּמְכוֹס סְבִירָא לְהוּ, דְּאָמַר** שעל נזקי **צְרוֹרוֹת נֶזֶק שָׁלֵם מְשַׁלֵּם** בעל הבהמה, **וְטַעְמָא מַאי אָמוֹר רַבָּנַן חֲצִי נֶזֶק** – ואם כך, מדוע סוברים חכמים שמשלם בעל הכלב חצי נזק בלבד, **דְּשַׁנֵּי וְלֹא אִיַּיעַד** – מאחר שהברייתא עוסקת באופן שהזיק הכלב נזקי צרורות בשינוי, ולא עשה כך שלש פעמים, ונמצא שחייב לשלם רק חצי נזק כדין שור תם, **וּבְפְלוּגְתָּא דְּרַבִּי טַרְפוֹן וְרַבָּנַן קָמִיפַּלְגִי** – ונחלקו במחלוקת רבי טרפון וחכמים בדין שור תם שנגח ברשות הניזק, שדעת רבי אלעזר היא כרבי טרפון הסובר שחייב בנזק שלם, ואילו דעת חכמים שדינו כשור תם הנוגח ברשות הרבים, ואינו משלם אלא חצי נזק.

ונמצא, שיתכן לומר שלא נחלקו התנאים בדין נזקי צרורות רגילים אלא בדין נזקי קרן, ולפיכך לא ניתן לפשוט מכאן את הספק האם יש דין העדאה בצרורות, ואף לא ניתן לפשוט את הספק האם על נזקי צרורות משלמים רק מגוף הבהמה או לא.

לפי ביאור זה יש ללמוד, שאף שלדעת רבי טרפון שור תם הנוגח ברשות הניזק משלם נזק שלם כדין שור מועד, מכל מקום אינו משלם אלא מגופו כדין שור תם. ועל כך מקשה הגמרא: **אֵימוֹר דְּשָׁמַעְתָּ לֵיהּ לְרַבִּי טַרְפוֹן** שחייב בעל השור לשלם **נֶזֶק שָׁלֵם** על נגיחה ברשות הניזק, אבל **מִגּוּפוֹ מִי שָׁמַעְתָּ לֵיהּ** – האם שמעת שמשלם זאת מגוף הבהמה, הלא מאחר שדינו כשור המועד לשלם נזק שלם, מוטל על הבעלים לשלם הנזק מביתם.

מתרצת הגמרא: **אֵין** – אכן כך, אף לדעת רבי טרפון אינו משלם אלא מגופו, שהרי **מַהֵיכָא מַיְיתֵי לָהּ** – מהיכן לומד רבי טרפון בקל וחומר ששור תם שנגח ברשות הניזק משלם נזק שלם, **מִקֶּרֶן מֶרְשׁוּת הָרַבִּים** – שמאחר שקרן משלמת חצי נזק ברשות הרבים, יש להחמיר עליה ברשות הניזק לשלם נזק שלם, ולפיכך יש לומר בזה, **דַּיּוֹ לַבָּא מִן הַדִּין לִהְיוֹת כַּנִּדּוֹן** – די לדבר הנלמד להיות חמור כדבר המלמד, וכשם שעל נזקי קרן ברשות הרבים אין משלמים אלא מגוף הבהמה, אף בנזקי קרן ברשות הניזק הדין כן.

שבה הגמרא ומקשה: **וְהָא רַבִּי טַרְפוֹן לֵית לֵיהּ דַּיּוֹ** – הרי רבי טרפון אינו סובר לכלל זה של 'דיו', שהרי קרן ברשות הרבים אינה משלמת אלא חצי נזק, ומכל מקום לומד ממנה רבי טרפון שקרן ברשות הניזק משלמת נזק שלם.

מתרצת הגמרא: **כִּי לֵית לֵיהּ דַּיּוֹ הֵיכָא דְּמִפְּרִיךְ קַל וָחוֹמֶר** – רבי טרפון אינו סובר לכלל זה של 'דיו' רק במקום שנפרך הקל וחומר משום כך, וכגון לענין תשלום חצי נזק, שאם נאמר שקרן ברשות הניזק אינה משלמת אלא חצי נזק בקרן ברשות הרבים, נמצא שלא הועיל הקל וחומר מאומה, אבל **הֵיכָא דְּלֹא מִפְּרִיךְ קַל וָחוֹמֶר אִית לֵיהּ דַּיּוֹ,** ולפיכך, מאחר שהועיל הקל וחומר לחייב קרן ברשות הניזק בנזק שלם, ניתן לומר את הכלל של 'דיו' לענין שאין משלם אלא מגופה של הבהמה כדין נזקי שור תם.

עתה דנה הגמרא בהרחבה בספיקו של רבא שהוזכר לעיל: **גּוּפָא, בָּעֵי רָבָא,** האם **יֵשׁ** דין **הַעֲדָאָה לִצְרוֹרוֹת** לשלם נזק שלם, **אוֹ אֵין** דין **הַעֲדָאָה לִצְרוֹרוֹת,** ואף אם התיזה הבהמה צרורות והזיקה שלש פעמים אינה משלמת אלא חצי נזק.

צדדי הספק: **לְקֶרֶן מְדַמִּינָן לֵיהּ** – האם יש לדמות את דין הצרורות לדין נזקי קרן שיש בהם העדאה, שהלא דינם שוה לענין תשלום חצי נזק, **אוֹ דִּלְמָא תּוֹלְדָה דְּרֶגֶל הוּא** – או שמא מאחר וצרורות תולדה של רגל הם, שהרי ניתזים כשהולכת הבהמה כדרכה, יש להשוותם לדין נזקי רגל שאין בהם דין העדאה.

הגמרא מנסה לפשוט את ספיקו של רבא מדברי הברייתא: **תָּא שְׁמַע, הֵידִּוּם** – אם שבר התרנגול כלי על ידי רקידתו, **אֵינוֹ מוּעָד** – אין משלמים בעליו נזק שלם, **וְיֵשׁ אוֹמְרִים הֲרֵי זֶה מוּעָד** לשלם נזק שלם.

מבררת הגמרא, **הֵידִּוּם סַלְקָא דַּעְתָּךְ** – וכי תעלה על דעתך שאם רקד התרנגול על כלי ושברו שלא ישלמו הבעלים אלא חצי נזק, הלא כך דרכו של התרנגול לעשות ואין זה שינוי ונזקי רגל ממש הוא, **אֶלָּא** בהכרח צריכים אנו לומר שהברייתא עוסקת **בְּהֵידּוּם וְהֵתִיז** – שרקד התרנגול והתיז ברקידתו צרורות על הכלי ושברו, **מַאי לַאו כְּגוֹן דְּעָבַד תְּלָתָא זִימְנֵי** – באופן שעשה התרנגול כן והזיק בהתזת צרורות שלש פעמים, **וּבְהָא קָמִיפַּלְגִי, מַר סָבַר** [– יש אומרים] **יֵשׁ הַעֲדָאָה** לצרורות, ולפיכך נעשה התרנגול מועד לשלם נזק שלם, **וּמַר סָבַר** [– תנא קמא] **אֵין הַעֲדָאָה** לצרורות, ולעולם אין משלמים הבעלים אלא חצי נזק.

דוחה הגמרא: **לֹא,** יתכן שהברייתא עוסקת **בְּחַד זִימְנָא** – שלא הזיק התרנגול בצרורות אלא פעם אחת, **וּבְפְלוּגְתָּא דְּסוּמְכוֹס וְרַבָּנַן קָמִיפַּלְגִי** – ונחלקו התנאים במחלוקת סומכוס וחכמים בדין נזקי צרורות, האם יש לשלם עליהם נזק שלם או חצי נזק בלבד. ועל כן אין לפשוט את ספיקו של רבא מברייתא זו.

הגמרא מנסה לפשוט את ספיקו של רבא מברייתא אחרת: **תָּא שְׁמַע, בְּהֵמָה שֶׁהִטִּילָה גְּלָלִים לְעִיסָּה** וטינפה אותה והזיקתה, והיזק זה אינו נעשה בגוף הבהמה אלא מכוחה, ולפיכך נידון כנזקי צרורות, **רַב יְהוּדָה אוֹמֵר מְשַׁלֵּם** בעל הבהמה **נֶזֶק שָׁלֵם, וְרַבִּי אֶלְעָזָר אוֹמֵר חֲצִי נֶזֶק.**

מבררת הגמרא, **מַאי לַאו כְּגוֹן דְּעָבַד תְּלָתָא זִימְנֵי** – שהטילה הבהמה גללים לעיסה שלש פעמים, **וּבְהָא קָמִיפַּלְגִי, מַר** [– רב יהודה] **סָבַר יֵשׁ** דין **הַעֲדָאָה** לצרורות, ולפיכך משלמים הבעלים נזק שלם, **וּמַר** [– רבי אלעזר] **סָבַר אֵין** דין **הַעֲדָאָה** לצרורות, ואינו משלם אלא חצי נזק.

דוחה הגמרא: **לֹא,** יתכן שנחלקו **בְּחַד זִימְנָא** – שלא הטילה גללים לעיסה אלא פעם אחת, **וּבְפְלוּגְתָּא דְּסוּמְכוֹס וְרַבָּנַן קָמִיפַּלְגִי** – ונחלקו במחלוקת סומכוס וחכמים בדין נזקי צרורות, האם יש לשלם עליהם נזק שלם או חצי נזק בלבד.

מקשה הגמרא: **וְהָא מְשׁוּנָּה הוּא** – הרי בהמה המטילה גללים לעיסה דבר משונה הוא, ותולדה של קרן היא, ואם כן אף לדעת סומכוס אין צריך לשלם אלא חצי נזק בלבד כדין נזקי קרן.

מתרצת הגמרא: **דְּדַחִיק לֵיהּ עָלְמָא** – הברייתא עוסקת באופן שכשהוצרכה הבהמה להטיל גלליה עמדה במקום צר, והעיסה היתה מונחת תחתיה שם, ולפיכך אין זה משונה שהטילה גללים לעיסה.

שבה הגמרא ומקשה: אם אכן נחלקו רב יהודה ורבי אלעזר במחלוקת סומכוס ורבנן, אם כן מדוע נחלקו באופן כזה שהטילה בהמה גללים לעיסה, **וְלֵימָא** – שיאמר **רַב יְהוּדָה שֶׁהֲלָכָה כְּסוּמְכוֹס, וְלֵימָא** – ויאמר **רַבִּי אֶלְעָזָר שֶׁהֲלָכָה כְּרַבָּנַן.**

מתרצת הגמרא: **גְּלָלִים אִצְטְרִיכָא לֵיהּ** – ישנו חידוש באופן זה שהטילה גללים, **סַלְקָא דַּעְתָּךְ אֲמִינָא שֶׁהוֹאִיל וּבָתַר גּוּפֵיהּ גְּרִירִין** – מאחר שהגללים יוצאים מגוף הבהמה, **כְּגוּפֵיהּ דְּמֵי,** ולפיכך יש לדון את נזקי העיסה כנזקי גופה ולא כנזקי צרורות, **קָא מַשְׁמַע לָן** שאין זה כך, אלא נזקי צרורות הם.

המשך בעמוד צה

וּבְהָא קָמִיפַּלְגִי, **מַר** [– רמי בר יחזקאל] **סָבַר** יֵשׁ דִּין **הַעֲדָאָה** לצרורות לשלם נזק שלם, **וּמַר** [– רב] **סָבַר** אֵין דִּין **הַעֲדָאָה** לצרורות, ואינו משלם אלא חצי נזק.

דוחה הגמרא: **לֹא**, יתכן שנחלקו **בְּחַד זִימְנָא** – שלא הזיקו באופן זה אלא פעם אחת, **וּבְפַלּוּגְתָּא דְּסוּמְכוֹס וְרַבָּנָן קָמִיפַּלְגִי** – ונחלקו במחלוקת סומכוס וחכמים בדין נזקי צרורות, האם משלם נזק שלם או חצי נזק בלבד.

מקשה הגמרא: **וְהָא מְשׁוּנֶּה הוּא** שיכניס התרנגול ראשו לתוך כלי ויצעק בקול, ואף לדעת סומכוס אין צריך לשלם אלא חצי נזק כדין נזקי קרן, ומדוע חייב רמי בר יחזקאל את בעל התרנגול לשלם נזק שלם.

מתרצת הגמרא: **דְּאִית בֵּיהּ בִּזְרָנִי** – הברייתא עוסקת באופן שהיו זרעים בתוך הכלי, שדרך התרנגול להכניס את ראשו לכלי כדי לאכלם, ולאחר שמכניס ראשו דרכו לצעוק שם בקול, ואין זה משונה.

ספק בדיני צרורות: **בָּעֵי רַב אַשִּׁי, יֵשׁ** דין **שְׁנוּי לִצְרוֹרוֹת** לשלם **רְבִיעַ נֶזֶק, אוֹ אֵין** דין **שְׁנוּי לִצְרוֹרוֹת** לשלם **רְבִיעַ נֶזֶק.** דהיינו, יש להסתפק לדעת חכמים הסוברים שכאשר התיזה הבהמה צרורות כדרכה משלם בעליה חצי נזק, מה יהא הדין כאשר התיזה הצרורות בשינוי, כגון שבעטה בקרקע ומחמת כך ניתזו צרורות, האם גם באופן כזה עליו לשלם חצי מן הנזק, או שדי בתשלום רבע הנזק.

צדדי הספק: האם יש לדון את הבהמה המתיזה צרורות כדרכה כמועדת לנזק זה, ומאחר שעל העדאתה משלמים הבעלים חצי נזק, יש לומר שאם התיזה בשינוי ואינה מועדת לכך אינו משלם אלא רבע נזק, כדין שור תם המשלם מחצית מחיובו של שור המועד, או שאין לומר דין תמות והעדאה לענין צרורות, מאחר שלא מצינו תם המשלם פחות ממחצית הנזק.

הגמרא מנסה לפשוט ספק זה מדברי רבא: **תִּפְשׁוֹט לֵיהּ מִדְּרָבָא, דְּבָעֵי רָבָא** (לעיל יח:), **יֵשׁ** דין **הַעֲדָאָה לִצְרוֹרוֹת** לשלם נזק שלם אחר שלש פעמים, **אוֹ שֵׁאֵין** דין **הַעֲדָאָה לִצְרוֹרוֹת, מִכְּלָל** – ויש ללמוד מתוך דבריו, שסובר **דְּאֵין שְׁנוּי** לצרורות לשלם רביע נזק, שאילו היה סובר שעל צרורות משונים יש לשלם בפעם הראשונה רבע נזק, כיצד יתכן לומר שלאחר שהועדה הבהמה בכך שלש פעמים ישלם נזק שלם, הלא מאחר שהתם משלם רבע נזק על המועד לשלם חצי נזק. ובהכרח, שלדעת רבא דין תשלום חצי נזק של צרורות שמתיזה הבהמה כדרכה הוא מדין תמות ולא מדין העדאה, ולפיכך נסתפק שמא לאחר שהועדה להזיק שלש פעמים בצרורות עליו לשלם נזק שלם.

דוחה רב אשי: **דִּלְמָא רָבָא אִם תִּמְצֵי לוֹמַר קָאָמַר** – יתכן שרבא הסתפק האם יש העדאה לצרורות בדרך 'אם תרצה לומר', דהיינו, שהסתפק בין לענין שינוי בצרורות ובין לענין העדאה בצרורות, ולפיכך אמר **שאִם תִּמְצֵי לוֹמַר שאֵין** דין **שְׁנוּי** בצרורות לרבע נזק, ונמצא שחצי נזק צרורות הוא מדין תמות, אזי יש מקום להסתפק האם לאחר שהתיזה הבהמה שלש פעמים **יֵשׁ** דין **הַעֲדָאָה** לצרורות לשלם נזק שלם, **אוֹ אֵין** דין **הַעֲדָאָה** ולעולם אינו משלם אלא חצי נזק. **תֵּיקוּ.**

ספק נוסף בדין צרורות: **בָּעֵי רַב אַשִּׁי, כֹּחַ כֹּחוֹ לְסוּמְכוֹס כְּכֹחוֹ דְּמֵי אוֹ לָא.** דהיינו, בהמה שהזיקה בכח כחה, כגון, שהתיזה צרורות על כלי ונשבר, וניתזו שבר מן הכלי על כלי אחר ושברו. האם לדעת סומכוס יש לדון כאילו הזיקה הבהמה את הכלי השני בכחה ממש, וכשם שלשיטתו יש לשלם על נזקי צרורות נזק שלם, כך יסבור אף לגבי נזק זה, או שמודה סומכוס שבאופן כזה אינו משלם אלא חצי נזק בלבד.

צדדי הספק: **מִי נָמִיר הֲלָכָה וּמוֹקֵי לָהּ בְּכֹחַ כֹּחוֹ** – האם קיבל סומכוס מרבותיו שישנה הלכה למשה מסיני שעל נזקי צרורות משלמים חצי נזק, אלא שסובר שיש להעמיד הלכה זו רק באופן שהזיקה הבהמה בכח כחה, אך כשהזיקה בכחה משלם נזק שלם, **אוֹ דִּלְמָא לֹא נָמִיר הֲלָכָה כְּלָל** – או שמא לא קיבל סומכוס כלל הלכה זו מרבותיו, ולפיכך סובר שיש לחייב את בעל הבהמה לשלם נזק שלם אף על נזקי כח כחה. **תֵּיקוּ:**

שנינו במשנה, **הָיְתָה** הבהמה **מְבַעֶטֶת, אוֹ שֶׁהָיוּ צְרוֹרוֹת מְנַתְּזִין מִתַּחַת רַגְלֶיהָ וְשָׁבְרָה אֶת הַכֵּלִים, מְשַׁלֵּם חֲצִי נֶזֶק:**

אִיבַּעְיָא לְהוּ, הֵיכִי קָאָמַר – כיצד היא כוונת דברי המשנה, האם כוונתה לומר שאם **הָיְתָה** הבהמה **מְבַעֶטֶת** בכלים **וְהִזִּיקָה** אותם **בְּכִיעוּטָהּ** בלא התזת צרורות, **אוֹ** שהתיזה **צְרוֹרוֹת כְּאוֹרְחַיְיהוּ** – על ידי שהלכה כדרכה, בשני אופנים אלו **מְשַׁלֵּם חֲצִי נֶזֶק,** באופן הראשון משום נזקי קרן, שהרי בעיטה דבר משונה הוא בבהמה, ובאופן השני, אף שדרכה הוא, כן הוא הדין בנזקי צרורות שאין משלם אלא חצי נזק, **וְנִמְצָא** לפי זה שהמשנה כדעת **רַבָּנָן הִיא,** הסוברים שעל נזקי צרורות משלם חצי נזק, **אוֹ דִּלְמָא** – או שמא יש לבאר את המשנה באופן כזה, **הָיְתָה** הבהמה **מְבַעֶטֶת וְהִזִּיקָה בְּכִיעוּטָהּ, אוֹ** שהיתה מבעטת בקרקע וניתזו **צְרוֹרוֹת מֵחֲמַת הִכִּיעוּט** והזיקו את הכלים, **מְשַׁלֵּם חֲצִי נֶזֶק,** ובשני האופנים החיוב הוא משום נזקי קרן, וניתן לדייק מכך, **הָא כִּי אוֹרְחַיְיהוּ** – שאם התיזה הבהמה צרורות כשהלכה כדרכה, **מְשַׁלֵּם נֶזֶק שָׁלֵם, וּמַנִּי סוּמְכוֹס הִיא** – ונמצא שמשנתינו סוברת כדעת סומכוס, שעל נזקי צרורות רגילים יש לשלם נזק שלם.

הגמרא מנסה לפשוט ספק זה מן הסיפא של המשנה: **תָּא שְׁמַע מִסֵּיפָא,** שבה שנינו שאם **דָּרְסָה** הבהמה **עַל הַכֵּלִי וּשְׁבָרָתוּ, וְנָפַל הַשֶּׁבֶר עַל כְּלִי אַחֵר וּשְׁבָרוֹ,** הדין הוא **שעַל** הכלי **הָרִאשׁוֹן מְשַׁלֵּם נֶזֶק שָׁלֵם** כדין נזקי רגל, **וְעַל** הכלי **הָאַחֲרוֹן** משלם **חֲצִי נֶזֶק** כדין נזקי צרורות. **וְאִי** משנתינו סוברת **כְּסוּמְכוֹס, מִי אִית לֵיהּ** – האם הוא סובר לדין תשלום **חֲצִי נֶזֶק** על נזקי צרורות. ומאחר שהסיפא היא כדעת חכמים, בהכרח יש להעמיד אף את הרישא בנזקי צרורות רגילים, וכדעת חכמים.

וְכִי תֵּימָא שאף הסיפא של המשנה היא כדברי סומכוס, וכוונת המשנה באומרה שעל **הָרִאשׁוֹן** משלם נזק שלם, אינה על הכלי שדרסה עליו הבהמה ברגליה, אלא על הכלי **הָרִאשׁוֹן לְהַתָּזָה** – שנשבר מחמת שברי הכלי שהתיזה הבהמה ברגליה, ועל כך משלם נזק שלם כסומכוס, וכוונת המשנה באומרה שעל הכלי **הַשֵּׁנִי** משלם חצי נזק, היינו הכלי **הַשֵּׁנִי לְהַתָּזָה** – שנשבר מחמת השבר שניתז מן הכלי הראשון, והטעם שמודה סומכוס בזה שמשלם רק חצי נזק, משום **דְּשַׁאנִי לֵיהּ לְסוּמְכוֹס בֵּין כֹּחוֹ לְכֹחַ כֹּחוֹ** – סומכוס מחלק בין נזק שעושה הבהמה בכחה, שבזה הוא מחייב בתשלום נזק שלם, לבין נזק הנעשה בכח כחה שאינו מחייב אלא בתשלום חצי הנזק, ומאחר שהסיפא כסומכוס ניתן לבאר אף את הרישא בצרורות משונים דוקא, כדבריו.

אמנם אי אפשר לומר כן, **אֶלָּא הָא דְּבָעֵי רַב אַשִּׁי** – שאם כן, ספק זה שנסתפק בו רב אשי לעיל, האם **כֹּחַ כֹּחוֹ** לדעת **סוּמְכוֹס כְּכֹחוֹ דְּמֵי** ומשלם נזק שלם, **אוֹ לָאו כְּכֹחוֹ דְּמֵי** ואינו משלם אלא חצי נזק, **תִּפְשׁוֹט לֵיהּ דְּלָאו כְּכֹחוֹ דְּמֵי** – היה לו לרב אשי לפושטו מן הסיפא של המשנה, שממנה מוכח שעל הכלי השני שנשבר בכח כחה של הבהמה מודה סומכוס שאינו משלם אלא חצי נזק.

דוחה הגמרא, שלא ניתן לפשוט מכך את ספיקו של רב אשי, מאחר **שרַב אַשִּׁי כְּרַבָּנָן מוֹקֵי לָהּ** – רב אשי מעמיד את כל המשנה כדעת חכמים, **וּבָעֵי לָהּ הָכִי** – והסתפק בהבנת דברי המשנה באופן אחר, האם יש לבאר את המשנה כך, **הָיְתָה** הבהמה **מְבַעֶטֶת וְהִזִּיקָה בְּכִיעוּטָהּ, אוֹ** שהתיזה **צְרוֹרוֹת כְּאוֹרְחַיְיהוּ** – בהליכתה כדרכה, משלם **חֲצִי נֶזֶק,** וניתן לדייק מכך, **הָא מֵחֲמַת כִּיעוּט** – שאם התיזה צרורות שלא בדרך הילוכה, אלא על ידי שבעטה ברגליה בקרקע ניתזו צרורות ושברו הכלים, אינו משלם אלא **רְבִיעַ נֶזֶק,** מאחר שצרורות משונים הם, **וְיֵשׁ** דין **שְׁנוּי** בצרורות לשלם רביע נזק, **אוֹ דִּלְמָא** – או שיש לפרש כך, **הָיְתָה** הבהמה **מְבַעֶטֶת וְהִזִּיקָה בְּכִיעוּטָהּ, אוֹ** שהתיזה **צְרוֹרוֹת מֵחֲמַת כִּיעוּט** משלם **חֲצִי נֶזֶק, וְאֵין** דין **שְׁנוּי** לצרורות לשלם רביע נזק. **תֵּיקוּ:**

ספק נוסף בדיני צרורות: **בָּעֵי מִינֵּיהּ רַבִּי אַבָּא בַּר מַמָּל מֵרַבִּי אַמִּי, וְאָמְרֵי לָהּ** – ויש אומרים ששאל ספק זה **מֵרַבִּי חִיָּא בַּר אַבָּא, הָיְתָה** הבהמה **מְהַלֶּכֶת בְּמָקוֹם** שיש בו צרורות רבים, **שֶׁאִי אֶפְשָׁר לָהּ** לילך בדרכה **אֶלָּא אִם כֵּן מְנַתֶּזֶת** צרורות, אך לא הלכה כדרכה אלא שינתה **וּבָעֲטָה** בקרקע, **וְהִתִּיזָה** צרורות **וְהִזִּיקָה** את הכלים, **מַהוּ** – כיצד יש לדון נזק זה, האם כדין צרורות רגילים, או כדין צרורות על ידי שינוי.

צדדי הספק: **כֵּיוָן דְּאִי אֶפְשָׁר לָהּ** לילך כדרכה בלא להתיז, **אוֹרְחַיְיהוּ הוּא** להתיז צרורות, ולפיכך אף כשבעטה יש לדון את הנזק כנזקי צרורות רגילים, **אוֹ דִּלְמָא הִשְׁתָּא מִיהָא מֵחֲמַת כִּיעוּט קָמְנַתְּזָה צְרוֹרוֹת** – או שמא יש לומר, שמאחר ועתה לא הלכה כדרכה אלא בעטה והתיזה, יש לדון הנזק כצרורות על ידי שינוי. **תֵּיקוּ:**

ספיקות נוספים בדיני צרורות: **בָּעָא מִינֵּיהּ רַבִּי יִרְמְיָה מֵרַבִּי זֵירָא, הָיְתָה** הבהמה **מְהַלֶּכֶת בִּרְשׁוּת הָרַבִּים,** (**וּבָעֲטָה**) **וְהִתִּיזָה** צרורות, **וְהִזִּיקָה** כלים שהיו מונחים ברשות הרבים, **מַהוּ** – האם יש לחייב את בעל הבהמה בנזק זה, או לא.

צדדי הספק: **לְקָרֵן מְדַמִּינָן לֵיהּ וְחַיֶּיבֶת** – האם יש לדמות את דין נזקי

המשך בעמוד טז

רש״י

מְשׁוּנֶּה הוּא. הַתַּרְנְגוֹל שֶׁאֵין דַּרְכּוֹ לִתְקוֹעַ בַּכֹּלִי: **דְּשָׁרוּ בֵּיהּ בְּזָרְעֵי.** שֵׁשׁ זְרָעִים בִּכְלִי דְּאוֹרְחֵיהּ לְהַכְנִיס בְּתוֹכוֹ וְלִיזָּן דְּאוֹרְחֵיהּ לֶאֱכוֹל אוֹרְחֵיהּ נַמִּי לִצְעוֹק: **יֵשׁ שִׁנּוּי לִצְרוֹרוֹת לִרְבִיעַ נָזֶק.** לְרַבָּנָן דִּפְלִיגֵי אַסּוּמְכוּס וְאַמְרֵי צְרוֹרוֹת כִּי אוֹרְחֵיהּ חָצֵי נָזֶק הֵיכָא דְּשִׁנְּתָה בָּהֶן כְּגוֹן בָּעֲטָה בְּרַגְלָהּ וּמַחֲמַת בִּיעוּט הִתִּיזָה צְרוֹרוֹת וְשִׁבְּרָה כֵּלִים מִי חָשִׁיב שִׁנּוּי וְהָנֵי

תוספות

וּבְהָא קָמִיפְּלְגֵי. תֵּימַהּ מִנְּלַיהּ דִּפְלִיגֵי דִּלְמָא רְמִי בַּר יְחֶזְקֵאל בְּדְאֵיעֵד וְאַמְרֵי בֵּי רַב בִּדְלָא אֵיעֵד וְי״ל דְּא״כ מַאי קַמְ״ל אַמְרֵי בֵּי רַב וְאֵין לְתִמְהַּ הֵיכִי פָּלִיג אַבְרֵיְיתָא דִּסְתָם אַמְרֵי בֵּי רַב מִשְׁמֵיהּ דְּרַב וְרַב תַּנָּא וּפָלִיג א״נ מִשּׁוּם דְּלָא מִיתְבִין מִינֵּיהּ תִּיוּבְתָּא:

וְכִי תֵּימָא רִאשׁוֹן לְהַתָּזָה. וְאע״ג דְּלָא שַׁיְיךְ לְפָרֵשׁ הֵכִי בְּרִיְיתָא דִּלְקַמָּן דְּתָנֵי עֲלָהּ בד״א בְּרִשּׁוּת הַנִּזָּק אֲבָל בְּרה״ר וְעַל הָרִאשׁוֹן פָּטוּר וְעַל הָאַחֲרוֹן חַיָּיב וְאִי רִאשׁוֹן לְהַתָּזָה כַּךְ יְכוֹל הָיוּת רִאשׁוֹן לְהַתָּזָה אוֹ בִּרְשׁוּת הַנִּזָּק אוֹ בְּרה״ר כְּמוֹ שֵׁנִי לְהַתָּזָה מִכָּל מָקוֹם מַתְנִיתִין מָצֵי שַׁפִּיר מִיפְּרְשָׁא הֵכִי:

רַב אַשֵּׁי בְּרַבָּנָן מוֹקֵי לָהּ וּבְעֵי לָהּ הֵכִי. הָוָה מָצֵי לְמֵימַר דְּאת״ל קָאָמַר את״ל לָאו בְּכֹחוֹ דְּמֵי מַתְנִיתִין רַבָּנָן הִיא אוֹ סוּמְכוּס הִיא אֶלָּא עֲדִיפָא לֵיהּ לְמִיבְּעֵי בְּיֵשׁ שִׁנּוּי וְאֵין שִׁנּוּי וְנִרְאֶה דְּבְעֵיָא דִּלְעֵיל לֹא הָיְתָה אֶלָּא אִי מַתְנִיתִין אֵיירֵי בִּצְרוֹרוֹת כִּי אוֹרְחֵיהּ אוֹ ע״י שִׁנּוּי וְתוּ לֹא וְהַשֵּׁ״ס הוֹסִיף מִדַּעְתּוֹ רַבָּנָן הִיא אוֹ סוּמְכוּס הִיא וְרַב אַשֵּׁי מְפָרֵשׁ דְּאִיבְּעֵיָא לְהוּ אִי יֵשׁ שִׁנּוּי לִרְבִיעַ אוֹ אֵין שִׁנּוּי וּבְה״ג אִיבָּא פ׳ הַמְקַבֵּל (כ״מ דף קיב. וסס ד״ה ואמנ) גַּבֵּי בַּעְיָא דְּרַב שֵׁשֶׁת דְּקַבְּלָן עוֹבֵר בְּבַל תְּלִין אוֹ אֵין עוֹבֵר שֶׁהוֹסִיף הַשֵּׁ״ס לוֹמַר אוּמָּן קוֹנֶה בְּשַׁבָּח כְּלִי כו׳ וְרַב שֵׁשֶׁת שָׁאֲלוּ סְתָם וּבְהַגּוֹזֵל קַנְּמָא (לקמן דף נ״ט. וסס ד״ה כגלויתא) מוּכָּח דְּמַיְירֵי בְּשַׁלִּיקָה דְּאַגַּפְרָתָא:

בְּמָקוֹם שֶׁאֵי אֶפְשָׁר לָהּ אֶלָּא א״כ וכו׳. אֵין לְפָרֵשׁ דְּאַיְירֵי בְּרה״ר וּמִיבְּעֵיָא לֵיהּ דְּאִם אוֹרְחֵיהּ פָּטוּר מִידֵּי דַּהֲוָה אֲרַגֵּל מִדְּלֹא קָאָמַר הָיְתָה מְהַלֶּכֶת בִּרְשׁוּת הָרַבִּים כְּמוֹ בְּבַעְיָא דִּבְסָמוּךְ וּפ״ה עִיקָּר: אבל

וּבְהָא קָמִיפְּלְגֵי מַר סָבַר יֵשׁ הַעֲדָאָה וּמַר סָבַר אֵין הַעֲדָאָה לֹא בְּחַד זִמְנָא וּבִפְלוּגְתָּא דְּסוּמְכוּס וְרַבָּנָן קָמִיפְּלְגֵי וְהָא מְשׁוּנֶּה הוּא דְּאִית בֵּיהּ בִּזְרְעֵי בָּעֵי רַב אַשֵּׁי יֵשׁ שִׁנּוּי לִצְרוֹרוֹת לִרְבִיעַ נָזֶק אוֹ אֵין שִׁנּוּי לִצְרוֹרוֹת לִרְבִיעַ נָזֶק תִּפְשׁוֹט לֵיהּ מִדְּרָבָא דְּבָעֵי רָבָא יֵשׁ הַעֲדָאָה לִצְרוֹרוֹת אוֹ אֵין הַעֲדָאָה לִצְרוֹרוֹת מִכְּלַל דְּאֵין שִׁנּוּי דִּלְמָא רָבָא אִם תִּמְצֵי לוֹמַר קָאָמַר אִם תִּמְצֵי לוֹמַר אֵין שִׁנּוּי יֵשׁ הַעֲדָאָה אוֹ אֵין הַעֲדָאָה תִּיקוּ בָּעֵי רַב אַשֵּׁי כֹּחַ כֹּחוֹ לְסוּמְכוּס כְּכֹחוֹ דָּמֵי אוֹ לֹא מִי גָּמִיר הֲלָכָה וּמוֹקֵי לָהּ בְּכֹחַ כֹּחוֹ אוֹ דִּלְמָא לֹא גָּמִיר הֲלָכָה כְּלָל תִּיקוּ: הָיְתָה מְבַעֶטֶת אוֹ שֶׁהָיוּ צְרוֹרוֹת מְנַתְּזִין מִתַּחַת רַגְלֶיהָ וְשִׁבְּרָה אֶת הַכֵּלִים מְשַׁלֵּם חָצִי נֶזֶק: אִיבְּעֵיָא לְהוּ הֵיכִי קָאָמַר הָיְתָה מְבַעֶטֶת וְהִזִּיקָה בְּבִיעוּטָהּ אוֹ צְרוֹרוֹת כְּאוֹרְחַיְיהוּ אוֹ דִּלְמָא הָיְתָה מְבַעֶטֶת מְשַׁלֵּם חָצִי נֶזֶק וְרַבָּנָן הִיא אוֹ דִּלְמָא הָיְתָה מְבַעֶטֶת וְהִזִּיקָה בְּבִיעוּטָהּ אוֹ צְרוֹרוֹת מֵחֲמַת בִּיעוּט מְשַׁלֵּם חָצִי נֶזֶק כִּי אוֹרְחֵיהּ מְשַׁלֵּם נֶזֶק שָׁלֵם וּמַנִּי סוּמְכוּס הִיא ת״ש מִסֵּיפָא דָּרְסָה עַל הַכֵּלִי וְשִׁבַּרְתּוֹ וְנָפַל הַשֶּׁבֶר עַל כְּלִי אַחֵר וְשִׁבְּרוֹ עַל הָרִאשׁוֹן מְשַׁלֵּם נֶזֶק שָׁלֵם וְעַל הָאַחֲרוֹן חָצִי נֶזֶק וְאִי סוּמְכוּס מִי אִית לֵיהּ חָצִי נֶזֶק וְכִי תֵּימָא רִאשׁוֹן לְהַתָּזָה וְשֵׁנִי שֵׁנִי לְהַתָּזָה וְשַׁאנִי לֵיהּ לְסוּמְכוּס בֵּין כֹּחוֹ לְכֹחַ כֹּחוֹ אֶלָּא הָא דְּבָעֵי רַב אַשֵּׁי כֹּחַ כֹּחוֹ לְסוּמְכוּס כְּכֹחוֹ דָּמֵי אוֹ לָאו כְּכֹחוֹ דָּמֵי תִּפְשׁוֹט לֵיהּ דְּלָאו כְּכֹחוֹ דָּמֵי רַב אַשֵּׁי בְּרַבָּנָן מוֹקֵי לָהּ וּבְעֵי לָהּ הֵכִי הָיְתָה מְבַעֶטֶת וְהִזִּיקָה בְּבִיעוּטָהּ אוֹ צְרוֹרוֹת כְּאוֹרְחַיְיהוּ חָצִי נֶזֶק הָא מֵחֲמַת בִּיעוּט רְבִיעַ נָזֶק וְיֵשׁ שִׁנּוּי אוֹ דִּלְמָא הָיְתָה מְבַעֶטֶת וְהִזִּיקָה בְּבִיעוּטָהּ אוֹ צְרוֹרוֹת מֵחֲמַת בִּיעוּט חָצִי נֶזֶק וְאֵין שִׁנּוּי תִּיקוּ: בָּעֵי מִינֵּיהּ רַבִּי אַבָּא בַּר מַמָּל מֵרַבִּי אַמִּי וְאַמְרֵי לָהּ מֵרַבִּי חִיָּא בַּר אַבָּא הָיְתָה מְהַלֶּכֶת בְּמָקוֹם שֶׁאִי אֶפְשָׁר לָהּ אֶלָּא אִם כֵּן מְנַתֶּזֶת וּבְעָטָה וְהִתִּיזָה וְהִזִּיקָה מַהוּ כֵּיוָן דְּאִי אֶפְשָׁר לָהּ אוֹרְחֵיהּ הוּא אוֹ דִּלְמָא הַשְׁתָּא מִיהָא מֵחֲמַת בִּיעוּט קָמְנַתְּזָה צְרוֹרוֹת תִּיקוּ: בָּעָא מִינֵּיהּ ר׳ יִרְמְיָה מֵר׳ זֵירָא הָיְתָה מְהַלֶּכֶת בְּרה״ר (וּבְעָטָה) וְהִתִּיזָה וְהִזִּיקָה מַהוּ לְקָרֵן מִדְּמִינָן לֵיהּ וְחַיֶּיבֶת אוֹ דִּלְמָא תּוֹלְדָה דְּרֶגֶל הוּא וּפְטוּרָה אָמַר לֵיהּ מִסְתַּבְּרָא תּוֹלְדָה דְּרֶגֶל הוּא הִתִּיזָה בְּרה״ר וְהִזִּיקָה בְּרה״י מַהוּ א״ל עֲקִירָה אֵין כַּאן הַנָּחָה יֵשׁ כַּאן אִיתִיבֵיהּ הָיְתָה מְהַלֶּכֶת בַּדֶּרֶךְ וְהִתִּיזָה בֵּין בְּרה״י בֵּין בְּרה״ר חַיֶּיבֶת מַאי לָאו הִתִּיזָה בִּרְשׁוּת הָרַבִּים וְהִזִּיקָה בְּרה״ר לֹא הִתִּיזָה בְּרה״ר וְהִזִּיקָה בְּרה״י וְהָאַמְרַת עֲקִירָה אֵין כַּאן הַנָּחָה יֵשׁ כַּאן א״ל הַדְּרִי בִּי אִיתִיבֵיהּ דְּרָסָה עַל הַכֵּלִי וְשִׁבַּרְתּוֹ וְנָפַל הַשֶּׁבֶר עַל כְּלִי אַחֵר וְשִׁבְּרוֹ עַל הָרִאשׁוֹן מְשַׁלֵּם נֶזֶק שָׁלֵם וְעַל הָאַחֲרוֹן מְשַׁלֵּם חָצִי נֶזֶק וְתָנֵי עֲלָהּ בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים בִּרְשׁוּת הַנִּזָּק אֲבָל בְּרה״ר עַל הָרִאשׁוֹן פְּטוּרָה וְעַל הָאַחֲרוֹן חַיֶּיבֶת מַאי לָאו הִתִּיזָה בִּרְשׁוּת הָרַבִּים וְהִזִּיקָה בִּרְשׁוּת הָרַבִּים לֹא הִתִּיזָה בִּרְשׁוּת הָרַבִּים וְהִזִּיקָה בְּרה״י וְהָאַמְרַת עֲקִירָה אֵין כַּאן הַנָּחָה יֵשׁ כַּאן אָמַר לֵיהּ הַדְּרִי בִּי אִינִי

והאמר

פְּטוּר: **וְהִזִּיקָה בְּרה״ר.** חַיֶּיבֶת אִי אַמְרַת בִּשְׁלְמָא צְרוֹרוֹת כִּי אוֹרְחַיְיהוּ לְקָרֵן מִדְּמִינָן לֵיהּ לְחַיֵּיב בְּרה״ר כִּי קָרֵן וְאע״ג דְּקָרֵן מִשּׁוּנֶּה הוּא וּצְרוֹרוֹת אוֹרְחָהּ הוּא הֲלָכָךְ בִּרְשׁוּת הָרַבִּים חַיֶּיבֶת דְּאַמְרַת כָּל צְרוֹרוֹת כִּי אוֹרְחֵיהּ לְרֶגֶל מִדְּמִינָן לֵיהּ מִשּׁוּם דַּהֲוֵי תּוֹלְדָה דְּרֶגֶל וְאע״ג דְּהָתָם נָזֶק שָׁלֵם וּצְרוֹרוֹת חֲצִי נֶזֶק אַמַּאי תְּנֵי בְּרה״ר חַיָּיב מַאי לָאו כו׳: **עַל הָרִאשׁוֹן פְּטוּר.** דְּרֶגֶל הַוֵי וְעַל הָאַחֲרוֹן חַיָּיב מַאי לָאו כו׳:

והא״ר

אבל קשרו אדם חייב. פי׳ בתר דנייח ומשום בור ולאו דוקא קשרו אלא כל היכא דלא אצנעיה בקשרו דמי כדקאמר אי דלא אצנעיה פושע הוא:

אלא מתני׳ בדאדייה אדוויי. ואיירי בדליל הפקר או דחבריה ואצנעיה: **וכי** אתמר דרב הונא בעלמא אתמר. דלא מתוקמא אמתני׳ דקשרו אדם חייב בעל תרנגול ובקונטרס פי׳ דלא מתוקמא אמתניתין משום שהקושר היה פטור כיון דאדייה אדוויי שלא נתקל אדם בבורו וקשה לפי׳ מ״מ ליחייב משום אשו דהוי באבנו וסכינו ומשאו שהניחן בראש גגו ונפל ברוח מצויה והזיקו בהדי דאזלי דהאי תרנגול הוי ברוח מצויה מדפריך אי דלא אצנעיה פושע הוא:

נקשר מאליו פטור. דאיש בור ולא שור בור:

קשרו אדם חייב. לאו דוקא קשרו דה״ה אם היה במקום המוצנע והניחו במקום התורפה שפשע בו ואפי׳ לא הגביהו ולא קנאו ודלא כמו שפירש הקונטרס דקני׳ בהגבהה כשקשרו ויש לו להאי דליל בעלים דכל תקלה שהניחה ברה״ר מיחייב ביה משום בור אע״ג שלא נזק בה דעד כאן לא פליגי רב ושמואל (לקמן ל׳ כח:) אלא בדלא אפקרי׳ אבל בדאפקרי׳ בין לרב בין לשמואל הייגו בור: **וחזיר** שאכל חתיכה של בשר. אכילה ע״י הדחק היא כדמסיק והא דתנן גבי מדורות הנכרים ומייתי לה בפרק קמא דפסחים (דף ט.) כל מקום שחזיר וחולדה יכולין להלך אין צריכין בדיקה אומר ר״ת דשאני נפלים דרכיבי מתגלגל

והא״ר יוחנן. לקמן בהאי פירקין (דף כ:) **כי קאמר רבי יוחנן.** אין חצי נזק חלוק על חצי נזק דקרן קאמר דכתיב יחצון וחצו חצי זימני לאפוקי ממאן דפריך לקמן ולא תהא קרן ברה״ר חייבת כלום מק״ו אבל חצי נזק דצרורות לעולם פטור ברה״ר: **אקילעא.** פרק״א שלפני הבית: **כשכשה בזנבה מהו.** אורחה הוא ופטורה ברה״ר או לא: **וכי יאחזנה.** בעלה בזנבה וילך ודאי פטור ברה״ר: **הא אורחה היא.** ותולדה דרגל היא: **כשכוש יתירא קמבעיא ליה.** אי אורחיה הוא או לא: **לא שנו.** דחצי נזק וחו לא: **אלא שנקשר מאליו.** הדליל ברגל התרנגול: **אבל קשרו אדם חייב.** הקושר נזק שלם דהוי בור ואם נתקל בו אדם חייב בנזקו: **נקשר מאליו.** דמתניתין: **מאן חייב.** לשלומי חצי נזק: **אי בעל הדליל.** שאין התרנגול שלו: **פושע הוא.** וכולה נזק בעי לשלומי שהרי בורו הוא שהשליכו לרה״ר: **אלא דאצנעיה.** בביתו והוציאו תרנגול מביתו וחייב בעל התרנגול: **איש בור ולא שור בור.** כי יכרה איש בור אמר רחמנא ולא כי יכרה שור בור והאי דליל תרנגול ברה״ר: **אלא מתני׳.** לא מתוקמא אלא באדייה אדוויי שנזרק התרנגול הדליל ושיבר בזריקתו כלים דהוו צרורות ואפילו קשרו אדם נמי לא משלם אלא ח״נ בעל התרנגול והקושר פטור שלא נתקל אדם בבורו והוא לא מתוקמא אמתני׳ אלא בעלמא אתמר והכי אתמר דליל הפקר כו׳: **נקשר מאליו.** בתרנגול ונתקל בו אדם פטור דמאן ליחייב דליל לית ליה בעלים בעל התרנגול נמי איש בור אמר רחמנא ולא שור בור: **קשרו אדם חייב.** הקושר דקניה בהגבהה ויש לו להאי דליל בעלים: **משום מאי מחייב.** דהא לאו בור מעליא הוא שהרי לא הזיק במקום שקשרו שם שהתרנגול גרר״ו למקום אחר: **בורו המתגלגל.** דמייתינן ליה בפ״ק (ל׳ ו.) בהצד השוה: **מתני׳ כיצד השן מועדת.** ומשני לאכול את הראוי לה: **משלמת ח״נ.** דמשונה היא: **אבל ברה״ר פטור.** דבעינן ובער בשדה אחר ואכסות וכלים נמי פטור בגמרא מפרש לה: **מה שנהגית.** לאו תשלומין מעליא נינהו כדמפרש בגמ׳: **מצדי הרחוב משלמת מה שהזיקה.** כדין קרן תם חצי נזק ומועד נזק שלם ובגמ׳ מפרש לה: **גמ׳ ופרה שאכלה שעורין.** שהן מאכל פרה וכן חזיר ובלב ואע״ג דאינן רגילין בכך הואיל ואורחייהו למיכלינהו ע״י הדחק כשהן רעבין ראויין להן קרינן ביה: **כל מידי דלאו אורחיה.** למיכל כל שעה: **ואכלה ע״י הדחק.** כלומר ואורחיה למיכל ע״י הדחק כי הני: **שמיה אכילה.** ואפילו שלא ע״י הדחק:

והאמר ר׳ יוחנן אין חצי נזק חלוק לא לרשות היחיד ולא לרשות הרבים מאי לאו התיזה ברשות הרבים והזיקה ברשות הרבים לא התיזה ברה״ר והזיקה ברשות היחיד והאמרת עקירה אין כאן הנחה יש כאן א״ל הדרי בי איבעית אימא כי אמר רבי יוחנן אקרן יתיב רבי יהודה נשיאה ורבי אושעיא אקילעא דרבי יהודה נפק מילתא מבינייהו כשכשה בזנבה מהו א״ל אידך וכי יאחזנה בזנבה ויילך אי הכי קרן נמי ניימא וכי יאחזנה בקרן ויילך הכי השתא קרן לאו אורחיה הא אורחיה וכי מאחר דאורחיה מאי מבעיא ליה כשכוש יתירא מבעיא ליה: בעי רב עינא כשכשה באמתה מהו מי אמרינן מידי דהוה אקרן קרן לאו יצרא קתקיף ליה הכא נמי לא שנא או דלמא קרן כונתו להזיק הא אין כונתה להזיק תיקו: האתרנגולין מועדין להלך בדרכן ולשבר וכו׳: אמר רב הונא לא שנו אלא שנקשר מאליו אבל קשרו אדם חייב נקשר מאליו מאן חייב אילימא בעל הדליל היכי דמי אי דאצנעיה אנוס הוא ואי לא אצנעיה פושע הוא אלא חייב בעל תרנגול מאי שנא כוליה נזק דלא דכתיב כי יפתח איש בור ולא שור בור חצי נזק נמי איש בור ולא שור בור אלא מתני׳ בדאדייה אדוויי וכי אתמר דרב הונא בעלמא אתמר דליל הפקר אמר רב הונא נקשר מאליו פטור קשרו אדם חייב משום מאי חייב אמר רב הונא בר מנוח משום בורו המתגלגל ברגלי אדם וברגלי בהמה: **מתני׳ כיצד השן מועדת לאכול את הראוי לה הבהמה מועדת לאכול פירות וירקות אכלה כסות או כלים משלם חצי נזק במה דברים אמורים ברשות הרבים פטור ואם נהנית משלמת מה שנהנית כיצד משלמת מה שנהנית אכלה מתוך הרחבה משלמת מה שנהנית מצדי הרחבה משלמת מה שהזיקה מפתח החנות משלמת מה שנהנית מתוך החנות משלמת מה שהזיקה: **גמ׳** תנו רבנן השן מועדת לאכול את הראוי לה כיצד בהמה שנכנסה לחצר הניזק ואכלה אוכלין הראויין לה ושתתה מים הראויין לה משלם נזק שלם וכן חיה שנכנסה לחצר הניזק וטרפה בהמה ואכלה בשר משלם נזק שלם ופרה שאכלה שעורין וחמור שאכל כרשינן וכלב שליקק את השמן וחזיר שאכל חתיכה של בשר משלמין נזק שלם אמר רב פפא השתא דאמרת כל מידי דלאו אורחיה ואכלה ליה ע״י הדחק שמיה אכילה האי שונרא דאכל תמרי וחמרא דאכיל ביניתא משלם נזק שלם ההוא חמרא דאכל נהמא ופלסיה לסלא חייביה רב יהודה לשלם נזק שלם אנהמא ואסלא חצי נזק ואמאי כיון דאורחיה למיכל נהמא אורחיה נמי לפלוסי סלא דאכל והדר פלים ופת אורחיה הוא ורמינהו אכלה פת ובשר ותבשיל משלם חצי נזק מאי לאו בבהמה לא בחיה חיה בשר אורחיה הוא דמטוי ואיבעית אימא בטבא ואיבעית אימא לעולם בבהמה ובפתורא**

ההוא

בר מנוח משום בורו המתגלגל ברגלי אדם וברגלי בהמה: **מתני׳** כיצד השן מועדת לאכול את הראוי לה הבהמה מועדת לאכול פירות וירקות אכלה כסות או כלים משלם חצי נזק במה דברים אמורים ברשות הרבים פטור ואם נהנית משלמת מה שנהנית כיצד משלמת מה שנהנית אכלה מתוך הרחבה משלמת מה שנהנית מצדי הרחבה משלמת מה שהזיקה מפתח החנות משלמת מה שנהנית מתוך החנות משלמת מה שהזיקה: **גמ׳** תנו רבנן השן מועדת לאכול את הראוי לה כיצד בהמה שנכנסה לחצר הניזק ואכלה אוכלין הראויין לה ושתתה מים הראויין לה משלם נזק שלם וכן חיה שנכנסה לחצר הניזק וטרפה בהמה ואכלה בשר משלם נזק שלם ופרה שאכלה שעורין וחמור שאכל כרשינן וכלב שליקק את השמן וחזיר שאכל חתיכה של בשר משלמין נזק שלם אמר רב פפא השתא דאמרת כל מידי דלאו אורחיה ואכלה ליה ע״י הדחק שמיה אכילה האי שונרא דאכל תמרי וחמרא דאכיל ביניתא משלם נזק שלם ההוא חמרא דאכל נהמא ופלסיה לסלא חייביה רב יהודה לשלם נזק שלם אנהמא ואסלא חצי נזק ואמאי כיון דאורחיה למיכל נהמא אורחיה נמי לפלוסי סלא דאכל והדר פלים ופת אורחיה הוא ורמינהו אכלה פת ובשר ותבשיל משלם חצי נזק מאי לאו בבהמה לא בחיה חיה בשר אורחיה הוא דמטוי ואיבעית אימא בטבא ואיבעית אימא לעולם בבהמה ובפתורא

ההוא

שונרא דאכל תמרי. אורחיה למכלינהו ע״י הדחק אבל בכסות ובלים אפילו ע״י הדחק לאו אורחיה למכלינהו אלא מתבזיין להזיק: **ופלסיה.** לעסו לישנא אחרינא פלסיה סדקו ולא שמעתי: **אסלא חצי נזק.** דמשונה הוא ויכגון דתפס ניזק דאין דנין דיני קנסות בבבל ופלגא נזקא קנסא: **אורחיה לפלוסי סלא.** כשהוא לועס הפת לועס הסל עמו: **בחיה.** שאין דרכה בפת אפילו ע״י הדחק אבל חמור דרכו בכך: **דמטוי.** צלי אש: **בטבא.** צבי אין דרכו בפת ובשר: **ובפתורא.** שעל השלחן אכלו שאין דרכו בכך:

ההוא

וְהָאָמַר רַבִּי יוֹחָנָן (להלן כו.) **אֵין** דין תשלום **חֲצִי נֶזֶק חָלוּק לֹא לִרְשׁוּת הַיָּחִיד וְלֹא לִרְשׁוּת הָרַבִּים,** דהיינו, שבמקום שישנו חיוב לשלם חצי נזק, חייב בין ברשות היחיד ובין ברשות הרבים, ויש להוכיח מדבריו שחייב אף על נזקי צרורות ברשות הרבים.

מבררת הגמרא, **מַאי לַאו** – האם אין כוונת רבי יוחנן לומר שחייב אף באופן **שֶׁהִתִּיזָה** הבהמה צרורות **בִּרְשׁוּת הָרַבִּים וְהִזִּיקָה בִּרְשׁוּת הָרַבִּים,** ושלא כדברי רבי זירא.

משיב רבי זירא, **לֹא,** אין רבי יוחנן מחייב אלא כשהִתִּיזָה צרורות **בִּרְשׁוּת הָרַבִּים וְהִזִּיקָה בִּרְשׁוּת הַיָּחִיד** – שניתזו הצרורות עד לרשות היחיד והזיקו שם, ולפיכך חייבים הבעלים בתשלום חצי הנזק, אך כשהזיקו ברשות הרבים פטור לגמרי.

שב רבי ירמיה והקשה לרבי זירא, **וְהָאָמְרַתְּ** שמאחר **וַעֲקִירָה אֵין כָּאן** וכי **הַנָּחָה יֵשׁ כָּאן,** דהיינו, שאף באופן שהתיזה ברשות הרבים והזיקה ברשות היחיד פטורים הבעלים מתשלום.

אָמַר לֵיהּ רבי זירא, **הָדְרֵי בִּי** – חזרני בי מדין זה, וסובר אני שאין לפטור את בעל הבהמה אלא באופן שהיה הנזק עצמו ברשות הרבים, אך אם התיזה ברשות הרבים והזיקה ברשות היחיד, חייב.

תירוץ נוסף על הקושיא מדברי רבי יוחנן: **וּאִיבָּעֵית אֵימָא, כִּי אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן אַקֶּרֶן** – שלא אמר רבי יוחנן שאין חצי נזק חלוק בין ברשות היחיד ובין ברשות הרבים, אלא לענין תשלום חצי נזק על נזקי קרן, אך לענין חצי נזק צרורות אף הוא מודה שפטור ברשות הרבים.

ספק בדין נזקי בהמה: **יָתִיב** – יושבים היו **רַבִּי יְהוּדָה נְשִׂיאָה וְרַבִּי אוֹשַׁעְיָא, אַקַּיְלְעָא** – בכניסת ביתו **דְּרַבִּי יְהוּדָה** נשיאה, **נָפַק מִילְּתָא מִבֵּינֵיהוּ** – יצא דבר מביניהם, דהיינו, ששאל אחד מהם לחבירו, בהמה **שׁבִּשְׁבִּשָׁה** [– טילטלה וניערה] **בְּזַנְבָהּ** ברשות הרבים, ושיברה את הכלים, **מַהוּ** – האם חייב בעל הבהמה בתשלום הנזק או לא.

צדדי הספק: האם דרך הבהמה לעשות כן, ולפיכך יש לפטור את בעליה כדין נזקי רגל ברשות הרבים, או שאין דרכה לעשות כן, ותולדת קרן הוא, ויש לחייב על כך אף ברשות הרבים.

אָמַר לֵיהּ אִידָּךְ – ענה לו חבירו, **וְכִי יֹאחֲזֶנָּה בִּזְנָבָהּ וְיֵלֵךְ** – וכי מחויב בעל הבהמה לאחוז בזנב בהמתו כשהולך עמה ברשות הרבים, ודאי אין הדבר כן, ומאחר שאינו מחויב לשומרה בזה, יש לפוטרו אם הזיקה.

חזר השואל והקשה, **אִי הָכִי** שיש לפטור הבעלים משום שאינו מחויב לאחוז בזנבה, **קֶרֶן נַמִּי נִיפְּטַר** – אף לגבי נזקי קרן ברשות הרבים יש לומר כן, **וְכִי יֹאחֲזֶנָּה בְּקֶרֶן וְיֵלֵךְ** – האם חייב אדם לאחוז בקרן בהמתו כשהולך עמה ברשות הרבים, ודאי שלא, ואם כן יש לפטור אף על נזקי קרן ברשות הרבים, והלא אין הדין כן.

השיב לו רעהו, **הָכִי הַשְׁתָּא** – כיצד הנך מדמה נזקי קרן לכשכוש בזנב, הרי **קֶרֶן לַאו אוֹרְחֵיהּ** – אין דרך בהמה ליגח בקרניה, **הָא אוֹרְחֵיהּ** – אבל דרכה לכשכש בזנבה, ולפיכך יש לדון נזק זה כתולדת הרגל שפטורה ברשות הרבים.

מקשה הגמרא, **וְכִי מֵאַחַר דְּאוֹרְחֵיהּ** לכשכש בזנבה, **מַאי מִבַּעְיָא לֵיהּ** – אם כן במה נסתפק השואל, הרי ודאי תולדת רגל היא ופטורה ברשות הרבים.

מתרצת הגמרא, **כִּשְׁכּוּשׁ יְתֵירָא מִבַּעְיָא לֵיהּ** – אכן לא הסתפק השואל אלא לגבי כשכוש מרובה מן הרגיל, שבזה יש לדון אם משונה הוא ותולדת קרן וחייב ברשות הרבים, או שדרכה בכך ותולדת רגל הוא ופטור ברשות הרבים.

ספק נוסף: **בְּעֵי רַב עֵינָא, כִּשְׁבִּשָׁה** הבהמה **בְּאַמָּתָהּ** – בגיד שלה, והזיקה כלים ברשות הרבים, **מַהוּ** – האם יש לחייב את הבעלים בנזק זה.

צדדי הספק: **מִי אָמְרִינַן מִידֵּי דַּהֲוָה אַקֶּרֶן** – האם יש לדון נזק זה כדין נזקי קרן החייבים ברשות הרבים, והטעם לדמותו להם, מאחר שקֶרֶן **לַאו יְצִרָא קָתָקִיף לֵיהּ** – וכי אין הבהמה נוגחת בקרניה אלא משום שיצרה תקיף בקרבה, **הָכָא נַמִּי לֵא שְׁנָא** – אף זה כן, שדרך הבהמה לכשכש באמתה כאשר יצרה תקיף בקרבה, **אוֹ דִּלְמָא** – או שיש לומר שאין לדמות נזק זה לקרן, מאחר ששור הנוגח בקֶרֶן כַּוָּונָתוֹ היא לְהַזִּיק, אבל **הָא** – בהמה המכשכשת באמתה **אֵין כַּוָּונָתָהּ לְהַזִּיק, תֵּיקוּ:**

שנינו במשנה, **הַתַּרְנְגוֹלִין מוּעָדִין לְהַלֵּךְ כְּדַרְכָּן וּלְשַׁבֵּר וְכוּ',** היה דליל [– חפץ כלשהו] קשור ברגליו, או שהיה מהדס ומשבר את הכלים, משלם חצי נזק:

מתחילה סברה הגמרא, שכוונת המשנה היא שאם היה דליל קשור ברגל התרנגול, והיה התרנגול מוליכו ברשות הרבים ממקום למקום, ונתקל אדם בדליל זה וניזוק, יש בזה חיוב תשלומים משום נזקי בור. ועל כך מביאה הגמרא: **אָמַר רַב הוּנָא, לֹא שָׁנוּ** – שאין חיוב לשלם אלא חצי נזק בלבד, **אֶלָּא** באופן **שֶׁנִּקְשַׁר** הדליל **מֵאֵלָיו** ברגל התרנגול, **אֲבָל** אם **קְשָׁרוֹ אָדָם, חַיָּיב** הקושר בתשלום הנזק במלואו, כדין החופר בור ברשות הרבים, שעליו לשלם את כל הנזק שנגרם מבורו.

מבררת הגמרא: באופן **שׁנִּקְשַׁר** הדליל **מֵאֵלָיו** ברגל התרנגול, **מַאן חַיָּיב** בתשלום חצי הנזק, **אִילֵּימָא שׁבַּעַל הַדְּלִיל** הוא החייב, על אף שנקשר הדליל מאליו ברגל התרנגול, לא יתכן לומר כן, **דְּהֵיכִי דָּמֵי** – יש לברר באיזה אופן שמר על הדליל שברשותו, **אִי דְּאַצְנְעֵיהּ** – אם הצניעו במקום המשתמר, ואף על פי כן נטלו התרנגול, אם כן **אָנוּס הוּא** בנזק זה, ואין מוטל עליו לשלם מאומה, **וְאִי לֵא אַצְנְעֵיהּ** – ואם לא הצניעו במקום המשתמר, אם כן **פּוֹשֵׁעַ הוּא,** ועליו לשלם את מלוא הנזק, שהרי בורו הוא שהזיק, ומדוע מבואר במשנה שאינו משלם אלא חצי נזק.

אֶלָּא בהכרח צריך לומר, **שׁהַחַיָּיב** בתשלום הוא **בַּעַל הַתַּרְנְגוֹל,** שהרי התרנגול שלו הוא זה שיצר את התקלה. אך גם על כך יש להקשות, **מַאי שְׁנָא כּוּלֵּיהּ נֶזֶק דְּלֵא** משלם, משום **דִּכְתִיב** (שמות כא לג) 'כִּי יִפְתַּח אִישׁ בּוֹר', ודרשו חכמים (להלן נא.) 'איש בור **וְלֹא שׁוֹר בּוֹר',** שחייב אדם רק על נזקי בור שחפר הוא עצמו, ולא על נזקי בור שחפר שורו, ולפיכך אין לחייב את הבעלים לשלם את מלוא הנזק על נזקי הבור שיצר התרנגול, ואם כן **חֲצִי נֶזֶק נַמִּי** לא ישלם, שהרי יש לדרוש אף לגבי זה 'אִישׁ בּוֹר וְלֹא שׁוֹר בּוֹר'.

ומחמת קושיות אלו, חוזרת בה הגמרא ממה שסברה בתחילה, ומבארת שאין כוונת המשנה שנתקל אדם בדליל והחיוב הוא משום בור, **אֶלָּא מַתְנִיתִין בְּדַאדַיֵּיהּ אַדּוּיֵי** – המשנה עוסקת באופן שזרק התרנגול את הדליל ושבר בזריקתו כלים, שבאופן זה יש לחייב את בעל התרנגול בתשלום חצי הנזק מדין צרורות, **וְכִי אִתְּמַר דְּרַב הוּנָא בְּעֶלְמָא אִתְּמַר** – ודברי רב הונא לא על משנתינו נאמרו, אלא כדין בפני עצמו. תרנגול שהיה קשור ברגלו **דְּלִיל הֶפְקֵר** ונתקל בו אדם וניזוק, מה דינו, **אָמַר רַב הוּנָא,** אם **נִקְשַׁר** הדליל **מֵאֵלָיו** ברגל התרנגול **פָּטוּר** בעליו מלשלם, משום 'איש בור ולא שור בור', אך אם **קְשָׁרוֹ אָדָם** ברגל התרנגול, **חַיָּיב** הקושר בתשלום מלוא הנזק, שהרי בורו הוא שהזיק.

מקשה הגמרא, **מִשּׁוּם מַאי חַיָּיב** – מדוע יש לחייב את הקושר משום בור, הרי לא הזיק הדליל במקום שבו קשרו, אלא התרנגול נטלו למקום אחר והזיק שם, ואין זה דומה לבור רגיל שחייבה התורה שבמקום שבו כרה הבור שם אירע הנזק.

מתרצת הגמרא, **אָמַר רַב הוּנָא בַּר מָנוֹחַ,** יש לחייב הקושר אף באופן כזה **מִשּׁוּם בּוֹרוֹ הַמִּתְגַּלְגֵּל בְּרַגְלֵי אָדָם וּבְרַגְלֵי בְּהֵמָה.** שהרי שנינו לעיל (ו.) שיש לחייב את המניח תקלה ברשות הרבים משום נזקי בור, אף באופן שלא הזיק הבור במקום שבו הניחו, אלא נתגלגל למקום אחר ברגלי אדם או בהמה והזיק שם:

נתבאר בתחילת הפרק, שפרק זה מבאר את חמשת סוגי המזיקים שנזכרו בדברי המשנה לעיל (טו:) שהינם מועדים לשלם נזק שלם: שן, רגל, קרן לאחר שנגחה שלש פעמים, קרן ברשות הניזק לדעת רבי טרפון, ואדם המזיק. משנה זו מבארת את דיני השן.

משנה

כֵּיצַד הַשֵּׁן מוּעֶדֶת – לאיזה ענין נידונית השן כמועדת, **לֶאֱכוֹל אֶת הָרָאוּי לָהּ** – שאם אכלה דבר הראוי לה לאכילה, מועדת היא לשלם נזק שלם.

הַבְּהֵמָה מוּעֶדֶת לֶאֱכוֹל פֵּירוֹת וְיָרָקוֹת – שאם אכלה פירות וירקות, שהם דברים הראויים לה, הרי היא מועדת לשלם נזק שלם.

אבל אם **אָכְלָה** הבהמה **כְּסוּת אוֹ כֵּלִים מְשַׁלֵּם** בעליה **חֲצִי נֶזֶק,** מאחר שדברים אלו אינם ראויים לה, ודבר משונה הוא ותולדת קרן.

כַּמָּה דְּבָרִים אֲמוּרִים שאם אכלה הבהמה דבר הראוי לה משלם בעליה נזק שלם, כשאכלה **בִּרְשׁוּת הַנִּיזָּק, אֲבָל** אם אכלה **בִּרְשׁוּת הָרַבִּים, פָּטוּר** הבעלים מלשלם את הנזק.

וְאַף שפטור הוא מתשלום הנזק, מכל מקום **אִם נֶהֱנֵית** הבהמה באכילה זו, **מְשַׁלֶּמֶת** על **מַה שֶּׁנֶּהֱנֵית.**

המשך בעמוד צו

מעשה נוסף לגבי בהמה שהזיקה בדרך אכילתה: **הַהוּא בַּרְחָא** – מעשה היה בעז, **דְּחָזָא לִיפְתָּא אַפּוּמָא דְּדָנָא** – שראתה לֶפֶת [– מין ירק] המונחת על פי החבית, **סָרִיךְ סָלִיק** – נאחזה העז בחבית ברגליה וטיפסה ועלתה עליה, **אָכְלָה לְלִיפְתָּא וְתַבְרֵיהּ לְדָנָא** – אכלה את הלפת ושברה את החבית, **חַיְּיבֵיהּ רָבָא** – חייב רבא את בעל העז לשלם **אַלִּיפְתָּא וְאַדָּנָא** – גם על הלפת וגם על החבית **נַזֶּק שָׁלֵם.**

מבררת הגמרא: **מַאי טַעְמָא** חייבו רבא אף על החבית נזק שלם, הרי אין דרכה של עז לשבור חביות ומשונה הוא, והיה לו לחייבו חצי נזק משום קרן.

ומבארת, **דְּכֵיוָן דְּאוֹרְחֵיהּ לְמֵיכַל לִיפְתָּא** – כיון שדרכה של עז לאכול לפת, **אוֹרְחֵיהּ נַמִּי לְסָרוּכֵי וּלְמִסְלַק** – דרכה גם כן להאחז בחבית ולטפס עליה כדי להגיע ללפת, ולפיכך אין זה משונה.

דין בהמה האוכלת מעל גבי חברתה: **אָמַר אִילְּפָא, בְּהֵמָה** שעמדה **בִּרְשׁוּת הָרַבִּים, וּפָשְׁטָה** את **צְוָארָהּ וְאָכְלָה** דבר מאכל שהיה מונח **מֵעַל גַּבֵּי חֲבֵרְתָּהּ, חַיֶּיבֶת** בנזק שלם כדין שן ברשות הניזק, **מַאי טַעְמָא,** משום **שֶׁגַּבֵּי חֲבֵרְתָּהּ כַּחֲצַר הַנִּיזָּק דָּמֵי,** שרשותו של בעל הבהמה היא, והמזיקו שם חייב נזק שלם.

לֵימָא מְסַיַּיע לֵיהּ – לכאורה ניתן להביא הוכחה לדינו של אילפא מן הברייתא, שבה שנינו, שאם **הָיְתָה קוֹפֶתוֹ** [– תיבה שמניח בה את חפציו] **מוּפְשֶׁלֶת לְאַחוֹרָיו,** דהיינו, שנשאה מאחורי גבו, **וּפָשְׁטָה** בהמה את **צְוָארָהּ וְאָכְלָה מִמֶּנּוּ, חַיֶּיבֶת,** ומוכח כאילפא, שאף שהנזק היה ברשות הרבים, מכל מקום מאחר שאוכלת הבהמה מתוך כליו הרי זה נידון כשן ברשות הניזק, ומשלם בעל הבהמה נזק שלם.

דוחה הגמרא, **כִּדְאָמַר רָבָא בְּקוֹפֶצֶת, הָכָא נַמִּי בְּקוֹפֶצֶת** – כשם שמצינו במקום אחר שהעמיד רבא בבהמה קופצת, כך ניתן להעמיד אף בברייתא זו, שעוסקת באופן שקפצה הבהמה ואכלה מתוך קופתו, ומאחר ששינוי הוא זה משלם בעל הבהמה חצי נזק, כדין קרן שחייבת אף ברשות הרבים, אך אין להוכיח מכאן שאם אכלה הבהמה כדרכה ישלם בעליה נזק שלם כדין שן ברשות הניזק.

מבררת הגמרא: **וְהֵיכָא אִיתְּמַר דְּרָבָא** – היכן נאמרה מימרא זו של רבא שהעמיד בקופצת, ומבארת, **אַהָא דְּאָמַר רַבִּי אוֹשַׁעְיָא** – על דין זה שאמר רבי אושעיא, **שִׁבְּהֵמָה** האוכלת **בִּרְשׁוּת הָרַבִּים,** אם **הָלְכָה וְאָכְלָה, פְּטוּרָה,** כדין שן ברשות הרבים, אך אם **עָמְדָה וְאָכְלָה, חַיֶּיבֶת.**

מקשה הגמרא: **מַאי שְׁנָא הָלְכָה** – מדוע אם הלכה הבהמה ואכלה תוך כדי הליכתה פטורה, **דְּאוֹרְחֵיהּ הוּא** – מאחר שדרכה של בהמה לאכול תוך כדי הילוכה, ושן ברשות הרבים פטורה, **עָמְדָה נַמִּי אוֹרְחֵיהּ הוּא** – אם כן, אף כשעמדה ואכלה יש לפוטרה מטעם זה, שהרי דרך הבהמות לאכול אף בשעת עמידתן.

מתרצת הגמרא: **אָמַר רָבָא, בְּקוֹפֶצֶת.** דהיינו, אין כוונת רבי אושעיא לבהמה העומדת ואוכלת כדרכה, שבאופן כזה ודאי יש לפטור הבעלים כדין שן ברשות הרבים, אלא כוונתו 'עמדה ואכלה' היינו שקפצה ונעמדה על רגליה האחוריות, שאין דרכה לעשות כן, ולפיכך יש לחייב הבעלים בתשלום חצי הנזק כדין קרן, החייבת אף ברשות הרבים.

ספק לגבי דבר מאכל המתגלגל מרשות לרשות: **בָּעֵי רַבִּי זֵירָא, מִתְגַּלְגֵּל מַהוּ** – מה דין הבהמה שגילגלה דבר מאכל מרשות אחת לאחרת ואכלתו שם, האם יש לדונה כפי המקום שממנו נטלה את המאכל, או כפי המקום שבו אכלה אותו.

מבררת הגמרא: **הֵיכִי דָּמֵי** – באיזה אופן יש להסתפק, ומבארת, **כְּגוֹן דְּקַיְּימָא עָמִיר** – שעמדה חבילת קש או תבן **בִּרְשׁוּת הַיָּחִיד,** והבהמה עמדה ברשות הרבים, **וְקָא מִתְגַּלְגֵּל וְאָתֵי מֵרְשׁוּת הַיָּחִיד לִרְשׁוּת הָרַבִּים** – וגילגלה הבהמה עמיר זה מרשות היחיד לרשות הרבים ואכלתו שם, **מַאי,** האם יש לדון לפי רשות היחיד שממנו נטלתו וחייבת, או לפי רשות הרבים שבו אכלתו ופטורה.

הגמרא מנסה לפשוט ספק זה מדברי הברייתא: **תָּא שְׁמַע, דְּתָנֵי רַבִּי חִיָּיא, מַשּׁוֹי** – חבילה של דבר מאכל, כגון שק מלא גרעיני שעורים, שהיה **מִקְצָתוֹ** עומד **בִּפְנִים** – ברשות היחיד, **וּמִקְצָתוֹ** עומד **בַּחוּץ** – ברשות הרבים, הדין הוא שאם **אָכְלָה** בהמה ממנו **בִּפְנִים חַיֶּיבֶת,** ואם **אָכְלָה בַּחוּץ פְּטוּרָה.**

מבררת הגמרא, **מַאי לַאו** – האם אין הברייתא עוסקת באופן שהיה **מִתְגַּלְגֵּל וְאָתֵי** – שגילגלה הבהמה את השק מרשות לרשות, וכוונת הברייתא כך היא, אכלתו בפנים, דהיינו שגילגלתו מרשות הרבים לרשות היחיד ואכלתו שם, חייבת, מאחר שאכלתו ברשות היחיד, אף על פי שנטלתו מרשות הרבים, אך אם אכלתו בחוץ, דהיינו שגילגלתו מרשות היחיד לרשות הרבים, פטורה, מאחר שאכלתו ברשות הרבים, ואם כן, ניתן לפשוט מברייתא זו את ספיקו של רבי זירא, שיש לדון הבהמה לפי המקום שבו אכלה.

דוחה הגמרא: **לֹא** – לא ניתן לפשוט ספק זה מדברי הברייתא, **דְּאִיתְּמָא** – מאחר שיתכן לומר בכוונת הברייתא להיפך, שאם גילגלה הבהמה מרשות לרשות **וְאָכְלָה,** אזי הדין כך הוא, **עַל מַה שֶּׁבִּפְנִים** – על מה שהיה מונח בתחילה ברשות היחיד ונטלתו משם, **חַיֶּיבֶת** אף שאכלתו ברשות הרבים, ואילו **עַל מַה שֶּׁבַּחוּץ** – שנטלתו מרשות הרבים, **פְּטוּרָה** אף כשאכלתו ברשות היחיד, מאחר שיש לדון לפי המקום שממנו נטלה, ולא לפי המקום שבו אכלה בפועל.

אִיבָּעְיָא אֵימָא – ואם תרצה לומר ניתן לדחות ראיה זו באופן אחר, **כִּי קָאָמַר רַבִּי חִיָּיא בִּפְתִילָה דְּאַסְפַּסְתָּא** – חבילת עלי שחת ארוכים. דהיינו, הברייתא שהביא רבי חייא אינה עוסקת בשק מלא גרעיני שעורים שגילגלתו הבהמה מרשות לרשות, אלא בחבילת שחת שעליה ארוכים, שהיתה מונחת מקצתה ברשות היחיד ומקצתה ברשות הרבים, וכאשר אוכלת הבהמה מצד אחד של העלים נמשך ממילא אף הצד השני אחריו, ולפיכך נידונית כל החבילה כמונחת במקום שבו אוכלת הבהמה, אך אין להוכיח מכאן לגבי גרעיני שעורים שאינם נמשכים מעצמם זה אחר זה, אלא הבהמה היא זו שמגלגלתם מרשות לרשות.

שנינו במשנה, שהשן מועדת לאכול את הראוי לה, ומשלם בעליה נזק שלם, ואם **אָכְלָה** הבהמה **כְּסוּת** או כלים הרי זה משונה, ומשלם הבעלים חצי נזק, **וְכוּ',** במה דברים אמורים ברשות הניזק אבל ברשות הרבים פטור:

הגמרא מבררת באיזה אופן יש לפטור את השן האוכלת ברשות הרבים:

אַהֲנֵיא – על איזה אופן השנוי במשנה נאמר שיש לפטור את השן ברשות הרבים, האם רק על האופן השנוי ברישא לגבי שן האוכלת כדרכה, או אף על האופן המבואר בסיפא לגבי שן שאכלה כסות או כלים.

אָמַר רַב, אַכּוּלְּהוּ – דין זה נאמר על כל האופנים השנויים במשנה, שאף האוכלת כסות או כלים ברשות הרבים פטורה. **מַאי טַעְמָא** – ומהו טעם הדבר, הרי בהמה האוכלת כסות או כלים דבר משונה הוא, וחייבת מתורת קרן, ומדוע יש לפוטרה ברשות הרבים. משום **שֶׁכָּל הַמְּשַׁנֶּה וּבָא אַחֵר וְשִׁנָּה בּוֹ פָּטוּר.** דהיינו, כל העושה דבר משונה ברשות הרבים, כגון אדם המניח שם כסות או כלים, שאין דרך לעשות כן, ובא אדם או בהמה ושינה בהם, כגון באופן זה שאכלתם בהמה, פטור הבעלים מלשלם את דמי הנזק, מאחר שאף הראשון עשה שלא כהוגן.

וּשְׁמוּאֵל אָמַר לֹא שָׁנוּ שהשן פטורה ברשות הרבים, **אֶלָּא** באופן המבואר ברישא שאכלה **פֵּירוֹת וִירָקוֹת, אֲבָל** אם אכלה **כְּסוּת וְכֵלִים חַיֶּיבֶת,** מאחר שחיובה מתורת קרן הוא, וקרן חייבת אף ברשות הרבים.

הגמרא מביאה את שיטת ריש לקיש בענין זה: **וְכֵן אָמַר רֵישׁ לָקִישׁ** כדברי רב, שפטור שן ברשות הרבים נאמר **אַכּוּלְּהוּ** – על כל הדינים המבוארים במשנה, ואף אם אכלה כסות או כלים.

וְאֶזְדָּאר רֵישׁ לָקִישׁ לְטַעְמֵיהּ – וסובר ריש לקיש בזה כשיטתו, **דְּאָמַר רֵישׁ לָקִישׁ** (להלן כד:), **שְׁתֵּי פֵּרוֹת** השוהות **בִּרְשׁוּת הָרַבִּים, אַחַת רְבוּצָה** [–רובצת] **וְאַחַת מְהַלֶּכֶת, וּבָעֲטָה** הפרה **הַמְהַלֶּכֶת בַּפֵּרָה הָרְבוּצָה, פְּטוּרָה,** אף שחיוב בעיטה מתורת קרן הוא, וקרן חייבת ברשות הרבים, מאחר שהפרה הרובצת שינתה מן הדרך הרגילה ברשות הרבים, ו'כל המשנה ובא אחר ושינה בו פטור'. אך אם בעטה הפרה **הָרְבוּצָה בַּפֵּרָה הַמְהַלֶּכֶת, חַיֶּיבֶת.**

הגמרא מביאה את שיטת רבי יוחנן בענין זה: **וְרַבִּי יוֹחָנָן אָמַר, לֹא שָׁנוּ** חכמים במשנה שהשן פטורה ברשות הרבים, **אֶלָּא** באופן שאכלה **פֵּירוֹת וִירָקוֹת,** שחיובה מתורת שן הוא, **אֲבָל** אם אכלה **כְּסוּת וְכֵלִים,** שחיובה מתורת קרן, **חַיֶּיבֶת** אף ברשות הרבים.

מבררת הגמרא, **לֵימָא** – לכאורה יש לומר, **שֶׁרַבִּי יוֹחָנָן לֵית לֵיהּ דְּרֵישׁ לָקִישׁ** – אינו סובר כריש לקיש ש'כל המשנה ובא אחר ושינה בו פטור', **וַאֲפִילּוּ בִּשְׁתֵּי פֵּרוֹת** יסבור רבי יוחנן שאם בעטה המהלכת ברבוצה חייבת.

דוחה הגמרא, **לֹא** – אין הדבר כן, **לְעוֹלָם אִית לֵיהּ** – אף רבי יוחנן סובר לכלל זה, ומודה לריש לקיש שאם בעטה הפרה המהלכת בפרה הרבוצה

המשך בעמוד צז

בבא קמא. פרק ראשון – ארבעה אבות דף כ עמוד א – מתוך מהדורת טובי'ס

רש"י

הַהוּא בַּרְחָא. עז: **בְּקוֹפֶצֶת.** שֶׁקְּפָצָה וְאָכְלָה עַל צִוְּארָהּ שֶׁאֵין דַּרְכָּהּ בְּכָךְ וְתוֹלְדָה דְּקָרֵן הוּא וְחַיֶּיבֶת חֲצִי נֶזֶק קָאָמַר: **כְּגוֹן דְּקַיְּימָא עָמִיר בִּרְשׁוּת הַנִּיזָּק.** וּבְהֵמָה בִּרְשׁוּת הָרַבִּים וּמִגְלְגֶלֶת וְאָתֵי מֵרְשׁוּת הַיָּחִיד לִרְשׁוּת הָרַבִּים: **מַאי.** בָּתַר אֲכִילָה אַזְלִינָן וּפְטוּרָה אוֹ בָּתַר דְּשַׁקְלָה לֵיהּ אַזְלִינָן וְחַיֶּיבֶת וְהוּא הַדִּין נַמִּי אִי בְּהֵמָה בִּרְשׁוּת הַנִּיזָּק וְעָמִיר בִּרְשׁוּת הָרַבִּים וְגִילְגְּלָתוּ מֵרְשׁוּת הָרַבִּים לִרְשׁוּת הַיָּחִיד אִי בָּתַר אֲכִילָה אַזְלִינָן חַיֶּיבֶת וְאִי בָּתַר דְּשַׁקְלָה לֵיהּ אַזְלִינָן פְּטוּרָה: **מַשּׁוּי.** קס"ד אַמַּתְּחַת מְלֵאָה שְׁעוֹרִין וְאָכְלָה בִּפְנִים חַיֶּיבֶת: **מַאי לָאו.** כְּגוֹן שֶׁאֲכָלָתוֹ כּוּלּוֹ וְהָכִי קָאָמַר אֲכָלָתוֹ בִּפְנִים כְּגוֹן שֶׁגִּלְגְּלָה אֶת כּוּלּוֹ בִּפְנִים חַיֶּיבֶת גִּילְגְּלָתוֹ לְחוּץ פְּטוּרָה אַלְמָא בָּתַר אֲכִילָה אַזְלִינָן: **אִימָא אֲכָלָה עַל מַה שֶׁבַּחוּץ פְּטוּרָה.** עַל מַה שֶׁהָיָה מוּנָּח מִתְּחִילָּה בַּחוּץ פְּטוּרָה וְעַל הַמּוּנָּח בְּתְחִילָּה בִּפְנִים חַיֶּיבֶת דְּבָתַר דְּשַׁקְלָה לֵיהּ אַזְלִינָן בֵּין הֵיא בִּפְנִים בֵּין הֵיא בַּחוּץ: **וְאִיבָּעֵית אֵימָא.** לְעוֹלָם כִּדְקָתָנֵי אֲכָלָתוֹ בִּפְנִים חַיֶּיבֶת עַל כּוּלּוֹ אֲכָלָתוֹ בַּחוּץ פְּטוּרָה עַל כּוּלּוֹ וְלֹא תִּפְשׁוֹט דְּגִלְגּוּל מִלְּתָא הוּא דְּכִי א"ר חִיָּיא בְּפִתְילָה דְּאַסְפְּסְתָּא מַשּׁוּי שֶׁל שְׁתַּת שֶׁעָלָיו אֲרוּכִּין וְרֹאשׁוֹ אֶחָד אֶחָד בִּפְנִים וְרֹאשׁוֹ רַאשׁוֹ אֶחָד בַּחוּץ דְּכֵינָן דְּהַאי רֵישָׁא כִּי גָּרִיר לֵיהּ אָזִיל אִידָּךְ בְּתַרְיֵיהּ כְּמַאן דְּמָנַח כּוּלּוֹ בַּחוּץ דְּמֵי הִלְכָּךְ אַזְלִינָן בָּתַר בְּהֵמָה כִּי קָמִיבָּעְיָא לָן כְּגוֹן שֶׁעוֹרִין דְּכוּלֵּיהּ גָּרְעִין קָאֵי בִּפְנִים אוֹ בַּחוּץ וְכִי אָכְלָה הַאי לֹא אָזִיל הַאי בְּתַרְיֵיהּ אִי לֹא מְגַלְגְּלָה לֵיהּ: **פִּתִּילָה.** עַל שֵׁם דְּאָרוּךְ הוּא קָרֵי לֵיהּ פִּתִּילָה: **אַבּוּלֵּהוּ.** הָא דִּקְתָנֵי מַתְנִיתִין בְּרה"ר פְּטוּרָה אַבּוּלֵּהוּ קָאֵי וְאַפִּילּוּ אִכְּסוּת וְכֵלִים דְּשִׁינּוּי הֶזֵּק וְתוֹלְדָה דְּקָרֵן: **כָּל הַמִּשְׁנָה.** כְּגוֹן זֶה שֶׁהַנִּיחַ כְּסוּתוֹ וְכֵלָיו בְּרה"ר: **וּבָא אַחֵר וְשִׁנָּהּ בּוֹ.** כְּגוֹן זוּ שֶׁאֲכָלְתּוֹ: **בְּעָטָה מְהַלֶּכֶת בִּרְבוּצָה פְּטוּרָה.** וְאַף עַל גַּב דְּבְרה"ר חַיֶּיבֶת הָכָא פְּטוּרָה דְּכָל הַמִּשְׁנָה כְּגוֹן זוּ שֶׁרָבְצָה בְּרה"ר וּבָא אַחֵר בּוֹ: **מִתְּפַחֵי.** עוֹמְדִין לְפוּשׁ: **בְּהֵמָה לַאו אוֹרְחָהּ.** לִרְבּוּץ: **דְּמֵי עָמִיר.** שֶׁאִם אֲכָלָה שְׁעוֹרִין כְּדֵי שֶׁבִּיעָתָהּ אֵינוֹ מְשַׁלֵּם לוֹ אֶלָּא דָּמִים שֶׁהָיָה צָרִיךְ לִיתֵּן בְּקַשִּׁין וּבְתֶבֶן לְהַאֲכִילָהּ דְּאָמַר לֵיהּ אִי אֲפָשִׁי לְהַאֲכִילָהּ שְׁעוֹרִין אֶלָּא קַשִּׁין וְתֶבֶן: **דְּמֵי שְׁעוֹרִין בְּזוּל.** כְּפִי שֶׁהָיָה צָרִיךְ לִיקַּח שְׁעוֹרִין לְמַאֲכָלָהּ אִם הָיָה רוֹצֶה לְהַאֲכִילָהּ שְׁעוֹרִין וְלֹא יִתֵּן לוֹ כְּשֶׁעֵר שֶׁבַּשּׁוּק דְּלְמָא אִיהוּ לֹא מַאֲכִיל לָהּ שְׁעוֹרִין אֶלָּא בְּזוּל יִתֵּן כִּדְאַמְרִינָן בְּפֶרֶק מִי שֶׁמֵּת (כ"ב קמו:) וְכָל זוּזָא חָשִׁיב בְּאַרְבַּע דִּנְקֵי דְּהַיְינוּ שְׁנֵי שְׁלִישֵׁי הַדָּמִים: **אע"פ שֶׁאֵינוֹ רָגִיל.** לְהַאֲכִילָהּ שְׁעוֹרִין אֶלָּא עָמִיר מְשַׁלֵּם לוֹ דְּמֵי שְׁעוֹרִין כְּפִי מַה שֶׁאָדָם אַחֵר רָגִיל לִיתֵּן לִבְהֶמְתּוֹ קַב אוֹ קַבַּיִם: **לְפִיכָךְ.** כֵּיוָן דְּמִשְׁעָרִינָן בְּדָבָר הָרָאוּי לָהּ: **אָכְלָה חִטִּים אוֹ כָּל דָּבָר הָרַע לָהּ.** דְּלֹא נֶהֱנֵית פְּטוּרָה בִּרְשׁוּת הָרַבִּים: **בִּתְחוּמָא.** לֹא הָיְתָה קָרוֹב אֶצְלָנוּ שֶׁתּוּכַל לְבָא. ל"א בִּתְחוּמָא בְּבֵית הַמִּדְרָשׁ. רִאשׁוֹן שְׁמַעְתִּי: **ה"נ אי נַיְמָא בְּחָצֵר דְּלֹא קַיְימָא לְאַגְרָא וְגַבְרָא דְּלֹא עָבִיד לְמֵיגַר זֶה לֹא נֶהֱנָה וְזֶה לֹא חָסֵר.** דְּלֹא עָבִיד לְמֵיגַר זֶה שֶׁדֶּר בְּאוֹתָהּ חָצֵר אֵינוֹ עָשׂוּי לִשְׁכּוֹר חֲצֵרוֹת לְפִי שֶׁמְּצוּיִין לוֹ בָּתִּים לְהַשְׁאִיל אוֹ יֵשׁ לוֹ בֵּית אַחֵר: **זֶה לֹא נֶהֱנָה.** דְּהָא שְׁכִיחֵי לֵיהּ בָּתִּים בְּחִנָּם: **וְזֶה לֹא חָסֵר.** דְּהָא לֹא קַיְימָא לְאַגְרָא וּפְשִׁיטָא דְּפְטוּר: **זֶה נֶהֱנָה.** שֶׁהֲרֵי הָיָה לוֹ לִשְׁכּוֹר בֵּית אַחֵר: **וְזֶה חָסֵר.** דַּחֲצַרוֹ קַיְימָא לְהַשְׁכִּיר וַהֲוָה מוֹגֵר לְאַחֲרִינִי: **דְּלֹא קַיְימָא לְאַגְרָא וְגַבְרָא דְּעָבִיד לְמֵיגַר.** דַּהֲוָה לֵיהּ זֶה נֶהֱנָה וְזֶה לֹא חָסֵר: **מַאי חִסַּרְתִּיךְ.** הָא בְּלֹאוֹ הָכֵי לֹא מוֹגֶרֶת:

הַהוּא בַּרְחָא דְּחָזָא לִיפְתָּא אַפּוּמָא דְּדַנָּא סָרִיךְ סַלִּיק אָכְלָה לְלִיפְתָּא וְתַבְרֵיהּ לְדַנָּא חַיְּיבֵיהּ רָבָא אַלִּיפְתָּא וְאַדַּנָּא נֶזֶק שָׁלֵם מַאי טַעְמָא כֵּיוָן דְּאוֹרְחֵיהּ לְמֵיכַל לִיפְתָּא אוֹרְחֵיהּ נַמִּי לְסָרוּכֵי וּלְמִסְלַק אָמַר אִילְפָא בְּהֵמָה בִּרְשׁוּת הָרַבִּים וּפָשְׁטָה צִוְּארָהּ וְאָכְלָה מֵעַל גַּבֵּי חֲבֶרְתָּהּ חַיֶּיבֶת מַאי טַעְמָא גַּבֵּי חֲבֶרְתָּהּ כַּחֲצַר הַנִּיזָּק דְּמֵי לֵימָא מְסַיֵּיעַ לֵיהּ הָיְתָה קוּפָּתוֹ מוּפְשֶׁלֶת לַאֲחוֹרָיו וּפָשְׁטָה צִוְּארָהּ וְאָכְלָה מִמֶּנּוּ חַיֶּיבֶת כִּדְאָמַר רָבָא בְּקוֹפֶצֶת הָכָא נַמִּי בְּקוֹפֶצֶת וְהֵיכָא אִיתְּמַר דְּרָבָא אַהָא דְּאָמַר רַבִּי אוֹשַׁעְיָא בְּהֵמָה בִּרְשׁוּת הָרַבִּים הָלְכָה וְאָכְלָה פְּטוּרָה עָמְדָה וְאָכְלָה חַיֶּיבֶת מַאי שְׁנָא הָלְכָה דְּאוֹרְחֵיהּ הוּא עָמְדָה נַמִּי אוֹרְחֵיהּ הוּא אָמַר רָבָא בְּקוֹפֶצֶת בָּעֵי ר' זֵירָא מִתְגַּלְגֵּל מַהוּ הֵיכִי דָּמֵי כְּגוֹן דְּקַיְימָא עָמִיר בִּרְשׁוּת הַיָּחִיד וְקָא מִתְגַּלְגֵּל וְאָתֵי מֵרְשׁוּת הַיָּחִיד לִרה"ר מַאי ת"ש דְּתָנֵי רַבִּי חִיָּיא מַשּׁוּי מִקְצָתוֹ בִּפְנִים וּמִקְצָתוֹ בַּחוּץ אָכְלָה בִּפְנִים חַיֶּיבֶת אָכְלָה בַּחוּץ פְּטוּרָה מַאי לָאו מִתְגַּלְגֵּל וְאָתֵי לֹא אֵימָא אָכְלָה עַל מַה שֶׁבִּפְנִים חַיֶּיבֶת עַל מַה שֶׁבַּחוּץ פְּטוּרָה אִיבָּעֵית אֵימָא כִּי קָאָמַר רַבִּי חִיָּיא בִּפְתִילָה דְּאַסְפְּסְתָּא: אָכְלָה כְּסוּת וְכוּ': אַהֲיָיא אָמַר רַב אַבּוּלֵּהוּ מַאי טַעְמָא כָּל הַמִּשְׁנָה וּבָא אַחֵר וְשִׁנָּהּ בּוֹ פָּטוּר וּשְׁמוּאֵל אָמַר לֹא שָׁנוּ אֶלָּא פֵּירוֹת וְיָרָקוֹת אֲבָל כְּסוּת וְכֵלִים חַיֶּיבֶת וְכֵן אָמַר רֵישׁ לָקִישׁ אַבּוּלֵּהוּ וְאַזְדָּא רֵישׁ לָקִישׁ לְטַעְמֵיהּ דְּאָמַר רֵישׁ לָקִישׁ שְׁתֵּי פֵּרוֹת בִּרְשׁוּת הָרַבִּים אַחַת רְבוּצָה וְאַחַת מְהַלֶּכֶת בָּעֲטָה מְהַלֶּכֶת בִּרְבוּצָה פְּטוּרָה רְבוּצָה בְּמְהַלֶּכֶת חַיֶּיבֶת וְרַבִּי יוֹחָנָן אָמַר לֹא שָׁנוּ אֶלָּא פֵּירוֹת וְיָרָקוֹת אֲבָל כְּסוּת וְכֵלִים חַיֶּיבֶת לֵימָא רַבִּי יוֹחָנָן לֵית לֵיהּ דְּרֵישׁ לָקִישׁ אֲפִילּוּ בִּשְׁתֵּי פֵּרוֹת לֹא לְעוֹלָם אִית לֵיהּ כְּסוּת עַבְדֵי אִינְשֵׁי דְּמַנְּחֵי גְּלִימֵי וּמִתְפַּחֵי אֲבָל בְּהֵמָה לַאו אוֹרְחָהּ: וְאִם נֶהֱנֵית מְשַׁלֶּמֶת [וְכוּ']: וְכַמָּה רַבָּה אָמַר דְּמֵי עָמִיר רָבָא אָמַר דְּמֵי שְׁעוֹרִים בְּזוּל תַּנְיָא כַּוָּותֵיהּ דְּרַבָּה תַּנְיָא כַּוָּותֵיהּ דְּרַבָּה רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן יוֹחַי אָמַר אֵין מְשַׁלֶּמֶת אֶלָּא דְּמֵי עָמִיר בִּלְבַד תַּנְיָא כַּוָּותֵיהּ דְּרָבָא אִם נֶהֱנֵית מְשַׁלֶּמֶת מַה שֶּׁנֶּהֱנֵית כֵּיצַד אָכְלָה קַב אוֹ קַבַּיִם אֵין אוֹמְרִים תְּשַׁלֵּם דְּמֵיהֶן אֶלָּא אוֹמְרִין כַּמָּה אָדָם רוֹצֶה לְהַאֲכִיל לִבְהֶמְתּוֹ דָּבָר הָרָאוּי לָהּ אע"פ שֶׁאֵינוֹ רָגִיל לִפְיָכָךְ אָכְלָה חִטִּין אוֹ דָּבָר הָרַע לָהּ פְּטוּרָה א"ל רַב חִסְדָּא לְרָמִי בַּר חָמָא לֹא הֲוֵית גַּבָּן בְּאוֹרְתָּא בִּתְחוּמָא דְּאִיבָּעְיָא לָן מִילֵּי מְעַלְּיֵיתָא אָמַר מַאי מִילֵּי מְעַלְּיֵיתָא א"ל הַדָּר בַּחֲצַר חֲבֵירוֹ שֶׁלֹּא מִדַּעְתּוֹ צָרִיךְ לְהַעֲלוֹת לוֹ שָׂכָר אוֹ אֵין צָרִיךְ הֵיכִי דָּמֵי אִילֵּימָא בְּחָצֵר דְּלֹא קַיְימָא לְאַגְרָא וְגַבְרָא דְּלֹא עָבִיד לְמֵיגַר זֶה לֹא נֶהֱנָה וְזֶה לֹא חָסֵר אֶלָּא בְּחָצֵר דְּקַיְימָא לְאַגְרָא וְגַבְרָא דְּעָבִיד לְמֵיגַר זֶה נֶהֱנָה וְזֶה חָסֵר לֹא צְרִיכָא בְּחָצֵר דְּלֹא קַיְימָא לְאַגְרָא וְגַבְרָא דְּעָבִיד לְמֵיגַר מַאי מָצֵי אָמַר לֵיהּ מַאי חִסַּרְתִּיךְ אוֹ דִּלְמָא מָצֵי אָמַר

תוספות

מִתְגַּלְגֵּל מַהוּ. פ"ה דִּמְסַפְּקָא לֵיהּ אִי בָּתַר אֲכִילָה אַזְלִינָן וְאִי בָּתַר לְקִיחָה וְקָשֶׁה דִּלְקַמָּן (דף כח:) גַּבֵּי כֶּלֶב שֶׁנְּטָל חֲרָרָה וְהָלַךְ לְגָדִישׁ פְּשִׁיטָא לָן דְּאִי אֲכִילָה בְּגִדִּישׁ דְּעַלְמָא דְּפָטוּר וְעוֹד דִּלְשׁוֹן מִתְגַּלְגֵּל לֹא מַשְׁמַע הָכֵי וְנִרְאֶה לְר"י כְּגוֹן דְּקַיְימֵי פֵּירוֹת בִּרְשׁוּת הַנִּיזָּק וּמִגְלְגְּלֵי וְאָתוּ לִרְשׁוּת הָרַבִּים דְּאִי לָאו שֶׁהֵבִיהָמָה מְעַכְּבְתָן בְּפִיהָ וַאֲכָלְתָן שָׁם הָיָה סוֹפָן לְהִנִּיחַ בִּרְשׁוּת הָרַבִּים וְקָמַבַּעְיָא לֵיהּ אִי חֲשִׁיבִי כְּמוּנָּחִים בִּרְשׁוּת הָרַבִּים אוֹ לָאו וְקָאָמַר ת"ש מַשּׁוּי מִקְצָתוֹ בִּפְנִים כו' מַאי לָאו בְּמִתְגַּלְגֵּל דְּאוֹרְחֵיהּ דְּמִילְּתָא כָּךְ הִיא בְּמִקְצָתוֹ בִּפְנִים וּמִקְצָתוֹ מִבַּחוּץ וְקָתָנֵי אָכְלָה בִּפְנִים חַיֶּיבֶת אע"פ שֶׁסּוֹפוֹ לְהִתְגַּלְגֵּל בַּחוּץ אם לא שֶׁאֲכָלְתָן וְאָכְלָה בַּחוּץ פְּטוּרָה תְּנָא אַגַּב רֵישָׁא דְּמִילְּתָא דִּפְשִׁיטָא הֵיא אֵימָא עַל מַה שֶׁבִּפְנִים חַיֶּיבֶת פִּירוּשׁ עַל מַה שֶׁרָאוּי לִהְיוֹת בִּפְנִים שֶׁאֵין סוֹפוֹ לְהִתְגַּלְגֵּל בַּחוּץ חַיֶּיבֶת וְאִיבָּעְיָא אֵימָא בִּפְתִילָה דְּאַסְפְּסְתָּא שֶׁעָלָיו אֲרוּכִּים וְסד"א נַיזוּל בְּתַר רוֹב עֲלֶה שֶׁבִּפְנִים אוֹ בַּחוּץ:

וְאַזְדָּא רֵישׁ לָקִישׁ לְטַעְמֵיהּ. תַּרְוַיְיהוּ צְרִיכֵי הַךְ דְּהָכָא צְרִיכָא דְּלֹא נַיְמָא כְּסוּת עַבְדֵי אִינְשֵׁי דְּמַנְּחֵי גְּלִימָא וּמִתְפַּחֵי וְהַהִיא דְּב' פְּרוֹת אַשְׁמוּעִינָן דַּוְקָא בְּעֲטָה רְבוּצָה בִּמְהַלֶּכֶת חַיֶּיבֶת הָא הוּזְקָה פְּטוּרָה כְּדְדַיְיק לְקַמָּן פֶּרֶק הַמַּנִּיחַ (דף לב.) דְּאִבְּעֵי לֵהּ לְסִגּוּיֵי בְּאִידָךְ גִּיסָא:

זֶה אֵין נֶהֱנָה וְזֶה אֵין חָסֵר הוּא. אֲפִילּוּ בְּחָצֵר דְּקַיְימָא לְאַגְרָא וְגַבְרָא דְּלֹא עָבִיד לְמֵיגַר הו"מ לְמֵימַר דְּפָטוּר כֵּיוָן שֶׁלֹּא נֶהֱנָה אע"פ שֶׁגָּרַם הֶפְסֵד לְחֲבֵירוֹ דְּאֲפִילּוּ גֵּירְשׁוֹ חֲבֵירוֹ מִבֵּיתוֹ וְנָעַל דֶּלֶת בְּפָנָיו אֵין זֶה אֶלָּא גְּרָמָא בְּעַלְמָא: **זֶה** נֶהֱנָה וְזֶה חָסֵר הוּא. דְּכָל זְמַן שֶׁרוֹאֶין אֶת זֶה עוֹמֵד בְּבֵיתוֹ אֵין מִבַּקְשִׁין מִמֶּנּוּ לְהַשְׁכִּיר:

הָא איתְהַנִּית. אֲפִילּוּ לְמ"ד בְּפ"ק דְּב"ב (קף יב:) כּוֹפִין אוֹתוֹ עַל מִדַּת סְדוֹם וְיִהְבִּינָן לֵיהּ אַחַד מֶצְרָא שֶׁאֵנִי הָכָא שֶׁהָיָה יָכוֹל לְמוֹנְעוֹ מִתְּחִילָּה מִלָּדוּר בְּבֵיתוֹ וּלְמ"ד הָתָם מַעֲלִינָן לֵיהּ בְּנִכְסֵי דְּבַר מוֹרְיוֹן מִשּׁוּם דְּדָמֵי לְמוֹנֵעַ חֲבֵרוֹ מִתְּחִילָּה לָדוּר בְּבֵיתוֹ אֲבָל הָכָא כְּבָר דָּר וְאִם תֹּאמַר הַהוּא דְּתְחַב לוֹ חֲבֵרוֹ בְּבֵית הַבְּלִיעָה דְּרֵישׁ אֵלּוּ נְעָרוֹת (כתובות קף ל:) אַמֹּאי חַיָּיב הָאוֹכֵל זֶה נֶהֱנֶה וְזֶה לֹא חָסַר הוּא שֶׁאם הָיָה מַחֲזִיר הָיְתָה נִמְאֶסֶת וְאֵין שָׁוָה כְּלוּם וְי"ל דְּלֹא דָּמֵי הוֹאִיל וְנֶהֱנֶה מֵהֶמֶת הַחִסָּרוֹן שֶׁהָיָה מִתְּחִילָּה מִידֵי דַּהֲוֵי אֶהָא דְּתְנַן מִתּוֹךְ הָרְחָבָה מְשַׁלֵּם מה שֶׁנֶּהֱנֵית דְּאַלְעִיסָה לֹא מְחַיֵּיב דַּהֲוֵי שֵׁן בְּרֹה"ר אֶלָּא אַהֲנָאת מַעְיָו מְחַיֵּיב אע"פ שֶׁאם מְחַזִּירוֹ אֵין שָׁוָה כְּלוּם: **אַפְקְרוּרֵי** מִפְּקַר לְהוּ. לֹא לְגַמְרֵי דְּא"כ אֲפִילּוּ מה שֶׁנֶּהֱנֵית לֹא מְשַׁלֵּם אֶלָּא מִתְיַיאֵשׁ מֵהֶם שֶׁסָּבוּר שֶׁיִּתְקַלְקְלוּ מַחֲמַת שֶׁרַבִּים דּוֹרְסִים עֲלֵיהֶם עַד שֶׁלֹּא יָבוֹאוּ לִדְמֵי מה שֶׁנֶּהֱנֵית: **אַתְּ** גַּרְמַת לִי הֶקֵּיפָא יְתֵירָא. מִתּוֹךְ פִּירוּשׁ הַקּוּנְטְרֵס מִשְּׁמַע דְּמִיירֵי בְּגָדֵר שֶׁבֵּין שָׂדֵהוּ לִשְׂדֵה נִיקָּף וְקָשֶׁה דְּהֵיכִי חָשִׁיב לֵיהּ זֶה נֶהֱנֶה וְזֶה אֵין חָסֵר הוֹאִיל שֶׁכָּל אוֹתוֹ הַגָּדֵר לֹא נַעֲשָׂה אֶלָּא לְהַפְסִיק בֵּין שְׂדוֹתָיו לִשְׂדֵה נִיקָּף וְעוֹד דַּהֲוָה לֵיהּ לְמֵימַר אַתְּ גַּרְמַת לִי כָּל זֶה הֶהֱיקֵף דְּהֶקֵּיפָא יְתֵירָא מִשְּׁמַע שֶׁגָּרַם לֵיהּ לְהַרְבּוֹת אֶלָּא נִרְאֶה שֶׁמִּבְּחוּץ סָבִיב לְד' רוּחוֹת הַקִּיף וְהֶקֵּיפָא יְתֵירָא מִשּׁוּם שֶׁמַּחֲמַת שָׂדֶה הָאֶמְצָעִי הֶהֱיקֵף גָּדוֹל יוֹתֵר מִדַּאי: **אם** עָמַד נִיקָּף. בְּסֵדֶר הַמִּשְׁנָה ל"ג בְּהֶדְיָא נִיקָּף אֶלָּא לְלִישְׁנָא דְּמִפְרֵשׁ הָתָם דְּקָאֵי אֲנִיקָּף דַּיֵּיק הָכָא:

מַעְמָא דְּנִיקָּף הָא מַקִּיף פָּטוּר. וַאֲפִילּוּ רַבָּנַן לֹא פְּלִיגֵי אֶלָּא מִשּׁוּם דְּא"ל אַתְּ גַּרְמַת לִי הֶקֵּיפָא יְתֵירָא וְא"ת וְאִי זֶה נֶהֱנָה וְזֶה לֹא חָסַר פָּטוּר אֲפִילּוּ עָמַד נִיקָּף נַמִּי וְי"ל שֶׁאנִי עָמַד נִיקָּף דְּגַלֵּי אַדַּעְתַּיְיהוּ דְּנִיחָא לֵיהּ בְּהוֹצָאָה וְלֹא דָּמֵי לְדָר בְּחֲצַר חֲבֵרוֹ דְּלֹא גַּלֵּי אַדַּעְתַּיְיהוּ אֶלָּא בְּחִנָּם: **ת"ש** ר"י אוֹמֵר. וַאֲפִילּוּ רַבָּנַן לֹא פְּלִיגֵי אֶלָּא מִשּׁוּם דְּבֵיתָא לְעֵלִּיָּיה מִשְׁתַּעְבֵּד: **נָתְנָה** לַחֲבֵרוֹ בו'. בְּפ"ק דְּחֲגִיגָה (קף י:) פָּרִיךְ מִכְּדֵי מִגְּזַל גֵּזֵלָה מַה לִּי הוּא מַה לִּי חֲבֵרוֹ וּמִשֵּׁנִי בְּאִבְנֵי בִּנְיָן הַמְּסוּרוֹת לְגִזְבָּר עִסְקִינָן וְא"ת מ"מ לְמֵעוּל דְּהֲוֵי מִתְכַּוֵּין לְקִנּוּת וַאֲפִילּוּ לְמ"ד (כ"מ קף מח.) שְׁלִידוּת יַד צְרִיכָה חִסָּרוֹן ה"מ כְּשֶׁאֵין מִתְכַּוֵּין לְקִנּוּת הַכֹּל וְי"ל דְּאֵין אָדָם מוֹעֵל אֶלָּא בְּמִתְכַּוֵּין לְהוֹצִיאוֹ מִרְשׁוּת מִי שֶׁהוּא וְהָכָא הוּא סָבוּר שֶׁלּוֹ הוּא: **וְהוּא** שֶׁהִנִּיחָהּ ע"פ אֲרוּבָּה. פ"ה דְּלֹא קְבָעָהּ בִּבְנְיָן דְּלֹא הָוֵי שִׁינּוּי הִלְכָּךְ לֹא מָעֵל עַד שֶׁיְּדוּר תַּחְתֶּיהָ וְתִימַהּ כִּי קְבָעָהּ נַמִּי לֹא קָנֵי דְּשִׁינּוּי הַחוֹזֵר לְבְרִיּוּתוֹ הוּא כִּדְאָמַר בְּהַגּוֹזֵל קַמָּא (לקמן לו:) הָאי דְּגָזַל נַסְכָּא מַחֲבְרֵיהּ עַבְדֵיהּ זוּזֵי לֹא קָנֵי בְּשִׁינּוּי מ"ט דְּהָדָר עָבִיד לְהוּ נַסְכָא: **אַשְׁגּוּחֵי** לֹא אַשְׁגּוּחַ בֵּיהּ. וּשְׁמוּאֵל עַצְמוֹ הָדָר בֵּיהּ כִּדְאָמְרִינָן בְּפֶרֶק הַשּׁוֹאֵל (כ"מ קף נט:):

כהדיוט

הָא אִיתְהַנִּית א"ל מַתְנִיתִין הִיא הֵי מַתְנִיתִין א"ל לְכִי תְּשַׁמֵּשׁ לִי שֶׁקַּל סוּדְרֵיהּ דְּפָרַךְ לֵיהּ א"ל אִם נֶהֱנֵית מְשַׁלֵּמֶת מַה שֶׁנֶּהֱנֵית אָמַר רָבָא כַּמָּה לֹא חָלֵי וְלֹא מַרְגִּישׁ גַּבְרָא דְּמָרֵיהּ סַיְּעֵיהּ דְּאע"ג דְּלֹא דָּמֵי לְמַתְנִיתִין קִבְּלָהּ מִינֵּיהּ הַאי זֶה נֶהֱנֶה וְזֶה חָסֵר וְהַאי זֶה נֶהֱנֶה וְזֶה לֹא חָסֵר הוּא וְרָמִי בַּר חָמָא סְתָם פֵּירוֹת בְּרְשׁוּת הָרַבִּים אַפְקְרוּרֵי מִפְּקַר לְהוּ תְּנַן הַמַּקִּיף חֲבֵרוֹ מְשַׁלֵּשׁ רוּחוֹתָיו וְגָדַר אֶת הָרִאשׁוֹנָה וְאֶת הַשְּׁנִיָּה וְאֶת הַשְּׁלִישִׁית אֵין מְחַיְּבִין אוֹתוֹ הָא רְבִיעִית מְחַיְּבִין אוֹתוֹ ש"מ זֶה נֶהֱנֶה וְזֶה לֹא חָסֵר חַיָּיב שֶׁאנִי הָתָם דְּאָמַר לֵיהּ אַתְּ גַּרְמַת לִי הֶקֵּיפָא יְתֵירָא ת"ש א"ר יוֹסֵי אִם עָמַד נִיקָּף וְגָדַר אֶת הָרְבִיעִית מְגַלְגְּלִין עָלָיו אֶת הַכֹּל טַעְמָא דְּגָדַר נִיקָּף הָא מַקִּיף פָּטוּר ש"מ זֶה נֶהֱנֶה וְזֶה לֹא חָסֵר פָּטוּר שֶׁאנִי הָתָם דְּאָמַר לֵיהּ לְדִידִי סַגִּי לִי בִּנְטִירָא בַּר זוּזָא ת"ש הַבַּיִת וְהָעֲלִיָּיה שֶׁל שְׁנַיִם שֶׁנָּפְלוּ אָמַר בַּעַל הָעֲלִיָּיה לְבַעַל הַבַּיִת לְבְנוֹת וְהוּא אֵינוֹ רוֹצֶה הָרֵי בַּעַל הָעֲלִיָּיה בּוֹנֶה בַּיִת וְיוֹשֵׁב בָּהּ עַד שֶׁיִּתֵּן לוֹ יְצִיאוֹתָיו יְצִיאוֹתָיו הוּא דְּמַחֲיֵיב לֵיהּ בַּעַל הַבַּיִת הָא שְׁכָרוֹ לֹא ש"מ זֶה נֶהֱנֶה וְזֶה לֹא חָסֵר פָּטוּר שֶׁאנִי הָתָם דְּבֵיתָא לְעֵלִּיָּיה מִשְׁתַּעְבֵּד ת"ש רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר אַף זֶה הַדָּר בַּחֲצַר חֲבֵרוֹ שֶׁלֹּא מִדַּעְתּוֹ צָרִיךְ לְהַעֲלוֹת לוֹ שָׂכָר ש"מ זֶה נֶהֱנֶה וְזֶה לֹא חָסֵר חַיָּיב שֶׁאנִי הָתָם מִשּׁוּם שֶׁחֲרוּרִיתָא דְּאַשַּׁיְיתָא שַׁלְחוּהָ בֵּי רַבִּי אַמִּי אָמַר וְכִי מָה עָשָׂה לוֹ וּמַה חִסְּרוֹ וּמַה הִזִּיקוֹ רַבִּי חִיָּיא בַּר אַבָּא אָמַר נִתְיַישֵׁב בַּדָּבָר הָדָר שַׁלְחוּהָ קַמֵּיהּ דְּרַבִּי חִיָּיא בַּר אַבָּא אָמַר כּוּלֵּיהּ הַאי שָׁלְחוּ לִי וְאַזְלִי אִילּוּ אֲשַׁכְּחִי בָּהּ טַעְמָא לֹא שָׁלְחָנָא לְהוּ אִתְּמַר רַב כַּהֲנָא א"ר יוֹחָנָן אֵינוֹ צָרִיךְ לְהַעֲלוֹת לוֹ שָׂכָר רַבִּי אֲבָהוּ אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן צָרִיךְ לְהַעֲלוֹת לוֹ שָׂכָר אָמַר רַב פַּפָּא הָא דְּרַבִּי אֲבָהוּ לָאו בְּפֵירוּשׁ אִתְּמַר אֶלָּא מִכְּלָלָא אִתְּמַר דְּתְנַן נָטַל אֶבֶן אוֹ קוֹרָה שֶׁל הֶקְדֵּשׁ הֲרֵי זֶה לֹא מָעַל נָתְנָהּ לַחֲבֵרוֹ הוּא מָעַל וַחֲבֵרוֹ לֹא מָעַל בָּנְאָהּ לְתוֹךְ בֵּיתוֹ הֲרֵי זֶה לֹא מָעַל עַד שֶׁיְּדוּר תַּחְתֶּיהָ שָׁוֶה פְּרוּטָה וְאָמַר שְׁמוּאֵל וְהוּא שֶׁהִנִּיחָהּ עַל פִּי אֲרוּבָּה וַיְתִיב רַבִּי אֲבָהוּ קַמֵּיהּ דְּר' יוֹחָנָן וְקָאָמַר מִשְּׁמֵיהּ דִּשְׁמוּאֵל זֹאת אוֹמֶרֶת הַדָּר בַּחֲצַר חֲבֵרוֹ שֶׁלֹּא מִדַּעְתּוֹ צָרִיךְ לְהַעֲלוֹת לוֹ שָׂכָר וְשָׁתַק לֵיהּ אִיהוּ סָבַר מִדְּשָׁתִיק מוֹדֶה לֵיהּ וְלֹא הִיא אַשְׁגּוּחֵי לֹא אַשְׁגַּח בֵּיהּ כִּדְרִבָּה דְּאָמַר רַבָּה הֶקְדֵּשׁ שֶׁלֹּא מִדַּעַת

כהדיוט

הָא אִיתְהַנִּית. דְּאִי לַאו חָצֵר דִּידִי הֲוַת אוֹגֵר אַחֲרִינִי: **לְכִי תְּשַׁמֵּשׁ לִי.** כְּשֶׁתְּשַׁמְּשֵׁנִי שִׁימּוּשׁ אֶחָד אוֹמֵר לְךָ: **פָּרַךְ לֵיהּ סוּדְרָא.** קִיפֵּל לוֹ סוּדָר שֶׁלּוֹ: **מְשַׁלֶּמֶת מַה שֶׁנֶּהֱנֵית.** אַלְמָא בְּתַר הֲנָאָה אָזְלִינָן: **נַגְרָא דְּמָרֵיהּ סַיְּעֵיהּ.** רָמִי בַּר חָמָא: **דְּאע"ג דְּלֹא דָּמֵי.** הַהִיא בְּעָיָא לְמַתְנִיתִין: **קִיבְּלָהּ.** רַב חִסְדָּא מִינֵּיהּ וְלֹא אוֹתְבֵיהּ מִידֵּי: **מַפְקַר לְהוּ.** וְלֹא חִיסֵּר מִידֵּי דְּהָא סוֹפָן לְאִיבּוּד: **מִשְּׁלֹשׁ רוּחוֹתָיו.** שֶׁהָיָה לוֹ לִרְאוּבֵן שָׁלֹשׁ שָׂדוֹת אֵצֶל שָׂדֶה שִׁמְעוֹן וְגָדַר אֶת הָרִאשׁוֹנָה סָמוּךְ לִשְׂדֵה שִׁמְעוֹן לְבַד מְחִיצוֹת חִיצוֹנוֹת שֶׁהָיוּ לוֹ בֵּינוֹ לִשְׁאָר הַבְּקָעוֹת; וְאֶת הַשְּׁנִיָּה וְהַשְּׁלִישִׁית כָּזֶה: **אֵין מְחַיְּבִין אוֹתוֹ.** אֵין מְחַיְּבִין אֶת שִׁמְעוֹן כְּלוּם דְּמֵאי אַהֲנֵי לֵיהּ הֲרֵי שָׂדֵהוּ פְּתוּחָה מִצַּד רְבִיעִית:

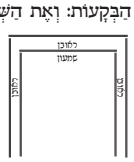

הָא רְבִיעִית. הָא אִם הָיָה לוֹ לִרְאוּבֵן ד' שָׂדוֹת מֵאַרְבַּע רוּחוֹת שֶׁל שִׁמְעוֹן וְגָדְרָן מְחַיְּבִין אֶת שִׁמְעוֹן לָתֵת אֶת חֶלְקוֹ בִּמְחִיצוֹת הַפְּנִימִיּוֹת שֶׁבֵּינוֹ לִרְאוּבֵן: **זֶה נֶהֱנֶה.** שִׁמְעוֹן: **וְזֶה לֹא חָסֵר.** רְאוּבֵן שֶׁהֲרֵי יֵשׁ לוֹ לִגְדּוֹר שָׂדֵהוּ: **הֶקֵּיפָא יְתֵירָא.** דְּאִי לַאו שָׂדֶה שֶׁל שִׁמְעוֹן בֵּין שְׂדוֹתָיו הָוֵי סַגִּי לֵיהּ בִּמְחִיצוֹת חִיצוֹנוֹת וְהָווּ כָּל שְׂדוֹתָיו גְּדוּרִים וְהִלְכָּךְ חָסֵר הוּא בִּשְׁבִילוֹ: **אם עָמַד נִיקָּף וְגָדַר אֶת הָרְבִיעִית.** גְּלֵי אַדַּעְתַּיְיהוּ דְּנִיחָא לֵיהּ בְּהֶקֵּיפוֹ שֶׁל רְאוּבֵן וּמְגַלְגְּלִים עָלָיו אֶת הַכֹּל לָתֵת אֶת חֶלְקוֹ בְּג' מְחִיצוֹת פְּנִימִיּוֹת שֶׁל רְאוּבֵן: **הָא מַקִּיף.** הָא אִם קָנָה מַקִּיף עוֹד שָׂדֶה רְבִיעִית אֵצֶל שִׁמְעוֹן וְגָדְרָהּ פָּטוּר שִׁמְעוֹן: **לְדִידִי סַגִּי לִי בִּנְטִירָא בַּר זוּזָא.** לֹא הָיָה יְכוֹלֶת בְּיָדִי לִגְדּוֹר גָּדֵר שֶׁל אֲבָנִים וְסַגִּי לִי בְּגָדֵר קוֹצִים בַּר זוּזָא לְהַבְדִּיל בֵּינִי וּבֵינְךָ: **הַבַּיִת וְהָעֲלִיָּיה.** בֵּית שֶׁל זֶה וְהָעֲלִיָּיה שֶׁעַל גַּבָּהּ הַוֵּיא שֶׁל אַחֵר: **יְצִיאוֹתָיו.** מה שֶׁהוֹצִיא עַל הַבַּיִת אַלְמָא מִדִּידֵיהּ הָוֵי לֵיהּ כָּל יְצִיאוֹתָיו וְאֵינוֹ מְגַבֶּה לוֹ שֹׂכַר מה שֶׁעָמַד בַּבַּיִת אַלְמָא זֶה נֶהֱנֶה שֶׁהָיָה לוֹ לִשְׁכּוֹר אַחֶרֶת וְזֶה לֹא חָסֵר דִּבְלֵאוֹ הָכִי לֵא בָּעֵי אִידְּהוּ לְמִבְנְיֵיהּ פָּטוּר הַנֶּהֱנֶה: **דְּבֵית לְעֵלִּיָּיה מִשְׁתַּעְבֵּד.** שֶׁעַל הַבַּיִת לְסִבּוֹל הָעֲלִיָּיה הַלְכָּךְ הַדִּין עִם זֶה לְדוּר בּוֹ: **רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר בו'.** אַתְּנָא קַמָּא פְּלִיג דְּבַעַל הָעֲלִיָּיה צָרִיךְ לְהַעֲלוֹת שָׂכָר לְבַעַל הַבַּיִת: **שַׁחֲרוּרִיתָא דְּאַשַּׁיְיתָא.** שְׁמִשְׁחִיר לוֹ הַכְּתָלִים הִלְכָּךְ חָסֵר הוּא אֲבָל בֵּית יָשָׁן לֹא: **שַׁלְחוּהָ בֵּי רַבִּי אַמִּי.** לְהָא בְּעָיָא דְּלֵעֵיל זֶה נֶהֱנֶה וְזֶה לֹא חָסֵר מַהוּ: **מַה חִסְּרוֹ.** זֶה עָמַד בְּבֵית דְּלֹא קַיְּמָא לְאַגְרָא: **נִתְיַישֵׁב בַּדָּבָר.** נְעִיֵּין בָּהּ: **לָאו בְּפֵירוּשׁ אִתְּמַר.** לָאו בְּהֶדְיָא שְׁמָעָהּ רַבִּי אֲבָהוּ מִינֵּיהּ דְּר' יוֹחָנָן: **נָטַל אֶבֶן אוֹ קוֹרָה.** מְפָרֵשׁ בְּמַסֶּכֶת מְעִילָה דְּבְגִזְבָּר עִסְקִינָן: **לֹא מָעַל.** דְּמַעִיקְּרָא נַמִּי בִּרְשׁוּתֵיהּ הָוֵי כִּי הַשְׁתָּא וְלֹא שִׁינּוּי הוּא: **נָתְנָהּ לַחֲבֵרוֹ.** קַנְיֵיהּ חֲבֵרוֹ דְּגִזְבָּר יֵשׁ לוֹ רְשׁוּת לִיתֵּן וְזֶה שֶׁהוֹצִיאוֹ לְחוּלִּין מָעַל: **בָּנְאָהּ.** גִּזְבָּר בְּתוֹךְ בֵּיתוֹ לֹא מָעַל כו': **וְהוּא שֶׁהִנִּיחָהּ ע"פ אֲרוּבָּה.** וְלֹא קְבָעָהּ בִּבְנְיָן דְּלֹא הָוֵי שִׁינּוּי הִלְכָּךְ לֹא מָעַל עַד שֶׁיְּדוּר תַּחְתֶּיהָ: **זֹאת אוֹמֶרֶת.** מִדְּקָתָנֵי דְּכִי דָּר תַּחְתֶּיהָ חַיָּיב וְאע"ג דְּשֶׁלֹּא מִדַּעַת הֶקְדֵּשׁ עָבַד: בְּהֶקְדֵּשׁ לֵיכָּא לְמֵימַר שֶׁלֹּא מִדַּעַת שְׁכִינָה אִיכָּא הִלְכָּךְ כְּהֶדְיוֹט מִדַּעַת דְּמֵי:

הָא אִיתְּהֵנִית – הרי נהנית מממוני, ועליך לשלם על ההנאה. **אָמַר לֵיהּ** רמי בר חמא, **מַתְנִיתִין הִיא** – יש ראיה לזה ממשנה. שאל אותו רב חסדא, **הֵי מַתְנִיתִין** – איזו משנה. **אָמַר לֵיהּ** רמי בר חמא, **לְכִי תִּשַׁמֵּשׁ לִי** – כשתשמשני שימוש אחד אבאר לך את תשובתי. **שָׁקַל סוּדְרֵיהּ כָּרַךְ לֵיהּ** – לקח רב חסדא את סודרו של רמי בר חמא וקיפלו. **אָמַר לֵיהּ** רמי בר חמא, שיש להוכיח מהמשנה לגבי בהמה שאכלה פירות ברשות הרבים, שבעל הבהמה נהנה שפרתו אכלה ואילו בעל הפירות לא חסר, כמבואר להלן, ואף על פי כן **אִם נֶהֱנֵית מְשַׁלֶּמֶת מַה שֶּׁנֶּהֱנֵית,** ומוכח שזה נהנה וזה לא חסר חייב.

רבא דוחה את ראיית רמי בר חמא: **אָמַר רָבָא, כַּמָּה לֹא חָלֵי וְלֹא מַרְגִּישׁ גַּבְרָא דְּמָרֵיהּ סַיְּיעֵיהּ** – כמה סמוך ומובטח [ואינו צריך לחלות ולדאוג מכל רעה] רמי בר חמא, שהקדוש ברוך הוא בעזרו, **דְּאַף עַל גַּב דְּלֹא דָּמֵי לְמַתְנִיתִין כַּבָּלָה מִינֵּיהּ** – שאף שהנידון שבו הסתפקו אינו דומה למשנתינו, קיבל ממנו רב חסדא את ראייתו. אבל באמת אין הנידון דומה לראיה, משום שה**אי** – דין זה שהבהמה חייבת על פירות שאכלה ברשות הרבים, הוא משום שזֶה [בעל הבהמה] **נֶהֱנָה,** וְזֶה [בעל הפירות] **חָסֵר,** וְה**אי** – הספק לגבי הדר בחצר שאינה עומדת להשברה, זֶה [השוכר] **נֶהֱנָה,** וְזֶה [בעל החצר] **לֹא חָסֵר הוּא,** ויתכן שהוא פטור. מתרצת הגמרא: **וְרָמֵי בַּר חָמָא** סובר, **שִׁקְּתָם פֵּירוֹת בִּרְשׁוּת הָרַבִּים אַפְּקוּרֵי מַפְּקַר לְהוּ** – בעליהם מפקירם, כלומר מתייאש מהם וחושב שיהיו שוים פחות מדמי מה שנהנית, ונמצא שאינו חסר באכילת הבהמה.

הגמרא מביאה משנה לפשוט ממנה את הספק: **תְּנַן, הַמַּקִּיף** את שדה **חֲבֵירוֹ מִשָּׁלֹשׁ רוּחוֹתָיו,** כגון שהיה לראובן שלש שדות משלש רוחותיה של שדה שמעון, **וְגָדַר** ראובן **אֶת הָרִאשׁוֹנָה וְאֶת הַשְּׁנִיָּה וְאֶת הַשְּׁלִישִׁית** בגבול שבין שדותיו לשדהו של שמעון, מלבד הגדרות החיצונות שבין שדותיו לשאר הבקעות, **אֵין מְחַיְּבִין אוֹתוֹ** – את שמעון לשלם כלום, משום שהוא לא נהנה בגדירה זו, שהרי שדהו נשארה פתוחה מהצד הרביעי. מדייקת הגמרא: **הָא** – אבל אם היה לראובן ארבע שדות מארבע רוחות שדה שמעון, וגדר גם את **הָרְבִיעִית,** שאז נמצא שמעון נהנה ששדהו גדורה מכל רוחותיה, **מְחַיְּבִין אוֹתוֹ** לשלם את חלקו, **שְׁמַע מִינָּהּ** ש'זֶה **נֶהֱנֶה וְזֶה לֹא חָסֵר' חַיָּיב,** שהרי שמעון נהנה ששדהו גדורה וראובן לא חסר כלום בהנאת שמעון, וכן הדר בחצר חבירו שאינה עומדת להשברה חייב לשלם. דוחה הגמרא: **שַׁאנִי הָתָם** – שונה הדבר שם, **דְּאָמַר לֵיהּ** ראובן לשמעון, **אַתְּ גָּרַמְתְּ לִי הֶקֵּיפָא יַתִּירָא** – היקף מיותר, שאילו לא היתה שדך בין שדותי היה די לי בגדרות חיצוניות בלבד, וכעת ששדך באמצע, אני צריך להקיף את שדותי גם בגדר פנימית, ומשום כך זה נחשב ש'זה נהנה וזה חסר', וחייב.

הגמרא מוכיחה מדברי רבי יוסי באותה משנה, שפטור: **תָּא שְׁמַע, אָמַר רַבִּי יוֹסֵי, אִם** לאחר שגדר ראובן משלש רוחות, **עָמַד הִנִּיקָּף וְגָדַר אֶת** הרוח **הָרְבִיעִית, מְגַלְגְּלִין עָלָיו אֶת הַכֹּל** – מחייבים אותו להשתתף בשלושת המחיצות הפנימיות של ראובן, משום שגילה דעתו שנח לו בגדרות. מדייקת הגמרא: **טַעְמָא דְּגָדַר נִיקָּף** וגילה דעתו שנח לו, **הָא** – אבל אם **הַמַּקִּיף** קנה שדה רביעית הסמוכה לשדה שמעון, וגדרה, שמעון **פָּטוּר, שְׁמַע מִינָּהּ שזֶּה נֶהֱנֶה וְזֶה לֹא חָסֵר פָּטוּר.** דוחה הגמרא: **שַׁאנִי הָתָם** – שונה הדבר שם, **דְּאָמַר לֵיהּ** שמעון לראובן, לא היתה יכולת בידי לגדור גדר של אבנים, **וּלְדִידִי סַגִּי לִי בִּגְנִטִירָא בַּר זוּזָא** – ועבורי די בגדר קוצים השווה זוז אחד, להבדיל ביני ובינך, ונמצא שלא נהנה שמעון אלא זוז, ועל יותר מזה נחשב 'זה לא נהנה'.

הגמרא מביאה משנה לפשוט ממנה את הספק: **תָּא שְׁמַע, הַבַּיִת וְהָעֲלִיָּה שֶׁל שְׁנַיִם,** כלומר, הבית שעל הקרקע שייך לאחד, והעליה מעל הבית שייכת לאחר, **שֶׁנָּפְלוּ** ונחרבו [הבית והעליה], **אָמַר בַּעַל הָעֲלִיָּה לְבַעַל הַבַּיִת לִבְנוֹת** את ביתו, כדי שהוא יוכל לבנות את עלייתו על גביו, **וְהוּא** – ובעל הבית **אֵינוֹ רוֹצֶה** לבנות, **הֲרֵי בַּעַל הָעֲלִיָּה בּוֹנֶה בַּיִת** באותה קרקע, **וְיוֹשֵׁב בָּהּ עַד שֶׁיִּתֵּן לוֹ** בעל הבית את **יְציאוֹתָיו** שהוציא על בניית הבית, ואז יצא מן הבית ויבנה את עלייתו על גביו. מדייקת הגמרא: **יְציאוֹתָיו הוּא דְּמְחַיֵּיב לֵיהּ** – חייב **בַּעַל הַבַּיִת** לשלם לבעל העלייה, **הָא** – אבל את **שְׂכָרוֹ** עבור מה שדר בביתו, **לֹא** מנכה לו מהתשלום, **שְׁמַע מִינָּהּ שזֶּה נֶהֱנֶה וְזֶה לֹא חָסֵר פָּטוּר,** שהרי בעל העליה נהנה, שלא היה צריך לשכור מקום אחר, ובעל הבית לא חסר, שהרי לא רצה לבנות את הבית. דוחה הגמרא: **שַׁאנִי הָתָם** – שונה הדבר שם, **דְּבִיתָא לַעֲלִיָּה מִשְׁתַּעְבַּד** – שהבית משועבד לסבול את העליה על גביו, וכיון שיש זכות לבעל העליה על בעל הבית לסבול את עלייתו, יש לו גם זכות לדור בבית עד שיתן לו את יציאותיו, ואינו 'נהנה מממון חבירו', אלא הוא נוטל את שלו בזכות.

הגמרא מוכיחה מדברי רבי יהודה באותה משנה, שחייב: **תָּא שְׁמַע, רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר, אַף זֶה** – בעל העליה **הָדַר בַּחֲצַר חֲבֵירוֹ** – בעל הבית **שֶׁלֹּא מִדַּעְתּוֹ, צָרִיךְ לְהַעֲלוֹת לוֹ שָׂכָר** על המגורים. מדייקת הגמרא: **שְׁמַע מִינָּהּ שזֶּה נֶהֱנֶה וְזֶה לֹא חָסֵר חַיָּיב,** שהרי בעל העליה נהנה ובעל הבית אינו חסר. דוחה הגמרא: **שַׁאנִי הָתָם** – שונה הדבר שם שמדובר בבית חדש, וחייב לשלם **מִשּׁוּם שַׁחְרוּרֵיתָא דְּאַשְׁיְיתָא** – השחרת הכתלים בעשן שהוא עושה כשדר בבית, וממילא הרי 'זה נהנה וזה חסר', ולכן חייב.

שְׁלָחוּהָ – שלחו בני הישיבה את הספק בעניין 'זה נהנה וזה לא חסר' **בֵּי** לבית **רַבִּי אַמִּי, אָמַר** רבי אמי, **וְכִי מַה עָשָׂה לוֹ** הדר לבעל הבית, **וּמַה חִסְּרוֹ, וּמַה הֵיקִּיקוֹ,** והדר פטור מלשלם. ושלחו את הספק גם לפני **רַבִּי חִיָּיא בַּר אַבָּא, אָמַר** רבי חייא בר אבא, **נִתְיַישֵּׁב בְּדָבָר** – נעיין בשאלה זו עד שתתיישב דעתנו להשיב. **הָדַר** – שוב **שְׁלָחוּהָ קַמֵּיהּ** – לפני **דְּרַבִּי חִיָּיא בַּר אַבָּא, אָמַר, כּוּלֵּיהּ הָאי שָׁלְחוּ לִי וְאָזְלֵי** – כל כך הרבה פעמים שולחים לי והולכים כמה פעמים, **אֵילוּ אַשְׁכְּחֵי** – מצאתי **בָּהּ טַעְמָא** – טעם לפטור או לחייב, **לֹא שַׁלְחָנָא לְהוּ** – וכי לא הייתי שולח להם תשובה.

הגמרא מביאה מחלוקת אמוראים מה דעת רבי יוחנן בענין זה: **אִתְּמַר, רַב כַּהֲנָא אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן, אֵינוֹ צָרִיךְ לְהַעֲלוֹת לוֹ שָׂכָר, וְרַבִּי אַבָּהוּ אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן, צָרִיךְ לְהַעֲלוֹת לוֹ שָׂכָר. אָמַר רַב פָּפָּא, הָא דְּרַבִּי אַבָּהוּ, לְאוּ בְּפֵירוּשׁ אִתְּמַר אֶלָּא מִכְּלָלָא אִתְּמַר** – לא שמעם בפירוש מרבי יוחנן אלא שמע ממנו דברים אחרים ומהם דייק שכך דעתו, ואין לסמוך על הדברים. **דְּתָנַן, נָטַל** הגזבר הממונה על ההקדש **אֶבֶן אוֹ קוֹרָה שֶׁל הֶקְדֵּשׁ** לעצמו, **הֲרֵי זֶה לֹא מָעַל,** שהרי לא שינה את רשותה, שגם קודם לכן היתה ברשותו. אך אם **נְתָנָהּ** במתנה **לַחֲבֵירוֹ,** [וחבירו קנה, מכיון שיש לגזבר רשות לתת], **הוּא** – הגזבר **מָעַל,** שכיון שנתנה לחבירו הוציאה מיד הקדש לחולין, **וַחֲבֵירוֹ לֹא מָעַל,** שאחר שהוציאה הגזבר לחולין הרי היא שלו. ואם הגזבר לא הוציא את האבן מרשות ההקדש אלא **בְּנָאָהּ לְתוֹךְ בֵּיתוֹ, הֲרֵי זֶה לֹא מָעַל עַד שֶׁיָּדוּר תַּחְתֶּיהָ** ויהנה ממנה בשיעור **שָׁוֶה פְּרוּטָה. וְאָמַר שְׁמוּאֵל,** מה ששנינו שאם דר תחתיה שוה פרוטה מעל, **וְהוּא שֶׁהִנִּיחָהּ עַל פִּי אֲרוּבָּה** ולא קבעה בבניין, שאין זה שינוי, אבל אם קבעה בבניין מעל מיד, שעל ידי השינוי הוציאה מרשות הקדש. **וְיָתִיב** – וישב **רַבִּי אַבָּהוּ קַמֵּיהּ** – לפני **דְּרַבִּי יוֹחָנָן, וְקָאָמַר מִשְּׁמֵיהּ** – ואמר בשמו **דִּשְׁמוּאֵל, וְאֵת אוֹמֶרֶת שהַדָּר בַּחֲצַר חֲבֵירוֹ שֶׁלֹּא מִדַּעְתּוֹ צָרִיךְ לְהַעֲלוֹת לוֹ שָׂכָר,** שהרי כשדר תחתיה שוה פרוטה היה זה שלא מדעת ההקדש, וחייב. **וְשָׁתַק** רבי יוחנן **לֵיהּ** – לשמע דברי רבי אבהו. ומבאר רב פפא מדוע אין לסמוך על הדברים, **אִיהוּ** – הוא, רבי אבהו **סָבַר, מִדְּשָׁתִיק מוֹדֶה לֵיהּ** – מתוך ששתק רבי יוחנן מוכח שהוא מודה לדברים, **וְלֹא הִיא** – ואין זה נכון, אלא **אַשְׁגּוּחֵי לֹא אַשְׁגַּח בֵּיהּ** – לא השגיח רבי יוחנן בדבריו, משום שהדמיון אינו נכון, כי בהקדש אין לומר 'שלא מדעת', שתמיד יש דעת שכינה, והרי זה כהדיוט מדעת. **כִּדְרַבָּה, דְּאָמַר רַבָּה, הֶקְדֵּשׁ שֶׁלֹּא מִדַּעַת**

המשך ביאור למסכת בבא קמא ליום חמישי עמ' ב

הגמרא מנסה לפשוט את ספיקו של רבא מברייתא אחרת: **תָּא שְׁמַע, דְּתָנֵי רָמִי בַּר יְחֶזְקֵאל, תַּרְנְגוֹל שֶׁהוֹשִׁיט** את **רֹאשׁוֹ** לְתוך **אַוִּיר** של **כְּלִי וְכוּכִית, וְתָקַע בּוֹ** – קרא בקול גדול, **וּשְׁבָרוֹ** – ונשבר הכלי מחמת הקול, **מְשַׁלֵּם** בעל התרנגול **נֵזֶק שָׁלֵם.**

וְמאידך, מצינו דעה החולקת בזה, **דְּאָמַר רַב יוֹסֵף, אָמְרֵי בֵּי רַב** – אמרו התלמידים בבית מדרשו של רב, **שכּוֹם שֶׁצָּנַף** [– השמיע קול] **וַחֲמוֹר שֶׁנָּעַר וְשִׁיבֵּר אֶת הַכֵּלִים** על ידי הקול, **מְשַׁלֵּם** הבעלים **חֲצִי נֵזֶק. מַאי לָאו** – האם אין הם עוסקים **בְּכֹגֵן דְּעָבַד תְּלָתָא זִימְנֵי** – באופן שעשו כן והזיקו בקולותיהם שלש פעמים,

המשך ביאור למסכת בבא קמא ליום שישי עמ' ב

כֵּיצַד מְשַׁלֶּמֶת מַה שֶּׁנֶּהֱנִית, כלומר, איזה מקום נידון כרשות הרבים שאם אכלה שם אינה משלמת אלא מה שנהנית, **אָכְלָה מִתּוֹךְ הָרְחָבָה** [– מקום שבו היו שווקי העיר], **מְשַׁלֶּמֶת מַה שֶּׁנֶּהֱנִית**, כדין שן ברשות הרבים, אך אם אכלה **מִצִּדֵּי הָרְחָבָה, מְשַׁלֶּמֶת מַה שֶּׁהִזִּיקָה**, שדבר משונה הוא, ותולדת קרן. וכן אם אכלה **מִפֶּתַח הַחָנוּת מְשַׁלֶּמֶת מַה שֶּׁנֶּהֱנִית** כדין שן ברשות הרבים, אך אם אכלה **מִתּוֹךְ הַחָנוּת מְשַׁלֶּמֶת מַה שֶּׁהִזִּיקָה** כדין קרן:

גמרא

הגמרא מביאה ברייתא המבארת את דברי המשנה 'השן מועדת לאכול את הראוי לה': **תָּנוּ רַבָּנַן, הַשֵּׁן מוּעֶדֶת לֶאֱכוֹל אֶת הָרָאוּי לָהּ, כֵּיצַד, בְּהֵמָה שֶׁנִּכְנְסָה לַחֲצַר הַנִּיזָּק וְאָכְלָה אוֹכְלִין** [–מאכלים] **הָרְאוּיִין לָהּ** – שדרכה לאוכלם, **וְשָׁתְתָה מַשְׁקִין הָרְאוּיִין לָהּ, מְשַׁלֵּם** בעל הבהמה **נֶזֶק שָׁלֵם. וְכֵן** הוא הדין **בְּחַיָּה שֶׁנִּכְנְסָה לַחֲצַר הַנִּיזָּק, וְטָרְפָה בְּהֵמָה וְאָכְלָה בָּשָׂר, מְשַׁלֵּם** בעל החיה **נֶזֶק שָׁלֵם**, שכן דרך החיה לטרוף בהמות ולאכול בשר. **וכן** הוא הדין **בְּפָרָה שֶׁאָכְלָה** בחצר הניזק **שְׁעוֹרִין** שהם מאכל חמור, **וַחֲמוֹר שֶׁאָכַל כַּרְשִׁינִין** שהם מאכל פרה, **וְכֶלֶב שֶׁלִּיקֵּק אֶת הַשֶּׁמֶן, וַחֲזִיר שֶׁאָכַל חִתִּיכָה שֶׁל בָּשָׂר**, בכל אופנים אלו **מְשַׁלְּמִין** הבעלים **נֶזֶק שָׁלֵם** מדין שן, ואף על פי שאין דרכם במאכלים אלו, מכל מקום מאחר שבשעת הדחק כאשר אין להם דבר מאכל אחר אוכלים מאלו, יש לדון מאכלים אלו כראויים להם, ולפיכך, אף אם אכלום שלא בשעת הדחק חייבים הבעלים לשלם נזק שלם מדין שן.

הגמרא מבארת אופנים נוספים של אכילה על ידי הדחק: **אָמַר רַב פָּפָּא, הַשְׁתָּא דְּאָמְרַתְּ דְּכָל מִידֵּי דְּלָאו אוֹרְחֵיהּ** – שכל דבר שאין דרך בעל חיים זה לאוכלו באופן רגיל, **וְאָכְלָה לֵיהּ עַל יְדֵי הַדְּחָק** – אך בשעת הדחק כשאין לו דבר מאכל אחר דרכו לאכול ממנו, **שְׁמֵיהּ אֲכִילָה** אפילו כשאכלו שלא בשעת הדחק, וחייב בעליו משום שן, לפיכך **הַאי שׁוּנְרָא** – חתול **דְּאָכַל תַּמְרֵי** – תמרים, **וְחַמְרָא** – חמור **דְּאָכֵיל בִּינִיתָא** – דג, **מְשַׁלֵּם** הבעלים **נֶזֶק שָׁלֵם**, שכן דרכם לאכול דברים אלו בשעת הדחק.

הַהוּא חַמְרָא דְּאָכַל נַהֲמָא – שאכל לחם שהיה מונח בסל, **וּפַלְּטֵיהּ לְסַלָּא** – ולעס אף את הסל שבו היה מונח הלחם, **חַיְיבֵיהּ רַב יְהוּדָה** לבעל החמור **לְשַׁלֵּם נֶזֶק שָׁלֵם אַנַּהֲמָא** – על אכילת הלחם, כדין שן, **וְאַסַּלָּא** – ועל לעיסת הסל חייבו בתשלום **חֲצִי נֶזֶק** כדין קרן, שהרי אין דרך חמור בלעיסת סלים, ומשונה הוא.

מקשה הגמרא: **וְאַמַּאי** – מדוע חייבו רק חצי נזק על לעיסת הסל, הרי **כֵּיוָן דְּאוֹרְחֵיהּ לְמֵיכַל נַהֲמָא** – מאחר שדרכו של חמור לאכול לחם, **אוֹרְחֵיהּ נַמִּי לְפַלּוּסֵי סַלָּא** – דרכו גם כן ללעוס את הסל יחד עם הלחם ואין זה שינוי. ומתרצת, **דְּאָכַל וְהָדַר פַּלֵּיס** – במעשה זה אכל החמור תחילה את הלחם, ורק לאחר מכן לעס את הסל, ודבר זה אין דרכו לעשות ומשונה הוא, ולפיכך חייבו רב יהודה חצי נזק משום קרן.

שבה הגמרא ומקשה: **וּפַת אוֹרְחֵיהּ הוּא** – וכי דרכו של חמור לאכול לחם, **וּרְמִינְהוּ** – והרי יש להקשות על כך מדברי הברייתא, שבה נאמר, שאם **אָכְלָה פַּת וּבָשָׂר וְתַבְשִׁיל מְשַׁלֵּם** בעליה **חֲצִי נֶזֶק** כדין קרן, **מַאי לַאו** – האם אין הברייתא עוסקת **בְּבְהֵמָה**, ויש להוכיח מכאן שאין דרך בהמה לאכול לחם, וחמור בכלל בהמה הוא, ואם כן מדוע חייבו רבי יהודה נזק שלם.

דוחה הגמרא, **לֹא** – אין הברייתא עוסקת בבהמה אלא **בְּחַיָּה**, שאין דרכה באכילת לחם, אך בהמה דרכה בזה.

מקשה הגמרא: כיצד ניתן לבאר שהברייתא עוסקת בחַיָּה, הרי בברייתא מבואר שאם אכלה בשר משלם חצי נזק, ואילו חיה **בָּשָׂר אוֹרְחֵיהּ הוּא** – דרכה באכילת בשר. ומתרצת, **דְּמִטְּוֵי** – הברייתא עוסקת באופן שהיה הבשר צלוי, שאין דרך חיה לאכול בשר כזה. **וְאִיבָּעֵית אֵימָא** – ואם תרצה לומר, ניתן לבאר שהברייתא אינה עוסקת בסתם חיה, אלא **בְּמַבְרְיָא** – צבי, שאין דרכו לא באכילת בשר ולא באכילת לחם. **וְאִיבָּעֵית אֵימָא** – ואם תרצה לומר, **לְעוֹלָם בְּבְהֵמָה** – ניתן לבאר שהברייתא עוסקת בבהמה, **וּבִפְתוֹרָא** – באופן שהיה הלחם מונח על השולחן, שאין דרך הבהמה לאכול לחם מן השולחן, ומשונה הוא, ומשלם חצי נזק כקרן.

המשך ביאור למסכת בבא קמא ליום שבת קודש עמ' א

חייבת, ומכל מקום סובר שאם אכלה הבהמה כסות המונחת ברשות הרבים חייבת. וטעם החילוק בזה, **דִּכְסוּת עֲבָדֵי אִינְשֵׁי דְּמַנְחֵי גְּלִימֵי וּמִתַּפְּחֵי** – מאחר שדרך בני אדם להניח את בגדם ברשות הרבים ולעמוד לנוח, ולפיכך אין זה נידון כמעשה משונה, ואם שינתה בהמה מדרכה ואכלה את הבגד חייבת, **אֲבָל בְּהֵמָה לַאו אוֹרְחָהּ** – אין דרך בהמה לרבוץ ברשות הרבים, ואם עשתה כן שינתה מדרכה, ולפיכך אם שינתה אף המהלכת מדרכה ובעטה ברבוצה הרי היא פטורה:

שנינו במשנה (לעיל יט:), שאף ששן פטורה ברשות הרבים, מכל מקום **וְאִם נֶהֱנִית מְשַׁלֶּמֶת** מה שנהנית [**וְכוּ'**].

הגמרא מבררת מה השיעור של 'מה שנהנית'. מבררת הגמרא: **וְכַמָּה** השיעור של 'מה שנהנית'. **רַבָּה אָמַר, דְּמֵי עָמִיר** – קש ותבן שהם מאכל פשוט, ואפילו אם אכלה שעורים שהוא מאכל משובח לבהמה. **וְרָבָא אָמַר, דְּמֵי שְׁעוֹרִים בְּזוֹל**, כמו שאכלה, אלא שאינו משלם לפי השער שבשוק, מפני שאולי לא היה מאכילה שעורים, אלא משלם רק שני שליש ממחירם.

הגמרא מביאה סיוע לדברי האמוראים מברייתות: **תַּנְיָא כְּוָותֵיהּ דְּרַבָּה** – שנינו ברייתא כרבה, **וְתַנְיָא כְּוָותֵיהּ דְּרָבָא** – ושנינו ברייתא כרבא. **תַּנְיָא כְּוָותֵיהּ דְּרַבָּה, רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן יוֹחַי אָמַר**, בהמה שאכלה שעורים ברשות הרבים, **אֵין מְשַׁלֶּמֶת אֶלָּא דְּמֵי עָמִיר בִּלְבַד. תַּנְיָא כְּוָותֵיהּ דְּרָבָא, אִם נֶהֱנִית מְשַׁלֶּמֶת מַה שֶּׁנֶּהֱנִית, כֵּיצַד, אָכְלָה קַב אוֹ קַבַּיִם, אֵין אוֹמְרִים שֶׁתְּשַׁלֵּם** את **דְּמֵיהֶן** לפי המחיר בשוק, **אֶלָּא אוֹמְדִין כַּמָּה אָדָם רוֹצֶה** לשלם כדי **לְהַאֲכִיל לִבְהֵמָתוֹ דָּבָר הָרָאוּי לָהּ** [– דמי שעורים בזול] במידה הראויה לה, ולא קב או קביים שזו מידה גדולה, **אַף עַל פִּי שֶׁאֵינוֹ רָגִיל** להאכילה שעורים אלא קש ותבן. **וְלִפְיָכָךְ**, אם **אָכְלָה** ברשות הרבים **חִטִּין אוֹ דָבָר** אחר **הָרֵעַ לָהּ, פְּטוּרָה** לגמרי, הואיל ולא נהנית.

הגמרא דנה לגבי הנהנה מרכוש חבירו, האם צריך לשלם לו עבור ההנאה:

אָמַר לֵיהּ רַב חִסְדָּא לְרָמִי בַּר חָמָא, לֹא הָוֵית גָּבָן בְּאוּרְתָּא בִּתְחוּמָא – לא היית קרוב אלינו אתמול בלילה, ולא יכולת לדון עמנו במה שהסתפקנו, **דְּאִיבַּעְיָא לָן מִילֵּי מְעַלְּיֵיתָא** – שהסתפקנו בדברים חשובים. **אָמַר** לו רמי בר חמא, **מַאי מִילֵּי מְעַלְּיֵיתָא** – מה הם הדברים החשובים שהסתפקתם בהם. **אָמַר לֵיהּ** רב חסדא, בדין זה הסתפקנו, **הָדָר בְּחַצַּר חֲבֵירוֹ שֶׁלֹּא מִדַּעְתּוֹ** של בעל החצר, האם הוא **צָרִיךְ לְהַעֲלוֹת לוֹ** – לבעל החצר **שָׂכָר, אוֹ אֵין צָרִיךְ**. מבררת הגמרא: **הֵיכִי דָּמֵי, אִילֵּימָא** – אם נאמר שמדובר **בְּחַצַּר דְּלֹא קַיְּימָא לְאַגְרָא** – שאינה עומדת להשכרה, **וְנַגְרָא דְּלֹא עָבִיד לְמֵינַר** – והאדם הדר בה אינו עשוי לשכור חצר אחרת, מפני שמצויים לו בתים לשאול בחינם או שיש לו בית אחר, אם כן ודאי שהוא פטור, שהרי **זֶה** [הדר] **לֹא נֶהֱנָה** מהחצר, שהרי הוא יכול לדור בחינם, **וְזֶה** [בעל החצר] **לֹא חָסֵר** כלום במה שחבירו דר בה, שהרי החצר אינה עומדת להשכרה. **אֶלָּא** צריך לומר שמדובר **בְּחַצַּר דְּקַיְּימָא לְאַגְרָא** – העומדת להשכרה, **וְנַגְרָא דְּעָבִיד לְמֵינַר** – והאיש הדר עשוי לשכור בית כדי לדור, אלא שאי אפשר לומר כן מפני שבאופן זה ודאי חייב לשלם, שהרי **זֶה** [הדר] **נֶהֱנָה**, שהרויח את דמי השכירות שהיה משלם במקום אחר, **וְזֶה** [בעל החצר] **חָסֵר**, שאילו לא דר אדם זה בחצירו היה משכירה לאחר, וכיון שבני אדם רואים שיש מי שדר בחצר, אינם מבקשים מבעל החצר שישכיר להם, ולא יתכן שרב חסדא הסתפק בזה. מסיקה הגמרא: **לֹא צְרִיכָא**, מדובר **בְּחַצַּר דְּלֹא קַיְּימָא לְאַגְרָא** – שאינה עומדת להשכרה, **וְנַגְרָא דְּעָבִיד לְמֵינַר** – והדר בה עשוי לשכור, מפני שאין לו מקום אחר לדור בו בחינם, דהיינו 'זה נהנה וזה לא חסר'. **מַאי** – מה דין הדר, **מַצִּי אָמַר לֵיהּ מַאי חִסַּרְתִּיךְ** – האם הוא יכול לומר לבעל החצר, מה חסרתיך, הלא אף אם לא הייתי דר בחצרך לא היית משכירה לאחר, ופטור מלשלם, **אוֹ דִּלְמָא** – שמא **מַצִּי אָמַר** – יכול בעל החצר לומר לו,

א.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא שניאור זלמן – אדמו"ר הזקן – בעל התניא והשו"ע

שולחן ערוך – הלכות שבת

1 **י** בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים כְּשֶׁדַּעְתּוֹ לֶאֱכוֹל בְּשַׁבָּת מֵהַפַּת שֶׁמּוֹצִיא אע"פ שֶׁאֵינוֹ צָרִיךְ לָהּ שֶׁיֵּשׁ לוֹ אַחֶרֶת אֲבָל אִם
2 אֵין דַּעְתּוֹ לֶאֱכוֹל מִמֶּנָּה אָסוּר לְהוֹצִיאָהּ אֲפִילוּ ע"י שִׁינּוּי שֶׁאָסוּר לְהָכִין מִשַּׁבָּת לְחוֹל אֲפִילוּ בְּעֵנְיַן שֶׁאֵין בּוֹ שׁוּם
3 סֵרֶךְ מְלָאכָה אֶלָּא טִלְטוּל בְּעַלְמָא כְּגוֹן לְהָבִיא יַיִן מֵהַמַּרְתֵּף לַבַּיִת בְּשַׁבָּת לְצוֹרֶךְ הַבְדָּלָה בְּמוֹצָאֵי שַׁבָּת וְכָל כַּיּוֹצֵא
4 בָּזֶה[מב] וּכְמוֹ שֶׁיִּתְבָּאֵר בְּסִי' תק"ג לְעִנְיַן יו"ט עַיֵּן שָׁם[45]:

5 **יא** אֲפִילוּ אִם אֵין דַּעְתּוֹ לֶאֱכוֹל מֵהַפַּת בְּשַׁבָּת אָסוּר לִיתְּנָהּ לְתַנּוּר שֶׁלָּנוּ שֶׁאֵינוֹ גָּרוּף וְקָטוּם סָמוּךְ לַחַשְׁכָּה כָּל כַּךְ
6 שֶׁאֵין שְׁהוּת שֶׁיִּקָּרְמוּ פָּנֶיהָ מִבְּעוֹד יוֹם אע"פ שֶׁהוּא אוֹפֶה אוֹתָהּ לְצוֹרֶךְ מוֹצָאֵי שַׁבָּת וּבְכָל הַשַּׁבָּת כּוּלָּהּ יְכוֹלָה
7 לְהֶאָפוֹת בְּלֹא חִיתּוּי מִכָּל מָקוֹם חוֹשְׁשִׁים שֶׁמָּא יִמָּלֵךְ אח"כ לְאָכְלָהּ בְּשַׁבָּת שֶׁהֲרֵי מוּתָּר לוֹ לְהוֹצִיאָהּ מִתַּנּוּר שֶׁלָּנוּ
8 שֶׁאֵין בּוֹ רִדְיָיה וְכֵיוָן שֶׁיִּהְיֶה דַּעְתּוֹ עָלֶיהָ לְאָכְלָהּ שֶׁמָּא יִשְׁכַּח וְיַחֲתֶה בַּגֶּחָלִים לִגְמוֹר אֲפִיָּיתָהּ שֶׁמִּטַּעַם זֶה אָסוּר
9 לְהַשְׁהוֹת תַּבְשִׁיל לְצוֹרֶךְ סְעוּדַת שַׁחֲרִית בְּכָל מָקוֹם שֶׁאָסוּר לְהַשְׁהוֹתוֹ לְצוֹרֶךְ סְעוּדַת הַלַּיְלָה מִשּׁוּם גְּזֵרַת שֶׁמָּא
10 יְחַתֶּה[מג] כְּמוֹ שֶׁנִּתְבָּאֵר בְּסִי' רנ"ג[47] אע"פ שֶׁעַד סְעוּדַת שַׁחֲרִית יוּכַל לְהִתְבַּשֵּׁל בְּלֹא חִיתּוּי:

11 **יב** מִי שֶׁנָּתַן פַּת לְתַנּוּר בְּשַׁבָּת עַצְמָהּ בֵּין בְּשׁוֹגֵג בֵּין בְּמֵזִיד וְנִמְלַךְ לִרְדּוֹתָהּ[מד-מה] מֵהַתַּנּוּר קוֹדֶם שֶׁתֵּיאָפֶה מוּתָּר
12 לוֹ לִרְדּוֹתָהּ אע"פ שֶׁאֵין בָּהּ צוֹרֶךְ שַׁבָּת שֶׁהֲרֵי אֵינָהּ רְאוּיָה לַאֲכִילָה[מו] וַאֲפִילוּ בְּתַנּוּרִים שֶׁלָּהֶם שֶׁשַּׁיָּךְ בָּהֶם
13 רִדְיָיה שֶׁהִתִּירוּ לוֹ חֲכָמִים אִיסּוּר שֶׁל דִּבְרֵיהֶם כְּדֵי שֶׁלֹּא יָבֹא לִידֵי אִיסּוּר סְקִילָה[מז] אוֹ לִידֵי אִיסּוּר חַטָּאת[מח-מט]
14 וּמִכָּל מָקוֹם אִם אֶפְשָׁר לוֹ לִרְדּוֹת ע"י שִׁינּוּי יְשַׁנֶּה.

ביאורים

מב] וכל כיוצא בזה – כ"ק אדמו"ר נשיא דורינו נהג לחלק משקה בשבת לבעלי שמחה (כגון חתונה או בר מצוה) כדי שיחלקו מהמשקה בעת שמחתם, והיה מזכירם שיחלקו מעט מהמשקה בין המסובים בהתוועדות דשבת קודש כדי שלא יהיה כ'מכין משבת לחול'[43].

מג] להמנע מהכנה משבת לחול: כ"ק אדמו"ר הורה פעם לא' שלא יערוך את חגיגת הבר מצוה במוצש"ק שהיות והיום ארוך (שבת) ויכול להיות שיכין משבת לחול, לכן יעשה בר מצוה בזמן אחר[44].

מג] משום גזרת שמא יחתה – משמע שדין המשהה לצורך היום, כדין המשהה לצורך הלילה לכל דבר – ואפילו בדיעבד, ודלא כמשנ"ב[46] שפוסק להקל בדיעבד.

מד] ונמלך לרדותה – היינו כשעשה במזיד ורוצה להמנע מהאיסור, או שעשה בשוגג ונזכר שעשה איסור[48].

מה] לרדותה – מובן שכל המדובר בסעיף זה הוא רק לתנורים שבימיהם, ובתנור שבימינו שאין שייך בהם כלל רדייה מותר וחייב להוציא את הפת מן התנור קודם שתיאפה בין כשהניחה בעצמו, בין כשהניחה חבירו[49].

מו] שהרי אינה ראויה לאכילה – מחמת שלא נאפתה כראוי.

מז] לידי איסור סקילה – כשנתן הפת במזיד[50].

מח] לידי איסור חטאת – כשנתן הפת בשוגג.

מט] או לידי איסור חטאת – מצוי בזמננו בברזי המים ובתנורי חימום שכשמדליק את המים החמים נדלקת האש, וכשסוגר הברז נכבית האש, וסגירת ופתיחת האש הוא איסור דרבנן כיון שהוא מלאכה שאינה צריכה לגופה, ויש

מקורות

43) הליכות ומנהגים בעניני שבת קודש ע' 51.

44) יומן הנדפס בתשורה לבר מצוה נאגעל ה'תשס"ז ע' 27.

45) סעיף ג: אפילו דבר שאין בו מלאכה כלל, כגון להדיח כלים וכיוצא בו אסור לעשות ולהכין ביו"ט לצורך החול . . ולכן יש ליזהר שלא להביא יין ביו"ט ראשון לצורך קידוש של ליל יו"ט שני וכן לא יחפש בספר תורה ביו"ט ראשון מה שצריך לקרות ביו"ט שני או בשבת שאחר יו"ט. איסור הכנה משבת לחול נתבאר גם: סימן שב סעיף י (לענין הצעת המיטות בשבת שאסורה מדברי סופרים), סימן שיט סעיף יח (במקום הפסד אפשר להכין משבת לחול על ידי נכרי), סימן שכא סעיף ו (מותר לשטוף ירקות תלושין כדי שלא יכמשו, כיון שיכול לאוכלם היום ואינו ניכר שהוא לצורך החול, אבל אסור להדיח בשר מהמלח שעליו כיון שניכר הדבר שהוא לצורך חול), סי' שכג סעיף ו (מותר להדיח כלים לאחר סעודת היום לצורך הסעודה הבאה, אבל לא לאחר סעודה שלישית), סי' תריא סעיף ה (ביום הכפורים התירו להכין כמה מאכלים למוצאי יום הכפורים משום פקוח ועגמת נפש).

46) ביאור הלכה סעיף א ד"ה להשהותו.

47) סעיף א שאסור להשהות התבשיל על גבי כירה שאינה גרופה וקטומה לצורך הלילה או עד למחר אם כשמגיע הלילה אין התבשיל מבושל עדיין כמאכל בן דרוסאי.

48) וכן הוא הלשון להלן סימן שו סעיף כט: ונזכר קודם שתיאפה, הערות וציונים לשו"ע מהדורה החדשה.

49) על פי המבואר לעיל סעיף ט.

50) ולא חילק רבינו בין היתרו בו אם לאו, כיון שאין מדובר כאן על חיוב סקילה ממש, אלא על איסור שדינו סקילה.

אֲבָל לְאָדָם אַחֵר לֹא הִתִּירוּ לִרְדוֹת אֲפִילוּ ע"י שִׁינּוּי כְּדֵי שֶׁלֹּא יָבֹא חַבֵּירוֹ לִידֵי חִיּוּב חַטָּאת אוֹ סְקִילָה[נ] שֶׁאֵין אוֹמְרִים לְאָדָם חַטֹּא כְּדֵי שֶׁיִּזְכֶּה חַבֵּירְךָ כֵּיוָן שֶׁחַבֵּירוֹ פָּשַׁע בַּמֶּה שֶׁנָּתַן הַפַּת לַתַּנּוּר[נא] עַיֵּין סוֹף סִי' ש"[ו][54]:

ביאורים

להסתפק במי שפתח בטעות את ברז המים החמים — האם מותר לו לסגור מיד את הברז קודם שיתחממו המים כדי שהיד סולדת בהם, או שגם חימום המים נחשב מדרבנן, ואין מבטלים איסור דרבנן מפני איסור דרבנן, ולכתחילה מוטב לסגור על ידי נכרי. וצ"ע[51].

נ] לידי חיוב חטאת או סקילה – כתב הצמח צדק שנראה דהיינו דוקא במקום איסור סקילה, אבל במקום חיוב ממש נראה דראוי לרדות (שהוא פיקוח נפש הדוחה שבת)[52].

נא] פשע במה שנתן הפת לתנור – גם כששכח האיסור ונתן הפת בשוגג, נחשב כפושע בכך שלא זכר את האיסור[53].

מקורות

51) וראה שבת לישראל ע' שלח, שש"כ פי"ג הערה ס"ב.

52) צמח צדק פסקי דינים חידושים על רבינו ירוחם דף שנח, ונתבאר בקובץ אהלי שם ח"ו ע' צו.

53) סימן שו סעיף כט.

54) סעיף כט: ולא אמרו שאין אומרים לאדם חטא כדי שיזכה חברך אלא כשחבירו פשע בזה, וע"י פשיעתו בא לו האונס אח"כ כגון שהדביק פת בתנור בשבת ונזכר קודם שתיאפה שאף שמותר לו לרדות מן התנור כדי שלא יבא הוא לידי איסור חמור ממנו, אסור לאדם אחר לרדותה כדי שלא יבא חבירו לידי איסור חמור של אפיית הפת בשבת, כיון שחבירו פשע במה ששכח, והדביק פת בתנור בשבת. (וראה עוד שם שגם שאומרים חטא כדי להציל רבים מעבירה).

חלק ב' סימן רנד, דיני תבשילים המוכנים
מערב שבת כדי להגמר בשבת סעיפים י"-יב

שולחן ערוך – הלכות קריאת שמע

א אם יש בני אדם שהתפללו כל אחד בפני עצמו ביחיד ולא שמעו לא קדיש ולא קדושה עומד אחד מהם ואומר קדיש וברכו וברכה ראשונה של קריאת שמע שהוא יוצר אור פעם שניה (ושאר הצבור שומעין ועונין אמן) (מטעם שנתבאר בסי' נ"ז) וענין זה נקרא פורס על שמע פורס מלשון חתיכה כמו פרוסה שאין אומרין אלא מקצת מברכותיה ולאחר שסיימו ברכת יוצר אור אומר ברכת אבות וגבורות וקדושה ואתה קדוש וזה נקרא עובר לפני התיבה ואין עושים דברים אלו בפחות מעשרה מפני שהם דברים שבקדושה.

והשומעים רשאים ללכת לדרכם אחר קדושה אבל העובר לפני התיבה צריך לגמור כל התפלה אע"פ שכבר התפלל לעצמו שאסור להפסיק בתפלת י"ח שאינו דומה לברכ[ו]ת קריאת שמע שהוא מפסיק בהן ואינו אומר אלא ברכת יוצר אור בלבדה הואיל וכבר קרא לעצמו תחלה קריאת שמע וברכותיה לפי שברכות קריאת שמע אין להם סדר שסדרן אינו מעכב לפי שאינן נתלות זו בזו שיצטרך לסדר זו אחר זו לכן רשאי להפסיק ביניהם אם כבר יצא ידי חובתו אבל ברכות התפלה יש להם סדר שתקנו לסדרן זו אחר זו ואם שינה סדרן צריך לחזור לראש לסדרן על הסדר לפי שכולן נתלות זו בזו כסדר שקבעו חכמים לפיכך כיון שהתחיל במקצתן צריך לגמור את כולן כמו שהן סדורות זו אחר זו אע"פ שכבר יצא ידי חובתו:

ב ויש אומרים שהפורס על שמע הוא כשעדיין לא קראו קריאת שמע וברכותיה שאז אומר אחד מהם קדיש וברכו ומברך ברכות שמע והם שומעין ועונין אחריו אמן ויוצאים ידי חובתן (ולפיכך ג"כ לא היה יכול קטן לפרוס על שמע שכל שאינו מחויב אינו מוציא ידי חובה) ופורס הוא לשון פרוסה והצעה והוא כנוי לכל מה שפורס ומסדר לפני קריאת שמע (ואחריה) דהיינו קדיש וברכו וברכות קריאת שמע כי הוא יברך הזבח תרגומו ארי הוא יפרוס זבחא.

ותקנו כן כדי להוציא את מי שאינו בקי כמו שתקנו בתפלה אבל עכשיו שכולם בקיאים וכל אחד מברך לעצמו די בקדיש וברכו בלבד וכל אחד מברך לעצמו אח"כ ברכות קריאת שמע.

ואם כבר קראו קריאת שמע וברכותיה א"צ לחזור ולברך אפילו ברכה ראשונה לא הפורס ולא השומעים (ולפיכך ג"כ קטן יכול לפרוס (ממה) [כמו] שנתבאר בסי' נ"ג) וכן נוהגין במדינות אלו:

ג יש אומרים שפורסין על שמע בערבית כמו בשחרית ובמדינות אלו נהגו להקל בערבית לפי שאין אומרים קדיש בערבית קודם ברכו ומשום ברכו בלבד אין מקפידין כל כך (ומכל מקום אם אחד רוצה להחמיר על עצמו ולפרוס בערבית אין מוחין בידו ותבא עליו ברכה):

ד מי שלא שמע קדיש וברכו וקדושה ורוצה לפרוס על שמע או לירד לפני התיבה אף על פי שיש בבית הכנסת עשרה צריך לחזור אחר ששה שלא שמעו עדיין דהיינו חמשה והוא כדי שיהיו רוב המנין מאותם שלא שמעו ויש אומרים שאפילו ט' ששמעו מצטרפים לאחד שלא שמע שיוכל לפרוס ולירד לפני התיבה שכיון שהם שומעים לדבר שבקדושה שמוציא בפיו ועונין אחריו הרי הוא מקדש ה' בעשרה ולענין מעשה יש לחזור לכתחלה אחר ששה שלא שמעו ואם אינם נמצאים יש לסמוך על סברא האחרונה.

ולדברי הכל א"צ שמי שלא שמע יפרוס בעצמו אלא אפילו מי ששמע כבר יכול לפרוס ולעבור לפני התיבה בשבילו כמו שהוא בכל המצות התלויות בדבור או בשמיעה שכל מי שמחוייב

בדבר אע"פ שיצא כבר ידי חובתו יכול להוציא אחרים ידי חובתן שיאמר הוא והם ישמעו ממנו ששומע כעונה.

ומכל מקום אם אותו שלא שמע הוא בקי לפרוס ולעבור לפני התיבה מוטב שיפרוס ויעבור הוא משיפרוס ויעבור אחר שכבר שמע ויצא ידי חובתו כמ"ש בסי' רע"ג לענין קידוש ועכשיו נהגו שלעולם האבלים פורסים שמע ואפילו שמעו ויש אחר שלא שמע ויודע לפרוס בעצמו ואין מנהג זה נכון.

ויש מקומות שנוהגין שהש"ץ אומר ברכו בכל יום אחר קדיש האחרון כדי להוציא מי שמתאחר לבא לבית הכנסת ולא שמע עדיין ברכו ואף אם אירע שלא בא אדם לבית הכנסת אחר ברכו אין מדקדקים בכך לבד משבתות ויו"ט כמו שיתבאר בסי' קל"ג ואין לבטל מנהגם בבית הכנסת מפני המחלוקת אבל בבית המדרש שאין לחוש למחלוקת יש לנהוג שלא יאמר הש"ץ ברכו אלא א"כ בא אחד אחר ברכו.

אבל כל מי שהיה בשעת אמירת ברכו ושמע וענה עם הצבור אף שלא בירך יוצר אור עם הצבור מפני שהאריך בסדר התמיד ובפסוקי דזמרה ויצטרך לומר יוצר אור ביחיד אע"פ שאינו רשאי שהיה לו לדלג פסוקי דזמרה כדי להתפלל עם הצבור אין לש"ץ לומר ברכו בשבילו (אם הוא עדיין לא הגיע ליוצר אור) הואיל והוא כבר שמע וענה אחר ברכו עם הצבור והוא הדין אם שמע ברכו מאחד מהעולים לקרות בספר תורה ביום הכניסה וענה אחריו דיו ואין הש"ץ חוזר בשבילו (אם לא הגיע עדיין ליוצר אור) אבל כשמגיע ליוצר אור יכול לומר קדיש וברכו אם מזמין לו ט' שישמעו ויענו אחריו ואע"פ שכבר שמע וענה עם הצבור (וגם הם שמעו וענו) מכל מקום כיון שעכשיו הוא בא לסמוך ליוצר אור יכול לחזור ולאמרו (והוא הדין שאם הגיע ליוצר אור כשהש"ץ הגיע לקדיש אחרון חוזר הש"ץ ברכו בשבילו) וכן צריך ליזהר במדינות אלו שהאבלים פורסים שמע שלא יפרסו בשביל מי ששמע ברכו אפילו מהא' העולין לספר תורה (אלא א"כ בא לסמוך ברכו ליוצר אור).

נוהגין לפרוס שמע אחר תפלת י"ח בלחש מטעם שנתבאר בסי' נ"ד וכל אותם שלא שמעו ברכו מתקבצים אז לפתח בית הכנסת אצל האבלים שהם פורסים שמע ונמשך מזה קלקול שעדיין מקצת הקהל מתפללים ואלו עוברין לפניהם ואסור לעבור כנגד המתפללין על כן צריך ליזהר בזה:

ה אעפ"י שאפילו יחיד שהתפלל כבר בפני עצמו אלא שלא שמע קדושה יכול לירד לפני התיבה ולחזור ולהתפלל כל התפלה בשביל הקדושה מכל מקום אם לא התפלל עדיין אין לו להתפלל בלחש תחלה אלא א"כ יש ששה שהם רוב מנין שלא התפללו עדיין שאז הם כמו צבור גמור ומתפללים בלחש תחלה ואח"כ חוזר אחד מהם התפלה בקול רם אם יש ט' שישמעו ויענו אמן אבל בפחות מששה שלא התפללו לא יתפלל הש"ץ בלחש תחלה אפילו הש"ץ הוא מאותן שלא התפללו עדיין אלא יתחיל מיד בקול רם שהרי עיקר הכוונה הוא בשביל הקדושה (ומטעם זה לא יאמר בקול רם אלא עד האל הקדוש ולא יותר שלא התירו להשמיע קולו בתפלתו אלא בחזרת הש"ץ בלבד וזה אינו ש"ץ כיון שאינו רשאי לחזור התפלה ואינו מתפלל אלא פעם אחת בשביל חובת עצמו בלבד):

ו מי שנתאחר לבא לבית הכנסת ולא שמע לא ברכו ולא קדושה וחושש שמא לא יהיו עשרה בבית הכנסת כשיגיע לתפלה יש מתירין שיפרוס ויעבור לפני התיבה להתפלל שמונה עשרה מיד ואח"כ יקרא קריאת שמע וברכותיה ולא יחזור להתפלל ואף על פי שאינו סומך גאולה לתפלה אין בכך כלום הואיל וכוונתו לומר קדושה בעשרה ואין להקל בזה לכתחלה אלא יתפלל כסדר ויסמוך גאולה לתפלה ואם יהיה עשרה בבית הכנסת יאמר קדושה (א) שאין להפסיק בין גאולה לתפלה משום קדושה (כמו שנתבאר בסי' ס"ו):

ז אסור לש"ץ או לאחר להפסיק בין גאולה לתפלה של שחרית או בקריאת שמע וברכותיה כדי לפרוס על שמע לאותם שבאו לבית הכנסת לאחר שענו הקהל קדיש וברכו והתחיל כבר הש"ץ בברכת יוצר אור אבל אם עדיין לא התחיל חוזר ואומר ברכו פעם שנית בשביל אותם שבאו לאחר שענו הקהל ברכו אבל בין גאולה לתפלה של ערבית מותר להפסיק להוציא אחרים ידי חובתן בברכו שהרי בלא זה מפסיקין בין גאולה לתפלה בפסוקים וקדיש הואיל ותפלת ערבית רשות כמו שיתבאר בסי' רל"ו:

חלק א' סימן סט, דין פורס על שמע סעיפים א-ז

לקוטי תורה

תוכן הפרק: ההבדל בין התואר "אור אין סוף" למהותו ועצמותו של הקב"ה

אך ענין העלייה מהו.

לאחרי שנתבאר בארוכה שהנשמה מצד עצמה אי אפשר לה להשיג אלא בחינת "שמו" - יש לבאר מהו ענין העלי' שהיא מגיעה אלי' רק על ידי ירידתה לגוף.

וגם להבין, דהנה נודע דעיקר קבול השכר הוא בזמן תחיית המתים, וכמאמר רז"ל ודע מתן שכרן של צדיקים לעתיד לבא, שאם הפירוש על הגן עדן מהו לשון לעתיד, הלא הגן עדן ישנו גם עתה לנשמות בצאתם מן הגוף.

אלא בודאי קאי על תחיית המתים, לפי שזהו עיקר השכר ועליית הנשמות, וגן עדן אינו אלא לפי שעה עד התחיי'.

וגם זה צריך להבין, למה קיבול שכר העיקרי הוא להנשמות כשיהיו בגופים דווקא.

דבר זה - שעיקר קבלת השכר הוא בתחיית המתים, היינו לנשמות בגופים דוקא - צריך ביאור, שהרי השכר העיקרי על קיום התורה והמצוות הוא שכר רוחני, דהיינו תענוג אלקי המגיע לנשמת האדם,

ולכאורה, כשהנשמה מלובשת בגוף גשמי אי אפשר לה להשיג וליהנות מזיו השכינה באותה מעלה ומדריגה כאשר היא למעלה בגן עדן מופשטת מן החומר, ד"כמו שלא ישיג הסומא עין הצבעים ולא החרש שמע הקולות, כן לא ישיגו הגופות התענוגים הנפשיות כו' וענינו [של התענוג הנפשי] הוא מה שמשיגים באמיתת הבורא ית' ובזה הם בתענוג תמידי".

וא"כ כיצד יתכן שעיקר שכר הנשמה יהי' כשהיא מלובשת בגוף גשמי, ולמה לא ניתן השכר לנשמה כשהיא בגן עדן, מופשטת מחומר הגוף?

אך הענין ע"פ מ"ש בזהר דאין סוף ב"ה הוא סובב כל עלמין וממלא כל עלמין.

הפירוש הפשוט בדברי הזהר הוא, שהקב"ה מלא כל העולמות וסובב ומקיף את כל העולמות.

אך מובן ופשוט שאין הכוונה ב"ממלא" ו"סובב" בבחינת מקום (לאמר, דממלא פירושו שנמצא בתוך העולמות, וסובב פירושו שאינו נמצא בתוכם אלא רק מקיף עליהם מלמעלה) - "כי לא שייך כלל בחינת מקום ברוחניות", כלומר, דבר רוחני אינו בגדר מקום שנוכל לומר עליו שהוא נמצא בין בתוך המקום ובין סביב המקום;

אלא כוונת הזהר, שהקב"ה נמשך ומתגלה לנבראים בשני אופנים, הנקראים "ממלא" ו"סובב", כפי שיבואר להלן באורך.

פירוש, כי הנה עצמותו ית' אינו בגדר השפעה כלל.

קודם כל יש להקדים, דהן "ממלא כל עלמין" והן "סובב כל עלמין" אינם תוארים על עצמותו יתברך, כי שניהם משמעם "השפעה" ויחס אל העולמות (אם באופן של "ממלא" או עכ"פ באופן של "סובב") - ואילו עצמותו יתברך אינו בגדר "השפעה", כי גדר "השפעה" לא יתכן אלא כשיש "מקבל" שהוא נפרד מן המשפיע, שאליו הוא משפיע, ואילו מצד עצמותו של הקב"ה אין שום מציאות מלבדו.

ולכן פירוש אור אין סוף היינו על החיות המאיר ונמשך ממנו ית' להחיות העולמות, שהוא כמו זיו והארה לבד, כמו זיו השמש לגבי השמש.

וגם התואר "אור אין סוף", אשר כשמו כן הוא, שהוא בלתי מוגבל, אינו תואר לעצמותו יתברך, כי מאחר שנקרא "אור אין סוף", שהוא ענין של "התפשטות" והשפעה, א"א לומר שזהו תואר לעצמותו ית' שאינו בגדר השפעה.

אלא הכוונה ב"אור אין סוף" היא לחיות המתפשטת ממנו יתברך כדי להחיות את העולמות, ונקראת "אור", כי היחס בין החיות האלקית לעצמותו ית' הוא כמשל אור השמש לגבי השמש, שאין בו כלום מגוף כדור השמש ואינו אלא הארה חיצונית בלבד.

אלא שזהו משל גשמי.

אור השמש הוא משל גשמי על אופן גילוי החיות הנמשך מאתו ית'.

ופירוש המשל, היינו כי לפי שעצמותו ית' הוא מחיה החיים ומכלכל חיים , על כן בחינת איזה גילוי ממנו דוגמת זיו והארה לבד הוא מחיה את העולמות ומהוה אותן.

המשל ל"אור אין סוף" מאור וזיו השמש בא לתאר גם מעלת האור [ולא רק חסרונו, שהוא רק "הארה בלבד"], דזה שביכולתו של האור להחיות את כל העולמות הוא לפי שהאור הוא "מעין המאור", פירוש, שתכונות המאור מתגלות על ידי אורו, וכמשל אור השמש, דהיות שגוף כדור השמש הוא בהירי בעצם, על כן גם אור השמש הוא אור בהיר.

וכך למעלה, דזה ש"אור אין סוף" יש בו את הכח להחיות את העולמות, הוא לפי שבו מתגלה ה"מאור" (הקב"ה עצמו), שזה שהקב"ה הוא "מחי' חיים" (ו"מכלכל חיים") מתגלה על ידי אורו (אף שהוא רק זיו והארה בלבד).

עד"מ מה שהנשמה מחיה את הגוף, שהחיות המלובש ברמ"ח איברי הגוף, שהן חיים מן הנשמה, כח הראיה בעין וכח השמיעה באוזן כו', אין זה חלק מעצמות הנשמה ממש, אלא שהוא בחינת גלוי והארה מהנשמה.

משל לדבר, שיש "הארה" שבכוחה להחיות - מחיות הנשמה [היינו הנפש החיונית, שבדברי חז"ל נק' "נשמה"] המחי' את כל פרטי אברי הגוף, כח הראי' בעין כח השמיעה באוזן וכו' - שבוודאי אין חיות זו חלק מעצם הנשמה, שהרי הנשמה עצמה היא למעלה מגדר התחלקות לכוחות פרטיים, אלא חיות הגוף אינה אלא הארה והתפשטות מהנשמה.

כי לפי שהיא בעצמה נשמת רוח חיים, על כן בהתלבשותה בגוף היא מחיה את הגוף, וחיות זה שהגוף חי ממנה הוא כמו בחינת הארה ממנה ואין מעצמותה ממש.

זה שבכוחה של הארה ו"התפשטות" הנשמה להחיות את הגוף (אף שהיא הארה בלבד) הוא לפי ש"אור כעין המאור", ולפיכך, כשם שמהות הנשמה עצמה היא "רוח חיים", על כן גם "אור" הנשמה הוא ענין של חיים, שבהתפשטותה בתוך אברי הגוף, הגוף חי ממנה.

וכך גם בנמשל למעלה, דלפי שעצמותו ית' הוא מחי' חיים ומכלכל חיים, לפיכך גם הארה בלבד ממנו מהווה ומחי' את העולמות.

אלא שהנשמה מתלבשת עכ"פ עצמותה ג"כ תוך הגוף ואז נמשך הארה וחיות ממנה להחיות רמ"ח איברי הגוף, ולכן מתפעלת בעצמותה ג"כ ממקרי הגוף.

אלא שאין משל אור הנשמה המחי' את אברי הגוף דומה לנמשל (אור ה' המחי' את העולמות) - לפי שבנשמה וגוף, הרי גם עצם הנשמה (שלמעלה מגדר התחלקות לפרטי אברי הגוף) נמצאת בתוך הגוף, היינו שהיא יורדת ומתלבשת בתוך הגוף ומוגדרת בו.

כלומר: אע"פ שעצם הנשמה הוא למעלה מהתחלקות ואין היא מתפשטת בעצמה בפרטי אברי הגוף להחיות כל אבר ואבר פרטי בהתאם למזגו ותכונתו - מכל מקום צריכה הנשמה להמצא עכ"פ בתוך הגוף (ולא כמו השמש שנמצאת בשמים ומשם מתפשט אורה לארץ).

ורק לאחרי שהנשמה מתלבשת בגוף ונמצאת בו (היינו במוח, ש"שם הוא עיקר משכן הנשמה") - אזי אורה מתפשט לכל פרטי אברי הגוף ומחי' כל אבר ואבר לפי עניינו.

ומאחר שהנשמה נמצאת בתוך הגוף, הרי הגוף מגביל את הנשמה (כמובן ופשוט שאינו דומה מצב הנשמה כפי שהיא למעלה לגבי מצבה כשהיא מלובשת בגוף, שאי אפשר לה להגיע לאותה דרגא של דביקות באלקות, מחמת העלם והסתר הגוף).

מטעם זה מצינו, שמאחר שהנשמה "נתפסת תוך הגוף", לפיכך היא "מתפעלת ומקבלת שינויים משינויי הגוף וצערו מהכאות או קרירות או חמימות האש וכיוצא", כלומר, כאשר הגוף הוא במצב של צער הרי זה מבלבל גם את הנשמה ואין היא יכולה לעסוק אז בעבודת השם כדבעי [דלא כמו השמש שאין אור השמש פועל שום שינוי בשמש עצמה].

אבל בהנמשל למעלה אינו כן, שאינו מתפעל מהעולמות, ואתה הוא עד שלא נברא העולם אתה הוא משנברא העולם כו', הכל בהשוואה אחת, וכמ"ש אני הוי' לא שניתי.

אף שהקב"ה נמצא בכל מקום (כי לית אתר פנוי מיני'), מכל מקום, אין העולמות עושים שום שינוי בו יתברך, שזהו פירוש נוסח התפלה "אתה הוא עד שלא נברא העולם אתה הוא משנברא העולם" - "פירוש הוא ממש, בלי שום שינוי, כדכתיב אני ה' לא שניתי", כי העולמות אינם פועלים שום שינוי בו יתברך.

והיינו לפי שהוא ית' קדוש ומובדל ואינו מתלבש ונתפס בהעולמות.

והטעם, לפי שזה שהקב"ה נמצא בעולמות אינו כמו הנשמה המתלבשת בתוך הגוף, שהיא "נתפסת" ומוגדרת בו כנ"ל - אלא הוא יתברך נשאר ברוממותו והבדלתו מן העולם (אע"פ שנמצא בתוך העולם), בלי שום גדר של "השפעה" לעולמות.

ואפילו בהאור לא שייך בחינת התלבשות אלא אחר כמה צמצומים כו'.

ובאמת, אצלו יתברך גם אורו הוא למעלה מגדר שייכות לעולמות, וכמו שנתבאר לעיל בפירוש "ושמך קדוש", דגם "שמו הגדול" קדוש ומובדל מן העולמות, ורק "הארה דהארה" ממנו ית' ("הוד" של שמו) מתפשטת בעולמות להחיותם, ע"י צמצומים רבים ועצומים.

וא"כ כ"ש שיובן שהחיות שכל העולמות עליונים ותחתונים חיים ומתהוים ממנו ית' אינו עצמותו ח"ו רק גילוי הארה לבד.

אשר מכל זה יובן במכ"ש וק"ו שהחיות האלקית המתפשטת בתוך כל העולמות והנבראים להחיותם אינה אלא הארה חיצונית בלבד. דאם החיות המתפשטת באברי הגוף אינה אלא הארה מעצם הנשמה (אע"פ שגם עצם הנשמה מתלבשת ונתפסת בגוף), כ"ש למעלה כביכול - שעצמותו ומהותו של הקב"ה אינו בגדר "השפעה" כלל, ואינו נתפס כלל בעולמות, ואף אורו (שהוא רק הארה ממנו ית') אינו נתפס בעולמות - שוודאי שהחיות - (שהוא רק זיו

והארה מאורו) - המתפשטת בתוך העולמות והנבראים אינה אלא הארה חיצונית.

ולכן הוא ית' נק' מחיה החיים מכלכל חיים כו'.

זהו דיוק הלשון שהקב"ה נקרא "מחי' חיים", וכן "מכלכל חיים", דמשמע שצריכים להחיות את החיים, ולכאו' אם הם "חיים" מה שייך להחיות אותם?

אלא הכוונה ב"חיים" היא לאורו של הקב"ה שיש בו הכח להחיות עולמות ונבראים, והקב"ה עצמו הוא המקור של "חיים" אלה "מחי' (בחינת ה)חיים", ללמדנו, שחיות העולמות אינה מעצמותו ית' אלא רק הארה חיצונית בלבד.

ד"ה את שבתותי תשמרו פרק ח

ב.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא דובער – אדמו"ר האמצעי

מאמרים קונטרסים

וביאור הדברי' הנה באמת גם אם הי' מאיר מחסדו הגדול להיו' נמשך י"ג מדה"ר הי' כלי המקבל מתבטל ממציאותו לגמרי או שהי' עובר עליו בבחי' מקיף בהעלם ולא הי' האור נכנס תוך תוכו כו' ולא הי' פועל לענין מעשה כלום לסלוח ולמחול לעבור ולבטל כל דין וקטרוג שבפ"מ רק בבחי' מקיף הי' עובר כו' והוא שהי' נשאר האור למעלה בלבד (וגם בבחי' מקיף לא ירד למטה שאם הי' יורד עכ"פ בבחי' מקיף הרי הי' בבחי' שומר עכ"פ כענין ופרוס עלינו סוכת שלומך ובצ"ל כנפי"ך כו' כמ"ש כנשר יעיר קינו על גוזלי"ו ירח"ף דאימא רביעא על בנין לשומרם מכל צרה כו'), וזהו וימהר משה ויקוד ארצה כו' מהירות זו הי' להמשיך כח החסד דא"ס מלמעלה מעלה שעלה לשם כמ"ש ויעבור ה' על פניו כו' שהן ב' עליו' הנ"ל להוריד ולהמשיך למטה מטה דוקא והן י"ג מדה"ר שנמשכי' עד למטה מטה עד עוה"ז לסלוח העון שבפ"מ לנפש החוטא' כו', וזהו רק מכח ההשתחוא' דמשה כשמיהר בהשתחוא' למהר בחי' הירידה דאל רחום למטה דבחי' השתחוא' על פניו ארצה הרי זהו כמו ענין נפילת אפים ממש שהוא בחי' היריד' למטה בתכלית כידוע, והיינו שהוריד משרש הי"ג מדה"ר שעלה למעלה בעצמו' ממש שיומשך בבחי' מדו' דהוי' דז"א דאצי' ומשם ירדו בבי"ע תמיד בכל עת שיעוררו באמרם ה' ה' אל רחום כו' ומפני שכמו שהן בעצמו' א"ס לא יכלו לקבל ע"כ הי' עוצם עבודתו בהשתחוא' זו שירדו י"ג מדה"ר למטה שיוכלו המקבלי' לקבל להיו' נושא עון בפ"מ וד"ל.

ותחלה יש להבין ענין ויעבור ה' שהוא ב' עליו' הנ"ל, דהנה פי' על פני"ו ל' רבים כי יש אנפי רברבי ואנפי זוטרי כידוע והיינו בחי' ז"א ובחי' א"א וע"י דנק' אדם קדמא' כו' וכמ"ש מ"ה שמו כו', עד"מ אדם הגדול בדעת כזקן שקנה חכמ' מדותיו בגדלו' הדעת ונק' פנים ארוכי' שהפני' מורה על הפנימי' שבמוחי' דחב"ד כו', וכתי' חכמת אדם תאיר פניו כר"א שמצא תוספ' חדשה וצהבו פניו שהוא בא מחידוש כח המשכיל כל שכל שנק' פנימי' ח"ס כו' והמוחי' דחו"ב יאירו בפני' ממש והן בחי' תרין תפוחי', וכמו במ"ת שנדמה להם כזקן כו' בהדרת אור פנים העליוני' דבחי' א"א כמ"ש באור פניך נתת לנו כו' וכן א' יאר ה' פני"ו אליך פני"ו העליוני' שנק' אנפי רברב"י כו' והוא שרש הי"ג מדה"ר כידוע (ויש פני' עליוני' מזה שמשם מקור ושרש להארת פני' די"ג מדה"ר דא"א והוא מ"ש ישא ה' פני"ו כו' והיינו בבחי' א"ק כו'), ובחי' אנפי זוטרי הוא במוחי' דחו"ב שבמדות עליונו' דז"א כו' וז"ש כתפארת אדם כו' תפארת בחורי' כחם כו', וכאשר א' ויעבור ה' על פני"ו היינו שעלה ועבר ודילג למעלה מכל בחי' פני' העליוני' דאנפי זוטרי ואנפי רברבי דא"א וא"ק כו' עד בחי' עצמותו ממש שלמעלה מבחי' אד"ם כמ"ש כי לא אד"ם הוא כו' (וכידוע דגם א"ק נק' אד"ם דבריא' בכללות), והיינו ענין ב' עליו' דגרשי"י' הנ"ל ואח"כ ויקרא ה' ה' כו' פי' אחרי ב' העליו' זו למעלה מזו הנה ממקום שעלה לשם משם ירד וכמו שעלה בב' עליו' זו למעלה מזו כך ירד ב' ירידו' זו למטה מזו. והענין הוא כי ב' הויו' הללו א' הוי' דחכמה שבכת"ר בדרך כלל שנק' אנפי רברבי כנ"ל והב' הוי' שבמדו' דאו"א שמלובש בז"א ולשניהם עבר ודילג בעליית"ו למעלה בעצמו', ואחרי העלי' צריך לירד באותן ב' מדרגו' דה' ה' ביריד' אחר יריד', ירידה א' מעצמו' אא"ס לבחי' הוי' דפנימי' ח"ס דא"א וע"י (או לחכמ' דא"ק כו') וירידה הב' מפנימי' ח"ס דא"א לחכמה ובינה דז"א שנק' אנפי זוטרי כו' דוקא כדי שמשם יוכל לבא האור גם לכל עולם לפי ערכו עד למטה ממש כנ"ל וד"ל. וזהו ה' ה' פסיק טעמא בגוייהו לפי שאין ערוך לה' שבז"א לה' דח"ס ועכ"ז דילג בירידתו מן העצמות כמו שדילג מלמטה למעלה בעלייתו עד"מ הדולג ועולה בסולם בשליבות ומדרגות ירידתו ג"כ באותן מדרגו' וד"ל.

קונטרס דמלכא משיחא אתא לאתבא צדיקיא בתיובתא

ג.
הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא מנחם מענדל – אדמו"ר הצמח צדק

דרך מצותיך

וזהו עבדים היינו לפרעה במצרים וכדפי' במ"ח הובא לעיל פ"א שאנו בני ז"א היינו עבדים לפרעה העומד בעורף ומעכב שלא יהי' המשכת השפע בבחי' פנימי' אלא לו והיינו כנ"ל שמבחי' הרצון כשאינו מתלבש בהחכמה יוכל להיות נמשך יניקה גם לחיצונים כי שממית בידים תתפש כו' ומ"מ גם משם יניקתם רק בבחי' אחוריים ולא מבחי' פנים ח"ו שהרי אינן רצויים כלל כדכתיב ואת עשו שנאתי (מלאכי א' ג') וכמ"ש פ"א גם בענין העיגולי' שאחוריהם אל המקיף כו', והענין כי הנה שם הוי' רומז על השפעת האלהות להוות העולמות, והנה יו"ד ה"א שהם חו"ב הם בחי' צמצום והתפשטות שיש בכל השפעה וקוצו של יו"ד בכתר והוא בחי' הרצון שלמעלה מחו"ב ומקור להם כי כל המשכה ושפע תלוי ברצון המשפיע והרצון יש בו ג"כ פנימי' וחיצוני' והוא הנק' בע"ח פנים ועורף דא"א ובלשון פסוק הוא חפץ ורצון שהחפץ הוא פנימית הרצון והוא כי הדבר שמתענג בו א"כ רצונו בו אמיתי ונק' חפץ כמו חפץ בבת יעקב (בראשית ל"ד י"ט) אבל דבר שאינו מתענג בו ואיננו תכלית אצלו אלא שצריך לכך מחמת איזה דבר המכריחו ולולי שהי' אותו הדבר לא הי' רוצה בו כלל ואדרבה רצונו יותר שלא הי' הדבר ולא הי' מצטרך להדבר שרוצה בו עתה זהו הנק' רצון שהרי אי' במשנה ספ"ה דעירובין (דף כ"א א') כופין אותו עד שיאמר רוצה אני הרי גם מה שאומר ומסכים ליתן הגט על כרחו מחמת הכפי' נק' רוצה לפי שמתרצה עכ"פ עתה עם כי אינו חפץ בו באמת וכמ"כ למעלה השפעת אלהותו ית' שהוא משפיע בתענוג וחפץ בה באמת היא הנמשכת מבחי' פנימיות וזהו ענין פנים דא"א אבל מה שהוא משפיע בלי חפץ ותענוג רק דרך אגב לעוצם רוממותו שאינו מדקדק מלהטיב אפי' למי שאינו ראוי כנ"ל זהו בחי' חיצוני' ונק' עורף דא"א או רצון. והענין כי התורה שהיא רצונו וחכמתו ית' היא בחי' פנימי' רצונו ית' כי כל ענין חכמת התורה הוא ההתחכמות בהמשכות דאא"ס איך ומה שיומשך ושלא יהי' מונע מבית ומבחוץ שזהו כללות העשין ול"ת כי רמ"ח מ"ע הם רמ"ח המשכות אורות בכלים ע"י הסוכה נמשך גילוי אור בבחי' חסד וע"י האתרוג במל' וכיוצא והחכמה שבהם היינו איך ומה שתהי' ההמשכה ואיך שיהי' תמונת הכלי לפי מזג ההמשכה של האור שזהו ג"כ עיקר התורה הנגלות לנו הלכות סוכה איך ומה תעשה הסוכה וכן האתרוג הכל לפי תמונת האור הנמשך על ידם שיהי' ראוי להתמשך ע"י מצוה זו כשנעשית כהלכתה, ומל"ת ענינם לצורך הפרדת הרע להפרידו מסט' דקדושה שלא תומשך שפע אלהות למקום שאינו ראוי וזהו כל האזהרות לא תאכל חלב לא תאכל דם כי ע"י שהאדם מפריד א"ע מסט"א ומקדש א"ע מדברים האסורים במאסר הקליפות שאין להם עלייה הוא גורם ג"כ ככה למעלה וע"כ יש בתורה מבחי' ע"י שהוא פנימיות דא"א דהיינו שיש לו ית' חפץ ורצון פנימי בהמשכה והשפעה זאת ורצויה היא לו ומתענג ממנו שזהו הנק' עתיק יומין כידוע שהוא בחי' עולם התענוג וז"ש בישראל יאר הוי' פניו אליך (במדבר ו' כ"ה) פי' פנימיותך כי ישראל הם המקיימים רצונו ית' שבתורה ומצות והם ארץ חפץ שבהם נשלם חפץ ה' ועש"ז נקראו ישראל ושמם נאה להם שפירושו לי ראש כלומר אמיתת כוונתו כמו שנת' במצות ציצית (שפ"ו) ריש פ"ב, אבל עכומ"ז ושריהם שלמעלה נק' אלקים אחרים שמקבלים מבחי' אחוריים להיות כי אין לו ית' חפץ כלל בהמשכה שמשפיע אליהם שהרי אינן מקיימים התורה שהיא חפץ ה' כדכתיב ה' חפץ למען צדקו יגדיל תורה (ישעי' מ"ב כ"א), ואע"פ שהם מקבלים שפע ויניקה הוא רק מבחי' אחוריים דהיינו בדרך אגב אחר שכבר נמשך קילוח השפע מאתו ית' בשביל ישראל עם סגולתו אזי מקבלים גם החיצונים מן התמצית הגם שלא נמשכה השפע בשבילם כלל וכמו עד"מ כשעושה המלך סעודה בשביל אנשים מכובדים שמוציא ממון מאוצרו ומפזר בשביל כיבוד זה שמגיע אח"כ גם כן עצמות ושיריים [לפחות ערך] הגם שלא כיון בשבילם כו' כי לעוצם רוממות המלך אינו מקפיד ומדקדק כ"כ והנה גם התמצית והפירורים הפקר שלו יעלו לסך עצום גם בעיני השרים הגדולים כידוע, וזהו מדריגת פרעה שהוא עורף דא"א, פי' כי פרעה אמר לי יאורי כו' (יחזקאל כ"ט ג') מי הוי' אשר אשמע בקולו (שמות ה' ב') שהי' יש ודבר ואעפ"כ קיבל חיות ויניקה מלמעלה והיינו מבחי' אחוריים ושרש השפעה זו היא מבחי' עורף דא"א פי' אחוריים של הרצון ולא פנימיותו כי אין לו חפץ בו כנ"ל וזהו שאמר בע"ח שעומד בעורף דא"א פי' עד"מ העורף גשמי שהוא אחורי הצוואר כי עיקר התפשטות החיות מהראש הוא דרך הצוואר ללב ע"י הווירידי' וזהו תוכן ועיקר הילוך החיות שבגוף ואגב מתפשטים ווירידים ג"כ אל העורף ואינו עיקר כ"כ, וכמ"כ פי' עורף דא"א היינו כח ההמשכה הנמשכת בלי חפץ ותענוג אלא דרך טפל שמשם מקום יניקת פרעה, ועם היות בחי' אחוריים הרי רבה היא עד מאד לתת לו ממשלה ושליטה גדולה שהרי הי' מולך בכיפה כנ"ל לפי שגם הפירורים הפקר שלו ית'

יעלו מאד להון רב בעולמות המקבלים ממנו כו', ולא עוד אלא שגם אנו בנ"י המקבלים מבחי' פנימיות היינו אז עבדים לפרעה במצרים שהוכרחנו אז לקבל החיות ג"כ בבחי' אחוריים הנק' עורף, והענין כי בחיי האבות שהן הן המרכבה שהיו בביטול תמיד ליוצרם כידוע והיו רצויים לפניו ב"ה וגם השבטים היו ג"כ מעין אבותם כי שבט הוא ל' המשכה שמומשכים משלמעלה מהם הם האבות כו', ע"כ הי' המשכת השפע להם מאתו ית' בחפץ ורצון פנימי והוא פנימי' דא"א כנ"ל בענין יאר ה' פניו אליך אבל לאחר שנאמר במצרים וימת יוסף וכל אחיו וכל הדור ההוא (שמות א' ו') ובנ"י היו בקטנות והי' השפעת השפע להם ג"כ בבחי' אחוריים לבד וזהו שהיו עבדים לפרעה שהוא עיקר המקבל משם והם היו מקבלים דרך השר שלו כו' וכ"ז הוא ענין היניקה ע"ד הא' שנת"ל אחוריהם אל המקיף ר"ל לרוממות הרצון נותן שיריים לכלבים והמה שיריים גדולים ועכ"ז הוא מבחי' אחוריים כנ"ל: ואמר עוד במצרים מצר ים זהו ענין סיבה שני' להגלות והוא ענין עיבור ז"א בבטן אי' הנק' ים או מי שאז הי' בקטנות מאד תלת כלילן גו תלת כנ"ל עצמיות המדות בלי מוחי' ומחמת הקטנות הגיע להם ג"כ יניקה ע"פ דרך השני כנ"ל באריכות: ויוציאנו הוי' אלקינו או"א שהלבישו לזרועות דא"א וזהו ביד חזקה ובזרוע נטויה והיינו שנתפשט וירד מן עצמות בעל הרצון שיהי' הרצון מתלבש בחכמה ויתנהג על ידה ויהי' זרועותיו מתלבשים בחו"ב שיהי' בו חסדים וגבורות ימין ושמאל לקרב או לרחק כפי הראוי עפ"י החו"ב ואז ויוציאנו ממצרים כי ע"פ החכמה אין ראוי להגיע חיות כ"כ לפרעה האומר לי יאורי כ"א לישראל עם קרובו המקבלים תורה שהיא פנימי' רצונו כנ"ל ובזאת יש ג"כ תועלת להתלבשות הרצון בחכמה שמונע יניקת החיצוני' כנ"ל ועוד זאת שאז הגם שהוא בדרך צמצום יותר משהי' למעלה מן השכל בתחלה, עכ"ז הנה בחכמה תאיר עתה בחי' הפנימי' שברצון הוא בחי' חפץ העליון הנק' ע"י שהרי החכמה תנהיג הרצון להיות כפי הראוי ע"פ התענוג עליון מה שנתאוה הקב"ה להיות לו דירה בתחתונים וכמ"ש באדר"ז דף רפ"ט (א') ענין חד טורנא דהוה מתתקן לאתנהרא בטש בהאי מוחא כו' שר"ל טורנא ענין שליח והוא בחי' התלבשות אור התענוג מרישא סתימא דעתיקא דלא אתיידע שהוא בחי' ע"י עולם התענוג שמתלבש במוחא דוקא וכנ"ל, וזהו ענין יאר הוי' פניו אליך כו' ואז עי"ז הי' ג"כ לידת הז"א ויציאתו מעיבורו בבטן אי' שזהו יציאת מצרים מן המיצר דמי ואז נמשכו לו מוחי' ע"י או"א הנ"ל ונעשו בבחי' גדלות ואז נמנע היניקה מפרעה גם מדרך השני ממה שפניהם אל הפנימי כנ"ל ונמצא ענין ויוציאנו ה' אלקינו שהוא הלבשת או"א לזרועות דא"א הנ"ל הי' תועלת למנוע היניקה מחיצוני' ע"פ שני הדרכים מבחי' עורף דא"א וגם מן הקטנות דז"א כי הא בהא תליא כנ"ל: ג) ועתה מובן שרש ענין מצות קרבן פסח שנצטוינו לשחוט שה מן הכבשים או מן העזים וצולי' אותו ראשו על כרעיו צלי אש דוקא, והוא להורות הנפלאות שעשה לנו הש"י שפרעה* ביקש להשתעבד בישראל שהוא יקבל כל היניקה מעורף דא"א ע"י שהז"א יהי' בעיבור ג' גו ג' ובקטנות מאד ורצה למנוע הלידה ויקבל יניקה משני האופנים כנ"ל והש"י הפר מחשבותיו והי' לידת הז"א בו בלילה ר"ל גלוי המדות שיהי' בהם התלבשות המוחי' ואז נמנע היניקה מהם ויצאנו ממצרים אנחנו בני ז"א שנפשותינו אצולות משם כנ"ל ולכן אנו שוחטים שה וצולי' אותו ראשו על כרעיו להורות שמה שביקש פרעה לעשות להז"א דאצי' שמשם שרשינו שישאר בבחי' עיבור ראשו מקופל בין ברכיו הפר הש"י עצתו והי' לידת הז"א ונעשה עתה גדול ואנו עושים כן לשה שהוא שרש פרעה כידוע שמצרים עובדים למזל טלה ראשו על כרעיו להורות שאין להם שליטה ובחירה כלל כמי שהוא כפות רק הש"י הוא המנהיג העולם ע"י מדותיו ית' שהם הכלים שהוא ית' מתלבש בהם שהם הנק' ז"א וז"ש (שמות ח' י"ח) למען תדע כי אני ה' בקרב הארץ דוקא:

הג"ה

*) ובזה מובן ג"כ פרשה בסדר ואלה שמות בנ"י וגו' בענין שציוה פרעה כל הבן הילוד היאורה תשליכוהו וכל הבת תחיון (שמות א' כ"ב), כי עיקר כוונתו הי' למנוע לידת הז"א והיינו ע"י שכל בן ישראל ששרשו מז"א הילוד היאורה ישליכו אותו ר"ל לבחי' בינה הנק' נהר היוצא מעדן כדי שישאר הז"א בעיבור במעי אימא, כדי שלא תתמנע היניקה ממנו מחמת לידת הבן שהוא בחי' גדלות דיושר כמ"ש זכר חסדו (תלים צ"ח ג') שהזכר בחי' חסד וגלוי אלהו' דלכבודי בראתיו כו' אבל וכל הבת שהנקבה בחי' גבורות וצמצומים וזה לא איכפת לי' כי מריבוי הקטנות יגיע לו ג"כ יניקה לכן אמר וכל הבת תחיון כו' והשי"ת הפר עצתו ע"י משה שמן המים משיתיהו ר"ל מן העיגולים וסובר שממנו יגיע לו יניקה ג"כ כי אחוריהם אל המקיף אך טעה בזה כי משה הי' מן המקיף המאיר בפנימי ולכן על ידו הי' מפלתו. ע"כ ההג"ה:

מצות קרבן פסח

ד.
הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא שמואל – אדמו"ר מוהר"ש

תורת שמואל

והנה כמו[1] שכדי שיומשך המשכת החכ' הנק' איתן (שהוא כמשמעו קשה בחי' מ"ה דחכ' כדפרי' בפרד"ס להיותו טרוד למיבלע לא פליט) למדות בחי' איתנים זהו ע"י ממוצע דרשב"י, כן בכדי שיתהוה אצי' מהמאציל זהו ע"י ממוצע, והוא בחי' כתר.

והענין אצי' ל' הפרשת הארה, ויאצל[2], כמדליק נר לא חסר, כן אצי' גילוי הארה, ומהיות כי נק' ש' חכמ' אינו סבין, מוגבל[3], לכן אין ערוך לך, ויותר אין ערוך כמו עשי' גבי אצי', וזהו בורא קדושי', וקדושי' עליות בכ"י עד אין קץ, וכ"ז בבחי' שמות א"ת שמות, ז' שמות שאין נמחקין, וראשיתן ה' בחכ' כתי' בראשית ב' ראשית ברא אלקי' דכתר, שהרי נק' ארי' שאג דיבור אנכי ה' אלקיך וה"ז יש מאין שאין ערוך לכן זה ע"י ממוצע דכתר, ב' בחי' ע"י וא"א, ע"י המתנשא, המעתיק הרי', המעתיק מספר, וא"א ראשית הנאצלים ב' בחי' שבממוצע, ים וארץ, ים המעלים, וזהו עד שלנבה"ע האצי' כמ"ש בעה"ק[4], הי' הוא ושמו כתר, אין דיש דחכ', אך באמת עוד גבוה יותר אצי' אדם דעשי', וכתר יצי', א"ק בריאה, ובין בריאה לאצי' דכלליות הוא כדוגמת עתיק שנת' בזהר"ק, וכמו מל' דאצי' דפרטי ממוצע, כן בכלליות כו'.

ובד"כ הממוצע בחי' מל' דא"ס ויש בו ב' בחי' ים וארץ[5], כי הק"ו זהו ממכ"ע, והצמצום הוא להעלים את אצי' דכלליות וזהו ענין ים סודכ"ד מעלים בחי' יש האמיתי, ונמצא כי גם לפני הצמצום יש ים וארץ, היינו מקור המעלי' ומקור המגלה, ש' הוי' ש' העצם, שמו בלבד ג"כ הוי', וכתי' לה' הנראה, וכתי' להוי' המסתיר ב' בחי' ים וארץ, והיינו כי כל ענין א"ק דלכאו' ש' זה הוא ב' הפכי'[6], אדם הרי זה נברא, וקדמון היותו קדום, ואיך הוא, צ"ל ענין מח' ודבור, דבור גילוי לזולתו מח' לגבי עצמו, וכשעלה ברצונו, הנה הרצון הוא התהוות, אך ענין גילוי הרצון שהוא בחי' מח' היותה מגלה העלם העצמי לגבי עצמו זו א"ק, מילה מורכבת פי' היותו אדם לפי שזהו מקור שיומשך אח"כ מזה גם אדם דעשי', ומ"מ ה"ז קדמון כי הן אמת שהמח' ה"ה נברא אמנם כ"ז באדם אבל אצלו ית' כשם שהוא קדום כן מח' קדומה ולכן בחי' ציור אדם דא"ק להיותו גילוי העלם העצמי לגבי עצמו עדיין אין זה בגדר קריאת ש' אדם כ"א אדם קדמון להורות על ידיעתו, ולכן להיות א"ק זהו ע"י צמצום, כי לגבי עצמו' כבריאה יחשב, ויש עדיין בחי' אצי' שבעצמו' כנ"ל ע"ד בריאה גילוי גבי עצמו כן יש אצי' שהוא שורש הפרשת הארה כו', וביניהם ממוצע, כמו בחי' מל' שבאצי' דפרטי, וכמו"כ יש מה ששיער עצמו בכח, יש שם ג"כ כל בחי' אלו. ונמצא כי יש ים וארץ לפני הצמצום בפועל.

וזהו פלג אלקים מלא מים, מי אלה ב' הפכי' אותי' אלקי' וע"י גילוי מי באלה ע"י נעשה מלא מים הוא בחי' ים בכ"מ ואז נמשך אח"כ גילוי הארץ ע"י העלם, ונמצא כי ענין קרי"ס הוא עד רום המעלות, וזהו ולכן קרי"ס הי' ע"י ג' פסוקי' ג' אבות, ויט יעקב[7], אויר קדמון בחי' רוח קדים, ועי"ז נמשך להיות פקדת ארץ ותשוקקי', נש"י ארץ, קדמו לכ"ד אפי' לתורה כמ"ש בתד"א, ולכן יעקב מקור יב"ש[8] אויר קדמון, הוא המעורר בשורש שרשם להיות גילוי מי דהעלם באלה ולכן ע"י פקידה זו מתמלאת תשוקת הארץ דוקא להיות כי הם המעוררים.

וזהו אם בחוקותי תלכו אם תהיו עמלים בתורה כמארז"ל נתאוה שיהי' עמלים, ע"ד נתאוה דירה, ואז ונתתי גשמיכם גשם שמ"ג אזה"י[9] ושורש הגשמיות קדי' סוב"ת גם אם אין גשמים אין אדם ישראל שקדמו כמ"ש בתד"א ואז ונתתי גשמיכם כו' פריו ועצו שוין, הגשמי' הוא משרש שרש הקדום ומה קרי"ס הקדמה למ"ת כ"ש ע"י התורה.

המשך והחרים תרל"א

ד"ה והנה כמו כו' המשכת החכ' הנק' איתן

---

1) והנה כמו.. המשכת החכ': הוא רישומי דברים בקצרה מד"ה אם בחוקתי תלכו הנדפס לעיל ע' שכו ואילך.

2) אצי' ל' הפרשת הארה ויאצל: ראה תו"א בראשית ג, א. וירא יד, א. מאמרי אדה"ז תקס"ג ח"א ע' רצב. אוה"ת ואתחנן ע' קפו ואילך. לעיל ע' קלח. וש"נ.

3) סבין מוגבל: תיבות אלו אינן ברורות כ"כ בגוכי"ק.

4) עד שלנבה"ע [שלא נברא העולם] האצי' כמ"ש בעה"ק: ראה גם סה"מ תרל"ב ח"א ע' כ. וש"נ. תרמ"ד (הוצאת תשס"ג) ע' שמו. וש"נ.

5) ובד"כ הממוצע.. מל' דא"ס.. ב' בחי' ים וארץ: בהבא לקמן ראה אוה"ת בשלח ע' תקעב-ג. סה"מ תרכ"ח ע' קמא. תרל"ב ח"א ע' קלז.

6) א"ק דלכאו'.. ב' הפכי': בהבא לקמן ראה סה"מ תרכ"ח ע' צד ואילך. וע' קסו ואילך. תרל"ג ח"ב ע' תקט ואילך.

7) קרי"ס הי' ע"י ג' פסוקי'.. ויט יעקב: בכ"ז ראה אוה"ת בשלח ע' תקעה.

8) יב"ש: י"ב שבטים.

9) וזהו אם בחוקותי.. אזה"י [אור ז' הימים]: ראה בכ"ז אוה"ת ויקרא (כרך ב) ע' קצה-ו. סה"מ תרכ"ו ע' ק-קא. תר"ל ע' קמה-ו. קנג-ד.

ה.
הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא שלום דובער – אדמו"ר מוהרש"ב

קונטרס החלצו

וביאור הענין צריכים להקדים תחלה להבין ענין הב' אותיות י"ה דשם הוי' שהם בחינת צמצום והתפשטות כו'. דהנה ידוע הכלל בכל מקום שכאשר המשפיע רוצה להשפיע ולהמשיך אור אל המקבל שאינו בערך אליו כלל מוכרח שיצמצם אור עצמותו מכל וכל, כי לא יוכל המקבל לקבל כמו שהאור והשפע בהתפשטות בגדלות ובהרחבה גדולה בהמשפיע כו', כי אם אחר שיניח ומצמצם כל עצמותו וישאיר ויבדיל בצמצום רק כחלק קטן מאד הנצרך וראוי לבוא לידי השפעה שמזה יומשך האור ושפע למקבלים על כל פנים. והיינו ענין הנקודה כו' שיש בו ב' מיני צמצומים, הא' מה שנתצמצם ונתעלם כל אור העצמות דמשפיע ולא נשאר בגילוי רק הנקודה האחת דיו"ד שזהו הנשאר מהצמצום וההעלם לגמרי מה שראוי להיות בא בהשפעה והמשכה בגילוי למקבלים על כל פנים כו'. והב' הוא שמה שנשאר מן השפע הוא גם כן בבחינת צמצום דוקא והוא מה שאינו רק כנקודה אחת בלתי בא בהתפשטות והרחבה עדיין שזהו צמצום והעלם ונקרא אין להיותה נקודה לבד שהוא בלתי נמשך עדיין בבחינת המשכה והתפשטות ואינה בבחינת גילוי עדיין כו'. וכך יובן למעלה בדרך כלל בענין אות היו"ד דשם הוי' דלהיות שעצמות אור אין סוף ב"ה הוא בחינת אור פשוט בתכלית בלתי יכול לבוא בגילוי אור להיות אפילו מקור לכל השתלשלות העולמות כו' וכמו שנאמר כי עמך מקור חיים דגם מקור החיים הוא רק עמך לבד שאינו בערך העצמות כלל כו'. ונקרא סתימו דכל סתימין דלית מחשבה תפיסא ביה כלל גם לא בחינת מחשבה הקדומה כו'. ולזאת לא היה יכול להיות גילוי אור ושפע מקוריים להשתלשלות העולמות כי אם על ידי הצמצום שהוא ענין התעלמות האור. שהאור נכלל ונתעלם בעצמותו תחלה כדי שיבוא אחר כך אפס קצהו לידי בחינת גילוי אור, והיינו כפי הנצרך לענין השפע לעולמות בכללות שהוא היו"ד כו'. ועל זה נאמר מגלה עמוקות מני חושך דמבחינת חשך והעלם העצמי דאין סוף שנקרא חשך סתרו שהוא בחינת סתימו דכל סתימין כו' נמשך גילוי בחינת הנקודה הנ"ל כו'. והיינו לאחר הצמצום וההעלם שנקרא עמוקות דחשך סתרו נמשך אחר כך בחינת גילוי אור כו'. אמנם הגילוי הזה הוא רק נקודה לבד שהיא בחינת העלם עדיין לגבי השתלשלות העולמות. דעם היות שזהו מה שנשאר מהאור להיות בבחינת גילוי בהשתלשלות העולמות כו', זהו לאחר שתבוא הנקודה בבחינת התפשטות כו'. אבל כמו שהיא בבחינת נקודה היא למעלה עדיין מבחינת גילוי כו'. ונקרא אין הן לגבי העצמות לפי שאינו תופס מקום ואינה בערך כו', והן לגבי העולמות לפי שאינו בבחינת גילוי עדיין כו'.

קיצור. בהשפעה למקבל שאינו בערך צריך להיות העלם אור העצמות וצמצום האור הנשאר, נקודה שלמעלה מגילוי. יו"ד דשם הוי'.

והנה בבחינת התגלות דנקודה דיו"ד יש בה ב' מדריגות, הא' כמו שהוא בבחינת צמצום והעלם בעצמו עדיין שהוא מה שלא יוכל לבוא בהתפשטות השגה לאורך ורוחב כפי הצריך למקבלים.

שמחת תורה ופרשת נח רנ"ט

ו.
הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא יוסף יצחק – אדמו"ר מוהריי"צ

מאמרים ה'תש"ב

משה רבינו מפרנס האמונה בנשמות ישראל. ירידת נשמתו למטה – רק כדי ללמד תורה לישראל, כי היה מעובדי ה' בנשמתם. דרגת אברהם שבאצילות – שלא בערך לדרגת אברהם שבבריאה־יצירה־עשיה

וּבְאוּר הָעִנְיָן הוּא, דְּהִנֵּה מֹשֶׁה רַבֵּנוּ עָלָיו הַשָּׁלוֹם נִקְרָא "רַעְיָא מְהֵימְנָא"[ב], שֶׁרוֹעֶה וּמְפַרְנֵס נִשְׁמוֹת יִשְׂרָאֵל בֶּאֱמוּנָה, שֶׁיִּהְיֶה הָרִבּוּי וְהַהִתְפַּשְׁטוּת בְּחִזּוּק כֹּחַ יוֹתֵר. דְּהִנֵּה אִיתָא בְּאַדְּרָא רַבָּא דַּף קלח עַמּוּד א, "מֹשֶׁה מֹשֶׁה לֹא פְּסִיק טַעֲמָא בְּגַוּוּיְיהוּ, דְּמִיּוֹמָא דְּאִתְיְלִיד שְׁלִים הָוֵי, דִּכְתִיב[ג] וַתֵּרֶא אֹתוֹ כִּי טוֹב הוּא", וְאָמְרוּ רַבּוֹתֵינוּ זַ"ל שֶׁנִּתְמַלֵּא הַבַּיִת כֻּלּוֹ

ב. רועה נאמן. ג. לא מפסיק הטעם ביניהם (אין "טעם" מפסיק בין המילים "משה משה" בפסוק, בניגוד לאברהם כדלקמן)

אוֹרָה. דְּהִנֵּה יֵשׁ עוֹבְדֵי הֲוָיָ׳ בְּנִשְׁמָתָם וְיֵשׁ עוֹבְדֵי הֲוָיָ׳ בְּגוּפָם, דְּהַהֶפְרֵשׁ בֵּינֵיהֶם הוּא דְּעוֹבְדֵי הֲוָיָ׳ בְּגוּפָם הוּא שֶׁצְּרִיכִים לְבָרֵר וּלְזַכֵּךְ גּוּפָם וּמִדּוֹתֵיהֶם, וְעוֹבְדֵי הֲוָיָ׳ בְּנִשְׁמָתָם הוּא שֶׁבְּגוּפָם וּמִדּוֹתֵיהֶם הֵם שְׁלֵמִים וְאֵין צְרִיכִים שׁוּם עֲבוֹדָה, וְכָל עִנְיַן יְרִידַת נִשְׁמָתָם לְמַטָּה הוּא רַק בִּשְׁבִיל הַזּוּלַת, וְזֶהוּ "שְׁלִים הָוֵי"[ד], דְּכָל עִנְיַן יְרִידַת נִשְׁמַת מֹשֶׁה לְמַטָּה הוּא בִּשְׁבִיל לְקַבֵּל אֶת הַתּוֹרָה וּלְלַמְּדָהּ לְיִשְׂרָאֵל, דְּזֶהוּ הַהֶפְרֵשׁ בֵּין אַבְרָהָם לְמֹשֶׁה, דְּ"אַבְרָהָם אַבְרָהָם פְּסִיק טַעֲמָא"[ה], וּמֹשֶׁה מֹשֶׁה לֹא פְּסִיק טַעֲמָא", כִּי אַבְרָהָם שֶׁבַּבְּרִיאָה וְאַבְרָהָם שֶׁבַּאֲצִילוּת אֵינָם מִסּוּג אֶחָד, וּכְמוֹ שֶׁכָּתַב רַבֵּנוּ נִשְׁמָתוֹ עֵדֶן בְּאַגֶּרֶת הַקֹּדֶשׁ סִימָן טו מַה שֶּׁשָּׁמַע מִמּוֹרוֹ עָלָיו הַשָּׁלוֹם עַל פָּסוּק "וְאָנֹכִי עָפָר וָאֵפֶר" שֶׁאָמַר אַבְרָהָם אָבִינוּ עָלָיו הַשָּׁלוֹם עַל הָאֲרַת נִשְׁמָתוֹ הַמְּאִירָה בְּגוּפוֹ מֵאוֹר חֶסֶד עֶלְיוֹן, וְהִיא מִדָּתוֹ מִדַּת הָאַהֲבָה רַבָּה שֶׁהָיָה אוֹהֵב אֶת הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא אַהֲבָה גְּדוֹלָה וְעֶלְיוֹנָה כָּל כָּךְ עַד שֶׁנַּעֲשָׂה מֶרְכָּבָה לְהַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, וְסָלְקָא דַּעְתָּךְ אֲמֵינָא[ו] שֶׁבְּחִינַת חֶסֶד וְאַהֲבָה שֶׁלְּמַעְלָה בַּסְּפִירוֹת הָעֶלְיוֹנוֹת הִיא מֵעֵין וְסוּג מַהוּת מִדַּת אַהֲבָה רַבָּה שֶׁל אַבְרָהָם אָבִינוּ עָלָיו הַשָּׁלוֹם, רַק שֶׁהִיא גְּדוֹלָה וְנִפְלָאָה מִמֶּנָּה לְמַעְלָה מַעְלָה עַד אֵין קֵץ וְתַכְלִית, כַּנּוֹדָע מִמִּדּוֹת הָעֶלְיוֹנוֹת שֶׁאֵין לָהֶן סוֹף וְתַכְלִית מִצַּד עַצְמָן כִּי אוֹר אֵין סוֹף בָּרוּךְ הוּא מֵאִיר וּמְלַבֵּשׁ בְּתוֹכָן מַמָּשׁ וְאִיהוּ וְגַרְמוֹהִי חַד[ז], מַה שֶּׁאֵין כֵּן בְּנִשְׁמַת הָאָדָם הַמְלֻבֶּשֶׁת בַּחֹמֶר שֶׁיֵּשׁ לְמִדּוֹתֶיהָ קֵץ וּגְבוּל, אֲבָל מִכָּל מָקוֹם סָלְקָא דַּעְתָּךְ אֲמֵינָא שֶׁמִּדּוֹתֶיהָ הֵן מֵעֵין וְסוּג מִדּוֹת הָעֶלְיוֹנוֹת, וְלָזֶה אָמַר "וְאָנֹכִי עָפָר וָאֵפֶר", דִּכְמוֹ שֶׁהָאֵפֶר הוּא מַהוּתוֹ וְעַצְמוּתוֹ שֶׁל הָעֵץ הַנִּשְׂרָף שֶׁהָיָה מֻרְכָּב מִד׳ יְסוֹדוֹת אֵשׁ רוּחַ מַיִם עָפָר, וְג׳ יְסוֹדוֹת אֵשׁ מַיִם רוּחַ חָלְפוּ וְהָלְכוּ בְּעָשָׁן הַמִּתְהַוֶּה מֵהַרְכָּבָתָן כַּנּוֹדָע, וְיסוֹד הַד׳ שֶׁהָיָה בָּעֵץ שֶׁהוּא הֶעָפָר שֶׁבּוֹ הִיוֹרֵד לְמַטָּה וְאֵין הָאֵשׁ שׁוֹלֶטֶת בּוֹ הוּא הַנִּשְׁאָר קַיָּם וְהוּא הָאֵפֶר, וְהִנֵּה כָּל מַהוּת הָעֵץ וּמַמָּשׁוֹ וְחָמְרוֹ וְצוּרָתוֹ בְּאֹרֶךְ וְרֹחַב וְעֹבִי שֶׁהָיָה נִרְאֶה לָעַיִן קֹדֶם שֶׁנִּשְׂרָף, עִקָּרוֹ הָיָה מִיסוֹד הֶעָפָר שֶׁבּוֹ, רַק שֶׁאֵשׁ מַיִם רוּחַ כְּלוּלִים בּוֹ, כִּי הֶעָפָר הוּא חָמְרִי יוֹתֵר מִכֻּלָּם וְיֵשׁ לוֹ אֹרֶךְ וְרֹחַב וְעֹבִי, מַה שֶּׁאֵין כֵּן בְּאֵשׁ וְרוּחַ, וְגַם הַמַּיִם הֵם מְעַט מִזְּעִיר בָּעֵץ, וְכָל אָרְכּוֹ וְרָחְבּוֹ וְעָבְיוֹ הַכֹּל הָיָה מִן הֶעָפָר וְהַכֹּל שָׁב אֶל הֶעָפָר, שֶׁהוּא הָאֵפֶר הַנִּשְׁאָר אַחֲרֵי שֶׁנִּפְרְדוּ מִמֶּנּוּ אֵשׁ מַיִם רוּחַ, וְהִנֵּה כְּמוֹ שֶׁהָאֵפֶר אֵין לוֹ דִּמְיוֹן וְעֶרֶךְ אֶל מַהוּת הָעֵץ הַגָּדוֹל בְּאֹרֶךְ וְרֹחַב וְעֹבִי קֹדֶם שֶׁנִּשְׂרָף לֹא בְּכַמּוּתוֹ וְלֹא בְּאֵיכוּתוֹ, אַף שֶׁהוּא מַהוּתוֹ וְעַצְמוּתוֹ וּמִמֶּנּוּ נִתְהַוָּה, כָּךְ עַל דֶּרֶךְ מָשָׁל אָמַר אַבְרָהָם אָבִינוּ עָלָיו הַשָּׁלוֹם עַל מִדָּתוֹ מִדַּת הַחֶסֶד וְהָאַהֲבָה הַמְּאִירָה בּוֹ וּמְלֻבֶּשֶׁת בְּגוּפוֹ, דְּאַף שֶׁהִיא הִיא מִדַּת הָאַהֲבָה וְחֶסֶד הָעֶלְיוֹן שֶׁבַּאֲצִילוּת הַמְּאִיר בְּנִשְׁמָתוֹ שֶׁהָיְתָה מֶרְכָּבָה עֶלְיוֹנָה, אַף עַל פִּי כֵן בְּרִדְתָּהּ לְמַטָּה לְהִתְלַבֵּשׁ בְּגוּפוֹ עַל יְדֵי הִשְׁתַּלְשְׁלוּת הָעוֹלָמוֹת מִמַּדְרֵגָה לְמַדְרֵגָה עַל יְדֵי צִמְצוּמִים רַבִּים, אֵין דִּמְיוֹן וְעֶרֶךְ מַהוּת אוֹר הָאַהֲבָה הַמְּאִיר בּוֹ אֶל מַהוּת אוֹר אַהֲבָה וְחֶסֶד עֶלְיוֹן שֶׁבַּאֲצִילוּת, אֶלָּא כְּעֶרֶךְ וְדִמְיוֹן מַהוּת הֶעָפָר שֶׁנַּעֲשָׂה אֵפֶר אֶל מַהוּתוֹ וְאֵיכוּתוֹ כְּשֶׁהָיָה עֵץ נֶחְמָד לְמַרְאֶה וְטוֹב לְמַאֲכָל עַל דֶּרֶךְ מָשָׁל, וְיוֹתֵר מִזֶּה לְהַבְדִּיל בְּאַלְפֵי הַבְדָּלוֹת, רַק שֶׁדִּבְּרָה תּוֹרָה כִּלְשׁוֹן בְּנֵי אָדָם בְּמָשָׁל וּמְלִיצָה, וְלָכֵן פְּסִיק טַעֲמָא בְּגַוְוִיהוּ[ח] בֵּין אַבְרָהָם לְאַבְרָהָם, שֶׁאַבְרָהָם שֶׁלְּמַעְלָה בַּאֲצִילוּת אֵינוֹ בְּעֶרֶךְ לְאַבְרָהָם דִּבְרִיאָה יְצִירָה עֲשִׂיָּה.

ד"ה בטח בהוי' ועשה טוב

א' ז' שבט, ה'תש"ב

שמהיום שנולד - שלם היה, שכתוב. ד. שלם היה. ה. מפסיק הטעם ביניהם. ו. ויעלה על דעתך לומר. ז. והוא ומדותיו (=וכליו) - אחד. ח. מפסיק הטעם ביניהם.

לקוטי דיבורים

מד. אבי שוב החל לשיר והפעם ניגון שמח ויצא עם החסידים בריקוד שנמשך זמן מסויים.

לאחר הריקוד, אמר אבי:

אבי[16] אומר שמן ההכרח שיהיה לאדם חבר, כי חבר הוא בבחינת מורה דרך, מה לשאול את הרב, ועוזר לקיים בפועל ממש את מה שהרב מצווה.

כבר ב"ה למעלה ממאה ועשרים שנה שבקרב החסידים ישנם מדריכים, משפיעים וחברים טובים.

בשנת תק"ן לערך, כשהרבי האמצעי היה בן שש עשרה שנה לערך, מינה אותו אביו, רבנו הזקן, על הדרכתם של צעירי החסידים.

אז קבע הרבי האמצעי בין האברכים את הענין של חברים, ואמר: כשאחד מספר לשני את נגעי לבבו, או כשאחד רואה על השני מדה לא טובה או חלילה מדה רעה, ושניהם מתדברים אודות זה ומחפשים עצות כיצד להיפטר מהמדה או מהרגילות הרעה, אז הן שתי נפשות אלקיות כנגד נפש בהמית אחת, וממילא הם מבצעים בפועל את התיקון.

מה. מאז נקבע בקרב החסידים ענין המדריכים, היינו חבר טוב. רק שבמשך הזמן, בזמן נשיאותו של הסבא[17],

16) הרבי מוהר"ש.

17) כ"ק אדמו"ר בעל "צמח צדק".

הוא הוסיף שהמשפיעים שבעיירות החסידיות יהיו גם המדריכים.

בזמנו של הרבי האמצעי הספיק לחסידים הענין של חבר טוב, ואילו בזמנו של הסבא, כשעדת חסידי חב"ד גדלה בממדים עצומים, הוסיף הסבא שהמשפיעים בעיירות החסידיות יתעסקו גם בהדרכת האברכים.

לעתים קרובות היה הסבא מפרסם סדר בלימודם והנהגתם של האברכים שהיו באים אליו, והיה שולח אותם לתקופה מסויימת לקבל הדרכה אצל זקני המשפיעים.

החברים והמדריכים החסידיים הם הם הסרסורים שהעמידו את עדת החסידים בקרן אורה ותורה - תורה של אור.

מו. משה רבנו היה סרסור, סרסור טוב, סרסור חכים, שאף שהתורה ניתנה למשה[18], נהג בה טוב עין ונתנה לישראל[19].

משה רבנו היה אוהב ישראל ואמר "מי יתן והיה כל עם ה' נביאים"[20], הרי אף שהתורה ניתנה לו, כמו שהסוחר הגדול מוסר את כל הסחורה לסרסור, רצה, אבל, משה, שהמוכר - הקב"ה - ידבר בעצמו עם הקונים, ושהקונים - בני ישראל - ידברו עם המוכר.

פנים בפנים דבר ה' עמכם[21], אומר רש"י בשם המדרש, אל תאמרו אנכי מטעה אתכם על לא דבר כדרך שהסרסור עושה בין המוכר ללוקח, הרי המוכר עצמו מדבר עמכם.

מז. משה רבנו הוא חכמה דאצילות, ובהיותו כאן למטה בגוף גשמי, ידע שלא תמיד קיים אימון מלא בסרסור, ולכן אמר לבני ישראל בואו ודברו עם המוכר עצמו.

על תורה נאמר[22] "אותי אתם לוקחים", כביכול נמכרתי עמה, "עצמות" מרומם ומנושא ברוממות עצמית, אלא ש"עצמות" כביכול אומר לאדם, אם ברצונך "לקחת" אותי, הריני נותן לך הרשות לכך, זה תלוי רק ברצון אמיתי.

"לקיחת" העצמות כביכול היא על ידי תורה. תורה היא חכמתו ורצונו יתברך, דאיהו חכים ולא בחכמה ידיעא, אלא הוא וחכמתו יתברך אחד, ומשום כך "לקיחת" העצמות כביכול היא על ידי תורה.

גם בעלי עסקים מחוייבים בלימוד התורה, אלא שלהם זמן מוגבל ללימוד התורה, פרק אחד שחרית ופרק אחד ערבית, ועיקר "לקיחת" העצמות כביכול בבעלי עסקים הוא על ידי החזקת לומדי תורה.

מח. לשלימות הענין, מוכרחני להפסיק לרגע קט, ולהזכיר ענין שאירע בהיות אבי בווירצבורג.

בשיחה ארוכה הסביר אבי - בג' שבט - לחסידים (השמות נשמטו) ענין החזקת לומדי תורה ביראת שמים ובחסידות ושתלמידי הישיבה הם בני הבחירה האמיתיים.

על בנים מהולדה אין אדם בעל בחירה, הבחירה היא בשעת החינוך, שיחנכו את הילדים על פי תורה על ידי מלמדים יראי אלקים וחסידים.

מלמד חסידי נוטע יראת שמים בלב הילד, שכל הרוחות שבעולם לא יעקרוה.

מלמד חסידי משריש בלב הילד את מאור החסידות, שהוא מזון רוחני נצחי לנקודת היהדות.

מי שלמד אצל מלמד חסידי, הרי היכן ובאיזו סביבה שיימצא ובאיזה מצב נחות ביראת שמים שיהיה נתון, קיימים בו בשלימות השרשים שהשריש בו המלמד שלו, ויש להם עליו השפעה טובה.

מט. יודעים אתם בעצמכם - אומר להם אבי - הרבה דוגמאות מכאלה שיוצאים מהורים חסידים, ובגלל סיבות שונות ניתקו מבתיהם ונקלעו לסביבה זרה לגמרי, זרה מיהדות, זרה מיהודים, ובכל זאת חי בהם מה שהמלמד החסידי השריש בהם, וקיימת התקווה שיהיו יהודים מקיימי מצוות מעשיות.

כל זאת הוא כשהילדים הם בקטנותם ויכולים לחנכם ולהדריכם, ואילו כשהם נעשים גדולים - ניטלת הבחירה בזה.

ישנם הורים שצריכים להיות שבעי רצון, שילדיהם אינם מכריחים את בחירתם, שכן, לאמיתו של דבר כשאין אדם משפיע על ילדיו, נעשה הוא מושפע מהם, ונוסף לכך יש לבני הבית השפעה ההולכת וגדלה מזמן לזמן.

כל דבר, גם טוב וגם לא טוב, מתנהל בסדר והדרגה.

גם השפעת בני הבית היא בסדר והדרגה. כשמאבדים את ההשפעה, הופכים למושפע והנהגת בני הבית מתחילה למצוא חן.

תלמידי הישיבה הם ילדי בחירה, אפשר לבחור.

נ. זאת רציתי לספר לכם לשלימות הענין. כעת אסיים מה שאבי אמר בפורים תרע"ב בענין זה.

על בעלי עסקים חסידיים וגבירים חסידיים ללמוד חסידות, אז הם יבינו שמה שנותנים צדקה הרי זה לא שעושים טובה לזולת, הטובה היא לעצמם.

בצדקה בכלל ובהחזקת תורה בפרט, אין לסמוך על

18) נדרים לח, א.
19) עיין ברש"י שם ד"ה פלפולא.
20) במדבר יא, כט.
21) דברים ה, ד.
22) ויק"ר ל, יג.

ילדים או לדחות ללאחר זמן.

מישהו בא פעם אל אבי להתייעץ איזה סדר יעשה לאחר אריכות ימיו, ורצה שחלק מסויים יהיה, כמאמר העולם, "על עולמות"[23]. אמר לו אבי: אודות כסף העולמות, הרי עולמך תראה בחייך, כסף העולמות צריכים לתת כשעדיין נמצאים בחיים ולראות ולקבל הנאה מכך.

על ידי העבודה בלימוד התורה, פרק אחד שחרית ופרק אחד ערבית, ועל ידי החזקת לומדי תורה, ילדי הבחירה, לוקחים בעלי העסקים את ה"עצמות" יתברך.

נא. ברם, ליושבי אוהל העוסקים בחסידות יש דרך אחרת לגמרי כיצד "לקחת עצמות".

יושבי אוהל "לוקחים עצמות" כביכול, על ידי תורה בהשגה דוקא. זהו ביאור המאמר "לית מחשבה תפיסא בי' אבל נתפס איהו ברעותא דליבא".

רעותא דליבא היא מטבע שמיימית, זו מטבע בו משלמים דוקא למי שיגע ביגיעה גדולה ועצומה להשיג השגה אלקית.

מי שמטריח את שכלו ביגיעה גדולה בלימוד ענין, כדי לדעת אותו בהנחה טובה, ולאחר מכן הוא מתייגע קשות בתפלה, אזי נותנים לו מלמעלה מה שהוא תופס כביכול בעצמותו יתברך.

זה מה שרציתי לספר בתור הקדמה לענין שיבוא אי"ה.

שמיני עצרת ושמחת תורה, תרצ"ז

23) מה שהאדם מצווה לחלק לצדקה לאחר אריכות ימיו, נקרא בלשון העולם: הניח על עולמות.

ספר הזכרונות מכ"ק אדמו"ר מוהריי"צ נ"ע מליובאוויטש

פרק כ"ז – תופעה מצערת

עבור ברוך היווה ביקורו החדש בינוביטש - תגלית. הוא ראה בעיניו את השינויים שחלו באנשים ואת גורמי השינויים.

לברוך היתה ההזדמנות להשוות שיטות שונות, להניחן על כף המאזניים ולדון איזו מהן נכונה יותר ומביאה יותר תועלת לבריות ביחסיהם בין אדם לחברו ואף בין אדם למקום. כתוצאה מכך היה משוכנע בהחלטיות כי דרכו של ר' זלמן חיים היא דרך הנסתרים - להקדיש עצמם לגמרי להדרכת והגבהת אנשי ההמון ולנטיעת מידות טובות אף בין הלמדנים - מועילה יותר ומדברת יותר אל ליבו.

בשקלו את השיטות השונות נהג כפי שהיה נוהג בלימוד הגמרא: בכל נושא לוויכוח ודיון היה מציג לנגד עיניו, כביכול, באופן מוחשי את התנאים ואת האמוראים, מאזין, כביכול, לפלוגתתם ולוויכוחיהם בינם לבין עצמם, תוך התעמקות בסברותיהם ורעיונותיהם. בדרך זו שקל, דן והתעמק בהשקפות השונות ובכיוונים השונים בחיי העם.

כדי להתייחד עם הטבע, כפי שאהב מילדותו, נהג לטייל אל מחוץ לעיר. בצד הדרך התיישב לו על גזע עץ והתעמק במחשבותיו. במוחו צץ זכר השיחה המעניינת שהיתה לו עם גיסו, ראש הישיבה, רבי יוסף יצחק, לפני עזבו את וויטבסק. היה זה יום שמש נאה בתחילת חודש ניסן. לאחר החורף הקר היתה פשוט רעננות לשבת בשמש ולחמם קמעה את הגוף.

ברוך היה בדרכו חזרה מעבודתו היומית. בעברו על פני הגן העירוני הבחין בגיסו היושב על ספסל ומתחמם בקרני השמש. ברוך התיישב על ידו, ושיחה מעניינת התפתחה ביניהם. ברוך העיר על מזג האוויר הנאה ועל השמש המחממת בציינו את הפסוק: "שמש צדקה ומרפא בכנפיה".

הגיס, ראש הישיבה, השיב שישנה, לכאורה, סברה לא להתרפא מן השמש, שהרי אסור להתרפא בעבודה־זרה, ואילו השמש משמשת כעבודה־זרה לעובדי אלילים.

רבי יוסף יצחק נכנס מיד לפלפול עמוק בנושא זה, בהצביעו תחילה על הנאמר במסכת עבודה זרה (דף מ"ה עמוד א) שדבר שאין בו תפיסת ידי אדם מותר ליהנות ממנו, ואחר כך על הסוגיה במסכת פסחים (דף כ"ה עמוד ב) בקשר להנאה הבאה לו לאדם בעל כורחו אם מותרת או אסורה. בדיון מעמיק בפרטי הסוגיות האמורות העלה רבי יוסף יצחק את ההיתר להשתמש בקרני השמש לשם ריפוי על יסוד ההנחה שהדבר שההנאה ממנו נוצרה לפני שהוא נהפך לעבודה־זרה - לא חל עליו איסור הנאה.

בשעתו, כאשר השמיע לפניו גיסו את פלפולו החריף - התרשם ברוך מאד מחריפות הניתוח וההעמקה. ברם, עתה כשהוא נזכר בדבר - נראה לו שאין לפלפול כזה אותו ערך שישנו למעשים כגון של רבי זלמן חיים. לנגד עיניו צץ הפער בין עולם הלמדנות, אותו ייצג גיסו, לבין עולם ההמון היהודי. ברוך היה משוכנע שעם כל הפלאתו המרוממת של עולם הלמדנים, הרי חובה על הלמדנים לרדת אל העם, כפי שעשה זאת רבי זלמן חיים, לרומם את היהודים הפשוטים לחיי תורה ומעשים טובים, ולהביא אור לחיי היום יום שלהם.

במשך הזמן הקצר בו התעכב ברוך בינוביטש הספיק גם להכיר את חתנו השלישי של הטוחן - אברהם יצחק. זה היה נתון לגמרי להשפעת השמש שנעלם, והקדיש מזמנו לשיעורי תורה לפני בעלי מלאכה, במשנה ובשולחן־ערוך. ברוך התבונן בטיב האנשים המשתתפים בשיעורים אלה. היו ביניהם אנשים קשישים וצעירים, ואפילו ילדים. כולם מצאו עניין בלימודים אלה. אברהם יצחק ניחן בכוח הסברה ובסגולה לכבוש את לב שומעיו - ברוך התרשם במיוחד מן העובדה שעל השומעים נמנה גם הנער חיים, בנו של שמעון הקמחן. ברוך זכר אותו לפני שלש שנים, חיים היה אז ה"פגע־רע" של ינוביטש, ובכל מעשי הקונדס שבעיר היה לו חלק. הוא ירד אז גם לחייו של ברוך, שהשתכר תקופה מסוימת מנשיאת שקי קמח מביתו של שמעון אל האופים בעיר. חיים עולל לו אז תעלולים שונים. עתה ישב חיים ליד השולחן והאזין לשיעורו של אברהם יצחק, שהיתה לו סגולה לשבות את לב מאזיניו בסיפורי אגדות והסברתם. לאחר מכן היה איש מספר לרעהו מן האגדות ששמע מאברהם יצחק, והכול היו נתונים להשפעת מוסר ההשכל שבתוך האגדות.

לברוך נזדמן לשמוע את אברהם יצחק כשהוא מספר אודות רבי עקיבא, שהיה רועה עם־הארץ ששנא תלמידי חכמים, ואחר כך נהפך ליבו לתורה והיה לאחד מגדולי הרוח של האומה. אברהם יצחק סיפר את הסיפור בהתלהבות ובחיבה כה רבה, עד שניכר בבירור שלדעתו צריך ומסוגל כל יהודי, ויהא הפשוט ביותר, ללכת בדרכו של רבי עקיבא.

אברהם יצחק הלך בעקבות ר' זלמן חיים השמש, גם בכך שהיה תמיד מקרב אליו את היהודים הפשוטים, נוסף על השיעורים שלמד איתם. הוא היה אומר שיהודים למדנים חבים חוב גדול ליהודים הפשוטים. אף הוא היה מתהלך על־פני השוק ורחובות העיר וכשראה עוול או אי־צדק מצד מישהו, היה מוכיחו מקרב לב. היתה לו התחושה כאילו עשה הוא עצמו את העוול.

מאידך, היתה לברוך הזדמנות להיווכח כי למרות השפעתם הגדולה של רבי זלמן חיים וממשיכי דרכו כגון אברהם יצחק - עדיין נשאר הרבה מן הרוח הקודמת. היו מקרים של למדנים המסתכלים מגבוה על יהודים פשוטים, ואף מנסים להשפיל אותם וגם להתלוצץ על חשבונם.

מאורע שהיה עד ראייה לו השאיר עליו רושם מדכא: היה זה באחד מימי שני בשבוע בשעת קריאת התורה. שלמה הַלֶש או שלמה מוויטבסק, יהודי פשוט אך ירא שמים, הגיע לתפילת הציבור באיחור. הוא התפלל לעצמו כאשר הציבור כבר עמד בקריאת התורה. השמש לא הבחין ששלמה לא התפלל עם הציבור ושהוא עומד בתפילתו בקטעים שאסור להפסיק בהם, וקראו לעלות לתורה. שלמה הפסיק בתפילתו ועלה לתורה. לאחר מכן המשיך בתפילתו.

היו מן המתפללים שהבחינו בכך, ועם סיום התפילה מצאו כמה ליצנים עילה להפריח דברי לעג על חשבון ה"עם־ארצות" של שלמה. הופנו כלפיו חירופים עוקצניים, והתגרו בו על "הפשע הנורא" שפשע, למרות שהדבר נבע רק מחיסרון ידיעה.

ליבו של ברוך כאב להיווכח שהדברים נוגעים מאד לליבו של שלמה, התם והישר. הליצנים איימו עליו בגיהינום ובעונשים שונים בידעם ששלמה מצטער על כך צער רב.

צער מיוחד הצטער ברוך בראותו שבין הנטפלים ליהודי הפשוט היה גם ר' יעקב אייזיק, ה"גביר" של ינוביטש. הלה היה יהודי זקן ובעל מעמד מכובד בעיר, אך עם זאת לא יכול היה לעמוד בניסיון להימנע מללעוג על חשבון יהודי פשוט, שקיבל ברצינות כל מילה שנאמרה וממש התפתל מכאבים. הלה עמד בעיניים דומעות כשכולם עומדים מסביבו וזורקים כלפיו חיצי לעג.

על הליצנים ה"רגילים" לא התרעם כל־כך ברוך. התופעה רק שימשה לו הוכחה שבחיים היהודיים ישנם עדיין אנשים העומדים בדרגה נחותה. ברם, לגבי ר' יעקב אייזיק חש תרעומת חזקה, במיוחד משנודע לו מוצאו המשפחתי המעניין.

אגרות קודש

ב"ה א' כ"א שבט תרפ"ח

ריגא

כ"ק חותני הרה"ק שליט"א

ת"ל בעד החוה"ש כה לחי,

נכון הגיעני מכתב כ"ק מט"ו לחד"ז, ומ"ש כ"ק המאמר דאד"ר דקכ"ח ע"א פתח ר"ש ואמר עת לעשות לד', אמאי עת לעשות משום דהפרו תורתיך, מאי הפרו תורתיך תורה דלעילא דאיהי מתבטלא אי לא יתעביד בתיקונא דא, ולעתיק יומין אתמר, ובמשנה א' רנ"א הפרו תורתיך משום כי עת לעשות לד', וכותב כ"ק אשר בטח יש ביאורים על מאמר זה בדרושי כ"ק אבותינו רבותינו הק' זצוקללה"ה נבג"מ זי"ע, ומבקש כ"ק לשלוח העתקתן.

והנה בביאורי מאמרי הזהר הנמצאים בכי"ק של כ"ק אבותינו רבותינו הק' כן בהעתקות אין שום ביאור במאמר זה ביחוד, ואם יוקשה לכאורה בהשקפה ראשונה מהו ההפרש שבין פירש ר' נתן שמפרש דהפרו תורתיך משום עת לעשות לפירש רשב"י דמשום דהפרו תורתיך לזאת עת לעשות, האמת הוא כי בכללות הענין הרי אין הפרש כלל בין שני פירושים אלו, דשניהם מתאימים כאחד, דהעיקר הוא עבודה בפועל, וכמאמר לא המדרש עיקר כ"א המעשה אשר יעשון, אשר זהו כל עיקר ענין לימוד התורה למען לידע אופן וסדר קיום המצות עפ"י התורה, וכבר איפסקא גדול תלמוד שמביא לידי מעשה, הרי המעשה עיקר.

אמנם בעומק הענין הוא דר"נ אומר דבזמן שח"ו המעשה בפועל היא חלושה ורפוי' מאיזה טעם שיהי', הנה אל יאמר האומר כי הוא עוסק בתורה, ומה יוכל הוא לעשות לחיזוק המעשה בקיום המצות, כלומר דתורתו אומנתו, וחס הוא על זמנו לבטלה, בשביל להתעסק בחיזוק המצות, ע"ז אומר ר"נ דמשום עת לעשות לד' הפרו תורתך, וכהא דר' חייא דעביד דלא תשתכחה ח"ו תורה מישראל, שבודאי הי' מבטל זמן לימודו בשביל המעשה, אבל בזה פעל ועשה כי נתרבו לומדי ויודעי תורה ומקיימי מצות ד'.

והנה הרשב"י מפרש עוד בעומק יותר, ויובן זה עפ"י משארז"ל ב"מ דפ"ה ע"ב א"ר יהודה אמר רב שלא ברכו בתורה תחלה, כשהיו עוסקין בתורה לא היו מברכין לפני' כו' וכיון דלא מברכי גלי דעתייהו שאינה מתנה חשובה להם, רש"י, וידוע דברכה הוא ענין ההמשכה והגילוי מההעלם, והיינו להמשיך את אשר כבר ישנו במקורו ושרשו, אבל הוא כמוס ונעלם, וצריכים להמשיכו מן ההעלם אל הגילוי.

וזהו ההפרש בין ברכה ותפלה, דתפלה הוא יהי רצון, להמשיך רצון חדש לרפאות החולים ולברך את השנים ברוב טוב, אבל ברכה הוא שבשרשו ומקורו הוא כבר ישנו, אלא שצריכים להמשיכו מן ההעלם אל הגילוי, והיינו שלא יהי' מניעות ועיכובים בהמשכתם למטה ממש, וכמ"ש קחם נא אלי ואברכם, שאין בזה חידוש דבר בגוף ועצם הענין, וכמ"ש ידעתי בני ידעתי (כי זה הבכר) ואולם אחיו הקטן יגדל ממנו, מפני כי כן הוא בשרשו, וכתיב איש אשר כברכתו ברך אותם

ורק שע"י הברכה בא מן ההעלם אל הגילוי.

ובזה יובן כללות ענין הברכות אשר אנו מברכין, הכוונה הוא לעורר את השרש ומקור שיתגלה בגילוי למטה, וכמו בברכת המזון, ברכת הפרות, וברכת הנהנין, והענין בזה הוא דבכל דבר מאכל וכו' הרי יש בו ניצוץ דקדושה, והוא מה שנפל בשבה"כ דתהו, אשר שרשו גבוה גבוה מאד נעלה, ולעוצם מעלת האורות הללו הרי לא היו אפשר להתיישב בהכלים, כידוע, הנה ע"י נשמת האדם שהיא מבחי' התיקון (דהשרש שרשו העצמי למעל' מבחי' תהו) יכול להתברר ולהתגלות בגילוי למטה.

והנה טופס נוסח הברכות הם כולן, בעיקרן, אשר קדשנו במצותיו וצונו, דקדשנו במצותיו הוא גילוי המקיף ורצון העליון אשר בחר בנו, עם ישראל, להיות עם סגולה, וצונו, שנתן לנו הכח והעוז לעורר את השרש ומקור שיתגלה בגילוי למטה.

וזהו ענין ברכת התורה, להמשיך בחי' אוא"ס שבתורה וכמאמר תלת קשרין מתקשראן דא בדא ישראל באורייתא ואורייתא בקוב"ה, וכולהו דרגין על דרגין סתים וגליא, והם ב' מדריגות שהם ב' ענינים האי' דגליא דנש"י קשורה בגליא דתורה, וגליא דתורה בגליא דקוב"ה, והב' דסתים דנש"י קשורה בסתים דתורה וסתים דתורה בסתים דקוב"ה, דלפי שני הפירושים התחברות נש"י בקוב"ה וגילוי קוב"ה בנש"י הוא ע"י התורה, דתורה היא הממוצע המחברם.

והנה הב' מדריגות שבתורה, גליא וסתים, הם תורה שלמטה ותורה של מעלה, דתכלית שניהם הוא שיהי' הגילוי אור למטה דוקא בקיום המצות במעשה בפו"מ, ר' נתן אומר שלפעמים צריכים להפר את לימוד ועסק התורה משום דעת לעשות להוי' בחיזוק ענין קיום המצות, ורשב"י אמר דכל ענין קיום התורה שלמטה הוא דוקא כאשר ישנו העבודה בפו"מ, וזהו אומרו דאי לא יתעביד בתיקונא דא (בעבודה בפועל) תורה דלעילא איהי מתבטלא ח"ו.

ועוד זאת כי ענין העבודה דפועל הרי גדלה מעלתה במאד מאד דלעתיק יומין אתמר, וכמאמר עשי' לעילא, וכתיב וצדקה תרומם, דע"י העבודה בפועל הנה ע"ז נעשה רוממות בכללות ציור מהותו כנודע. ומסיים אשריך כו' נושע בהוי' כו' מי כמוך באלים הוי' דנש"י יש להם כח זה (במתנה) להמשיך הגילוי דבחי' עתיק שהו"ע שם הוי' להיות יחוד הוי' ואלקים, וזהו באלי"ם שהוא שם אלקים יהי' גילוי הוי', וזהו תשועת עולמים, דבעולם שהוא העלם שם אלקים יהי' גילוי שם הוי', והיינו דבטבע יהי' גילוי למעלה מן הטבע.

והנני חתנו דו"ש ומוקירו.

[אג"ק מוהריי"צ כרך ב' ענמ' כז]

אגרות קודש

ב"ה, ח"י טבת, תשכ"א
ברוקלין.

שלום וברכה!

מאשר הנני קבלת מכתבו.

וע"פ פרשת שבוע זה, כתורת רבנו הזקן (תורת מורנו הבעש"ט) בהענין של: א) וירא (ואתגלי) מלאך ה'. ב) בלבת אש ג) מתוך הסנה-

יהי רצון שיבשר טוב בהפעולות אודותם כותב, אשר נקודתם הפנימית היא, התאחדות שני הענינים, **לבת אש**, רשפי' רשפי אש שלהבת י"ה (תפלה וכיו"ב - שתוכנה עלי' מלמטה למעלה, כענין האש **וירא** התגלות למטה (תורה ומצותי'- שתוכנה, בכללות מלמעלה למטה).

ויהי' זה **מתוך הסנה**, עולם הזה, מקום צר, צרה - לעושת מצרה צהר ע"י אור התורה והמצות.

בברכה לבשו"ט בכל האמור.

א א וְאִלֵּין שְׁמָהַת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל דְּעַלוּ
לְמִצְרַיִם עִם יַעֲקֹב גְּבַר וְאֵנַשׁ
בֵּיתֵהּ עַלוּ: ב רְאוּבֵן שִׁמְעוֹן לֵוִי
וִיהוּדָה: ג יִשָּׂשכָר זְבוּלֵן
וּבִנְיָמִן: ד דָּן וְנַפְתָּלִי גָּד וְאָשֵׁר:
ה וַהֲוָה כָּל נַפְשָׁתָא נַפְקֵי יַרְכָּא
דְיַעֲקֹב שַׁבְעִין נַפְשָׁן וְיוֹסֵף דַּהֲוָה
בְּמִצְרָיִם: ו וּמִית יוֹסֵף וְכָל
אַחוֹהִי וְכֹל דָּרָא הַהוּא: ז וּבְנֵי
יִשְׂרָאֵל נְפִישׁוּ וְאִתְיַלָּדוּ וּסְגִיאוּ
וּתְקִיפוּ לַחֲדָא לַחֲדָא וְאִתְמְלִיאַת
אַרְעָא מִנְּהוֹן: ח וְקָם מַלְכָּא
חַדְתָּא עַל מִצְרָיִם דְּלָא מְקַיֵּם
גְּזֵרַת יוֹסֵף: ט וַאֲמַר לְעַמֵּהּ הָא
עַמָּא בְּנֵי יִשְׂרָאֵל סָגֵן וְתַקִּיפִין
מִנָּנָא: י הָבוּ נִתְחַכַּם לְהוֹן דִּלְמָא
יִסְגּוּן וִיהֵי אֲרֵי יְעַרְעֵנָּא קְרָב
וְיִתּוֹסְפוּן אַף אִנּוּן עַל סַנְאָנָא
וִיגִיחוּן בָּנָא קְרָב וְיִסְּקוּן מִן
אַרְעָא: יא וּמַנִּיאוּ עֲלֵיהוֹן
שִׁלְטוֹנִין מַבְאִישִׁין בְּדִיל
לְעַנּוֹאֵהוֹן בְּפָלְחָנְהוֹן וּבְנוֹ קִרְוֵי

רש"י

(א) וְאֵלֶּה שְׁמוֹת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל. אַף עַל פִּי שֶׁמְּנָאָן בְּחַיֵּיהֶן בִּשְׁמוֹתָן, חָזַר וּמְנָאָן בְּמִיתָתָן, לְהוֹדִיעַ חִבָּתָן שֶׁנִּמְשְׁלוּ לְכוֹכָבִים, שֶׁמּוֹצִיאָן וּמַכְנִיסָן בְּמִסְפָּר וּבִשְׁמוֹתָם, שֶׁנֶּאֱמַר (ישעיהו מ): "הַמּוֹצִיא בְּמִסְפָּר צְבָאָם לְכֻלָּם בְּשֵׁם יִקְרָא" (שמות רבה):

(ה) וְיוֹסֵף הָיָה בְּמִצְרָיִם. וַהֲלֹא הוּא וּבָנָיו הָיוּ בְּכְלַל שִׁבְעִים וּמַה בָּא לְלַמְּדֵנוּ, וְכִי לֹא הָיִינוּ יוֹדְעִים שֶׁהוּא הָיָה בְּמִצְרַיִם? אֶלָּא לְהוֹדִיעֲךָ צִדְקָתוֹ שֶׁל יוֹסֵף: הוּא יוֹסֵף הָרוֹעֶה אֶת צֹאן אָבִיו, הוּא יוֹסֵף שֶׁהָיָה בְּמִצְרַיִם וְנַעֲשָׂה מֶלֶךְ וְעָמַד בְּצִדְקוֹ:

(ז) וַיִּשְׁרְצוּ. שֶׁהָיוּ יוֹלְדוֹת שִׁשָּׁה בְּכֶרֶס אֶחָד:

(ח) וַיָּקָם מֶלֶךְ חָדָשׁ. רַב וּשְׁמוּאֵל, חַד אָמַר: חָדָשׁ מַמָּשׁ, וְחַד אָמַר: שֶׁנִּתְחַדְּשׁוּ גְּזֵרוֹתָיו (סוטה יא): **אֲשֶׁר לֹא יָדַע.** עָשָׂה עַצְמוֹ כְּאִלּוּ לֹא יָדַע (כך גרס רא"ם): **(י) הָבָה נִתְחַכְּמָה לוֹ.** כָּל הָבָה, לְשׁוֹן הַכָּנָה וְהַזְמָנָה לְדָבָר הוּא, כְּלוֹמַר: הַזְמִינוּ עַצְמְכֶם לְכָךְ: **נִתְחַכְּמָה לוֹ.** לָעָם. נִתְחַכְּמָה מַה לַּעֲשׂוֹת לוֹ (שמות רבה). וְרַבּוֹתֵינוּ דָּרְשׁוּ: נִתְחַכֵּם לְמוֹשִׁיעָן שֶׁל יִשְׂרָאֵל, לְדוּנָם בַּמַּיִם, שֶׁכְּבָר נִשְׁבַּע שֶׁלֹּא יָבִיא מַבּוּל לָעוֹלָם, (וְהֵם לֹא הֵבִינוּ שֶׁעַל כָּל הָעוֹלָם אֵינוֹ מֵבִיא, אֲבָל הוּא מֵבִיא עַל אֻמָּה אַחַת, בְּרַשֵׁ"י יָשָׁן): **וְעָלָה מִן הָאָרֶץ.** עַל כָּרְחֵנוּ. וְרַבּוֹתֵינוּ דָּרְשׁוּ: כְּאָדָם שֶׁמְּקַלֵּל עַצְמוֹ וְתוֹלֶה קִלְלָתוֹ בַּאֲחֵרִים, וַהֲרֵי הוּא כְּאִלּוּ כָּתַב: וְעָלִינוּ מִן הָאָרֶץ וְהֵם יִירָשׁוּהָ:

(יא) עָלָיו. עַל הָעָם: **מִסִּים.** לְשׁוֹן מַס. שָׂרִים שֶׁגּוֹבִין מֵהֶם הַמַּס, וּמַהוּ הַמַּס? שֶׁיִּבְנוּ עָרֵי מִסְכְּנוֹת לְפַרְעֹה: **לְמַעַן עַנֹּתוֹ בְּסִבְלֹתָם.** שֶׁל מִצְרַיִם: **עָרֵי מִסְכְּנוֹת.** כְּתַרְגּוּמוֹ, וְכֵן: (ישעיה פב) "לֵךְ בֹּא אֶל

מִסְכְּנוֹת לְפַרְעֹה אֶת־פִּתֹם וְאֶת־רַעַמְסֵס רש״י׃
יב וְכַאֲשֶׁר יְעַנּוּ אֹתוֹ כֵּן יִרְבֶּה וְכֵן יִפְרֹץ וַיָּקֻצוּ
מִפְּנֵי בְּנֵי יִשְׂרָאֵל רש״י׃ יג (ישראל) וַיַּעֲבִדוּ מִצְרַיִם
אֶת־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל בְּפָרֶךְ רש״י׃ יד וַיְמָרְרוּ אֶת־
חַיֵּיהֶם בַּעֲבֹדָה קָשָׁה בְּחֹמֶר וּבִלְבֵנִים וּבְכָל־
עֲבֹדָה בַּשָּׂדֶה אֵת כָּל־עֲבֹדָתָם אֲשֶׁר־עָבְדוּ
בָהֶם בְּפָרֶךְ׃ טו וַיֹּאמֶר מֶלֶךְ מִצְרַיִם לַמְיַלְּדֹת
הָעִבְרִיֹּת אֲשֶׁר שֵׁם הָאַחַת שִׁפְרָה וְשֵׁם
הַשֵּׁנִית פּוּעָה רש״י׃ טז וַיֹּאמֶר בְּיַלֶּדְכֶן אֶת־
הָעִבְרִיּוֹת וּרְאִיתֶן עַל־הָאָבְנָיִם אִם־בֵּן הוּא
וַהֲמִתֶּן אֹתוֹ וְאִם־בַּת הִוא וָחָיָה רש״י׃ יז וַתִּירָאן
הַמְיַלְּדֹת אֶת־הָאֱלֹהִים וְלֹא עָשׂוּ כַּאֲשֶׁר דִּבֶּר
אֲלֵיהֶן מֶלֶךְ מִצְרָיִם וַתְּחַיֶּיךָן אֶת־הַיְלָדִים רש״י׃
(ע״ב בחול) שני יח וַיִּקְרָא מֶלֶךְ־מִצְרַיִם לַמְיַלְּדֹת וַיֹּאמֶר לָהֶן מַדּוּעַ עֲשִׂיתֶן

בֵּית אוֹצָרָא לְפַרְעֹה יָת פִּיתוֹם וְיָת רַעַמְסֵס׃ יב וּכְמָא דִּמְעַנַּן לְהוֹן כֵּן סָגַן וְכֵן תַּקְפִּין וַעֲקַת לְמִצְרָאֵי מִן קֳדָם בְּנֵי יִשְׂרָאֵל׃ יג וְאַפְלְחוּ מִצְרָאֵי יָת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל בְּקַשְׁיוּ׃ יד וְאַמְרְרוּ יָת חַיֵּיהוֹן בְּפָלְחָנָא קָשְׁיָא בְּטִינָא וּבְלִבְנִין וּבְכָל פָּלְחָנָא בְּחַקְלָא יָת כָּל פָּלְחָנְהוֹן דְּאַפְלְחוּ בְהוֹן בְּקַשְׁיוּ׃ טו וַאֲמַר מַלְכָּא דְּמִצְרַיִם לְחַיָּתָא יְהוּדַיָּתָא דְּשׁוּם חָדָא שִׁפְרָה וְשׁוּם תִּנְיָתָא פּוּעָה׃ טז וַאֲמַר כַּד תְּהַוְיָן מוֹלְדָן יָת יְהוּדַיָּתָא וְתֶחְזְיָן עַל מַתְבְּרָא אִם בַּר הוּא תְּקַטְלָן יָתֵהּ וְאִם בְּרַתָּא הִיא וּתְקַיְּמַנַּהּ׃ יז וּדְחִילָא חַיָּתָא מִן קֳדָם יְיָ וְלָא עֲבָדָא כְּמָא דְּמַלִּיל עִמְּהֶן מַלְכָּא דְּמִצְרַיִם וְקַיְּמָא יָת בְּנַיָּא׃ יח וּקְרָא מַלְכָּא דְּמִצְרַיִם לְחַיָּתָא וַאֲמַר לְהֶן מָה

רש״י

הַסּוֹכֵן הַזֶּה״, גִּזְבָּר הַמְמֻנֶּה עַל הָאוֹצָרוֹת (שמות רבה): **אֶת פִּתֹם וְאֶת רַעַמְסֵס.** שֶׁלֹּא הָיוּ רְאוּיוֹת מִתְּחִלָּה לְכָךְ וַעֲשָׂאוּם חֲזָקוֹת וּבְצוּרוֹת לָאוֹצָר: **(יב) וְכַאֲשֶׁר יְעַנּוּ אֹתוֹ.** בְּכָל מַה שֶּׁהֵם נוֹתְנִין לֵב לְעַנּוֹת, כֵּן לֵב הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לְהַרְבּוֹת וּלְהַפְרִיץ: **כֵּן יִרְבֶּה.** כֵּן רָבָה וְכֵן פָּרַץ. וּמִדְּרָשׁוֹ, רוּחַ הַקֹּדֶשׁ אוֹמֶרֶת כֵּן, אַתֶּם אוֹמְרִים: פֶּן יִרְבֶּה, וַאֲנִי אוֹמֵר: כֵּן יִרְבֶּה: **וַיָּקֻצוּ.** קָצוּ בְּחַיֵּיהֶם. (וְיֵשׁ מְפָרְשִׁים: הַמִּצְרִים בְּעֵינֵי עַצְמָם, וְקַל לְהָבִין), וְרַבּוֹתֵינוּ דָּרְשׁוּ: כְּקוֹצִים הָיוּ בְּעֵינֵיהֶם: **(יג) בְּפָרֶךְ.** בַּעֲבוֹדָה קָשָׁה הַמְפָרֶכֶת אֶת הַגּוּף וּמְשַׁבַּרְתּוֹ: **(טו) לַמְיַלְּדֹת.** הוּא לְשׁוֹן מוֹלִידוֹת, אֶלָּא שֶׁיֵּשׁ לָשׁוֹן קַל, וְיֵשׁ לָשׁוֹן כָּבֵד, כְּמוֹ שׁוֹבֵר וּמְשַׁבֵּר, דּוֹבֵר וּמְדַבֵּר, כָּךְ מוֹלִיד וּמְיַלֵּד: **שִׁפְרָה.** זוֹ יוֹכֶבֶד, עַל שֵׁם שֶׁמְּשַׁפֶּרֶת אֶת הַוָּלָד: **פּוּעָה.** זוֹ מִרְיָם, עַל שֵׁם שֶׁפּוֹעָה וּמְדַבֶּרֶת וְהוֹגָה לַוָּלָד, כְּדֶרֶךְ הַנָּשִׁים הַמְפַיְּסוֹת תִּינוֹק הַבּוֹכֶה (שם): **פּוּעָה.** לְשׁוֹן צְעָקָה, כְּמוֹ: (ישעיה מב) כַּיּוֹלֵדָה אֶפְעֶה: **(טז) בְּיַלֶּדְכֶן.** כְּמוֹ בְּהוֹלִידְכֶן: **עַל הָאָבְנָיִם.** מוֹשַׁב הָאִשָּׁה הַיּוֹלֶדֶת, וּבְמָקוֹם אַחֵר קוֹרְאוֹ מַשְׁבֵּר, וְכָמוֹהוּ: (ירמיה יח) ״עוֹשֶׂה מְלָאכָה עַל הָאָבְנַיִם״. מוֹשַׁב כְּלִי אֻמָּנוּת יוֹצֵר כְּלֵי חֶרֶס: **אִם בֵּן הוּא וְגוֹ׳.** לֹא הָיָה מַקְפִּיד אֶלָּא עַל הַזְּכָרִים, שֶׁאָמְרוּ לוֹ אִצְטַגְנִינָיו שֶׁעָתִיד לְהִוָּלֵד בֵּן הַמּוֹשִׁיעַ אוֹתָם: **וָחָיָה.** וְתִחְיֶה: **(יז) וַתְּחַיֶּיךָן אֶת הַיְלָדִים.** מְסַפְּקוֹת לָהֶם מַיִם וּמָזוֹן (סוטה שם), תַּרְגּוּם הָרִאשׁוֹן, וְקַיְּמָא, וְהַשֵּׁנִי, וְקַיֵּמְתּוּן, לְפִי שֶׁלְּשׁוֹן עִבְרִית לִנְקֵבוֹת רַבּוֹת, תֵּיבָה זוֹ וְכַיּוֹצֵא בָהּ, מְשַׁמֶּשֶׁת לְשׁוֹן פָּעֳלוּ וּלְשׁוֹן פְּעַלְתֶּם, כְּגוֹן: (שמות ב) ״וַתֹּאמַרְנָה אִישׁ מִצְרִי״, לְשׁוֹן עָבָר, כְּמוֹ ״וַיֹּאמְרוּ״ לִזְכָרִים, ״וַתְּדַבְּרְנָה

דִּין עֲבַדְתִּין יָת פִּתְגָּמָא הָדֵין
וְקַיֵּימְתִּין יָת בְּנָיָא: יט וַאֲמָרָא
חַיָּתָא לְפַרְעֹה אֲרֵי לָא כִּנְשַׁיָּא
מִצְרָיָתָא יְהוּדַיָּתָא אֲרֵי חֲכִימָן
אִנּוּן עַד לָא עַלַת לְוָתְהֶן חַיָּתָא
וִילִידָן: כ וְאוֹטִיב יְיָ לְחַיָּתָא וּסְגִי
עַמָּא וּתְקִיפוּ לַחֲדָא: כא וַהֲוָה
כַּד דְּחִילָא חַיָּתָא מִן קֳדָם יְיָ וַעֲבַד
לְהוֹן בָּתִּין: כב וּפַקִּיד פַּרְעֹה לְכָל
עַמֵּהּ לְמֵימָר כָּל בְּרָא דְּיִתְיְלִיד
לִיהוּדָאֵי בְּנַהֲרָא תִּרְמֵנֵּהּ וְכָל
בְּרָתָא תְּקַיְּמוּן: א וַאֲזַל גַּבְרָא
מִדְּבֵית לֵוִי וּנְסִיב יָת בַּת לֵוִי:

הַדָּבָר הַזֶּה וַתְּחַיֶּיךָן אֶת־הַיְלָדִים: יט וַתֹּאמַרְנָה
הַמְיַלְּדֹת אֶל־פַּרְעֹה כִּי לֹא כַנָּשִׁים הַמִּצְרִיֹּת
הָעִבְרִיֹּת כִּי־חָיוֹת הֵנָּה בְּטֶרֶם תָּבוֹא אֲלֵהֶן
הַמְיַלֶּדֶת וְיָלָדוּ רס״א: כ וַיֵּיטֶב אֱלֹהִים לַמְיַלְּדֹת
וַיִּרֶב הָעָם וַיַּעַצְמוּ מְאֹד רס״א: כא וַיְהִי כִּי־יָרְאוּ
הַמְיַלְּדֹת אֶת־הָאֱלֹהִים וַיַּעַשׂ לָהֶם בָּתִּים רס״א:
כב וַיְצַו פַּרְעֹה לְכָל־עַמּוֹ לֵאמֹר כָּל־הַבֵּן הַיִּלּוֹד
הַיְאֹרָה תַּשְׁלִיכֻהוּ וְכָל־הַבַּת תְּחַיּוּן רס״א: פ
ב א וַיֵּלֶךְ אִישׁ מִבֵּית לֵוִי וַיִּקַּח אֶת־בַּת־

רש״י

בְּפִיכֶם״, לְשׁוֹן דִּבַּרְתֶּן, כְּמוֹ וַתְּדַבְּרוּ לִזְכָרִים. וְכֵן (יחזקאל יג) ״וַתְּחַלְּלֻנָה אוֹתִי אֶל עַמִּי״, לְשׁוֹן עָבַר חִלַּלְתֶּן, כְּמוֹ וַתְּחַלְּלוּ לִזְכָרִים: **(יט) כִּי חָיוֹת הֵנָּה.** בְּקִיאוֹת כִּמְיַלְּדוֹת. תַּרְגּוּם מְיַלְּדוֹת חַיָּתָא. וְרַבּוֹתֵינוּ דָּרְשׁוּ: (שם ושמות רבה) הֲרֵי הֵן מְשׁוּלוֹת לְחַיּוֹת הַשָּׂדֶה, שֶׁאֵינָן צְרִיכוֹת מְיַלְּדוֹת. וְהֵיכָן מְשׁוּלוֹת לְחַיּוֹת? - ״גּוּר אַרְיֵה״, ״זְאֵב יִטְרָף״, ״בְּכוֹר שׁוֹרוֹ״, ״אַיָּלָה שְׁלוּחָה״, וּמִי שֶׁלֹּא נִכְתַּב בּוֹ, הֲרֵי הַכָּתוּב כּוֹלְלָן. ״וַיְבָרֶךָ אוֹתָם״, וְעוֹד כְּתִיב: (שם יט) ״מָה אִמְּךָ לְבִיאָה״: **(כ) וַיֵּיטֶב.** הֵטִיב לָהֶן, וְזֶה חִלּוּק בְּתֵיבָה שֶׁיְּסוֹדָהּ ב׳ אוֹתִיּוֹת, וְנָתַן לָהּ ו״ו יו״ד בְּרֹאשָׁהּ, כְּשֶׁהִיא בָּאָה לְדַבֵּר בִּלְשׁוֹן וַיַּפְעִיל, הוּא נָקוּד הַיּוּ״ד בְּצֵירֵ״י שֶׁהוּא קָמָץ קָטָן (אוֹ בְּסֶגוֹל שֶׁהוּא פַּתָּח קָטָן) כְּגוֹן: ״וַיֵּיטֶב אֱלֹהִים לַמְיַלְּדוֹת״, ״וַיִּרֶב בְּבַת יְהוּדָה״ (איכה ב) - הִרְבָּה תַּאֲנִיָּה, וְכֵן: ״וַיֶּגֶל אֶת הַשְּׁאֵרִית״ (דברי הימים ב לו) דִּנְבוּזַרְאֲדָן, הִגְלָה אֶת הַשְּׁאֵרִית, ״וַיֶּפֶן זָנָב אֶל זָנָב״ (שופטים טו) - הִפְנָה הַזְּנָבוֹת זוֹ לָזוֹ. כָּל אֵלּוּ לְשׁוֹן הִפְעִיל אֶת אֲחֵרִים, וּכְשֶׁהוּא מְדַבֵּר בִּלְשׁוֹן וַיִּפְעַל, הוּא נָקוּד הַיּוּ״ד בְּחִירִ״ק, כְּגוֹן: (ויקרא י) ״וַיִּיטַב בְּעֵינָיו״ - לְשׁוֹן הוּטַב, וְכֵן: ״וַיִּרֶב הָעָם״ - נִתְרַבָּה הָעָם. ״וַיִּגֶל יְהוּדָה״ - הָגְלָה יְהוּדָה, ״וַיִּפֶן כֹּה וָכֹה״ - פָּנָה לְכָאן וּלְכָאן. וְאַל תִּשִּׁיבֵנִי: וַיֵּלֶךְ, וַיֵּשֶׁב, וַיֵּרֶד, וַיֵּצֵא, לְפִי שֶׁאֵינָן מִגִּזְרָתָן שֶׁל אֵלּוּ, שֶׁהֲרֵי הַיּוּ״ד יְסוֹד בָּהֶן: יָרַד, יָצָא, יָשַׁב, יָלַךְ - יוּ״ד אוֹת שְׁלִישִׁית בּוֹ: **וַיֵּיטֶב אֱלֹהִים לַמְיַלְּדֹת.** מַהוּ הַטּוֹבָה?: **(כא) וַיַּעַשׂ לָהֶם בָּתִּים.** בָּתֵּי כְּהֻנָּה וּלְוִיָּה וּמַלְכוּת שֶׁקְּרוּיִין בָּתִּים: ״וַיִּבֶן אֶת בֵּית ה׳ וְאֶת בֵּית הַמֶּלֶךְ״, כְּהֻנָּה וּלְוִיָּה מִיּוֹכֶבֶד, וּמַלְכוּת מִמִּרְיָם, כִּדְאִיתָא בְּמַסֶּכֶת סוֹטָה (שם): **(כב) לְכָל עַמּוֹ.** אַף עֲלֵיהֶם גָּזַר, יוֹם שֶׁנּוֹלַד מֹשֶׁה, אָמְרוּ לוֹ אִצְטַגְנִינָיו: הַיּוֹם נוֹלַד הַמּוֹשִׁיעַ, וְאֵין אָנוּ יוֹדְעִים אִם מִמִּצְרַיִם אִם מִיִּשְׂרָאֵל, וְרוֹאִין אָנוּ שֶׁסּוֹפוֹ לִלְקוֹת בְּמַיִם. לְפִיכָךְ גָּזַר אוֹתוֹ הַיּוֹם אַף עַל הַמִּצְרִיִּים, שֶׁנֶּאֱמַר: ״כָּל הַבֵּן הַיִּלּוֹד״, וְלֹא נֶאֱמַר הַיִּלּוֹד לָעִבְרִים, וְהֵם לֹא הָיוּ יוֹדְעִים שֶׁסּוֹפוֹ לִלְקוֹת עַל מֵי מְרִיבָה: **(א) וַיִּקַּח אֶת בַּת לֵוִי.** פָּרוּשׁ הָיָה מִמֶּנָּה מִפְּנֵי גְּזֵרַת פַּרְעֹה, (וְחָזַר וּלְקָחָהּ. וְזֶהוּ ״וַיֵּלֶךְ״, שֶׁהָלַךְ בַּעֲצַת בִּתּוֹ, שֶׁאָמְרָה לוֹ: גְּזֵרָתְךָ קָשָׁה מִשֶּׁל פַּרְעֹה: אִם פַּרְעֹה גָּזַר עַל הַזְּכָרִים, וְאַתָּה גַּם כֵּן עַל הַנְּקֵבוֹת. בְּרַשִׁ״י יָשָׁן) וְהֶחֱזִירָהּ, וְעָשָׂה בָּהּ לִקּוּחִין שְׁנִיִּים. וְאַף הִיא נֶהֱפְכָה לִהְיוֹת נַעֲרָה, וּבַת ק״ל שָׁנָה הָיְתָה, שֶׁנּוֹלְדָה בְּבוֹאָהּ לְמִצְרַיִם בֵּין הַחוֹמוֹת, וּמָאתַיִם וְעֶשֶׂר שָׁנִים נִשְׁתַּהוּ שָׁם, וּכְשֶׁיָּצְאוּ, הָיָה מֹשֶׁה בֶּן שְׁמוֹנִים שָׁנָה. אִם כֵּן, כְּשֶׁנִּתְעַבְּרָה מִמֶּנּוּ הָיְתָה בַּת מֵאָה וּשְׁלֹשִׁים וְקוֹרֵא

לֵוִי רש״י׃ ב וַתַּהַר הָאִשָּׁה וַתֵּלֶד בֵּן וַתֵּרֶא אֹתוֹ
כִּי־טוֹב הוּא וַתִּצְפְּנֵהוּ שְׁלֹשָׁה יְרָחִים רש״י׃
ג וְלֹא־יָכְלָה עוֹד הַצְּפִינוֹ וַתִּקַּח־לוֹ תֵּבַת גֹּמֶא
וַתַּחְמְרָה בַחֵמָר וּבַזָּפֶת וַתָּשֶׂם בָּהּ אֶת־הַיֶּלֶד
וַתָּשֶׂם בַּסּוּף עַל־שְׂפַת הַיְאֹר רש״י׃ ד וַתֵּתַצַּב
אֲחֹתוֹ מֵרָחֹק לְדֵעָה מַה־יֵּעָשֶׂה לוֹ׃ ה וַתֵּרֶד
בַּת־פַּרְעֹה לִרְחֹץ עַל־הַיְאֹר וְנַעֲרֹתֶיהָ הֹלְכֹת
עַל־יַד הַיְאֹר וַתֵּרֶא אֶת־הַתֵּבָה בְּתוֹךְ הַסּוּף
וַתִּשְׁלַח אֶת־אֲמָתָהּ וַתִּקָּחֶהָ רש״י׃ ו וַתִּפְתַּח
וַתִּרְאֵהוּ אֶת־הַיֶּלֶד וְהִנֵּה־נַעַר בֹּכֶה וַתַּחְמֹל
עָלָיו וַתֹּאמֶר מִיַּלְדֵי הָעִבְרִים זֶה רש״י׃ ז וַתֹּאמֶר
אֲחֹתוֹ אֶל־בַּת־פַּרְעֹה הַאֵלֵךְ וְקָרָאתִי לָךְ
אִשָּׁה מֵינֶקֶת מִן הָעִבְרִיֹּת וְתֵינִק לָךְ אֶת־
הַיָּלֶד רש״י׃ ח וַתֹּאמֶר־לָהּ בַּת־פַּרְעֹה לֵכִי וַתֵּלֶךְ
הָעַלְמָה וַתִּקְרָא אֶת־אֵם הַיָּלֶד רש״י׃ ט וַתֹּאמֶר

ב וְעַדְיָאַת אִתְּתָא וִילִידַת בַּר
וַחֲזַת יָתֵהּ אֲרֵי טַב הוּא
וְאַטְמַרְתֵּהּ תְּלָתָא יַרְחִין׃ ג וְלָא
יְכֵילַת עוֹד לְאַטְמָרוּתֵהּ וּנְסִיבַת
לֵהּ תֵּבוּתָא דְגוּמָא וְחַפְּתַהּ
בְּחֵמְרָא וּבְזִפְתָּא וְשַׁוְיַאת בַּהּ יָת
רַבְיָא וְשַׁוְיַתֵּהּ בְּיַעֲרָא עַל כֵּיף
נַהֲרָא׃ ד וְאִתְעַתְּדַת אֲחָתֵהּ
מֵרָחִיק לְמִידַע מָה יִתְעֲבֵד לֵהּ׃
ה וּנְחָתַת בַּת פַּרְעֹה לְמִסְחֵי עַל
נַהֲרָא וְעוּלֵימָתָהָא מְהַלְּכָן עַל כֵּיף
נַהֲרָא וַחֲזַת יָת תֵּבוּתָא בְּגוֹ יַעֲרָא
וְאוֹשֵׁיַת יָת אַמְתַהּ וּנְסֵבְתַּהּ׃
ו וּפְתַחַת וַחֲזַת יָת רַבְיָא וְהָא
עוּלֵימָא בָּכֵי וְחָסַת עֲלוֹהִי וַאֲמֶרֶת
מִבְּנֵי יְהוּדָאֵי הוּא דֵּין׃ ז וַאֲמֶרֶת
אֲחָתֵהּ לְבַת פַּרְעֹה הַאֵיזִיל וְאִקְרֵי
לִיךְ אִתְּתָא מֵינְקְתָּא מִן יְהוּדָיָתָא
וְתוֹנִיק לִיךְ יָת רַבְיָא׃ ח וַאֲמֶרֶת
לֵהּ בַּת פַּרְעֹה אֵיזִילִי וַאֲזָלַת
עוּלֶמְתָּא וּקְרַת יָת אִמֵּהּ דְּרַבְיָא׃
ט וַאֲמֶרֶת לֵהּ בַּת פַּרְעֹה אוֹבִילִי

אוֹתָהּ בַּת לֵוִי׃ **(ב) כִּי טוֹב הוּא.** כְּשֶׁנּוֹלַד, נִתְמַלֵּא הַבַּיִת כֻּלּוֹ אוֹרָה (סוטה שם)׃ **(ג) וְלֹא יָכְלָה עוֹד הַצְּפִינוֹ.** שֶׁמָּנוּ לָהּ הַמִּצְרִיִּים מִיּוֹם שֶׁהֶחֱזִירָהּ. וְהִיא יָלְדָתוּ לְשִׁשָּׁה חֳדָשִׁים וְיוֹם אֶחָד, שֶׁהַיּוֹלֶדֶת לְשִׁבְעָה יוֹלֶדֶת לִמְקַטָּעִין וְהֵם בָּדְקוּ אַחֲרֶיהָ לְסוֹף ט׳׃ **גֹּמֶא.** גֻּמִּי בִּלְשׁוֹן מִשְׁנָה, וּבְלַעַ״ז יונק״ו, וְדָבָר רַךְ הוּא וְעוֹמֵד בִּפְנֵי רַךְ וּבִפְנֵי קָשֶׁה: **בַּחֵמָר וּבַזָּפֶת.** זֶפֶת מִבַּחוּץ וְטִיט מִבִּפְנִים, כְּדֵי שֶׁלֹּא יָרִיחַ אוֹתוֹ צַדִּיק רֵיחַ רַע שֶׁל זֶפֶת׃ **וַתָּשֶׂם בַּסּוּף.** הוּא לְשׁוֹן אֲגַם, רושי״ל בְּלַעַ״ז, וְדוֹמֶה לוֹ׃ (ישעיה יט) ״קָנֶה וָסוּף קָמֵלוּ״׃ **(ה) לִרְחֹץ עַל הַיְאֹר.** סָרַס הַמִּקְרָא וּפָרְשֵׁהוּ׃ ״וַתֵּרֶד בַּת פַּרְעֹה עַל הַיְאֹר, לִרְחֹץ בּוֹ״׃ **עַל יַד הַיְאֹר.** אֵצֶל הַיְאֹר, כְּמוֹ׃ (שמואל ב יד) ״רְאוּ חֶלְקַת יוֹאָב עַל יָדִי״, וְהוּא לְשׁוֹן יָד מַמָּשׁ שֶׁיַּד הָאָדָם סְמוּכָה לוֹ. וְרַבּוֹתֵינוּ דָּרְשׁוּ׃ (סוטה שם) הוֹלְכוֹת לְשׁוֹן מִיתָה, כְּמוֹ׃ (בראשית כה) ״הִנֵּה אָנֹכִי הוֹלֵךְ לָמוּת״, הוֹלְכוֹת לָמוּת, לְפִי שֶׁמִּחוּ בָהּ, וְהַכָּתוּב מְסַיְּעָן, כִּי לָמָּה לָנוּ לִכְתֹּב ״וְנַעֲרוֹתֶיהָ הוֹלְכוֹת״?׃ **אֶת אֲמָתָהּ.** אֶת שִׁפְחָתָהּ, וְרַבּוֹתֵינוּ דָּרְשׁוּ לְשׁוֹן יָד, אֲבָל לְפִי דִּקְדּוּק לְשׁוֹן הַקֹּדֶשׁ הָיָה לוֹ לְהִנָּקֵד אַמָּתָהּ, מ״ם דְּגוּשָׁה, וְהֵם דָּרְשׁוּ אֶת אַמָּתָהּ, אֶת יָדָהּ, וְנִשְׁתַּרְבְּבָה אַמָּתָהּ אַמּוֹת הַרְבֵּה (סוטה שם)׃ **(ו) וַתִּפְתַּח וַתִּרְאֵהוּ.** אֶת מִי רָאָתָה? - הַיֶּלֶד, זֶהוּ פְּשׁוּטוֹ. וּמִדְּרָשׁוֹ׃ שֶׁרָאָתָה עִמּוֹ שְׁכִינָה (שמות רבה. סוטה שם)׃ **וְהִנֵּה נַעַר בּוֹכֶה.** קוֹלוֹ כְּנַעַר׃ **(ז) מִן הָעִבְרִיּוֹת.** מְלַמֵּד שֶׁהֶחֱזִירַתּוּ עַל מִצְרִיּוֹת הַרְבֵּה לִינַק, וְלֹא יָנַק, לְפִי שֶׁהָיָה עָתִיד לְדַבֵּר עִם הַשְּׁכִינָה (שמות רבה. סוטה שם)׃ **(ח) וַתֵּלֶךְ הָעַלְמָה.** הָלְכָה בִּזְרִיזוּת וַעֲלָמוּת, כְּעֶלֶם׃ **(ט) הֵילִיכִי.** נִתְנַבְּאָה וְלֹא יָדְעָה מַה

לָהּ בַּת־פַּרְעֹה הֵילִיכִי אֶת־הַיֶּלֶד הַזֶּה וְהֵינִקִהוּ
לִי וַאֲנִי אֶתֵּן אֶת־שְׂכָרֵךְ וַתִּקַּח הָאִשָּׁה הַיֶּלֶד
וַתְּנִיקֵהוּ רס״י׃ ט וַיִּגְדַּל הַיֶּלֶד וַתְּבִאֵהוּ לְבַת־
פַּרְעֹה וַיְהִי־לָהּ לְבֵן וַתִּקְרָא שְׁמוֹ מֹשֶׁה
וַתֹּאמֶר כִּי מִן־הַמַּיִם מְשִׁיתִהוּ רס״י׃ שלישי
יא וַיְהִי | בַּיָּמִים הָהֵם וַיִּגְדַּל מֹשֶׁה וַיֵּצֵא
אֶל־אֶחָיו וַיַּרְא בְּסִבְלֹתָם וַיַּרְא אִישׁ מִצְרִי
מַכֶּה אִישׁ־עִבְרִי מֵאֶחָיו רס״י׃ יב וַיִּפֶן כֹּה וָכֹה
וַיַּרְא כִּי אֵין אִישׁ וַיַּךְ אֶת־הַמִּצְרִי וַיִּטְמְנֵהוּ
בַּחוֹל רס״י׃ יג וַיֵּצֵא בַּיּוֹם הַשֵּׁנִי וְהִנֵּה שְׁנֵי־
אֲנָשִׁים עִבְרִים נִצִּים וַיֹּאמֶר לָרָשָׁע לָמָּה תַכֶּה
רֵעֶךָ רס״י׃ יד וַיֹּאמֶר מִי שָׂמְךָ לְאִישׁ שַׂר וְשֹׁפֵט

רש״י

נִתְנַבְּאָה: הֵי שֶׁלִּיכִי (שמות רבה. סוטה שם): **(י) מְשִׁיתִהוּ.** כְּתַרְגּוּמוֹ: שְׁחַלְתֵּהּ - וְהוּא לְשׁוֹן הוֹצָאָה בְּלָשׁוֹן אֲרַמִּי כְּמִשְׁחַל בְּנִיתָא מֵחַלְבָּא. וּבְלָשׁוֹן עִבְרִי מְשִׁיתִהוּ, לְשׁוֹן הֲסִירוֹתִיו, כְּמוֹ: (יהושע א) ״לֹא יָמוּשׁ״, ״לֹא מָשׁוּ״, כָּךְ חִבְּרוֹ מְנַחֵם, וַאֲנִי אוֹמֵר שֶׁאֵינוֹ מִמַּחְבֶּרֶת מַשׁ וְיָמוּשׁ, אֶלָּא מִגְּזֵרַת מָשָׁה וּלְשׁוֹן הוֹצָאָה הוּא, וְכֵן: (שמואל ב כב) ״יַמְשֵׁנִי מִמַּיִם רַבִּים״, שֶׁאִלּוּ הָיָה מִמַּחְבֶּרֶת מָשׁ, לֹא יִתָּכֵן לוֹמַר מְשִׁיתִיהוּ, אֶלָּא הֲמִישׁוֹתִיהוּ, כַּאֲשֶׁר יֵאָמֵר מִן קָם - הֲקִימוֹתִי, וּמִן שָׁב - הֲשִׁיבוֹתִי, וּמִן בָּא - הֲבִיאוֹתִי, אוֹ מַשְׁתִּיהוּ, כְּמוֹ: (זכריה ג) ״וּמַשְׁתִּי אֶת עֲוֹן הָאָרֶץ״. אֲבָל מָשִׁיתִי אֵינוֹ אֶלָּא מִגְּזֵרַת תִּיבָה שֶׁפֹּעַל שֶׁלָּהּ מְיֻסָּד בְּהֵ״א בְּסוֹף הַתֵּיבָה, כְּגוֹן: מָשָׁה, בָּנָה, עָשָׂה, צִוָּה, פָּנָה, כְּשֶׁיָּבֹא לוֹמַר בָּהֶם פָּעַלְתִּי, תָּבֹא הַיּוּ״ד בִּמְקוֹם הֵ״א, כְּמוֹ: עָשִׂיתִי, בָּנִיתִי, פָּנִיתִי, צִוִּיתִי: **(יא) וַיִּגְדַּל מֹשֶׁה.** וַהֲלֹא כְּבָר כְּתִיב וַיִּגְדַּל הַיֶּלֶד? אָמַר רַבִּי יְהוּדָה בֶּן רַבִּי אֶלְעָזָר: הָרִאשׁוֹן לְקוֹמָה, וְהַשֵּׁנִי לִגְדֻלָּה, שֶׁמִּנָּהוּ פַּרְעֹה עַל בֵּיתוֹ: **וַיַּרְא בְּסִבְלֹתָם.** (בראשית רבה) נָתַן עֵינָיו וְלִבּוֹ לִהְיוֹת מֵצֵר עֲלֵיהֶם: **אִישׁ מִצְרִי.** (שמות רבה) נוֹגֵשׁ הָיָה, מְמֻנֶּה עַל שׁוֹטְרֵי יִשְׂרָאֵל וְהָיָה מַעֲמִידָם מִקְּרוֹת הַגֶּבֶר לִמְלַאכְתָּם: **מַכֶּה אִישׁ עִבְרִי.** מַלְקֵהוּ וְרוֹדֵהוּ, וּבַעֲלָהּ שֶׁל שְׁלוֹמִית בַּת דִּבְרִי הָיָה, וְנָתַן עֵינָיו בָּהּ, וּבַלַּיְלָה הֶעֱמִידוֹ וְהוֹצִיאוֹ מִבֵּיתוֹ, וְהוּא חָזַר וְנִכְנַס לַבַּיִת וּבָא עַל אִשְׁתּוֹ - כִּסְבוּרָה שֶׁהוּא בַּעֲלָהּ, וְחָזַר הָאִישׁ לְבֵיתוֹ וְהִרְגִּישׁ בַּדָּבָר, וּכְשֶׁרָאָה אוֹתוֹ מִצְרִי שֶׁהִרְגִּישׁ בַּדָּבָר, הָיָה מַכֵּהוּ וְרוֹדֵהוּ כָּל הַיּוֹם: **(יב) וַיִּפֶן כֹּה וָכֹה.** רָאָה מֶה עָשָׂה לוֹ בַּבַּיִת וּמֶה עָשָׂה לוֹ בַּשָּׂדֶה. וּלְפִי פְּשׁוּטוֹ - כְּמַשְׁמָעוֹ: **וַיַּרְא כִּי אֵין אִישׁ.** שֶׁאֵין אִישׁ עָתִיד לָצֵאת מִמֶּנּוּ שֶׁיִּתְגַּיֵּר: **(יג) שְׁנֵי אֲנָשִׁים עִבְרִים.** דָּתָן וַאֲבִירָם הֵם, שֶׁהוֹתִירוּ מִן הַמָּן: **נִצִּים.** מְרִיבִים: **לָמָּה תַכֶּה.** אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא הִכָּהוּ, נִקְרָא רָשָׁע בַּהֲרָמַת יָד: **רֵעֶךָ.** רָשָׁע כְּמוֹתְךָ: **(יד) מִי שָׂמְךָ לְאִישׁ.** וַהֲרֵי עוֹדְךָ נַעַר: **הַלְהָרְגֵנִי אַתָּה אֹמֵר.** מִכָּאן אָנוּ לְמֵדִים

עָלֵינוּ הַלְהָרְגֵנִי אַתָּה אֹמֵר כַּאֲשֶׁר הָרַגְתָּ
אֶת־הַמִּצְרִי וַיִּירָא מֹשֶׁה וַיֹּאמַר אָכֵן נוֹדַע
הַדָּבָר רש״י׃ טו וַיִּשְׁמַע פַּרְעֹה אֶת־הַדָּבָר הַזֶּה
וַיְבַקֵּשׁ לַהֲרֹג אֶת־מֹשֶׁה וַיִּבְרַח מֹשֶׁה מִפְּנֵי
פַרְעֹה וַיֵּשֶׁב בְּאֶרֶץ־מִדְיָן וַיֵּשֶׁב עַל־הַבְּאֵר רש״י׃
טז וּלְכֹהֵן מִדְיָן שֶׁבַע בָּנוֹת וַתָּבֹאנָה וַתִּדְלֶנָה
וַתְּמַלֶּאנָה אֶת־הָרְהָטִים לְהַשְׁקוֹת צֹאן
אֲבִיהֶן רש״י׃ יז וַיָּבֹאוּ הָרֹעִים וַיְגָרְשׁוּם וַיָּקָם
מֹשֶׁה וַיּוֹשִׁעָן וַיַּשְׁקְ אֶת־צֹאנָם רש״י׃ יח וַתָּבֹאנָה
אֶל־רְעוּאֵל אֲבִיהֶן וַיֹּאמֶר מַדּוּעַ מְהַרְתֶּן בֹּא
הַיּוֹם׃ יט וַתֹּאמַרְנָה אִישׁ מִצְרִי הִצִּילָנוּ מִיַּד
הָרֹעִים וְגַם־דָּלֹה דָלָה לָנוּ וַיַּשְׁקְ אֶת־הַצֹּאן׃
כ וַיֹּאמֶר אֶל־בְּנֹתָיו וְאַיּוֹ לָמָּה זֶּה עֲזַבְתֶּן
אֶת־הָאִישׁ קְרָאֶן לוֹ וְיֹאכַל לָחֶם רש״י׃ כא וַיּוֹאֶל
מֹשֶׁה לָשֶׁבֶת אֶת־הָאִישׁ וַיִּתֶּן אֶת־צִפֹּרָה בִתּוֹ
לְמֹשֶׁה רש״י׃ כב וַתֵּלֶד בֵּן וַיִּקְרָא אֶת־שְׁמוֹ גֵּרְשֹׁם כִּי אָמַר גֵּר הָיִיתִי

וַאֲמַר בְּקוּשְׁטָא אִתְיְדַע פִּתְגָּמָא׃
טו וּשְׁמַע פַּרְעֹה יָת פִּתְגָּמָא הָדֵין
וּבְעָא לְמִקְטַל יָת מֹשֶׁה וַעֲרַק
מֹשֶׁה מִן קֳדָם פַּרְעֹה וִיתֵיב
בְּאַרְעָא דְמִדְיָן וִיתֵיב עַל בֵּירָא׃
טז וּלְרַבָּא דְמִדְיָן שְׁבַע בְּנָן
וְאָתָאָה וּדְלָאָה וּמְלָאָה יָת רְהָטַיָּא
לְאַשְׁקָאָה עָנָא דַאֲבוּהֵן׃ יז וַאֲתוֹ
רָעַיָּא וּטְרָדוּנוּן וְקָם מֹשֶׁה
וּפְרָקִנּוּן וְאַשְׁקִי יָת עַנְהֵן׃
יח וַאֲתָאָה לְוָת רְעוּאֵל אֲבוּהֵן
וַאֲמַר מָה דֵין אוֹחֵיתִין לְמֵיתֵי
יוֹמָא דֵין׃ יט וַאֲמָרָא גַּבְרָא
מִצְרָאָה שֵׁזְבָנָא מִיַּד רָעַיָּא וְאַף
מִדְלָא דְלָא לָנָא וְאַשְׁקֵי יָת עָנָא׃
כ וַאֲמַר לִבְנָתֵהּ וְאָן הוּא לְמָה
דְנַן שְׁבַקְתִּין יָת גַּבְרָא קְרַן לֵהּ
וְיֵכוּל לַחְמָא׃ כא וּצְבֵי מֹשֶׁה
לְמִיתַב עִם גַּבְרָא וִיהַב יָת צִפֹּרָה
בְּרַתֵּהּ לְמֹשֶׁה׃ כב וִילִידַת בַּר
וּקְרָא יָת שְׁמֵהּ גֵּרְשֹׁם אֲרֵי אָמַר
דַּיָּר הֲוֵיתִי בְּאַרַע נוּכְרָאָה׃

רש״י

שֶׁהֲרָגוֹ בַּשֵּׁם הַמְּפֹרָשׁ: **וַיִּירָא מֹשֶׁה.** כִּפְשׁוּטוֹ, וּמִדְרָשׁוֹ: דָּאַג לוֹ עַל שֶׁרָאָה בְּיִשְׂרָאֵל רְשָׁעִים דַּלְטוֹרִין, אָמַר: מֵעַתָּה שֶׁמָּא אֵינָם רְאוּיִין לְהִגָּאֵל: **אָכֵן נוֹדַע הַדָּבָר.** כְּמַשְׁמָעוֹ. וּמִדְרָשׁוֹ: נוֹדַע לִי הַדָּבָר שֶׁהָיִיתִי תָּמֵהַּ עָלָיו: מֶה חָטְאוּ יִשְׂרָאֵל מִכָּל שִׁבְעִים אֻמּוֹת לִהְיוֹת נִרְדִּים בַּעֲבוֹדַת פָּרֶךְ, אֲבָל רוֹאֶה אֲנִי שֶׁהֵם רְאוּיִים לְכָךְ: **(טו) וַיִּשְׁמַע פַּרְעֹה.** הֵם הִלְשִׁינוּ עָלָיו: **וַיְבַקֵּשׁ לַהֲרֹג אֶת מֹשֶׁה.** מְסָרוֹ לְקוּסְטִינָר לְהָרְגוֹ וְלֹא שָׁלְטָה בּוֹ הַחֶרֶב - הוּא שֶׁאָמַר מֹשֶׁה: "וַיַּצִּילֵנִי מֵחֶרֶב פַּרְעֹה": **(וַיֵּשֶׁב בְּאֶרֶץ מִדְיָן.** נִתְעַכֵּב שָׁם כְּמוֹ "וַיֵּשֶׁב יַעֲקֹב"): **וַיֵּשֶׁב עַל הַבְּאֵר.** לָמַד מִיַּעֲקֹב שֶׁנִּזְדַּוֵּג לוֹ זִוּוּגוֹ עַל הַבְּאֵר: **(טז) וּלְכֹהֵן מִדְיָן.** רַב שֶׁבְּהֶן, וּפֵרֵשׁ לוֹ מֵעֲבוֹדַת כּוֹכָבִים וְנִדּוּהוּ מֵאֶצְלָם: **אֶת הָרְהָטִים.** אֶת בְּרֵכוֹת מְרוּצוֹת הַמַּיִם הָעֲשׂוּיוֹת בָּאָרֶץ: **(יז) וַיְגָרְשׁוּם.** מִפְּנֵי הַנִּדּוּי: **(כ) לָמָּה זֶּה עֲזַבְתֶּן.** הִכִּיר בּוֹ שֶׁהוּא מִזַּרְעוֹ שֶׁל יַעֲקֹב - שֶׁהַמַּיִם עוֹלִים לִקְרָאתוֹ: **וְיֹאכַל לָחֶם.** שֶׁמָּא יִשָּׂא אַחַת מִכֶּם, כְּמָה דְאַתְּ אָמֵר: "כִּי אִם הַלֶּחֶם אֲשֶׁר הוּא אוֹכֵל": **(כא) וַיּוֹאֶל.** כְּתַרְגּוּמוֹ (סְפָרִים אֲחֵרִים: כְּמַשְׁמָעוֹ), וְדוֹמֶה לוֹ: (שופטים יט) "הוֹאֵל נָא וְלִין", "וְלוּ הוֹאַלְנוּ", "הוֹאַלְתִּי לְדַבֵּר", וּמִדְרָשׁוֹ: לְשׁוֹן

בְּאֶרֶץ נָכְרִיָּה׃ פ כג וַיְהִי בַיָּמִים הָרַבִּים הָהֵם
וַיָּמָת מֶלֶךְ מִצְרַיִם וַיֵּאָנְחוּ בְנֵי־יִשְׂרָאֵל מִן־
הָעֲבֹדָה וַיִּזְעָקוּ וַתַּעַל שַׁוְעָתָם אֶל־הָאֱלֹהִים
מִן־הָעֲבֹדָה רש״י׃ כד וַיִּשְׁמַע אֱלֹהִים אֶת־נַאֲקָתָם
וַיִּזְכֹּר אֱלֹהִים אֶת־בְּרִיתוֹ אֶת־אַבְרָהָם אֶת־
יִצְחָק וְאֶת־יַעֲקֹב רש״י׃ כה וַיַּרְא אֱלֹהִים אֶת־בְּנֵי
יִשְׂרָאֵל וַיֵּדַע אֱלֹהִים רש״י׃ ס רביעי ג א וּמֹשֶׁה
הָיָה רֹעֶה אֶת־צֹאן יִתְרוֹ חֹתְנוֹ כֹּהֵן מִדְיָן
וַיְנַהֵג אֶת־הַצֹּאן אַחַר הַמִּדְבָּר וַיָּבֹא אֶל־הַר
הָאֱלֹהִים חֹרֵבָה רש״י׃ ב וַיֵּרָא מַלְאַךְ יְהוָה אֵלָיו
בְּלַבַּת־אֵשׁ מִתּוֹךְ הַסְּנֶה וַיַּרְא וְהִנֵּה הַסְּנֶה
בֹּעֵר בָּאֵשׁ וְהַסְּנֶה אֵינֶנּוּ אֻכָּל רש״י׃ ג וַיֹּאמֶר
מֹשֶׁה אָסֻרָה־נָּא וְאֶרְאֶה אֶת־הַמַּרְאֶה הַגָּדֹל
הַזֶּה מַדּוּעַ לֹא־יִבְעַר הַסְּנֶה רש״י׃ ד וַיַּרְא יְהוָה
כִּי סָר לִרְאוֹת וַיִּקְרָא אֵלָיו אֱלֹהִים מִתּוֹךְ
הַסְּנֶה וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה מֹשֶׁה וַיֹּאמֶר הִנֵּנִי׃
ה וַיֹּאמֶר אַל־תִּקְרַב הֲלֹם שַׁל־נְעָלֶיךָ מֵעַל

כג וַהֲוָה בְּיוֹמַיָּא סַגִּיאַיָּא הָאִנּוּן
וּמִית מַלְכָּא דְּמִצְרַיִם וְאִתְנַחוּ בְּנֵי
יִשְׂרָאֵל מִן פֻּלְחָנָא דַּהֲוָה קָשֵׁי
עֲלֵיהוֹן וּזְעִיקוּ וּסְלִיקַת קֻבְלְתְּהוֹן
לְקֳדָם יְיָ מִן פֻּלְחָנָא׃ כד וּשְׁמִיעַ
קֳדָם יְיָ יָת קֻבְלְתְּהוֹן וּדְכִיר יְיָ יָת
קַיְמֵה דְּעִם אַבְרָהָם דְּעִם יִצְחָק
וּדְעִם יַעֲקֹב׃ כה וּגְלִי קֳדָם יְיָ
שִׁעְבּוּדָא דִּבְנֵי יִשְׂרָאֵל וַאֲמַר
בְּמֵימְרֵהּ לְמִפְּרַקְהוֹן יְיָ׃ א וּמֹשֶׁה
הֲוָה רָעֵי יָת עָנָא דְּיִתְרוֹ חֲמוֹהִי
רַבָּא דְּמִדְיָן וּדְבַר יָת עָנָא לְבָתַר
שְׁפַר רַעְיָא לְמִדְבְּרָא וְאָתָא
לְטוּרָא דְּאִתְגְּלִי עֲלוֹהִי יְקָרָא דַיְיָ
לְחוֹרֵב׃ ב וְאִתְגְּלִי מַלְאָכָא דַיְיָ
לֵהּ בְּשַׁלְהוֹבִית אֶשָׁתָא מִגּוֹ אַסְנָא
וַחְזָא וְהָא אַסְנָא בָּעֵר בְּאֶשָׁתָא
וְאַסְנָא לֵיתוֹהִי מִתְאָכִיל׃ ג וַאֲמַר
מֹשֶׁה אִתְפְּנֵי כְעַן וְאֶחֱזֵי יָת חֶזְוָנָא
רַבָּא הָדֵין מָא דֵּין לָא מִתּוֹקַד
אַסְנָא׃ ד וַחְזָא יְיָ אֲרֵי אִתְפְּנֵי
לְמֶחֱזֵי וּקְרָא לֵהּ יְיָ מִגּוֹ אַסְנָא
וַאֲמַר מֹשֶׁה מֹשֶׁה וַאֲמַר הָא אֲנָא׃
ה וַאֲמַר לָא תִּקְרַב הַלְכָא שְׁרִי
סִינָךְ מֵעַל רִגְלָךְ אֲרֵי אַתְרָא דְּאַתְּ

רש״י

אָלָה, נִשְׁבַּע לוֹ שֶׁלֹּא יָזוּז מִמִּדְיָן כִּי אִם בִּרְשׁוּתוֹ: **(כג) וַיְהִי בַיָּמִים הָרַבִּים הָהֵם.** שֶׁהָיָה מֹשֶׁה גָּר בְּמִדְיָן, **וַיָּמָת מֶלֶךְ מִצְרַיִם** וְהֵצְרְכוּ יִשְׂרָאֵל לִתְשׁוּעָה, וּמֹשֶׁה הָיָה רוֹעֶה וְגוֹ׳, וּבָאת תְּשׁוּעָה עַל יָדוֹ, וּלְכָךְ נִסְמְכוּ פָּרָשִׁיּוֹת הַלָּלוּ. בְּרַשִׁ״י יָשָׁן: **וַיָּמָת מֶלֶךְ מִצְרַיִם.** (שמות רבה) נִצְטָרֵע וְהָיָה שׁוֹחֵט תִּינוֹקוֹת יִשְׂרָאֵל וְרוֹחֵץ בְּדָמָם: **(כד) נַאֲקָתָם.** צַעֲקָתָם, וְכֵן: (איוב כד) ״מֵעִיר מְתִים יִנְאָקוּ״: **אֶת בְּרִיתוֹ אֶת אַבְרָהָם.** עִם אַבְרָהָם: **(כה) וַיֵּדַע אֱלֹהִים.** נָתַן עֲלֵיהֶם לֵב וְלֹא הֶעְלִים עֵינָיו: **(א) אַחַר הַמִּדְבָּר.** לְהִתְרַחֵק מִן הַגְּזֵל שֶׁלֹּא יִרְעוּ בִּשְׂדוֹת אֲחֵרִים: **אֶל הַר הָאֱלֹהִים.** עַל שֵׁם הֶעָתִיד: **(ב) בְּלַבַּת אֵשׁ.** בְּשַׁלְהֶבֶת אֵשׁ לִבּוֹ שֶׁל אֵשׁ, כְּמוֹ: ״לֵב הַשָּׁמַיִם״, (שמואל ב יח) ״בְּלֵב הָאֵלָה״. וְאַל תִּתְמַהּ עַל הַתָּי״ו, שֶׁיֵּשׁ לָנוּ כַּיּוֹצֵא בּוֹ: (יחזקאל טז) ״מָה אֲמֻלָה לִבָּתֵךְ״: **מִתּוֹךְ הַסְּנֶה.** וְלֹא אִילָן אַחֵר, מִשּׁוּם ״עִמּוֹ אָנֹכִי בְּצָרָה״: **אֻכָּל.** נֶאֱכָל, כְּמוֹ ״לֹא עֻבַּד בָּהּ״, ״אֲשֶׁר לֻקַּח מִשָּׁם״: **(ג) אָסֻרָה־נָּא.** אָסוּרָה מִכָּאן לְהִתְקָרֵב שָׁם: **(ה) שַׁל.** שְׁלֹף וְהוֹצֵא, כְּמוֹ: (דברים יט) ״וְנָשַׁל הַבַּרְזֶל״, (שם כח) ״כִּי יִשַּׁל זֵיתֶךָ״:

רַגְלֶיךָ כִּי הַמָּקוֹם אֲשֶׁר אַתָּה עוֹמֵד עָלָיו
אַדְמַת־קֹדֶשׁ הוּא רס״א: ו וַיֹּאמֶר אָנֹכִי אֱלֹהֵי
אָבִיךָ אֱלֹהֵי אַבְרָהָם אֱלֹהֵי יִצְחָק וֵאלֹהֵי יַעֲקֹב
וַיַּסְתֵּר מֹשֶׁה פָּנָיו כִּי יָרֵא מֵהַבִּיט אֶל־
הָאֱלֹהִים: ז וַיֹּאמֶר יְהוָה רָאֹה רָאִיתִי אֶת־עֳנִי
עַמִּי אֲשֶׁר בְּמִצְרָיִם וְאֶת־צַעֲקָתָם שָׁמַעְתִּי
מִפְּנֵי נֹגְשָׂיו כִּי יָדַעְתִּי אֶת־מַכְאֹבָיו רס״א: ח וָאֵרֶד
לְהַצִּילוֹ ׀ מִיַּד מִצְרַיִם וּלְהַעֲלֹתוֹ מִן־הָאָרֶץ
הַהִוא אֶל־אֶרֶץ טוֹבָה וּרְחָבָה אֶל־אֶרֶץ זָבַת
חָלָב וּדְבָשׁ אֶל־מְקוֹם הַכְּנַעֲנִי וְהַחִתִּי וְהָאֱמֹרִי
וְהַפְּרִזִּי וְהַחִוִּי וְהַיְבוּסִי: ט וְעַתָּה הִנֵּה צַעֲקַת
בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל בָּאָה אֵלָי וְגַם־רָאִיתִי אֶת־הַלַּחַץ
אֲשֶׁר מִצְרַיִם לֹחֲצִים אֹתָם: י וְעַתָּה לְכָה
וְאֶשְׁלָחֲךָ אֶל־פַּרְעֹה וְהוֹצֵא אֶת־עַמִּי בְּנֵי־
יִשְׂרָאֵל מִמִּצְרָיִם רס״א: יא וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה אֶל־
הָאֱלֹהִים מִי אָנֹכִי כִּי אֵלֵךְ אֶל־פַּרְעֹה וְכִי
אוֹצִיא אֶת־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל מִמִּצְרָיִם רס״א: יב וַיֹּאמֶר
כִּי־אֶהְיֶה עִמָּךְ וְזֶה־לְּךָ הָאוֹת כִּי אָנֹכִי

קָאִים עַלּוֹהִי אָתַר קַדִּישׁ הוּא: ו וַאֲמַר אֲנָא אֱלָהָא דְּאָבוּךְ אֱלָהָא דְּאַבְרָהָם אֱלָהָא דְּיִצְחָק וֵאלָהָא דְּיַעֲקֹב וּכְבֵשׁנוּן מֹשֶׁה לְאַפּוֹהִי אֲרֵי דָחִיל מִלְּאִסְתַּכָּלָא בְּצִית יְקָרָא דַיְיָ: ז וַאֲמַר יְיָ מִגְּלָא גְּלֵי קֳדָמַי יָת שִׁעְבּוּד עַמִּי דִּי בְּמִצְרָיִם וְיָת קְבֵלְתְּהוֹן שְׁמִיעַ קֳדָמַי מִן קֳדָם מַפְּלְחֵיהוֹן אֲרֵי גְּלֵי קֳדָמַי יָת כֵּיבֵיהוֹן: ח וְאִתְגְּלֵיתִי לְשֵׁזָבוּתְהוֹן מִידָא דְּמִצְרָאֵי וּלְאַסָּקוּתְהוֹן מִן אַרְעָא הַהִיא לְאַרְעָא טָבָא וּפַתְיָא לְאַרְעָא עָבְדָא חֲלָב וּדְבָשׁ לַאֲתַר כְּנַעֲנָעֵי וְחִתָּאֵי וֶאֱמוֹרָאֵי וּפְרִזָּאֵי וְחִוָּאֵי וִיבוּסָאֵי: ט וּכְעַן הָא קְבִילַת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל עָלַת קֳדָמַי וְאַף גְּלֵי קֳדָמַי יָת דּוּחֲקָא דִּי מִצְרָאֵי דָּחֲקִין לְהוֹן: י וּכְעַן אִיתָא וַאֲשַׁלְחִנָּךְ לְוָת פַּרְעֹה וְאַפֵּיק יָת עַמִּי בְּנֵי יִשְׂרָאֵל מִמִּצְרָיִם: יא וַאֲמַר מֹשֶׁה קֳדָם יְיָ מָן אֲנָא אֲרֵי אֵזֵיל לְוָת פַּרְעֹה וַאֲרֵי אַפֵּיק יָת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל מִמִּצְרָיִם: יב וַאֲמַר אֲרֵי יְהֵי מֵימְרִי בְּסַעְדָּךְ וְדֵין לָךְ אָתָא אֲרֵי אֲנָא שְׁלַחְתָּךְ בְּאַפָּקוּתָךְ יָת עַמָּא

רש״י

אַדְמַת קֹדֶשׁ הוּא. הַמָּקוֹם: (ז) כִּי יָדַעְתִּי אֶת מַכְאֹבָיו. כְּמוֹ ״וַיֵּדַע אֱלֹהִים״, כְּלוֹמַר, כִּי שַׂמְתִּי לֵב לְהִתְבּוֹנֵן וְלָדַעַת אֶת מַכְאוֹבָיו, וְלֹא הֶעְלַמְתִּי עֵינַי וְלֹא אֶאֱטֹם אֶת אָזְנַי מִצַּעֲקָתָם: (י) וְעַתָּה לְכָה וְאֶשְׁלָחֲךָ וְגוֹ׳. וְאִם תֹּאמַר מַה תּוֹעִיל? ״וְהוֹצֵא אֶת עַמִּי״, יוֹעִילוּ דְּבָרֶיךָ וְתוֹצִיאֵם מִשָּׁם: (יא) מִי אָנֹכִי. מָה אֲנִי חָשׁוּב לְדַבֵּר עִם הַמְּלָכִים: וְכִי אוֹצִיא אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל. וְאַף אִם חָשׁוּב אֲנִי, מַה זְּכוּ יִשְׂרָאֵל שֶׁתַּעֲשֶׂה לָהֶם נֵס, וְאוֹצִיאֵם מִמִּצְרַיִם?:

(יב) וַיֹּאמֶר כִּי אֶהְיֶה עִמָּךְ. הֵשִׁיבוֹ עַל רִאשׁוֹן, רִאשׁוֹן, וְעַל אַחֲרוֹן, אַחֲרוֹן: שֶׁאָמַרְתָּ מִי אָנֹכִי כִּי אֵלֵךְ אֶל פַּרְעֹה, לֹא שֶׁלְּךָ הִיא, כִּי אִם מִשֶּׁלִּי: כִּי אֶהְיֶה עִמָּךְ, וְזֶה הַמַּרְאֶה אֲשֶׁר רָאִיתָ בַּסְּנֶה, לְךָ הָאוֹת ״כִּי אָנֹכִי שְׁלַחְתִּיךָ״ וְתַצְלִיחַ בִּשְׁלִיחוּתִי וּכְדַאי אֲנִי לְהַצִּיל, כַּאֲשֶׁר רָאִיתָ הַסְּנֶה עוֹשֶׂה שְׁלִיחוּתִי וְאֵינֶנּוּ אֻכָּל, כָּךְ תֵּלֵךְ בִּשְׁלִיחוּתִי וְאֵינְךָ נִזּוֹק. וְשֶׁשָּׁאַלְתָּ: מַה זְּכוּת יֵשׁ לְיִשְׂרָאֵל שֶׁיֵּצְאוּ מִמִּצְרַיִם? - דָּבָר גָּדוֹל יֵשׁ לִי עַל הוֹצָאָה זוֹ, שֶׁהֲרֵי

מִמִּצְרַיִם תִּפְלְחוּן קֳדָם יְיָ עַל
טוּרָא הָדֵין: יג וַאֲמַר מֹשֶׁה קֳדָם
יְיָ הָא אֲנָא אָתֵי לְוָת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל
וְאֵימַר לְהוֹן אֱלָהָא דְּאַבְהַתְכוֹן
שַׁלְּחַנִי לְוָתְכוֹן וְיֵמְרוּן לִי מָה
שְׁמֵהּ מָה אֵימַר לְהוֹן: יד וַאֲמַר
יְיָ לְמֹשֶׁה אֶהְיֶה אֲשֶׁר אֶהְיֶה וַאֲמַר
כִּדְנַן תֵּימַר לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל אֶהְיֶה
שַׁלְּחַנִי לְוָתְכוֹן: טו וַאֲמַר עוֹד יְיָ
לְמֹשֶׁה כִּדְנַן תֵּימַר לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל יְיָ
אֱלָהָא דְּאַבְהַתְכוֹן אֱלָהֵהּ
דְּאַבְרָהָם אֱלָהֵהּ דְּיִצְחָק וֵאלָהֵהּ
דְּיַעֲקֹב שַׁלְּחַנִי לְוָתְכוֹן דֵּין שְׁמִי
לְעָלַם וְדֵין דָּכְרָנִי לְכָל דָּר וְדָר:
טז אֲזֵיל וְתִכְנוֹשׁ יָת סָבֵי יִשְׂרָאֵל
וְתֵימַר לְהוֹן יְיָ אֱלָהָא דְּאַבְהַתְכוֹן
אִתְגְּלִי לִי אֱלָהָא דְּאַבְרָהָם יִצְחָק
וְיַעֲקֹב לְמֵימָר מִדְּכַר דְּכִירְנָא
יָתְכוֹן וְיָת דְּאִתְעֲבַד לְכוֹן

שְׁלַחְתִּיךָ בְּהוֹצִיאֲךָ אֶת־הָעָם מִמִּצְרַיִם
תַּעַבְדוּן אֶת־הָאֱלֹהִים עַל הָהָר הַזֶּה רש״י׳:
יג וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה אֶל־הָאֱלֹהִים הִנֵּה אָנֹכִי בָא
אֶל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאָמַרְתִּי לָהֶם אֱלֹהֵי אֲבוֹתֵיכֶם
שְׁלָחַנִי אֲלֵיכֶם וְאָמְרוּ־לִי מַה־שְּׁמוֹ מָה אֹמַר
אֲלֵהֶם: יד וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים אֶל־מֹשֶׁה אֶהְיֶה
אֲשֶׁר אֶהְיֶה וַיֹּאמֶר כֹּה תֹאמַר לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל
אֶהְיֶה שְׁלָחַנִי אֲלֵיכֶם רש״י׳: טו וַיֹּאמֶר עוֹד
אֱלֹהִים אֶל־מֹשֶׁה כֹּה תֹאמַר אֶל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל
יְהוָה אֱלֹהֵי אֲבֹתֵיכֶם אֱלֹהֵי אַבְרָהָם אֱלֹהֵי
יִצְחָק וֵאלֹהֵי יַעֲקֹב שְׁלָחַנִי אֲלֵיכֶם זֶה־שְּׁמִי
לְעֹלָם וְזֶה זִכְרִי לְדֹר דֹּר רש״י׳: חמישי טז לֵךְ
וְאָסַפְתָּ אֶת־זִקְנֵי יִשְׂרָאֵל וְאָמַרְתָּ אֲלֵהֶם יְהוָה
אֱלֹהֵי אֲבֹתֵיכֶם נִרְאָה אֵלַי אֱלֹהֵי אַבְרָהָם יִצְחָק וְיַעֲקֹב לֵאמֹר פָּקֹד

רש״י

עֲתִידִים לְקַבֵּל הַתּוֹרָה עַל הָהָר הַזֶּה לְסוֹף שְׁלֹשָׁה חֳדָשִׁים שֶׁיָּצְאוּ מִמִּצְרַיִם. דָּבָר אַחֵר: כִּי אֶהְיֶה עִמָּךְ, וְזֶה שֶׁתַּצְלִיחַ בִּשְׁלִיחוּתְךָ, לְךָ הָאוֹת עַל הַבְטָחָה אַחֶרֶת שֶׁאֲנִי מַבְטִיחֲךָ, שֶׁכְּשֶׁתּוֹצִיאֵם מִמִּצְרַיִם, תַּעַבְדוּן אוֹתִי עַל הָהָר הַזֶּה, שֶׁתְּקַבְּלוּ הַתּוֹרָה עָלָיו, וְהִיא הַזְּכוּת הָעוֹמֶדֶת לְיִשְׂרָאֵל. וְדוּגְמַת לָשׁוֹן זֶה מָצִינוּ: (ישעיה לז) ״וְזֶה לְךָ הָאוֹת אָכוֹל הַשָּׁנָה סָפִיחַ וגו׳״, מַפֶּלֶת סַנְחֵרִיב תִּהְיֶה לְךָ לְאוֹת עַל הַבְטָחָה אַחֶרֶת - שֶׁאַרְצְכֶם חֲרֵבָה מִפְּרוֹת, וַאֲנִי אֲבָרֵךְ הַסְּפִיחִים: **(יד) אֶהְיֶה אֲשֶׁר אֶהְיֶה.** אֶהְיֶה עִמָּם בְּצָרָה זֹאת, אֲשֶׁר אֶהְיֶה עִמָּם בְּשִׁעְבּוּד שְׁאָר מַלְכֻיּוֹת (ברכות ט). אָמַר לְפָנָיו: ״רִבּוֹנוֹ שֶׁל עוֹלָם, מָה אֲנִי מַזְכִּיר לָהֶם צָרָה אַחֶרֶת? דַּיָּם בְּצָרָה זוֹ״. אָמַר לוֹ: ״יָפֶה אָמַרְתָּ: ׳כֹּה תֹאמַר וגו׳״ (שמות רבה). (לא שֶׁהִשְׂכִּיל, חָלִילָה, מֹשֶׁה בְּיוֹתֵר, אֶלָּא שֶׁלֹּא הֵבִין דִּבְרֵי הַשֵּׁם יִתְבָּרֵךְ, כִּי לֹא מַחֲשַׁבְתּוֹ מַחֲשֶׁבֶת הַשֵּׁם יִתְבָּרֵךְ, שֶׁמֵּאָז כָּךְ הָיְתָה דַּעְתּוֹ בְּאָמְרוֹ יִתְבָּרֵךְ: ״אֶהְיֶה אֲשֶׁר אֶהְיֶה״, לְמֹשֶׁה לְבַדּוֹ הִגִּיד, וְלֹא שֶׁיַּגִּיד לְיִשְׂרָאֵל, וְזֶהוּ: יָפֶה אָמַרְתָּ, שֶׁגַּם דַּעְתִּי מִתְּחִלָּה כָּךְ הָיְתָה, שֶׁלֹּא תַּגִּיד לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל כַּדְּבָרִים הָאֵלֶּה, אֶלָּא: ״כֹּה תֹאמַר לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל״ אֶהְיֶה פַּעַם אַחַת וְכֵן מַשְׁמָע בְּמַסֶּכֶת בְּרָכוֹת, וְדוֹק): **(טו) זֶה שְׁמִי לְעֹלָם.** חָסֵר וָי״ו, לוֹמַר: הַעֲלִימֵהוּ שֶׁלֹּא יִקָּרֵא כִּכְתָבוֹ (שמות רבה): **וְזֶה זִכְרִי.** לְמִדּוֹ הֵיאָךְ נִקְרָא, וְכֵן דָּוִד הוּא אוֹמֵר: ״ה׳ שִׁמְךָ לְעוֹלָם, ה׳ זִכְרְךָ לְדוֹר וָדוֹר״: **(טז) אֶת זִקְנֵי יִשְׂרָאֵל.** מְיֻחָדִים לִישִׁיבָה. וְאִם תֹּאמַר זְקֵנִים סְתָם, הֵיאָךְ אֶפְשָׁר לוֹ לֶאֱסֹף זְקֵנִים שֶׁל ס׳ רִבּוֹא?:

פָּקַדְתִּי אֶתְכֶם וְאֶת־הֶעָשׂוּי לָכֶם בְּמִצְרָיִם רש״י׃
יז וָאֹמַר אַעֲלֶה אֶתְכֶם מֵעֳנִי מִצְרַיִם אֶל־אֶרֶץ
הַכְּנַעֲנִי וְהַחִתִּי וְהָאֱמֹרִי וְהַפְּרִזִּי וְהַחִוִּי
וְהַיְבוּסִי אֶל־אֶרֶץ זָבַת חָלָב וּדְבָשׁ׃ יח וְשָׁמְעוּ
לְקֹלֶךָ וּבָאתָ אַתָּה וְזִקְנֵי יִשְׂרָאֵל אֶל־מֶלֶךְ
מִצְרַיִם וַאֲמַרְתֶּם אֵלָיו יְהוָה אֱלֹהֵי הָעִבְרִיִּים
נִקְרָה עָלֵינוּ וְעַתָּה נֵלְכָה־נָּא דֶּרֶךְ שְׁלֹשֶׁת
יָמִים בַּמִּדְבָּר וְנִזְבְּחָה לַיהוָה אֱלֹהֵינוּ רש״י׃
יט וַאֲנִי יָדַעְתִּי כִּי לֹא־יִתֵּן אֶתְכֶם מֶלֶךְ מִצְרַיִם
לַהֲלֹךְ וְלֹא בְּיָד חֲזָקָה רש״י׃ כ וְשָׁלַחְתִּי אֶת־יָדִי
וְהִכֵּיתִי אֶת־מִצְרַיִם בְּכֹל נִפְלְאֹתַי אֲשֶׁר
אֶעֱשֶׂה בְּקִרְבּוֹ וְאַחֲרֵי־כֵן יְשַׁלַּח אֶתְכֶם׃
כא וְנָתַתִּי אֶת־חֵן הָעָם־הַזֶּה בְּעֵינֵי מִצְרָיִם
וְהָיָה כִּי תֵלְכוּן לֹא תֵלְכוּ רֵיקָם׃ כב וְשָׁאֲלָה
אִשָּׁה מִשְּׁכֶנְתָּהּ וּמִגָּרַת בֵּיתָהּ כְּלֵי־כֶסֶף וּכְלֵי זָהָב וּשְׂמָלֹת וְשַׂמְתֶּם

בְּמִצְרָיִם׃ יז וַאֲמָרִית אַסִּיק יָתְכוֹן מִשִּׁעְבּוּד מִצְרָאֵי לַאֲרַע כְּנַעֲנָאֵי וְחִתָּאֵי וֶאֱמוֹרָאֵי וּפְרִזָּאֵי וְחִוָּאֵי וִיבוּסָאֵי לְאַרְעָא עָבְדָא חֲלָב וּדְבָשׁ׃ יח וִיקַבְּלוּן לְמֵימְרָךְ וְתֵיתֵי אַתְּ וְסָבֵי יִשְׂרָאֵל לְוָת מַלְכָּא דְּמִצְרַיִם וְתֵימְרוּן לֵהּ יְיָ אֱלָהָא דִיהוּדָאֵי אִתְקְרֵי עֲלָנָא וּכְעַן נֵזֵיל כְּעַן מַהֲלַךְ תְּלָתָא יוֹמִין בְּמַדְבְּרָא וּנְדַבַּח קֳדָם יְיָ אֱלָהָנָא׃ יט וּקְדָמַי גְּלֵי אֲרֵי לָא יִשְׁבּוֹק יָתְכוֹן מַלְכָּא דְּמִצְרַיִם לְמֵיזָל וְלָא מִן קֳדָם דְּחֵילֵהּ תַּקִּיף׃ כ וַאֲשַׁלַּח פּוֹן יָת מְחַת גְּבֵרְתִּי וְאֶמְחֵי יָת מִצְרָאֵי בְּכֹל פְּרִשְׁוָתִי דִּי אַעְבֵּד בֵּינֵיהוֹן וּבָתַר כֵּן יְשַׁלַּח יָתְכוֹן׃ כא וְאֶתֵּן יָת עַמָּא הָדֵין לְרַחֲמִין בְּעֵינֵי מִצְרָאֵי וִיהֵי אֲרֵי תְהָכוּן לָא תְהָכוּן רֵיקָנִין׃ כב וְתִשְׁאַל אִתְּתָא מִשְׁכַּבְתַּהּ וּמִקְרִיבַת בֵּיתַהּ מָנִין

רש״י

(יח) **וְשָׁמְעוּ לְקוֹלֶךָ.** מֵאֲלֵיהֶם, מִכֵּיוָן שֶׁתֹּאמַר לָהֶם לָשׁוֹן זֶה, יִשְׁמְעוּ לְקוֹלֶךָ, שֶׁכְּבָר סִימָן זֶה הֵם נִגְאָלִים: יַעֲקֹב אָמַר: "וֵאלֹהִים פָּקֹד יִפְקֹד אֶתְכֶם", יוֹסֵף אָמַר לָהֶם: (בראשית נ) "פָּקֹד יִפְקֹד אֱלֹהִים אֶתְכֶם": (**אֱלֹהֵי הָעִבְרִיִּים.** יו"ד יְתֵרָה רֶמֶז לִי׳ מַכּוֹת, בְּרַשׁ"י יָשָׁן): **נִקְרָה עָלֵינוּ.** לְשׁוֹן מִקְרֶה, וְכֵן: (במדבר כג) "וַיִּקָּר אֱלֹהִים", "וְאָנֹכִי אִקָּרֶה כֹּה" - אֶהֱא נִקְרָה מֵאִתּוֹ הֲלֹם: (**יט**) **לֹא יִתֵּן אֶתְכֶם מֶלֶךְ מִצְרַיִם לַהֲלֹךְ.** אִם אֵין אֲנִי מַרְאֶה לוֹ יָדִי הַחֲזָקָה, כְּלוֹמַר, כָּל עוֹד שֶׁאֵין אֲנִי מוֹדִיעוֹ יָדִי הַחֲזָקָה, "לֹא יִתֵּן אֶתְכֶם לַהֲלֹךְ": **לֹא יִתֵּן.** [כְּתַרְגּוּמוֹ] לָא יִשְׁבּוֹק, כְּמוֹ: (בראשית כ) "עַל כֵּן לֹא נְתַתִּיךָ", (שם לא) "וְלֹא נְתָנוֹ אֱלֹהִים לְהָרַע עִמָּדִי" - וְכֻלָּן לְשׁוֹן נְתִינָה הֵם. וְיֵשׁ מְפָרְשִׁים "וְלֹא בְּיָד חֲזָקָה", וְלֹא בִּשְׁבִיל שֶׁיָּדוֹ חֲזָקָה, כִּי מֵאָז אֶשְׁלַח אֶת יָדִי וְהִכֵּיתִי אֶת מִצְרַיִם וְגוֹ', וּמִתַּרְגֻּמִינָן אוֹתוֹ וְלָא מִן קֳדָם דְּחֵילֵהּ תַּקִּיף. מִשְּׁמוֹ שֶׁל רַבִּי יַעֲקֹב בְּרַבִּי מְנַחֵם נֶאֱמַר לִי: (**כב**) **וּמִגָּרַת בֵּיתָהּ.** מֵאוֹתָהּ שֶׁהִיא גָּרָה אִתָּהּ בַּבַּיִת: **וְנִצַּלְתֶּם.** כְּתַרְגּוּמוֹ וּתְרוֹקְנוּן, וְכֵן (שמות יב) "וַיְנַצְּלוּ אֶת מִצְרָיִם", (שם לג) "וַיִּתְנַצְּלוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אֶת עֶדְיָם", וְהַנּוּ"ן בּוֹ יְסוֹד. וּמְנַחֵם חִבְּרוֹ בְּמַחְבֶּרֶת צָדֵ"י עִם (בראשית לא) "וַיַּצֵּל אֱלֹהִים אֶת מִקְנֵה אֲבִיכֶם", "אֲשֶׁר הִצִּיל אֱלֹהִים מֵאָבִינוּ", וְלֹא יֵאָמְנוּ דְּבָרָיו, כִּי אִם לֹא הָיְתָה הַנּוּ"ן יְסוֹד וְהִיא נְקוּדָה בְּחִירֵ"ק, לֹא תִּהְיֶה מְשַׁמֶּשֶׁת בִּלְשׁוֹן וּפְעַלְתֶּם, אֶלָּא

עַל־בְּנֵיכֶם וְעַל־בְּנֹתֵיכֶם וְנִצַּלְתֶּם אֶת־
מִצְרָיִם רש״י׃ ד א וַיַּעַן מֹשֶׁה וַיֹּאמַר וְהֵן לֹא־
יַאֲמִינוּ לִי וְלֹא יִשְׁמְעוּ בְּקֹלִי כִּי יֹאמְרוּ
לֹא־נִרְאָה אֵלֶיךָ יְהוָה׃ ב וַיֹּאמֶר אֵלָיו יְהוָה
כתיב מזה קרי מַה־זֶּה בְיָדֶךָ וַיֹּאמֶר מַטֶּה רש״י׃
ג וַיֹּאמֶר הַשְׁלִיכֵהוּ אַרְצָה וַיַּשְׁלִכֵהוּ אַרְצָה
וַיְהִי לְנָחָשׁ וַיָּנָס מֹשֶׁה מִפָּנָיו רש״י׃ ד וַיֹּאמֶר
יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה שְׁלַח יָדְךָ וֶאֱחֹז בִּזְנָבוֹ וַיִּשְׁלַח
יָדוֹ וַיַּחֲזֵק בּוֹ וַיְהִי לְמַטֶּה בְּכַפּוֹ רש״י׃ ה לְמַעַן
יַאֲמִינוּ כִּי־נִרְאָה אֵלֶיךָ יְהוָה אֱלֹהֵי אֲבֹתָם
אֱלֹהֵי אַבְרָהָם אֱלֹהֵי יִצְחָק וֵאלֹהֵי יַעֲקֹב׃
ו וַיֹּאמֶר יְהוָה לוֹ עוֹד הָבֵא־נָא יָדְךָ בְּחֵיקֶךָ
וַיָּבֵא יָדוֹ בְּחֵיקוֹ וַיּוֹצִאָהּ וְהִנֵּה יָדוֹ מְצֹרַעַת

דִּכְסַף וּמָנִין דִּדְהַב וּלְבוּשִׁין
וּתְשַׁוּוּן עַל בְּנֵיכוֹן וְעַל בְּנָתֵיכוֹן
וּתְרוֹקְנוּן יָת מִצְרָיִם׃ א וַאֲתֵיב
מֹשֶׁה וַאֲמַר וְהָא לָא יְהֵימְנוּן לִי
וְלָא יְקַבְּלוּן מִנִּי אֲרֵי יֵימְרוּן לָא
אִתְגְּלֵי לָךְ יְיָ׃ ב וַאֲמַר לֵהּ יְיָ מָה
דֵּין בִּידָךְ וַאֲמַר חוּטְרָא׃ ג וַאֲמַר
רְמִיהִי לְאַרְעָא וּרְמָהִי לְאַרְעָא
וַהֲוָה לְחִוְיָא וַעֲרַק מֹשֶׁה מִן
קֳדָמוֹהִי׃ ד וַאֲמַר יְיָ לְמֹשֶׁה
אוֹשֵׁיט יְדָךְ וְאֵחוּד בְּזַנְבֵּהּ
וְאוֹשֵׁיט יְדֵהּ וְאַתְקֵף בֵּהּ וַהֲוָה
לְחוּטְרָא בִּידֵהּ׃ ה בְּדִיל דִּיהֵימְנוּן
אֲרֵי אִתְגְּלִי לָךְ יְיָ אֱלָהָא
דְּאַבְהַתְהוֹן אֱלָהֵהּ דְּאַבְרָהָם
אֱלָהֵהּ דְּיִצְחָק וַאלָהֵהּ דְּיַעֲקֹב׃
ו וַאֲמַר יְיָ לֵהּ עוֹד אָעֵיל כְּעַן יָדָךְ
בְּעִטְפָּךְ וְאָעֵיל יְדֵהּ בְּעִטְפֵּהּ
וְאַפְּקַהּ וְהָא יְדֵהּ חִוְרָא כְּתַלְגָּא׃

רש״י

בִּלְשׁוֹן וְנִפְעַלְתֶּם, כְּמוֹ: (דברים כח) ״וְנִסַּחְתֶּם מִן הָאֲדָמָה״, (ויקרא כו) ״וְנִתַּתֶּם בְּיַד אוֹיֵב״, (שם) ״וְנִגַּפְתֶּם לִפְנֵי אוֹיְבֵיכֶם״, (יחזקאל כב) ״וְנִתַּכְתֶּם בְּתוֹכָהּ״, (ירמיה ז) ״וַאֲמַרְתֶּם נִצַּלְנוּ״, לְשׁוֹן נִפְעַלְנוּ, וְכָל נו״ן שֶׁהִיא בָּאָה בְּתֵיבָה לִפְרָקִים וְנוֹפֶלֶת מִמֶּנָּה כְּנוּ״ן שֶׁל נוֹגֵף, נוֹשֵׁא, נוֹתֵן, נוֹשֵׁךְ, כְּשֶׁהִיא מְדַבֶּרֶת לְשׁוֹן וּפְעַלְתֶּם תִּנָּקֵד בִּשְׁוָא בַּחֲטָף, כְּגוֹן: (בראשית מה) ״וּנְשָׂאתֶם אֶת אֲבִיכֶם״, (במדבר לב) ״וּנְתַתֶּם לָהֶם אֶת אֶרֶץ הַגִּלְעָד״, (בראשית יז) ״וּנְמַלְתֶּם אֵת בְּשַׂר עָרְלַתְכֶם״. לָכֵן אֲנִי אוֹמֵר שֶׁזֹּאת הַנְּקוּדָה בְּחִירֵ״ק מִן הַיְסוֹד הִיא, וְיסוֹד שֵׁם דָּבָר - נָצוּל, וְהוּא מִן הַלְּשׁוֹנוֹת הַכְּבֵדִים, כְּמוֹ: דִּבּוּר, כִּפּוּר, לִמּוּד, כְּשֶׁיְּדַבֵּר בִּלְשׁוֹן וּפְעַלְתֶּם יִנָּקֵד בְּחִירֵ״ק, כְּמוֹ: (במדבר כ) ״וְדִבַּרְתֶּם אֶל הַסֶּלַע״, (יחזקאל מה) ״וְכִפַּרְתֶּם אֶת הַבַּיִת״, (דברים יא) ״וְלִמַּדְתֶּם אוֹתָם אֶת בְּנֵיכֶם״: **(ב)** **מַזֶּה בְּיָדֶךָ.** לְכָךְ נִכְתַּב תֵּיבָה אַחַת, לִדְרֹשׁ: מִזֶּה שֶׁבְּיָדְךָ אַתָּה חַיָּב לִלְקוֹת, שֶׁחָשַׁדְתָּ בִּכְשֵׁרִים. וּפְשׁוּטוֹ, כְּאָדָם שֶׁאוֹמֵר לַחֲבֵרוֹ: מוֹדֶה אַתָּה שֶׁזּוֹ שֶׁלְּפָנֶיךָ אֶבֶן הִיא. אָמַר לוֹ: הֵן. אָמַר לוֹ: הֲרֵינִי עוֹשֶׂה אוֹתָהּ עֵץ: **(ג)** **וַיְהִי לְנָחָשׁ.** רָמַז לוֹ שֶׁסִּפֵּר לָשׁוֹן הָרַע עַל יִשְׂרָאֵל (בְּאָמְרוֹ: ״לֹא יַאֲמִינוּ לִי״), וְתָפַשׂ אֻמָּנוּתוֹ שֶׁל נָחָשׁ: **(ד)** **וַיַּחֲזֵק בּוֹ.** לְשׁוֹן אֲחִיזָה הוּא, וְהַרְבֵּה יֵשׁ בַּמִּקְרָא: (בראשית יט) ״וַיַּחֲזִיקוּ הָאֲנָשִׁים בְּיָדוֹ״, (דברים כה) ״וְהֶחֱזִיקָה בִּמְבֻשָׁיו״, (שמואל א יז) ״וְהֶחֱזַקְתִּי בִּזְקָנוֹ״, כָּל לְשׁוֹן חִזּוּק הַדָּבוּק לְבֵי״ת, לְשׁוֹן אֲחִיזָה הוּא: **(ו)** **מְצֹרַעַת כַּשָּׁלֶג.** דֶּרֶךְ צָרַעַת לִהְיוֹת לְבָנָה: ״וְאִם בַּהֶרֶת לְבָנָה הִיא״, אַף בְּאוֹת זֶה רָמַז לוֹ שֶׁלָּשׁוֹן הָרַע סִפֵּר, בְּאָמְרוֹ: ״לֹא יַאֲמִינוּ לִי״. לְפִיכָךְ הִלְקָהוּ בְּצָרַעַת כְּמוֹ שֶׁלָּקְתָה מִרְיָם עַל לָשׁוֹן הָרַע:

כַּשֶּׁלֶג רש״י׃ ז וַיֹּאמֶר הָשֵׁב יָדְךָ אֶל־חֵיקֶךָ וַיָּשֶׁב
יָדוֹ אֶל־חֵיקוֹ וַיּוֹצִאָהּ מֵחֵיקוֹ וְהִנֵּה־שָׁבָה
כְּבְשָׂרוֹ רש״י׃ ח וְהָיָה אִם־לֹא יַאֲמִינוּ לָךְ וְלֹא
יִשְׁמְעוּ לְקֹל הָאֹת הָרִאשׁוֹן וְהֶאֱמִינוּ לְקֹל
הָאֹת הָאַחֲרוֹן רש״י׃ ט וְהָיָה אִם־לֹא יַאֲמִינוּ גַּם
לִשְׁנֵי הָאֹתוֹת הָאֵלֶּה וְלֹא יִשְׁמְעוּן לְקֹלֶךָ
וְלָקַחְתָּ מִמֵּימֵי הַיְאֹר וְשָׁפַכְתָּ הַיַּבָּשָׁה וְהָיוּ
הַמַּיִם אֲשֶׁר תִּקַּח מִן־הַיְאֹר וְהָיוּ לְדָם
בַּיַּבָּשֶׁת רש״י׃ י וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה אֶל־יְהוָה בִּי אֲדֹנָי
לֹא אִישׁ דְּבָרִים אָנֹכִי גַּם מִתְּמוֹל גַּם מִשִּׁלְשֹׁם
גַּם מֵאָז דַּבֶּרְךָ אֶל־עַבְדֶּךָ כִּי כְבַד־פֶּה וּכְבַד
לָשׁוֹן אָנֹכִי רש״י׃ יא וַיֹּאמֶר יְהוָה אֵלָיו מִי שָׂם
פֶּה לָאָדָם אוֹ מִי־יָשׂוּם אִלֵּם אוֹ חֵרֵשׁ אוֹ

ז וַאֲמַר אָתֵיב יְדָךְ לְעִטְפָּךְ וַאֲתֵיב
יְדֵהּ לְעִטְפֵהּ וְאַפְקַהּ מֵעִטְפֵהּ וְהָא
תָּבַת חֲוַת כְּבִשְׂרֵהּ׃ ח וִיהֵי אִם
לָא יְהֵימְנוּן לָךְ וְלָא יְקַבְּלוּן לְקַל
אָתָא קַדְמָאָה וִיהֵימְנוּן לְקַל אָתָא
בַתְרָאָה׃ ט וִיהֵי אִם לָא יְהֵימְנוּן
אַף לִתְרֵין אָתַיָא הָאִלֵּין וְלָא
יְקַבְּלוּן מִנָּךְ וְתִסַּב מִמַּיָא דִבְנַהֲרָא
וְתֵשׁוּד לְיַבֶּשְׁתָּא וִיהוֹן מַיָא דִי
תִסַּב מִן נַהֲרָא וִיהוֹן לִדְמָא
בְּיַבֶּשְׁתָּא׃ י וַאֲמַר מֹשֶׁה קֳדָם יְיָ
בְּבָעוּ יְיָ לָא גְבַר דְּמִלּוּל אֲנָא אַף
מִתְּמַלִי אַף מִדְּקָמוֹהִי אַף מֵעֵדַן
דְּמַלֵּלְתָּא עִם עַבְדָּךְ אֲרֵי יַקִּיר
מַמְלָל וְעַמִּיק לִישָׁן אֲנָא׃
יא וַאֲמַר יְיָ לֵהּ מָן שַׁוִי פּוּמָא
לַאֲנָשָׁא אוֹ מָן שַׁוִי אִלְּמָא אוֹ
חֵרְשָׁא אוֹ פִּקֵּחָא אוֹ עַוִּירָא הֲלָא

רש״י

(ז) וַיּוֹצִאָהּ מֵחֵיקוֹ וְהִנֵּה שָׁבָה וְגוֹ׳. מִכָּאן שֶׁמִּדָּה טוֹבָה מְמַהֶרֶת לָבֹא מִמִּדַּת פֻּרְעָנוּת, שֶׁהֲרֵי בָּרִאשׁוֹנָה לֹא נֶאֱמַר: "מֵחֵיקוֹ" (שמות רבה): **(ח) וְהֶאֱמִינוּ לְקֹל הָאֹת הָאַחֲרוֹן.** מִשֶּׁתֹּאמַר לָהֶם: בִּשְׁבִילְכֶם לָקִיתִי עַל שֶׁסִּפַּרְתִּי עֲלֵיכֶם לָשׁוֹן הָרַע, יַאֲמִינוּ לְךָ, שֶׁכְּבָר לֻמְּדוּ בְּכָךְ, שֶׁהַמִּזְדַּוְּגִין לְהָרַע לָהֶם לוֹקִים בִּנְגָעִים, כְּגוֹן: פַּרְעֹה וַאֲבִימֶלֶךְ בִּשְׁבִיל שָׂרָה: **(ט) וְלָקַחְתָּ מִמֵּימֵי הַיְאֹר.** רָמַז לָהֶם שֶׁבְּמַכָּה רִאשׁוֹנָה נִפְרָע מֵאֱלֹהוּתָם (פֵּרוּשׁ: כְּשֶׁהַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא נִפְרָע מִן הָאֻמּוֹת, נִפְרָע מֵאֱלֹהוּתָם תְּחִלָּה, שֶׁהָיוּ עוֹבְדִים לַנִּילוּס הַמְחַיֶּה אוֹתָם, וְהַפָּכָם לְדָם. בְּרַשׁ״י יָשָׁן): **וְהָיוּ הַמַּיִם וְגוֹ׳.** וְהָיוּ וְהָיוּ שְׁתֵּי פְּעָמִים. נִרְאֶה בְּעֵינַי אִלּוּ נֶאֱמַר: וְהָיוּ הַמַּיִם אֲשֶׁר תִּקַּח מִן הַיְאֹר לְדָם בַּיַּבָּשֶׁת, שׁוֹמֵעַ אֲנִי שֶׁבִּידּוֹ הֵם נֶהֱפָכִים לְדָם, וְאָז כְּשֶׁיֵּרְדוּ לָאָרֶץ יִהְיוּ בַּהֲוָיָתָן, אֲבָל עַכְשָׁו מְלַמְּדֵנוּ שֶׁלֹּא יִהְיוּ דָּם עַד שֶׁיִּהְיוּ בַּיַּבָּשֶׁת: **(י) גַּם מִתְּמוֹל וְגוֹ׳.** לָמַדְנוּ שֶׁכָּל שִׁבְעָה יָמִים הָיָה הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא מְפַתֶּה אֶת מֹשֶׁה בַּסְּנֶה לֵילֵךְ בִּשְׁלִיחוּתוֹ: מִתְּמוֹל, שִׁלְשֹׁם, מֵאָז דַּבֶּרְךָ - הֲרֵי שְׁלֹשָׁה, וּשְׁלֹשָׁה גַּמִּין, רִבּוּיִין הֵם, הֲרֵי שִׁשָּׁה, וְהוּא הָיָה עוֹמֵד בַּיּוֹם הַשְּׁבִיעִי כְּשֶׁאָמַר לוֹ זֹאת עוֹד: "שְׁלַח נָא בְּיַד תִּשְׁלָח", עַד שֶׁחָרָה בּוֹ וְקִבֵּל עָלָיו (שמות רבה). וְכָל זֶה, שֶׁלֹּא הָיָה רוֹצֶה לִטֹּל גְּדֻלָּה עַל אַהֲרֹן אָחִיו, שֶׁהָיָה גָּדוֹל הֵימֶנּוּ וְנָבִיא הָיָה שֶׁנֶּאֱמַר: (הֲלֹא אַהֲרֹן אָחִיךָ הַלֵּוִי וְגוֹ׳. וְעוֹד נֶאֱמַר לְעֵלִי הַכֹּהֵן) (שמואל א ב) "הִנָּגְלֹה נִגְלֵיתִי אֶל בֵּית אָבִיךָ בִּהְיוֹתָם בְּמִצְרַיִם", הוּא אַהֲרֹן, וְכֵן: (יחזקאל כ) "וָאוֹדַע לָהֶם בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם וְגוֹ׳", "וָאֹמַר אֲלֵיהֶם אִישׁ שִׁקּוּצֵי עֵינָיו הַשְׁלִיכוּ". וְאוֹתָהּ נְבוּאָה, לְאַהֲרֹן נֶאֱמְרָה: **כְּבַד פֶּה.** בִּכְבֵדוּת אֲנִי מְדַבֵּר. וּבִלְשׁוֹן לַעַ״ז בלב״ו: **(יא) מִי שָׂם פֶּה וְגוֹ׳.** מִי לִמֶּדְךָ לְדַבֵּר כְּשֶׁהָיִיתָ נִדּוֹן לִפְנֵי פַּרְעֹה עַל הַמִּצְרִי?: **אוֹ מִי יָשׂוּם אִלֵּם.** (תנחומא) מִי עָשָׂה פַּרְעֹה אִלֵּם, שֶׁלֹּא נִתְאַמֵּץ בְּמִצְוַת הַרִיגָתְךָ, וְאֶת

אֲנָא יְיָ: יב וּכְעַן אֲזֵיל וּמֵימְרִי
יְהֵא עִם פּוּמָךְ וְאַלְּפִנָּךְ דִּי
תְּמַלֵּיל: יג וַאֲמַר בְּבָעוּ יְיָ שְׁלַח
כְּעַן בְּיַד מָן דְּכָשַׁר דְּתִשְׁלַח:
יד וּתְקִיף רוּגְזָא דַיְיָ בְּמֹשֶׁה וַאֲמַר
הֲלָא אַהֲרֹן אָחוּךְ לֵוָאי גְּלֵי קֳדָמַי
אֲרֵי מַלָּלָא יְמַלֵּל הוּא וְאַף הָא
הוּא נָפֵק לְקַדָּמוּתָךְ וְיֶחֱזִנָּךְ וְיֶחְדֵּי
בְּלִבֵּהּ: טו וּתְמַלֵּל עִמֵּהּ וּתְשַׁוִּי יָת
פִּתְגָּמַיָּא בְּפוּמֵהּ וּמֵימְרִי יְהֵי עִם
פּוּמָךְ וְעִם פּוּמֵהּ וְאַלִּיף יָתְכוֹן יָת
דִּי תַעְבְּדוּן: טז וִימַלֵּל הוּא לָךְ
לְעַמָּא וִיהֵי הוּא יְהֵי לָךְ
לְמִתְרְגְּמָן וְאַתְּ תְּהֵי לֵהּ לְרָב:
יז וְיָת חֻטְרָא הָדֵין תִּסַּב בִּידָךְ
דִּתַעְבֵּד בֵּהּ יָת אָתָיָא: יח וַאֲזַל
מֹשֶׁה וְתָב לְוָת יֶתֶר חֲמוֹהִי וַאֲמַר
לֵהּ אֵיזֵיל כְּעַן וְאֵיתוּב לְוָת אַחַי
דִּי בְּמִצְרַיִם וְאֶחֱזֵי הַעַד כְּעַן
קַיְּמִין וַאֲמַר יִתְרוֹ לְמֹשֶׁה אֲזֵיל

פִּקֵּחַ אוֹ עִוֵּר הֲלֹא אָנֹכִי יְהוָה רש״י: יב וְעַתָּה לֵךְ
וְאָנֹכִי אֶהְיֶה עִם־פִּיךָ וְהוֹרִיתִיךָ אֲשֶׁר תְּדַבֵּר:
יג וַיֹּאמֶר בִּי אֲדֹנָי שְׁלַח־נָא בְּיַד־תִּשְׁלָח רש״י:
יד וַיִּחַר־אַף יְהוָה בְּמֹשֶׁה וַיֹּאמֶר הֲלֹא אַהֲרֹן
אָחִיךָ הַלֵּוִי יָדַעְתִּי כִּי־דַבֵּר יְדַבֵּר הוּא וְגַם
הִנֵּה־הוּא יֹצֵא לִקְרָאתֶךָ וְרָאֲךָ וְשָׂמַח
בְּלִבּוֹ רש״י: טו וְדִבַּרְתָּ אֵלָיו וְשַׂמְתָּ אֶת־הַדְּבָרִים
בְּפִיו וְאָנֹכִי אֶהְיֶה עִם־פִּיךָ וְעִם־פִּיהוּ וְהוֹרִיתִי
אֶתְכֶם אֵת אֲשֶׁר תַּעֲשׂוּן: טז וְדִבֶּר־הוּא לְךָ
אֶל־הָעָם וְהָיָה הוּא יִהְיֶה־לְּךָ לְפֶה וְאַתָּה
תִּהְיֶה־לּוֹ לֵאלֹהִים רש״י: יז וְאֶת־הַמַּטֶּה הַזֶּה
תִּקַּח בְּיָדֶךָ אֲשֶׁר תַּעֲשֶׂה־בּוֹ אֶת־הָאֹתֹת: פ
ששי יח וַיֵּלֶךְ מֹשֶׁה וַיָּשָׁב | אֶל־יֶתֶר חֹתְנוֹ וַיֹּאמֶר
לוֹ אֵלְכָה נָּא וְאָשׁוּבָה אֶל־אַחַי אֲשֶׁר־בְּמִצְרַיִם
וְאֶרְאֶה הַעוֹדָם חַיִּים וַיֹּאמֶר יִתְרוֹ לְמֹשֶׁה לֵךְ

רש״י

מְשָׁרְתָיו חֵרְשִׁים, שֶׁלֹּא שָׁמְעוּ בְּצַוּוֹתוֹ עָלֶיךָ? (שבת קמ) וְלָאסְפַּקְלָטוֹרִין הַהוֹרְגִים, מִי עֲשָׂאָם עִוְרִים, שֶׁלֹּא רָאוּ כְּשֶׁבָּרַחְתָּ מִן הַבִּימָה וְנִמְלַטְתָּ?: **הֲלֹא אָנֹכִי.** שֶׁשְּׁמִי ה׳ עָשִׂיתִי כָּל זֹאת: **(יג) בְּיַד תִּשְׁלָח.** בְּיַד מִי שֶׁאַתָּה רָגִיל לִשְׁלֹחַ וְהוּא אַהֲרֹן. דָּבָר אַחֵר: בְּיַד אַחֵר שֶׁתִּרְצֶה לִשְׁלֹחַ, שֶׁאֵין סוֹפִי לְהַכְנִיסָם לָאָרֶץ וְלִהְיוֹת גּוֹאֲלָם לְעָתִיד - יֵשׁ לְךָ שְׁלוּחִים הַרְבֵּה: **(יד) וַיִּחַר אַף.** (זבחים קב) רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן קָרְחָה אוֹמֵר: כָּל חֲרוֹן־אַף שֶׁבַּתּוֹרָה נֶאֱמַר בּוֹ רֹשֶׁם, וְזֶה לֹא נֶאֱמַר בּוֹ רֹשֶׁם, וְלֹא מָצִינוּ שֶׁבָּא עֹנֶשׁ עַל יְדֵי אוֹתוֹ חָרוֹן. אָמַר לוֹ רַבִּי יוֹסֵי: אַף בְּזוֹ נֶאֱמַר בּוֹ רֹשֶׁם: ״הֲלֹא אַהֲרֹן אָחִיךָ הַלֵּוִי״, שֶׁהָיָה עָתִיד לִהְיוֹת לֵוִי וְלֹא כֹּהֵן, וְהַכְּהֻנָּה, הָיִיתִי אוֹמֵר לָצֵאת מִמְּךָ, מֵעַתָּה לֹא יִהְיֶה כֵּן, אֶלָּא הוּא יִהְיֶה כֹּהֵן וְאַתָּה לֵוִי, שֶׁנֶּאֱמַר: (דברי הימים א כג) ״וּמֹשֶׁה אִישׁ הָאֱלֹהִים, בָּנָיו יִקָּרְאוּ עַל שֵׁבֶט הַלֵּוִי״: **הִנֵּה הוּא יֹצֵא לִקְרָאתֶךָ.** כְּשֶׁתֵּלֵךְ לְמִצְרַיִם: **וְרָאֲךָ וְשָׂמַח בְּלִבּוֹ.** לֹא כְּשֶׁאַתָּה סָבוּר שֶׁיְּהֵא מַקְפִּיד עָלֶיךָ שֶׁאַתָּה עוֹלֶה לִגְדֻלָּה, וּמִשָּׁם זָכָה אַהֲרֹן לַעֲדִי הַחֹשֶׁן הַנָּתוּן עַל הַלֵּב: **(טז) וְדִבֶּר הוּא לְךָ.** בִּשְׁבִילְךָ יְדַבֵּר אֶל הָעָם. וְזֶה יוֹכִיחַ עַל כָּל לְךָ וְלִי וְלוֹ וְלָכֶם וְלָהֶם הַסְּמוּכִים לַדִּבּוּר, שֶׁכֻּלָּם לְשׁוֹן ״עַל״ הֵם: **יִהְיֶה לְךָ לְפֶה.** לְמֵלִיץ, לְפִי שֶׁאַתָּה כָּבֵד פֶּה: **לֵאלֹהִים.** לְרַב וּלְשַׂר: **(יח) וַיָּשָׁב אֶל יֶתֶר חֹתְנוֹ.** לִטֹּל רְשׁוּת, שֶׁהֲרֵי נִשְׁבַּע לוֹ (שֶׁלֹּא יָזוּז מִמִּדְיָן כִּי אִם בִּרְשׁוּתוֹ. מְכִילְתָא). וְשִׁבְעָה שֵׁמוֹת

לְשָׁלוֹם׃ רש״י׃ יט וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה בְּמִדְיָן
לֵךְ שֻׁב מִצְרָיִם כִּי־מֵתוּ כָּל־הָאֲנָשִׁים
הַמְבַקְשִׁים אֶת־נַפְשֶׁךָ׃ רש״י׃ כ וַיִּקַּח מֹשֶׁה אֶת־
אִשְׁתּוֹ וְאֶת־בָּנָיו וַיַּרְכִּבֵם עַל־הַחֲמֹר וַיָּשָׁב
אַרְצָה מִצְרָיִם וַיִּקַּח מֹשֶׁה אֶת־מַטֵּה הָאֱלֹהִים
בְּיָדוֹ׃ רש״י׃ כא וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה בְּלֶכְתְּךָ
לָשׁוּב מִצְרַיְמָה רְאֵה כָּל־הַמֹּפְתִים אֲשֶׁר־
שַׂמְתִּי בְיָדֶךָ וַעֲשִׂיתָם לִפְנֵי פַרְעֹה וַאֲנִי אֲחַזֵּק
אֶת־לִבּוֹ וְלֹא יְשַׁלַּח אֶת־הָעָם׃ רש״י׃ כב וְאָמַרְתָּ
אֶל־פַּרְעֹה כֹּה אָמַר יְהוָה בְּנִי בְכֹרִי
יִשְׂרָאֵל׃ רש״י׃ כג וָאֹמַר אֵלֶיךָ שַׁלַּח אֶת־בְּנִי
וְיַעַבְדֵנִי וַתְּמָאֵן לְשַׁלְּחוֹ הִנֵּה אָנֹכִי הֹרֵג
אֶת־בִּנְךָ בְּכֹרֶךָ׃ רש״י׃ כד וַיְהִי בַדֶּרֶךְ בַּמָּלוֹן

לְשָׁלָם׃ יט וַאֲמַר יְיָ לְמֹשֶׁה
בְּמִדְיָן אֲזֵיל תּוּב לְמִצְרָיִם אֲרֵי
מִיתוּ כָּל גֻּבְרַיָּא דִּבְעוֹ לְמִקְטְלָךְ׃
כ וּדְבַר מֹשֶׁה יָת אִתְּתֵהּ וְיָת
בְּנוֹהִי וְאַרְכְּבִנּוּן עַל חֲמָרָא וְתָב
לְאַרְעָא דְּמִצְרָיִם וּנְסִיב מֹשֶׁה יָת
חוּטְרָא דְּאִתְעֲבִידוּ בֵּהּ נִסִּין מִן
קֶדֶם יְיָ בִּידֵהּ׃ כא וַאֲמַר יְיָ
לְמֹשֶׁה בְּמֵהָכָךְ לְמִתּוּב לְמִצְרַיִם
חֲזֵי כָּל מוֹפְתַיָּא דְּשַׁוִּיתִי בִּידָךְ
וְתַעְבְּדִנּוּן קֳדָם פַּרְעֹה וַאֲנָא
אַתְקֵיף יָת לִבֵּהּ וְלָא יְשַׁלַּח יָת
עַמָּא׃ כב וְתֵימַר לְוָת פַּרְעֹה כְּדֵנַן
אֲמַר יְיָ בְּרִי בּוּכְרִי יִשְׂרָאֵל׃
כג וַאֲמָרִית לָךְ שַׁלַּח יָת בְּרִי
וְיִפְלַח קֳדָמַי וְאִם סָרִיב אַתְּ
לְשַׁלָּחוּתֵהּ הָא אֲנָא קָטִיל יָת בְּרָךְ
בּוּכְרָךְ׃ כד וַהֲוָה בְּאָרְחָא בְּבֵית
מְבָתָא וַעֲרַע בֵּהּ מַלְאֲכָא דַיְיָ

רש״י

הָיוּ לוֹ: רְעוּאֵל, יֶתֶר, יִתְרוֹ, קֵינִי וְכוּ׳: **(יט) כִּי מֵתוּ כָּל הָאֲנָשִׁים.** מִי הֵם? דָּתָן וַאֲבִירָם. חַיִּים הָיוּ, אֶלָּא שֶׁיָּרְדוּ מִנִּכְסֵיהֶם, וְהֶעָנִי חָשׁוּב כַּמֵּת (נדרים סד): **(כ) עַל הַחֲמוֹר.** חֲמוֹר הַמְיֻחָד. הוּא הַחֲמוֹר שֶׁחָבַשׁ אַבְרָהָם לַעֲקֵדַת יִצְחָק, וְהוּא שֶׁעָתִיד מֶלֶךְ הַמָּשִׁיחַ לְהִגָּלוֹת עָלָיו, שֶׁנֶּאֱמַר: (זכריה ט) "עָנִי וְרוֹכֵב עַל חֲמוֹר": **וַיָּשָׁב אַרְצָה מִצְרָיִם וַיִּקַּח מֹשֶׁה אֶת מַטֵּה וְגוֹ׳.** אֵין מֵקֶדֶם וּמְאֻחָר מְדֻקְדָּקִים בַּמִּקְרָא: **(כא) בְּלֶכְתְּךָ לָשׁוּב מִצְרַיְמָה וְגוֹ׳.** דַּע, שֶׁעַל־מְנָת כֵּן תֵּלֵךְ, שֶׁתְּהֵא גִּבּוֹר בִּשְׁלִיחוּתִי לַעֲשׂוֹת כָּל מוֹפְתַי לִפְנֵי פַּרְעֹה וְלֹא תִירָא מִמֶּנּוּ: **אֲשֶׁר שַׂמְתִּי בְיָדֶךָ.** לֹא עַל שְׁלֹשָׁה אוֹתוֹת הָאֲמוּרוֹת לְמַעְלָה, שֶׁהֲרֵי לֹא לִפְנֵי פַּרְעֹה צִוָּה לַעֲשׂוֹתָם, אֶלָּא לִפְנֵי יִשְׂרָאֵל, שֶׁיַּאֲמִינוּ לוֹ, וְלֹא מָצִינוּ שֶׁעָשָׂאם לְפָנָיו. אֶלָּא מוֹפְתִים שֶׁאֲנִי עָתִיד לָשׂוּם בְּיָדְךָ בְּמִצְרַיִם, כְּמוֹ: (שמות ז) "כִּי יְדַבֵּר אֲלֵיכֶם פַּרְעֹה וְגוֹ׳". וְאַל תִּתְמַהּ עַל אֲשֶׁר כְּתִיב "אֲשֶׁר שַׂמְתִּי", שֶׁכֵּן מַשְׁמָעוֹ, כְּשֶׁתְּדַבֵּר עִמּוֹ, כְּבָר שַׂמְתִּים בְּיָדְךָ: **(כב) וְאָמַרְתָּ אֶל פַּרְעֹה.** כְּשֶׁתִּשְׁמַע שֶׁלִּבּוֹ חָזָק וִימָאֵן לִשְׁלֹחַ, אֱמֹר לוֹ כֵּן: **בְּנִי בְּכוֹרִי.** לְשׁוֹן גְּדֻלָּה, כְּמוֹ: (תהלים פט) "אַף אָנִי בְּכוֹר אֶתְּנֵהוּ", זֶהוּ פְּשׁוּטוֹ. וּמִדְּרָשׁוֹ: כָּאן חָתַם הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא עַל מְכִירַת הַבְּכוֹרָה שֶׁלָּקַח יַעֲקֹב מֵעֵשָׂו: **(כג) וָאֹמַר אֵלֶיךָ.** בִּשְׁלִיחוּתוֹ שֶׁל מָקוֹם: **שַׁלַּח אֶת בְּנִי וְגוֹ׳. הִנֵּה אָנֹכִי הֹרֵג וְגוֹ׳.** הִיא מַכָּה אַחֲרוֹנָה, וּבָהּ הִתְרָהוּ תְּחִלָּה, מִפְּנֵי שֶׁהִיא קָשָׁה. וְזֶה הוּא שֶׁנֶּאֱמַר בְּאִיּוֹב: (איוב לו) "הֵן אֵל יַשְׂגִּיב בְּכֹחוֹ", לְפִיכָךְ: "מִי כָמֹהוּ מוֹרֶה". בָּשָׂר וָדָם הַמְבַקֵּשׁ לְהִנָּקֵם מֵחֲבֵרוֹ מַעֲלִים אֶת דְּבָרָיו, שֶׁלֹּא יְבַקֵּשׁ הַצָּלָה, אֲבָל הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא יַשְׂגִּיב בְּכֹחוֹ וְאֵין יְכֹלֶת לְהִמָּלֵט מִיָּדוֹ, כִּי אִם בְּשׁוּבוֹ אֵלָיו, לְפִיכָךְ הוּא מוֹרֵהוּ וּמַתְרֶה בּוֹ לָשׁוּב: **(כד) וַיְהִי בַדֶּרֶךְ בַּמָּלוֹן.** מֹשֶׁה:

וּבְעָא לְמִקְטְלֵהּ: כה וּנְסִיבַת
צִפּוֹרָה טִנְרָא וּגְזָרַת יָת עָרְלַת
בְּרַהּ וּקְרִיבַת לָקֳדָמוֹהִי וַאֲמֶרֶת
אֲרֵי בִּדְמָא דִּמְהֵלְתָּא הָדֵין אִתְיְהֵב
חַתְנָא לָנָא: כו וְנָח מִנֵּהּ בְּכֵן
אֲמֶרֶת אִלּוּלֵי דְּמָא דִּמְהֵלְתָּא הָדֵין
אִתְחַיַּב חַתְנָא קְטוֹל: כז וַאֲמַר יְיָ
לְאַהֲרֹן אֱזֵיל לְקַדָּמוּת מֹשֶׁה
לְמַדְבְּרָא וַאֲזַל וְעַרְעֵהּ בְּטוּרָא
דְּאִתְגְּלִי עֲלוֹהִי יְקָרָא דַיְיָ וּנְשַׁק
לֵהּ: כח וְחַוִּי מֹשֶׁה לְאַהֲרֹן יָת כָּל
פִּתְגָּמַיָּא דַיְיָ דִּי שַׁלְּחֵהּ וְיָת כָּל
אָתַיָּא דִּי פַקְּדֵהּ: כט וַאֲזַל מֹשֶׁה
וְאַהֲרֹן וּכְנָשׁוּ יָת כָּל סָבֵי בְּנֵי
יִשְׂרָאֵל: ל וּמַלִּיל אַהֲרֹן יָת כָּל
פִּתְגָּמַיָּא דִּי מַלִּיל יְיָ עִם מֹשֶׁה
וַעֲבַד אָתַיָּא לְעֵינֵי עַמָּא:
לא וְהֵימִן עַמָּא וּשְׁמָעוּ אֲרֵי דְּכִיר
יְיָ יָת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וַאֲרֵי גְּלֵי
קֳדָמוֹהִי יָת שִׁעְבּוּדְהוֹן וּכְרָעוּ
וּסְגִידוּ: א וּבָתַר כֵּן עֲלוּ מֹשֶׁה
וְאַהֲרֹן וַאֲמָרוּ לְפַרְעֹה כִּדְנַן אֲמַר

וַיִּפְגְּשֵׁהוּ יְהוָה וַיְבַקֵּשׁ הֲמִיתוֹ רש״י׃ כה וַתִּקַּח
צִפֹּרָה צֹר וַתִּכְרֹת אֶת־עָרְלַת בְּנָהּ וַתַּגַּע
לְרַגְלָיו וַתֹּאמֶר כִּי חֲתַן־דָּמִים אַתָּה לִי רש״י׃
כו וַיִּרֶף מִמֶּנּוּ אָז אָמְרָה חֲתַן דָּמִים
לַמּוּלֹת רש״י׃ פ כז וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־אַהֲרֹן לֵךְ
לִקְרַאת מֹשֶׁה הַמִּדְבָּרָה וַיֵּלֶךְ וַיִּפְגְּשֵׁהוּ בְּהַר
הָאֱלֹהִים וַיִּשַּׁק־לוֹ׃ כח וַיַּגֵּד מֹשֶׁה לְאַהֲרֹן אֵת
כָּל־דִּבְרֵי יְהוָה אֲשֶׁר שְׁלָחוֹ וְאֵת כָּל־הָאֹתֹת
אֲשֶׁר צִוָּהוּ׃ כט וַיֵּלֶךְ מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן וַיַּאַסְפוּ
אֶת־כָּל־זִקְנֵי בְּנֵי יִשְׂרָאֵל׃ ל וַיְדַבֵּר אַהֲרֹן אֵת
כָּל־הַדְּבָרִים אֲשֶׁר־דִּבֶּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה וַיַּעַשׂ
הָאֹתֹת לְעֵינֵי הָעָם׃ לא וַיַּאֲמֵן הָעָם וַיִּשְׁמְעוּ
כִּי־פָקַד יְהוָה אֶת־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְכִי רָאָה
אֶת־עָנְיָם וַיִּקְּדוּ וַיִּשְׁתַּחֲווּ׃ שביעי ה א וְאַחַר
בָּאוּ מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן וַיֹּאמְרוּ אֶל־פַּרְעֹה כֹּה־אָמַר

רש״י

וַיְבַקֵּשׁ הֲמִיתוֹ. לְמֹשֶׁה, לְפִי שֶׁלֹּא מָל אֶת אֱלִיעֶזֶר בְּנוֹ, וְעַל שֶׁנִּתְרַשֵּׁל נֶעֱנַשׁ עֹנֶשׁ מִיתָה. תַּנְיָא, אָמַר רַבִּי יוֹסִי: חַס וְשָׁלוֹם, לֹא נִתְרַשֵּׁל, אֶלָּא אָמַר: אָמוּל וְאֵצֵא לַדֶּרֶךְ — סַכָּנָה הִיא לַתִּינוֹק עַד שְׁלֹשָׁה יָמִים, אָמוּל וְאֶשְׁהֶה שְׁלֹשָׁה יָמִים — הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא צִוָּנִי: "לֵךְ שׁוּב מִצְרָיִם", וּמִפְּנֵי מַה נֶעֱנַשׁ מִיתָה? לְפִי שֶׁנִּתְעַסֵּק בַּמָּלוֹן תְּחִלָּה (במסכת נדרים דף לא). וְהָיָה הַמַּלְאָךְ נַעֲשֶׂה כְּמִין נָחָשׁ וּבוֹלְעוֹ מֵרֹאשׁוֹ וְעַד יְרֵכָיו, וְחוֹזֵר וּבוֹלְעוֹ מֵרַגְלָיו וְעַד אוֹתוֹ מָקוֹם. הֵבִינָה צִפּוֹרָה שֶׁבִּשְׁבִיל הַמִּילָה הוּא: **(כה) וַתַּגַּע לְרַגְלָיו.** הִשְׁלִיכָתוּ לִפְנֵי רַגְלָיו שֶׁל מֹשֶׁה: **וַתֹּאמֶר.** עַל בְּנָהּ: **כִּי חֲתַן דָּמִים אַתָּה לִי.** אַתָּה הָיִיתָ גּוֹרֵם לִהְיוֹת הֶחָתָן שֶׁלִּי נִרְצָח עָלֶיךָ - הוֹרֵג אִישִׁי אַתָּה לִי: **(כו) וַיִּרֶף.** הַמַּלְאָךְ מִמֶּנּוּ: **אָז.** הֵבִינָה שֶׁעַל הַמִּילָה בָּא לְהָרְגוֹ: **אָמְרָה חֲתַן דָּמִים לַמּוּלֹת.** חֲתָנִי הָיָה נִרְצָח עַל דְּבַר הַמִּילָה. (שִׁנָּה רַשִׁ״י בִּלְשׁוֹנוֹ: לְעֵיל כָּתַב אַתָּה הָיִיתָ גּוֹרֵם, דְּקָשֶׁה לְרַשִׁ״י מַה זֶּה: "אָז אָמְרָה חֲתַן דָּמִים", וַהֲלֹא גַּם לְעֵיל אָמְרָה "חֲתַן דָּמִים"? אֶלָּא מִתְּחִלָּה סָבְרָה דְּזֶה וְזֶה גּוֹרֵם, חֵטְא הַמִּילָה וְחֵטְא אַחֵר. אַחַר כָּךְ, כְּשֶׁרָאַתָה: "וַיִּרֶף" לְגַמְרֵי, אָז הֵבִינָה דְּעַל דְּבַר הַמִּילָה לְבַד בָּא, וּבָזֶה מִתְּרֵץ גַּם כֵּן שִׁנּוּי הַלָּשׁוֹן בְּתַרְגּוּם אוּנְקְלוֹס בַּחֲתַן דָּמִים, וְדוֹק. כֵּן נִרְאָה לִי): **לַמּוּלֹת.** עַל דְּבַר הַמּוּלוֹת. שֵׁם דָּבָר הוּא וְהַלַּמֶּ״ד מְשַׁמֶּשֶׁת בִּלְשׁוֹן עַל, כְּמוֹ: (שמות יד) "וְאָמַר פַּרְעֹה לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל". וְאוּנְקְלוֹס תִּרְגֵּם: "דָּמִים", עַל דַּם הַמִּילָה: **(א) וְאַחַר בָּאוּ מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן וגו׳.** אֲבָל הַזְּקֵנִים נִשְׁמְטוּ אֶחָד אֶחָד מֵאַחַר מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן, עַד

יְהוָה אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל שַׁלַּח אֶת־עַמִּי וְיָחֹגּוּ לִי
בַּמִּדְבָּר רש״י׃ ב וַיֹּאמֶר פַּרְעֹה מִי יְהוָה אֲשֶׁר
אֶשְׁמַע בְּקֹלוֹ לְשַׁלַּח אֶת־יִשְׂרָאֵל לֹא יָדַעְתִּי
אֶת־יְהוָה וְגַם אֶת־יִשְׂרָאֵל לֹא אֲשַׁלֵּחַ׃
ג וַיֹּאמְרוּ אֱלֹהֵי הָעִבְרִים נִקְרָא עָלֵינוּ נֵלְכָה נָּא
דֶּרֶךְ שְׁלֹשֶׁת יָמִים בַּמִּדְבָּר וְנִזְבְּחָה לַיהוָה
אֱלֹהֵינוּ פֶּן־יִפְגָּעֵנוּ בַּדֶּבֶר אוֹ בֶחָרֶב רש״י׃
ד וַיֹּאמֶר אֲלֵהֶם מֶלֶךְ מִצְרַיִם לָמָּה מֹשֶׁה
וְאַהֲרֹן תַּפְרִיעוּ אֶת־הָעָם מִמַּעֲשָׂיו לְכוּ
לְסִבְלֹתֵיכֶם רש״י׃ ה וַיֹּאמֶר פַּרְעֹה הֵן־רַבִּים
עַתָּה עַם הָאָרֶץ וְהִשְׁבַּתֶּם אֹתָם
מִסִּבְלֹתָם רש״י׃ ו וַיְצַו פַּרְעֹה בַּיּוֹם הַהוּא אֶת־
הַנֹּגְשִׂים בָּעָם וְאֶת־שֹׁטְרָיו לֵאמֹר רש״י׃ ז לֹא
תֹאסִפוּן לָתֵת תֶּבֶן לָעָם לִלְבֹּן הַלְּבֵנִים
כִּתְמוֹל שִׁלְשֹׁם הֵם יֵלְכוּ וְקֹשְׁשׁוּ לָהֶם
תֶּבֶן רש״י׃ ח וְאֶת־מַתְכֹּנֶת הַלְּבֵנִים אֲשֶׁר הֵם

יְיָ אֱלָהָא דְיִשְׂרָאֵל שַׁלַּח יָת עַמִּי
וְיַחֲגוּן קֳדָמַי בְּמַדְבְּרָא׃ ב וַאֲמַר
פַּרְעֹה שְׁמָא דַיְיָ לָא אִתְגְּלִי לִי דִּי
אֶקַבֵּל לְמֵמְרֵהּ לְשַׁלָּחָא יָת
יִשְׂרָאֵל לָא אִתְגְּלִי לִי שְׁמָא דַיְיָ
וְאַף יָת יִשְׂרָאֵל לָא אֲשַׁלַּח׃
ג וַאֲמָרוּ אֱלָהָא דִיהוּדָאֵי אִתְגְּלִי
עֲלָנָא נֵזֵיל כְּעַן מַהֲלַךְ תְּלָתָא
יוֹמִין בְּמַדְבְּרָא וּנְדַבַּח קֳדָם יְיָ
אֱלָהָנָא דִּלְמָא יְעַרְעִנָּנָא בְּמוֹתָא
אוֹ בְקִטּוֹל׃ ד וַאֲמַר לְהוֹן מַלְכָּא
דְמִצְרַיִם לְמָא מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן
תְּבַטְּלוּן יָת עַמָּא מֵעוֹבָדֵהוֹן אֲזִילוּ
לְפָלְחַנְכוֹן׃ ה וַאֲמַר פַּרְעֹה הָא
סַגִּיאִין כְּעַן עַמָּא דְאַרְעָא
וּתְבַטְּלוּן יָתְהוֹן מִפָּלְחָנְהוֹן׃
ו וּפַקִּיד פַּרְעֹה בְּיוֹמָא הַהוּא יָת
שִׁלְטוֹנִין דְּעַמָּא וְיָת סָרְכוֹהִי
לְמֵימָר׃ ז לָא תּוֹסְפוּן לְמִיתַּן
תִּבְנָא לְעַמָּא לְמִרְמֵי לִבְנִין
כְּמִתְמָלֵי וּמִדְקָמוֹהִי אִנּוּן יְהָכּוּן
וִיגַבְּבוּן לְהוֹן תִּבְנָא׃ ח וְיָת סְכוּם
לְבֵנַיָּא דִּי אִנּוּן עָבְדִין מִתְמָלֵי

רש״י

שֶׁנִּשְׁמְטוּ כֻּלָּם, קֹדֶם שֶׁהִגִּיעוּ לְפָלָטִין, לְפִי שֶׁיָּרְאוּ לָלֶכֶת (שמות רבה). וּבְסִינַי נִפְרַע לָהֶם: "וְנִגַּשׁ מֹשֶׁה לְבַדּוֹ וְהֵם לֹא יִגָּשׁוּ" - הֶחֱזִירָם לַאֲחוֹרֵיהֶם: **(ג) פֶּן יִפְגָּעֵנוּ.** פֶּן יִפְגָּעֲךָ הָיוּ צְרִיכִים לוֹמַר לוֹ אֶלָּא שֶׁחָלְקוּ כָּבוֹד לַמַּלְכוּת. פְּגִיעָה זוֹ לְשׁוֹן מִקְרֶה מָוֶת הוּא: **(ד) תַּפְרִיעוּ אֶת הָעָם מִמַّעֲשָׂיו.** תַּבְדִּילוּ וְתַרְחִיקוּ אוֹתָם מִמְّלַאכְתָּם, שֶׁשּׁוֹמְעִין לָכֶם וּסְבוּרִים לָנוּחַ מִן הַמְّלָאכָה. וְכֵן (משלי ד) "פְּרָעֵהוּ - אַל תַּעֲבֹר בּוֹ", רַחֲקֵהוּ. וְכֵן: (שם א) "וַתִּפְרָעוּ כָּל־עֲצָתִי", (שמות לב) "כִּי פָרוּעַ הוּא", נִרְחָק וְנִתְעָב: **לְכוּ לְסִבְלֹתֵיכֶם.** לְכוּ לִמְלַאכְתְּכֶם שֶׁיֵּשׁ לָכֶם לַעֲשׂוֹת בְּבָתֵּיכֶם, אֲבָל מְלֶאכֶת שִׁעְבּוּד מִצְרַיִם לֹא הָיְתָה עַל שִׁבְטוֹ שֶׁל לֵוִי, וְתֵדַע לְךָ, שֶׁהֲרֵי מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן יוֹצְאִים וּבָאִים שֶׁלֹּא בִּרְשׁוּת: **(ה) הֵן רַבִּים עַתָּה עַם הָאָרֶץ.** שֶׁהָעֲבוֹדָה מֻטֶּלֶת עֲלֵיהֶם וְאַתֶּם מַשְׁבִּיתִים אוֹתָם מִסִּבְלֹתָם, הֶפְסֵד גָּדוֹל הוּא זֶה: **(ו) הַנֹּגְשִׂים.** מִצְרִיִּים הָיוּ, וְהַשּׁוֹטְרִים הָיוּ יִשְׂרְאֵלִים. הַנּוֹגֵשׁ, מְמֻנֶּה עַל כַּמָּה שׁוֹטְרִים, וְהַשּׁוֹטֵר, מְמֻנֶּה לִרְדּוֹת בְּעוֹשֵׂי הַמְּלָאכָה: **(ז) תֶּבֶן.** אשטובל״א, הָיוּ גּוֹבְלִין אוֹתוֹ עִם הַטִּיט: **לְבֵנִים.** טיוול״ש בְּלַעַ״ז, שֶׁעוֹשִׂים מִטִּיט וּמְיַבְּשִׁין אוֹתָן בַּחַמָּה, וְיֵשׁ שֶׁשּׁוֹרְפִין אוֹתָן בְּכִבְשָׁן: **כִּתְמוֹל שִׁלְשֹׁם.** כַּאֲשֶׁר הֱיִיתֶם עוֹשִׂים עַד הֵנָּה: **וְקֹשְׁשׁוּ.** וְלַקְּטוּ: **(ח) וְאֶת מַתְכֹּנֶת הַלְּבֵנִים.** סְכוּם חֶשְׁבּוֹן

עשׂים תּמול שלשׁם תּשׂימו עליהם לא
תּגרעו ממּנו כּי־נרפּים הם על־כּן הם צעקים
לאמר נלכה נזבּחה לאלהינו׃ ט תּכבּד
העבדה על־האנשׁים ויעשׂו־בה ואל־ישׁעו
בּדברי־שׁקר׃ י ויצאו נגשׁי העם ושטרו
ויאמרו אל־העם לאמר כּה אמר פּרעה איננּי
נתן לכם תּבן׃ יא אתּם לכו קחו לכם תּבן
מאשׁר תּמצאו כּי אין נגרע מעבדתכם
דּבר׃ יב ויפּץ העם בּכל־ארץ מצרים
לקשׁשׁ קשׁ לתּבן׃ יג והנּגשׁים אצים לאמר
כּלו מעשׂיכם דּבר־יום בּיומו כּאשׁר בּהיות
התּבן׃ יד ויכּו שטרי בּני ישׂראל אשׁר־שׂמו

ומדּקמוהי תּמנון עליהון לא
תּמנעון מינה ארי בטלנין אנון
על כּן אנון צוחין למימר נזיל
נדבּח קדם אלהנא׃ ט תּתקף
פּלחנא על גּברייא ויתעסּקון בּה
ולא יתעסּקון בּפתגמין בּטלין׃
י ונפקו שלטוני עמּא וסרכוהי
ואמרו לעמּא למימר כּדנן אמר
פּרעה לית אנא יהב לכון תּבנא׃
יא אתון אזילו סיבו לכון תּבנא
מאתר דתשׁכּחון ארי לא יתמנע
מפּלחנכון מדּעם׃ יב ואתבּדר
עמּא בּכל ארעא דמצרים לגבּבא
גילי לתּבנא׃ יג ושלטונייא
דחקין למימר אשׁלימו עובדיכון
פּתגם יום בּיומה כּמא דהויתון
עבדין כּד אתיהב לכון תּבנא׃
יד ולקו סרכי בּני ישׂראל די

רש"י

הלבנים שׁהיה כּל אחד עושׂה ליום, כּשׁהיה התּבן
נתן להם, אותו סכום תּשׂימו עליהם גם עתּה למען
תּכבּד העבודה עליהם: **כּי נרפּים.** מן העבודה
הם, לכך לבם פּונה אל הבטלה וצועקים לאמר:
נלכה וגו׳: **מתּכנת.** ותכן לבנים, ולו נתכּנו
עלילות, את הכּסף המתּכן - כּלן לשׁון חשׁבון הם:
נרפּים. המלאכה רפויה בידם ועזובה מהם והם
נרפּים ממּנה, רטריי"ש בלע"ז: **(ט) ואל ישׁעו
בּדברי שׁקר.** ואל יהגו וידבּרו תּמיד בּדברי רוח,
"לאמר: נלכה נזבּחה", ודומה לו: "ואשׁעה בּחקיך
תּמיד". למשׁל ולשׁנינה, מתרגמינן ולשׁוערין,
ויספּר, ואשׁתּעי. ואי אפשׁר לומר "ישׁעו" לשׁון
"ויישׁע ה׳ אל הבל וגו׳ ואל קין ואל מנחתו לא
שׁעה", ולפרש "אל ישׁעו", אל יפנו, שׁאם־כּן, היה
לו לכתּב: "ואל ישׁעו אל דברי שׁקר", או "לדברי
שׁקר", כּי כּן גזרת כּלם: (ישעיה נז) "ישׁעה האדם
על עושׂהו", (שם לא) "ולא שׁעו על־קדוש
ישׂראל", (שם יז) "ולא ישׁעה אל המזבּחות", ולא
מצאתי שׁמושׁ שׁל בי"ת סמוכה לאחריהם, אבל
אחר לשׁון דבור, כּמתעסק לדבּר בּדבר, נופל לשׁון
שׁמושׁ בי"ת, כּגון: (יחזקאל לג) "הנדבּרים בך",
(במדבר יב) "ותדבּר מרים ואהרן במשׁה", (זכריה ד)
"המלאך הדבּר בי", (דברים יא) "לדבּר בם", (תהלים
קיט) "ואדבּרה בעדתיך", אף כּאן: "אל ישׁעו
בּדברי שׁקר", אל יהיו נדבּרים בּדברי שׁוא והבאי:
(יא) אתּם לכו קחו לכם תּבן. וצריכים אתּם
לילך בּזריזות: **כּי אין נגרע.** דבר, מכּל סכום
לבנים שׁהייתם עושׂים ליום בּהיות התּבן נתן לכם
מזמן מבּית המלך: **(יב) לקשׁשׁ קשׁ לתּבן.**
לאסף אסיפה, ללקט לקט לצרך תּבן הטיט: קשׁ.
לשׁון לקוט, על שׁם שׁדבר המתפּזר הוא וצריך
לקוششו, קרוי קשׁ בּשׁאר מקומות: **(יג) אצים.**
דוחקים: **דבר יום בּיומו.** חשׁבון שׁל כּל יום כּלו
בּיומו, כּאשׁר עשׂיתם בּהיות התּבן מוכן!:
(יד) ויכּו שטרי בּני ישׂראל. השׁוטרים,
ישׂראלים היו, וחסים על חבריהם מלדחקם,

עֲלֵהֶם נֹגְשֵׁי פַרְעֹה לֵאמֹר מַדּוּעַ לֹא כִלִּיתֶם
חָקְכֶם לִלְבֹן כְּתְמָול שִׁלְשֹׁם גַּם־תְּמָול גַּם־
הַיּוֹם רס״י׃ טו וַיָּבֹאוּ שֹׁטְרֵי בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וַיִּצְעֲקוּ
אֶל־פַּרְעֹה לֵאמֹר לָמָּה תַעֲשֶׂה כֹּה לַעֲבָדֶיךָ׃
טז תֶּבֶן אֵין נִתָּן לַעֲבָדֶיךָ וּלְבֵנִים אֹמְרִים לָנוּ
עֲשׂוּ וְהִנֵּה עֲבָדֶיךָ מֻכִּים וְחָטָאת עַמֶּךָ רס״י׃
יז וַיֹּאמֶר נִרְפִּים אַתֶּם נִרְפִּים עַל־כֵּן אַתֶּם
אֹמְרִים נֵלְכָה נִזְבְּחָה לַיהוָה׃ יח וְעַתָּה לְכוּ
עִבְדוּ וְתֶבֶן לֹא־יִנָּתֵן לָכֶם וְתֹכֶן לְבֵנִים
תִּתֵּנוּ רס״י׃ יט וַיִּרְאוּ שֹׁטְרֵי בְנֵי־יִשְׂרָאֵל אֹתָם
בְּרָע לֵאמֹר לֹא־תִגְרְעוּ מִלִּבְנֵיכֶם דְּבַר־יוֹם
בְּיוֹמוֹ רס״י׃ כ וַיִּפְגְּעוּ אֶת־מֹשֶׁה וְאֶת־אַהֲרֹן
נִצָּבִים לִקְרָאתָם בְּצֵאתָם מֵאֵת פַּרְעֹה רס״י׃
כא וַיֹּאמְרוּ אֲלֵהֶם יֵרֶא יְהוָה עֲלֵיכֶם וְיִשְׁפֹּט
אֲשֶׁר הִבְאַשְׁתֶּם אֶת־רֵיחֵנוּ בְּעֵינֵי פַרְעֹה

מַנִּיאוּ עֲלֵיהוֹן שִׁלְטוֹנֵי פַּרְעֹה לְמֵימַר מָא דֵין לָא אַשְׁלֶמְתּוּן גְּזֵרָתְכוֹן לְמִרְמֵי (לִבְנִין) כְּמֵאתְמַלֵּי וּמִדְקָמוֹהִי אַף תְּמַלֵּי אַף יוֹמָא דֵין׃ טו וַאֲתוֹ סָרְכֵי בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וּצְוָחוּ (קֳדָם) לְפַרְעֹה לְמֵימַר לְמָא תַעְבֵּד כְּדֵין לְעַבְדָּךְ׃ טז תִּבְנָא לָא מִתְיְהֵב לְעַבְדָּךְ וּלְבֵנַיָּא אָמְרִין לָנָא עִבִידוּ וְהָא עַבְדָּךְ לָקֵן וְחָטָן עֲלֵיהוֹן עַמָּךְ׃ יז וַאֲמַר בַּטְלָנִין אַתּוּן בַּטְלָנִין עַל כֵּן אַתּוּן אָמְרִין נֵזֵיל נְדַבַּח קֳדָם יְיָ׃ יח וּכְעַן אֲזִילוּ פְּלָחוּ וְתִבְנָא לָא יִתְיְהֵב לְכוֹן וּסְכוּם לְבֵנַיָּא תִּתְּנוּן׃ יט וַחֲזוֹ סָרְכֵי בְּנֵי יִשְׂרָאֵל דָּתְהוֹן בְּבִישׁ לְמֵימַר לָא תִמְנְעוּן מִלִּבְנֵיכוֹן פִּתְגַם יוֹם בְּיוֹמֵהּ׃ כ וַעֲרָעוּ יָת מֹשֶׁה וְיָת אַהֲרֹן קָיְמִין לְקַדָּמוּתְהוֹן בְּמִפַּקְהוֹן מִקֳּדָם פַּרְעֹה׃ כא וַאֲמָרוּ לְהוֹן יִתְגְּלֵי יְיָ עֲלֵיכוֹן וְיִתְפְּרַע דִּי

רש״י

וּכְשֶׁהָיוּ מַשְׁלִימִין הַלְּבֵנִים לַנּוֹגְשִׁים, שֶׁהֵם מִצְרִיִּים, וְהָיָה חָסֵר מִן הַסְּכוּם, הָיוּ מַלְקִין אוֹתָם עַל שֶׁלֹּא דָּחֲקוּ אֶת עוֹשֵׂי הַמְּלָאכָה. לְפִיכָךְ זָכוּ אוֹתָן שׁוֹטְרִים לִהְיוֹת סַנְהֶדְרִין, וְנֶאֱצַל מִן הָרוּחַ אֲשֶׁר עַל מֹשֶׁה וְהוּשַׂם עֲלֵיהֶם, שֶׁנֶּאֱמַר: "אֶסְפָה־לִּי שִׁבְעִים אִישׁ מִזִּקְנֵי יִשְׂרָאֵל", מֵאוֹתָן שֶׁיָּדַעְתָּ הַטּוֹבָה שֶׁעָשׂוּ בְּמִצְרַיִם כִּי הֵם זִקְנֵי הָעָם וְשׁוֹטְרָיו: **וַיַּכּוּ שֹׁטְרֵי בְּנֵי יִשְׂרָאֵל.** אֲשֶׁר שָׂמוּ נֹגְשֵׁי פַּרְעֹה אוֹתָם לְשׁוֹטְרִים עֲלֵיהֶם: "לֵאמֹר מַדּוּעַ וְגוֹ'". לָמָּה "וַיַּכּוּ"? שֶׁהָיוּ אוֹמְרִים לָהֶם: "מַדּוּעַ לֹא כִלִּיתֶם גַּם תְּמוֹל, גַּם הַיּוֹם", חֹק הַקָּצוּב עֲלֵיכֶם לִלְבֹן כְּתְמוֹל הַשְּׁלִישִׁי, שֶׁהוּא יוֹם שֶׁלִּפְנֵי אֶתְמוֹל? וְהוּא הָיָה בִּהְיוֹת הַתֶּבֶן נִתָּן לָהֶם: **וַיַּכּוּ.** לְשׁוֹן וַיַּכְּעֵלוּ, הֵכּוּ מִיַּד אֲחֵרִים. הַנּוֹגְשִׁים הִכּוּם: **(טז) וּלְבֵנִים אוֹמְרִים לָנוּ עֲשׂוּ.** הַנּוֹגְשִׁים אוֹמְרִים עֲשׂוּ לָנוּ לְבֵנִים כַּמִּנְיָן הָרִאשׁוֹן: **וְחָטָאת עַמֶּךָ.** אִלּוּ הָיָה נָקוּד פַּתָּח, הָיִיתִי אוֹמֵר שֶׁהוּא דָּבוּק וְדָבָר זֶה חַטָּאת עַמֶּךָ הוּא, עַכְשָׁיו שֶׁהוּא קָמָץ - שֵׁם דָּבָר הוּא, וְכָךְ פֵּרוּשׁוֹ: וְדָבָר זֶה מֵבִיא חַטָּאת עַל עַמֶּךָ, כְּאִלּוּ כָּתוּב "וְחָטָאת לְעַמֶּךָ", כְּמוֹ: (רות א) "כְּבֹאָנָה בֵּית לֶחֶם", שֶׁהוּא כְּמוֹ לְבֵית לֶחֶם, וְכֵן הַרְבֵּה: **(יח) וְתֹכֶן לְבֵנִים.** חֶשְׁבּוֹן הַלְּבֵנִים, וְכֵן: (מלכים ב יב) "אֶת הַכֶּסֶף הַמִּתֻּכָּן", הַמָּנוּי, כְּמוֹ שֶׁאָמַר בָּעִנְיָן: "וַיָּצוּרוּ וַיִּמְנוּ אֶת הַכֶּסֶף": **(יט) וַיִּרְאוּ שֹׁטְרֵי בְּנֵי יִשְׂרָאֵל.** אֶת חַבְרֵיהֶם הַנִּרְדִּים עַל יָדָם: **בְּרָע.** רָאוּ אוֹתָם בְּרָעָה וְצָרָה הַמּוֹצֵאת אוֹתָם, בְּהַכְבִּידָם הָעֲבוֹדָה עֲלֵיהֶם לֵאמֹר: "לֹא תִגְרְעוּ וְגוֹ'": **(כ) וַיִּפְגְּעוּ.** אֲנָשִׁים מִיִּשְׂרָאֵל, "אֶת מֹשֶׁה וְאֶת אַהֲרֹן וְגוֹ'". וְרַבּוֹתֵינוּ

אַבְאֶשְׁתּוּן יָת רֵיחָנָא בְּעֵינֵי פַרְעֹה
וּבְעֵינֵי עַבְדּוֹהִי לְמִתַּן חַרְבָּא
בִּידֵיהוֹן לְקַטָּלוּתָנָא: כב וְתָב
מֹשֶׁה קֳדָם יְיָ וַאֲמַר יְיָ לְמָא
אַבְאֵשְׁתָּא לְעַמָּא הָדֵין וּלְמָא דְנַן
שְׁלַחְתָּנִי: כג וּמֵעִדָּן עַלִּית לְוָת
פַּרְעֹה לְמַלָּלָא בִּשְׁמָךְ אַבְאֵשׁ
לְעַמָּא הָדֵין וְשֵׁזְבָא לָא שֵׁזַבְתָּא
יָת עַמָּךְ: א וַאֲמַר יְיָ לְמֹשֶׁה כְּעַן
תֶּחֱזֵי דְּאֶעְבֵּד לְפַרְעֹה אֲרֵי בִידָא
תַּקִּיפָא יְשַׁלְּחִנּוּן וּבִידָא תַּקִּיפָא
יְתָרְכִנּוּן מֵאַרְעֵהּ: ס ס ס

וּבְעֵינֵי עֲבָדָיו לְתֵת־חֶרֶב בְּיָדָם לְהָרְגֵנוּ: מפטיר
כב וַיָּשָׁב מֹשֶׁה אֶל־יְהוָה וַיֹּאמַר אֲדֹנָי לָמָה
הֲרֵעֹתָה לָעָם הַזֶּה לָמָּה זֶּה שְׁלַחְתָּנִי רש״י:
כג וּמֵאָז בָּאתִי אֶל־פַּרְעֹה לְדַבֵּר בִּשְׁמֶךָ הֵרַע
לָעָם הַזֶּה וְהַצֵּל לֹא־הִצַּלְתָּ אֶת־עַמֶּךָ רש״י:
ו א וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה עַתָּה תִּרְאֶה אֲשֶׁר
אֶעֱשֶׂה לְפַרְעֹה כִּי בְיָד חֲזָקָה יְשַׁלְּחֵם וּבְיָד
חֲזָקָה יְגָרְשֵׁם מֵאַרְצוֹ רש״י: ססס קכ״ד פסוקים, ויק״ח סימן.

רש״י מעד״י סימן:

דָּרְשׁוּ: כָּל נִצִּים וְנִצָּבִים דָּתָן וַאֲבִירָם הָיוּ, שֶׁנֶּאֱמַר בָּהֶם: ״יָצְאוּ נִצָּבִים״: **(כב) לָמָּה הֲרֵעֹתָה לָעָם הַזֶּה.** וְאִם תֹּאמַר: מָה אִכְפַּת לְךָ? - קוֹבֵל אֲנִי עַל שֶׁשְּׁלַחְתָּנִי (שמות רבה): **(כג) הֵרַע.** לְשׁוֹן הִפְעִיל הוּא, הִרְבָּה רָעָה עֲלֵיהֶם. וְתַרְגּוּמוֹ: אַבְאֵשׁ: **(א) עַתָּה תִּרְאֶה וְגוֹ׳.** (סנהדרין קיא) הִרְהַרְתָּ עַל מִדּוֹתַי, לֹא כְּאַבְרָהָם שֶׁאָמַרְתִּי לוֹ: (בראשית כא) ״כִּי בְיִצְחָק יִקָּרֵא לְךָ זָרַע״, וְאַחַר כָּךְ אָמַרְתִּי לוֹ: הַעֲלֵהוּ לְעוֹלָה, וְלֹא הִרְהֵר אַחַר מִדּוֹתַי, לְפִיכָךְ: ״עַתָּה תִּרְאֶה״, הֵעָשׂוּי לְפַרְעֹה תִּרְאֶה, וְלֹא הֵעָשׂוּי לְמַלְכֵי שִׁבְעָה אֻמּוֹת, כְּשֶׁאַבִּיאֵם לָאָרֶץ: **כִּי בְיָד חֲזָקָה יְשַׁלְּחֵם.** מִפְּנֵי יָדִי הַחֲזָקָה שֶׁתֶּחֱזַק עָלָיו יְשַׁלְּחֵם: **וּבְיָד חֲזָקָה יְגָרְשֵׁם מֵאַרְצוֹ.** עַל כָּרְחָם שֶׁל יִשְׂרָאֵל יְגָרְשֵׁם, וְלֹא יַסְפִּיקוּ לַעֲשׂוֹת לָהֶם צֵדָה, וְכֵן הוּא אוֹמֵר: ״וַתֶּחֱזַק מִצְרַיִם עַל הָעָם לְמַהֵר לְשַׁלְּחָם וְגוֹ׳״: חסלת פרשת שמות

בעת הגבהת הספר תורה ואמירת וזאת התורה – אין מנהגנו להראות באצבע. * מנהגנו: מגביה הספר תורה ולאחרי שמראה אותה לקהל חוזר ומניחה על הבימה וגוללה בעצמו. ואז יושב על הספסל ואחר כורך המפה (= חוגר באבנט ועוטף במעיל). * כשמגביהין הספר תורה להראות הכתב לעם, כל אדם ישתדל לקרב עצמו לבימה כדי שיוכל לקרא מה שכתוב בספר תורה בעת הגבהת הספר תורה, ויאמר:

וְזֹאת הַתּוֹרָה, אֲשֶׁר־שָׂם מֹשֶׁה לִפְנֵי בְּנֵי יִשְׂרָאֵל:

עֵץ־חַיִּים הִיא לַמַּחֲזִיקִים בָּהּ, וְתֹמְכֶיהָ מְאֻשָּׁר. דְּרָכֶיהָ דַרְכֵי־נֹעַם, וְכָל־נְתִיבֹתֶיהָ שָׁלוֹם. אֹרֶךְ יָמִים בִּימִינָהּ, בִּשְׂמֹאלָהּ עֹשֶׁר וְכָבוֹד. יְיָ חָפֵץ לְמַעַן צִדְקוֹ, יַגְדִּיל תּוֹרָה וְיַאְדִּיר:

מדייקים לגלול הספר תורה נגד התפר, שמקום התפר יהיה באמצע הספר תורה מבחוץ. * האבנט חוגרים בתחילת שליש התחתון של הספר תורה.

לא יתחיל המפטיר להפטיר עד שיגמור הגולל לגלול הספר תורה, כדי שגם הגולל יוכל להבין ולשמוע ממנו, שחובה היא על הכל לשמוע ההפטרה כמו הפרשה שבספר תורה.

ברכת ההפטרה לפניה

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם אֲשֶׁר בָּחַר בִּנְבִיאִים טוֹבִים וְרָצָה בְדִבְרֵיהֶם הַנֶּאֱמָרִים בֶּאֱמֶת בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ הַבּוֹחֵר בַּתּוֹרָה וּבְמֹשֶׁה עַבְדּוֹ וּבְיִשְׂרָאֵל עַמּוֹ וּבִנְבִיאֵי הָאֱמֶת וָצֶדֶק:

חובה הוא על הכל לשמוע ההפטרה כמו הפרשה שבספר תורה. לפיכך, לא יקראו שנים ההפטרה כאחד בקול רם ששני קולות אין נשמעים, ויש נוהגים מטעם הידוע להם, שלא לסמוך על שמיעה בלבדה, אלא הם בעצמם קורין ההפטרה ושומעין הברכות מפי המפטיר. ומכל מקום, צריכים ליזהר שלא יקראו בקול רם אלא בנחת (מלה במלה עם המפטיר).

שולחן ערוך אדמו"ר הזקן, חלק ב סימן רפד סעיף יא

הפטרה לפרשת שמות בישעיה פרק כז

כז ו הַבָּאִים יַשְׁרֵשׁ יַעֲקֹב יָצִיץ וּפָרַח יִשְׂרָאֵל וּמָלְאוּ פְנֵי־תֵבֵל תְּנוּבָה: ז הַכְּמַכַּת מַכֵּהוּ הִכָּהוּ אִם־כְּהֶרֶג הֲרֻגָיו הֹרָג: ח בְּסַאסְּאָה בְּשַׁלְּחָהּ תְּרִיבֶנָּה הָגָה בְּרוּחוֹ הַקָּשָׁה בְּיוֹם קָדִים: ט לָכֵן בְּזֹאת יְכֻפַּר עֲוֹן־יַעֲקֹב וְזֶה כָּל־פְּרִי הָסֵר חַטָּאתוֹ בְּשׂוּמוֹ | כָּל־אַבְנֵי מִזְבֵּחַ כְּאַבְנֵי־גִר מְנֻפָּצוֹת לֹא־יָקֻמוּ אֲשֵׁרִים וְחַמָּנִים: י כִּי עִיר בְּצוּרָה בָּדָד נָוֶה מְשֻׁלָּח וְנֶעֱזָב כַּמִּדְבָּר שָׁם יִרְעֶה עֵגֶל וְשָׁם יִרְבָּץ וְכִלָּה סְעִפֶּיהָ: יא בִּיבֵשׁ קְצִירָהּ תִּשָּׁבַרְנָה נָשִׁים בָּאוֹת מְאִירוֹת אוֹתָהּ כִּי לֹא עַם־בִּינוֹת הוּא עַל־כֵּן לֹא־יְרַחֲמֶנּוּ עֹשֵׂהוּ וְיֹצְרוֹ לֹא יְחֻנֶּנּוּ: יב וְהָיָה בַּיּוֹם הַהוּא יַחְבֹּט יְהוָה מִשִּׁבֹּלֶת הַנָּהָר עַד־נַחַל מִצְרַיִם וְאַתֶּם תְּלֻקְּטוּ לְאַחַד אֶחָד בְּנֵי יִשְׂרָאֵל: יג וְהָיָה | בַּיּוֹם הַהוּא יִתָּקַע בְּשׁוֹפָר גָּדוֹל וּבָאוּ הָאֹבְדִים בְּאֶרֶץ אַשּׁוּר וְהַנִּדָּחִים בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם וְהִשְׁתַּחֲוּ לַיהוָה בְּהַר הַקֹּדֶשׁ בִּירוּשָׁלִָם: **כח** א הוֹי עֲטֶרֶת גֵּאוּת שִׁכּוֹרֵי אֶפְרַיִם וְצִיץ נֹבֵל צְבִי תִפְאַרְתּוֹ אֲשֶׁר עַל־רֹאשׁ גֵּיא־שְׁמָנִים הַלּוּמֵי יָיִן: ב הִנֵּה חָזָק וְאַמִּיץ לַאדֹנָי כְּזֶרֶם בָּרָד שַׂעַר קָטֶב כְּזֶרֶם מַיִם כַּבִּירִים שֹׁטְפִים הִנִּיחַ לָאָרֶץ בְּיָד: ג בְּרַגְלַיִם תִּרְמַסְנָה עֲטֶרֶת גֵּאוּת שִׁכּוֹרֵי אֶפְרָיִם: ד וְהָיְתָה צִיצַת נֹבֵל צְבִי תִפְאַרְתּוֹ אֲשֶׁר עַל־רֹאשׁ גֵּיא שְׁמָנִים כְּבִכּוּרָה בְּטֶרֶם קַיִץ אֲשֶׁר יִרְאֶה הָרֹאֶה אוֹתָהּ בְּעוֹדָהּ בְּכַפּוֹ יִבְלָעֶנָּה: ה בַּיּוֹם הַהוּא יִהְיֶה יְהוָה צְבָאוֹת לַעֲטֶרֶת צְבִי וְלִצְפִירַת תִּפְאָרָה לִשְׁאָר עַמּוֹ: ו וּלְרוּחַ מִשְׁפָּט לַיּוֹשֵׁב עַל־הַמִּשְׁפָּט וְלִגְבוּרָה מְשִׁיבֵי מִלְחָמָה שָׁעָרָה: ז וְגַם־אֵלֶּה בַּיַּיִן שָׁגוּ וּבַשֵּׁכָר תָּעוּ כֹּהֵן וְנָבִיא שָׁגוּ בַשֵּׁכָר נִבְלְעוּ מִן־הַיַּיִן תָּעוּ מִן־הַשֵּׁכָר שָׁגוּ בָּרֹאֶה פָּקוּ פְּלִילִיָּה: ח כִּי כָּל־שֻׁלְחָנוֹת מָלְאוּ קִיא צֹאָה בְּלִי מָקוֹם: ט אֶת־מִי יוֹרֶה דֵעָה וְאֶת־מִי יָבִין שְׁמוּעָה גְּמוּלֵי מֵחָלָב עַתִּיקֵי מִשָּׁדִים: י כִּי צַו לָצָו צַו לָצָו קַו לָקָו קַו לָקָו זְעִיר שָׁם זְעִיר שָׁם: יא כִּי בְּלַעֲגֵי שָׂפָה וּבְלָשׁוֹן אַחֶרֶת יְדַבֵּר אֶל־הָעָם הַזֶּה: יב אֲשֶׁר | אָמַר אֲלֵיהֶם זֹאת הַמְּנוּחָה הָנִיחוּ לֶעָיֵף וְזֹאת

הַמַּרְגֵּעָה וְלֹא אָבוּא שְׁמוֹעַ: יג וְהָיָה לָהֶם דְּבַר־יְהוָה צַו לָצָו צַו לָצָו קַו לָקָו קַו לָקָו זְעֵיר שָׁם זְעֵיר שָׁם לְמַעַן יֵלְכוּ וְכָשְׁלוּ אָחוֹר וְנִשְׁבְּרוּ וְנוֹקְשׁוּ וְנִלְכֶּדוּ: **כט** כב לָכֵן כֹּה־אָמַר יְהוָה אֶל־בֵּית יַעֲקֹב אֲשֶׁר פָּדָה אֶת־אַבְרָהָם לֹא־עַתָּה יֵבוֹשׁ יַעֲקֹב וְלֹא עַתָּה פָּנָיו יֶחֱוָרוּ: כג כִּי בְּרְאוֹתוֹ יְלָדָיו מַעֲשֵׂה יָדַי בְּקִרְבּוֹ יַקְדִּישׁוּ שְׁמִי וְהִקְדִּישׁוּ אֶת־קְדוֹשׁ יַעֲקֹב וְאֶת־אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל יַעֲרִיצוּ:

לאחר שמסיים ההפטרה יאמר המפטיר ברכות אלו

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, צוּר כָּל הָעוֹלָמִים, צַדִּיק בְּכָל הַדּוֹרוֹת, הָאֵל הַנֶּאֱמָן הָאוֹמֵר וְעוֹשֶׂה, הַמְדַבֵּר וּמְקַיֵּם, שֶׁכָּל דְּבָרָיו אֱמֶת וָצֶדֶק: נֶאֱמָן, אַתָּה הוּא יְיָ אֱלֹהֵינוּ וְנֶאֱמָנִים דְּבָרֶיךָ, וְדָבָר אֶחָד מִדְּבָרֶיךָ אָחוֹר לֹא יָשׁוּב רֵיקָם, כִּי אֵל מֶלֶךְ נֶאֱמָן וְרַחֲמָן אָתָּה. בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, הָאֵל הַנֶּאֱמָן בְּכָל דְּבָרָיו:

רַחֵם, עַל צִיּוֹן כִּי הִיא בֵּית חַיֵּינוּ, וְלַעֲלוּבַת נֶפֶשׁ תּוֹשִׁיעַ וּתְשַׂמֵּחַ בִּמְהֵרָה בְיָמֵינוּ. בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ. מְשַׂמֵּחַ צִיּוֹן בְּבָנֶיהָ:

שַׂמְּחֵנוּ, יְיָ אֱלֹהֵינוּ, בְּאֵלִיָּהוּ הַנָּבִיא עַבְדֶּךָ, וּבְמַלְכוּת בֵּית דָּוִד מְשִׁיחֶךָ, בִּמְהֵרָה יָבוֹא וְיָגֵל לִבֵּנוּ, עַל כִּסְאוֹ לֹא יֵשֵׁב זָר, וְלֹא יִנְחֲלוּ עוֹד אֲחֵרִים אֶת כְּבוֹדוֹ. כִּי בְשֵׁם קָדְשְׁךָ נִשְׁבַּעְתָּ לוֹ, שֶׁלֹּא יִכְבֶּה נֵרוֹ לְעוֹלָם וָעֶד: בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, מָגֵן דָּוִד:

עַל הַתּוֹרָה, וְעַל הָעֲבוֹדָה וְעַל הַנְּבִיאִים וְעַל יוֹם הַשַּׁבָּת הַזֶּה, שֶׁנָּתַתָּ לָנוּ יְיָ אֱלֹהֵינוּ לִקְדֻשָּׁה וְלִמְנוּחָה, לְכָבוֹד וּלְתִפְאָרֶת. עַל הַכֹּל, יְיָ אֱלֹהֵינוּ אֲנַחְנוּ מוֹדִים לָךְ, וּמְבָרְכִים אוֹתָךְ. יִתְבָּרַךְ שִׁמְךָ בְּפִי כָּל חַי תָּמִיד לְעוֹלָם וָעֶד: בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, מְקַדֵּשׁ הַשַּׁבָּת:

לוח זמנים לשבוע פרשת שמות בערים שונות בעולם

זמני יום ראשון ויום שבת

(ח) = שעון חורף (ק) = שעון קיץ

מדינה ועיר	זריחה		סוף זמן קריאת שמע				סוף זמן תפילה		שקיעה		צאת הכוכבים		כניסת שבת	יציאת שבת
			מג"א		אדמוה"ז									
	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש		
באר שבע (ח)	06:37	06:36	08:39	08:40	09:11	09:12	10:04	10:05	17:01	17:06	17:26	17:31	16:47	17:41
חיפה (ח)	06:40	06:39	08:40	08:40	09:12	09:12	10:04	10:05	16:57	17:02	17:22	17:28	16:31	17:38
ירושלים (ח)	06:35	06:34	08:38	08:38	09:09	09:10	10:02	10:03	17:00	17:05	17:25	17:30	16:24	17:38
תל אביב (ח)	06:40	06:39	08:40	08:41	09:12	09:13	10:05	10:06	16:58	17:04	17:24	17:29	16:45	17:40
אוסטריה וינה (ח)	07:38	07:34	09:17	09:16	09:48	09:48	10:33	10:33	16:27	16:36	17:00	17:08	16:07	17:14
אוסטרליה מלבורן (ח)	05:07	05:13	08:13	08:18	08:45	08:49	09:59	10:03	19:49	19:47	20:18	20:15	19:29	20:28
אוקראינה אודסה (ח)	07:36	07:32	09:16	09:16	09:49	09:48	10:34	10:34	16:35	16:42	17:06	17:14	16:23	17:18
אוק. דנייפרופטרובסק (ח)	07:26	07:22	09:03	09:02	09:35	09:34	10:19	10:19	16:09	16:17	16:42	16:50	15:59	16:55
אוק. ז'יטומיר (ח)	07:59	07:55	09:32	09:31	10:04	10:03	10:47	10:47	16:28	16:37	17:02	17:11	16:17	17:15
אוקראינה קייב (ח)	07:51	07:47	09:25	09:24	09:57	09:56	10:40	10:40	16:21	16:30	16:56	17:04	16:10	17:08
אוקראינה דונייצק (ח)	07:12	07:08	08:51	08:50	09:23	09:22	10:07	10:08	16:02	16:10	16:35	16:42	15:51	16:46
איטליה מילאנו (ח)	07:58	07:55	09:41	09:40	10:13	10:12	10:59	10:59	17:05	17:12	17:36	17:43	16:53	17:57
אקוואדור קיטו (ח)	06:10	06:12	08:44	08:46	09:14	09:16	10:17	10:19	18:34	18:36	18:56	18:58	18:18	19:02
ארגנטינה ב. איירס (ח)	05:50	05:56	08:51	08:55	09:24	09:28	10:36	10:40	20:12	20:11	20:40	20:38	19:53	20:51
ארגנטינה ברילוצ'ה (ח)	06:20	06:27	09:34	09:38	10:04	10:09	11:20	11:24	21:26	21:23	21:57	21:54	20:55	21:58
ארה"ב בולטימור (ח)	07:23	07:21	09:14	09:14	09:47	09:47	10:36	10:37	17:06	17:13	17:34	17:40	16:54	17:44
ארה"ב ברוקלין נ.י. (ח)	07:15	07:13	09:06	09:06	09:38	09:38	10:27	10:27	16:53	17:00	17:22	17:28	16:41	17:40
ארה"ב ג'רסי (ח)	07:16	07:14	09:06	09:06	09:38	09:38	10:27	10:28	16:53	16:59	17:21	17:28	16:40	17:40
ארה"ב דטרויט (ח)	07:56	07:53	09:45	09:44	10:16	10:16	11:04	11:05	17:25	17:32	17:55	18:01	17:13	18:13
ארה"ב היוסטן (ח)	07:15	07:14	09:18	09:19	09:50	09:51	10:43	10:45	17:45	17:50	18:10	18:14	17:31	18:24
ארה"ב לוס אנג'לס (ח)	06:55	06:54	08:54	08:55	09:26	09:26	10:18	10:19	17:08	17:13	17:34	17:39	16:54	17:49
ארה"ב מיאמי (ח)	07:07	07:06	09:13	09:14	09:46	09:47	10:40	10:42	17:51	17:56	18:16	18:20	17:37	18:30
ארה"ב ניו הייבן (ח)	07:14	07:12	09:02	09:02	09:35	09:35	10:23	10:24	16:46	16:52	17:15	17:21	16:33	17:35
ארה"ב שיקאגו (ח)	07:12	07:09	09:02	09:02	09:33	09:33	10:22	10:23	16:46	16:53	17:15	17:21	16:33	17:32
בוליביה לה פאס (ח)	05:59	06:03	08:49	08:52	09:18	09:21	10:25	10:28	19:22	19:22	19:45	19:45	19:04	19:49
בלגיה אנטוורפן (ח)	08:40	08:36	10:11	10:10	10:43	10:42	11:26	11:26	17:01	17:10	17:36	17:45	16:50	18:03
בלגיה בריסל (ח)	08:38	08:33	10:10	10:09	10:42	10:41	11:25	11:25	17:04	17:13	17:39	17:47	16:53	18:04
בלרוס ליובאוויטש (ח)	08:10	08:04	09:34	09:32	10:05	10:03	10:45	10:44	15:58	16:08	16:37	16:47	15:49	16:51
ברזיל ס. פאולו (ח)	05:25	05:30	08:17	08:20	08:48	08:51	09:57	10:00	19:04	19:04	19:28	19:28	18:46	19:35
ברזיל ריו דה ז'נרו (ח)	05:13	05:17	08:04	08:07	08:35	08:38	09:43	09:46	18:49	18:49	19:13	19:13	18:31	19:20
בריטניה לונדון (ח)	07:58	07:53	09:30	09:28	10:01	10:00	10:44	10:44	16:19	16:29	16:55	17:04	16:09	17:20
בריטניה מנצ'סטר (ח)	08:16	08:11	09:43	09:41	10:15	10:13	10:56	10:55	16:18	16:28	16:56	17:05	16:08	17:23
גרמניה ברלין (ח)	08:09	08:04	09:38	09:37	10:10	10:09	10:52	10:51	16:20	16:29	16:56	17:05	16:10	17:09
גרמניה פרנקפורט (ח)	08:16	08:12	09:52	09:50	10:23	10:22	11:06	11:06	16:51	17:00	17:25	17:33	16:40	17:37
הודו בומביי (ח)	07:12	07:13	09:25	09:26	09:57	09:59	10:54	10:55	18:21	18:25	18:44	18:48	18:07	18:52
הודו פונה (ח)	07:06	07:06	09:20	09:22	09:52	09:53	10:49	10:51	18:20	18:24	18:43	18:46	18:06	18:50
הונגריה בודפשט (ח)	07:26	07:22	09:05	09:04	09:37	09:36	10:22	10:22	16:18	16:26	16:50	16:58	16:07	17:02
טורקיה אינסטמבול (ח)	07:25	07:23	09:14	09:14	09:47	09:47	10:35	10:36	16:59	17:06	17:28	17:34	16:47	17:38
יוון אתונה (ח)	07:38	07:36	09:31	09:31	10:03	10:04	10:53	10:54	17:29	17:35	17:56	18:02	17:16	18:06
מולדובה קישינב (ח)	07:46	07:42	09:25	09:24	09:57	09:57	10:43	10:43	16:40	16:48	17:12	17:19	16:28	17:23

לוח זמנים לשבוע פרשת שמות בערים שונות בעולם

זמני יום ראשון ויום שבת

(ח) = שעון חורף (ק) = שעון קיץ

מדינה ועיר	זריחה		סוף זמן קריאת שמע				סוף זמן תפילה		שקיעה		צאת הכוכבים		כניסת שבת	יציאת שבת
			מג"א		אדמוה"ז									
	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש		
מקסיקו מ. סיטי (ח)	07:05	07:06	09:23	09:24	09:53	09:54	10:50	10:52	18:25	18:28	18:48	18:51	18:10	18:55
ניו-זינלנד קרייסטצ'רץ' (ח)	05:00	05:07	08:14	08:18	08:47	08:51	10:03	10:07	20:14	20:11	20:46	20:42	19:54	20:46
נפאל קטמנדו (ח)	06:50	06:49	08:58	08:59	09:29	09:30	10:23	10:24	17:34	17:39	17:58	18:03	17:20	18:07
סינגפור סינגפור (ח)	07:08	07:10	09:36	09:38	10:08	10:10	11:10	11:12	19:17	19:19	19:39	19:41	19:01	19:45
פולין ורשא (ח)	07:36	07:31	09:07	09:06	09:38	09:37	10:20	10:20	15:52	16:01	16:28	16:37	15:42	16:41
פרו לימה (ח)	05:51	05:54	08:29	08:31	09:01	09:04	10:06	10:09	18:42	18:43	19:04	19:05	18:25	19:09
צרפת ליאון (ח)	08:15	08:12	09:59	09:58	10:30	10:30	11:16	11:17	17:22	17:30	17:53	18:01	17:11	18:14
צרפת פריז (ח)	08:37	08:33	10:14	10:13	10:46	10:45	11:30	11:30	17:21	17:29	17:54	18:02	17:10	18:17
קולומביה בוגוטה (ח)	06:00	06:01	08:30	08:32	09:00	09:02	10:02	10:04	18:09	18:12	18:32	18:34	17:54	18:38
קנדה טורונטו (ח)	07:45	07:43	09:32	09:32	10:04	10:03	10:51	10:51	17:06	17:13	17:36	17:43	16:54	17:56
קנדה מונטריאול (ח)	07:29	07:25	09:12	09:11	09:44	09:43	10:30	10:30	16:36	16:44	17:07	17:15	16:25	17:28
קפריסין לרנקה (ח)	06:52	06:51	08:48	08:48	09:21	09:21	10:12	10:13	16:55	17:00	17:21	17:27	16:41	17:31
רוסיה מוסקבה (ח)	08:47	08:41	10:10	10:08	10:40	10:38	11:19	11:19	16:29	16:39	17:09	17:19	16:19	17:36
רוסיה רוסטוב(נא-דון) (ח)	08:03	07:59	09:42	09:41	10:14	10:13	10:59	10:59	16:56	17:04	17:28	17:36	16:44	17:40
שוייץ ציריך (ח)	08:05	08:02	09:47	09:46	10:18	10:17	11:03	11:03	17:03	17:11	17:35	17:42	16:51	17:56
תאילנד בנקוק (ח)	06:42	06:43	08:59	09:01	09:32	09:33	10:30	10:32	18:10	18:13	18:33	18:36	17:55	18:40

בלוח זה, הזמנים חושבו על פי "סדר הכנסת שבת" ופסקי אדמוה"ז בסידורו. (פרט לסוף זמן קריאת שמע לשיטת המג"א).

סדר מצות הדלקת נרות לשבת קודש

מצוה זו שייכת גם לבנות ישראל, ועד לילדה קטנה ... אפילו אם היא בת שנה וכבר מתחילה לדבר ויכולה להדליק ולברך ... ביחד עם אחיותי', ועל אחת כמה וכמה אמה שמדליקה לאחריהן, כדי שתוכל לעזור להן בהדלקת הנר.

תורת מנחם תשמ"ט חלק ד' עמ' 378

מנהגן הטוב של בנות ישראל ... להפריש לצדקה לפני הדלקת הנרות – כמובן כאשר הדלקת הנרות היא ביום חול. אסור לטלטל ח"ו את קופת הצדקה לאחרי ההדלקה ולכן צריכים להניחה לכתחילה [=לפני כניסת השבת ולפני ההדלקה] במקום שתישאר שם עד לאחרי הבדלה.

מדליקים את הנרות ואחרי כן מברכים:

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ לְהַדְלִיק נֵר שֶׁל שַׁבָּת קֹדֶשׁ:

תפלת הדרך

צריך לאומרה כשהחזיק בדרך חוץ לעיר ביום ראשון כשנוסע מביתו, וטוב לומר מעומד אם אפשר בקל. ובשאר הימים שמתעכב בדרך עד שובו לביתו יאמר אותה בכל בוקר אפילו במלון ויחתום ברוך אתה שומע תפלה בלי הזכרת שם:

יְהִי רָצוֹן מִלְּפָנֶיךָ יְיָ אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ, שֶׁתּוֹלִיכֵנוּ לְשָׁלוֹם וְתַצְעִידֵנוּ לְשָׁלוֹם וְתַדְרִיכֵנוּ לְשָׁלוֹם וְתִסְמְכֵנוּ לְשָׁלוֹם, וְתַגִּיעֵנוּ לִמְחוֹז חֶפְצֵנוּ לְחַיִּים וּלְשִׂמְחָה וּלְשָׁלוֹם, (ואם דעתו לחזור מיד אומר וְתַחֲזִירֵנוּ לְשָׁלוֹם), וְתַצִּילֵנוּ מִכַּף כָּל־אוֹיֵב וְאוֹרֵב וְלִסְטִים וְחַיּוֹת רָעוֹת בַּדֶּרֶךְ וּמִכָּל־פּוּרְעָנִיּוֹת הַמִּתְרַגְּשׁוֹת וּבָאוֹת לָעוֹלָם. וְתִשְׁלַח בְּרָכָה בְּכָל־מַעֲשֵׂה יָדֵינוּ, וְתִתְּנֵנִי לְחֵן וּלְחֶסֶד וּלְרַחֲמִים בְּעֵינֶיךָ וּבְעֵינֵי כָל־רוֹאֵינוּ, וְתִגְמְלֵנוּ חֲסָדִים טוֹבִים וְתִשְׁמַע קוֹל תְּפִלָּתֵנוּ כִּי אַתָּה שׁוֹמֵעַ תְּפִלַּת כָּל־פֶּה: בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, שׁוֹמֵעַ תְּפִלָּה:

לזכות

לוי שי׳ **הלוי** בן חנה

וזוגתו **שרח (אולגה)** בת תמר

ויוצאי חלציהם

צבי׳ ובעלה **דוד הלוי אליעזרוב**

שלום יצחק הלוי וזוגתו **אורלי**

רות ובעלה **אפרים הלוי יליזרוב**

זבולון הלוי וזוגתו **רות**

חגית ובעלה **גבריאל סופייב**

שמעי׳ הלוי, אילת, יהושע הלוי ואור אבנר הלוי שיחיו

לבייב

ניתן להשיג שיחות קודש ומאמרי דא״ח אלו

FAX: (972) 3 9606761

ת.ד. 2 כפר חב״ד 72915 ישראל - P.O.B 2 Kfar Chabad 72915 Israel

E-mail:Chish@DvarMalchus.Org USA@DvarMalchus.Org

Internet: **www.DvarMalchus.Org**

www.otzar770.com * www.lahak.org

❖ ❖ ❖ ❖ ❖ ❖ ❖

הערות ותיקונים ניתן לשלוח ל:

E-mail: chazak@zahav.net.il 08-8502772 :פקס www.chazak.co.il

Dvar Malchus
Issue # 00147
11/01/2009